

Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten
kielten ja kirjallisuuksien laitos
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

AKATEEMINEN KIRJA-ARVIO MONI- ÄÄNISENÄ TOIMINTANA

Mikko T. Virtanen

VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti
tarkastettavaksi päärakennuksen pienessä juhlasalissa
perjantaina 18. joulukuuta 2015 klo 10.

Perhaps the most valuable result of all education is the ability to make yourself do the thing you have to do, when it ought to be done, whether you like it or not; it is the first lesson that ought to be learned; and however early a man's training begins, it is probably the last lesson that he learns thoroughly.

– Thomas H. Huxley 1877:
Technical education

Kansi: Olli Romppanen
Kuva: Rafael (*Scuola di Atene*)

© Mikko T. Virtanen

ISBN 978-951-51-1759-5 (nid.)
ISBN 978-951-51-1760-1 (PDF)

Painopaikka: Unigrafia Oy
Helsinki 2015

ABSTRACT

The academic book review genre as polyvocal interaction

This thesis investigates three linguistic resources used for creating an impression of polyvocality (multivoicedness) in Finnish texts representing the genre of academic book review. The polyvocal functionality of the resources is analyzed in relation to the core actions, action sequences and macro-level activity phases characteristic of the genre. The core actions consist of discourse representation (“speech reporting”), evaluation, questioning and improvement suggestion. The linguistic resources examined are 1) structures governed by the verb *jää* ‘to remain’ (e.g. *luku jää irralliseksi* ‘the chapter remains disjointed’); 2) structures in the conditional perfect tense (e.g. *luvun olisi voinut sitoa paremmin kokonaisuuteen* ‘the chapter could have been more integrated with the whole’); and 3) structures containing a subordinate interrogative clause (e.g. *voi kysyä, toimiiko luku kokonaisuuden osana* ‘one can ask whether the chapter works as part of the whole’). Polyvocality is defined as the inclusion of at least two voices or perspectives – individual or generic – in discourse. The study investigates, first of all, the lexico-grammatical characteristics of these structures in relation to the actions they perform in their sequential contexts. The second goal is to analyze what kinds of impressions of polyvocality the resources (and their subtypes) evoke in the data and how the textual voices are positioned in relation to each other.

The general theoretical and methodological framework of the study is dialogistically-oriented linguistic discourse analysis. The data consist of 123 Finnish book reviews published in four journals in the human sciences in 2006–2009. The polyvocal functionality of the linguistic resources is examined from the viewpoint of double dialogicality: written texts – like all forms of discourse – are simultaneously seen as manifestations of global (i.e. communal, cultural) as well as local (i.e. situational) dialogue. Analytical tools for exploring the social actions and activities performed in the data are drawn from genre studies focusing on macro- and meso-level activities and from discourse studies focusing on micro-level patterns such as QUESTION–ANSWER, CLAIM–JUSTIFICATION and PROBLEM–SOLUTION.

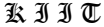
The study shows that the book review genre is a three-way dialogue between the book reviewer, the book author and the scientific community. The subordinate interrogative structures bring to the fore the voice of the author. The interrogative structures used in discourse representation are typical of the data, and they reflect the general question–answer scheme in scientific studies. In addition, the study shows how certain interrogative structures resemble declarative ‘that’-structures and highlight the voice of the reviewer as a summarizer of the study (e.g. *tutkimus osoittaa, kuinka vs että* – – ‘the study shows that/how’). Yet another subtype of the interrogative structure is used

for questioning the truthfulness or intelligibility of the book and, thus, for constructing disalignment between the reviewer and the author.

The *jääda* 'to remain' and conditional structures are shown to be, above all, resources for reviewing the study against a backdrop of shared communal norms, values and expectations. Both structures express disalignment between two viewpoints, usually between reviewer, who acts as a representative of the scientific community, and the book's author. Sometimes, however, the reviewer's and the community's viewpoints may also be disaligned in which case it is not the features of the book but the communal practices that are criticized. A further commonality between these two structures is the meaning of retrospectiveness: the book is treated as finalized (i.e. published) so that it cannot be revised anymore.

From the viewpoint of the activity phases in the book review genre, the study shows that the typical uses and sequential contexts of the linguistic resources investigated vary according to the activity phase. The study also argues that the way in which actions are linguistically formulated is dependent not only on the genre context but also on the micro-level sequential context. For example, the way in which an improvement is linguistically realized (e.g. conditional clause with deontic vs optative verb) varies according to the type and formation of the adjacent action (e.g. approval vs criticism; mild vs harsh criticism). Furthermore, the study demonstrates that the order of the adjacent actions may affect the interpretation of the functional relationship between them. For example, the sequence criticism–improvement realizes the more general PROBLEM–SOLUTION pattern, whereas the opposite sequence (improvement–criticism) realizes a CLAIM–JUSTIFICATION pattern.

KIITOS

Väitösprosessin venyessä ja venyessä (ja venyessä) aloin jälleen vakuuttua levytuottaja David Briggsin sanoista: *the more you think, the more you stink*. Nyt haiseminen on kuitenkin ohi ja tämä on tässä. Siitä kuuluu jylhin ohjaajilleni Susanna Shorelle, Anne Mäntyselle ja Minna Jaakolalle (nimet palveltujen vuosien mukaisessa järjestyksessä). Kiitos, kun haitte minut aina uudelleen takaisin ekskursioiltani. Kiitos, kun kysyitte niin ärsyttäviä kysymyksiä. Kiitos, kun jaksoitte! Suurkiitos myös työni esitarkastajille Suvi Honkaselle ja Minna-Riitta Luukalle, joiden paneutuneiden ja yksityiskohtaisten lausuntojen ansiosta lopputulos on nyt selvästi vähemmän kamottava. Lisäksi kiitos Henna Makkonen-Craigille oivalluksia tuottaneista kommentteista ja keskusteluista.

Väitöskirjani muotoutumiseen on jatko-opintojeni aikana vaikuttanut olennaisesti se palaute, jota olen saanut sekä kotilaitokseni että tutkijakoulu Langnetin järjestämässä city- ja korpiseminaareissa. Iso yleiskiitos kaikille mukana olleille ja vielä erityiskiitos Markku Haakanalle, Marja-Liisa Helasvuolle sekä Jyrki Kalliokoskelle. Lisäksi kiitos 5. kerroksen tekstisessiolaisille antoisista (ja yhä jatkuvista) keskusteluista, työpajoista ja yhteistöistä! Kiitos myös Toini Rahdulle monenlaisesta avusta (ja hauskuutuksesta) sekä Lea Laitiselle alkuun auttamisesta.

Ystävän kiitos Riitta Juvoselle, Aino Koivistolle, Heini Lehtoselle ja Jarkko Niemelle. Olette, koivistolaisin termein, elähdyttävää seuraa. Riitalle myös tutkimuskiitos. Henkilöille Möttönen Tapani ja Visakko Tomi kiitos monesti muodustuneista henkisistä yhteyksistä.

Kiitos päärakennuksen ja Vuorikadun nykyiselle ja entiselle välle kaikenlaisista tutkijan arkeen ja alati harvenevaan juhlaan liittyvistä asioista: analyysivavasta, lähdevinkeistä, matkaseurasta, yhteisen näkemyksen etsinnästä, datasta, särkylääkkeestä, hakemusten väännöstä, opetusmateriaalista, tuliainesta, serminylisestä terapiasta, kotibileistä. Kiitos esim. Rigina Ajanki, Tanja Asikainen-Kunnari, Mai Frick, Lauri Haapanen, Markus Hamunen, Katariina Harjunpää, Pilvi Heinonen, Hannamari Helander, Pirjo Hiidenmaa, Jukka Hirvonen, Nailon Härmävaara, Antti Kanner, Tapani Kelomäki, Johanna Komppa, Janne Laitinen, Saija Merke, Niina Niskanen, Taru Nordlund, Jyrki Nummi, Saija Pyhäniemi, Tiina Onikki-Rantajääskö, Ritva Pallaskallio, Elina Pallasvirta, Jutta Salminen, Mari Siiroinen, Tanja Stepanova, Kimmo Svinhufvud, Johanna Tanner, Anna Vatanen, Jenni Viinikka, Laura Visapää, Elina Vitikka, Eero Voutilainen ja Nico Wendelin. Lisäksi hieman takautuvampi kiitos Vesa Heikkiselle ja Ulla Tiirilälle (tekstin)tutkimuksellisesta innoituksesta ja mahdollisuuksista.

Onneni on ollut tehdä väitöskirjaa Helsingin yliopiston suomen kielen ym. jne. laitoksen palkkaamana tohtorikoulutettavana. Kiitän laitosta tästä mah-

dollisuudesta sekä luottamuksesta. Jenny ja Antti Wihurin säätiötä kiitän apurahasta, joka mahdollisti väitöskirjani viimeistelyn. Olli Romppaselle kiitos kannesta!

Vanhempiani Pirkkoa ja Tapiota kiitän tuesta eri muodoissaan sekä vilpittömän oloisesta kiinnostuksesta touhujani kohtaan. Ihmiskunnan edustaja nro 1:lle eli Veeralle kiitos kaikesta siitä, mitä ei tässä yhteydessä voi pukea sanoiksi sillä tavoin kuin haluaisin.

Stadissa 1.12.2015

Mikko T. Virtanen

SISÄLLYS

Abstract	3
Kiitos.....	5
1 Johdanto	11
1.1 Tutkimuskohteena akateeminen kirja-arvio	11
1.2 Teoreettis-menetelmälliset lähtökohdat	14
1.3 Työn tavoitteet ja suhde aiempaan tutkimukseen	19
1.4 Aineisto.....	22
1.5 Työn kulku.....	23
2 Tekstien perusominaisuuksia dialogistisesta näkökulmasta	24
2.1 Vuorovaikutteisuus	25
2.1.1 Responsiivisuus, iniciatiivisuus ja toiseensuuntautuneisuus	25
2.1.2 Tekstin dialoginen tila ja sen säätely.....	30
2.2 Kontekstuaalisuus.....	33
2.3 Toiminnallisuus: genre, toimintavaihe ja toimintokuvio	36
2.4 Äänisyys	41
2.4.1 Intertekstuaalisuudesta moniäänisyyteen.....	41
2.4.2 Erilaisia ääniä.....	43
2.5 Miten tekstejä voi tutkia dialogistisesti	49
3 Akateemisen kirja-arvion normit ja käytänteet.....	52
3.1 Aiempi tutkimus.....	52
3.1.1 Kirja-arvion rakenne.....	53
3.1.2 Kirja-arvion lukeminen ja kirjoittaminen	55
3.1.3 Kirja-arvion evaluatiivisuus	57
3.2 Oppaat ja oppikirjat	59
3.3 Kirjoitusohjeet ja kirja-arvioiden metadiskurssi.....	64

3.4 Yhteenveto	70
4 Alisteinen interrogatiivilause referoinnissa ja kyseenalaistuksessa	71
4.1 Johdanto	71
4.2 Lähtökohtia	74
4.2.1 Alisteisen interrogatiivilauseen interrogatiivisuus	74
4.2.2 Alisteisen interrogatiivilauseen alisteisuus	77
4.2.3 Käyttötapoja aiemman tutkimuksen valossa.....	80
4.3 Yleiskuva aineiston AI-lauseyhdistelmistä	82
4.4 AI-lauseyhdistelmä tutkimuskysymyksen referointina	88
4.4.1 Yleisesittelyn vaiheessa	89
4.4.2 Osa-alueen käsittelyn vaiheessa	94
4.5 AI-lauseyhdistelmä tutkimustiedon referointina	100
4.6 Ekskursio: kielteiset AI-lauseyhdistelmät evaluointina	110
4.7 AI-lauseyhdistelmä kyseenalaistuksena	116
4.8 Yhteenveto.....	124
5 <i>Jäädä</i> -rakenne evaluointina	128
5.1 <i>Jäädä</i> -verbi moniäänisyyden resurssina.....	130
5.2 Yleiskatsaus aineiston <i>jäädä</i> -rakenteisiin	133
5.3 <i>Jäädä</i> -rakenteen käyttö tutkimuksen evaluointiin.....	137
5.3.1 Evaluoinnin ulottuvuuksia	138
5.3.1.1 Tutkimustoiminta	138
5.3.1.2 Koossapysyvyys.....	144
5.3.1.3 Aiheenrajaus	150
5.3.1.4 Tutkimustieto.....	155
5.3.2 Toimintokuvioita	160
5.3.2.1 ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU ja sukulaiset.....	160
5.3.2.2 Kontrastiiviset kuviot	168
5.4 <i>Jäädä</i> -rakenne tutkimusalan evaluointina	175

5.4.1 Yleisesittelyssä: tutkimusaukon osoitus	175
5.4.2 Muissa vaiheissa: tutkimusalaa koskeva yleistys.....	181
5.5 Yhteenveto.....	185
6 Konditionaalinen perfekti parannusehdotuksessa.....	190
6.1 Konditionaalisen perfektin moniäänisyys ja evaluatiivisuus	192
6.2 Käyttötapoja aineistossa	194
6.3 Parannusehdotuksen muotoilu.....	196
6.3.1 Deonttis-dynaaminen muotoilu	197
6.3.2 Optatiivinen muotoilu.....	205
6.3.3 Prediktiivinen muotoilu	210
6.3.4 Muita huomioita: episteemiset ainekset.....	216
6.3.5 Yhteenveto.....	219
6.4 Parannusehdotus toimintokuviossa	220
6.4.1 Parannusehdotuksen ja moitteen kuviot.....	221
6.4.2 Parannusehdotuksen ja kehu kuviot.....	228
6.4.3 Parannusehdotuksen ja esittelyn kuviot	232
6.4.4 Yhteenveto.....	236
6.5 Yhteenveto	238
7 Lopuksi.....	240
7.1 Kielelliset resurssit ja tekstin toiminta.....	240
7.2 Toiminnan moniäänisyys.....	245
7.3 Jatkotutkimuksen aiheita	249
LÄHTEET	251

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUSKOHTENA AKATEEMINEN KIRJA-ARVIO

Arviointi on olennainen osa tiedeyhteisöjen toimintaa. Tutkimusten julkaisemista edeltää yleensä vertaisarviointi, jossa tutkijat toimivat vuorollaan yhteisönsä portinvartijoina ja arvioivat toistensa tarjoamien käsikirjoitusten julkaisukelpoisuutta. Kyse on tieteensisäisestä laatukontrollista. Myös henkilökohtaisen tutkimusapurahan tai hankerahoituksen saaminen edellyttää yleensä hakemukseen sisältyvän tutkimussuunnitelman menestymistä asiantuntija-arvioinnissa. Opinnäytteille kuten maisterintutkielmille ja väitöskirjoille asetettujen (eritasoisten) vaatimusten täyttymistä valvotaan omanlaistensa arviointikäytänteiden avulla, esimerkiksi arviointilausunnoin ja väitöstilaisuuksin. Lisäksi arviointi on elimellinen osa myös varsinaista tutkimustoimintaa, sillä yleisenä tieteenteon normina on, että tutkija perustelee oman tutkimuksensa tarpeellisuuden ja tärkeyden osoittamalla aiemmasta tutkimuksesta aukkoja, puutteita tai suoranaisia virheitä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan akateemisen arvioinnin kenties näkyvintä tekstilajia: akateemista kirja-arviota. Akateemiset kirja-arviot ovat tieteellisissä lehdissä julkaistavia tekstejä, joissa tiedeyhteisön jäsenet – jatko-opiskelijoista professoreihin – esittelevät ja arvioivat lehden edustamalla alalla (tai aloilla) julkaistua viimeaikaista kirjallisuutta. Varsinaisten akateemisten julkaisujen – väitöskirjojen, muiden erillisteosten sekä kokoomateosten – lisäksi tieteellisissä lehdissä julkaistaan arvioita myös akateemisista oppikirjoista sekä yleistajuisesta tietokirjallisuudesta. Mortonin ja Pricen (1986) tutkimuksen mukaan akateeminen kirja-arvio on akateemisen maailman toiseksi yleisin julkaisutyyppi heti tutkimusartikkelin jälkeen (ks. myös Lindholm-Romantschuk 1998: 36). Koska kirja-arvioihin ei tavanomaisesti sovelleta refereemennettelyä, aloittelevankin tutkijan on suhteellisen helppo saada arvionsa julkaistuksi. Monilla aloilla kirja-arvion laatiminen onkin osa jatko-opintoja.

Akateemisen kirja-arvion laatiminen on itsessään osoitus siitä, että arvioitava julkaisu on tiedeyhteisölleen siinä määrin merkittävä, että se ansaitsee tulla tarkastelluksi enemmän tai vähemmän perusteellisesti tieteellisen lehden sivuilla. On sanottukin, että akateemisen kirja-arvioinnin perusvalinta tapahtuu julkaisemisen ja vaikenemisen välillä (Luostarinen & Väliverronen 2007 [1991]: 146; ks. myös Luukka 1995: 85). Akateeminen kirja-arvio ei kuitenkaan ole varsinainen portinvartiointigenre, sillä siinä ei arvioida käsikirjoituksia (vrt. refereen tai esitarkastajan lausuntoihin) vaan jo julkaistuja eli jo tieteen piiriin hyväksytyjä tutkimuksia. Kirja-arvioissa arviointia tehdään siis ennemminkin ääripäiden erinomainen–heikko kuin hyväksyty–hylätty vä-

lillä. Kirja-arvioija voi tietenkin kyseenalaistaa tutkimuksen julkaisukelpoisuuden, mutta tällöin hän kritisoi samalla tiedeyhteisön portinvartiointia. Varsinaisen arvioinnin lisäksi kirja-arvioilla onkin katsottu olevan monia muitakin tehtäviä: kyse on aina myös tiedottamisesta, kontekstoinnista ja tulkitsemisesta, toisinaan tiedeyhteisöllisestä debatoinnistakin (Luostarinen & Välvirronen 2007 [1991]: 146–147; Ihonen 2002; Vaattovaara & Strellman 2013). Lisäksi tutkijat voivat rakentaa kirja-arvioiden kautta omaa tutkijan identiteettiään esimerkiksi osoittamalla hyväksyntää tai torjuntaa tietyn tutkimusalan perusajatuksia kohtaan (Hyland 2000: 42–43).

Akateeminen kirja-arvio on ennen muuta humanististen ja yhteiskuntatieteellisten tieteiden genre, sillä suurin osa akateemisista kirjoista julkaistaan näillä aloilla. Suomalaisen tieteen julkaisukäytäntöjä eri aloilla tutkineiden Puuskan ja Miettisen (2008: 35) mukaan humanististen alojen julkaisuista kaksi kolmasosaa ja yhteiskuntatieteiden julkaisuista lähes puolet on monografioita tai kirja-artikkeleita. Sen sijaan luonnon- ja lääketieteissä selvästi hallitseva julkaisumuoto on tutkimusartikkeli, joka kattaa lääketieteen julkaisuista 91 prosenttia ja luonnontieteiden julkaisuistakin 71 prosenttia. Monografioita julkaistaan näillä aloilla hyvin vähän: lääketieteissä vain 0,2 prosenttia julkaisuista on monografioita, luonnontieteissä reilu prosentti. (Mts. 28–30.) Maailmanlaajuisestikin monografioita ja kokoomateoksia julkaistaan eniten nimenomaan humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla (Hyland 2000: 42 ja siinä mainitut lähteet).

Tätä julkaisukäytänteiden eroa kovien luonnontieteiden ja pehmeiden ihmistieteiden välillä on selitetty sillä, että pehmeissä tieteissä tavoitteena on usein kokonaiskuvan luominen tutkimuskohteesta, mikä vaatii tilaa ja onnistuu parhaiten monografian tai saman teeman ympärille kootun kokoomateoksen avulla (Puuska & Miettinen 2008: 35–36). Lisäksi pehmeissä tieteissä kirjamuotoista julkaisemista suositetaan Puuskan ja Miettisen (mts. 37) mukaan siksi, että sen avulla on mahdollista tavoittaa laajempi yleisö ja saada tutkimukselle yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Yljiöen (1998: 61) mukaan kirjojen arvostus pehmeissä tieteissä juontuu osittain myös alalle ominaisesta moniparadigmaisuudesta: työn teoreettiset lähtökohdat on huolellisesti esiteltävä ja perusteltava, sillä niitä ei voi pitää samalla tavoin yhteisesti jaettuina kuin kovissa tieteissä.¹ Kovissa tieteissä tutkimus tapaa olla myös atomistisempaa, ja 10–20 sivun artikkeli on usein riittävä mitta yksittäisten koe- tms. tulosten julkaisemiselle. Lisäksi kirjaa pidetään kovissa tieteissä usein liian hitaana julkaisukanavana, sillä kilpailu on kovaa ja tulokset on saatava mahdollisimman nopeasti omiin nimiin. (Ylijoki 1998: 59–59; Puuska & Miettinen 2008: 28–29.).

---

¹ Eri alojen tieteellisiä artikkeleita tutkinut Hood (2010: 173–175) muotoilee asian Bernsteinin (1999) tiedonsosiologiaan nojaten niin, että luonnontieteissä tiedonrakentaminen on hierarkkista: se etenee porrasteisesti ja systemaattisesti, ikään kuin yhden yhteisen diskurssin puitteissa. Sen sijaan ihmistieteissä tiedonrakennus on usein horisontaalista eli samanaikaisesti eri suuntiin laajenevaa. Tällöin kehittyä samanaikaisesti useita toisistaan erillisiä ihmistieteiden diskursseja, joilla on omat perusoleukset ja käsitteelliset työkalunsa. (Ks. myös Shore & Rapatti 2014: 8–10.)

Akateemisille teksteille on yleisesti ottaen ominaista hyvin eksplisiittinen dialogisuus muiden tekstien kanssa. Esimerkiksi tutkimusteksteissä uutta tieteellistä tietoa on rakennettava näkyvästi aiemman pohjalle yhtäältä huomioiden aiemman tutkimuksen tulokset, toisaalta osoittamalla oman tutkimuksen panos suhteessa niihin. Myös tässä työssä tutkittavat akateemiset kirja-arviot ovat läpeensä moniäänisiä tekstejä, joissa kohtaavat erilaiset akateemisen maailman äänet ja näkökulmat. Akateemisissa kirja-arvioissa tutkimuksia on tavanomaista tarkastella yhtäältä tutkimuksen tekijän, toisaalta kirja-arvioijan ja kolmanneksi tiedeinstituution näkökulmasta. Tutkimuksen tekijän näkökulma tulee esiin etenkin tutkimuskysymyksiä ja -tuloksia referoitaessa, arvioijan puolestaan niitä evaluoitaessa ja mahdollisia vastaväitteitä tai parannusehdotuksia esitettäessä. Tiedeinstituutio on arvioissa läsnä etenkin arvo- ja normikontekstina, johon evaluointia ilmaistaessa on genrekonventioiden mukaista orientoitua – joko olemassaolevia käsityksiä uusintaen ja vahvistaen taikka niitä kyseenalaistaen ja polemisoiden.

Tutkimuksessani tarkastelen kolmenlaisia kielellisiä resursseja, joiden avulla akateemisesta kirja-arvioinnista osaltaan rakennetaan moniäänistä toimintaa. Moniäänisyydellä tarkoitan useamman kuin yhden äänen tai näkökulman samanaikaista läsnäoloa tekstissä. Kyse voi olla toisen tekstin tai puheen referoinnista mutta abstraktimmin myös kahden tai useamman vaihtoehdoisen näkökulman tai ajattelutavan tekemisestä relevantiksi tekstin tulkinnessa (esim. Bahtin 1981 [1934–1935]; G. Thompson 1996; Kalliokoski 2005a: 34; Linell 2009: 246–247; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 122–128). Ymmärrän moniäänisyyden, samoin kuin yksiäänisyyden, retoriseksi vaikutelmaksi, joka on kielenilmausten avulla tekstiin tuotettavissa (ks. Martin & White 2005: luku 3). Teksteistä välittyvien moniäänisyysvaikutelmien syvempi, yhteisöllinen ymmärtäminen saattaa kuitenkin edellyttää tulkitsijaltaan monenlaisten kontekstuaalisten resurssien hallintaa. Akateemisten kirja-arvioiden kohdalla edellytyksenä voi olla esimerkiksi tieteenalakohtaisten ajattelu- ja toimintatapojen tuntemus.

Tutkimukseni keskiössä ovat seuraavanlaiset kielelliset resurssit: *jäädä*-verbin hallitsemat rakenteet (esimerkki 1), konditionaalin perfektissä olevat rakenteet (2) sekä alisteisen interrogatiivilauseen sisältävät rakenteet (3 a–b).²

(1) Animalian roolin empiirinen käsittely **jää** kuitenkin varsin ohueksi ja pinnalliseksi. [S0801]

(2) Tutkimuksen **olisi voinut** aloittaa sivulta 173 ja se **olisi tullut** lopettaa noin sivulle 374. [L0905]

---

² Lähdemerkinnöistä ks. alalukua 1.4.

- (3) a. Kati Launis kysyy väitöskirjassaan *Kerrotut naiset. Suomen ensimmäiset naisten kirjoittamat romaanit naiseuden määrittelijöinä*, millaisena 1800-luvun puolenvälin naiskirjailijat naisen roolin näkivät. [K0603]
- b. Käsitteellisellä tasolla erottelu voidaan tehdä, **mutta kriittisesti voidaan kysyä, voidaanko erottelu tehdä käytännön tulkintatilanteissa**. [L0805]

Rakenteille on yhteistä se, että niiden tulkinnessa on huomioitava kaksi ääntä tai näkökulmaa. Esimerkissä 1 *jäädä*-verbi ohjaa tulkitsemaan kuvattua kehityskulkua poikkeamana jostakin vaihtoehdoista, toteutumattomasta kehityskulusta, esimerkiksi toivotusta tai tieteenteon normien mukaisesta kehityskulusta (ks. Huumo 2005). Konditionaalinen perfekti esimerkissä 2 puolestaan asettaa kuvauksen kohteeksi toteutumattomaksi jääneen vaihtoehdon ja ohjaa tulkitsemaan sen merkitystä ja relevanssia suhteessa toteutuneeseen vaihtoehtoon. Esimerkin konditionaalilauseisiin sisältyvät modaaliverbit (*olisi voimut*; *olisi tullut*) luovat vaikutelman, ettei teoksen toteutus ole täysin linjassa tiedeyhteisön normien kanssa. Esimerkissä 3a alisteisen interrogatiivilauseen sisältävä lauseyhdistelmä ilmaisee teoksen referointia, eli kirja-arvioon tuodaan varsin näkyvästi toinen ääni. Esimerkissä 3b vastaavanlaisen lauseyhdistelmän avulla reagoidaan teoksessa tehtyyn ratkaisuun kyseenalaistamalla sen mielekkyys ja asettumalla varauksellisesti eri linjaan teoksen kanssa.

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millaisissa kirja-arvion toimintaympäristöissä kyseisiä rakenteita käytetään ja mitä niiden ilmaisemalla moniäänisyydellä tehdään suhteessa kirja-arvion paikallisiin (tekstikohtaisiin) ja yhteisöllisiin (genrekohtaisiin) tarkoituksiin. Vaikutelma tekstin tai sen osan moniäänisyydestä voi tietenkin rakentua monenlaisten piirteiden yhteisvaikutuksena, niin kielellisten kuin ei-kielellisten (esim. kuvituksen, typografian). Tässä työssä fokusoin kolmeen moniäänisyyden kielelliseen resurssiin ja tarkastelen, kuinka ne osaltaan ja suhteessa ympäröivään tekstiin rakentavat kirja-arviogenrelle ominaisia ja kenties välttämättömiäkin moniäänisyysvaikutelmia. Ennen kuin esittelen täsmälliset tutkimustavoitteeni, valotan työni teoreettisia ja menetelmällisiä lähtökohtia.

1.2 TEOREETTIS-MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkimukseni edustaa dialogistisesti painottunutta lingvististä diskurssintutkimusta (alan suomalaisen tutkimusperinteen muotoutumisesta ks. Makkonen-Craig 2014b). Diskurssintutkimukselle ominaisesti tarkastelen kieltä kontekstuaalisesti ja osana sosiokulttuurisesti jäsentyvää toimintaa. Koska kyse on nimenomaan lingvistisestä diskurssintutkimuksesta, työni erityisenä kiinnostuksen kohteena on kielitieteellisesti määrittävien ilmiöiden suhde sosiaaliin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Tämä erottaa tutkimustani yhteiskuntatieteissä tehtävästä diskurssintutkimuksesta, jossa ei olla sinänsä kiin-

nostuneita kielitieteellisistä ongelmista vaan siitä, kuinka sosiaalista todellisuutta tuotetaan kielenkäytössä (Suoninen 1999: 19; ks. myös Foucault 2005 [1969]; Luukka 2000: 134–135). Käytännössä kyse on kuitenkin painotuseroista: lingvistinen diskurssintutkimus on samalla sosiaalisten ja yhteiskunnallisten ilmiöiden analyysia samaan tapaan kuin yhteiskuntatieteellinen diskurssintutkimus on aina myös kielen (tai muun merkitysjärjestelmän) analyysia (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 13).³

Kielen ilmaukset – muodot ja rakenteet – hahmotetaan diskurssintutkimuksessa joustaviksi resursseiksi, joiden avulla sosiaalista toimintaa toteutetaan. Kielen ilmauksilla ei ole yhtä, kiinteää merkitystä vaan varioivaa merkityspotentiaalia, jota voidaan aktivoida erilaisissa konteksteissa eri tavoin. Kielellisen toimijan tieto ilmausten merkityspotentiaaleista on tietoa ilmausten aiemmista käytöistä ja konteksteista. Koska kieltä käytetään aina jossakin sosiokulttuurisessa kontekstissa, kielellinen kompetenssi on samalla sosiokulttuurista kompetenssia. Tämän vuoksi kielen ilmausten merkityksiä on välttämätöntä tutkia suhteessa niiden sosiokulttuurisiin konteksteihin. (Vološinov 1990 [1929]; Norén & Linell 2007; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 9, 13; ks. myös Halliday 1978.) Toisaalta kielen ja kontekstin suhde on aina kaksisuuntainen: ymmärrys kontekstista ohjaa ymmärrystä kielenkäytöstä samalla kun ymmärrys kielenkäytöstä ohjaa ymmärrystä kontekstista (Foucault 2005 [1969]; Fairclough 1992: 63–64). Tämä konstruktivistinen ajatus lienee kaikelle diskurssintutkimukselle yhteinen.

Harjoittamastani diskurssintutkimuksesta tekee dialogisesti painottunutta se, että tarkastelen kielellistä toimintaa kontekstin eri tasoilla hahmottuvien dialogisten suhteiden kautta. Dialogistisen ajattelun mukaisesti ymmärrän kaiken kielenkäytön olevan laajassa mielessä dialogista siten, että kielenkäytössä aina paitsi nojataan ja reagoidaan aiemmin sanottuun myös suuntaudutaan tuleviin, mahdollisiin responsseihin (Vološinov 1990 [1929]; Bahtin 1986 [1953]; Linell 2009). Erityisen keskeinen työlleni on Linellin (2009: luku 4) esittämä kaksoisdialogisuuden käsite (*double dialogicality*). Kaksoisdialogisuudella tarkoitetaan sitä, että kielellisen toiminnan dialogisuus jäsenyy aina kahdella tasolla tai kahdessa asteessa. Yhtäältä kielellinen toiminta jäsenyy paikallisen, tietyllä tapaa ainutkertaisen vuorovaikutuksen tasolla. Tällaista tilannesidonnaista dialogisuutta on se, että kielellisessä toiminnassa käytettyjen ilmausten merkitystulkinta nojaa aina osaksi siihen, mitä tekstissä tai keskustelussa on niiden edellä tehty ja mitä niiden jäljessä tehdään. (Vrt. myös Piippo 2012: 132–135.)

Toisaalta kielellisen toiminnan dialogisuus ei ole pelkästään paikallista, vaan siinä on dialogistisen ajattelun mukaan aina kyse myös toiminnan suhteesta laajempiin, yksittäiset kielenkäyttötilanteet ylittäviin yhteisöllisiin ja kulttuurisiin käytänteisiin: tekstien tai keskustelun tuottaminen ja tulkinta ei

---

³ Vrt. myös keskusteluanalyysiin, jossa sosiologisen ja kielitieteellisen tutkimuksen kysymyksenasettelut ovat yleensä keskenään hyvin samansuuntaisia ja jossa tieteenalojen välinen yhteistyö on tiivistä.

onnistu ilman tietoa kielellisistä ja diskursiivisista resursseista (esim. genreistä). Edelleen kielellinen toiminta on aina myös yhteydessä eri yhteisöille ja kulttuureille ominaisiin diskursseihin, joiden mukaisia ajattelutapoja ja näkökulmia kielellisessä toiminnassa ylläpidetään ja vahvistetaan tai päinvastaisesti kyseenalaistetaan ja uudistetaan, joko tietoisesti tai tiedostamatta. (Linell 2009: 49–51.) Diskurssilla tarkoitan kiteytyynyttä ja kulttuuris-yhteisöllisesti tunnistettavaa merkityksellistämisen tapaa, joka voi ilmetä esimerkiksi tieteellisille teksteille ominaisena näkökulmaisuuksena (Foucault 2005 [1969]; Linell 2009: 136; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 25–26). E. Karvosen (2013: 22–23) tapaan diskurssit voitaisiin ajatella myös erilaisiksi ”maailman kohtaamisen tavoiksi”.

Havainnollistan kaksoisdialogisuuden ajatusta seuraavan katkelman avulla, joka on poimittu akateemisesta kirja-arviosta ja jossa esitetään konditionaalinen perfektissä olevan ilmauksen avulla (jälkikäteen) parannusehdotus.⁴

(4)

1. || Vaikka edellä olenkin pitänyt tutkimuksen tavoitteenasettelua
2. (kysymyksenasettelua) jossain määrin problemaattisena, tutkimuksen
3. tavoitteenasettelu kuitenkin on täysin hyväksyttävä. Ei voida myöskään sanoa, että
4. tutkimusta ei olisi tehty tavoitteenasettelun mukaisesti. **Tutkimusta olisi voinut**
5. **jäntevöittää kuitenkin se, että tutkimuskysymykset olisi asetettu selkeämmin.**
6. Ne olisivat voineet olla esimerkiksi seuraavanlaiset: || [L0906]

Esimerkissä lihavoituna oleva parannusehdotus on muotoiltu prediktiiviseksi eli seurauksia ennustavaksi: se ”kaupittelee” ehdotettua ratkaisua (tutkimuskysymysten asettaminen selkeämmin) tuomalla esiin hyödyn, joka sen avulla olisi otaksuttavasti saavutettu (tutkimuksen jäntevöityminen). Se, että esimerkissä on käytetty nimenomaan prediktiivistä muotoilua eikä esimerkiksi deonttista muotoilua (vrt. *tutkimuskysymykset olisi pitänyt asettaa selkeämmin*), on motivoitavissa paikallisen tekstiympäristön näkökulmasta sillä, että edeltävässä tekstissä tutkijan toteuttamalle ratkaisulle on annettu periaatteellinen hyväksyntä (r. 2: – – *tutkimuksen tavoitteenasettelu kuitenkin on täysin hyväksyttävä*). Mikäli tällaisessa tekstiympäristössä halutaan esittää parannusehdotus, retorisesti toimivin ratkaisu lienee nimenomaan ehdotuksen hyötyjen esittely – hyväksynnän jälkeenhän tutkijalta on vaikea enää ”vaatia” mitään.

Yhteisöllisemmän ja kulttuurisemmän dialogisuuden näkökulmasta esimerkin parannusehdotuksen voi puolestaan tulkita kaiuttavan ja ylläpitävän senkaltaisia tieteenteon normeja kuin ’tutkimustekstin on oltava mahdollisimman selkeää ja täsmällistä’ ja ’tutkimuksessa on vastattava asetettuihin tutkimuskysymyksiin’. Samalla implikoitu yhteys tiedeyhteisön normeihin tekee

---

⁴ Makkonen-Craigin (2005) tapaan merkitsen esimerkkeihin kappaleen rajat kahden pystyviivan (||) avulla.

parannusehdotuksesta relevantin ja ymmärrettävän toiminnon suhteessa akateemisen kirja-arvion genreen. Parannusehdotuksen voi osaltaan nähdä myös rakentavan tai ylläpitävän tulkintaa siitä, että käsillä oleva teksti kuuluu nimenomaan akateemisen kirja-arvion genreen. Tekstin genren ja mikrotason toiminnon välillä on siis dialoginen suhde: kumpikin rakentaa tulkintaa toisesta.

Edellä havainnollistetussa dialogismille ominaisessa analyysiotteessa yhdistyy siis vuorovaikutuksellinen ja konstruktivistinen näkökulma kielenkäyttöön: kielellistä toimintaa tarkastellaan sekä paikallisena vuorovaikutuksena että yhteisöllisenä ja kulttuurisena toimintana. Interaktionismin näkökulmasta dialogistinen tutkimus on sukua etenkin keskusteluanalyysille (esim. Schegloff 2007) ja vuorovaikutuslingvistiikalle (esim. Couper-Kuhlen & Selting 2001), joiden fokus on kielellisen toiminnan paikallisessa, mikrotason dynamiikassa. Interaktionistisesti painottunutta tekstintutkimusta on tehnyt esimerkiksi Honkanen (2012), joka on tarkastellut toimintaohjeiden muotoilua suhteessa sekä tekstiympäristön kielellis-toiminnallisiin ominaisuuksiin että kirjoittajan ja oletetun lukijan väliseen vuorovaikutukseen.⁵ Konstruktivistinen näkökulma puolestaan yhdistää dialogistista tutkimusta esimerkiksi Faircloughin (1992), Blommaertin (2005) ja van Dijkkin (2008) edustamiin diskurssintutkimuksen suuntauksiin, jossa kiinnostuksen ensisijaisena kohteena on kielellisen toiminnan suhde yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin. (Interaktionistisen ja konstruktivistisen tutkimuksen suhteesta yleisesti ks. Nystrand 1992; Luukka 2000: 148–153; Linell 2009: 51–53; vrt. myös Jokinen & Juhila 1999.)

Jotta voisin huomioida mahdollisimman hyvin tekstien ominaisuudet sekä paikallisesti jäsenyvänä vuorovaikutuksena että yhteisöllisesti jäsenyvänä toimintana, menetelmällisenä ratkaisunani on tarkastella tutkimukseni kohteena olevia kielellisiä resursseja kolmenlaisten kontekstien kautta: sekventiaalisen kontekstin, genrekontekstin ja yhteisöllisen kontekstin. Sekventiaalisella kontekstilla tarkoitan ilmauksen paikallista mikrotason kontekstia. Tällöin tarkastelen sitä, millä tavoin ilmauksen toiminnallinen merkitys hahmotuu suhteessa sitä ympäröivien ilmausten toiminnallisuuteen. Mikrotason toiminnan analyysissa tärkeä työväline on toimintokuvion käsite. Toimintokuvioilla tarkoitan kulttuurisesti enemmän tai vähemmän yleisiä toimintojen yhteenliittymiä, kuten VÄITE–VASTAVÄITE, KYSYMYS–VASTAUS, ONGELMA–RATKAISU (esim. Hoey 1983; 2001; Mann & Thompson 1988; Makkonen-Craig 2005; 2014a: 105–111; Komppa 2012). Ymmärrän toimintokuviot toisin sanoen diskursiivisiksi resursseiksi, joiden avulla mikrotason toimintaa sekä tuotetaan että tulkitaan; toimintokuviot ovat yleistyksiä sekä toiminnoista että niiden välisistä funktionaalisista suhteista (ks. lukua 2.4). Sekventiaalisena kontekstina tarkastelen yleensä 1–2 kappaleen mittaista tekstikatkelmaa riippuen siitä, kuinka moniosaisia tai polveilevia toimintokuvioita tarkasteltavan ilmauksen ympärille rakentuu.

---

⁵ Honkanen (2012: 15) itse luonnehtii työnsä tiedonintressiä vuorovaikutuslingvistiseksi.

Genrekontekstin ymmärrän Pietikäisen ja Mäntysen (2009: 35) tapaan eräänlaiseksi nivelkohdaksi, joka yhdistää yksittäisen kirja-arvion osaksi tiedeyhteisöllisesti vakiintunutta ja tunnistettavaa toimintatyyppiä, akateemisen kirja-arvion genreä.⁶ Genrekonteksti tekee mikrotason toimintaa ymmärrettäväksi samalla kun mikrotason toiminta rakentaa (vahvistaen tai horjuttaen) ymmärrystä genrekontekstista. Mikrotason toimintojen suhde genreen on siis dialoginen, kuten edellä esimerkin kautta havainnollistettiin, ja metodisesti tällaisten suhteiden analyysi tapahtuu hermeneuttisessa kehässä: osaa ja kokonaisuutta tulkitaan toistensa avulla (Gadamer 2004 [1953–1980]).

Osa genrekontekstia ovat – tai ainakin voivat olla – toimintavaiheet, joiden mukaisesti genressä on odotettua tai vaadittua edetä. Esimerkiksi akateemiset kirja-arviot on tavanomaista aloittaa arvioitavan teoksen yleisesittelyllä. Yleisesittelyn vaihe poikkeaa muista toimintavaiheista esimerkiksi siinä, että yleisesittelyssä on odotuksenmukaista referoida tutkimuskysymykset muttei vielä niihin saatuja vastauksia (ks. lukua 4.4). Tästä taas seuraa, että kysymysten referointiin käytettyjen kielellisten resurssien (esimerkiksi AI-lauseyhdistelmien) sekventiaaliset kontekstit (toimintokuviot) ovat yleisesittelyssä toisenlaiset kuin myöhemmissä vaiheissa, joissa referoinnin on tavanomaista edetä kysymyksestä vastaukseen. Huomautan kuitenkin, että tutkimukseni ensisijaisena kohteena eivät ole toimintavaiheet vaan kielelliset resurssit. Kielellis-sosiaalisen toiminnan näkökulmasta olen kiinnostunut siitä, millä tavoin kirja-arviogenren toimintavaiheet vaikuttavat siihen, mitä tutkimillani resursseilla tehdään ja millaisten toimintokuvioiden osana niitä käytetään. Tutkimukseni sivutuotteena syntyy kuvaus akateemisille kirja-arvioille ominaisista toimintavaiheista, mutta tämä kuvaus ei välttämättä ole täysin kattava tai läpikotainen, sillä aineistossani voi – ainakin periaatteessa – olla myös sellaisia toimintavaiheita, joissa tutkimieni kielellisten resurssien käyttö on hyvin marginaalista.

Genrekontekstin ja sekventiaalisen kontekstin lisäksi olen kiinnostunut kielellisten resurssien suhteesta (tiede)yhteisölliseen kontekstiin. Yhteisöllisellä kontekstilla tarkoitan genrekontekstia laajempaa kontekstia, joka liittyy yhteisölle yleisemmin ominaisiin ajattelu- ja toimintatapoihin, esimerkiksi normeihin, ihanteisiin ja uskomuksiin (tiedeyhteisöjen kannalta ks. esim. Luukka 1995: luku 5). Yhteisöllisen kontekstin huomiointi on akateemisia kirja-arvioita tutkittaessa tärkeää siksi, että tiedeyhteisön normit ja arvot ovat olennainen osa akateemisten kirja-arvioiden moniäänisyyttä: ne ovat yhteisöllisesti jaettuina evaluatiivisia mittapuita, joihin akateemisissa kirja-arvioissa on konventionaalista (ellei jopa välttämätöntä) orientoitua tutkimusjulkaisuja evaluoitaessa.⁷ Kyse ei kuitenkaan välttämättä ole kyse konventioiden uusintamisesta ja vahvistamisesta, vaan kyse voi olla myös vallitsevien käsitysten kyseenalaistamisesta ja polemisoinnista.

---

⁶ Vrt. myös Swalesiin (1998: 20), joka kuvaa genret metaforisesti sillaksi menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Genret tasapainottavat perinteen ja innovaation välistä epäsuhtaa.

⁷ Tiedeyhteisöllä tarkoitan Luukan (1995: 10) tavoin nimenomaan tieteellistä tiedeyhteisöä erotuksena ammatillisesta tiedeyhteisöstä. Ammatillisen tiedeyhteisön toimintaa ovat esimerkiksi kokousten

Diskurssintutkimuksen periaatteiden mukaisesti en ota konteksteja annettuina vaan asetan ne yhdeksi tutkimuksen kohteeksi (ks. Mäntynen 2003: 30–31; Bhatia 2004; Tiililä 2007; Makkonen-Craig 2014b). Akateemisen kirja-arvion genrekontekstia tutkin luvussa kolme, jossa paitsi teen synteesiä aiemasta tutkimuksesta myös tarkastelen, millaisia akateemisen kirja-arvioinnin normeja ja konventiota tieteenteon oppaissa ja oppikirjoissa sekä tieteellisten lehtien kirjoittajaohjeissa tuodaan esiin (vrt. Luukka 1995). Yhteisöllistä kontekstia puolestaan valotan osana analyysilukuja 4–6 suhteuttamalla aineistotani esiin nousevia tieteentekoa koskevia normeja ja ihanteita siihen, millaisia normeja ja ihanteita oheisaineistonani olevissa tieteenteon oppaissa ja oppikirjoissa tuodaan esiin. Oppaiden ja oppikirjojen avulla pyrin siis paitsi argumentoimaan esittämiäni analyysien puolesta myös vertailemaan aineistooni kirjoittuvia tieteenideologioita käsityksiä siihen, millaiseksi tiedeyhteisö esittää oman ideologiansa ikään kuin idealisoidussa oppikirjamuodossaan. Olen koonnut oheisaineistoksi paitsi tieteenteon yleisoppaita (esim. Hirsjärvi ym. 1996 [2009]; Kniivilä ym. 2007) myös aineistoni kirja-arvioiden tieteenaloja edustavia oppaita (lakitieteestä Timonen 1998; yhteiskuntatieteistä Alasuutari 2011 [1993]).

Tutkimukseni on laadullista tutkimusta, eikä siinä pyritä esittämään tilastollisesti merkitseviä tuloksia. Annan kuitenkin tutkimistani kielellisistä resursseista ja niiden alatyypeistä numeerista tietoa luodakseni yleiskuvan niiden esiintymisestä tutkimusaineistossa. (Vrt. Makkonen-Craig 2014b: 126–127.) Mahdollisuuksien mukaan myös vertaan aineistoni jakaumia muunlaisista aineistoista aiemmassa tutkimuksessa tehtyihin laskelmiin; pyrin näin tuomaan esiin tutkimusaineiston ominaislaatuja makrotasolta. Tutkimuksen tuloksena esitetään yleistyksiä tutkittavien kielellisten rakenteiden käyttöta-voista ja moniäänisyydestä suhteessa akateemisen kirja-arvion genreen. Yleistyksistä pyritään tekemään uskottavia yksityiskohtaisen ja runsaan tekstianalyysin kautta: tutkimuksessa näytetään yli 130 analyysia 1–2 kappaleen mittaisista tekstikatkelmista. Analyysi(ala)lukujen loppupuolilla otan käsitte-lyyn aineiston poikkeavia tapauksia.

1.3 TYÖN TAVOITTEET JA SUHDE AIEMPAAN TUTKIMUKSEEN

Tutkimuksessani tarkastelen kolmea kielellistä rakennetta tekstin moniäänis-tämisen resursseina. Kuten jo edellä esittelin, tutkittavana ovat

- *jäädä*-verbin hallitsevat rakenteet
- konditionaalnin perfektissä (KP) olevat rakenteet
- alisteisen interrogatiivilauseen (AI) sisältävät rakenteet.

---

pitäminen ja kehityskeskusteluiden käyminen sekä muistioiden ja vuosityösuunnitelmien kirjoittami-nen. Tieteellisen tiedeyhteisön toiminta taas kytkeytyy nimenomaan tieteen tekemiseen. (Mp.)

Tutkimustavoitteeni on selvittää, millaisissa kirja-arviogenren toimintaympäristöissä niitä käytetään ja mitä niiden ilmaisemalla moniäänisyydellä tehdään suhteessa kirja-arvion paikallisiin (tekstikohtaisiin) ja yhteisöllisiin (genrekohtaisiin) tarkoituksiin. Rajaan tarkastelun niihin käyttötapoihin, jotka ovat aineistossa kaikkein yleisimmät: evaluointiin (*jäädä*-rakenteet), referointiin ja kyseenalaistukseen (AI-rakenteet) sekä parannusehdotukseen (KP-rakenteet).⁸ Evaluointia käytän tässä yhteydessä kattokäsitteenä arvottamisen toiminnoille, etenkin moitteille ja kehuille. Vaikka tutkimukseni päätaavoitteena on rakenteen, toiminnan ja äänen välisen suhteen jäsentäminen, pyrin työni avulla myös vahvistamaan itsereflektiivisiä käytänteitä tieteessä sekä tiedeyhteisön tietoisuutta omasta toiminnastaan (vrt. esim. Ylijoki 1998; Mäntynen 2003). Se, että keskityn työssäni ainoastaan yhteen akateemisen genreen, mahdollistaa tekstien kontekstien – sekä arviogenrelle ominaisten erita-soisten toimintakontekstien että astetta yleisempien tiedeyhteisöllisten kontekstien – nyansoidun tarkastelun. Huolellinen konteksteihin perehtyminen lienee ylipäänsä välttämätöntä tarkasteltaessa kieltä osana sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta.

Tutkimuskysymykseni muotoilen rakenteen, toiminnan ja äänen näkökulmista seuraavasti:

- 1) RAKENNE. Millaisia kielellisiä ominaispiirteitä tutkittavilla rakenteilla on, kun ne palvelevat referointia, evaluointia, kyseenalaistusta tai parannuksen ehdottamista? Millaisia alatyyppejä rakenteista ja toiminnoista voidaan erottaa?
- 2) TOIMINTA. Missä kirja-arvion toimintavaiheissa rakenteita käytetään, missä ei? Tuoko toimintavaihe eroa siihen, millaisia toimintokuvioita rakenteet muodostavat ympäröivien tekstinosiensa kanssa?
- 3) ÄÄNI. Millaisia ääniä ja näkökulmia rakenteiden avulla tuodaan osaksi kirja-arviota tai sen kontekstia? Millaista työnjakoa ja vuorovaikutusta eri äänten ja näkökulmien välillä on? Mihin moniäänisyyttä tarvitaan kirja-arvioissa?

Vastaan tutkimuskysymyksiin kolmen analyysiluvun avulla, joista kukin foku-soi yhteen tarkasteltavista rakenteista (luvut 4–6). Täsmennän tutkimuskysymyksiä kussakin analyysiluvussa niin, että ne kiinnittyvät tarkasteltavan rakenteen ja toiminnon (tai toimintojen) erityispiirteisiin. Tutkimuksen lopuksi pohdin, mitä hyötyä dialogistisesta tutkimusotteesta on tarkasteltaessa tekstien toiminnallisuutta ja moniäänisyyttä.

Seuraavassa asemoin tutkimukseni kielitieteen kenttään ja esittelen sen panosta suhteessa aiempaan tutkimukseen. Pohdin työni merkitystä ensin akateemisten tekstien tutkimuksen näkökulmasta, sitten yleisemmin tekstin-tutkimuksen näkökulmasta ja lopuksi kieliopintutkimuksen näkökulmasta.

---

⁸ Esittelen eri käyttötapoja ja niiden frekvenssejä luvuissa 4–6.

Fennistiikassa akateemisia kirja-arvioita ei ole tutkittu lainkaan ja muidenkin tieteiden genrejen tutkimusta on kertynyt melko vähän: tutkimusartikkeleita ovat tutkineet Luukka (1992b; 1994) ja Heikkinen (2007), opinnäytteitä Julkunen (2002) ja Vuorijärvi (2013) sekä yleistajuisia lehtijuttuja Mäntynen (2003; 2005) ja väitösuutisia Luukka (1997). Lisäksi on tehty kontrastiivista tutkimusta suomen- ja englanninkielisistä tutkimusartikkeleista (Mauranen 1993). Edeltävälle fennistiselle tutkimukselle on ominaista se, että tieteellisiä tekstejä on tarkasteltu sosiaalisena toimintana ja huomiota on kiinnitetty genrelle ominaiseen kokonaisjäsentelyyn ja eri vaiheiden toteuttamisessa käytettyihin kielellisiin keinoihin (poikkeuksina Heikkinen ja Luukka). Oma tutkimukseni jatkaa samoilla linjoilla mutta eroaa aiemmasta kuitenkin siten, että lähtökohtana ovat tietyt kielelliset resurssit, joista käsin tekstin laajempia toiminnallisia kuvioita ja vaiheita lähdetään analysoimaan. Analyysi etenee siis aiemmasta tutkimuksesta jossain määrin poiketen tyvestä latvaan. Moniäänisyyttä suomenkielisistä tieteellisistä teksteistä ei ylipäänsä ole juuri tutkittu (referoinnin näkökulmasta ks. kuitenkin Julkunen 2002).

Fennistiikan ulkopuolella tieteellisiä tekstejä – mukaan lukien akateemiset kirja-arviot – on tutkittu paljonkin, mutta tutkimuksen valtavirta on ollut korpuslingvistikaisesti ja kvantitatiivisesti painottunutta (ks. Hood 2010: 210). Tavanomainen tutkimustavoite on ollut vertailla määrällisesti erikielisiä tai eri aloilta peräisin olevia tekstejä toisiinsa niiden kielellisten tai rakenteellisten ominaisuuksien suhteen (akateemisten kirja-arvioiden osalta ks. lukua 3.1). Tekstianalyttisempaa tutkimusta, jossa tarkastellaan virkettä laajempia rakenteita, on kertynyt pääasiassa englanninkielisistä tutkimusartikkeleista (esim. Bazerman 1988; Hunston 1989; Swales 1990; Halliday & Martin 1993; Hood 2010). Tutkimukseni täydentää Swalesin (1990) alulle panemaa tutkimusta, jossa tieteellisiä tekstejä tarkastellaan vaiheittaisesti (*move*) ja askelittaisesti (*step*) etenevänä toimintana (fennistiikassa ks. esim. Mäntynen 2006; Vuorijärvi 2013), asettamalla analyysin keskiöön kielellisten resurssien suhteen tekstin toimintoihin ja niitä ympäröiviin toimintokuvioihin ja -vaiheisiin.

Tekstintutkimuksen laajalla kentällä tutkimukseni ammentaa ja on sukua sellaiselle tutkimukselle, jossa tekstejä on tarkasteltu dialogisuuden ja vuorovaikutuksen näkökulmista. Relevantteja ovat etenkin G. Thompsonin tutkimukset tekstien moniäänisyydestä (1996) ja lukijaan suuntautumisesta (2001, 2012) sekä Martinin ja Whiten (2005) kehittämä, bahtinilaisesti viritetty suhtautumisen teoria (*appraisal theory*). Fennistisessä kehyksessä tutkimukseni on sukua etenkin tutkimuksille, joissa on tarkasteltu tekstien toiminnallisia kuvioita tai sarjoja (esim. I. Mikkonen 2010; Komppa 2012) ja/tai vuorovaikutteisuutta tietyn kielellisen resurssin näkökulmasta (esim. Makkonen-Craig 2005; Honkanen 2012; Juvonen 2014b; ks. myös Heikkinen toim. 2009). Se on läheisessä suhteessa myös sellaiseen tutkimukseen, jossa kiinnostuksen kohteena on tekstin dialoginen suhde muihin teksteihin ja laajemmin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin konteksteihin (esim. P. Karvonen 1995; Mäntynen 2003; Sääsکیlahti 2006; Tiililä 2007; I. Mikkonen 2010; Valtonen 2012).

Dialogistisesti painottuneelle diskurssintutkimukselle ominaisesti katson työlläni olevan annettavaa myös kieliopintutkimukselle (vrt. Makkonen-Craig 2014b: 125–126). Tutkimuskohteeksi valitut ilmaustyyppit ovat sellaisia, joista on kertynyt vain vähän tutkimustietoa, puhumattakaan, että niitä olisi tarkasteltu osana kielellistä ja tekstuaalista toimintaa. Esimerkiksi *jäädä*-verbin (moniäänistä) merkitystä on toistaiseksi analysoitu perussanakirja-aineiston pohjalta (ks. Huumo 2005) ja paitsioon on jäänyt se, miten merkitys kielenkäytössä toteutuu ja miten merkitys rakentaa kielenkäyttötilannetta. Konditionaalinen perfekti ja alisteisia kysymyslauseita fennistiikassa on ylipäänsä tarkasteltu äärimmäisen vähän. Konditionaalinen perfekti on saanut vain hajanaisia huomioita konditionaalisuuden ja modaalisuuden tutkimuksessa (ks. Lehtinen 1983: 494–495; Laitinen 1992: 216–217). Alisteisiin interrogatiivilauseisiin on puolestaan luotu vain lyhyt yleiskatsaus (Hakulinen 1977), minkä lisäksi on tutkittu tietynlaisia *miten*- ja *kuinka*-lauseyhdistelmiä ylioppilasaineissa (Juvonen 2014a) sekä pohdittu, millaisin kriteerein alisteinen kysymyslause on erotettavissa relatiivilauseesta (Pääkkönen 1988: 50–59) ja millaiset alisteiset kysymyslauseet ovat referoivia (ks. Kuiri 1984: 79–89). Fennistiikan ulkopuolella alisteisia kysymyslauseita on tarkasteltu myös empiirisesti mutta lähinnä keskusteluaineistosta (Linell, Hofvendahl & Lindholm 2003; Lindström & Lindholm 2009; Keevallik 2011; ks. kuitenkin Hiltunen 2010: luku 6).

1.4 AINEISTO

Tutkimusaineistona on 123 tekstiesiintymän (noin 168 000 saneen) kokoinen korpus, joka koostuu vuosina 2006–2009 tieteellisissä aikakauslehdissä julkaistuja kirja-arvosteluista. Aikakauslehdet sijoittuvat yhteiskunnallisille, humanistisille ja oikeustieteellisille aloille, niin sanotusti ihmistieteisiin. Tutkimusaineisto on peräisin seuraavista aikakauslehdistä (suluissa tekstien lukumäärä): Kulttuurintutkimus (29), Lakimies (31), Naistutkimus [nyk. Sukupuolentutkimus] (32), Sosiologia (30).⁹ Kulttuurintutkimuksen arviot ovat kerätty neljästä eri numerosta, Lakimiehen yhdeksästä, Naistutkimuksen kahdeksasta ja Sosiologian neljästä. Lehtien välillä on siis jonkin verran eroja siinä, kuinka monta arviota yhdessä numerossa julkaistaan. Lisäksi Naistutkimus-lehdessä julkaistaan myös ruotsinkielisiä arvioita, mitkä olen luonnollisesti jättänyt tutkimukseni ulkopuolelle. Tutkittavien ilmaustyyppien esiintymiä aineistoon on kertynyt seuraavasti: *jäädä*-rakenteita on 204 kappaletta, konditionaalinen perfektissä olevia rakenteita 355 kappaletta ja alisteisen interrogatiivilauseen sisältäviä rakenteita 696 kappaletta.

Aineistossa arvioitavista teoksista eniten on väitöskirjoja, toiseksi eniten muita monografioita. Vähiten on artikkelikokoelmia. (Taulukko 1.) Arvioita-

---

⁹ Lehdet on luokitettu Julkaisufoorumin tasolle 2 lukuun ottamatta Kulttuurintutkimusta, joka on tasolla 1.

vien teosten lukumäärä on hieman suurempi kuin tekstien, sillä joissain teksteissä arvioidaan useampia teoksia yhdellä kertaa. Ulkomaisten julkaisujen osuus arvioitavista teoksista on 10 % (13/129). Päätös rajata aineiston keruu ihmistieteisiin oli helppo, sillä suomenkielisissä luonnon- ja lääketieteellisissä lehdissä (esim. Duodecim, Terra) ei julkaista (ainakaan säännöllisesti) kirja-arvioita.

TAULUKKO 1. Aineistossa arvioitavien teosten jakautuminen julkaisutyyppiin.

	Väitöskirja	Muu monografia	Artikkelikokoelma	Yhteensä
Kulttuurintutkimus	12 (38 %)	10 (32 %)	9 (29 %)	31 (100 %)
Lakimies	20 (63 %)	9 (28 %)	3 (9 %)	32 (100 %)
Naistutkimus	14 (39 %)	8 (22 %)	10 (28 %)	36 (100 %)
Sosiologia	11 (37 %)	14 (47 %)	5 (17 %)	30 (100 %)

Yksinkertaisuuden vuoksi käytän tutkimuksessani ainoastaan lajinimeä akateeminen kirja-arvio, vaikka esimerkiksi Kulttuurintutkimus-lehden teksti on julkaistu *Esittelyt*-nimisellä palstalla, jolloin voisi olla osuvampaa käyttää nimitystä akateeminen kirjaesittely. Käytän akateemista kirja-arviota väljänä genrenimityksenä sellaisesta akateemisesta julkaisutyyppistä, jonka pää tarkoituksena on viimeaikaisen tutkimusjulkaisun esittely ja arviointi tieteellisen lehden sivuilla. Genren yksittäisten edustajien välillä voi tietenkin olla eroa siinä, painottuuko tekstissä enemmän esittely vai arviointi (ks. lukua 2.4).

Näyttäessäni esimerkkejä viittaan aineistoon hakasuluissa olevan koodin avulla. Koodi on muodostettu seuraavien periaatteiden mukaisesti: alussa oleva iso alkukirjain kertoo lehden nimen (K = kulttuurintutkimus, L = Lakimies, N = Naistutkimus S = Sosiologia), sitä seuraavat kaksi numeroa julkaisuvuoden ja viimeiset numerot lehden numeron vuosikerrassa. Siten esimerkiksi koodi [K0603] viittaa Kulttuurintutkimus-lehden vuoden 2006 kolmannen numeroon.

1.5 TYÖN KULKU

Tutkimuksen kulku on seuraava. Luvussa 2 esittelen lähemmin tutkimukseni dialogistisia lähtökohtia ja pohdin niiden näkökulmasta tekstien olemusta. Luvussa 3 kontekstoin tutkimusaineistoani selvittämällä akateemisen kirja-arvioinnin normeja ja käytänteitä yhtäältä aiemman tutkimuksen näkökulmasta, toisaalta oppaiden ja oppikirjojen ja kolmanneksi tieteellisten lehtien kirjoitusohjeiden ja kirja-arvioissa esiintyvän metadiskurssin näkökulmasta. Luvut 4–6 ovat varsinaisia analyysilukuja. Luvussa 4 analysoin alisteisen interrogatiivilauseen sisältäviä ilmauksia, luvussa 5 jäädä-ilmauksia ja lopuksi luvussa 6 konditionaalien perfektissä olevia ilmauksia. Luvussa 7 esitän päätelmät ja arvioin työni onnistuneisuutta.

2 TEKSTIEN PERUSOMINAISUUKSIA DIALOGISTISESTA NÄKÖKULMASTA

Kuten kaikissa erityistieteissä on lingvistiikassa kaksi peruskeinoa vapautua velvollisuudesta ajatella vastuullisesti ja periaatteellisesti, siis filosofisesti. Ensimmäinen on kaikkien periaatteellisten näkemysten hyväksyminen (akateeminen eklektismi), toinen kieltäytyminen kaikista periaatteellisista näkemyksistä ja ”tosiasian” julistaminen tiedon viimeiseksi perustaksi ja kriteeriksi (akateeminen positivismi). – – Se, kumman keinon valitsee, riippuu täysin tutkijan temperamentista: eklektikot ovat hyväntahtoisempia, positivistit kärtyisempiä.

(Vološinov 1990 [1929]: 83.)

Tässä luvussa esittelen lähemmin tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia, joita olen edellä luonnehtinut dialogistisesti painottuneiksi. Dialogistisesti painotuneen diskurssitutkimuksen lähtökohtana on, että myös tekstit ovat sosiaalista toimintaa ja että niitä voidaan tarkastella dialogisuuden ja vuorovaikutuksen näkökulmista (ks. Vološinov 1990 [1929]; Bahtin 1986 [1953]; Nystrand 1992; Luukka 1995; G. Thompson 2001; Makkonen-Craig 2005; 2014; Tiililä 2007; Honkanen 2012; Juvonen 2014b; ks. myös Hoey 2001). Dialogistisen tutkimuksen juuret on tapana ulottaa 1920–1930-lukujen Neuvostoliitossa vaikuttaneeseen niin sanottuun Bahtinin piiriin. Bahtinin piirissä julkaistiin kirjoituksia, joissa kritisoitiin aikansa strukturalistista ja formalistista kielen- ja kirjallisuudentutkimusta. Kieltä esineellistävän, vuorovaikutusyhdistäytään irrotettujen sanojen ja lauseiden rakenteita analysoivan tutkimusperinteen rinnalle esiteltiin metalingvistiikaksi nimetty tutkimusala, jonka kohteena on kieli sosiaalisena ja yhteiskunnallisena ilmiönä, siis kielellinen vuorovaikutus ja toiminta. (Lähteenmäki 2002; 2009.) Metalingvistiikan tärkeyttä perusteltiin muun muassa seuraavasti:

Kielen todellinen reaalisuus ei ole kielen muotojen abstrakti järjestelmä, ei eristetty puhunta eikä sen tuottamisen psyko-fysiologinen akti, vaan kielellisen vuorovaikutuksen sosiaalinen tapahtuma, joka toteutuu puhuntana tai puhuntoina (Vološinov 1990 [1929]: 116).

Bahtinin piiriin on tapana lukea kirjallisuudentutkija ja filosofi Mihail Bahtinin (1885–1975) lisäksi edellä lainattu kielitieteilijä Valentin Vološinov

(1885–1936) sekä kirjallisuudentutkija Pavel Medvedev (1892–1938) (Brandist 2002; Lähteenmäki 2002: 179–185; Makkonen-Craig 2005: 25). Markován (1990: 4) mukaan Bahtinin piirin kirjoituksissa voi nähdä vaikutteita etenkin saksalaisilta ekspressivisteiltä Johann Gottfried Herderiltä (1744–1803) ja Wilhelm von Humboldtilla (1767–1835). Bahtinin piirin ajatuksia ovat sittemmin kehittäneet etenpäin muun muassa Kristeva (1993 [1967]), Linell (esim. 1998, 2009), Marková (2003), Rommetveit (1992) ja Wertsch (1991). Tässä ”uusdialogismissa” yhteyksiä on luotu myös fenomenologiaan, etnometodologiaan ja pragmatismiin (esim. Linell 2009: 396–399). Tekstintutkimuksessa dialogistisiin ajatuksiin on viitattu etenkin tekstien intertekstuaalisuutta ja moniäänisyyttä tutkittaessa (mm. Fairclough 1992; White 2003; Martin & White 2005: luku 3; Rahtu 2006; Tiililä 2007; I. Mikkonen 2010) sekä tarkastellessa tekstien vuorovaikutteisuuksia (esim. Nystrand 1992; Luukka 1995; Kalliokoski 2006; Makkonen-Craig 2005; tulossa; Honkanen 2012; G. Thompson 2001; 2012).

Seuraavaksi hahmottelen tekstien – niiden tuottamisen ja tulkitsemisen – perusominaisuuksia dialogistisesta näkökulmasta. Aloitan käsittelemällä omissa alaluvuissaan tekstien vuorovaikutteisuuksia (2.1) ja kontekstuaalisuutta (2.2). Tämän jälkeen tarkastelen tekstien toiminnallisuutta ja esittelen työni keskeiset käsitteet: genren, toimintavaiheen ja toimintokuvion (2.3). Alaluvun 2.4 keskiössä on tekstien intertekstuaalisuus ja moniäänisyys. Lopuksi käsitelen sitä, millaisin menetelmin dialogistista tekstianalyysia on mahdollista tehdä (2.5). Pyrin alaluvuissa huomioimaan laajemman diskurssintutkimuksen viitekehysten aina, kun se on relevanttia. Esimerkiksi tekstien toiminnallisuuden ja kontekstuaalisuuden tarkastelu on ominaista kaikelle diskurssintutkimukselle, ei ainoastaan sen dialogistisesti painottuneelle haaralle (esim. Blommaert 2005: 13–16; Johnstone 2008 [2002]: 9–10; Pietikäinen & Mäntynen: 11–22; van Dijk 2011: 3–5).¹⁰

2.1 VUOROVAIKUTTEISUUS

2.1.1 RESPONSIIVISUUS, INITIATIIVISUUS JA TOISENSUUNTAUTUNEISUUS

Dialogismissa ihmisen olemassaolo ja toiminta nähdään perin juurin vuorovaikutteisena: ihminen ei ole saari vaan erottamattomasti vuorovaikutuksessa lajikumppaniensa ja ympäristönsä kanssa, niin ajattelevana kuin kommunikoina olentona (Wertsch 1991; Marková 2003; Linell 2009). Kielellisiä tuotoksia – niin keskustelun vuoroja kuin kirjoitettuja tekstejä – tarkastellaan dialogismissa lähtökohtaisesti vuorovaikutuksen näkökulmasta. Keskuste-

---

¹⁰ Dialogistisen tutkimuksen suhteista diskurssintutkimuksen ja funktionaalisen kielitieteen suuntauksiin ks. Linell 1998: 49–54; 2009: 400–404.

luista tuttu vuorottelu, jossa puhujat tuottavat lausumia samassa aikapaikkaisessa tilanteessa suhteessa toisiinsa (ks. Hakulinen 1997), on eräs keskeinen vuorovaikutusmenetelmä ja sosiaalisen järjestäytyneisyyden muoto, mutta se ei ole koko kuva, yhtä kuin vuorovaikutus (Nystrand 1986: 40; Tiililä 2007: 20; ks. myös Lillis 2013: 2–3). Vološinov (1990 [1929]: 116–117) on muotoillut asian seuraavasti (kursivointi alkuperäinen):

Dialogi on, sanan suppeassa merkityksessä, tietenkin vain yksi kielellisen vuorovaikutuksen muodoista – tosin sen tärkein muoto. Mutta dialogi voidaan ymmärtää laajasti, jolloin sillä ei tarkoiteta vain ihmisten välitöntä kielellistä kanssakäymistä kasvotuksin. Sillä tarkoitetaan kaikkea kielellistä kanssakäymistä, olkoon se millaista tahansa. Kirja, ts. *painettu kielellinen esitys*, on myös kielellisen kanssakäymisen osa. Siitä keskustellaan välittömässä elävässä dialogissa, mutta tämän ohella se on tuotettu aktiivisesti käsitettäväksi – tulkittavaksi ja sisäisesti replikoitavaksi.

Dialogismissa jokainen lausuma (eli teksti tai puheenvuoro) dialogismissa vuorovaikutusketjun osaksi: jokainen lausuma on tavalla tai toisella sekä responsiivinen (reaktiota aiempaan) että initiatiivinen (kontribuutiota tulevaan).¹¹ Lausuma voi olla responsiivinen suhteessa aivan tiettyyn lausumaan, esimerkiksi keskustelun edeltävään vuoroon tai tiettyyn toiseen tekstiin, mutta myös suhteessa yleisempään yhteisöllis-kulttuuriseen keskusteluun ja ajattelutapaan. (Vološinov 1990 [1929]: 92; Bahtin 1986a [1953]: 69, 91–100; Fairclough 1992: 101–102; Linell 1998: 161–166; Makkonen-Craig 2005: 25–26.) Esimerkiksi akateemiset kirja-arviot referoivat ja evaluoivat aiempia tieteellisiä tekstejä eli ovat niihin responsiivisessa suhteessa. Samalla jokainen kirja-arvio julkisena ja julkaistuna tekstinä on tarkoitettu muiden tiedeyhteisön jäsenten luettavaksi ja reagoitavaksi. Jokainen tiedeyhteisössä julkaistu teksti tuo tieteelliseen keskusteluun oman, enemmän tai vähemmän merkityksellisen panoksensa ja luo siten pohjaa tuleville puheenvuoroille, niin kirjallisille kuin suullisille (vrt. Luukka 1995: 54).

Responsiivisuuden ja initiatiivisuuden lisäksi dialogismissa korostetaan sitä, että kielellinen toiminta on aina toiseensuuntautunutta (*other-oriented*): jokainen lausuma on muotoiltu tietynlaisia vastaanottajaa silmällä pitäen, joko yksilöä tai kollektiivia (Bahtin 1986a [1953]: 94–98; Linell 1998: 102–104; 2009: 167; Martin & White 2005: 135; Honkanen 2012: 211).¹² Tekstien näkökulmasta olennaista on, ettei mikään teksti ala nolapisteestä, vaan jokaisessa tekstissä presupponoidaan eli otaksutaan jaetuksi ja ”jo keskustelluksi” valtava määrä aiempaa yhteisöllis-kulttuurista tai yksityistä, esimerkiksi per-

---

¹¹ Bahtin (1986 [1953]: 71) tarkoittaa lausumalla sekä tekstikokonaisuutta että puheenvuoroa, eli hän määrittelee lausuman rajat puhujan tai kirjoittajan vaihdoksen kautta (ks. myös Shore & Mäntynen 2006: 24–25). Huomattakoon, että etnometodologisessa keskusteluanalysissa lausumaa ei samasteta puheenvuoroon vaan puheenvuoro on laajempi käsite: yksi puheenvuoro voi koostua useammasta lausumasta (esim. Hakulinen 1997: 34).

¹² Sama vastaanottajaan suuntautumisen (*recipient design*) periaate on muotoiltu myös keskusteluanalyyttisessä kirjallisuudessa: muille osallistujille ei pidä kertoa sellaista, jonka otaksuu heidän jo tietävän (Sacks ym. 1974: 727; Goodwin 1979: 100).

heen keskistä tietoa (presuppositioista ks. Fairclough 1992: 120–121). Toisaalta lukija(kunna)n tietotason ja jaetun tiedon piirin arviointi on olennaisesti genresidonnaista toimintaa: akateemisissa kirja-arvioissa ja tutkimusartikkeleissa (eli niin sanotussa vertaiskommunikaatiossa) on syytä orientoitua hyvin toisenlaisiin lukijoihin kuin esimerkiksi akateemisissa oppikirjoissa tai tieteen yleistajuistuksissa (ks. Hyland 2010; Rahtu 2013). Lisäksi esimerkiksi journalistisia tekstejä saatetaan työstää suhteessa lehden toimituksessa hahmoteltuun mallilukijaan eli näkemykseen siitä, millaisten lukijoiden huomiota ja kiinnostusta lehti erityisesti tavoittelee (Jaakola ym. 2014). Se, kuinka kirjoittajina suuntaudumme lukijaan, voi olla tiedostamatonta tai strategista, mutta yhtä kaikki jokainen lausuma on muotoiltu tietynlaista vastaanottajaa silmällä pitäen. Seuraava on kuulu lainaus Vološinovilta (1990 [1929]: 106–107, kursivoinnit alkuperäiset):

[S]ana on kaksipuolinen akti. Sitä määrää yhtä paljon se *kenelle* se on kuin se *kenen* se on. Sanana se on nimenomaan *puhujan ja kuulijan välisen suhteen tuote*. Jokainen sana ilmaisee ”yhtä” suhteessa ”toiseen”. Sanassa muotoilen itseni toisen näkökulmasta, viime kädessä yhteisöni näkökulmasta. Sana on silta minun ja toisten välillä. Sen toinen pää tukeutuu minuun, toinen keskustelukumppaniin. Sana on puhujan ja keskustelukumppanin välinen yhteinen alue.

Dialogismin keskeinen ajatus onkin, että kirjoittajina ja puhujina orientoitumme vastaanottajaan nimenomaan responsiivisena toimijana: pyrimme muotoilemaan lausumamme siten, että se saisi lukijaltamme tai kuulijaltamme toivomamme vastaanoton. Lukijoina ja kuulijoina voimme tietenkin reagoida lausumaan haluamallamme tavalla. Voimme esimerkiksi asettua lukemaan tekstiä vastakarvaan tai taktisesti (esimerkiksi tutkijoina) ja etäännyttää itsemme tekstin konstruoimasta vuorovaikutustilanteesta. Voimme myös keskeyttää tekstin lukemisen ja päättää vuorovaikutuksen ennen tekstiin käsi-kirjoitetun vuorovaikutuksen päätepidettä. (Kress 1985: 40; Fetterley 1997; Thompson & Thetela 1995; Thompson 2001; Martin & White 2005: 162–163, 206–207.) Yhtä kaikki, lausumien tulkitsijoina tavoitteenamme ei ole koskaan vain passiivisesti purkaa kielellistä koodia ja kopioida lausuman tietosisältöä ikään kuin sellaisenaan päähämme. Sen sijaan tavoitteenamme on lausuman aktiivinen responsiivinen ymmärtäminen. Se, että lausuma on alkanut merkitä meille jotakin, tarkoittaa, että olemme reagoineet siihen jollakin tavoin, esimerkiksi kokeneet samanmielisyyttä tai erimielisyyttä, myötätuntoa tai oudoksuntaa, ymmärrystä tai hämmennystä tms. Aktiivinen ymmärtäminen on siis aina myös evaluatiivista. (Bahtin 1986a [1953]: 68–69; 1981 [1934–1935]: 282; Morson & Emerson 1990: 127–128; Nystrand 1992: 160–161; Markovà 2003: 83.)

Kirjoittaminen ja lukeminen nähdään dialogismissa resiprookkisina eli vastavuoroisina toimintoina: niin kirjoittajina kuin lukijoina toimimme suhteessa niihin sosiokulttuurisesti virinneisiin odotuksiin, joita otaksumme toisella osapuolella olevan meistä ja meidän toiminnastamme (Nystrand 1986: luku 2; Luukka 1995: 53; Linell 1998: 86–87; ks. myös Markovà 1992: 56–58; Rommetveit 1992: 23). Resiprookkisuuutta korostaa myös Hoey (2001, erit.

18–26), joka tarkastelee tekstejä kirjoittajan rakentamana vuorovaikutuksena, jossa kirjoittaja pyrkii vastaamaan otaksumalleen lukija(kunna)lleen heränneisiin kysymyksiin ja jossa lukija puolestaan pyrkii ennakoimaan ne kysymykset, joihin kirjoittaja aikoo vastata (ks. myös Shore & Mäntynen 2006: 34–35). Esimerkiksi akateemisissa kirja-arvioissa lukijakunnalle esitetään toisinaan selontekoja tekstissä toteutetuista (tai toteuttamatta jätetyistä) ratkaisuista. Seuraavassa esimerkkitarkastelussa perustellaan sitä, miksi arvioinnin kohteeksi on valittu yleistajuinen, ei-akateeminen käsikirja.

(1)

1. Pidän tarpeellisenä esitellä oikeustieteellisessä aikakauskirjassa muitakin kuin
2. akateemisia opinnäytteitä, sillä Lakimies-lehteä luetaan toivon mukaan myös
3. käytännön lakimiesten keskuudessa. Harvalla heistä on aikaa paneutua
4. väitöskirjoihin, kun käytännön ammattikirjallisuuden lukemiseenkaan ei tunnu
5. olevan tarpeeksi aikaa. [L0904]

Tällaisten selontekojen mielekkyys on siinä, että ne osoittavat kirjoittajalta orientoitumista yhteiseen normaaliin ja voivat siten vahvistaa lukijan ymmärrystä siitä, että hän on tulkinut meneillään olevaa tekstiä asianmukaisessa kehityksessä, esimerkiksi akateemisena kirja-arviona (omaa toimintaa koskevista selonteosta ks. Suoninen 1997 ja tämän tutkimuksen lukua 3.3). Kirjoittamisen ja lukemisen yhteenkietoutuneisuus havainnollistuu myös siinä, että kirjoittajina monesti testaamme omien tekstimme toimivuutta – etenkin sellaisten tekstien, joita pidämme sosiaalisilta seurauksiltaan merkittävänä – lukemalla sen läpi ja tarvittaessa muokkaamalla sitä otaksumamme lukijan tai lukijajoukon perspektiivistä (Nystrand 1986: 46). Dialogismissa lukijaa ei siis tarkastella ainoastaan valmiin tekstin tulkitsijana vaan myös tekeillä olevan tekstin muotoutumiseen vaikuttavana virtuaalisena osapuolena (Morson & Emerson 1990: 129).

Lukijoina orientoidumme eri genreä edustaviin teksteihin eri tavoin – erilajisten tekstien ymmärtäminen edellyttää meiltä kykyä tunnistaa niihin konstruoituja erilaisia kirjoittajan ja lukijan positioita sekä kykyä tulkita tekstiä suhteessa niihin (ks. Luukka 1995: 53–54). Jos esimerkiksi luemme meille osoitettua yksityistä tekstiä, esimerkiksi ystävän meille lähettämää sähköpostia, orientoidumme tekstiin niin, että kirjoittaja suuntaa sanansa nimenomaan meille yksilönä. Jos taas luemme julkista tekstiä, esimerkiksi lehtijuttua, ymmärrämme, että tekstin kirjoittaja, vaikka tuntisimme hänet henkilökohtaisesti, ei puhuttele tekstissä meitä tai keitään muitakaan yksilöitä yksilöinä vaan tietynlaisen lukijajoukon kasvottomina edustajina. Voimme tietenkin reagoida tekstin väitteisiin yksilönä, mutta jotta voisimme ymmärtää kirjoittajan toiminnan tekstissä, meidän on tulkittava tekstiä yleistetyä tai geneerisen lukijan positiosta.

Joidenkin tekstien ymmärtäminen saattaa taas edellyttää meiltä vieraisiin ”lukijan saappaisiin” astumista. Esimerkiksi jos aikuisina pitelemme kädessä alakoulun oppikirjaa, ymmärrämme, että sen lukijaposiota ei ole rakennettu kaltaisillemme aikuislukijoille. Tällöin käytämme teosta sen alkuperäisen

käyttötarkoituksen vastaisesti. (Fairclough 1989; Kalliokoski 1992; Stephens 1992; Bex 1996; Hoey 2001.) Tekstin tulkinnoilla on siis yhteys sekä sosiokulttuuriseen kontekstiin että kulloisenkin diskurssiyhteisön ideologiaan. Kuten Kalliokoski (2005b: 225) on asian esittänyt, että ”tekstin koherentiksi tajuaaminen perustuu siihen, että lukijan on mahdollista ymmärtää (ei välttämättä hyväksyä) sen diskurssin ideologia, jonka osaksi teksti on tuotettu”.

Kun tutkitaan tekstejä nimenomaan artefakteina, kuten tässä tutkimuksessa tehdään, ei voida tietenkään tutkia tekstien todellisia, lihaa ja verta olevia lukijoita eikä tiettyssä mielessä myöskään kirjoittajaa itseään (ks. Bahtin 1986c [1970-luku]: 161; Luukka 1995: 98; G. Thompson 2012). Teksteistä artefakteina ei voida myöskään tutkia kirjoittamista ja lukemista todellisuudessa ilmenevänä vuorovaikutustoimintana.¹³ Voidaan kuitenkin tutkia sitä, millä tavoin niissä positioidaan kirjoittajaa ja lukijaa ja millaiseksi heidän välisensä vuorovaikutus on tekstissä ”käsikirjoitettu” (esim. Bahtin 1986b: 109; Thompson & Thetela 1995; Hoey 2001; White 2003; G. Thompson 2012; Jaakola ym. 2014; ks. myös Linell 2009: 244–245). Kirjoittajan ja lukijan positiointia voi tarkastella yhtäältä topiikin näkökulmasta, toisaalta toiminnan näkökulmasta (G. Thompson 2001: 59–62; Linell 2009: 97–98.)

Topiikin näkökulmasta tarkasteltuna kirjoittajan ja lukijan positioita rakentaa se, millaisia väitteitä ja näkemyksiä tekstissä kulloinkin käsitellään kirjoittajan ja millaisia lukijan omina, millaisia taas heidän yhteisesti jakaminaan (P. Karvonen 1995: luku 3; G. Thompson 2001: 59; ks. myös Shore 2008: 26). Ymmärrän kirjoittajan ja lukijan positiot dynaamisiksi siten, että heidän välisensä yhteisen tiedon alue muuttuu alati tekstin edetessä. Se, mitä yhdellä hetkellä saatetaan käsitellä lukijalle uutena ja kenties arveluttavana tietona, voidaan myöhemmin käsitellä – esimerkiksi tekstissä toteutetun argumentoinnin seurauksena – tuttuna ja yhteisesti hyväksyttynä tietona. Rommetveit (1974) onkin kuvannut tekstejä (ja keskusteluita) tilapäisesti jaettuina sosiaalisina todellisuuksina (*temporarily shared social reality*), joissa jokainen diskursiivinen teko pyrkii laajentamaan tai muokkaamaan kulloinkin olemassaolevaa ”tilapäistodellisuutta” (ks. myös Nystrand 1992: 164–169; Linell 2009: 97).¹⁴ Rommetveitin (1974) malli muistuttaa viimeaikaisessa kognitiivisessa kielen tutkimuksessa esiteltyä paraikaisen diskurssiavaruuden käsitettä (*current discourse space*; ks. Langacker 2001a; fennistiikassa ks. Jaakola 2011: 519).

Tekstin toiminnallisuuden näkökulmasta kirjoittajan ja lukijan positioita rakentaa se, millaisia toimintoja tekstissä toteutetaan ja millaiseksi ne on intersubjektiivisuuden näkökulmasta muotoiltu. Esimerkiksi argumentoinnin,

---

¹³ Todellisten lukijoiden todellisia tulkintoja voidaan tutkia esimerkiksi lingvistisen reseptioanalyysin keinoin (Rahtu 2006; 2012).

¹⁴ Vrt. P. Karvosen (1995: 77), jonka mukaan ”temaattisessa asemassa olevat proadverbit, johdokset, yhdyssanat ja parafrasit luovat toisaalta koheesiota, toisaalta rakentavat tekstin merkitystä luonnehtimalla, valitsemalla ja painottamalla edellä sanottua. Tällä tavoin rakentuva merkitys on liikkeessä koko ajan, ja merkitykset tarkentuvat sitä mukaa kuin teksti etenee. Teksti ei siis koostu peräkkäisistä valmiista lauseista, vaan se toteutuu lauseiden avulla vähittäisenä prosessina.”

kiistämisen ja myöntymisen kaltaiset toiminnot voivat ennakoida tekstille asiantuntevan ja kriittisen lukijan ja samalla myös kirjoittajan, joka ei saa lukijaa puolelleen ilman retorisia ponnisteluja (esim. G. Thompson 2001; Martin & White 2005: 92–111; ks. myös Jaffe 2009: 7–8). Toisinsanomien ja havainnollistaminen puolestaan voivat asemoida kirjoittajan ja lukijan katsomaan maailmaa keskenään erilaisista näkökulmista, esimerkiksi tieteellisestä ja arkiymmärryksen mukaisesta. Toisinsanomien ja havainnollistaminen merkitsevät toimintoina erilaisten näkökulmien – laajasti tulkittuna diskurssien – sovittamista yhteen. (P. Karvonen 1995: 102–103, 123–124; Hyland 2007.) Se, millä tavoin lukijaa positioidaan tekstin toimintojen avulla, on yhteydessä tekstin genreen. Esimerkiksi argumentatiivisuus on ominaista tieteellisille teksteille muttei niinkään oppikirjoille, joille on P. Karvosen (mts. 108) mukaan ominaista ennemminkin luettelomaisuus. Mediatekstejä tutkinut Ridell (2006: 207–208) puolestaan puhuu lajityypillisestä puhuttelevuudesta eli tavoista, ”joilla mediaesitykset kutsuvat yleisöä sekä merkityksellistämään niissä esitettyä että tunnistamaan itsensä tietynlaisiksi sosiaalisiksi toimijoiksi ja tietynlaisten yhteisöjen jäseniksi”.

Toiminnon kielellisen muotoilun vaikutuksesta kirjoittajan ja lukijan positiointiin sopii esimerkiksi Makkonen-Craigin (2005) tarkastelemat sanomalehtitekstien dialogiset passiivilauseet (esim. *kysytäänpä asiantuntijalta; harkitaanpa vielä*). Tällaiset passiivilauseet avaavat näkyvästi kirjoittajan vierelle paikan myös toiselle osapuolelle, lukijalle, ja kutsuvat tätä yhteiseen, lauseessa nimettyyn toimintaan, esimerkiksi kysymiseen tai harkitsemiseen. On kuitenkin muistettava, että myös minimaalinen, suorastaan olematon orientoituminen lukijaan on aina vuorovaikutuksellisesti merkityksellinen ratkaisu: se rakentaa tekstille (sen tietyssä pisteessä) ”äännettömän” lukijan, jonka tarpeista ja reaktioista kirjoittajan ei tarvitse syystä tai toisesta huolehtia (G. Thompson 2012: 81).

2.1.2 TEKSTIN DIALOGINEN TILA JA SEN SÄÄTELY

Dialogisesti viritetyssä suhtautumisen teoriassa (*appraisal theory*; Martin & White 2005) tekstien vuorovaikutteisuutta tarkastellaan dialogisen tilan (*dialogic space*) käsitteen avulla. Dialogisella tilalla tarkoitetaan tekstiin konstruoitua vuorovaikutusalueita, jolla tekstin kirjoittaja toimii suhteessa tekstin muihin osapuoliin: lukijaan sekä mahdollisiin kolmansiiin, referoituihin osapuoliin.¹⁵ Kyse on dynaamisesta, muuttuvasta tilasta: sitä säädellään ja muokataan siirryttäessä tekstin toiminnoista ja toimintavaiheista toisiin. Dialogisen tilan käsitteen avulla voidaan tarkastella etenkin sitä, millä tavoin tekstin lukijaa (tai kolmatta osapuolta) asemoidaan suhteessa kirjoittajaan ja kuinka paljon hänelle annetaan liikkumavaraa responsiivisena toimijana. (Mts. 92–104.) Kun dialoginen tila rakennetaan hyvin kapeaksi, lukijalta osapuolelta

---

¹⁵ Kirjoittajalla ja lukijalla tarkoitan tässä jälleen tekstiin konstruoituja, tekstistä luettavissa olevia osapuolia, en todellisuuden henkilöitä.

odotetaan samanmielistä tai ainakin myöntyväistä responsia tekstissä esitettyyn. Mitä väljemmäksi tila konstruoidaan, sitä enemmän tekstissä osoitetaan suvaitsevaisuutta myös erimielistä, epäilevää tai vastahankaista lukijaa kohtaan.¹⁶

Tekstin dialogisen tilan säätelyyn käytettävät kielelliset resurssit jaetaan suhtautumisen teoriassa kahtia yksiaänisiin (*monoglossic*) ja moniäänisiin (*heteroglossic*) (Martin & White 2005: 97–102).¹⁷ Moniäänisyyden resursseja käyttämällä kielenkäyttötilanteeseen voidaan suuntautua niin, että läsnä on vähintään kaksi ääntä tai näkökulmaa (äänten tyypittelystä ks. lukua 2.4). Moniäänisyyden keinojen avulla näitä ääniä ja näkökulmia voidaan asemoida suhteessa toisiinsa tai voidaan ylipäänsä antaa tilaa erilaisille ajattelutavoille. Yksiaänisyyden resursseja käyttämällä tilanteeseen voidaan puolestaan suuntautua niin, että siinä ei ole läsnä toisia ääniä tai näkökulmia, ainakaan sellaisia, joita olisi tekstin senhetkessä vaiheessa tarpeen huomioida. (Mp.; ks. myös Juvonen 2014b: 22.) Martinista ja Whitesta poiketen puhun itse kuitenkin mieluummin yksiaänistävistä ja moniäänistävistä resursseista, sillä haluan korostaa, että kyse on kontekstisidonnaisten retoristen vaikutelmien luomisesta kielen ilmausten avulla.

Yksiaänistävien resurssien oppikirjaesimerkki on kategorinen väitelause, jonka avulla voidaan osoittaa tiedollista auktoriteettiä ja luoda odotus, että lukija hyväksyy esitetyn väitteen sellaisenaan tai perustelujen kautta (esim. *asia on näin*). Yksiaänistämistä palvelevat myös ilmausten presuppositiot, joiden avulla tietoa on mahdollista käsitellä tilanteisesti tai yhteisöllis-kulttuurisesti jaettuna (Martin & White 2005: 100–101; vrt. Werth 1993). Ohjailamisen kannalta kategorisen väitelauseen käyttö ilmaisee, että ohjailtavan empimiselle tai vastahankaisuudelle ei anneta sijaa (esim. *nyt palautat sen väitöskirjan ja sillä sipuli*) (ks. ISK 2004: § 1665). Moniäänistämisen resursseja ovat puolestaan esimerkiksi episteemisen mahdollisuuden ilmaukset, joiden avulla esitetty näkemys asetetaan vaihtoehtoisuuskontekstiin: muitakin näkemyksiä voi olla (esim. *asia on ehkä näin*) (White 2008). Ohjailamisen näkökulmasta moniäänistäviä resursseja ovat esimerkiksi interrogatiivilauseet (esim. *siirrytkö vähän oikealle*), joiden avulla ohjailtavalle annetaan ainakin jonkinasteinen valta valita, toteuttaako käskyn vai ei (Martin & White 2005: 110–111).

Moniäänistämisen resursseja voidaan jaotella hienojakoisemmin sen mukaan, onko kyse dialogisen tilan avartamisesta (*dialogic expansion*) vai supistamisesta (*dialogic contraction*). Dialogisen tilan avartamista edustaa esimerkiksi edellä viitattu episteemisen mahdollisuuden ilmausten käyttötapa, jossa annetaan dialogista tilaa vaihtoehtoisille, esitetystä poikkeaville näkökan-

---

¹⁶ Linell (2009: 168–169) on tarkastellut samantyyppisiä ilmiöitä koersiivisuuden käsitteen avulla (ks. myös Makkonen-Craig 2014a: 104).

¹⁷ Martinin ja Whiten (2005) käyttämät englanninkieliset termit *heteroglossia* ja *monoglossia* ovat peräisin Bahtinilta (1981 [1934–1935]). Bahtin-tutkija Lähteenmäki (2009: 68) käyttää *heteroglossia*-termistä (ven. *raznorečie*) suomennosta *eripuheisuus*, mitä logiikkaa noudattaen *monoglossia* voitaisiin suomentaa *samanpuheisuudeksi*. Pitäydyn kuitenkin äänen käsitteeseen perustuvissa suomennoksissa, koska ne ovat edustamani diskurssintutkimuksen näkökulmasta vakiintuneita.

noille. Supistamisessa taas on kyse siitä, että vaihtoehtoinen näkökanta huomioidaan sulkemalla se dialogisen tilan ulkopuolelle tai vähentämällä sen painoarvoa. Tyypillisiä supistamisen resursseja ovat esimerkiksi negaation ja konsessiivisuuden ilmaukset (esim. **vaikka haluaisit, älä lykkää väitöskirjan palautusta**). (Martin & White 2005: 102–109, 118–121; ks. myös Linell 2009: 172–173; Juvonen 2014b: 22–23.)

Akateemisen kirja-arvion genressä dialogisen tilan sääteley liittyy ennen muuta siihen, millä tavoin tiedeyhteisöön ja sen jäseniin orientoidutaan teosta arvioitaessa: kuinka kategorisesti kannanottoja esitetään, ja kuinka paljon annetaan sijaa omasta poikkeaville mielipiteille. Seuraavassa esimerkissä tekstin senhetkinen dialoginen tila rakennetaan melko kapeaksi: tekstissä ei huomioida mahdollisia toisin ajattelevia lukijoita, vaan teksti on muotoiltu ennemminkin lukijakunnalle, joka ongelmitta hyväksyy arvioijan kannanotot ja niiden perustelut (koska on arvioijan kanssa samanmielinen ja/tai koska luottaa arvioijan sanaan ja asiantuntemukseen).

(2)

1. || Väitöskirja on liian laaja. **Tutkimuksen olisi voinut aloittaa sivulta 173 ja se olisi tullut lopettaa noin sivulle 374.** Näihin 200 sivuun sijoittuu
2. tutkimuskysymyksen ydin ja väittelijän keskeisin panos. Tuota sivua 173
3. edeltävä on monin osin varsin yleistä ja paikoin pinnallista taustoitusta ja sivun 374
4. jälkeinen taas teeman kannalta paikoin tarpeettoman abstraktia ja aiemmin laajalti
5. tutkitun kuvailevaa toistamista. || [L0901]

Dialogista tilaa rakennetaan kapeaksi etenkin katkelmassa toistuvien kategoristen, episteemisesti modifioimattomien väitelauseiden avulla (esim. r. 1: *Väitöskirja on liian pitkä*; r. 2–3: *Näihin 200 sivuun sijoittuu tutkimuskysymyksen ydin* – –). Lisäksi katkelma aktivoi tulkintataustakseen yhteisöllisesti jaettua ja hyväksyttyä tietoa tieteen normeista, esimerkiksi siitä, että väitöskirjassa on tuotettava uutta tietoa eikä vain ”kuvailen toistaa aiemmin tutkittua” (ks. r. 5–6). Katkelmassa orientoidutaan siis tietyiltä osin samanmieliseen ja ideologisesti yhtenäiseen tutkimusyhteisöön.

Hyvin toisenlainen dialoginen tila rakentuu seuraavaan esimerkkiin, jossa ensipersonaiset kehysverbit ohjaavat tulkitsemaan esitettyjä näkemyksiä yksinomaan kirja-arvioijan omina. Samalla ne antavat tilaa lukijan mahdollisille omille näkemyksille ja osoittavat arvioijan neuvotteluhaluutta (ks. Martin & White 2005: 107; vrt. Rauniomaa 2007: 228–233; Etelämäki ym. 2013: 469).

(3)

1. Kirjan artikkelit on sijoitettu kirjaan suoraan peräkkäin ja vailla teoksen "punaista
2. lankaa" jäsentävää ryhmittelyä temaattisiin jaksoihin. **Koin** tämän välillä
3. hankaloittavan kirjan sisällön jäsentämistä ja samalla sujuvaa lukemista. **Arvelen**
4. kuitenkin tähän ratkaisuun päädytyn siksi, että temaattinen ryhmittely toimii aina
5. paitsi jäsentäjänä ja selkeyttäjänsä, myös implisiittisenä lukuohjeena sulkien pois
6. toisenlaisten teemojen esiin nousemista luettavasta tekstistä. Ehkäpä artikkelit nyt

7. keskustelevatkin keskenään paremmin kuin temaattisesti alajaksoihin ryhmiteltyinä?
8. [N0702]

Ensipersoonaisten ilmausten lisäksi neuvotteluhaluutta osoitetaan myös episteemisen mahdollisuuden ilmauksen avulla sekä väitelauseen päättävän kysymysmerkin avulla (r. 6–7: *Ehkäpä* artikkelit nyt keskustelevatkin keskenään paremmin – –?). Ne kutsuvat lukijaa mukaan teoksen arviointiin ja yhteisen näkemyksen löytämiseen. Esimerkissä lukijalle annetaan siis melko paljon responsiivista liikkumavaraa – hänellä saa olla omia, vaihtoehtoisia mielipiteitä, eikä hänen tarvitse olla kirjoittajan samaa mieltä kanssa tunteakseen olonsa mukavaksi tekstin lukijana. Martin ja White (2005: 96) korostavatkin – tekisi mieli sanoa viisaasti –, että ihmisten ja ihmisryhmien keskinen solidaarisuus ei rakennu ainoastaan yksimielisyyden osoitusten kautta vaan yhtä olennaisia ovat myös suvaitsevaisuuden osoitukset ja dialogisen tilan antaminen toiselle.

2.2 KONTEKSTUAALISUUS

Dialogistisessa tutkimuksessa kieltä ja kielellistä merkitystä tarkastellaan kontekstuaalisesti, kuten diskurssintutkimukselle on yleisemminkin ominaista (dialogismin kannalta ks. Vološinov (1990 [1929]: 84–103; Linell 1998: 111–126; 2009: 38–40; Lähtenmäki 2001; yleisemmin ks. esim. Luukka 2000: 140–141; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14). Tästä seuraa, että kielen ilmaukset ymmärretään merkitykseltään joustaviksi resursseiksi, joiden merkityspotentiaalia voidaan aktivoida ja hyödyntää eri tilanteissa eri tavoin. Merkityspotentiaalit ovat kielenkäyttäjien kokemusperäisesti abstrahoimaa tietoa ilmausten aiemmista käyttötavoista ja konteksteista. (Rommetveit 1988; Lähtenmäki 2004; Norén & Linell 2007; vrt. Halliday 1975; 1978.)¹⁸ Merkityspotentiaalit ovat samanaikaisesti sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä, sillä yksilöiden ymmärrys ilmausten merkityspotentiaaleista rakentuu sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Kyse on siis kielenäkemyksestä, jota on kognitiivisen kielitieteen piirissä nimitetty käyttöperjaiseksi (*usage-based*; ks. Langacker 1987: 46; Onikki-Rantajääskö 2010: 50). Koska ilmauksilla on monesti myös erityistä yhteisö- tai ryhmäkohtaista merkityspotentiaaliaan – esimerkiksi verbi-ilmaus *olla uskomassa* lienee ennen muuta vanhoillislestadiolaiseen yhteisön kielellinen resurssi –, yksilöiden käsitykset ilmausten merkityspotentiaaleista ovat aina riippuvaisia siitä, millaisten yhteisöjen kielenkäyttötavoista (eli diskurssintutkimuksen termein diskursseista) heille on kertynyt kokemusta.

Diskurssintutkimukselle ominaisesti ymmärrän kontekstin monikerroksiseksi käsitteeksi. Tarkoitan sillä Pietikäistä ja Mäntystä (2009: 30) lainaten

---

¹⁸ Hallidayn (esim. 1978) systeemis-funktionaalisen (SF) teorian kehityksessä merkityspotentiaalilin käsite määritellään hieman laajemmin kuin dialogismissa: kielisysteemi on kokonaisuutena merkityspotentiaali ja kielenkäyttö on sen aktualisoimista (mts. 9; ks. myös Shore 1992: 23; 2012a; 2014: 51–52; Lähtenmäki 2004: 91–92).

”kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat merkityksen muodostumiseen sekä mahdollistavat ja rajaavat sen käyttämistä ja tulkitsemista”. Niin ikään diskurssintutkimukselle ominaisesti ymmärrän kaiken kielellisen toiminnan olevan suhteessa karkeasti jaoteltuna kahdentasoiisiin konteksteihin: tilanteisiin ja yhteisöllis-kulttuurisiin (esim. Eggins & Martin 1997; Linell 2009: 49–65; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28–37; Shore 2012). Tilanteella tarkoitan välitöntä ja tiettyä sosiaalista tilannetta, jonka osana kielenkäyttö tapahtuu, esimerkiksi tiettyä tekstikokonaisuutta, joka on julkaistu tietyn tieteellisen lehden numeron tietyllä osastolla ja tietyillä sivuilla. Tekstin yksittäisen ilmauksen näkökulmasta tilanteena voidaan tarkastella välitöntä tekstiyhteyttä eli kotekstia (*co-text*; ks. Halliday & Hasan 1976: 20–21; Shore 2012: 136). Tekstissä (ja keskusteluissa) toteutettujen osatoimintojen näkökulmasta olennainen tilanteen osa on puolestaan sekventiaalinen konteksti eli se, millaisen toiminnallisen sarjan tai kuvion osaksi tietty tekstinosa asettuu (ks. Makkonen-Craig 2005; I. Mikkonen 2010; Honkanen 2012).

Yhteisöllis-kulttuurisella kontekstilla tarkoitan sitä laajaa yhteisöllistä, kulttuurista ja yhteiskunnallista toimintaympäristöä, jonka puitteissa tarkasteltava kielenkäyttö toteutuu (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35–36). Tekstit eivät ole koskaan itsenäisiä tai sulkeisia merkityskokonaisuuksia, vaan tekstin ymmärtämisen edellytyksenä on sen asettaminen relevantteihin yhteisöllis-kulttuurisiin konteksteihin. Esimerkiksi jos tutkitaan akateemisia kirja-arvioita, tiedeyhteisölliset normi- ja arvokäsitykset ovat vähintäänkin mahdollisia konteksteja, joiden huomiointia kirja-arvioissa ilmaistavat evaluaatiot ja parannusehdotukset saattavat edellyttää. Kirja-arvioiden kaltaisia julkisia, suurelle lukijakunnalle suunnattuja tekstejä tutkittaessa ei voida myöskään ohittaa genre- eli lajikontekstia. Genrejä koskevan tiedon avulla tehdään tulkintoja siitä, mitä yhteisöllis-kulttuurisia tarkoituksia teksti palvelee eli mikä on sen merkitys yksittäistä tilannetta laajemmassa katsannossa (ks. seuraavaa alalukua). Toisaalta lajikontekstin tulkinta voi vaikuttaa myös paikallisen tilannekontekstin tulkintaan, sillä tekstin yksittäisten ilmausten välistä työnjakoa ei voi välttämättä kunnolla ymmärtää, ellei ymmärrä tekstin genreä (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 35).

Diskurssintutkimukselle ominaisesti käsittelen relevantteina konteksteina ainoastaan sellaisia konteksteja, joiden tueksi on mahdollista osoittaa tutkimusaineistosta kielellistä tai ei-kielellistä (esimerkiksi taittoon tai kuvitukseen liittyvää) evidenssiä. Kontekstit ovat siis työssäni tutkimuskohteita ja osatextianalyysejä, eivät aineistoihin kaupanpäällisinä tulevia valmiita tulkintakehyksiä. (Ks. Mäntynen 2003: 30–31; Tiililä 2007: 19; Honkanen 2012: 21; Virsu 2012: 53.) Esimerkiksi tieteenteon normit lienevät potentiaalinen, jopa odotuksenmukainen konteksti akateemisille kirja-arvioille, mutta mikäli tietyssä kirja-arviossa ei millään tavoin osoiteta orientoitumista niihin, normeja ei voi pitää kyseiselle arviotekstille relevanttina kontekstina ja ilmaistuille evaluaatioille on etsittävä toisenlainen tulkintakehyks. Pidän kuitenkin Linellin (1998: 128; 2009: 16–17) jaottelua potentiaalsiin (mahdollisiin, odotuksenmukai-

siin) ja aktuaaliin (toteutuneisiin) konteksteihin sikäli hyödyllisenä, että potentiaalisten kontekstien kartoitus voi auttaa tunnistamaan aineistossa toteutuvia konteksteja. Potentiaalisia konteksteja voidaan kartoittaa esimerkiksi asiantuntijahaastattelujen ja kirjallisuuden (esim. oppaiden) avulla (ks. Bhatia 1993: 22–36; Tiililä 2007: 19).

Dialogistiselle tutkimukselle on ominaista, että kontekstit hahmotetaan resurssiseksi, joita ihmiset käyttävät hyväkseen keskinäisessä vuorovaikutuksessaan ja maailman merkityksellistämisessään samaan tapaan kuin kielellisiä ja muita semioottisia resursseja (Linell 1998: 128–131; 2009: 16–17; ks. myös Kauppinen 2011: 104). Kontekstien tarkastelu resurssina tuo osaltaan esiin sitä, etteivät kontekstit ole maailmassa valmiina olemassa eivätkä yksilöt välttämättä tulkitse näkemänsä tai kuulemaansa keskenään samalla tavoin tai samalla kompetenssilla (Blommaert 2005: luku 3). Esimerkiksi lääkäri näkee saamansa koulutuksen vuoksi ultraäänikuvassa todennäköisesti huomattavasti enemmän lääketieteellisesti merkityksellisiä asioita kuin maallikko (vrt. Goodwin 1994). Vastaavasti tekstien tuottajan ja tulkitsijan näkökulmat samaan tekstiin voivat poiketa toisistaan suurestikin. Esimerkiksi kuljetuspalvelupäätöksiä koostetaan Tiililän (2007: 117–118) mukaan usein valmiista tekstikatkelmista, mutta yksittäisen kuljetuspalvelupäätöksen saaja ei välttämättä tätä tiedä eikä tekstistä havaitse. Useita päätöksiä saaneella lukijalla voi sen sijaan olla jo parempi kuva päätöstekstien luonteesta (mp.)

Merkitysten kontekstisidonnaisuuden lisäksi dialogistisessa tutkimuksessa on korostettu myös sitä, merkitykset ovat aina tavalla tai toisella myös välitteisiä (*mediated*) (Linell 2009: 19–21; vrt. myös Scollon 2001). Välitteisyyden käsitteellä korostetaan sitä, että ihmisellä ei ole suoraa pääsyä sosiokulttuuriin eikä myöskään materiaaliseen todellisuuteensa, vaan maailmaa merkityksellistetään erilaisten kehollisten ja kulttuuristen ”välineiden” avulla. Välitteisyyden käsitteen taustalla on laajempi konstruktivistinen ajatus siitä, että todellisuutemme on ainakin osittain kielen ja muiden semioottisten resurssien avulla rakennettu (Berger & Luckmann 1994 [1966]; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 17). Ilman aisteja emme saisi maailmasta tietoa, ja ilman lihaksia emme voisi konkreettisesti mielessä vaihtaa näkökulmaa, esimerkiksi kääntää päätä. Sosiokulttuuriseen maailmaan taas ei ole pääsyä ilman kieltä eikä sen avulla rakennettuja kulttuurisia kategorioita. Maailma itsessään koostuu ainoastaan tarjoumista (*affordance*), joita voimme käytettävissämme olevien tulkintavälineiden avulla merkityksellistää eri tavoin (Linell 2009: 332–333; ks. myös Dufva 2006: 61). Esimerkiksi puhe-elimistöllä tuotetut ääniaallot, kuulakärkikynällä tuotetut mustetahrat tai elektronisesti näytölle tuotetut pikselit ovat sinänsä vailla merkitystä, mutta ne mahdollistavat erilaisia merkitystulkintoja. Niin ikään fyysikaalinen maailma sisältää ainoastaan tarjoumia, joita voimme merkityksellistää kehollisten ja kulttuuristen välineiden avulla eri tavoin. Esimerkiksi se, että ymmärrämme näkevämmä lasten leikkipuiston emmekä esimerkiksi abstraktia ulkotaideteosta, on kulttuurista tulkintaa. Lisäksi, jos näköaistimme on heikentynyt, saatamme tarvita tämän ymmärryksen saavuttamiseen silmälasit – kulttuurista välitteisyyttä sekini.

2.3 TOIMINNALLISUUS: GENRE, TOIMINTAVAIHE JA TOIMINTOKUVIO

Dialogistisessa diskurssintutkimuksessa – kuten diskurssintutkimuksessa yleisemminkin – tekstejä tarkastellaan toimintana. Keskeisenä työvälineenä on genren eli tekstilajin käsite. Sen tärkeyteen kiinnitti huomiota jo Bahtin (1986a [1953]: 78), jonka mukaan kielellinen toiminta ei olisi edes mahdollista genrejen ulkopuolella: puhumme ja kirjoitamme aina suhteessa genreihin. Bahtin (mts. 60, 78–79) määrittelee genret sisällöllisesti, rakenteellisesti ja tyylillisesti suhteellisen vakaaiksi lausumatyypeiksi, joiden kautta lausumia sekä tuotetaan että tulkitaan (ks. myös Lähteenmäki 2002: 192; Shore & Mäntynen 2006: 23–25; vrt. Miller 1984; Swales 1990; Eggins & Martin 1997). Genret ovat yksilöiden tekemiä kokemusperäisiä yleistyksiä siitä, millä tavoin erityyppisissä sosiaalisissa tilanteissa ja edelleen niille ominaisissa sosiaalisissa rooleissa on konventionaalista ellei jopa välttämätöntä toimia (Bahtin mts. 78–79.).¹⁹ Jo äidinkielen oppimisessa on kyse genreihin liittyvien yleistysten tekemisestä: puhumaan oppiessaan yksilö ei opi ensisijaisesti sanoja ja rakenteita vaan yhteisöllisesti konventionaalisia tapoja toimia kielellisesti erityyppisissä tilanteissa (mts. 78; ks. myös Lähteenmäki 2002: 195; Dufva 2006: 43–45; Ventola 2006: 97). Jokainen sosiaalinen tilanne on tietenkin ainutkertainen, mutta ilman genrejä ja niiden hallintaa sosiaalinen toiminta olisi miltei mahdotonta (Bahtin mts. 79). Meillä jokaisella on tästä omakohtaista kokemusta: olemme olleet tilanteissa, joissa emme ole olleet varmoja, kuinka käyttäytyä tai toimia, ja olemme laatineet tekstejä, joiden tekijöinä olemme kokeneet olomme epävarmaksi (luet juuri sellaista tekstiä).

Toisaalta genrejen välillä voi kuitenkin olla suuriakin eroja siinä, kuinka paljon ne jättävät tilaa vaihtelulle ja kuinka standardisoituja ne ovat. Esimerkiksi mielipidekirjoitus ja mainos ovat varsinkin rakenteellis-sisällöllisiltä normeiltaan paljon löyhempiä genrejä kuin vaikkapa pöytäkirja tai tutkimusartikkeli. (Ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 83–87; Nieminen 2010a.) Genren normit eivät myöskään ole pysyviä, vaan sosiaalisessa toiminnassa genreen kohdistuu alinomaa sekä keskihakuisia (vahvistavia ja vakiinnuttavia) että keskipakoisia (hajottavia ja uudistavia) voimia (Bahtin 1981 [1934–1935]: 270–273; Solin 2006; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 95; Heikkinen & Voutilainen 2012: 21). Schryerin (1994: 108) määritelmän mukaan genret ovat vakaita toistaiseksi (*stabilized for now*). Yksittäisen tekstin vaikutus genreistä tehtäviin yleistyksiin lienee yleensä kuitenkin lähes olematon, sillä ”jos normi muuttuu liian nopeasti, se käy normina hyödyttömäksi: se ei enää ennusta mitään” (Nieminen 2010a: 192).

---

¹⁹ Vaikka genre on olennainen resurssi sekä tekstien tuottamisessa että tulkinnessa, on kuitenkin syytä muistaa, että tekstin tuottaminen on monesti vaativampi taito kuin tekstin tulkitseminen ja että yksilön genrekompetenssi lukijana on yleensä laajempi kuin kirjoittajana. Esimerkiksi uutisreportaasin kirjoittaminen päivälehteen vaatii journalistin ammattitaitoa, jota ei saa hankittua yksinomaan uutisjuttuja lukemalla. Kalliokoski (2002: 149) onkin huomauttanut, että tekstiyhteisöjen välillä on eroja siinä, ovatko yhteisön jäsenten roolit enemmänkin symmetrisiä (kaikki vuorollaan kirjoittajia ja lukijoita) vai epäsymmetrisiä (toiset aina kirjoittajia ja toiset lukijoita). (Ks. myös Valtonen 2012.)

Tekstien lajitulkintoja tehdään erilaisten vihjeiden perusteella. Monesti lajitulkinnan lähtökohtana on se, että tekstin laji on nimetty tekstin alussa (ks. Swales 1990: 54–55). Esimerkiksi tämän tutkimuksen kansilehdellä on ilmaus *VÄITÖSKIRJA*, joka eksplikoii tekstini lajin tai ainakin oman ymmärrykseni tekstini lajista, jonka yliopistoni humanistinen tiedekunta on edelleen hyväksynyt korrektiksi. Kun kirjoittaja eksplisiittisesti kategorioi tekstinsä tietyn lajin edustajaksi, hänen voi nähdä käsittelevän tekstiään yhteisöllisesti tunnistettavana sosiaalisena toimintana, joka palvelee tiettyä yhteisöllisesti tunnistettavaa tarkoitusta ja joka toteutuu olemassaolevien genrekonventioiden suhteen riittävän ymmärrettävällä tavalla. On kuitenkin muistettava, että kielenkäytössä esiintyvät lajinimitykset ovat genretutkijalle omanlaisiaan tutkimuskohteita, eivät sellaisenaan osoituksia tekstin tietynlaisesta lajisuudesta (ks. Ben-Amos 1982 [1976]; Mäntynen & Shore 2006: 286–290)

Nimeämisen lisäksi tekstin lajitulkinta voi perustua tekstin kielellisiin, rakenteellisiin, kontekstuaalisiin ynnä muihin ominaisuuksiin, jotka tekstin aktuaali lukija voi kokea indekseiksi tekstin tietynlaisesta lajisuudesta (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 83; Nieminen 2010a: 268–269). Omassa kirja-arvioaineistossani kontekstuaaliseksi lajivihjeeksi voi tulkita esimerkiksi sen, että aineistoni tekstit on julkaistu tieteellisten aikakauslehtien loppupäiden erillisissä osastoissa, joissa on tapana esitellä ja arvioida viimeaikaisia tiedekirjoja. Kokonaisjäsentelyn kannalta aineistolleni ominaisena lajivihjeenä voi taas pitää sitä käytännettä, että teksti alkaa otsikolla, jossa mainitaan jonkin tuoreehkon tieteellisen teoksen tarkat julkaisutiedot, kuten seuraavassa esimerkissä. (Lihavoinnit ja kursivoinnit ovat alkuperäiset.)

(4)

1. **Taidehistoriallinen tapaus: tutkijoiden vaientama halu Magnus Enckellin väripaletissa**
- 2.
- 3.
4. **Harri Kalha, Tapaus Magnus Enckell. SKS, Helsinki 2005. 326 s.**
- 5.
6. *Tapaus Magnus Enckell* toteuttaa Harri Kalhan pitkäaikaisen tutkijanhaaveen.
7. Tutkimuksessaan Kalha tuo visuaalisen kulttuurin tutkijan identiteettinsä rinnalle
8. varhaisemman roolinsa taidehistorioitsijana. Hän kohdistaa seksuaalisuuden ja
9. sukupuolen diskursseja analysoivan queer-teoreettisen katseen viime
10. vuosikymmenien taidehistorioitsijoiden tapoihin kirjoittaa Magnus Enckellin (1870–
11. 1925) taiteesta – ja vaieta sen tunnistettavasti homoeroottisista piirteistä.
12. Aineistonaan hänellä on suomalaistutkijoiden kirjoituksia 1890–1990-lukujen ajalta.
13. Tarttuessaan *Enckellianaan*, tutkimuskorpukseen, jonka kohteena on ”Suomen
14. taiteen kultakauden” keskeisiin nimiin kuuluva Magnus Enckell, Kalha purkaa
15. kansallisen taiteen kaanonin ympäröiviä myyttejä ja valikoivia hiljaisuuksia. Yksi
16. Enckelliin liittyvistä kysymyksistä kuuluu, miksi ”miehekkään” vähäeleisillä,
17. ”viivaltaan vahvoilla” ja väriskaalaltaan niukoilla maalauksillaan ”kultakauden
18. kaanoniin” nostetun Enckellin myöhemmät värimaalaukset ovat herättäneet niin
19. voimakasta vaivaantuneisuutta ja torjuntaa teoksista kirjoittaneissa tutkijoissa. Kalha
20. toteaa kirjoittavansa ”Enckellistä”: hän ei siis kysy kuka tai mitä Enckell *oikeasti* oli
21. ja teki, vaan millaisena taidemaailma ja historia halusi nauttia Enckellinsä (s. 1). ||
22. [K0603]

Tällainen käytänne ei ole ominainen millekään muulle tieteen tekstilajille, mutta se kyllä resonoi muilta elämänalueilta tuttujen arviogenrejen käytänteiden kanssa (esim. päivälehtien kulttuuriosastoilla julkaistavat kirja-arviot). Akateemisesti relevanttia lajisuutta aineistossani rakentaa myös se, että tutkija-kirjoittaja ei esittele tekstin alussa omaa tutkimuskysymystään vaan referoi toisen, otsikossa nimetyn tutkijan asettaman kysymyksen (r. 15–21). Akateemisen yhteisön jäsenelle tällainen ratkaisu on vahva laji-indeksi, joka miltei pakottaa tulkitsemaan tekstiä akateemisen kirja-arvion genrekehyksessä.

Paitsi genren näkökulmasta tekstien toiminnallisuutta voidaan tarkastella myös mikrotason toimintojen ja niiden kautta hahmottuvien toimintavaiheiden näkökulmasta. Siinä missä tekstin genre on ennen muuta tulkinta tekstin sosiaalisesta tehtävästä yleisellä tasolla – sen ”päätargetuksesta” –, toimintavaihe on ikään kuin tulkinnan välitaso tekstin genren ja sen yksittäisten toimintojen välillä. Monille genreille, ei toki kaikille, on ominaista, että ne viritävät odotuksia siitä, millaisten vaiheiden ja mahdollisten osavaiheiden kautta toiminta tulee toteutumaan (Hasan 1996 [1984]; Swales 1990; Bhatia 1993; Eggins & Martin 1997; Honkanen & Tiililä 2012; vrt. kuitenkin Nieminen 2010a: 205–219).²⁰ Esimerkiksi omasta aineistostani voidaan abstrahoida seuraavat kolme toimintavaihetta, jotka ovat tutkimilleni kielellisille resursseille ominaisia toimintakonteksteja: yleisesittely, osa-alueen käsittely ja loppuarvio (ks. lukua 3.1.1 sekä lukuja 4–6). Yleisesittelyn vaiheessa luodaan yleiskuvaa arvioitavasta teoksesta ja sen aihepiiristä sekä sijoitetaan se tieteen kenttään. Osa-alueen käsittelyn vaiheessa puolestaan esitellään ja evaluoidaan jotakin teoksen osa-aluetta, esimerkiksi tiettyä päälukua tai osa-artikkelia tai vaikkapa metodisia ratkaisuja. Loppuarvion vaiheessa vedetään sanottua yhteen ja esitetään teoksesta kokonaisarvio.

Käyttämäni toimintavaiheen käsite on yhteensopiva systeemis-funktionaalisisessa (SF) genretutkimuksessa viime aikoina käytetyn *stage*-käsitteen kanssa (esim. Martin & Rose 2008; Rose & Martin 2012), jonka Shore (2014: 39) on suomentanut *vaiheeksi*. Monesti suomennoksena on kuitenkin käytetty myös *jaksoa* (esim. Ventola 2006; Honkanen & Tiililä 2012: 209). Toimintavaiheen käsitteeni on yhteensopiva myös ESP-tutkimuksessa käytetyn *move*-käsitteen kanssa (Swales 1990: 141), josta Mäntynen (2006: 52) on käyttänyt suomennosta *vaihe*. SF- ja ESP-pohjaisen vaiheanalyysin eroja ja yhtäläisyyksiä ovat käsitelleet esimerkiksi Hood (2010: 8–11) sekä Honkanen ja Tiililä (2012: 209–210).

Tekstin mikrotason toimintojen ja makrotason toiminnan välinen suhde nähdään dialogismissa kaksisuuntaisena, dialektisena: kyse on niin sanotusta teon ja toiminnan keskinäisriippuvuudesta (*act-activity interdependence*; Linnell 1998: 87–88; Makkonen-Craig 2005: 28; ks. myös Fairclough 1992: 80–

---

²⁰ Kun tarkastellaan hyvin laajoja tekstejä, voi olla lisäksi tarpeen tarkastella tekstin osia omina osagenreinään (*part-genre*; ks. Dudley-Evans 2000). Esimerkiksi Vuorijärvi (2013: 22) analysoi opinäytteiden diskussio-osaa osagenrenä. Vastaavasti systeemis-funktionaalisisessa genretutkimuksessa on erotettu omaksi genretyypikseen makrogenre (*macrogenre*), joka upottaa tai sulauttaa itseensä muita genrejä (Martin & Rose 2008: 218; Shore 2014: 41).

81).²¹ Tämä tarkoittaa yhtäältä näkemystä siitä, että yksittäiset mikrotason toiminnot eivät ole merkityksellisiä itsessään vaan ainoastaan suhteessa tulkintaan yleisemmällä tasolla meneillään olevasta toiminnasta. Esimerkiksi esimerkissä 4 toteutetun tutkimuskysymysten referoinnin (r. 12–18) mielekkyyden ymmärtäminen edellyttää referoinnin toiminnon suhteuttamista ymmärrykseen tekstin genrestä ja meneillään olevasta toimintavaiheesta. Toisaalta keskinäisriippuvuuden ajatus tarkoittaa näkemystä siitä, että tulkinta mikrotason toiminnoista vaikuttaa takaisin tulkintaan makrotason toiminnasta. Esimerkissä 4 tehdyt mikrotason ratkaisut mahdollistavat katkelman tulkittamisen sekä toimintavaiheen että genren suhteen varsin konventionaalisen akateemisenä kirja-arviointina: tekstin otsikko koostuu akateemisille kirja-arvioille ominaisesti teostiedoista, ja tekstin aloituskappaleessa esitellään yleisesittelyn toimintavaiheelle ominaisesti niin arvioitavan tutkimuksen aihetta, taustaa, aineistoa kuin kysymyksenasetteluakin (ks. lukuja 4.4.1 ja 5.4.2). Esimerkissä mikrotason toimintojen voi siis samalla nähdä vahvistavan tulkintaa makrotason toiminnasta oikeaksi. Olennaista on kuitenkin se, että kyse on kahteen suuntaan toimivasta vaikutussuhteesta: kumpikin taso rakentaa ja muovaa ymmärrystä toisesta. Jos esimerkin 4 alussa olisi kaunokirja- ja elokuva-arvioille ominaisesti esitelty ja arvioitu myös tekijän aiempaa tuotantoa ja tuotu esiin myös arvioijan henkilökohtaisia mieltymyksiä (esim. *Harri Kallan edellinen tutkimus jäi itselleni melkoiseksi pettymykseksi*), retorinen ratkaisu olisi vaikuttanut takaisin makrotason toiminnan tulkintaan ja katkelma olisi saattanut hahmottua lukijalle jonkinlaisena hybridinä, jossa tahallisesti tai tahattomasti sekoitetaan eri arviogenren käytänteitä (ks. Mäntynen & Shore 2014).

Analysoitaessa tekstin mikrotason toimintoja ja niiden kielellistä muotoilua – kuten tässä tutkimuksessa tehdään – on tekstin genren ja vaiheen lisäksi huomioitava se, millaisiin keskinäisiin suhteisiin tekstin yksittäiset toiminnot asettuvat. Lähtökohtani on, että tekstin toiminnot saavat osan merkityksensä suhteessa (enemmän tai vähemmän) konventionaalisiin toimintokuvioihin, jotka tekevät tekstin kulkua ymmärrettäväksi mikrotasolla. Ymmärrän toimintokuviot diskursiivisiksi resursseiksi, joiden avulla tekstien (ja keskusteluiden) mikrotason toimintaa tuotetaan ja tulkitaan: toimintokuviot ovat yleistyksiä sekä toiminnoista että niiden välisistä funktionaalista suhteista. Monet toimintokuviot ovat kulttuurisesti hyvin yleisiä: niitä voidaan hyödyntää eri genreissä eri tarkoituksiin samantapaisesti kuin kielellisiäkin resursseja. Kulttuurisesti yleisiä toimintokuvioita lienevät esimerkiksi KYSYMYS–VASTAUS, ONGELMA–RATKAISU, ESITTELY–KOMMENTTI, YLEINEN–YKSITYISKOHTAINEN, TOIMINTO–PERUSTELU ja MYÖNNYTYS–TOIMINTO (ks. esim. Mann & Thompson 1988; Hoey 2001; Komppa 2012).

Toimintokuvioita voidaan hahmotella eri yleisyytasoilla. Esimerkiksi ESITTELY–KOMMENTTI-kuvion etummainen toiminto voi toteutua yhtä hyvin ku-

---

²¹ Vaihtoehtoisesti voitaisiin puhua myös kaksoiskontekstuaalisuudesta (ks. Kalliokoski 1996: 23; ks. myös Luukka 1995: 11) tai diskurssin kaksoiskierteestä (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 49).

vauksena kuin referointina ja jälkimmäinen toiminto vaikkapa kehuna, parannusehdotuksena tai kyseenalaistuksena. Siten ESITTELY–EVALUOINTI-kuvion alatyyppejä ovat esimerkiksi REFEROINTI–KYSEENALAISTUS ja KUVAUS–MOITE. Alatyyppejä yhdistää se, että kummankin etummainen toiminto esittelee kohteen, johon jälkimmäisessä toiminnossa otetaan tavalla tai toisella kantaa. Maksimaalisen yleistä eli skemaattista kategorian nimeä TOIMINTO käytän silloin, kun toimintokuva sallii toiseksi jäsenekseen lähes minkä toiminnon tahansa. Esimerkiksi perusteluja voidaan esittää melkeinpä millaisista toiminnoista tahansa (väitteistä, kysymyksistä, käskyistä, kutsuista...), mistä syystä toimintokuva on abstrahoitavissa muotoon TOIMINTO–PERUSTELU.

Aiemmassa tutkimuksessa mikrotason toimintojen muodostamia kuvioita on tutkittu etenkin retorisen rakenteen teorian puitteissa (Mann & Thompson 1988; Taboada & Mann 2006a, b; Komppa 2012), sittemmin myös etnometodologisen keskusteluanalyysin kehyksessä (Koivisto 2012).²² Dialogistisesti painottuneessa tekstintutkimuksessa toimintokuvioita on analysoitu ennen muuta Makkonen-Craigin (2005) esittelemän toimintasarjan käsitteen avulla (sovelluksista ks. I. Mikkonen 2010; Honkanen 2012; ks. myös Niemi 2010). Lisäksi Juvonen (2014b: 28–29) on käyttänyt termiä retorinen kuvio. Itse olen kuitenkin päättänyt käyttämään toimintokuvion käsitettä, koska haluan yhtäältä korostaa, että tarkasteleman kuviot koskevat nimenomaan mikrotason toimintoja eivätkä ylemmän tason toimintavaiheita. Toisaalta katson, että kuvion tuo sarjaa paremmin esiin sen, että kyse on konventionaalisesta diskursiivisesta rakenteesta eikä vain paikallisesti hahmottuvasta toimintojen sarjasta.²³

ESP-tutkimuksessa toimintavaiheelle (*move*) hierarkkisesti alempana tasona on tarkasteltu askelta (*step*). Ajatuksena on, että toimintavaihe toteutuu mikrotason askelten kautta, joista jotkin voivat olla genren normien kannalta välttämättömiä, toiset vaihtoehtoisia. (Swales 1990: 140–141; Mäntynen 2006: 51–53.) Askelet eivät kuitenkaan ole yksittäisiä mikrotason toimintoja, vaan ne voivat pitää sisällään useampia toimintoja. Esimerkiksi tutkimusartikkeleiden johdannoille ominaiseksi katsotut askelet kuten tutkimusaiheen tärkeyden osoittaminen ja katsaus aiempaan tutkimukseen²⁴ eivät Swalesin (mts. 143) antamien esimerkkien valossa selvästikään viittaa yhteen mikrotaason toimintoon (esimerkiksi kuvaukseen, evaluointiin tai perusteluun) vaan useamman toiminnon avulla toteutettuun kokonaisuuteen. Askelen sijaan tällaista kokonaisuutta olisi nähdäkseni mahdollista nimittää myös alavaiheeksi. Lisäksi näiden askelten esitetään olevan keskenään vaihtoehtoisia (‘ja/tai’), eli

---

²² Koivisto (2012) tutkii siis nimenomaan yhden puhujan tuottamia toiminnallisia kuviota erotuksena vieruspareista. Hän käyttää kuvioista nimitystä diskurssikuvio (*discourse pattern*) (ks. myös Koivisto 2011: 39).

²³ Retorisen kuvion (Juvonen 2014b; vrt. myös Mann & Thompson 1988; Komppa 2012) ja diskurssikuvion (Koivisto 2012) käsitteitä en ole valinnut käyttööni siksi, että – nyt joudun olemaan pikkumainen – vuorovaikutuksen näkökulmasta kaikki kielellinen on kai sekä ”retorista” että ”diskursiivista” (vrt. ISK:n [2004: § 793] linjaukseen olla käyttämättä diskurssipartikkeli-termiä).

²⁴ Suomennokset ovat Mäntynsen (2006: 53).

kyse ei ole ainakaan ensisijaisesti diskursiivisten kuvioiden abstrahoinnista (ks. mts. 141.).

Esittelemieni toimintavaiheen ja toimintokuvion käsitteiden välinen suhde on siis selvästi erilainen kuin ESP-tutkimuksen vaiheen ja askelen käsitteiden välinen suhde. Lisäksi ESP:n vaihe ja askel viittaavat molemmat genresidon- naiseen toimintaan, siinä missä omassa käsiteparissani ainoastaan toiminta- vaihe viittaa genresidonnaiseen toimintaan; toimintokuvion ymmärrän kah- den tai useamman mikrotason toiminnon yhteenliittymäksi, joka ei ainakaan välttämättä ole genre- tai vaihespesifi vaan pikemminkin kulttuurisesti ylei- nen (esim. TOIMINTO–PERUSTELU). Omassa tutkimuksessani mikrotason toi- mintokuvioiden huomiointi on tärkeää siksi, että tutkimuksen keskiössä ovat kolme kielellistä resurssia, joiden merkitystä ja käyttöä analysoin suhteessa eritasoisiiin kirja-arvioinnin toimintakonteksteihin, ikään kuin tyvestä latvaan edeten (*bottom up*).²⁵ Mikäli kielellisten resurssien sijaan tarkasteltaisiin en- sisijaisesti kirja-arviogenren rakennepotentiaalia tai tyypillistä jaksottumista à la Hasan (1996 [1984]) tai Swales (1990), luontevampi lähestymistapa olisi varmaankin latvasta tyveen (*top down*), eikä toimintokuvioiden tasolle las- keutuminen olisi välttämätöntä vaan askel-tyyppinen taso riittäisi.

2.4 ÄÄNISYYS

2.4.1 INTERTEKSTUAALISUUDESTA MONIÄÄNISYYTEEN

Kuten alaluvussa 2.1 esitin, dialogisen kielikäsitteilyksen mukaan kaikki lausumat (tekstit ja puheet) ovat yhteydessä sekä aiempaan että tulevaan kielenkäyt- töön, osa lausumien ketjua. Bahtinin piirin ajatuksia länsimaalaiselle yleisölle esitellyt Kristeva (1993 [1967]: 23) on nimittänyt tätä lausumien perusominais- suutta intertekstuaalisuudeksi: ”jokainen teksti rakentuu sitaattien mosaiik- kina, jokainen teksti on imenyt itseensä toisia tekstejä ja jokainen teksti on muunnos toisista teksteistä” (ks. myös Shore & Mäntynen 2006: 26). Tekstien tuottamisen näkökulmasta intertekstuaalisuus tarkoittaa sitä, että hyödyntä- mämme kielelliset ja diskursiiviset resurssit (esim. genret ja toimintokuviot) kaiuttavat niiden aiempia käyttötapoja ja konteksteja, halusimmepa sitä tai emme (ks. Lähteenmäki 2002: 196–197). Bahtin (1991 [1963]: 290) on muo- toillut asian seuraavasti: ”[s]ana ei unohda tietään eikä voi täysin vapautua niiden konkreettisten kontekstien vallasta, joissa se on syntynyt”. Tämä ei kui- tenkaan tarkoita, etteikö kielenkäytössä koko ajan myös luotaisi uutta. Heik- kinen ym. (2012: 102) ovat ilmaisseet asian siten, että ”uusi on uutta vain suh- teessa vanhaan” (ks. myös Bahtin 1986b: 119–120).

---

²⁵ Käytännössä tekstien tulkinta ja analyysi ovat tietenkin jatkuvaa osien ja kokonaisuuden välillä liikkumista: ymmärrys osasta vaikuttaa ymmärrykseen kokonaisuudesta ja päinvastoin (ks. Gadamer 1984 [1953–1980]; Fairclough 1992: 80–81; K. Mikkonen 2001: 72–73; ks. myös Honkanen 2009: 212).

Tekstien tulkitsemisen kannalta intertekstuaalisuus tarkoittaa sitä, teksteillä ei ole kiinteää, ”omaan” merkitystä, vaan niiden merkitys perustuu sille aiemman kielellisen ja kulttuurisen perinteen ja konventioiden tuntemukselle, jota tekstin kulloisellakin tulkitsijalla on (ks. Kristeva 1993 [1967]: 22). Toisaalta, kuten Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 123) ovat huomauttaneet, vaikutussuhde aiemman ja paraikaisen kielenkäytön välillä on aina kaksisuuntainen: aikaisempi kielenkäyttö vaikuttaa paraikaiseen, mutta samalla paraikainen kielenkäyttö vaikuttaa takaisin siihen, kuinka aiempaa jälkikäteisesti tulkitaan. Esimerkiksi sata vuotta vanhojen oppikirjojen tai tietosanakirjojen merkitys ei ole nykylukijalle enää sama kuin aikalaislukijalle, ja nykylukijan on nähtävä vaivaa (esimerkiksi akateemisen tutkimuksen keinoin), jotta hän voisi tavoittaa aikalaislukijan perspektiivin (ks. Nystrand & Wiernelt 1991: 32).

Fairclough (1992: 85) on kehitellyt Kristevan ajatuksia intertekstuaalisuudesta eteenpäin erottamalla toisistaan perustavan intertekstuaalisuuden (*constitutive intertextuality*) ja näkyvän intertekstuaalisuuden (*manifest intertextuality*). Ensinmainitulla tarkoitetaan tekstin suhdetta aiempien tekstien ylläpitämiin yhteisöllis-kulttuurisiin konventioihin kuten genreihin ja diskursseihin (ja kieleen), ja sitä voidaan nimittää myös interdiskursiivisuudeksi (*interdiscursivity*) (mp.). (Ks. myös Solin 2006: 74; Bhatia 2012.) Diskurssilla puolestaan tarkoitetaan kiteytynyttä ja kulttuuris-yhteisöllisesti tunnistettavaa merkityksellistämisen tapaa, joka voi ilmetä esimerkiksi tieteellisille teksteille ominaisena näkökulmaisuuksena (Foucault 2005 [1969]; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 25–26). Voi ajatella, että kaikki tekstit ovat luonnostaan interdiskursiivisia, sillä ne ovat merkityksellisiä ainoastaan yhteisöllis-kulttuuristen konventioiden muodostamaa taustaa vasten. Samalla jokainen teksti ottaa näihin konventioihin jollakin tavoin kantaa mukautumalla niihin, poikkeamalla niistä tai sekoittamalla mukaan jonkin toisen genren tai diskurssin piirteitä. Konventioista poikkeamista voidaan yhteisöissä kuitenkin pyrkiä estämään erilaisin säännöin ja normein, joiden rikkomisesta seuraa sanktio (vrt. opinnäytteiden ja tutkimusartikkeleiden normeihin) (Solin mts. 80).

Näkyvästi intertekstuaalisina Fairclough (1992: 85) käsittelee sellaisia tekstejä, joissa lainataan enemmän tai vähemmän eksplisiittisin kielellisin keinoin tiettyä toista tekstiä, esimerkiksi käyttämällä lainausmerkkejä. Tällainen intertekstuaalisuus ei ole kaikkien tekstien pakollinen, perustava ominaisuus, vaan kyse on ennemminkin tiettyjä genrejä edustaville teksteille ominaisesta piirteestä (ks. Mäntynen 2005). Esimerkiksi monissa akateemisissa genreissä normina on näkyvä toisiin teksteihin viittaaminen ja vieläpä määrättyä viiteapparaattia käyttäen. Yleisemmin ottaen voi kuitenkin kysyä, onko kahden tietyn tekstin väliselle intertekstuaaliselle suhteelle ominaista nimenomaan näkyvyys (vrt. *manifest*). Esimerkiksi plagiaatti on intertekstuaalisessa suhteessa tiettyyn toiseen tekstiin nimenomaan niin, että tuo suhde on tietien tahoen jätetty ilmipanematta (ks. Solin 2006: 83). Kenties olisi selkeämpää puhua vain intertekstuaalisuudesta, kun tarkoitetaan suhdetta tiettyyn toiseen

tekstiin, ja interdiskursiivisuudesta, kun tarkoitetaan suhdetta yleisempään yhteisöllis-kulttuuriseen konventioon.

Intertekstuaalisuuden käsitteen lisäksi tekstien dialogisia suhteita muihin teksteihin ja puheisiin on tarkasteltu moniäänisyyden käsitteen avulla. Moniäänisyydellä tarkoitetaan useamman kuin yhden äänen (tai kontekstin) samanaikaista läsnäoloa tekstissä tai puheessa (Salminen 2000: 16; Kalliokoski 2005a: 34; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 123). Moniäänisyyteen kohdistuvassa lingvistiksessä diskurssintutkimuksessa on eritelty tekstien ääniä ja selvitetty keinoja, joilla tekstien moniäänisyyttä voidaan rakentaa ja hallita (esim. G. Thompson 1996; Kalliokoski 2005b; Martin & White 2005: luku 3; I. Mikkonen 2010; Juvonen 2014b; Makkonen-Craig 2014a: 103–104). Lisäksi on tarkasteltu yksiäänisyyttä omanlaisenaan retorisenä strategiana, jossa ei huomioida toisia ääniä eikä anneta diskursiivista tilaa vaihtoehtoisille näkemyksille (ks. lukua 2.1.2). Keskustelututkimuksessa puolestaan on tuotu esiin sitä, kuinka moniäänisyydellä voi olla myös fyysinen ulottuvuutensa: puheäänien muuttaminen voi palvella referoinnin ilmaisemista (Haakana & Visapää 2005).

Tekstien moniäänisyyden tutkiminen on hyvin lähellä intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden tutkimista, sillä molemmissa etsitään merkkejä tai vihjeitä siitä, että teksti on yhteydessä toiseen tekstiin tai yleisemmin johonkin konventioon. Tässä tutkimuksessa hyödynnän pääasiassa moniäänisyyden käsitettä, sillä sen taustalla oleva äänen käsite mahdollistaa intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden käsitteitä paremmin myös tekijän äänen huomioinnin ja sen tarkastelemisen, kuinka tekijän ääni on asemoitu suhteessa tekstiin tuotuihin muihin ääniin. Tämän asemoinnin tarkastelu on ollut etualalla erityisesti Martinin ja Whiten (2005) suhtautumisen teoriassa ja siihen pohjautuvassa tutkimuksessa (esim. I. Mikkonen 2005; Juvonen 2014b; ks. myös Nieminen 2010b). Moniäänisyyden käsite soveltuu siis nähdäkseni paremmin tekstien vuorovaikutuksellisuuden tutkimiseen, siinä missä intertekstuaalisuuden ja interdiskursiivisuuden käsitteet voivat palvella paremmin genreanalyysin tarpeita, jossa pohditaan esimerkiksi hybridisyyteen liittyviä ilmiöitä (ks. Mäntynen & Shore 2006; 2014) taikka tarkastellaan tekstilajiketjuja (ks. Solin 2006: 85–87 ja siinä mainitut lähteet).

2.4.2 ERILAISIA ÄÄNIÄ

Dialogistisen tutkimuksen peruslähtökohta on, että kielellinen toiminta jäsenytyy aina suhteessa itseen (*ego*) ja toiseen (*alter*) sekä niiden taustalla olevaan ryhmään, yhteisöön ja/tai kulttuuriin, ”meihin” (*socioculture*). Tämän lisäksi teksteissä ja keskusteluissa voidaan suuntautua kolmansiin, referoituihin osapuoliin. (Linell 2009: 95–105.) Seuraavassa havainnollistan aineistoni kautta, millä tavoin tekstien moniäänisyys voi rakentua suhteessa näihin tahoihin ja millaista tutkimusotetta erityyppisten äänten huomiointi voi edellyttää. Aloitan tekijän äänestä.

Vaikka tekijän ääni kuuluu tekstistä tietyssä mielessä koko ajan, kirjoittaja voi kuitenkin säädellä sitä, missä määrin hän tuo omaa yksilöyttyään esiin suhteessa esittämäänsä asiaan. Esimerkiksi käyttämällä ensipersonaisia kehysilmauksia kuten *mielestäni*, *nähdäkseni* tai *väitän (että)* taikka arvioimalla asioita ensipersonaisesti (esim. *pidän ratkaisua hyvänä* vs *ratkaisu on hyvä*) kirjoittaja voi eksplikoitua osoittaa pitävänsä tärkeänä sitä, että toimii tekstissä paraikaa nimenomaan yksilönä (ks. Pälli 2003: 63–66; 73–76; White 2008: 152). Oman äänen vahventaminen merkitsee samalla orientoitumista sosiaalisen todellisuuden moniäänisyyteen: oma ääni on merkityksellinen ainostaan suhteessa toiseen ääneen, oli se sitten oman äänen kanssa sopusoinnussa tai riitasoinnussa (ks. Martin & White 2005: 105–108; Juvonen 2011: 244–245). Akateemisissa kirja-arvioissa omaäänisyys ohjaa katsomaan kirja-arvioijaa yhtenä akateemisena toimijana muiden joukossa ja tulkitsemaan kirja-arvioijan näkemyksiä suhteessa (todellisten tai mahdollisten) toisten näkemyksiin. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa omaäänisyyttä ilmaisee ensipersonainen evaluointilause (*Pidän ratkaisua hyvänä*). Ensipersonaisuuden voi samalla nähdä osoittavan tekstuaalista siirtymää ei-mielipiteellisestä (esittelevästä) mielipiteelliseen (evaluivaan) toimintaan (vrt. Rauniomaa 2007: 237–241).

(5)

1. Tapani ja Tolvanen ovat omistaneet teoksessaan lyhyen jakson rikosoikeuden
2. eurooppalaistumiselle. **Pidän** ratkaisua hyvänä. Rikosoikeuden eurooppalaistuminen
3. etenkin EU-rikosoikeuden vaikutuksesta on nykyisin huomattava myös
4. rikosoikeuden käytännön soveltamisessa. [L0903]

Paitsi yksilönä kirjoittaja voi osoittaa toimivansa tekstissä myös tietyn sosiaalisen ryhmän edustajana, kuten seuraavassa esimerkissä sosiologien. Tällöin kirjoittaja ilmaisee tekevänsä tekstissä jotakin, esimerkiksi arvosteluvansa, paitsi omissa nimissään samalla myös ryhmänsä nimissä (ks. Pälli 2003: 81–83). Tällöin implisiittiseksi vertailupinnaksi hahmottuvat muut ryhmät, joista kirjoittajan edustaman ryhmän näkökulma tai ajattelutapa josakin suhteessa poikkeaa.

(6)

1. || **Sosiologina** kaipaisin kulttuurintutkimuksen seksuaalista ruumista koskeviin
2. tulkintoihin vahvempaa sosiologista otetta. Teoksessa osoitetaan sosiologien avulla
3. lukeneisuutta, mutta he eivät kuitenkaan pääse vahvasti mukaan tulkintaan (s. 274–
4. 275). [S0801]

Toiseen osapuoleen eli lukijaan akateemisissa kirja-arvioissa harvemmin orientoitutaan eksplisiittisesti, toisen persoonan ilmauksia käyttäen. Metadiskurssin kautta voidaan kuitenkin implisiittisesti osoittaa tietoisuutta lukijasta ja hänen näkökulmastaan tekstiin. Näin on seuraavassa katkelmassa, jossa kieltolauseen avulla oletetaan tekstille tietty lukutapa ja kielletään sen

oikeellisuus. Tällaiset ilmaukset osoittavat paitsi kirjoittajan diskurssirefleksivisyyttä (ks. Mauranen 2010) myös osaltaan rakentavat tekstile tietyntaista keskivertolukijan positiota. (Akateemisten kirja-arvioiden metadiskurssista ks. lukua 3.3.)

(7)

1. Kirjoittajan menetelmällinen asemoituminen on valitettavan niukkaa. **En tarkoita**
2. **tällä kommentilla sitä, että väitöskirjoissa tulisi aina olla laajoja oikeustieteen**
3. **erilaisia tutkimussuuntauksia koskevia osuuksia.** Kirjoittajan itse tulisi kuitenkin
4. pystyä tunnistamaan oman tutkimuksensa menetelmälliset lähtökohdat siten, että
5. luonnehdinnat vastaavat työn sisältöä. [L0905]

Tekstien moniäänisyyttä referoinnin näkökulmasta tutkinut G. Thompson (1996: 508–509) jakaa kolmannen osapuolen (*other*) äänen spesifiin ja epäspesifiin (ks. myös Linell 2009: 100). Kun kyse on spesifistä äänestä, sen ilmaistaan kuuluvan aivan tietylle yksilölle tai organisaatiolle, kuten esimerkeissä 8 ja 9 arvioitavien tutkimusten tekijöille. Kirjoittaja voi asettua referoidun osapuolen kanssa samaan linjaan (*align*) tai eri linjaan (*disalign*), tai hän voi jättää suhteen toistaiseksi tai pysyvästi avoimeksi (Martin & White 2005: 111–117; ks. myös I. Mikkonen 2010: 101–104). Esimerkissä (8) osapuolten näkökantoja käsitellään jossain määrin erilinjaisina, siinä missä esimerkissä (9) asiaan ei oteta ainakaan eksplisiittistä kantaa.

(8)

1. **Melanderin mukaan** retributiivisista rangaistusteorioista ei saada johdetuiksi
2. sisällöllisiä rajoja valtion rankaisuvallalle; jakso 4.3.3, sivu 189. **Mielestäni** niistä
3. voidaan **kuitenkin** saada moraalifilosofista tukea normatiiviselle
4. oikeudenmukaisuusperustelulle. [K0604]

(9)

1. || Suvi Salmenniemi tarkastelee, miten venäläiset kansalaisaktivistit tulkitsevat
2. yhteiskunnallista muutosta ja millaisia sukupuolitettuja subjektiasemia nämä
3. rakentavat puheessaan. **Salmenniemen mukaan** puhetta hallitsee kertomusmuotoa:
4. liberaaleja demokratioita ihannoiva ja sukupuoliasetelmia politisoiva narratiivi sekä
5. venäläisen mentaliteetin erityislaatua ja länsimaisten vaikutteiden turmiollisuutta
6. korostava moraalisen rappeutumisen narratiivi. || [K0603]

Esimerkissä (8) näkemysten keskinäiseen asemoimiseen käytetään konsessiivista konnektiivia *kuitenkin*, mikä ilmaisee kirjoittajan oman näkemyksen osittaista yhteensopimattomuutta referoidun tutkijan näkemykseen (r. 2–4: *Mielestäni niistä – – kuitenkin voi saada – –*). Esimerkissä (9), jossa käsitellään erään kokoomateoksen artikkelia, kirjoittajan otetta voi luonnehtia edellistä esittelevämmäksi: hän jättää avoimeksi, mitä mieltä itse on artikkelin tekijän näkemyksestä vai onko mitään. – Katkelman jälkeen tekstissä otetaan käsittelyyn teoksen toinen artikkeli.

Kun äänen lähteenä on epäspesifi kolmas osapuoli, kyse on kasvottomaksi jätetystä osapuolesta (G. Thompson 1996: 508–509). Aineistossani epäspesifien osapuolten äänellä referoidaan usein kulttuuris-yhteisöllisesti stereotyyppisinä käsiteltyjä näkemyksiä, ”yleisiä mielipiteitä”, joiden ilmaistaan kuuluvan jollekin ihmistyyppille tai ryhmälle, johon kirjoittaja ei useinkaan ilmaise lukevansa itseään mukaan. Tällaisen osapuolen ääni voidaan tuoda tekstiin esimerkiksi passiivilauseen avulla, johon sisältyy useuden tai tyyppillisyyden ilmaus, esimerkiksi *usein* tai *perinteisesti* (Shore 1986: 46–47; Mäntynen 2005: 275; Juvonen 2011: 238). Koska epäspesifi ääni ei kuulu kenellekään yksilölle erityisesti, tällaisen osapuolen näkemystä on sosiaalisesti helppoa karrikoida ja kyseenalaistaa (ks. myös Juvonen mts. 239–240). Seuraavassa esimerkissä arvioitavan tutkimuksen aihepiiri (tekstiilityöt) esitetään kulttuurisesti ylenkatsotuksi referoimalla epäspesifin kolmannen osapuolen kielteisiä näkemyksiä ja sananvalintoja (kursivoinnit alkuperäiset).

(10)

1. || Kokon tutkimus on ajankohtainen avaus tärkeään ja vähän tutkittuun aiheeseen.
2. Siitä huolimatta, että käsitöiden tekeminen ja käsityön tuotteet ovat vahvasti
3. sukupuolittuneita, tätä aluetta on vaivannut merkillinen hiljaisuus.
4. Tekstiilityönopetus on perinteisesti muodostanut erityisen feminiinisen
5. toiminta-alueen, jota **on** tottuneesti **vähätelty** nimittämällä muun muassa
6. *rättikässäksi, nypläämiseksi tai ompeluseurailuksi*. Koulun oppiaineiden
7. hierarkiassa tekstiilit yötä **on usein pidetty** akateemisempia aineita
8. vähäpätöisempänä, taideaineita käytännöllisempänä ja maskuliiniseksi miellettyä
9. teknistä työtä mitättömämpänä. Mutta niin vain on *nyplätty* sukupolvesta toiseen. ||
10. [N0702]

Lisäksi epäspesifin kolmannen osapuolen äänen voi kuulla kaikuvan sellaisessa lainausmerkkien käytössä, jossa ilmaistaan, että lainattu ilmaus ei oikeastaan kuulu tekstin edustamaan, esimerkiksi tieteelliseen diskurssiin vaan johonkin toiseen diskurssiin; ilmaukseen otetaan etäisyyttä (Fairclough 1992: 119–120; P. Karvonen 1995: 102–103; Kalliokoski 2005b: 246–249). Ihmistieteissä esimerkiksi *totuuteen* otetaan monesti relativistista etäisyyttä paneamalla se esimerkin 11 tapaan lainausmerkkeihin.

(11)

1. Historia tulisi nähdä erilaisten valtapelien tuloksena, oikeudenkäyntiteatterina, jossa
2. hyvin monenlaiset ja ristiriitaisetkin käsitykset elävät rinnan tai konfliktissa,
3. kunnes joistakin muodostuu vallitsevia tulkintoja. Vallitseviksi tulkinnoiksi
4. päätyvien ”**totuuksien**” takana lymyää aina ja kaikkialla paljon valtaa. [K0703]

Oman ja toisen äänen lisäksi teksteissä voidaan tehdä relevantiksi myös tekstin taustalla olevan yhteisön tai kulttuurin ikään kuin kollektiivista ääntä. Referointiin keskittyvä G. Thompson (1996: 509–510) mainitsee yhteisöllis-kulttuurisen äänisyyden ilmentyminä sananlaskut ja lentävät lauseet, joita teksteissä ei useinkaan merkitä referoiduiksi vaan joita käsitellään ikään kuin yhteisenä omaisuutena ja sellaisenaan tunnistettavina interteksteinä (ks.

myös Solin 2006: 83). Etenkin sananlaskuissa voi ajatella olevan perinteen voimaa, aiempien sukupolvien auktorisoimaa viisautta, jota voidaan kielellisessä toiminnassa käyttää hyväksi monin tavoin, yhtenä esimerkkinä oman toiminnan oikeuttaminen. Esimerkiksi sananlaskua *Ei Roomaakaan päivässä rakennettu* voidaan (yrittää) käyttää oikeutuksena väitöstyön kestämiselle (sananlaskujen diskurssifunktioista ks. Lauhakangas 2004).

Erityisesti akateemisille kirja-arvioille ominaista yhteisöllistä äänisyyttä on tiedeyhteisössä vallitsevien normien kuvaus. Varsinkin aineistoni lakitieteellisissä kirja-arvioissa toisinaan esiintyvä arvostelun strategia on, että ensin eksplikoidaan arvioinnin mittapuuna käytettävä(t) tieteen normi(t) ja vasta sitten toteutetaan itse evaluointi. Normi(e)n eksplikointi luo vaikutelman mahdollisimman suureen läpinäkyvyyteen pyrkivästä arvioinnista. Strategiaa havainnollistaa seuraava esimerkki, jossa ensimmäinen kappale on pitkälti normatiivisten mittapuiden määrittelyä, toinen kappale niiden soveltamista tutkimuksen arviointiin. Normatiivista tulkintakehystä luovat etenkin deonttisesti käytetyt *tulla*-predikaatit (lihavoitu). Lyonsin (1977: 792–793) termein niiden hallitsemisissa lauseissa on kyse objektiivisista eli kuvailevista normilauseista erotuksena subjektiivisista eli ohjailevista normilauseista.

(12)

1. 5. Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat
- 2.
3. Menetelmällisten valmiuksien ohella väitöskirjan **tulisi** osoittaa, että väittelijä on
4. ajan tasalla alansa teoreettisesta keskustelusta. Vaikka kaikissa väitöskirjoissa ei
5. voida edellyttää uutta teoreettista panosta, väitöskirjan tekijän **tulisi** hallita alansa
6. tieteellisen keskustelun ajankohtaiset virtaukset. Oikeustieteellisen tutkimuksen
7. teoreettisilla lähtökohdilla tarkoitin niitä oikeudellisen ajattelun perusteita,
8. oikeudellisen argumentaation välineitä ja yleisten oppien ainesosia, joihin
9. tutkimuksessa tukeudutaan.
- 10.
11. Kirjoittajan teoreettinen osaaminen ei ole kovin laajaa ja syvällistä. Teoreettisen
12. lukeneisuuden ajantasaisuuteen kohdistuu tutkimuksessa suuria odotuksia, koska
13. kirjoittaja on ottanut käyttöönsä monipuolisen mutta samalla vaativan
14. tutkimuksellisen työkalupakin. Hän tukeutuu tutkimuksensa eri osissa erityisesti
15. seuraaviin kolmeen lähestymistapaan: perusoikeusajattelu, oikeusperiaatteet ja EY-
16. oikeuden ja kansallisen oikeuden vuorovaikutus (eurooppaoikeuden valtiosisäiset
17. oikeusvaikutukset). || [L0905]

Toisinaan kirja-arvioija voi kuvata myös omaan toimintaansa liittyviä normeja ja niin tekemällä tähdentää, että tekee tekstissä jotakin sosiaalisten velvoitteiden vuoksi eikä esimerkiksi omasta halustaan. Esimerkissä 13 kirja-arvioija ilmaisee esiintyvänsä tekstissä vastaväittäjän roolissa ja käsittelee tutkimuksen nimivalinnan arvostelua roolin mukanaan tuomana velvoitteena.

(13)

1. Vastaväittäjän rooliin kuuluu yleensä tutkimuksen nimivalinnan arvostelu. Tässä
2. tapauksessa pääotsikko »Oikeus ja kohtuus verotuksessa» on hyvä, ytimekäs ja
3. myös varmasti kustantajan kannalta optimaalisen myyvä. Pitkä juridinen alaotsikko

4. tarkentaa työn aiheen sopivalla tavalla. [L0905]

Yhteisön tai kulttuurin ääni voi välittyä tekstistä myös rivienvälisesti: yhteisöllis-kulttuurisia käsityksiä voidaan käsitellä tekstissä siinä määrin yhteisinä ja itsestään selvinä, ettei niiden eksplikoimista katsota tarpeelliseksi – riittää, kun niiden olemassaolosta ja relevanssista suhteessa tekstin toimintaan vain vihjataan. Esimerkiksi kieltoilmausten käytön yhdeksi motivaatioksi on esitetty, että ne mahdollistavat puheenalaisen asian käsittelemisen poikkeavana suhteessa johonkin yhteisöllisesti tai kulttuurisesti jaettuun tai ainakin jaettuna käsiteltyyn mittapuuhun, esimerkiksi normiin, arvoon tai uskumukseen. Kieltoilmauksin voidaan siis osoittaa orientoitumista yhteiseen normaaliin ja osoittaa tietoisuutta yhteisestä ideologiasta – oman yhteisön tai kulttuurin kollektiivisesta äänestä. (Fairclough 1992: 118–121–122; Martin & White 2005: 118–120) Kuten luvuissa 5 ja 6 pyrin osoittamaan, myös *jäädä*-verbin sisältävät moitteen ilmaukset ja deonttisen verbin sisältävät parannusehdotuksen ilmaukset ovat monesti tulkittavissa indeksikaalisiksi suhteessa tiedeyhteisön ideologiaan – ne tuovat tiedeyhteisön äänen implisiittisesti osaksi kielenkäyttötilannetta.

Yhteisöllisten tai kulttuuristen äänten analyysi ei kuitenkaan yleensä onnistu vain yksittäisiin toimintoihin ja niiden kielelliseen muotoiluun keskittymällä, vaan tekstejä on analysoitava laajemmin. Esimerkiksi seuraavan esimerkin parannusehdotus (lihavoitu) on kyllä muotoiltu deonttiseksi, mutta ehdotus ei näyttäisi deonttisuudesta huolimatta kaiuttavan tieteen normeja sellaisenaan: tuskinpa jokaista tutkimusta ”tulee lopettaa noin sivulle 374”.²⁶

(14)

1. || Väitöskirja on liian laaja. **Tutkimuksen olisi voinut aloittaa sivulta 173 ja se olisi tullut lopettaa noin sivulle 374.** Näihin 200 sivuun sijoittuu
2. tutkimuskysymyksen ydin ja väittelijän keskeisin oma panos. Tuota sivua 173
3. edeltävä on monin osin varsin yleistä ja paikoin pinnallista taustoitusta ja sivun 374
4. jälkeinen taas teeman kannalta paikoin tarpeettoman abstraktia ja aiemmin laajalti
5. tutkitun kuvailevaa toistamista. || [L0901]

Esimerkin parannusehdotuksen voi nähdä esittävän tieteen yleisistä normeista paikallisen, tapauskohtaisen sovelluksen – von Wrightin (1977b: 184–185) termin johdannaisen velvollisuuden. Parannusehdotuksen jälkeinen argumentoiva jakso (r. 2–6) ohjaakin tulkintaan, että arvioitavassa tutkimuksessa ei ole arvioijan näkemyksen mukaan rikottu niinkään yhtä (sivu)määrälistä normia kuin useampia laadullisia normeja, esimerkiksi sellaisia normeja kuin ”tutkijan oman äänen on kuuluttava”, ”tutkimusotteen pitää olla kriittinen” ja ”aiempaa tutkimusta ei pidä toistaa sellaisenaan”. Vaikka esimerkin parannusehdotus on siis muotoiltu deonttiseksi (”normatiiviseksi”), sen suhdetta tieteen normeihin ei voi laajemman tekstiyhteyden valossa pitää

---

²⁶ Esimerkkiä on tarkasteltu aiemmin luvussa 2.1.2 dialogisen tilan rakentamisen näkökulmasta.

suoraviivaisena. – Yhteisön ääntä ei saa esimerkissä kuuluviin ainoastaan parannusehdotusta analysoimalla.

2.5 MITEN TEKSTEJÄ VOI TUTKIA DIALOGISTISESTI

Kuten diskurssintutkimuksessa yleisemminkin, myös dialogistisessa tutkimuksessa voidaan hyödyntää monenlaisia menetelmiä ja niiden yhdistelmiä enemmän tai vähemmän tarkoituksenmukaisesti suhteessa tutkimusaineiston dialogisiin (esim. moniäänisiin) ominaisuuksiin (Linell 2009: 383; vrt. Pietikäinen & Mäntynen 2009: 163–165; van Dijk 2011: 6–7). Minkään tietyn menetelmän käyttö ei kuitenkaan sinänsä tee analyysistä dialogistista. Esimerkiksi aineiston koodaaminen ja kvantitatiiviset menetelmät eivät sinänsä ole dialogististen periaatteiden vastaisia, ainakaan jos niitä yhdistää kvalitatiivisiin menetelmiin (Markovà & Linell 1996; Tiililä 2007: 22–24; vrt. Stivers 2015). Tällaisesta valinnanvapaudesta huolimatta Linell (2009: 383) pitää kuitenkin seuraavia periaatteita suhteellisen ”varmoina valintoina”, mikäli halutaan tutkia dialogisesti jäsentynyttä kielellistä toimintaa, esimerkiksi kasvokkai- tai verkkokeskusteluita: ei keskitytä irrallisiin, yksittäisiin puhetoimintoihin eikä esineellisteta (irroteta kontekstista) kielen rakenteita ja muotoja, vaan tutkitaan kielellisiä ilmiöitä erilaajuisia toimintakokonaisuuksia vasten: sekvenssejä, kommunikatiivisia hankkeita (*communicative project*), toimintatyyppejä (*communicative activity types*). Näille käsitteille sukua ovat oman tutkimuksen keskiössä olevat, dialogistiseen tekstianalyysiin räätälöidyt toiminnan käsitteet: toimintokuvio, toimintavaihe ja toimintatyyppi eli genre (ks. lukua 1.2). Samantapaisin toimintakäsittein tekstejä on analysoitu aiemmin esimerkiksi genre- ja rekisteriteoriassa (Martin 1992; Martin & Rose 2008) ja siirtoanalyttisessä tutkimuksessa (Swales 1990; Dudley-Evans 2000; Vuorijärvi 2013, erit. s. 113), joita voikin monilta osin pitää dialogistisesti yhteensopivina viitekehyksinä (vrt. myös Hoey 2001).

Dialogistisen tekstianalyysin metodiikkaa pohtinut Makkonen-Craig (2014a) on Linellin kanssa samoilla linjoilla: yhtä oikeaa menetelmää ei ole, vaan menetelmän valintaa on pohdittava sen mukaan, millaisia tekstien dialogisia ilmiöitä kulloinkin halutaan tutkia (mts. 116). Esimerkiksi haastattelumenetelmä on paikallaan, mikäli tekstejä halutaan tutkia kirjoittamisen ja faktisten kirjoittajien näkökulmasta (mts. 117). On toki muistettava, että haastattelumenetelmäkään ei itsessään takaa tutkimuksen dialogistisuutta, sillä haastatteludataa voidaan kerätä ja analysoida monenlaisin ottein (ks. Ruusu vuori ym. toim. 2010). Edelleen jos halutaan tutkia kirjoitus- ja toimitusprosessia, tarvitaan omanlaisensa menetelmät (ks. esim. Mäntynen 2012). Yleisellä tasolla Makkonen-Craig (mts. 117–118) katsoo dialogistiselle tekstien ja kirjoittamisen tutkimukselle tärkeäksi kuitenkin sen, että analyysissä huomioidaan tekstien tuottamisen ja tulkinnan sekä paikallisuus että sosiokulttuurisuus eli

kaksoisdialogisuus (*double dialogicality*; Linell 2009: 280) – kielellis-sosiaalisessa toiminnassa on aina jotakin tuttua ja tavanomaista mutta aina myös jotakin uutta ja ainutkertaista.

Dialogistisen tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä voi pitää myös sitä, että tutkija tekee empiirisen aineistonsa sosiokulttuurista taustaa ymmärrettäväksi paitsi itselleen myös tiedeyhteisölleen. Kuten keskusteluanalyytisessä viitekehyksessä toimiva Lehtinen (2002: 31) esittää, ”tukeudumme – – kaiken aikaa puhujina ja kuulijoina kulttuurisiin resursseihin ja konventioihin, ja näihin resursseihin on myös tutkijan tukeuduttava ja pyrittävä tekemään tämä tukeutumisensa näkyväksi”. Saman voin todeta itse tekstianalyttikkona: tekstejä tuotetaan ja tulkitaan paitsi kielellisten myös yhteisöllisten ja kulttuuristen resurssien avulla. Tekstiaineiston sosiokulttuurinen taustoitaminen on tärkeää etenkin silloin, kun tutkitaan tekstejä, joita ei voi riittävästi ymmärtää pelkän kulttuurisen yleistiedon – vaikeasti määriteltävä käsite toki sekkin – varassa (ks. Bhatia 1993: 22–36). Omassa tutkimuksessani hyödynnän aineistoni edustamien tieteenalojen oppaita ja yleisteoksia ja pyrin argumentoimaan väittämiäni tiedeyhteisöllisten ilmiöiden olemassaolon, esimerkiksi tieteentekoa koskevien normien, puolesta viittaamalla taustakirjallisuuteen.

Työni menetelmälliseksi puutteeksi myönnän sen, että en ole tehnyt minikäänlaista ”tekstografiaa” (*textography*, ks. Swales 1998): en ole haastatellut kirja-arvioiden kirjoittajia, en ole tutustunut toimitusprosessiin enkä ole peilannut omia analyyseni tutkimieni tieteenalojen edustajien tulkintoihin (vrt. myös Starfield ym. 2014).²⁷ Etenkin aineistossani usein implisiittisenä kuuluvan tiedeyhteisöllisen moniäänisyyden osalta saatan olla tutkijana hieman ”huonokuuloinen” ja tuottaa joiltain osin pinnallista tai olennaisen ohi menevää analyysia. Puolustuksekseni voin toisaalta sanoa sen, että en ole työssäni ensisijaisesti kiinnostunut yksittäisiä tekstejä koskevien lukuprosessien kuvailusta vaan tavoitteeni on erottaa erityyppisiä moniäänisyyden ilmenemismuotoja, joita kirja-arvioissa (ja teksteissä kenties yleisemminkin) voi tulla vastaan, ja hahmotella niiden kielellis-diskursiivisia ominaispiirteitä (vrt. Tammi 1991: 65).

Tieteellisen tutkimuksen tavoitteena useimmilla aloilla on yleistysten teko, niin myös kielitieteessä (vrt. kuitenkin esim. historiatieteisiin). Kuten Makkonen-Craig on (2005: 28) huomauttanut, jokaisessa tutkimuksessa on väistämättä ripaus monologismia, sillä tiedeinstituutioon käytännöt ovat lähtökohtaisesti monologistiset: ”kuvauksen kohde joudutaan aina jossain määrin dekontekstualisoimaan, sitä on tutkittava järjestelmällisesti jostakin suhteellisen pysyvistä näkökulmasta, ja yleensä tutkimuksessa pyritään abstrahointiin ja yleistykseen” (ks. myös Linell 1998: 282–283; 2009: 384; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 39). Omassakaan tutkimuksessani – vaikka nimitän sitä dialogistiseksi – en pyri ensisijaisesti tarjoamaan uutta tutkimustietoa yksittäisiä tekstejä koskevista yksittäisistä ilmiöistä, vaan pyrin tarjoamaan yleistykseen

---

²⁷ Toisenlaisista lähestymistavoista fennistiikassa ks. esim. Makkonen-Craig 2005; Tiililä 2007; Solin 2012; Visakko 2015.

pohjautuvaa tietoa toiminnan, moniäänisyyden ja kielellisten rakenteiden välisestä kolmiyhteydestä tietyntylaisessa genrekehlyksessä. Toisaalta otan kuitenkin käsittelyyn myös poikkeavia tapauksia ja pyrin sitä kautta varmistamaan, etten luo tutkimistani kielellis-sosiaalisista ilmiöistä liian yksioikoista tai pelkistettyä kuvaa.

3 AKATEEMISEN KIRJA-ARVION NORMIT JA KÄYTÄNTEET

Jonkinlainen lopputulema arvostelussa voi olla, kunhan se ei sorru joutavaan hymistelyyn. Mitäänsanomattomuuden huippu eli niin sanottu lässyttävä kertauslopetus kuuluu klassisessa muodossaan näin: ”Kaiken kaikkiaan Tapio Löjtösen teos *Aitovierä ja hakamaita. Näkökulmia pohjoiskarjalaiseen iltalypsykulttuuriin* puolustaa hyvin paikkaansa pohjoiskarjalaisen aivotiet- ja hakamaatutkimuksen alalla.

(Koskela 2006: 251.)

Tässä luvussa luon perustaa tuleville analyysiluvuille hahmottelemalla, millaisesta genrestä eli sosiaalisesta toimintatyypistä akateemisessa kirja-arviossa on kyse. Luvun keskiössä ovat kirja-arvioinnin normit ja käytänteet, joita erittelen ja pyrin tekemään ymmärrettäväksi kolmen eri näkökulman kautta. Tarkastelen luvussa ensinnäkin sitä, millaisiksi akateemisen kirja-arvion genrekäytänteet on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa kuvattu (3.1). Toiseksi tarkastelen sitä, millä tavoin akateemisen kirja-arvioinnin normeja on käsitelty tieteellisen kirjoittamisen oppaissa ja oppikirjoissa (3.2). Kolmanneksi selvitan paitsi sitä, millä tavoin kirja-arviointia normitetaan tutkimieni tieteellisten lehtien kirjoitusohjeissa, myös sitä, millaisiin kirja-arvioinnin normeihin aineistoni kirja-arvioissa orientoidutaan (3.3).

3.1 AIEMPI TUTKIMUS

Akateemisiin kirja-arvioihin kohdistunut aiempi tutkimus on jaettavissa karkeasti kolmeen luokkaan. Ensinnäkin on tarkasteltu akateemisten kirja-arvioiden rakennetta ja sitä, millainen kokonaisuusjäsentely on akateemisen kirja-arvion genrelle ominainen. Toiseksi on tarkasteltu akateemisten kirja-arvioiden kirjoittamista ja lukemista: Mikä motivoi tutkijoita laatimaan kirja-arvion? Kuinka suuri osa tutkimusjulkaisuista tulee arvioituksi? Entä millaisia ominaisuuksia hyvällä kirja-arviolla tutkijoiden mielestä on? Kolmanneksi on tutkittu kirja-arvioiden evaluatiivisuutta: millaisia ovat akateemisen evaluoinnin ominaispiirteet? Tarkastelen ensin kirja-arvioinnin toimintavaiheisiin kohdistunutta tutkimusta.

3.1.1 KIRJA-ARVION RAKENNE

Aiemmassa tutkimuksessa akateemisten kirja-arvioiden rakennetta ovat tarkastelleet Motta-Roth (1996), Nicolaisen (2002) sekä Suárez ja Moreno (2008). Nicolaisen (2002) lukuun ottamatta tutkimus on toistaiseksi ollut vertailevaa: Motta-Roth (1996) on vertaillut eri tieteenalojen kirja-arvioita toisiinsa, siinä missä Suárez ja Moreno (2008) ovat vertaillut erikielisiä mutta samaa alaa edustavia kirja-arvioita toisiinsa. Motta-Rothin (1996) aineistona on englanninkielisiä kielitieteen, taloustieteen ja kemian alan kirja-arvioita (kutakin 60 kpl), siinä missä Suárezin ja Morenon (2008) aineisto koostuu englannin- ja espanjankielisistä kirjallisuustieteen arvioita (kumpiakin 20 kpl). Nicolaisen (2002) on keskittynyt tutkimaan yhden tieteenalan, informaatiotutkimuksen, kirja-arvioita (N = 60). Sekä Nicolaisen (2002) että Suárez ja Moreno (2008) perustavat tutkimuksensa Motta-Rothin (1996) abstrahoimiin toimintavaiheisiin. Motta-Rothin (mts. 110) mukaan seuraavat evaluatiivis-deskriptiiviset toimintavaiheet ovat englanninkielisille akateemisille kirja-arvioille ominaisia tieteenalaan katsomatta.

- 1) JULKAISUN ESITTELY (*introducing the book*)
- 2) KOKONAISUUDEN KÄSITTELY (*outlining the book*)
- 3) ERITYISPIIRTEIDEN KÄSITTELY (*highlighting parts of the book*)
- 4) KOKOAVA ARVIOINTI (*providing closing evaluation of the book*)

Akateemisen kirja-arvioinnin päävaiheet (*moves*) Motta-Roth jakaa edelleen ”alafunktioihin” (*sub-functions*).²⁸ Esimerkiksi JULKAISUN ESITTELYN vaiheessa on Motta-Rothin (1996: 109–110) mukaan konventionaalista toteuttaa vähintään yksi seuraavista vaihtoehdoista: 1) julkaisun topiikin määrittely, 2) kohdeyleisön määrittely, 3) julkaisun tekijän esittely, 4) yleiskuvaus julkaisun tutkimusalasta, 5) julkaisun sijoittaminen tutkimusalalle. Kirja-arvioinnin laajin toimintavaihe on Motta-Rothin (mts. 111–115) mukaan yleensä KOKONAISUUDEN KÄSITTELY, jossa julkaisua ja siinä tehtyjä ratkaisuja esitellään ja arvioidaan niin kokonaisuutena kuin yksittäisten päälukujen, artikkelien tms. näkökulmasta. Tieteenaloja erottavaksi piirteeksi Motta-Roth on havainnut sen, että kemian alan kirja-arvioissa on tavanomaista tarjota julkaisun kokonaisrakenteesta vain cursorinen yleiskuva ja pitää evaluointi minimissä, siinä missä kielitieteessä ja taloustieteessä julkaisun päälukuja tai artikkeleita tarkastellaan yleensä huomattavasti seikkaperäisemmin ja kriittisemmin. Seikkaperäisyys heijastuu siihen, että kielitieteen ja taloustieteen kirja-arviot ovat Motta-Rothin mukaan keskimäärin kaksi kertaa pidempiä kuin kemian alan arviot. (Mp.)

---

²⁸ Motta-Roth (1996: 106) määrittelee vaiheen (*move*) Bhatiaan (1993: 19) nojaten tekstinosaksi, jolla on tietty kommunikatiivinen funktio suhteessa tekstin genreen. Vaihe voi toteutua yhden tai useamman virkkeen laajuisena tekstinosana (Motta-Roth mp.).

Kolmantena toimintavaiheena oleva ERITYISPIIRTEIDEN KÄSITTELY on Motta-Rothin (1996: 112–122) mukaan painottunut evaluointiin: sen toiminnallisena tuntomerkkinä on julkaisun erityisten ansioiden tai puutteiden käsittely sekä parannusehdotusten esittäminen. Tässä toimintavaiheessa kemian alan tutkijat kiinnostavat Motta-Rothin mukaan usein huomiota lähdekirjallisuuden ajantasaisuuteen, siinä missä taloustieteilijät ovat kiinnostuneempia tutkimuksen ennustavuudesta.²⁹ Kielitieteilijöille on Motta-Rothin mukaan ominaista tarkata sitä, huomioiko arvioitava julkaisu riittävän hyvin lukijan tiedolliset tarpeet. Tieteen alasta riippumatta kirja-arvio päättyy yleensä KOKOAVAAN ARVIOINTIIN, jossa on tavanomaista ilmaista myös suosituksia: kannattaako julkaisuun tutustua vai ei? (Mp.)

Nicolaisenin (2002: 131) mukaan informaatiotutkimuksen alan kirja-arviot ovat jäsennettävissä Motta-Rothin (1996) abstrahoimien toimintavaiheiden mukaisesti: Motta-Rothin erittelemät neljä toimintavaihetta edustuvat hänen aineistossaan 80–98-prosenttisesti. Toimintavaiheet ovat periaatteessa abstrahoitavissa myös omasta aineistostani. Pidän kuitenkin jossain määrin ongelmallisena Motta-Rothin erottamaa toista vaihetta (KOKONAISUUDEN KÄSITTELY), jossa tutkimusta käsitellään sekä yleisellä tasolla (kokonaisuutena) että yksityiskohtien tasolla, fokusoiden esimerkiksi yhteen päälukuun. Vaihetta on mielestäni vaikea pitää erillään paitsi sitä edeltävästä toimintavaiheesta (JULKAISUN ESITTELYSTÄ), jossa tutkimusta käsitellään niin ikään kokonaisuutena, myös sitä seuraavasta toimintavaiheesta (ERITYISPIIRTEIDEN KÄSITTELYSTÄ), jossa puolestaan käsitellään jotakin osa-aluetta. Motta-Rothin abstrahoimien vaiheiden välillä on siis määritelmällistä limittäisyyttä, mikä tekee mallin soveltamisen hieman haastavaksi. Olenkin omassa tutkimuksessani päätenyt astetta pelkistetympään ratkaisuun, jossa erotetaan ainoastaan kolme toimintavaihetta:

- 1) YLEISESITTELY
- 2) OSA-ALUEEN KÄSITTELY
- 3) LOPPUARVIO

YLEISESITTELYSSÄ arvioitavasta julkaisusta, etenkin sen tutkimusasetelmasta, annetaan perustietoja. Lisäksi yleisesittelyssä on tapana pohtia työn merkitystä ja panosta suhteessa aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Vaiheen rakenne muistuttaa siis hieman tutkimusartikkeleiden johdantojen CARS-rakennekuviota (*Create A Research Space*; ks. Swales 1990: 141; Mäntynen 2006: 52). Palaan asiaan luvussa 5.4.1. Toisena vaiheena olevassa OSA-ALUEEN KÄSITTELYSSÄ tarkastellaan jotakin lineaarisesti, sisällöllisesti tai evaluatiivisesti rajattua osa-aluetta, esimerkiksi julkaisun tiettyä päälukua, tutkimuskysymystä,

---

²⁹ Tutkimuksen ennustavuudella Motta-Rothin viittaa tutkimustyyppiin, jonka keskeisenä päämääränä on esittää arvioita jonkin ilmiön ilmenemismuodoista tai seurauksista tulevaisuudessa tai esimerkiksi jossakin tietyssä ympäristössä (ks. Hirsjärvi ym. 2009 [1996]: 139). Muita konventionaalisia tutkimustyyppisiä ovat kartoittava, selittävä ja kuvaileva (mts. 138–139).

puutetta tai ansiota. Toisin kuin YLEISESITTELYSSÄ, OSA-ALUEEN KÄSITTELYSSÄ ei enää kuvata tutkimuksen lähtökohtia vaan siirretään huomio varsinaiseen tutkimustyöhön ja sen tuloksiin. Toinen ero on se, että OSA-ALUEEN KÄSITTELYT voivat ketjuuntua, siinä missä YLEISESITTELY voidaan tehdä vain kerran. Poikkeuksena ovat kirja-arviot, joissa arvioinnin kohteena on useampia julkaisuja. Viimeisenä tuleva LOPPUARVION vaihe vastaa Motta-Rothin mallin neljättä vaihetta (KOKOAVA ARVIOINTI). Abstrahoimieni vaiheiden ”todellisuudelle” on mahdollista esittää mikrotason evidenssiä. Esimerkiksi referoinnin näkökulmasta, YLEISESITTELYN vaiheelle on ominaista se, että siinä referoidaan ainoastaan tutkimuskysymys, kun taas OSA-ALUEEN KÄSITTELYN vaiheessa on konventionaalista referoida sekä tutkimuskysymys (tai osakysymys) että tutkimustulos (ks. lukua 4.4). Motta-Rothin tutkimuksessa toimintavaiheiden suhde mikrotason toimintoihin jäi melko vähälle huomiolle.

Motta-Rothin (1996) ja Nicolaisenin (2002) lisäksi akateemisten kirja-arvioiden toimintavaiheita ovat tutkineet Suárez ja Moreno (2008), joiden tutkimusaineisto koostuu englannin- ja espanjankielisistä kirjallisuustieteen arvioista. Heidän tavoitteenaan on selvittää, eroavatko erikielisten arvioiden toimintavaiheet toisistaan. Myös he ottavat esiin Motta-Rothin (1996) esittämien toimintavaiheiden limittäisyyden. Heidän ratkaisunaan on säilyttää toimintavaiheet mutta lisätä niiden oheen sumeita (*fuzzy*) välikategorioita, joissa yhdistyy piirteitä kahdesta eri vaiheesta (mts. 153–159). Voi kuitenkin kysyä, eikö vaiheiden tunnistuskriteereitä ole mahdollista tarkentaa (tai rakentaa kokonaan uudelleen) aineistolähtöisesti niin, että kriteerit sopisivat ainakin tarkastellun aineiston perustapauksiin (vrt. Honkanen & Tiililä 2012: 226–227).

Tilastollisen analyysin tuloksena Suárez ja Moreno esittävät (mts. 160–163), että espanjankieliset kirja-arviot painottuvat vahvemmin julkaisun esittelyyn (Motta-Rothan termin siis PÄÄPIIRTEIDEN KÄSITTELYYN) kuin evaluointiin (eli YKSITYISKOHTIEN KÄSITTELYYN). Lisäksi espanjankielisissä arvioissa evaluointi on Suárezin ja Morenon laskelmien mukaan useammin myönteisemmin suuntautunutta kuin englanninkielisissä. (Mp.) Havainnot ovat kiinnostavia, mutta valitettavana pidän sitä, että Suárez ja Moreno jättävät havaintojen varsinaisen analyysin eli jossakin teoreettisessa viitekehyksessä tapahtuvan tulkinnan tekemättä: tutkimuksessa ei pohdita lainkaan sitä, *miksi* espanjankieliset arviot ovat evaluatiiviselta profiililtaan erilaisia kuin englanninkieliset. Oman näkemykseni mukaan tilastolliset havainnot ovat vasta diskursiivisen tutkimuksen alkupiste, eivät tutkimustuloksia itsessään. Samanlaista kritiikkiä on mahdollista esittää myös Motta-Rothin (1996) tutkimuksesta: Motta-Roth tuo esiin eri aloilta peräisin olevien kirja-arvioiden funktionaalisia eroja mutta ei juurikaan tee eroja tieteensosiologisesti ymmärrettäviksi.

3.1.2 KIRJA-ARVION LUKEMINEN JA KIRJOITTAMINEN

Toisenlaista lähestymistapaa edustaa Hartley (2006), joka on tutkinut tutkijoiden näkemyksiä akateemisen kirja-arvion genrestä lukemisen ja kirjoitta-

misen näkökulmista. Tutkimus toteutettiin maailmanlaajuisena kyselytutkimuksena, johon osallistui niin luonnontieteilijöitä, yhteiskuntatieteilijöitä kuin humanisteja (50 kutakin). Suurin osa vastaajista oli kuitenkin Yhdysvalloista (68/150). Suomesta oli yksi vastaaja. Pilottivaiheessa kyselylomaketta testattiin ja kehitettiin keskustelemalla siitä eri aloja edustavien tutkijoiden kanssa.

Lukemisen näkökulmasta Hartley (mts. 1199–1200) kartoitti muun muassa sitä, millaisia ominaisuuksia tutkijat pitävät kirja-arvioille tärkeinä asteikolla yhdestä viiteen. Alaan katsomatta tutkijat olivat yksimielisiä siitä, että kirja-arviossa on erittäin tärkeää esitellä julkaisun sisältö pähkinänkuoressa.³⁰ Melko tai erittäin tärkeinä tutkijat pitivät tutkimuksen pääväitteiden evaluointia, tieteellisen uskottavuuden ja tarpeellisuuden evaluointia sekä tutkimuksen suhteuttamista alan aiempaan tutkimukseen. Tärkeiden suhteen neutraaleina ominaisuuksina pidettiin luku luvulta etenevää käsittelyä sekä arvioijan nimekkyyttä tutkijana. Tieteenalakohtaisia eroja ilmeni lähinnä siinä, että luonnontieteiden edustajat pitivät melko tai erittäin tärkeänä julkaisun hinnan ja sivumäärän mainitsemista, siinä missä humanistit ja yhteiskuntatieteilijät eivät pitäneet niitä merkityksellisinä tietoina. Erityisen onnistuneen kirja-arvion piirteinä tutkijat mainitsivat alaan katsomatta tutkimuksen heikkouksien ja vahvuuksien käsittelyn sekä julkaisun tarkastelun uudesta, omaperäisestä näkökulmasta. Sen sijaan erityisen epäonnistuneen kirja-arvion ominaisuuksina pidettiin kirja-arvioijan epäpätevyyttä ja ylimielisyyttä sekä evaluoinnin puuttumista arviosta. (Mp.) Hartleyn kyselytutkimuksen tuloksia voi pitää perustaltaan yhteensopivina edeltävässä alaluvussa esiteltyjen tekstianalyttisten tutkimustulosten kanssa: myös Hartleyn tutkimuksen valossa kirja-arvioinnissa on yhtä lailla tärkeää sekä julkaisun esittely ja kontekstointi että sen evaluointi.

Kirjoittamisen näkökulmasta Hartley (2006: 1201) tarkasteli kyselytutkimuksessaan muun muassa sitä, kuinka tavanomaista toimintaa kirja-arvion laatiminen on tutkijoille. Yhteiskuntatieteilijöistä 88 % oli kirjoittanut edeltävän vuoden aikana vähintään yhden kirja-arvion. Humanistien ja luonnontieteilijöiden ryhmissä vastaava osuus oli kummassakin 83 %.³¹ Humanisteista 52 % ja luonnontieteilijöistä 62 % kertoi kirjoittavansa vuodessa 1–2 arviota. Sen sijaan viisi arviota tai enemmän kirjoittavien osuus oli enää 6 %. Yhteiskuntatieteissä hajontaa oli enemmän: kolmannes kertoi kirjoittavansa 1–2 arviota vuodessa, toinen kolmannes 3–4 arviota ja loput vielä enemmän (19 %) tai eivät lainkaan (12 %). Reilu puolet tutkijoista alaan katsomatta kertoo laativansa kirja-arvion joka kerralla hieman eri tavoin. Neljännes humanisteista

---

³⁰ Myös Vaattovaaran ja Strellmanin (2013: 146) mukaan ”kriitikkiartikkelin lukeminen on hyvä tapa esituttua tieteellisiin teoksiin ja ja jopa itse tieteen paradigmoihin, sillä teoksia käsitellään yleensä suhteessa alan muuhun olennaiseen kirjallisuuteen ja perusajatuksiin. Tämä kriitikkiartikkelin tehtävä on hyvä muistaa myös arviota kirjoitettaessa.”

³¹ Vrt. myös Mortonin ja Pricen (1986) kyselytutkimukseen, jonka perusteella ihmis- ja luonnontieteiden tutkijoista 65 % (N = 3 835) oli akateemisen uransa aikana kirjoittanut vähintään yhden akateemisen kirja-arvion. Kirja-arviota yleisempi genre oli ainoastaan tutkimusartikkeli, jonka oli kirjoittanut 75 % kyselyyn vastanneista. Monografian oli kirjoittanut enää 45 % vastanneista. (Ma.)

ja yhteiskuntatieteilijöistä kertoo kuitenkin laativansa arvioita melko kaavamaisesti. Luonnontieteilijöistä kolmannes ei osaa sanoa, kuinka arvioita laativat. (Mp.)

Yleisimmäksi motiiviksi kirja-arvion laatimiseen osoittautui tieteenalaan katsomatta se, että tieteellisen lehden toimittaja oli pyytänyt tutkijalta arviota. Melko yleinen motiivi oli myös julkaisun kokeminen niin tärkeäksi, että siitä on kerrottava muillekin. Yleisin omaan etuun liittyvä motiivi oli vapaakappaleen saaminen arvioitavasta teoksesta. Humanistit ja yhteiskuntatieteilijät motivoituivat myös siitä, että kirja-arvion kirjoittaminen auttaa jäsentämään omia ajatuksia. (Hartley 2006: 1201.) Omassa aineistossani hyvin tavanomaisista on se, että vastaväittäjä laatii tarkastamastaan väitöskirjasta kirja-arvion. Näin vaikuttaisi olevan etenkin oikeustieteessä: Lakimies-lehden kirja-arvioista 63 % on väitöskirja-arvioita (ks. lukua 1.4), jotka on yleensä merkitty vastaväittäjän laatimiksi. Muunlaisten teosten arviointia motivoidaan aineistoni metakommunikatiivisissa toiminnoissa muun muassa julkaisun merkittävyydellä tai kiinnostavuudella (ks. lukua 3.3).

3.1.3 KIRJA-ARVION EVALUATIIVISUUS

Ei liene yllättävää, että aiemmassa tutkimuksessa on tarkasteltu varsin runsaasti myös akateemisten kirja-arvioiden evaluatiivisuutta (esim. Hyland 2000: luku 3; Salager-Meyer ym. 2003; 2007; Römer 2005; 2010; Moreno & Suárez 2008; Petrić 2011). Evaluatiivisuutta on tutkittu ennen muuta tilastollisesti vertailemalla erityyppisten, muodollisesti tai semanttisesti määriteltujen evaluoinnin ilmiöiden esiintyvyyttä eri aineistoissa, esimerkiksi kahden eri tieteenalan tai aikakauden kirja-arvioissa. Evaluatiivisten kollokaatioiden ja fraseologioiden tutkimiseen soveltuvia korpuslingvistisiä menetelmiä on kehitellyt Römer (2005; 2010). Akateemisten kirja-arvioiden lisäksi evaluointia on tarkasteltu runsaasti myös muista tieteen genreistä, etenkin tutkimusartikkeleista (esim. Hunston 1989; Thompson & Yiyun 1991; Hyland 2005b; Hyland & Tse 2005; Biber 2006; Charles 2006; Hood 2006; 2010).

Akateemisten kirja-arvioiden evaluatiivisuuden tutkimuksessa on yhtäältä tarkasteltu myönteisen ja kielteisen evaluoinnin suhdetta eri tieteenaloilla: ovatko moittiminen ja kehuminen toimintoina symmetrisiä? Toisaalta on tarkasteltu evaluointiin liittyviä käytänteitä, esimerkiksi sitä, millaisia asioita kirja-arvioissa asetetaan arvioinnin kohteeksi ja milloin evaluaatioita niin sanotusti pehmennetään (engl. *hedging*). Kehumiseen ja moittimiseen liittyviä tieteenalakohtaisia eroja lienee laaja-alaisimmin selviteltyt Hyland (2000: luku 4), joka on kerännyt tutkimusaineistokseen kirja-arvioita kahdeksalta eri tieteenalalta, 20 kultakin. Mukana on sekä luonnontieteellisissä lehdissä (esim. fysiikka, biologia, sähkötekniikka) että ihmistieteellisissä lehdissä julkaistuja arvioita (esim. filosofia, sosiologia, soveltava kielitiede). Tieteenalaan katsomatta Hyland (2000: 46–49) pitää akateemisten moitteiden ja kehujen peruserona sitä, että kehut ovat yleisiä, moitteet yksityiskohtaisia: kehut koh-

distetaan usein tutkimuksen kokonaisuuteen, moitteet taas yksittäisiin väitteisiin tai ratkaisuihin. Hylandin aineistossa kehuista 80 % on yleisiä, moitteista vain 40 %. Hyland uumoilee, että yleisen tason kehut toimivat usein vastapainona tieteelliselle kriittisyydelle, joka voi olla sosiaalisesti haastavaa mutta jonka osoittamista kirja-arvioijalta kuitenkin odotetaan. (Mp.) Hyland ei kuitenkaan esitä tekstianalyttisesti, millaisissa kirja-arvioinnin toimintaympäristöissä yleisyystasoltaan erilaisia kehuja ja moitteita esitetään, mistä seuraa, että kehuihin ja moitteisiin liittyvien tilastollisten havaintojen tulkinta jää Hylandin tutkimuksessa kenties hivenen spekulatiiviseksi.

Ihmistieteitä ja luonnontieteitä erottavaksi piirteeksi Hyland (mts. 49) esittää muun muassa sen, että luonnontieteissä evaluointi toteutuu paljon useammin kehuina kuin moitteina, siinä missä ihmistieteissä tendenssi on päinvastainen (ks. myös Lindholm-Romantschuk 1998: 38 ja siinä mainitut tutkimukset). Esimerkiksi biologiassa kehuja toimintoja on Hylandin laskelmien mukaan 76 % enemmän kuin moittivia, kun taas filosofiassa päinvastaisesti moittivia toimintoja 33 % enemmän kuin kehuja. Hyland (mts. 52) tulkitsee erojen johtuvan yhtäältä siitä, että kovissa tieteissä uutta tutkimustietoa julkaistaan pääasiassa artikkelimuotoisesti, ei monografioiden. Luonnontieteellisissä lehdissä julkaistavat kirja-arviot ovatkin painottuneet ihmistieteistä poiketen oppikirjojen ja tieteen yleistajuistusten arviointiin. Koska tällaiset julkaisut välittävät pääasiassa tiedeyhteisön vakiintunutta tietoa laajemman yleisön tietoisuuteen, on ymmärrettävää, että tieteellisen kriittisyyden harjoittaminen ja debatointi jää tällöin vähäisemmäksi kuin ”varsinaisia” tieteellisiä julkaisuja arvioitaessa. (Mp.) Luonnontieteissä arviot tapaavatkin olla huomattavasti lyhyempiä kuin ihmistieteissä. Esimerkiksi filosofian arvioiden keskipituus on 1 700 sanaa, siinä missä sähkötekniikan arvioissa keskipituus jää 400 sanaan (mts. 43).

Samaa tieteenalaa mutta eri tutkijayhteisöjä edustavien kirja-arvioiden evaluatiivisia käytänteitä ovat vertailleet toisiinsa Moreno ja Suárez (2008). Heidän tutkimusaineistonsa koostuu sekä espanjalaisen että angloamerikkalaisen kirjallisuuden tutkimuksen arvioista (kumpiakkin 20 kpl). Tutkimus on Hylandin tutkimuksen tapaan tilastollisesti painottunut, mutta tutkitun tieteenalan konventioista hankitaan tietoa myös haastattelemalla kirja-arvioiden tekijöitä. Morenon ja Suárezin (mts. 22) laskelmien mukaan espanjankielisissä kirjallisuustieteen kirja-arvioissa kehujen osuus moitteisiin nähden on jopa 25 prosenttiyksikköä suurempi kuin englanninkielisissä arvioissa. Tutkimuksen haastatteluosassa havaintoa tehdään tieteensosiologisesti ymmärrettäväksi. Haastatteluissa käy yhtäältä ilmi, että espanjalaista kirjallisuutta tutkivien yhteisö on niin pieni, että alan tutkijat arvioivat tuon tuostakin henkilökohtaisesti tuntemiensa kollegojen julkaisuja. Angloamerikkalaisen kirjallisuuden tutkijoille vastaava käytäntö ei ole tuttu: läheisten kollegojen töitä ei yleensä joudu arvioimaan. Toisaalta käy ilmi, että espanjalaisen kirjallisuuden tutkijat laativat kirja-arvioita usein myös oma-aloitteisesti, siinä missä angloamerikkalaisen kirjallisuuden tutkijat kertovat laativansa kirja-arvioita ainoastaan pyynnöstä. Akateemisen kirja-arvion myönteisyyttä saattaa siis lisätä

yhtäältä se, että arvioija tuntee arvioitavan tutkimuksen tekijän, toisaalta se, että arvioitava julkaisu on arvioijan itse valitsema. (Mts. 23–25.)

Diakronisesta näkökulmasta akateemisia kirja-arvioita ovat tutkineet Salager-Meyer ym. (2007). Heidän kiinnostuksen kohteenaan on se, millä tavoin kirja-arvioinnin evaluatiiviset käytänteet ovat muuttuneet sadan vuoden aikana. Tutkimusaineistoksi on kerätty ranskankielisiä lääketieteen alan kirja-arvioita kahdelta ajanjaksolta: vuosilta 1890–1900 ja vuosilta 1990–2000, 50 kappaletta kummaltakin. Tutkimusmenetelmä on tilastollinen. Salager-Meyerin ym. (mts. 1764) mukaan sadan vuoden takaiset kirja-arviot ovat huomattavasti kriittisempiä kuin nykypäivän arviot: vanhoista arvioista 98 % sisälsi vähintään yhden moitteen, siinä missä nykypäivän arvioissa vastaava osuus on enää 76 %. Lisäksi kritiikkiä ilmaistaan vanhoissa arvioissa kärkevämmin: sadan vuoden takaisista moitteista oli ”pehmentämättömiä” (*unhedged*) 16 %, siinä missä nykypäivän arvioissa vastaava osuus on vain 2,3. (Mp.)

Perustavien akateemisissa kirja-arvioissa tapahtunut muutos liittyy Salager-Meyerin ym. (mts. 1765–1766) mukaan kuitenkin siihen, millaisia asioita kirja-arvioissa evaluoidaan. Siinä missä nykypäivän arvioissa evaluoidaan 77-prosenttisesti tutkimuksen asiasisältöä ja 14-prosenttisesti tieteenalan yleisiä käytänteitä tai olosuhteita, vanhoissa arvioissa evaluoidaan tutkimuksen sisältöä vain 41-prosenttisesti ja tieteenalan yleisiä asioita jopa 57-prosenttisesti. (Mp.) Sata vuotta sitten kirja-arvioissa käytiin siis runsaasti myös tiedeyhteisöllistä debattia, siinä missä nykyään tuo debatti käydään muilla foorumeilla. Lisäksi uudemmissa arvioissa arvioidaan enemmän tutkimusjulkaisun ei-kielellisiä ominaisuuksia kuten taulukoita ja kaavioita, mitä Salager-Meyer ym. tulkitsevat merkkinä siitä, että tieteellinen argumentointi perustuu nykyään yhä vahvemmin kielellisten ja ei-kielellisten resurssien yhteispelille (mts. 1771). Grossin ym. (2002) mukaan ei-kielelliset elementit vievätkin nykypäivän tutkimusartikkeleiden tilasta 26 %, siinä missä 1700–1800-luvuilla ei-kielellisten elementtien osuus oli vain 3 % (ks. myös Salager-Meyer ym. mts. 1771).

Toisessa diakronisessa tutkimuksessaan Salager-Meyer ym. (2003) tutkivat akateemiseen konfliktiin liittyvien käytänteiden muuttumista englannin-, ranskan- ja espanjankielisissä lääketieteen kirja-arvioissa ajanjaksona 1930–1995. Heidän mukaansa espanjankieliset kirja-arviot ovat alkaneet muistuttaa englanninkielisiä arvioita, jossa pyritään viimeiseen asti välttämään avointa konfliktia, siinä missä ranskankieliset kirja-arviot ovat säilyttäneet suorasukaisuutena ja ”ärhäkkyytensä” läpi vuosikymmenten. Lisäksi diakronista tutkimusta on tehnyt Petrić (2011), joka on tilastomenetelmin tutkinut serbi-ankielisiä kirjallisuustieteen kirja-arvioita sadan vuoden ajalta.

3.2 OPPAAT JA OPPIKIRJAT

Tässä aluvussa tarkastelen, millaiseksi genreksi akateeminen kirja-arvio hahmottuu kotimaisten tieteellisen kirjoittamisen oppaiden ja oppikirjojen

valossa. Bahtinin (1981 [1934–1935]: 270–273) termejä soveltaen voi sanoa, että oppaat ja oppikirjat ovat ihmisyyhteisöissä vaikuttavia keskihakuisia voimia: niiden avulla yhteisön kielellis-sosiaalisia käytänteitä pyritään monologisoimaan eli yhdenmukaistamaan. Kotimaisissa oppaissa ja oppikirjoissa akateemisen kirja-arvioinnin käytänteitä on käsitelty yleisesti Ihonen (2002), yhteiskuntatieteiden näkökulmasta Luostarinen ja Väliverronen (2007 [1991]: luku 5.1) sekä tieteen popularisoinnin kannalta Vaattovaara ja Strellman (2013).³² Koskela (2006) ja Rydman (2006) käsittelevät ensisijassa suurelle yleisölle suunnattua tietokirjakritiikkiä mutta sivuavat myös tiedeyhteisön sisäisiä kirja-arviointikäytänteitä. Kirja-arvioinnin lisäksi akateemisessa opas- ja oppikirjallisuudessa on käsitelty tieteellistä kriittisyyttä sekä tieteen normeja ja ihanteita (Luostarinen & Väliverronen 2007 [1991]: luku 4; Hirsjärvi ym. 2009 [1996]: 21–27; Luukka 2002: 19–21; Ollilainen 2008).

Oppaissa ja oppikirjoissa tehdään yleensä ymmärrettäväksi akateemisten kirja-arvioiden tiedeinstitutionaalista merkitystä sekä kuvataan kirja-arvioinnin normeja. Seuraavassa käsittelen lähemmin Luostarisen ja Väliverronenin (2007 [1991]) sekä Ihosen (2002) esittämiä näkemyksiä akateemisesta kirja-arviosta. Ulkomaiset oppaat ja oppikirjat sivuutan tässä yhteydessä; vetoan tutkimusekonomisiin syihin ja siihen, että tutkimukseni kohteena ovat nimenomaan suomalaiset kirja-arviot.

Luostarinen ja Väliverronen (2007 [1991]) määrittelevät yhteiskuntatieteellisen teoksensa *Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden luku- taidosta* tavoitteeksi ”niiden kynnyksen madaltaminen, joita opiskelijoilla on siirtymisessä tieteellisten tekstien kuluttajista niiden kritikoiksi ja tekijöiksi” (mts. 11). Kokonaisuutena teos tekee tiedeyhteisön käytänteitä ennemminkin ymmärrettäväksi kuin antaa tiedeyhteisössä toimimiseen ohjeita tai suosituksia – kyse ei siis ole oppaasta. Yleisesti ottaen teoksessa tähdennetään sitä, että tieteellisen kritiikin antaminen on olennainen osa tiedeyhteisön toimintaa: sen avulla tieteellinen ajattelu pidetään liikkeessä: ”[n]iinpä se laaja saivartelu ja omalaatuinen yritelmävuori aiemman ajattelun kyseenalaistuksia, joka opiskelijaa saattaa hämmästyttää, ei ole tieteen harhapolkuja, vaan itsessään tieteen tulos” (mts. 104). Akateemisia kirja-arvioita on Luostarisen ja Väliverronenin mukaan olemassa neljän tyyppisiä: referoivia, tulkitsevia, kontekstoivia ja kritisoiivia. Alatyypien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä ei käsitellä tarkemmin, mutta kritisoivaa kirja-arviota pidetään retorisesti rikkaimpana, koska sen puitteissa käydään usein ”merkittäviäkin tieteellisiä kenttätaisteluja”. (Mts. 147.) Kirja-arvioinnin konventionaalaisia osatehtäviä teoksessa erotetaan neljä (mp.):

- 1) arvioitavan julkaisun sisällön tulkitseminen
- 2) arvioijan oman pätevyyden todistaminen
- 3) sen perusteleminen, ”miksi on tärkeää osoittaa teoksesta heikkouksia”

---

³² Vaattovaaran ja Strellmanin (mts. 139) mukaan myös tieteellisten lehtien kirja-arvioissa on kyse yleistajuistamisesta siinä mielessä, että ”arvioija joutuu tietyn erikoisalan tuntijana yleistajuistamaan sanomaansa myös tieteelliselle lukijakunnalle”.

4) arvioitavaa julkaisua vastaan argumentointi.

Luvussa 3.1 esitelyihin lingvistisiin tutkimuksiin verrattuna Luostarisen ja Väliiverrosen määritelmä piirtää kuvan melko negatiivisesta tekstilajista: kehuille eikä yhteisymmärrykselle ole akateemisissa kirja-arvioissa sijaa. Aiemasta poikkeavaa Luostarisen ja Väliiverrosen määritelmässä on myös se, että konventionaaliseksi osatehtäväksi esitetään sen perusteleminen, miksi tieteellisen kriittisyyden harjoittaminen on tärkeää (kolmas osatehtävä). Vaikka myös omassa aineistossani kritiikki toisinaan legitimoidaan vetoamalla kirja-arviogenren normeihin (ks. seuraavaa alalukua), aineistoni valossa en kuitenkaan sanoisi, että kyse on varsinaisesta genrepiirteestä, joka toistuu akateemisesta kirja-arviosta toiseen. Ylipäänsä tuntuu ajatuksena oudolta, että yhteisön normeja olisi tarpeen perustella yhteisön muille jäsenille, joille ne ovat varmasti tutut. Tieteellisen kriittisyyden normia ei nähdäkseni nosteta puheenaiheeksi myöskään Luostarisen ja Väliiverrosen (mts. 148–152) analysoimassa esimerkkiarviossa.

Yleisesti ottaen Luostarinen ja Väliverronen (2007 [1991]: 101) katsovat akateemisen arvioinnin edellyttävän arvioijalta kolmea asiaa: 1) ymmärrystä tutkimuksen tarkoituksesta ja viitekehuksesta (”muuten kritiikki kohdistuu jonnekin toisaalle kuin tarkoitettuun kohteeseen”), 2) käsitystä kelvollisesta tutkimuksesta eli arvioinnin mittapuiden hallintaa sekä 3) perustelujen esittämistä esitetyille arvioille. Akateemiselle arvioinnille ominaisia ulottuvuuksia mainitaan niin ikään kolme: arviointi voi olla tuloskeskistä, tutkimuskeskistä tai vaikutuskeskistä (mts. 118). Tuloskeskinen arviointi on heidän mukaansa mukaan perinteinen kritiikin tapa: se pyrkii liittämään arvioitavan tutkimuksen aiempaan traditioon ja arvioimaan tarjotun uuden tiedon arvoa suhteessa siihen ja edelleen huomauttamaan, ”milloin ilmoitettu originaliteetti onkin vain huonon lukeneisuuden tai huonon muistin tuote” (mts. 135). Tutkimuskeskisessä arvioinnissa puolestaan tarkastellaan tutkimuksen sisäistä rakennetta, tehtyjen ratkaisujen perustelluutta sekä tutkimuksen tekijän tietoisuutta ratkaisujensa seurauksista. Tutkimuskeskisen arvioinnin näkökulmasta ihanteellisena voi pitää sellaista tutkimustekstiä, jossa ”lukija voi seurata kaikkia tehtyjä operaatioita, saa tietoonsa käytetyt lähteet ja aineistot sekä tietää, mitä kirjoittaja tarkoittaa käsitteillään” (mts. 121). Vaikutuskeskisessä arvioinnissa tutkimusta arvioidaan relevanssiin, moraaliin ja intressiin liittyvien kysymysten kautta: Onko tutkimuksen tarjoama tieto tärkeää ja tarpeellista? Ovatko tutkimuksen menetelmälliset ratkaisut eettisiä? Pitääkö tutkimus (tahallisesti tai tahattomasti) yllä epätasa-arvoisia tai muulla tavoin vintoutuneita tieteellisiä tai yhteiskunnallisia käytänteitä? (Mts. 139–142.)

Akateemisen arvioinnin ulottuvuuksien lisäksi Luostarinen ja Väliverronen (1991 [2007]) havainnollistavat tutkijoiden (ilmeisesti lähinnä yhteiskuntatieteilijöiden) käsityksiä hyvästä tutkimustekstistä. Havainnollistukset perustuvat heidän tekemäänsä pienimuotoiseen kyselyyn, jossa tieteellisten tutkijoilta kysyttiin, millaisin perustein he tapaavat arvioida tutkimustekstin hy-

väksi tai huonoksi. Kysymyksessä painotettiin Luostarisen ja Väliiverrosen mukaan nimenomaan sitä, kuinka tutkijat tutkimustekstien hyvyttä käytännössä arvioivat, ei sitä, kuinka sitä *pitäisi* arvioida. Kyselyn perusteella tutkijat arvostavat tutkimustekstiä, joka on ilmaisutavaltaan yksinkertaista ja turhaa jargonia välttelevää.³³ (Mts. 107–108.) Hyvä tutkimusteksti osoittaa oppineisuutta mutta ei itsetarkoituksellisesti – oppineisuuden on oltava ”pyrkimystä tärkeiden ongelmien ratkaisemiseen”. Teoria ei saa olla tutkimuksessa koristeena vaan mukana ”tutkimuksen jokaisessa säikeessä”, ja käsitteiden käytön on oltava täsmällistä. Kaikkein tärkeimpänä hyvän tutkimustekstin kriteerinä pidettiin kuitenkin punaisen langan kriteeriä: ”tekstissä on oltava jäntevä ja looginen rakenne, joka etenee kysymyksen muotoilusta vastaukseen”. (Mts. 109–110.) Lisäksi Luostarisen ja Väliiverrosen haastattelemaat tutkijat arvostivat tutkimuksen toteutuksen tyylikkyyttä: hyvä tutkija on itsereflektiivinen, tietoinen omista tekemisistään ja niiden ehdoista. Vahingossa saavutettu tulos ei ole tieteellisesti kaunis. (Mts. 110–111.)

Seuraavaksi tarkastelen Ihosen (2002) artikkelia *Tieteellinen kirja-arvio*, joka on julkaistu Kinnusen ym. toimittamassa teoksessa *Tieteellinen kirjoittaminen*. Takakansitekstin mukaan teos ”pureutuu tieteellisen kirjoittamisen ongelmakohtiin ja tarjoaa niihin käytännössä koeteltuja ratkaisuja”. Kirjoituksensa aluksi Ihonen (mts. 179) avaa kirja-arvioinnin tiedeyhteisöllistä merkitystä seuraavasti:

[Tutkimus]Prosessin yhtenä, usein vähälle huomiolle jääneenä avainkohtana voidaan pitää tieteellistä kritiikkiä, jolla tiedeyhteisö ikään kuin suodattaa tutkimusta käyttöönsä arvioimalla sitä julkisesti. Tietenkin jo tieteellisen tutkimuksen julkaiseminen ja toimittaminen julkaisukuntoon on suodattamista – usein paljon ankarampaakin kuin kritiikki –, mutta se tapahtuu katveessa julkisuudelta.

Tieteellisten tekstien kritiikki on osa tieteen sisäistä keskustelua, jolla se pitää huolta muun muassa kelvollisten tutkimus- ja puhetapojen sekä yleisemmin tieteellisyyden kriteereistään. Vasta tieteellisen kritiikin läpäissyt tutkimus tai teoria voidaan täydellä syyllä hyväksyä osaksi tiedettä.

Ihosen määritelmän voi nähdä kaiuttavan ja pitävän yllä alkujaan Peircen (2001 [1877]) esittämää näkemystä tieteestä refleksiivisenä prosessina, joka jatkuvasti korjaa itseään: tiedeyhteisön jäsenet paitsi oikaisevat ja täydentävät yhteisönsä aiempaa tietoa myös toimivat toisilleen portinvariantijoina arvioimalla yhteisölle tarjotun tutkimuksen tieteellistä kelpoisuutta (ks. myös Rydman 2006: 196). Tämän nykyäänkin hyvin laajalti hyväksytyyn näkemykseen mukaan tiedeyhteisö ei siis voi eikä saa nojata ulkopuoliseen auktoriteettiin vetäessään rajoja tieteen ja ei-tieteen välille. (Ks. myös Niiniluoto 1980: 83–84.) Ihosen määritelmä käsittelee toisaalta relevanttina myös sitä, että akateeminen kirja-arvio on nimenomaan julkinen arviointigenre. Vaikka suuri osa akateemisesta arvioinnista on kulisissa tapahtuvaa lausuntojen antoa, tämän varsinaisen portinvarioinnin lisäksi tiedeyhteisössä on tarpeen myös

³³ Vrt. myös vertaisarviointia käsittelevään Ollilaisen (2008: 111), jonka mukaan yksi käsikirjoituksen ”harmittavimmista” perusongelmista on se, ”ettei kirjoittaja ole selvästi hahmottanut yleisöään ja käyttää siksi usein ylenpalttisen monimutkaista kieltä tai jargonia”.

kirja-arvioiden kautta ”suodattaa tutkimusta käyttöön”, kuten Ihonen asian yllä muotoilee.³⁴

Ihosen (2002: 180) mukaan akateemiseen kirja-arviointiin kuuluvat seuraavat osatehtävät:

- tutkimuksen esittely ja kontekstointi
- tutkimuksen ansioiden ja heikkouksien erittely
- korjausten ja jatkotutkimuksen aiheiden ehdotus
- muut päätelmät ja pohdinnat.

Osatehtävät poikkeavat jossain määrin Luostarisen ja Väliiverrosen (2007 [1991]) esittämistä. Ihonen käsittelee tärkeänä myös arvioitavan julkaisun ansioiden osoittamista. Toisaalta hän ei pidä tärkeänä kirja-arvioijan oman pätevyden osoittamista: ”asemastaan tai pätevydestään epävarma kriitikko ei retoriikalla muuksi muutu” (Ihonen 2002: 180). Ihosen mielestä kirja-arviossa ei myöskään ole tarpeen perustella, miksi tutkimuksen puutteiden osoittaminen on tärkeää, sillä ”heikkouksien esiin nostaminen kuuluu väistämättömänä osana kaikkeen kritiikkiin eikä kaipaakaan perusteluja” (mts. 181). Tällaiset oppaiden ja ohjeiden välille rakentuvat normiristiriidat (ks. Solin 2012) voi kenties nähdä indeksinä siitä, että akateemisen kirja-arvion normit eivät ole kaikilta osin muotoutuneet kovin tiukoiksi – akateemisen kirja-arvion genre antaa kirjoittajalle enemmän liikkumavaraa kuin esimerkiksi tutkimusartikkeli.³⁵ Normien väljyydestä kieli myös se, että oppaissa ja ohjeissa annetaan tilaa erilaisille tavoille toteuttaa kirja-arviointi: arvio voi olla referoiva, tulkitseva, kontekstoiva tai kritikoiva (ks. Luostarinen & Väliiverrosen mts. 147; Ihonen mts. 181).

Ihonen (2002: 185) tähdentää, että akateeminen kirja-arvio on ensisijaisesti tiedeyhteisölle, ei julkaisun tekijälle suunnattu puheenvuoro: kirja-arvioijan tulee ottaa huomioon tiedeyhteisön jäsenten perustiedot alaltaan sekä heidän ”kykynsä liittää uutta tietoa alan aiempaan tutkimustietoon ja tapansa käyttää tieteenalan erityissanastoa”. Kirja-arvion suuntaamista julkaisufoorumin kannalta oikeanlaiselle lukijakunnalle tähdentävät myös Vaattovaara ja Strellman (2013: 139–140). Heidän mukaansa kirja-arvioihin pätee ”sama sääntö kuin muuhunkin kirjoittamiseen: teksti kohdennetaan jollekin yleisölle ja tuotetaan johonkin tiettyyn julkaisuun” (ks. myös Koskela 2006: 252). Tut-

---

³⁴ Tiedemaailman ei-julkisia genrejä ovat tutkineet Swales (1996), Gosden (2003), Fortanet (2008) ja Englander & López-Bonilla (2011).

³⁵ Varsin eksplisiittinen, akateemisen kirja-arvioinnin peruseriaatteita koskeva normiristiriita rakentuu myös Koskelan (2006) kirjoitukseen. Hän (mts. 250) kontrastoi oman näkemysensä suomalaisessa tiedeyhteisössä vallitsevaksi esitettyyn näkemykseen seuraavasti: ”Tieteellisten tutkimusten arvioinnissa Suomessa on pitkään oltu sitä mieltä, että tutkimusta pitäisi arvioida sen omista perusoletuksista ja metodologisista lähtökohdista käsin. Johdonmukaisesti sovellettuna näkemys vie mielettömyyksiin. Jos nimittäin tutkimuksen teoreettiset ja metodiset perusratkaisut ovat huterat tai peräti laajalti kestävämmiksi osoitetut, ei teosta pelasta se, että se operoi kauniisti niiden mukaan.”

kimissani oppaissa kirjoittamista käsitellään siis lähtökohtaisesti toiseen-suuntautuneena toimintana: kirjoittajan ammattitaitoa on muotoilla teksti niin, että se huomioi mahdollisimman hyvin tekstin todennäköisen lukijakunnan tietopohjan ja (tiede)kulttuurisen taustan (toiseensuuntautuneisuudesta ks. lukua 2.1).

Akateemista arviointia koskevien periaatteiden näkökulmasta Ihosen (2002) kirjoituksessa kiinnostavaa on kieltoilmausten runsaus: Ihosen (mts. 186) mukaan tutkimusjulkaisua ”ei tule arvioida sille vieraista lähtökohdista”. ”[T]utkijan oikeutta valita oudoilta tai hedelmättömiltäkään tuntuvia näkökulmia” ei saa kiistää (mp.). ”Taitava kriitikko ei tarvitse ylisanoja sen enempiä moittimiseen kuin ylistämiseenkään” (mts. 188). ”Hyvä kriitikko ei vihjaile teoksen heikkouksista” vaan osoittaa ne tekstilainauksin (mp.). Tällaiset kieltoilmaukset luovat vaikutelmaa siitä, että aloittelevat tutkijat – kukaties varttuneemmatkin – sortuvat usein arvioimaan julkaisuja vääränlaisin, ehkäpä muissa arviointigenreissä sallituin periaattein. Eksplisiittisesti aloittelevan tutkijan ongelmaksi Ihonen (2002: 185) mainitsee sen, että nuori tutkija tyydyttää kirja-arvion avulla tarvettaan ”päästä itse esille tieteenalan foorumilla, saada arvostusta alan tutkijoiden joukossa”. Samansuuntaisesti myös Vaattovaara ja Strellman (2013: 146) esittävät, että ”nuorella tutkijalla on helposti paineita todistaa oma tieteellinen pätevyys”. Todistamisen tarve voi heidän mukaansa näkyä lauserakenteiden monimutkaisuutena ja ”lukijaa etäännyttävänä argumentaationa” (mp.). Myös Koskelan (2006: 259) mukaan nuori tutkija on altis ”ekstreeme-ratkaisuille”, joita tämä saattaa myöhemmin hävetä.

3.3 KIRJOITUSOHJEET JA KIRJA-ARVIoidEN METADISKURSSI

Tarkastelen seuraavaksi, millä tavoin kirja-arviointia normitetaan tutkimieni tieteellisten lehtien kirjoitusohjeissa ja millaisiin arvioinnin normeihin kirja-arvioijat itse orientoituvat omassa toiminnassaan. Tutkin arvioijien normatiivisia käsityksiä kirja-arvioista aineistossani esiintyvän metadiskurssin kautta. Määrittelen metadiskurssin tässä yhteydessä kapeasti: kyse on oman toiminnan kuvaamisesta, kommentoinnista tai selittämisestä (Luukka 1992a; Hyland 2005a). Maurasen (1993: 173–186; 2010) tapaan voitaisiin puhua myös tekstirefleksivisyydestä (*discourse reflexivity*).

Tieteellisen lehden kirjoitusohjeissa lehden toimitus määrittelee, millaisia ominaisuuksia lehden tarjottavilla kirjoituksilla kuten tutkimusartikkeleilla ja kirja-arvioilla on välttämätöntä tai mahdollista olla. Kyse on siis niin sanotuista säätelyteksteistä, joilla kontrolloidaan tietyn genren puitteissa tapahtuvaa toimintaa sisällöllisesti, rakenteellisesti, tyylillisesti tms. (ks. Koskela 2013: 21 ja siinä mainitut lähteet). Edellisessä luvussa tarkasteltuihin akateemisiin oppikirjoihin ja oppaisiin nähden tieteellisten lehtien kirjoitusohjeissa

on kyse tieteellisen toiminnan paikallise(mma)sta normittamisesta: kirjoitusohjeissa ilmaistut normit ovat voimassa ainoastaan kyseisessä lehdessä, eivät tiedemaailmassa yleisemmin.

Kirjoitusohjeissa kirja-arvioita normitetaan yleensä melko vähän verrattuna tutkimusartikkeleihin. Esimerkiksi Sosiologia-lehdessä kirja-arvion teki-jää ohjeistetaan kokonaisuudessaan seuraavasti:

(1)

1. KIRJAT-osastossa julkaistaan kirja-arvioita, jotka otsikoidaan. Kirja-arvion
2. enimmäispituus on 800 sanaa. Arvioon ei liitetä lähdeluetteloa, vaan tarvittavat
3. lähdetiedot mainitaan tekstissä. Arvioon tulee liittää kirjan ja sen kirjoittajan nimi,
4. kustantaja, kustantajan kotipaikka, painovuosi ja sivumäärä. [Sosiologia 2008]

Jokaisen aineistoni lehden kirjoitusohjeissa määritellään hyväksyttävän kirja-arvion merkki- tai sanamääräinen enimmäispituus. Kulttuurintutkimuksessa (2007) ja Naistutkimuksessa (2008) se on 9 000–10 000 merkkiä, Sosiologiassa (2008) 800 sanaa. Lakimiehessä (2008) hyväksytään huomattavasti pidemmätkin, jopa 12 liuskan mittaiset arviot. Tuoreemmissa kirjoitusohjeissa enimmäispituus on määritelty merkeissä: suosituspituus on 6 000–16 000 merkkiä (Lakimies 2014). Vastaväittäjän lausuntoon perustuvissa arvioissa pituus voi olla jopa 28 000 merkkiä (ma.).

Näihin laajuuden normeihin orientoidutaan myös aineistoni kirja-arvioissa. Monesti niiden avulla perustellaan sitä, miksi teosta esitellään ja arvioidaan vain osittain. Seuraavassa esimerkissä tekstuaalisen tilan rajoitteilla perustellaan sitä, että käsittelyyn otetaan ainoastaan osa arvioitavan kokoomateoksen artikkeleista.

(2)

1. *Aktivismi*-artikkelikokoelmassa liikutaan kansalaisliikkeistä
2. maahanmuuttajayhdistysten kautta taideprojekteihin ja internetin
3. virtuaalimaailmoihin. **Tilanpuutteen vuoksi** nostan kirjasta esiin kansalaisliikkeitä
4. käsittelevät artikkelit. [K0603]

Perustelu on ymmärrettävissä niin, että kirja-arvioijan käytettävissä olevan kommunikatiivisen tai tekstuaalisen tilan laajuus on ylhäältä käsin säädelty eli normitettu. Myös seuraavassa esimerkissä kirjoittajan voi nähdä orientoituvan kirja-arvion laajuutta koskeviin normeihin, joskin hieman implisiittisemmin: arvioitavan julkaisun huomattavaa ”laajuutta ja moniulotteisuutta” (r. 1) käytetään perusteluna sille, ettei julkaisua arvioida kokonaisuudessaan.

(3)

1. Koska teos on sangen laaja ja moniulotteinen, keskityn jatkossa vain muutaman
2. seikan, tutkimuksen teorialähtökohtien, aineiston, lukutavan ja metodin sekä
3. Ojajärven perusteisiin ja sen kattavuuden arviointiin. [K0603]

Kirja-arvion rakenteen puolesta kirjoittajaohjeissa puututaan ainoastaan otsikointiin. Naistutkimuksessa (2008) suositetaan etenkin pidempiin arvioihin väliotsikoita. Lisäksi kielennetään kirja-arvioille, muillekin kuin akateemisille, ominainen normi teostietojen mainitsemisesta. Se kielennetään myös Sosiologian (2008) kirjoitusohjeissa, ja sittemmin maininta on lisätty myös Lakimies-lehden kirjoitusohjeisiin (2014). Vaikkei normia olisi eksplisiitisti mainittu kirjoitusohjeissa, sitä noudetaan kaikissa aineistoni kirja-arvioissa lehdestä riippumatta. Pelkästään julkaistuja kirja-arvioita analysoimalla ei tietysti pysty selvittämään sitä, ovatko teostiedot kirja-arvion tekijän itsensä lisäämät vai onko ne lisätty vasta toimitusprosessin aikana. Kirja-arvioiden lukemisen näkökulmasta teostiedoissa on kuitenkin kyse selvästä laji-indeksistä.

Kaikissa lehdissä Lakimiestä lukuun ottamatta teostietoja edeltää pääotsikko, jossa esitetään tiivistys tai luonnehdinta arvioitavasta teoksesta. Otsikko on monesti evaluatiivinen, mikä osaltaan ohjaa tulkitsemaan alkamassa olevaa tekstiä nimenomaan kirja-arvion genrekehyksessä. Seuraavan esimerkin otsikkoon sisältyvä, metaforisesti käytetty ilmaus *kompassia etsitään* ennakoi teoksen kielteistä evaluointia.

(4)

1. Kartta on, kompassia etsitään
- 2.
3. Juha Herkman, Pirjo Hiidenmaa, Sanna Kivimäki & Olli Löytty (toim.),
4. Tutkimusten maailma. Suomalaista kulttuurintutkimusta kartoittamassa.
5. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 87, Jyväskylän yliopisto 2006. 307s.
6. [K0604]

Toisin kuin oppaissa ja oppikirjoissa, kirjoitusohjeissa ei oteta minkäänlaista kantaa kirja-arvioinnin osatehtäviin. Naistutkimus-lehden (nykyisin Sukupuolentutkimus) kirjoitusohjeisiin on kuitenkin tehty vuoden 2008 jälkeen lisäys, jonka mukaan julkaistavaksi tarkoitettujen kirja-arvioiden on oltava paitsi esitteleviä myös tulkitsevia ja evaluoivia: teosta ja sen panosta tieteenalalleen on ”avattava” ja ”punnittava” (Sukupuolentutkimus 2014). Pelkästään referoivat eli esittelevät arviot uusissa ohjeissa kielletään kategorisesti:

(5)

1. Arvio esittelee, avaa ja punnitsee teosta ja sen kontribuutiota nais- ja
2. sukupuolentutkimuksen alalla. Arvion ei tule olla yksinomaan referoiva kirjoitus.
3. [Sukupuolentutkimus 2014]

Jälkimmäisessä virkkeessä ilmaistu kielto ohjaa tulkintaan, että lehden toisinaan on tarjottu myös referoivia arvioita ja/tai että joissain lehdissä referoivatkin arviot ovat sallittuja. Myös aineistoni kirja-arvioiden metadiskursissa normina käsitellään lehdestä riippumatta sitä, että arvioinnin kohteena olevaa teosta on tarkasteltava kriittisesti. Seuraavassa esimerkissä, joka on peräisin Lakimies-lehdestä, tämä normi jopa eksplikoidaan: arvioija oikeuttaa

edeltävässä tekstissä esittämänsä kriittiset huomiot vetoamalla genren normeihin (ks. lihavoitua jaksoa).

(6)

1. Edellä on pistemäisesti ja kirjoittajan omien tutkimusintressien mukaisesti käsitelty
2. Tapanin ja Tolvasen teoksen tiettyjä perusratkaisuja ja osa-alueita. **Kuten kirja-**
3. **arvosteluun kuuluu**, kriittisiäkin havaintoja on esitetty ja kirjan tiettyjä tämän
4. kirjoittajan subjektiivisten näkemysten perusteella arvioituja puutteita on arvosteltu.
5. [L0903]

Vastaavasti aiemmassa esimerkissä 3, jonka näytän alla uudelleen, kirja-arvioija käsittelee omaa evaluatiivista toimintaansa poikkeavana suhteessa otaksumiinsa kirja-arvioinnin normeihin: hän kertoo, ettei tule arvioimaan teosta kokonaisuudessaan vaan keskittyy ”vain muutamiin seikkoihin”. *Vain-*fokuspartikkelin avulla arvioijan voi siis nähdä käsittelevän esittämiensä evaluatioiden määrää tai laajuutta vähäisempänä, kuin mikä olisi ollut implikoitujen kirja-arvioinnin normien valossa odotuksenmukaista tai toivottavaa.

(3)

1. Koska teos on sangen laaja ja moniulotteinen, keskityn jatkossa **vain** muutaman
2. seikan, tutkimuksen teorialähtökohtien, aineiston, lukutavan ja metodin sekä
3. Ojajärven perusteisiin ja sen kattavuuden arviointiin. [K0603]

Kirja-arvion osatehtävien lisäksi lehtien kirjoittajaohjeissa ei oteta myöskään kantaa siihen, millaisia teoksia kirja-arvioissa on luovallista tai toivottavaa arvioida. Aineiston kirja-arvioiden valossa ensisijaisia arvioinnin kohteita ovat kuitenkin tuoreet, korkeintaan vuoden vanhat kotimaiset julkaisut. Selvimmin tämä käy ilmi Naistutkimus-aineistosta, jossa arvioitavista teoksista ainoastaan yksi on ulkomainen (N = 36). Myös muissa osa-aineistoissa ulkomaisten julkaisujen määrä jää hyvin pieneksi: Kulttuurintutkimuksessa arvioidaan kolme ulkomaista teosta (N = 31), Lakimieheissä kaksi (N = 32). Sosiologiassa määrä on hieman suurempi: ulkomaisia julkaisuja arvioidaan seitsemän (N = 30). Lisäksi kaikista aineistossa arvioitavista teoksista 81 % (104/129) on julkaistu samana tai edellisenä vuonna kirja-arvioon nähden. Sosiologia on jälleen poikkeus: siinä tuoreiden, korkeintaan vuoden ikäisten julkaisujen osuus on 70 % (21/30).

Arvioinnin kohteeseen liittyvät kotimaisuuden ja tuoreuden normit heijastuvat aineistossa myös siihen, että kirja-arvioijat perustelevat arvioinnin kohteen valintaansa lähes säännönmukaisesti silloin, kun kyseessä on yli vuoden vanha ja/tai ulkomainen teos. Sen sijaan jos kyse on uudesta kotimaisesta teoksesta, teoksen relevanssia ani harvoin lähdetään ”kotikentällä” perusteella. Esimerkiksi yli vuoden vanhan kotimaisen teoksen arviosta sopii seuraava.

(7)

1. || Näihin teemoihin paneudutaan teoksessa *Tiede, tieto ja sukupuoli* 10 kirjoittajan

2. voimin. Kyseinen artikkelikokoelma on ilmestynyt muutama vuosi sitten, mutta
3. yllätyksekseni sitä ei ole *Naistutkimus*-lehdessä esitelty aiemmin. Yllätys tämä oli
4. siksi, että olen itse pitänyt teosta tärkeänä tieteen sukupuolitematiikkaa käsittelevänä
5. suomenkielisenä uranuurtajana ja oletin sen ilman muuta saaneen lehdessä
6. ansaitsemansa huomion. Kirjan toimittajat, sosiologi ja yliopiston sukupuolittumista
7. tutkinut Liisa Husu ja feministinen filosofi ja tieteenutkija Kristina Rolin ovat
8. kaikille suomalaisille naistutkijoille tuttuja, ansioituneita tutkijoita. || [N0702]

Esimerkissä arvioija myöntää valitsemansa teoksen jo ”muutaman vuoden” ikäiseksi (r. 1–2) mutta käsittelee jälkijunassa arviointia kuitenkin oikeutetun siksi, että kyse on ”uraa uurtaneesta” teoksesta, joka ei ole saanut ”ansaitsemaansa huomiota” (r. 3–6). Esimerkissä uutuuden normista poikkeaminen siis perustellaan arvioinnin kohteen poikkeuksellisella tärkeydellä.

Vastaavasti seuraavassa esimerkissä ulkomaisen, Saksan kunnallislainsäädäntöön syventyvän teoksen arvioimisen mielekkyyttä kotimaisella foorumilla perustellaan osoittamalla teoksessa käsitellyt ilmiöt relevanteiksi myös kotimaiselle tiedeyhteisölle. Katkelman aloittava *Tässä* viittaa tekstin edeltäviin kappaleisiin, joissa suomalaisen kunnallisoikeuden osoitettiin olevan sukua anglosaksiselle.

(8)

1. || Tässä on siis muutama vankka peruste sille, miksi maassamme tulisi seurata myös
2. sitä tieteellistä keskustelua, jota Manner-Euroopassa kunnallisen itsehallinnon
3. oikeudellisista reunaehdoista käydään. Perusteena voidaan tuoda myös se, että
4. itsehallinnon eurooppalaiseksi standardiksi muodostunut Euroopan neuvoston
5. paikallisen itsehallinnon peruskirja nojaa varsin vankasti tälle ajattelulle ja
6. traditiolle. || [L0901]

Lakimies-lehden kirja-arvioissa esiintyy seuraavan esimerkin tapaan argumentointia myös sen suhteen, miksi muiden kuin väitöskirjojen arviointi on tärkeää. Lakimieheissä väitöskirja-arvioiden osuus – 63 % – onkin noin 25 prosenttiyksikköä suurempi kuin muissa osa-aineistoissa (ks. lukua 1.4).

(9)

1. Pidän tarpeellisena esitellä oikeustieteellisessä aikakauskirjassa muitakin kuin
2. akateemisia opinnäytteitä, sillä Lakimies-lehteä luetaan toivon mukaan myös
3. käytännön lakimiesten keskuudessa. Harvalla heistä on aikaa paneutua
4. väitöskirjoihin, kun käytännön ammattikirjallisuuden lukemiseenkaan ei tunnu
5. olevan tarpeeksi aikaa. [L0904]

Lakimies-lehden erikoisuutena tutkimusaineiston muihin lehtiin verrattuna on myös se, että kirjoitusohjeissa mainitaan omana kirja-arvion tyyppinä vastaväittäjän lausunto (Lakimies 2008). Kyse on siis tekstien luvallista kierrättämisestä: alkujaan lausunnoksi laadittua tekstiä on lupa käyttää

sellaisenaan tai vähäisin muutoksin uudelleen kirja-arviona tai siihen vertautuvana, kirjallisuusosastolla julkaistavana tekstinä.³⁶ Asiasta on kuitenkin erikseen sovittava kirjallisuusosaston toimittajan kanssa (Lakimies 2008). Uusimpien ohjeiden mukaan asiasta ei tarvitse enää edes sopia vaan riittää, kun tekstiin lisätään alaviite, ”josta käyvät ilmi vastaväittäjä, väittelijän korkeakoulu ja tiedekunta sekä lausunnon päiväys” (Lakimies 2014). Käytänne on siis muuttunut sopimuksenvaraisesta vakiintuneeksi.

Vastaväittäjän lausunnon ja kirja-arvion voi lukea samaan akateemisten arviointigenrejen koloniaan (*genre colony*; Bhatia 2004: 57–58). Niiden peruserona on kuitenkin se, että ainoastaan kirja-arviot ovat julkaistavia, suu-
relle yleisölle tarkoitettuja tekstejä. Lausuntojen lukijakunta on rajattu, vaikka nekin ovat periaatteessa julkisia tekstejä. Diskursiivisesti Lakimieheissä julkaistut ”lausunto-arviot” eroavat tavanomaisista kirja-arvioista ennen muuta siinä, että kirjoittaja esiintyy niissä vastaväittäjän roolissa. Erona on myös se, että lausunto-arvion päätteeksi esitetään väitöskirjasta hyväksyvä loppulausunto esimerkin 10 havainnollistamalla tavalla.

(10)

1. || Väittelijä vastasi väitöstilaisuudessa kysymyksiini kypsästi ja taitavasti puolustaen
2. näin tyylillä väitöskirjaansa. Esitän siten mielihyvin Lapin yliopiston oikeustieteiden
3. tiedekunnalle, että [väittelijän ja väitöskirjan nimi poistettu] hyväksyttäisiin
4. tarkoitukseensa oikeustieteen tohtorin tutkintoa varten.
- 5.
6. Matti Kukkonen [L0905]

Hylättyjen väitöskirjojen lausuntoja ei – tietenkään – julkaista kirja-arviona. Hyväksyvän loppulausunnon edellä on usein (myönteinen) arvio väittelijän toiminnasta väitöstilaisuudessa, kuten edellisessä esimerkissä riveillä 1–2. Ei ole tavatonta, että väitöstilaisuuden tapahtumiin viitataan myös muualla arviossa. Esimerkiksi seuraavassa moititaan sitä, että väitöstilaisuudessa esiintulleesta väittelijän sidonnaisuudesta ei ole mainintaa väitöskirjassa.

(11)

1. || Kirjoittaja käsittelee laajasti (kuuden sivun verran) ratkaisua KHO 2006:102
2. sivulta 343 alkaen. Kirjoitusote on hyvin kriittinen KHO:n linjaa kohtaan, mutta
3. valituksen ensiasteena ratkaisseen Maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan
4. perustelutapa saa ymmärrystä osakseen. Väitöstilaisuudessa selvisi, että kirjoittaja
5. oli valituslautakunnassa asiaa ratkaisemassa. Tutkimuseettisesti tämä yhteys olisi
6. tullut tuoda esille. || [L0905]

Aineistoni tieteellisten lehtien kirjoittajaohjeiden sekä kirja-arvioissa esiintyvän metadiskurssin valossa on siis olemassa paitsi yleisiä akateemisen

---

³⁶ Faircloughin (2003) termejä soveltaen voitaisiin puhua genreketjusta, jossa vastaväittäjän lausunto muuntuu (ennakoitavalla tavalla) kirja-arvioksi (ks. myös Solin 2006: 85; Mäntynen & Shore 2014: 752–753).

kirja-arvioinnin normeja myös paikallisempia, lehtikohtaisia normeja. Yleisinä normeina voi mainita esimerkiksi seuraavat asiat: akateemisen kirja-arvion pitää nimensä mukaisesti sisältää arviointia, pelkkä esittely ei riitä; arvioitavan teoksen teostiedot on mainittava otsikossa; arvioinnin kohteen on oltava korkeintaan vuoden vanha ja mieluumasti kotimainen. Paikallisemmin määrittävät normit voivat liittyä esimerkiksi kirja-arvion laajuuteen tai toista genreä edustavien arviotekstien, esimerkiksi lausuntojen, uusiokäyttöön.

3.4 YHTEENVETO

Tässä luvussa olen tarkastellut akateemisen kirja-arvioinnin normeja ja konventioita kolmesta näkökulmasta: aiemman tutkimuksen, oppaiden ja oppikirjojen sekä kirjoitusohjeiden ja kirja-arvioiden metadiskurssin. Yhteenvetona voidaan esittää, että akateeminen kirja-arvio on deskriptiivis-evaluatiivinen genre, jonka puitteissa on konventionaalista paitsi esitellä ja kontekstoida viimeaikaista tutkimusta myös – tai ennen muuta – evaluoida sitä. Kotimaisilla foorumeilla ensisijaisia ovat kotimaiset julkaisut, ja ulkomaisten julkaisujen arvioimista saatetaan erikseen perustella. Moittiminen ja kehuminen eivät ole akateemisen kirja-arvioinnin(kaan) toimintoina symmetrisiä, vaan moitteet tapaavat olla yksityiskohtaisempia kuin kehut, jotka kohdistuvat useammin työn kokonaisuuteen. Akateemisen kirja-arvioinnin käytänteiden on havaittu kuitenkin jossain määrin vaihtelevan tiedeyhteisöittäin ja aikakausittain. Ihmistieteissä kirja-arviot ovat kriittisempiä ja laajempia kuin luonnontieteissä, ja sadan vuoden takaisten kirja-arvioiden on havaittu olevan suorasanaisempia kuin nykypäivän arvioiden. Akateemisen kirja-arvion kokonaistarkoituksesta ja osatehtävistä käydään tiedeyhteisöissä jatkuvaa neuvottelua. Neuvottelu voi näkyä esimerkiksi siten, että tieteen oppaiden välille rakentuu normiristiriitoja (ks. Solin 2012). Tieteellisillä lehdillä voi olla myös omia, paikallisia normejaan, joita sanallistetaan kirjoitusohjeissa ja jotka voivat liittyä esimerkiksi kirja-arvion laajuuteen tai akateemisten arviotekstien uusiokäyttöön. Kirjoitusohjeissa voidaan sallia esimerkiksi vastaväittäjän lausunnon käyttäminen vähäisin muutoksin uudelleen kirja-arviona. Tieteenalaan katsomatta akateeminen kirja-arvio on tutkijoille lähes yhtä tuttu genre kuin tutkimusartikkeli: yli 80 % maailman tutkijoista kirjoittaa vähintään yhden kirja-arvion vuodessa.

4 ALISTEINEN INTERROGATIIVILAUSE REFEROINNISSA JA KYSEENALAISTUKSESSA

4.1 JOHDANTO

Työni kahdessa muussa analyysiluvussa tarkastelen *jääda*-verbiä ja konditionaalin perfektii resurssina, joita käytetään kahden akateemisen kirja-arvioinnin kahden perustoiminnon toteuttamiseen: evaluoinnin ja parannusehdotuksen. Tässä analyysiluvussa otan tarkasteluun niihin tiivistä nivoutuvan toiminnon: referoinnin. Siinä missä evaluointi ja parannusehdotus ovat korostetusti arvioijanäkökulmaisia toimintoja, referoinnissa kirja-arvioon tuodaan arvioitavan tutkimuksen tekijän ääni ja näkökulma.³⁷ Kyse on siis tekstin moniäänisyyden rakentamisesta: arvioijan äänen rinnalle tuodaan toinen ääni. Akateemisen kirja-arvion kehyksessä referoinnin voi nähdä toiminnoksi, joka mahdollistaa genren muiden ydintoimintojen toteuttamisen: jotta tutkimuksen evaluointi ja parannusten ehdottaminen olisivat toimintoina mielekkäitä, ne edellyttävät tutkimuksen esittelemistä kirja-arvion lukijakunnalle. Olenainen osa tutkimuksen esittelyä on tutkimuksen lähtökohtien – etenkin tutkimuskysymysten – ja tutkimustulosten referointi. Referoinnin voi akateemisissa kirja-arvioissa nähdä olevan yhteydessä myös genrelle ominaisena pidettyyn täsmällisen ja mahdollisimman ”objektiivisen” evaluoinnin vaatimukseen. Esimerkiksi Ihosen (2002: 188) mukaan ”hyvä kriitikko ei vihjaile teoksen heikkouksista, vaan osoittaa niitä tarvittaessa tekstilainauksin”. Referoinnin voi tulkita lisäävän evaluoinnin objektiivisuutta sikäli, että se antaa kirja-arvion lukijalle mahdollisuuden arvioida kritiikin osuvuutta (mp.). Lisäksi Ihonen (mts. 180) näkee referoinnin olevan yhteydessä myös evaluointiin: kirja-arvioissa ”referointi ei ole mekaanista tiivistämistä, vaan esiteltävät asiat valitaan niiden arvioidun kiinnostavuuden ja merkittävyyden perusteella”.

Ilmaustyyppien näkökulmasta tämän analyysiluvun keskiössä ovat alisteisen interrogatiivilauseen (jatkossa AI) sisältävät lauseyhdistelmät. Referoinnin keinona tällaiset lauseyhdistelmät ovat monikäyttöisiä, sillä niiden avulla referoidaan aineistossa paitsi tutkimuskysymyksiä (1) myös tutkimustuloksia eli ei-kysyvää sisältöä (2).

- (1) Kati Launis kysyy väitöskirjassaan Kerrotut naiset. Suomen ensimmäiset naisten kirjoittamat romaanit naiseuden määrittelijöinä, millaisena 1800-luvun puolenvälin naiskirjailijat naisen roolin näkivät. [K0603]

---

³⁷ On toki niin, että referoinnissa valta on kertojalla: referointi on aina representointia eli vaihtoehtojen kuvaustapojen väliltä valitsemista siinä missä muukin kielenkäyttö (esim. Fairclough 1992; Kalliokoski 2005: 11–16 Pietikäinen & Mäntynen 2009: 127).

- (2) Ojajärvi osoittaa taitavasti, kuinka romaanissa pelkkään ilmitasoon tyytyminen vie lukijan harhateille ja peittää näkyvistä, miten syvätasolla romaanissa on kyse ihmissuhteiden tavaistumisesta. [K0603]

Jälkimmäisen esimerkin kaltaiset, ei-kysyvää sisältöä referoivien AI-lauseyhdistelmien merkitys tulee siis lähelle *että*-lauseyhdistelmien merkitystä (vrt. *Ojajärvi osoittaa taitavasti, että romaanissa – –*). Etenkin kun interrogatiivilause alkaa sanalla *miten* tai *kuinka*, Hakulisen ja Karlssonin (1979: 285) mukaan ”raja epäsuoran kysymyslauseen ja indikatiivisen *että*-lauseen välillä” on ”hämärä”. Tutkimuksessani pyrin kuitenkin osoittamaan, että ei-kysyvän sisällön referoinnissa *että*-lauseiden ja *miten*-/*kuinka*-lauseiden välillä on nähtävissä myös selvää työnjakoa ja merkityseroja.

Referoinnin lisäksi tarkastelen tässä luvussa kyseenalaistuksen toimintoa. Kyseenalaistuksen määrittelen toiminnoksi, jossa ilmaistaan epäily vastaapuolen esittämän väitteen todenperäisyydestä tai hänen toimintatapansa mielekkyydestä tai hyväksyttävyydestä. Suoranaisesta moitteesta kyseenalaistus eroaa siinä, että kyseenalaistuksessa vastapuolelle jätetään ainakin näennäinen mahdollisuus puolustaa näkemystään tai toimintatapaansa. Kyseenalaistus on siis lähtökohtaisesti dialoginen ja moniääninen toiminto: kyse on argumentatiivisen haasteen esittämisestä vastapuolelle (ks. Heritage 2002: 1439). Kyseenalaistamiseen käytetään kirja-arvioissa etenkin sellaisia AI-lauseyhdistelmiä, joiden syntaktisesti hallitsevana osana on modaalistettu, *kysyä*-predikaatin sisältävä passiivilause (3) tai nollapersoonalause (4).

- (3) Käsitteellisellä tasolla erottelu voidaan tehdä, **mutta kriittisesti voidaan kysyä**, voidaanko erottelu tehdä käytännön tulkintatilanteissa. [L0805]
- (4) **Mahdollista [ø:n] on myös kysyä**, onko enää tässä vaiheessa ollut tarpeellista niinkin laajasti selvittää EY-vero-oikeuden ja kansainvälisen vero-oikeuden perusteita. [L0903]

Niin referoinnin kuin kyseenalaistuksen ilmauksina toimiessaan AI-lauseyhdistelmät tuottavat akateemiseen kirja-arvioon dialogisuutta ja eri äänten välistä vuorovaikutusta. Referoinnissa arvioijan äänen rinnalle tuodaan teoksen tekijän ääni, ja etenkin ei-kysyvää sisältöä referoitaessa tuodaan esiin myös se, kuinka referoituun sisältöön suhtaudutaan (esim. Thompson & Yiyun 1991; Martin & White 2005: luku 3). Kyseenalaistuksina toimivien AI-lauseyhdistelmien dialogisuutta puolestaan on se, että niiden avulla rakennetaan reaktiivinen ja kriittinen suhde edeltävässä tekstissä referoituun (tai vähintään implikoituun) toisen osapuolen näkemykseen. Kyseenalaistusten tulkinta edellyttää siis kahden vaihtoehdoisen näkemyksen tai ajattelutavan huomiointia ja suhteuttamista toisiinsa.

AI-lauseyhdistelminä tarkastelen sekä alisteisen *mi*, *ku*, *ke* -pronominilla (jatkossa MKK) alkavan interrogatiivilauseen *että* alisteisen *-ko*-elementillä alkavan interrogatiivilauseen sisältäviä lauseyhdistelmiä. Fennistiikassa *-ko*-interrogatiivilauseita on tavattu nimittää vaihtoehtokysymyksiksi ja MKK-inter-

rogatiivilauseita hakukysymyksiksi (esim. ISK 2004: § 888). Tässä tutkimuksessa käytän nimityksiä kuitenkin säästeliäästi, sillä – kuten edeltävät esimerkit havainnollistivat – aineiston alisteiset interrogatiivilauseet eivät yleensä toteuta varsinaista kysymisen puhetoimintoa; etenkin ei-kysyvää sisältöä referoivien AI-lauseyhdistelmien yhteydessä ”kysymyksistä” puhuminen tuntuisi jopa harhaanjohtavalta. Etymologisesti on toki niin, että myös *interrogatiivilause*-nimitys on yhteydessä kysymiseen (lat. *inter* ’välissä’ + *rogāre* ’kysyä’). Kielitieteen terminä viitataan interrogatiivilauseella kuitenkin ensisijaisesti lauserakenteeseen, jonka funktio voi vaihdella käyttöyhteyksittäin. Määrittelen interrogatiivilauseen Forsbergiä (1998: 242) lainaten kattotermiksi ”laajalle joukolle rakenteita, joista jotkut ovat funktioltaan suhteellisen lähellä prototyyppejä kysymyksiä mutta jotkut hyvin kaukana niistä”.

Kysymisen puhetoiminto sinänsä lienee ylipäänsä prototyypin lähinnä keskustelutilanteissa käytetyille interrogatiivilauseille. Esimerkiksi Hakulisen ym. (2010 [1980]: 111) tutkimissa suomenkielisissä tieto- ja lehtiteksteissä interrogatiivilauseista vain noin kolmannes (97/321) on kysymyksen funktiossa; tavallisemmin interrogatiivista lausetta käytetään teksteissä heidän mukaansa ”retorisena kysymyksenä, jonka tekstifunktio on vetoisuus, toivomus taikka mahdollisesti käsky” (mp.). Niin ikään englanninkielisissä tieteellisissä teksteissä interrogatiivilauseita käytetään Hylandin (2002) mukaan ani harvoin kysymyksen esittämiseen; tavallisempia funktioita ovat esimerkiksi tutkimustavoitteen esittely, tekstin jäsentäminen ja evaluointi (mts. 539).

Luvun tavoitteena on selvittää ensinnäkin sitä, millaisia kielellisiä ominaispiirteitä referointiin ja kyseenalaistamiseen käytetyillä AI-lauseyhdistelmillä on. Referoinnin kannalta tutkin erityisesti sitä, miten kysyvää ja ei-kysyvää sisältöä referoivat AI-lauseyhdistelmät eroavat kielellisesti toisistaan. Toisena tavoitteena on selvittää, missä kirja-arvion toimintavaiheissa ja niille ominaisissa toimintokuvioissa referoivia ja kyseenalaistavia AI-lauseyhdistelmiä käytetään. Kiinnostuksen kohteena on etenkin se, ovatko tietyt kuviot ominaisia ainoastaan tietyille toimintavaiheille. Kolmanneksi luvussa selvitetään sitä, millaisia moniäänisyysvaikutelmia referoivat ja kyseenalaistavat AI-lauseyhdistelmät luovat ja millä tavoin ne asemoivat arvioijaa suhteessa arvioitavaan teokseen.

Luvun kulku on seuraava. Aluksi luvussa 4.2 pohdin alisteisiksi interrogatiivilauseiksi nimittämiäni lauseiden alisteisuutta ja interrogatiivisuutta sekä valotan, millaisin periaattein olen erotellut relatiivilauseina käytetyt MKK-lauseet alisteisista interrogatiivilauseista. Lisäksi esittelen aiempaa AI-lauseyhdistelmien tutkimusta. Luvussa 4.3 luon yleiskuvaa siitä, millaiset kielelliset piirteet ja käyttötavat ovat kirja-arvioiden AI-lauseyhdistelmille ominaisia. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan luvun keskiössä olevia käyttötapoja. Aloitan tutkimuskysymyksen referoinnista (4.4), minkä jälkeen tarkastelen ei-kysyvän sisällön referointia (4.5). Luku 4.6 on ekskursio kieltomuotoisiin AI-lauseyhdistelmiin, jotka toimivat tekemättä tai sanomatta jättämisen raporttina. Luvussa 4.7 tarkastelen kyseenalaistamiseen käytettäviä AI-lauseyhdistelmiä. Lopuksi esitän yhteenvedon luvun tuloksista (4.8).

4.2 LÄHTÖKOHTIA

4.2.1 ALISTEISEN INTERROGATIIVILAUSEEN INTERROGATIIVISUUS

Kysymyksiä esitettäessä interrogatiivilauseen avulla tuodaan esiin tiedollinen aukko ja kehotetaan vastapuolta täyttämään se. Tiedon aukko määritellään lauseeseen sisältyvän interrogatiivielementin avulla, joka on merkitykseltään indefiniittinen: interrogatiivielementit viittaavat vaihtoehtoisten valintojen valikoihin tai paradigmoihiin, eivät niiden yksittäisiin jäseniin. (Forsberg 1995: 38–40; Langacker 2001b; ISK 2004: § 888, 1680.) Niin sanotuissa hakukysymyksissä interrogatiivielementtinä toimii *mi-*, *ku-* tai *ke-*kantainen pro-sana, joka jättää lauseessa esitetyn asiointilan kuvauksen tietyn sisältöalueen osalta avoimeksi. Avoimena voidaan esittää jokin yksityiskohta, esimerkiksi osallistujan identiteetti (*kuka tuli?*), taikka asiointila kokonaisuudessaan (*mitä tapahtui?*). (ISK 2004: § 734, 1682.) Vaihtoehtokysymyksissä interrogatiivielementtinä toimii puolestaan lauseenalkuiseen jäseneseen liittynyt *-ko-*partikkeli. Tällöin avoimena esitetään lauseessa esitetyn kuvauksen todenmukaisuus (*tuliko joku?*) tai hyväksyttävyyys (*otatko kahvia?*). (Mt. § 1679, 1689.)

Lauseyhdistelmissä alisteisina jäseninä olevat interrogatiivilauseet eroavat ei-alisteisista (eli itsenäisistä tai hallitsevista) interrogatiivilauseista lähtökohteisesti siinä, että ne eivät yksin edusta mitään puhetoimintoa, vaan niillä tehdään jotakin toisen lauseen kehyksessä (ks. ISK 2004: § 884, 1704). Tästä seuraa, että alisteisella interrogatiivilauseella ei välttämättä esitetä kysymystä, ilmaista epätietoisuutta tai tehdä mitään muutakaan, mitä voisi hyvällä omalattunnolla luonnehtia interrogatiiviseksi toiminnaksi. Esimerkiksi ei-kysyvien puhetoimintojen referoinnissa (ks. lukua 4.4) alisteinen interrogatiivilause jättää referaattiin aukon, mikä voi palvella esimerkiksi sisällön tiivistämistä ja yleiskuvan luontia laajasta sisältökokonaisuudesta (esim. *Toinen Maailmanpolitiikka osoittaa, miten feminismi – – on muotoutunut – –* [No801]) vastaakohtana sisällön referoimiselle kaikessa yksityiskohtaisuudessaan (vrt. muotoiluun *Toinen Maailmanpolitiikka osoittaa, että feminismi alkoi muotoutua 1960-luvulla, kun – –, minkä jälkeen 1970-luvulla – –*).³⁸ Asiointilojen välisiä ehto- tai riippuvuussuhteita kuvattaessa taas alisteisen interrogatiivilauseen tuottama aukkokuvaus mahdollistaa yleistyksen esittämisen (esim. *tunnus-*

---

³⁸ Ai-lauseyhdistelmiä kuten *Ville kertoo, mitä on tapahtunut* on tulkittu myös niin, että ne kuvaavat ”kysymistilannetta” vastaajan näkökulmasta (Kuiri 2000; ks. myös Ohlander 1986; Trotta 2000: 39). Tällaisen ajattelutavan taustalla näyttäisi olevan oletus, että kaikki interrogatiivilauseet ovat tavalla tai toisella yhteydessä kysymisen puhetoimintoon. Tämän ajattelutavan mukaan esimerkkiin sisältyvä alisteinen interrogatiivilause olisi referaatti siitä kysymyksestä, johon Ville vastasi. Mielestäni tällainen ajattelu ottaa lausetyypin nimityksen hieman liian kirjaimellisesti. Vaikka interrogatiivilauseen prototyypisenä funktiona on mahdollista pitää kysymyksen esittämistä, se ei tarkoita, että referaattina toimivan alisteisen interrogatiivilauseen käyttöala olisi rajattu kysymysten referointiin. Siitä, että yllä olevassa esimerkissä referoidaan Villen kertomia interrogatiivimuotoisella lauseella, ei ole mielestäni edellytyksiä päätellä, että Ville olisi välttämättä kertonut jotakin nimenomaan vastatakseen kysymykseen. Kuten arkikokemuksesta tiedetään, ihmiset kertovat asioita mielihyvin kysymättäkin.

merkistön täyttymiseen vaikuttaa olennaisesti se, millaisesta ajallisesta perspektiivistä menettelyä tarkastellaan [Lo901]). Tällöin suhdetta ei siis tarvitse kuvata jokaisella ”muuttujan arvolla” erikseen (vrt. muotoiluun *Mikäli perspektiivinä on X, tunnusmerkistön täyttymiseen vaikuttaa – –, mikäli taas Y, – –*). Tällaisia interrogatiivilauseiden käyttötapoja tarkastellessa on muistettava, että interrogatiivilause (samoin kuin esimerkiksi deklaratiivilausekin) on nimityksenä tarkoitettu luonnehdinnaksi lausetyypin jonkinlaisesta perusmerkityksestä, ei tyhjentäväksi kuvaukseksi sen merkityspotentialista (ks. Forsberg 1995: 39–41; ISK 2004: § 886).

Alistaisia interrogatiivilauseita tutkittaessa on huomioitava se, että *mi-*, *ke-* tai *ku-*kantaisella (jatkossa MKK) pronomiinilla alkavalla alisteisella lauseella on käyttöä myös itsenäisenä eli ilmiä korrelaattomana relatiivilauseena (Pääkönen 1988: 50–58; ISK 2004: § 1171; englannin *wh*-lauseiden näkökulmasta ks. Langacker 2001; Huddleston & Pullum 2002: 1070–1077).³⁹ Näin on esimerkiksi lauseyhdistelmässä *Pekka söi, mitä löysi*. Relatiivisen ja interrogatiivisen käytön erona on, että edellisessä MKK-lause viittaa (lausemuotoisuudesta huolimatta) olioon, paikkaan tms. (ISK 2004: § 1169), kun taas jälkimmäisessä ”viittauksen” kohteena on kokonainen asiointi tai asiointilan kuvaus. Lauseyhdistelmät, joissa MKK-lauseella hallitsevan verbin on mahdollista saada vaihtoehtoisesti joko NP- tai lausetäydennys, voivat periaatteessa olla kaksitulkintaisia sen suhteen, onko niihin sisältyvä MKK-lause relatiivisessa vai interrogatiivisessa käytössä eli onko MKK-lause funktionaalisesti lähempänä NP-täydennystä vai lausetäydennystä. Asiaa voi Trottan (2000: 32) mukailen havainnollistaa lauseyhdistelmällä *kysyin, mitä hän kysyi* (*I asked what she asked*), johon sisältyvä MKK-lause on tulkittavissa sekä relatiivisesti käytetyksi (’kysyin saman asian, jonka hän oli kysynyt’) että interrogatiivisesti käytetyksi (’kysyin, mikä hänen esittämänsä kysymyksen sisältö oli’). Tällaisissa tapauksissa relatiivinen ja interrogatiivinen tulkintavaihtoehto eroavat selvästi toisistaan, eivätkä ne voi olla käyttöyhteydessään samanaikaisesti päteviä.

Aineistoni valossa tällaisilla AI-lauseyhdistelmillä on kuitenkin lähinnä teoreettista kiinnostavuutta, kun pohditaan, mikä kielessä periaatteessa on mahdollista ja mikä ei (vrt. Huumo 2007: 178); aineistostani en pystynyt poimaan ainuttakaan Trottan (keksittyä) esimerkkiä vastaavaa tapausta, jossa relatiivinen ja interrogatiivinen tulkintavaihtoehto olisivat selvästi erisuuntaiset. Aineistossani tavanomaisempaa onkin se, että tulkintavaihtoehdot ovat samansuuntaiset ja että tekstin ymmärtämisen näkökulmasta ei ole juuri väliä, tulkitseeko alisteisen MKK-lauseen relatiivisesti vai interrogatiivisesti käytetyksi. Havainnollistukseksi sopii esimerkki *kirjoittajat osoittavat, miten osittaiskorrelaation avulla voidaan vakioida muita selittäviä tekijöitä* [So801]. Mikäli esimerkin *miten*-lauseella tulkitsee relatiivisesti, sen voi ymmärtää viittaavan kirjoittajien esittelemään vakiointitapaan (’kirjoittajat

---

³⁹ Lisäksi alisteinen *mi*-lause voi tulla tulkituksi edeltävän lauseen sisältöä kommentoivana relatiivilauseena (esim. *Pekka söi, mikä oli yllättävää*). Itsenäisen relatiivilauseiden tavoin myös kukaan kommentoivalla relatiivilauseella ei ole korrelaattia edeltävässä lauseessa. (ISK 2004: § 1167.)

osoittavat tavan, jolla voidaan vakioda muita tekijöitä'). Relatiivisesti tulkituna esimerkin MKK-lause muistuttaa siis funktioltaan NP:tä. Mikäli esimerkin MKK-lauseita taas tulkitsee interrogatiivisesti, sen funktioksi voi ymmärtää kirjoittajien esittämien väitteiden eli asiointilojen kuvausten referoinnin, jolloin se on funktioltaan lähempänä (että-)lauseita kuin NP:tä (vrt. kirjoittajat osoittavat, että osittaiskorrellaation avulla voidaan vakioda muita tekijöitä, mikäli toimitaan tavalla X). Vaikka MKK-lauseen relatiivinen ja interrogatiivinen käyttötapa ovat siis nytkin periaatteessa erotettavissa toisistaan, voi kysyä, ovatko käyttötavat – siis a) toisessa lausumassa mainittuun asiaan viittaminen vs b) toisen lausuman referoiminen – diskursiivisesti tulkittuina järin kaukana toisistaan ja ovatko ne varsinkaan toisensa pois sulkevia. Kenties tällaisten tapausten kohdalla olisi mielekkäintä puhua MKK-lauseista, jotka ovat käyttömerkitykseltään relatiivis-interrogatiivisia hybridejä, sen sijaan, että yrittäisi väkinäisesti argumentoida jommankumman tulkintavaihtoehdon puolesta (vrt. Givón 1993: 264; Trotta 2000: 32–33). Vaikka siis tässä tutkimuksessa tarkastelen alisteisia MKK-lauseita ensisijaisesti interrogatiivilauseina, en kiellä, etteikö niitä voisi olla mahdollista analysoida myös relatiivilauseina.

Sen suhteen, luetaanko pronominin *se* määritteinä toimivat MKK-lauseet suoralta kädeltä relatiivisesti käytetyiksi vai ei (esim. *voi pohtia sitä, mikä tämä oikeastaan tarkoittaa*), fennistiikassa on ollut vaihtelevia käytäntöjä. Myönteisen vastausvaihtoehdon kannalle on kallistunut relatiivilauseita tutkinut Pääkkönen (1988: 55), kielteisen taas interrogatiivilauseita tutkinut Juvonen (2014a: 73–74) sekä edellisten rajankäyntiä tutkinut Kuiri (2000: 267). Oma ratkaisuni on seuraava. Mikäli MKK-lause on muilta osin tulkittavissa interrogatiivilauseeksi, sen yhteydessä mahdollisesti esiintyvä *se* on tukipronomini, joka toimii MKK-lauseen sijapäätteen kantajana tai definiittistäjänä (ks. ISK 2004: § 1145; ks. myös J. Leino 1999). En seuraa Pääkkösen (1988) ratkaisuvaihtoehtoa, koska se kohtelisi MKK-lauseita ja *-kO*-lauseita epäsymmetrisesti ja saattaisi vääristää kuvan niiden välisestä työnjaosta (ks. myös Kuiri 2000). Esimerkiksi esimerkin 5 kaltaiset *pohtia*-verbin kehyksessä esiintyvät MKK-lauseet olisi Pääkkösen ratkaisua sovellettaessa pakko tulkita relatiivilauseiksi siitä huolimatta, että vastaavanlaisissa lauseasemissa esiintyy myös *-kO*-interrogatiivilauseita, kuten esimerkki 6 havainnollistaa.

- (5) Tutkimuksen päätavoitteena on analysoida metafiktion käsitettä, tarkentaa sen merkitystä ja **pohtia sitä, milloin** sen soveltaminen kirjallisuudentutkimuksessa on mielekästä. [K0604]
- (6) Analyttisen tarkastelun näkökulmasta olisi ollut hyvä **pohtia** myös **sitä, tahraako** poliittinen harkinta mekanismien toimivuuden ja koko regulatiivisen päämäärän. [L0903]

Lienee niin, että alisteisen interrogatiivilauseen erottamiseen relatiivilauseesta ei ole olemassa yleispätevää ja absoluuttisesti oikeaa ratkaisua, vaan ratkaisujen toimivuutta on arvioitava suhteessa kulloisenkin tutkimuksen kysymyksenasetteluun. Lisäksi kuten edellä koetin havainnollistaa, relatiivilause

ja interrogatiivilause eivät ole toisensa poissulkevia kategorioita, vaan ne jakavat jonkin verran yhteismaata (ks. myös Trotta 2000: 32–33). Relatiivi- ja interrogatiivilauseiden tutkijat saattavatkin tutkia aivan samoja MKK-lauseita vaihtoehtoisista ja toisistaan täydentävistä näkökulmista.

4.2.2 ALISTEISEN INTERROGATIIVILAUSEEN ALISTEISUUS

Olen edellä käyttänyt tutkimukseni kohteena olevista, lauseyhdistelmän osana esiintyvistä interrogatiivilauseista nimitystä alisteinen interrogatiivilause (vrt. ISK 2004: § 1703).⁴⁰ Langackerin (2014) tapaan ymmärrän alisteisuuden kuitenkin moniulotteiseksi ilmiöksi: vaikka jokin lause olisi jonkin ominaisuutensa suhteen tulkittavissa alisteiseksi, jonkin muun ominaisuutensa näkökulmasta se voikin hahmottua lauseyhdistelmän hallitsevaksi osaksi. Mahdollista on sekin, että lauseyhdistelmän osien välille hahmottuu yhtäältä katsottuna alistussuhde, toisaalta katsottuna rinnastussuhde. Tämän tutkimuksen kohteena olevia interrogatiivilauseita voi pitää alisteisina ensinnäkin siitä näkökulmasta, että niihin on pääsy ainoastaan toisen lauseen kautta (ks. Langacker mts. 59: *subordinate in terms of accessibility*). Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi niiden diskurssifunktiota on tulkittava toiselle lauseelle annetun funktionaalisen tulkinnan kautta. Havainnollistan asiaa esimerkkiparilla.

(7) Toisessa artikkelissa tutkija kysyy, millä tavoin alkoholi ja muut päihteet kytkeytyvät bändissoittamiseen. [N0802]

(8) Runsasta kontekstiaan Tuohela pyörittää ihailtavan perehtyneesti, mutta myös niin lavealla kädellä, että on pakko kysyä, missä kulkevat kontekstin rajat. [N0802]

Esimerkissä 7 lauseyhdistelmän etummainen lause (*Toisessa artikkelissa tutkija kysyy*) valjastaa interrogatiivilauseen referoinnin palvelukseen, esimerkiksi 8 taas kyseenalaistuksen tai hämmästyksen ilmaisemisen palvelukseen (*että on pakko kysyä*).

Esimerkkien kaltaiset interrogatiivilauseet ovat tulkittavissa alisteisiksi toisaalta myös siinä mielessä, että niissä esitettyä kuvausta on tulkittava toisessa lauseessa esitetyn kuvauksen osana: kyse on alisteisuudesta käsitteellisen sisältyksen merkityksessä (ks. Langacker [2014: 24]: *conceptual subordination in regard to containment*). Esimerkiksi edellisissä esimerkeissä interrogatiivilauseiden kuvauksen kohteena on edeltävässä lauseessa kuvatun kielellisen toiminnon (kysymisen) propositionaalinen sisältö. Esimerkeissä interrogatiivilauseen avulla esitetään siis toisen asteen kuvaus, jota on tulkittava etummaisessa lauseessa esitetyn, ensimmäisen asteen kuvauksen kautta (ks. Shore 2005: 53). Tällainen käsitteellisenä sisältyvyytenä ilmenevä alisteisuus ei kuitenkaan väistämättä edellytä, että esimerkkien interrogatiivilauseet

---

⁴⁰ Lisäksi fennistiikassa on käytetty nimitystä upotettu kysymys(lause) (*embedded question*; Hakulinen 1977), epäsuora kysymyslause (esim. Hakulinen & Karlsson 1979: 354; Kuiri 2000), tai on puhuttu väljästi komplementtilauseista (Juvonen 2014a).

olisi tulkittava NP:n kaltaisiksi lauseenjäseniksi (tässä tapauksessa *kysyä*-verbin objekteiksi), jotka toimivat toisen lauseen ”sisällä” (ks. Langacker mas. 61; vrt. kuitenkin ISK 2004: § 883). Tiettyyn pisteeseen asti yhtäläisyyksiä nominaalisten lauseenjäsenten ja niin kutsuttujen komplementtilauseiden väliltä on toki mahdollista löytää, mutta yhtenevyys ei ole täydellistä (eroista ja yhtäläisyyksistä suomessa ks. Shore 2005: 55–64).⁴¹ AI-lauseyhdistelmien kaltaisissa rakenteissa on kyse ennemminkin toisen lauseen alulle paneman kuvauksen täydentämisestä: lauseyhdistelmän hallitseva osa jättää tuottamaan asiain tilan kuvauksesta jonkin konventionaalisen osan – esimerkiksi kuvaamansa puhetoiminnon sisällön – skemaattiseksi eli vaille täsmennystä, jota sitten lauseyhdistelmän alisteisessa osassa elaboroidaan eli täsmennetään (Langacker mas. 25–27). Langackerin (mas. 24) mukaan tällaisia lauseiden välisiä kytköksiä tulkitaan pikemminkin ketjumaisen suhteen kuin hierarkkisen (konstituentti)suhteen kautta: lauseyhdistelmän etummainen lause toimii sitä seuraavan komplementtilauseen tulkintakehyksenä, joka taas toimii sitä mahdollisesti seuraavan komplementtilauseen tulkintakehyksenä – ja niin edelleen (vrt. systeemis-funktionaalisen kieliteorian projektion käsitteeseen; Halliday 1994 [1985]: 250; Shore 2005: 51–54).

Omaksi alisteisuuden lajikseen Langacker (2014: 19) erottaa prominenssin eli kohosteisuuden (*subordinate in terms of prominence*). Kohosteisuuden suhteen alisteisena voi pitää lausetta, joka on tekstin tai keskustelun paraikaisen toiminnallisen tai topikaalisen fokuksen kannalta vähemmän keskeinen kuin lauseyhdistelmän toinen osa. Toisin kuin edeltävät alisteisuuden lajit, kohosteisuuden analyysi edellyttää lähtökohtaisesti teksti- tai keskustelunanalyyttistä otetta, ja tällaisesta näkökulmasta tarkasteltuna nimityksen ”alisteinen interrogatiivilause” käyttö ei välttämättä aina ole perusteltua. Etenkin keskusteluntutkimuksessa on havaittu, että perinteisesti komplementtilauseiksi luokitetut ’että’- ja interrogatiivilauseet ovat arkikeskusteluissa harvoin topikaalisesti tai toiminnallisesti alisteisia niitä edeltäville ”päälauseille”; keskustelun etenemisen kannalta keskeinen sisältö ilmaistaan nimenomaan ns. komplementissa (S. Thompson 2002; Keevallik 2011; Koivisto, Laury & Sepänen 2011: 72–82; ks. myös Verhagen 2005: luku 3). Tällöin komplementtia edeltävä osa tekee ”strategisen tason työtä” säätelämällä osallistumiskehikkoa – esimerkiksi sitä, kenen äänellä puhutaan – ja ennakoimalla puheenvuoron jatkuvan (Koivisto ym. mp.). Esimerkiksi seuraavan ISK:sta (2004: § 1704) poimitun keskustelukatkelman puheenvuorojen välille rakentuvan toiminnal-

---

⁴¹ Tämän seikan takia käytän nimitystä ”lauseyhdistelmä” perinteisemmän nimityksen ”yhdyslause” asemesta (esim. ISK 2004). Kuten Shore (2005: 57) on asian muotoillut, ”[k]un lauseita yhdistetään, ei saada isompaa yhdylauseetta vaan lauseyhdistelmä eli lausekompleksi (*clause complex*), eikä oleteta, että lauseiden väliset suhteet olisivat samantyyppiset kuin lausekkeiden väliset suhteet”. Toisaalta ei liene niinkään, että lauseyhdistelmät rakentuisivat täysin eri periaattein kuin lauseet ja että perinteiset syntaksin käsitteet olisivat täysin käyttökelvottomia välineitä lauseyhdistelmien funktionaalisen analyysin. Tässä tutkimuksessa hyödynnän syntaksin käsitteitä etenkin esittäessäni yleiskuvauksen aiheiston AI-lauseyhdistelmien rakenteellisista päätyypeistä (luku 4.3). En käytä syntaksin käsitteitä kuitenkaan sellaisenaan vaan puhun esimerkiksi ”subjektimaisesta interrogatiivilauseesta” pitääkseni lauseyhdistelmien jäsenyyden periaatteellisesti erillään lauseiden jäsenyyksestä.

lisen suhteen valossa nimenomaan ”alisteinen” interrogatiivilause on tulkittavissa A:n vuoron pääasiaksi: B käsittelee A:n tuottamaa lauseyhdistelmää ensisijaisesti kysymyksen, ei toteamuksen ilmauksena.

(9)

- A. Mä kysyisin, **että vuokraattekste tällasia pudotuskouluja kun käytetään työmailla.**
B. Kyyllä? [ISK 2004: § 1704]

Vastaavasti kirjoituksessa voidaan kysymysmerkin avulla osoittaa, että deklaraatiivilauseen hallitsemalla AI-lauseyhdistelmällä ensisijaisesti kysytään (esimerkiksi hämmästelevään sävyyn) eikä vain todeta jotakin, esimerkiksi kysymisen mahdollisuutta (ks. myös ISK 2004: § 1678):⁴²

- (10) Voi kuitenkin kysyä, onko Hämmäläisen tapa hahmottaa epidemioiden vaikutus omiaan edesauttamaan tällaisen aseman syntymistä? [S0801]

Toisaalta omassa aineistossani on monesti vaikea sanoa, kumpi (tai mikä) lauseyhdistelmän osista on tekstin topikaalisen fokuksen kannalta kohostetumpi, pääasiaa. Monesti on ennemminkin niin, että ”alisteisen” interrogatiivilauseen sisältävän lauseyhdistelmän osat hahmottuvat topikaalisuuden suhteen samantarvoisiksi. Tämä on seurausta siitä, että kirja-arvioissa kuvataan yleensä samanaikaisesti sekä a) arvioitavan teoksen etenemistä ja tutkijan toimia siinä että b) teoksen ”varsinaista” propositionaalista sisältöä. Havainnollistan asiaa seuraavalla katkelmalla, josta olen lihavoanut interrogatiivilauseen sisältävän lauseyhdistelmän.

(11)

1. Kirjan päähuomio on VML:n moitesäännöksissä (41 §) ja moiteoikeudenkäynnin
2. kuvauksessa (s. 115–227). **Jakson aluksi tarkastellaan kysymystä, mitkä**
3. **välimiesten ratkaisut ovat lopullisten välitystuomioiden tavoin moitekelpoisia.**
4. Kirjoittajan mukaan tällaisia ovat osa- ja lisätuomio (VML 34 ja 39 §), mutta ei sen
5. sijaan välituomio (VML 35 §). Perusteluna käytetään oikeudenkäyntianalogiaa:
6. »kun oikeudenkäynnissä erillistä muutoksenhakua välituomioon ei sallita, vastaavaa
7. välimiesten ratkaisua (...) ei saa erikseen moittia» (s. 121). Kannan tueksi viitataan
8. (av. 297) myös professori *Heumanin* teokseen »Skiljemannarätt» (1999 s. 541).
9. [L0806]

Arvioitavan tutkimuksen rakennetta ja tutkijan kommunikatiivisia toimia kuvataan läpi katkelman: *Kirjan päähuomio on* – – (r. 1); *Jakson aluksi tarkastellaan* – – (r. 2); *Perusteluna käytetään* – – (r. 5); *Kannan tueksi viitataan* – – (r. 7). Tasaisen toistuvasti katkelmassa referoidaan myös tutkimuksen propositionaalista sisältöä: – – *tarkastellaan kysymystä, mitkä välimiesten ratkaisut ovat* – – (r. 2–3); *Kirjoittajan mukaan tällaisia ovat* – – (r. 4); »*kun oikeudenkäynnissä* – – » (s. 121) (r. 6–7). Katkelman topikaalinen fokus on

---

⁴² Kielenhuollon normien mukaan tällaiset virkkeet tulee kuitenkin päättää pisteeseen (esim. Kieli-toimiston oikeinkirjoitusopas 2008: 89).

siis ilmeisen kaksijakoinen, ja tuntuisi väkinäiseltä sanoa, että jompikumpi riiveille 2–3 sijoittuvan AI-lauseyhdistelmän osista – joko ”alisteinen” interrogatiivilause tai sitä edeltävä ”hallitseva” deklaraatiivilause – olisi tekstin topiikin näkökulmasta toista kohosteisempi. Shore (2008: 56) pitääkin etenkin referoinnin ilmauksia (ts. johtoilmauksen ja referaattiosan muodostamia kokonaisuuksia) tekstin teemankulun näkökulmasta kompleksisina kuvauksina: ne tuovat tekstiin kaksi tasoa, joiden suhteen teemankulku voi edetä: toisaalta niissä kerrotaan kertojista (tai esim. kysyjistä), toisaalta siitä, mitä kertojat kertovat (tai kysyjät kysyvät).

Topikaalisen kohosteisuuden näkökulmasta alisteiseksi nimittämäni interrogatiivilauseet eivät siis välttämättä ole alisteisia, vaan ne voivat kulloisestakin käyttöyhteydestä riippuen hahmottua myös lauseyhdistelmänsä hallitsevaksi osaksi, kuten esimerkeissä (9) ja (10), tai rinnasteiseksi osaksi, kuten esimerkissä (11). Kun siis jatkossa luonnehdin interrogatiivilauseetta alisteiseksi, tarkoitan, että pidän lausetta alisteisena saavutettavuuden ja käsitteellisen sisältyvyytensä suhteen. En kuitenkaan ota luonnehdinnalla siihen, onko lause toiseen lauseeseen nähden alisteinen myös kohosteisuuden (*prominence*) suhteen.

4.2.3 KÄYTTÖTAPOJA AIEMMAN TUTKIMUKSEN VALOSSA

AI-lauseyhdistelmien diskurssifunktioita on tutkittu niin tekstin- kuin keskusteluntutkimuksessakin toistaiseksi varsin vähän. Fennistiikassa puutetta on vastikään paikannut Juvonen (2014a), joka tarkastelee *miten-* ja *kuinka-*lauseyhdistelmien merkitystä ja käyttöä ylioppilasaineissa. AI-lauseyhdistelmät liittyvät Juvosen mukaan tekstin dialogisuuden hallintaan monin tavoin, sillä hänen termeinsä kehyslauseesta ja komplementista koostuvina rakenteina ne osallistuvat aina kahden eri tason luomiseen tekstiin. Tällöin tekstistä erottuu ”kertojan taso, joka hallinnoi sitä, kenen muun näkökulmia tekstissä esitetään ja kuinka vahvasti kertoja voi niihin puuttua” (mts. 79; ks. myös Shore 2008: 56). Ylioppilasaineissa *miten-* ja *kuinka-*lauseyhdistelmien avulla paitsi referoidaan ja evaluoidaan oheistekstiä, esimerkiksi lehtiartikkelia, myös ilmaistaan muunlaisia siirtymiä kuvauksen perustasolta kirjoittajan omien havaintojen, muistojen tms. maailmaan. Ei-kysyvää sisältöä referoitaessa *miten-* tai *kuinka-*lauseyhdistelmä (esim. *Hän kertoo, kuinka ihmisten kiinnostus ruokaan on kasvanut*) implikoi Juvosen mukaan, että referaattina toimivassa interrogatiivilauseessa on näkyvillä vain osa kokonaisuudesta (mts. 90; vrt. tämän työn alalukuun 4.5).

Ylioppilasaineiden lisäksi AI-lauseyhdistelmien käyttöä on fennistisessä tekstintutkimuksessa tutkittu kielijuttujen eli fennistien kirjoittamien yleistaajuisten lehtitekstien aloituksista (Mäntynen 2003: 71–74; 2005: 273–277). Niissä AI-lauseyhdistelmien tehtävänä on nostaa esiin kysymys eli ongelma, jota tekstissä työestetään ja joka lopulta ratkaistaan. AI-lauseyhdistelmä ilmaisee tavanomaisesti referointia, ja sen johtolauseessa on epäspesifi ajanilmaus ja passiivimuotoinen predikaatti (esim. *Usein ihmetellään esimerkiksi,*

kuinka nimeä Uusimaa oikein tulisi taivuttaa). Tällaiset ajanilmaukset ja passiivimuodot voi kielijutuissa nähdä keinoiksi argumentoida käsiteltävän kysymyksen tärkeyden puolesta: ”usein ihmetelty” kysymys on lehtijutun arvoinen (mts. 276).

Fennistiikan ulkopuolella AI-lauseyhdistelmien käyttöön teksteissä on pehrentynyt Hiltunen (2010: luku 8), joka on korpuslingvistisin menetelmin tutkinut AI-lauseyhdistelmien esiintymistä ja morfosyntaktisia ominaisuuksia englanninkielisissä tutkimusartikkeleissa. Tutkimusaineisto jakautuu niin sanottuihin koviin (fysiikka, lääketiede) ja pehmeisiin tieteisiin (kirjallisuustiede, lakitiede). Tutkimustuloksenaan Hiltunen (mts. 205–206) esittää, että tieteenala vaikuttaa siihen, mitä AI-lauseyhdistelmillä tutkimusartikkeleissa tehdään. Kovissa tieteissä AI-lauseyhdistelmiä käytetään pääasiassa tutkimuksen päämäärien kuvaukseen, mikä heijastuu *to*-infinitiivirakenteiden yleisyytenä lauseyhdistelmien hallitsevissa osissa (esim. *This study was performed to determine if a short-chained MAG could be used* – –). Pehmeissä tieteissä AI-lauseyhdistelmiä käytetään tutkimuksen päämäärien kuvauksen lisäksi runsaasti myös aiemman tutkimuksen referointiin, mistä seuraa, että AI-lauseyhdistelmien käyttötaajuus on pehmeissä tieteissä kaikkiaan huomattavasti korkeampi kuin kovissa. (Mp.) Lisäksi Hiltunen (mts. 206) esittää, että AI-lauseyhdistelmien ja ’että’-lauseyhdistelmien käyttötaajuudet korreloivat voimakkaasti keskenään jokaisella tutkimusalalla – niillä toteutetaan tieteellisissä teksteissä siis samantapaisia tai ainakin toisiinsa kytkeytyviä toimintoja.

Suomenkielisistä keskusteluista alisteisia interrogatiivilauseita ei tietääkseni ole (julkaistusti) tutkittu lainkaan, mutta muunkielisiin keskusteluaineistoihin kohdistuvaa tutkimusta on olemassa (esim. amerikanenglannista S. Thompson 2002: 147–150; suomen- ja ruotsinruotsista Lindholm & Lindström 2009; virosta Keevallik 2011). Kuten edellisessä alaluvussa esitin, keskusteluihin kohdistuvien tutkimusten keskeisenä teesinä on ollut, että perinteisesti alisteisiksi katsottuja interrogatiivilauseita (samoin kuin ’että’-komplementtilauseita) ei ole vuorovaikutuksen näkökulmasta välttämättä lainkaan syytä pitää alisteisina. Asiaa on interrogatiivilauseiden osalta havainnollistettu etenkin kysymisen puhetoiminnon näkökulmasta. Esimerkiksi vironkielisiä keskusteluita tutkinut Keevallik (2011) esittää, että vuorovaikutuksen – ja osin syntaksinkin – kannalta tulkittuna sellaisissa rakenteissa kuin *ütle mis ma tegema pean* ’kerro, mitä teen’ esiintyvät interrogatiivilauseet ovat itsenäisiä lauseita, joiden edellä on intersubjektiivista työtä tekevä kiteymä. Kysymyksiä esitettäessä kiteymän kuten *ütle* ’kerro’ avulla puhuja voi Keevallikin (mts. 64–65) mukaan paitsi ilmaista kysymyksen olevan tuloillaan myös tuoda julki oletuksensa vastaanottajan kyvystä vastata kysymykseen. Lindholm ja Lindström (2009) ovat tehneet samansuuntaisia huomioita ruotsinkielisten keskusteluiden kysymysrakenteista, joissa interrogatiivilauseetta edeltää (tai seuraa) kehysilmaus (esim. *får jag fråga vem va de som diagnosticera de här* ’saanko kysyä, kuka tämän diagnoosin on tehnyt?’). Kehysilmausten kuten *får jag fråga* avulla interrogatiivilauseessa esitettävä kysymys voidaan sävyttää

vuorovaikutuksellisesti tietynlaiseksi, esimerkiksi arkaluontoiseksi tai odotuksenvastaiseksi. Tällaisissa rakenteissa esiintyvät interrogatiivilauseet eivät kuitenkaan noudata alisteisille lauseille ominaista syntaksia, eivätkä ne ole toiminnallisestikaan tulkittavissa alisteisiksi: rakenteen kehysosa enteilee kysymystä mutta ei varsinaisesti vielä esitä sitä (vrt. Keevallikin tutkimiin rakenteisiin). Lindholmin ja Lindströmin mukaan tällaiset ”kehystetyt kysymykset” ovat tunnusomaisia etenkin institutionaalisille keskusteluille. (Mts. 183–184, 203.)

Yhteenvetona AI-lauseyhdistelmien aiemmasta tutkimuksesta voidaan todeta, että AI-lauseyhdistelmiä (ja niitä läheisesti muistuttavia keskustelupuheen rakenteita) on tähän mennessä tutkittu rajaamalla tarkastelu tietynlaiseen konstruktion ja/tai puhetoimintoon. Puhetoimintoina on tutkittu erityisesti referointia ja kysymistä. Aiemman tutkimuksen valossa vaikuttaa ilmeiseltä, että AI-lauseyhdistelmiä käytetään näiden puhetoimintojen toteuttamiseen erityisesti silloin, kun on tarpeen selvittää, kenen äänellä tai millaiseen sävyyn kysymys esitetään, eli kun tehdä säätöjä tekstin tai keskustelun osallistumiskehikkoon (ks. Seppänen & Laury 2007). Mikäli tekstiä keskustelua voidaan jatkaa olemassaolevan kehikon puitteissa, käytetään todennäköisemmin itsenäistä interrogatiivilausetta eikä kielennetä tulkintakehystä uudelleen (vrt. myös Juvonen 2014a: 90). Esimerkiksi seuraavassa katkelmassa AI-lauseyhdistelmän avulla aloitettua referointia (r. 1–2) jatketaan seuraavassa virkkeessä itsenäisen interrogatiivilauseen, ei uuden AI-lauseyhdistelmän avulla (r. 2–5).

(12)

1. Hekanaho (s. 37) kysyy mitä tarkoittaa se, että ranskalaisen naiskirjailijan on ajateltu
2. kieltäytyvän kirjoittamasta "naisen tavoin". Minkälaisia vaikenemisia,
3. kiertoilmaisuja ja vihjaamisia Yourcenarin teoksista ja vastaanotosta paljastuu, kun
4. hänen henkilöhaan ja tuotantoon lähestytään queer-tutkimuksen ja kaapin
5. epistemologian tarjoamin työkaluin? [N0702]

Oma tutkimukseni jatkaa esittelemäni aiemman tutkimuksen suuntaisesti sikäli, että nostan tarkasteluun nimenomaan AI-lauseyhdistelmän käyttöjä, joka liittyvät moniäänisyyden ja vuorovaikutteisuuden säätelyyn. Toisaalta tutkimukseni täydentää aiempaa tutkimusta tarkastelemalla AI-lauseyhdistelmiä rakenteellisesti melko laaja-alaisesti: en rajaa tarkastelua mihinkään tiettyyn AI-lauseyhdistelmien osajoukkoon tai erityiskonstruktion.

Seuraavaksi luon yleiskuvan kirja-arvioissa esiintyvien AI-lauseyhdistelmien kielellisistä piirteistä ja käyttötavoista.

4.3 YLEISKUVA AINEISTON AI-LAUSEYHDISTELMISTÄ

Aineistossa on yhteensä 696 AI-lauseyhdistelmää, eli keskimäärin noin 6 per kirja-arvio (696/123). Näihin lauseyhdistelmiin sisältyy yhteensä 827 alisteiseksi tulkitsemaani interrogatiivilausetta. Alisteisia interrogatiivilauseita

on siis kaikkiaan enemmän kuin niitä hallitsevia lauseita, mikä on seurausta kahden tai useamman alisteisen interrogatiivilauseen sijoittumisesta saman hallitsevan lauseen alle (esim. *Lisäksi hän näyttää, **miten** metafiktion käsite on ymmärretty tutkimuksissa, **millainen** käsitteen sovellettavuus on – ja **millainen** on metafiktion lukija* [K0604]). Jaksot, joissa on rinnasteisten MKK-pronominien ketju (ks. ISK 2004: § 1683), olen tulkinut yhdeksi lauseeksi (esim. *Voidaan hyvin kysyä, **mitä ja miten** kirjallisuus mahdollisesti kertoo* [K0603]).

Nimitystä AI-lauseyhdistelmä käytän kattokäsitteenä, jonka alle mahtuvat myös sellaiset rakenteet, joissa alisteinen interrogatiivilause on yhteydessä toiseen lauseeseen vain välillisesti eli jonkin toisen elementin kautta (vrt. ISK 2004: § 885). Tällainen elementti voi olla esimerkiksi substantiivi, joka toimii toisen lauseen objektina (esim. *Esimerkiksi sivulla 128 pohditaan sitä – **ky-symystä**, osallistuako – –* [L0903]), taikka infiniittinen verbi, joka toimii toisessa lauseessa adverbiaalina (*Tiedon problematiikka hahmottuu mm. **ky-symällä**, mitä – –* [K0603]). Sen sijaan lauseyhdistelmät, joissa interrogatiivilause täydentää toisessa lauseessa esitettyä kuvausta mutta joissa lauseet on erotettu toisistaan kaksoispisteellä, olen argumentointiaakkaani keventääkseni rajannut tutkimuksen ulkopuolelle (esim. *Aika ajoin on syytä katsoa muihin tieteisiin ja kysyä: millaiselle perustalle sosiaaliset merkitykset rakentuvat ja millaisin ehdoin?* [S0802]). ISK (2004: § 1070) tulkitsee esimerkin kaltaisia kytkentöjä ”löyhän parataktiseksi” eli rinnasteiseksi, mutta epäilemättä niissä voi nähdä myös alisteisia piirteitä.

Aisteisia MKK-interrogatiivilauseita on aineistossa yli kolme kertaa enemmän (641 kpl) kuin alisteisia *-kO*-interrogatiivilauseita (186 kpl).⁴³ Etenkin tutkimuskysymysten referoinnissa, jota voi pitää AI-lauseyhdistelmien peruskäyttönä aineistossa (ks. lukua 4.4), *-kO*-interrogatiivilauseita käytetään hyvin vähän. Käytön vähyden voi tulkita heijastavan (ihmis)tieteellisten tutkimusten kysymyksenasettelujen kompleksisuutta: tutkimuksen tavoite lienee harvoin pelkistettävissä ennalta määrättyjen vaihtoehtojen väliltä valitsemiseksi tyyliin ”pätee A vai ei?” tai ”onko kyseessä A, B vai C?”. Esimerkiksi Hirsjärven ym. (2009 [1996]: 138–139) oppaassa, jossa tieteelliset tutkimukset on jaettu funktionaaliseen näkökulmasta neljään tyyppiin (kartoittavat, selittävät, kuvailevat ja ennustavat), tutkimuskysymyksiä havainnollistetaan tutkimustyyppistä riippumatta ainoastaan MKK-interrogatiivilausein – *-kO*-interrogatiivilauseen muotoisia tutkimuskysymyksiä ei esitellä.

Aineiston alisteiset interrogatiivilauseet ovat jaettavissa syntaksin käsitteitä soveltaen neljään pääluokkaan: objektimaisiin, subjektimaisiin ja adverbiaalimaisiin sekä substantiivin sisältöä määrittäviin interrogatiivilauseisiin. Objektimainen käyttötapa on aineistossa selvästi yleisin, se kattaa alisteisten

---

⁴³ Muista suomenkielisistä aineistoista nimenomaan alisteisten interrogatiivilauseiden käyttötaajuuksia ei tietääkseni ole selvitetty. Hakulisen ym. (2010 [1980]: 110) tutkimissa tieto- ja lehtiteksteissä MKK-interrogatiivilauseita on kaikkinsa – siis sekä alisteiset että ei-alisteiset mukaan lukien – noin kaksinkertaisesti (200 kpl) verrattuna *-kO*-interrogatiivilauseisiin (121 kpl).

interrogatiivilauseiden esiintymistä lähes 60 %. Substantiivin sisältöä määrittävien interrogatiivilauseiden osuus on toiseksi suurin mutta jo selvästi pienempi kuin objektimaisten (19 %). Sekä objektimaisen että adverbiaalimaisen käyttötavan osuus jää noin 10 prosentin tuntumaan. Näiden neljän pääkäytön lisäksi alisteisia interrogatiivilauseita käytetään aineistossa marginaalisemmin esimerkiksi *riippuen-* ja *huolimatta-*tyyppisten adpositioiden täydennyksinä (ks. ISK 2004: § 696, 698); kyse on yleensä asiointilojen välisten riippuvuussuhteiden kuvaamisesta (esim. *Karsikkaan teksti herättänee lähinnä ihastusta tai vihastusta riippuen siitä, miten lukija itse asennoituu metsästykseseen* [S0801]). Alisteisten interrogatiivilauseiden ”syntaktisten käyttötapojen” jakauma esitetään seuraavassa taulukossa.

TAULUKKO 1. Aineiston alisteisten interrogatiivilauseiden käyttötavat syntaksin käsittein kuvattuna sekä niiden jakauma.

	Alisteinen MKK-interrogatiivilause	Alisteinen -kO-interrogatiivilause	Molemmat
Objektimainen käyttö	370 (57 %)	101 (54 %)	471 (57 %)
Subjektimainen käyttö	72 (11 %)	30 (16 %)	102 (12 %)
Adverbiaalimainen käyttö	59 (9 %)	13 (7 %)	72 (9 %)
Substantiivin sisällön määrittäminen	122 (19 %)	34 (18 %)	156 (18 %)
Muu käyttö	18 (3 %)	8 (4 %)	26 (3 %)
	641 (100 %)	186 (100 %)	827 (100 %)

Esittelen seuraavaksi kutakin pääkäyttötappaa hieman yksityiskohtaisemmin. Aloitan objektimaisesta käytöstä, joka on siis aineistossa hallitseva. Kun AI-lauseyhdistelmään sisältyy objektimainen interrogatiivilause, interrogatiivilause on useimmiten alistussuhteessa hallitsevan lauseen kommunikaatio- tai mentaaliverbiin. Aineiston yleisimmät verbit, joihin objektimaiset interrogatiivilauseet ovat yhteydessä, ovat MKK-lauseiden näkökulmasta *osoittaa* (42), *kysyä* (38) ja *selvittää* (26), *pohtia* (20), *tarkastella* (16) ja -kO-lauseiden näkökulmasta *kysyä* (46), *pohtia* (14), *arvioida* (8) ja *selvittää* (7). Tällaisten verbien alaisuudessa interrogatiivilauseeseen tehtävä on esittää kuvaus ajattelun ja/tai kommunikaation sisällöstä ja/tai kohteesta (ks. J. Leino 1999: 39; Shore 2005: 52–53). Havainnollistan asiaa seuraavin esimerkein.

- (13) Sirkkilä kysyy, voiko "tavallisuus" olla miehyyden ydin. [N0802]
- (14) Herkmanin tavoitteena on muun muassa selvittää, tuottavatko iltapäivälehdet positiivista julkisuutta puolueellisesti saman konsernin TV-kanaville. [K0604]
- (15) Teoksen 3. luvussa selvitetään lisäksi, miten huojennusta tulee hakea ja mitkä ovat toimivaltaiset viranomaiset. [L0905]

Esimerkissä 13 interrogatiivilause kuvaa tutkijan ilmaiseman kysymyksen sisällön. Esimerkeissä 14 ja 15 kyse lienee sekä ajattelun kohteesta että kommunikaation sisällön kuvaamisesta, sillä niiden hallitsevat lauseet kuvaavat nimenomaan arvioitavassa teoksessa tapahtuvaa tutkimustyötä tai kysymyksen-

asettelua. Tällaisella toiminnalla on samanaikaisesti sekä ajatuksellinen kohteensa että kommunikatiivinen sisältönsä, siitä huolimatta, että käytössä onkin niin sanottu mentaaliverbi (*selvittää*). – Pajunen (2001: 368) pitää verbejä kuten *selvittää* ja *jatkaa* puheaktiilajentumina eli verbeinä, jotka ovat ensisijassa mentaaliverbejä mutta joita voidaan käyttää myös puheaktiverbeinä.

Paitsi objektimaisesti alisteinen interrogatiivilause voi olla kytkettynä mentaali- tai kommunikaatioverbiin myös adverbiaalimaisesti. Adverbiaalimaisen kytkennän tuntomerkinä on interrogatiivilauseeseen sisältyvä paikallissijainen tukipronomini. Adverbiaalimaisia interrogatiivilauseita esiintyy etenkin neuvottelua ja huomioimista – ISK:n (2004: § 472) termein ”relevanssia” – ilmaisevien verbien alaisuudessa. Neuvotteluverbien kuten *keskustella* ja *sopia* alaisuudessa ne ilmaisevat puheenaiheen, ja tukipronomini on elatiivissa, kuten esimerkissä 16.

- (16) Väitöstilaisuudessa keskusteltiin **siitä, onko väittelijä ollut tavalla tai toisella mukana niissä ratkaisussa, joita hän käsittelee teoksessaan ja mitä merkitystä sillä on ajatellen tieteellisen tutkimuksen objektiivisuusvaatimusta.** [L0903]

Huomioimisverbien (esim. *kiinnittää huomiota, ottaa kantaa, viitata*) alaiset interrogatiivilauseet puolestaan ilmaisevat esimerkin 17 tapaan huomion kohteena olevan asiointilan. Tällöin tukipronomini on tavanomaisesti illatiivissa. Mentaali- ja kommunikaatioverbien lisäksi adverbiaalimaisia interrogatiivilauseita esiintyy myös asiointilojen yhteyksiä osoittavien verbien alaisuudessa, kuten esimerkissä 18 verbin *riippua*.

- (17) Westerstrand kiinnittää huomiota **siihen, miten kansainvälinen prostituutiolobby vaikutti YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan erityisraportoijan ja tämän kannan vaihtumiseen prostituution vähentämisen tavoitteesta vuoden 1997 raportissa seksityöläisten oikeuksien korostamiseen vuonna 2000.** [L0902]

- (18) Se, onko Suomella tämän jälkeen verotusoikeus, riippuu **siitä, millaiseksi tuloksi voitto-osuus katsotaan verosopimusta sovellettaessa.** [L0906]

Huomointiverbit ovat aineistossa usein referoinnin palveluksessa: esimerkiksi 17:ssä predikaatti *kiinnittää huomiota* luo vaikutelman, että subjektissa viitattu tutkija (*Westerstrand*) on ilmaissut pitävänsä jotakin seikkaa tärkeänä. Tällöin predikaattia täydentävä interrogatiivilause on tulkittavissa paitsi kuvaukseksi huomion kohteesta myös referaatiksi ilmaistusta huomiosta. Tulkintavat ovat samansuuntaiset eivätkä sulje toisiaan pois.⁴⁴

Alisteinen interrogatiivilause voi olla yhteydessä hallitsevaan lauseeseen tai sen osaan myös subjektimaisesti. Tällaiset AI-lauseyhdistelmät ilmaisevat yleensä evaluointia, ja subjektimaisen interrogatiivilauseen tehtävänä on esittää kuvaus evaluoinnin kohteena olevasta asiointilasta (vrt. Juvonen 2010).

---

⁴⁴ Aineiston yleisimmät adverbiaalimaisen MKK-lauseen ottavat verbit ja verbi-ilmaukset ovat *kiinnittää huomiota* (8 kpl), *olla kysymys* (5) ja *vaikuttaa* (4). Adverbiaalimaisten -*kO*-lauseiden osalta yleisimmät ovat *ottaa kantaa* (2) ja *olla kysymys* (2).

Koska interrogatiivilause jättää kuvaukseen aukon, asiaintilaa evaluoidaan hallitsevassa lauseessa yleensä episteemisesti, kuten esimerkissä (19), tai relevanssin suhteen, kuten esimerkissä (20).

(19) Epäselvää on, **minkä lisäarvon kollisoiden arviointi perusoikeuksien tasolla antaa.** [L0805]

(20) Tällöin keskeiseksi kysymykseksi muodostuu myös **se, pitäisikö järjestelmän tehokkuudelta edellyttää jotain empiiristä näyttöä.** [L0901]

Sen sijaan esimerkiksi hyvyyden tai huonouden evaluointia ei tehdä varsinkaan *-kO*-interrogatiivilauseen yhteydessä, sillä tämäntyyppinen evaluointi edellyttää asiaintilan todenmukaisuuteen tai *-vastaisuuteen* sitoutumista (vrt. *?on hyvä, toimiiko tutkijan analogia*). Subjektimaisia interrogatiivilauseita hallitseva lause on yleensä predikatiivilauseen muotoinen, kuten esimerkissä 19, mutta myös predikatiiviadverbiaalin sisältävät lauseet ovat mahdollisia (20). Myös eksistentiaalilause, jossa on enemmän tai vähemmän evaluatiivista työtä tekevä abstraktin paikan adverbiaali (esim. *keskiössä*), on mahdollinen, kuten seuraava esimerkki havainnollistaa.⁴⁵

(21) Kahdeksannessa luvussa Held ja McGrew jäsentävät globalisaatiota käsittelevää tutkimuskeskustelua normatiivisesta näkökulmasta: tarkastelun *keskiössä* on **se, millaisia poliittisia projekteja tutkimuskeskustelun kentällä voidaan identifoida.** [S0801]

Lauseenjäsenmäisten käyttötapojensa lisäksi alisteinen interrogatiivilause voi toimia *AI*-lauseyhdistelmässä myös substantiivin määrittänä eli osana *NP*:tä joko suoraan, kuten esimerkeissä 22 ja 23, tai paikallissijaisen tukipro-nominin välityksellä kuten esimerkissä 24.

(22) Esimerkiksi sivulla 128 pohditaan **sitä tutkijan eteen tulevaa kysymystä, osallistuako konferenssin yhteydessä järjestettävään retkiohjelmaan.** [L0903]

(23) Tämä herättää **kysymyksen, kuinka luotettavia vertailtavan oikeusjärjestelmän kannalta ja käyttökelpoisia tutkimuksen kohteena olevan oikeusjärjestelmän kannalta näin saadut tutkimustulokset ovat.** [L0906]

(24) Kolmannessa luvussa ”Adorno in Sponsor-Land” Jenemann tarkastelee **kysymystä siitä, miten CBS:n ja NBC:n julkilausuttu missio lähettää yleisön intressien mukaisia ohjelmia osoittautuukin vastakkaiseksi, kun tarkastellaan vallinneita taloudellisia ja esteettisiä yrityksiä ottaa haltuun yhä laajempia yleisöjä.** [S0801]

Kun interrogatiivilause on kytketty substantiiviin suoraan, interrogatiivilause kirjoittaa auki substantiivin propositionaalisen sisällön (ISK 2004: § 1162; Shore 2005: 54). Kun kytkentä on tehty paikallissijaisen pronominin avulla,

---

⁴⁵ Subjektimaisia *MKK*-interrogatiivilauseita esiintyy muun muassa seuraavien verbi-ilmausten alaisuudessa: *jäädä epäselväksi* (4), *olla epäselvää* (2) ja *olla mielenkiintoista* (2). Subjektimaisia *-kO*-interrogatiivilauseet puolestaan täydentävät verbi-ilmauksia kuten *olla kyseenalaista* (3), *olla selvää* (2), *jäädä epäselväksi* (2) ja *vaatia* (2).

kyse ei liene niinkään sisällön kuin aihepiirin tai kohteen kuvaamisesta (vrt. adverbiaalimaisiin täydennyksiin). Esimerkiksi 24:ssä pronomini *siitä* ohjaa tulkintaan, että interrogatiivilause esittelee väljästi teoksen luvun aihepiirin eikä niinkään sen spesifiä tutkimuskysymystä.

Interrogatiivilauseiden määrittämät substantiivit ovat aineistossa enimmäkseen kommunikaatio- tai mentaaliverbien nominaalistuksia: MKK-lauseiden yhteydessä yleisimpiä ovat *kysymys* (27 kpl), *käsitys* (6 kpl) ja *pohdinta* (6 kpl), *-kO*-interrogatiivilauseiden yhteydessä *kysymys* (20 kpl), *ongelma* (2 kpl) ja *peruste* (2 kpl). Interrogatiivilauseen tulkinnan näkökulmasta tällaisia substantiiveja voi pitää kehys- tai johtoilmauksina, jotka täsmentävät, miten interrogatiivilause on tulkittava. Esimerkiksi 22:ssa substantiivi ja sen etumääritteet (*sitä tutkijan eteen tulevaa kysymystä*) täsmentävät, että interrogatiivilause referoi nimenomaan tutkijoita yleisesti koskettavan kysymyksen. Joissain tapauksissa ”kehysubstantiivin” käyttö voi olla tietyn konstruktion (tai verbin) edellyttämää, kuten esimerkissä 23 (*tämä herättää kysymyksen* vs *?tämä herättää sen*).

Alaluvun yhteenvetona voidaan todeta seuraava. Aineiston AI-lauseyhdistelmistä reilusti yli puolet sisältää objektimaisen interrogatiivilauseen. Tällaisten lauseyhdistelmien peruskäyttöä on ajattelun ja kommunikaation sisältöjen referointi ja kohdeasiointilojen kuvaus. Sisällön referoinnin ja kohteen kuvauksen välinen raja on kuitenkin usein hämärä, ja monien lauseyhdistelmien voi tulkita tekevän akateemisen kirja-arvion kaltaisissa genreissä kumpaakin työtä samanaikaisesti; tulkinnat eivät sulje toisiaan pois. Objektimaisten interrogatiivilauseiden ohella AI-lauseyhdistelmissä esiintyy myös adverbiaalimaisia ja subjektimaisia interrogatiivilauseita. Adverbiaalimaiset interrogatiivilauseet muistuttavat objektimaisia siinä, että molemmat toimivat ajattelu- ja kommunikaatioverbien alaisuudessa. Erona on kuitenkin se, että adverbiaalimaisin interrogatiivilausein ei kuvata ajattelun tai kommunikaation varsinaisia sisältöjä vaan enemmän niiden kohteita tai aihepiirejä. Subjektimaisten interrogatiivilauseiden peruskäyttöä taas on kohteen määrittäminen hallitsevassa lauseessa ilmaistulle evaluaatiolle. Koska interrogatiivilauseella tuotettu kuvaus on aina joltakin osin avoin tai ”aukkoinen”, asiaintilaa evaluoidaan hallitsevassa lauseessa lähinnä episteemisesti tai relevanssin suhteen, ei esimerkiksi akselilla ’hyvä–huono’. Lauseenjäsenmäisten käyttöjensä lisäksi alisteinen interrogatiivilause voi toimia AI-lauseyhdistelmässä myös substantiivin määrittäjänä. Interrogatiivilauseen tulkinnan näkökulmasta tällaiset substantiivit ovat kehysilmauksia, jotka täsmentävät, minkä kuvaus interrogatiivilause on.

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan, millaisissa akateemisten kirja-arvioiden toimintavaiheissa ja niille ominaisissa toimintokuvioissa AI-lauseyhdistelmiä käytetään. Aloitan tarkastelemalla tutkimuskysymyksen referointiin käytettäviä AI-lauseyhdistelmiä.

4.4 AI-LAUSEYHDISTELMÄ TUTKIMUSKYSYMYKSEN REFEROINTINA

AI-lauseyhdistelmien peruskäyttöä akateemisissa kirja-arvioissa on tutkimuskysymysten referointi. Tutkimuskysymyksen referoinnin voi nähdä toiminnoksi, joka mahdollistaa kirja-arviogenren muiden ydintoimintojen toteuttamisen: tutkimustulosten referoinnin (tai muunlaisen esittelyn) ja edelleen niiden evaluoinnin ja mahdollisten parannusten ehdottamisen. Tässä alaluvussa tarkastelen tutkimuskysymysten referointiin käytettäviä AI-lauseyhdistelmiä osana yleisesittelyn ja osa-alueen käsittelyn toimintavaiheita. Loppuarvion toimintavaiheessa tutkimuskysymyksiä ei – ymmärrettävistä syistä – enää juuri referoida. Tutkin, tuoko toimintavaihe eroa siihen, millaisiin toimintokuvioihin kysymyksiä referoivat AI-lauseyhdistelmät asettuvat ja millä tavoin arvioija asemoi itsensä suhteessa referoituun tutkijaan. Referoiviksi luen etenkin sellaiset AI-lauseyhdistelmät, joiden interrogatiiviosa on objektimaisessa suhteessa verbiin, jonka avulla kuvataan teoksen tekijän mentaaliskommunikatiivista toimintaa. Seuraavissa esimerkeissä tällaisina verbeinä ovat *kysyä* (25) ja *selvittää* (26):

(25) Sirkkilä **kysyy**, voiko "tavallisuus" olla mieheyden ydin [N0802]

(26) Teoksen 3. luvussa **selvitetään** lisäksi, miten huojennusta tulee hakea ja mitkä ovat toimivaltaiset viranomaiset. [L0905]

Esimerkin (26) kaltaisia AI-lauseyhdistelmiä, joiden hallitsevaan osaan sisältyy mentaalinen predikaatti (*selvitetään*), tulkitsen siis lähtökohtaisesti niin, että kyse on teoksessa sanallistettujen tai vähintäänkin implikoitujen tavoitteiden referoinnista. Ratkaisua puolustaa se, että toisinaan tällaisiin ”henkisen” toiminnan kuvauksiin sisältyy jopa sanasanaisen referoinnin merkkejä, kuten esimerkissä 27 lainausmerkit.⁴⁶

(27) Jalagin tarkastelee, miten "**sukupuoleen liitetyt käsitykset tuottivat naislähetin**" ja miten lähetys tuotti "**tapoja olla naisia (ja miehiä) ja miten ne tuottivat erityisesti naiseuteen liitettyjä käsityksiä**" (s. 19). [N0704]

Tutkimuskysymyksen tai -ongelman referoinnissa AI-lauseyhdistelmää hallitseva verbi ilmaisee yleensä selvän ottamista. Kaikkein tavanomaisimpia selvän ottamisen verbejä aineistossa ovat esimerkkien 25–27 havainnollistamat *kysyä*, *selvittää* ja *tarkastella* (ks. lukua 4.3). Toisinaan tällaiset verbit muodostavat verbiketjun pyrkimistä ilmaisevan verbin kanssa (esim. *Karsikas puolestaan **pyrkii selvittämään**, miksi – –* [S0801]), mikä vahvistaa vaikutelmaa sitä, että AI-lauseyhdistelmää käytetään nimenomaan tutkimusongelmaan referointiin.

---

⁴⁶ Huomattakoon myös se, esimerkkien 26 ja 27 kaltaiset AI-lauseyhdistelmät ovat tavanomaisia tutkimusongelman esittelemisen keinoja myös tutkimusteksteissä (esim. *Tutkimuksessani tarkastelen, miten – –*). Tällaisia ilmauksia on tutkinut pro graduunsa Levy (2012: luku 3).

Yleisesittelyn toimintavaiheen määrittelen akateemisen kirja-arvion genren aloitusvaiheeksi, jossa keskeistä ei ole niinkään (kriittinen) evaluointi kuin yleiskuvan luonti arvioitavasta tutkimuksesta, etenkin sen tutkimusasetelmasta ja sijoittumisesta tieteen kenttään (ks. myös lukua 3.1.1). Yleisesittelyssä annettavia tavanomaisia perustietoja ovat esimerkiksi tutkimusjulkaisun ja tekijän nimi, julkaisun laji, tutkimuskysymys, mahdollisen tutkimusaineiston koostumus sekä teoreettis-metodinen viitekehys. Lisäksi yleisesittelyssä on tapana pohtia työn merkitystä ja panosta suhteessa aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Yleisesittelyssä kiinnitetään siis huomiota hyvin samanlaisiin asioihin kuin tutkimustekstien johdannoissa (ks. Swales 1990: 137–166). Erona on tietenkin se, että kirja-arvioissa ei esitellä omaa tutkimusta vaan toisen tutkijan tekemää tutkimusta, jolloin esitleminen toteutuu astetta moniäänisempänä: kirja-arvioiden yleisesittelyssä kuuluu yleensä sekä arvioijan ääni että tutkimuksen tekijän ääni. Tavanomaisia referoinnin kohteita ovat tutkimuskysymykset ja tutkimuksessa tehtyihin teoreettis-metodisiin ratkaisuihin liittyvät perustelut. Sen sijaan esimerkiksi tutkimuksen kontekstointi voidaan tehdä täysin arvioijan omasta näkökulmasta: arvioijan ei tarvitse seurata tekijää asettaessaan teosta tieteen kenttään. Kuten luvussa 3.1.1 todettiin, esittämani yleisesittelyn toimintavaihe vastaa englanninkielisiä akateemisia kirja-arvioita tutkineen Motta-Rothin (1996) abstrahoimaa aloitusvaihetta *introducing the book*, jonka osatehtäviksi hän määrittelee yhtäältä työn esittelyn, toisaalta asettamisen tieteen kentälle (mts. 110; ks. myös Suárez & Moreno 2008: 153).

Osa-alueen käsittelyn määrittelen puolestaan toimintavaiheeksi, jossa esitellään ja evaluoidaan jotakin arvioitavan teoksen sisällöllisesti tai rakenteellisesti rajattua osakokonaisuutta, esimerkiksi tiettyä päälukua tai osa-artikkelia tai vaikkapa työn kieliasua. Osa-alueen käsittelyssä ei siis enää esitellä teoksen lähtökohtia vaan siirretään huomio toteutukseen ja tuloksiin. Tarkasteltavia osa-alueita on yleensä useita, ja osa-alueen käsittelyn vaiheen on odotuksenmukaista toistua ja ketjuuntua kirja-arvioissa (vrt. Swales 1990: 158–159; Vuorijärvi 2013: 157–166). Motta-Rothin (1996: 110) luokituksessa osa-alueen käsittelyn toimintavaihetta vastaa *highlighting parts of the book*, jossa evaluointi on ”kohdennettua” (*providing focused evaluation*) (ks. lukua 3.1.1).

Tarkastelen tutkimuskysymysten referointiin käytettäviä AI-lauseyhdistelmiä ensin yleisesittelyn vaiheen kannalta (4.4.1), sitten osa-alueen käsittelyn vaiheen kannalta (4.4.2).

4.4.1 YLEISESITTELYN VAIHEESSA

Kuten edellä esitin, yleisesittelyn toimintavaiheelle on ominaista, että arvioitavan tutkimuksen lähtökohtia esitellään tarjoilematta vielä varsinaista tietoa tutkimuksen tuloksista. Tämän vuoksi tutkimuskysymyksen referointikaan ei yleisesittelyssä yleensä johda ”vastauksen” eli tutkimustuloksen referointiin tai muunkaanlaiseen esittelyyn. Sen sijaan referointia seuraa yleensä täsmen-

tävä tai taustoittava toiminto, jossa esimerkiksi määritellään jokin tutkimuskysymyksessä mainituista käsitteistä taikka kuvataan työn viitekehystä. Yleisesittelylle onkin ominaista, että arvioija esiintyy tekstissä ennen muuta esittelijän roolissa: hän tarjoaa tietoa teoksen lähtökohdista muttei vielä arvota teosta (etenkään moittivasti) eikä juuri asemoi itseään suhteessa teoksen tekijään. Vahvemmin arvioijan oma ääni ja näkökulma tulevat esiin osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion vaiheissa, joiden ominaistoimintoja ovat evaluoinnit (luvut 4.6 ja 5), parannusehdotukset (luku 6) ja kyseenalaistukset (luku 4.7).

Toimintokuvioiden näkökulmasta kysymysten referointiin käytetyille AI-lauseyhdistelmille on (siis) ominaista se, että ne muodostavat seuraavan tekstin osan kanssa TOIMINTO–ELABORAATIO- tai TOIMINTO–TAUSTOITUS-kuvion. ELABORAATION määrittelen Komppaa (2012: 46) mukaillen toiminnoksi, joka tarjoaa lisätietoa toisessa tekstin osassa esitetystä ”perustiedosta” (ks. myös Mann & Thompson 1988: 273; P. Karvonen 1995: 87; Honkanen 2012: 74). Elaboraatio-suhteen alatyypeiksi Mann ja Thompson (mp.) mainitsevat muun muassa seuraavat YLEISTYS–ESIMERKKI, YLEISTYS–SPESIFIKAATIO, PROSESSI–ASKEL. TAUSTOITUKSEN puolestaan määrittelen toiminnoksi, joka ei niinkään tarjoa lisätietoa kuin asettaa toisessa toiminnossa esitetyn asian laajempaan kehukseen kontekstoiden sitä (ks. Mann & Thompson 1988: 273; Komppa 2012: 60–61). Komppa (mts. 61) erottaa toisistaan olosuhteen ja taustan toiminnot siten, että ”tausta tarjoaa pikemminkin yleistietoa, kun taas olosuhde kuvaa jotakin yksittäistä tilannetta”. Omassa työssäni en mene näin hienojakoiselle tasolle, vaan luen taustoitukseksi myös sellaiset toiminnot, jotka Kompan luokituksessa olisivat olosuhteen kuvauksia.

Havainnollistan tutkimuskysymyksen referointiin käytetyn AI-lauseyhdistelmän asettumista osaksi yleisesittelyn toimintavaihetta seuraavalla esimerkillä, jossa tekstin osien välille rakentuu sekä taustoittavia että elaboroivia suhteita. Kysymyksen referointi on esimerkin aloitustoiminto, mikä havainnollistaa sitä, että tutkimuskysymys on kirja-arviogenressä eräänlainen perustieto, jonka kautta arvioinnin kohdetta voidaan lähteä esittelemään.

(28)

1. Avioliiton taivaasta vapauden utopiaan
- 2.
3. Kati Launis, *Kerrotut naiset*. Suomen ensimmäiset naisten kirjoittamat romaanit
4. naiseuden määrittelijöinä. SKS, Helsinki 2005.
- 5.
6. **Kati Launis kysyy väitöskirjassaan *Kerrotut naiset*. Suomen ensimmäiset naisten**
7. **kirjoittamat romaanit naiseuden määrittelijöinä, millaisena 1800-luvun**
8. **puolenvälin naiskirjailijat naisen roolin näkivät**. Teos on syntynyt Suomen
9. akatemian rahoittamassa Turun yliopiston kotimaisen kirjallisuuden projektissa
10. ”Naiset kuvaajina ja kuvattavina 1800-luvun proosakirjallisuudessa”. Projekti on
11. vauhdittanut tehokkaasti viime vuosisadan suomalaisten naiskirjailijoiden tuotannon
12. uudelleenarviointia ja naisten kirjailijatoiminnan mahdollisuuksien tutkimista.
13. Launin väitöskirja, kuten projektin muutkin hedelmät, tuottaa arvokasta ja
14. lukijaystävällisesti esitettyä tietoa naiskirjailijoiden tuotannosta ja heidän
15. asemastaan aikansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Teos löytää paikkansa myös

16. keskustelussa suomalaisen romaanin muotoutumisesta lajin varhaisvuosina. ||
17. [K0603]

Tutkimuskysymys on referoitu AI-lauseyhdistelmässä tavalla, joka kertoo, että kyse on samalla kirja-arvion aloitustoiminnosta: referaattia kontekstoidaan johtolauseessa huolellisesti mainitsemalla kokonaisuudessaan sekä teoksen että sen tekijän nimi (r. 6–8). Lisäksi määritellään teoksen genre (*väitöskirjassaan*). Kappaleen seuraava virke hahmottuu taustoittavaksi suhteessa edelliseen: se tarjoaa tietoa teoksen syntyhistoriasta osana tutkimushanketta (r. 8–10). Samalla sen voi ajatella asettavan referoitua tutkimuskysymystä laajempaan tutkimukselliseen viitekehykseen. Katkelman etenemisen näkökulmasta AI-lauseyhdistelmän molemmat osat näyttäisivät siis olevan yhtä lailla relevantteja ja ”kohosteisia”, eikä ole mahdollista sanoa, että vain toinen edustaisi tekstin pääasiaa tai vaikuttaisi ensisijaisesti tekstin etenemiseen (vrt. lukuun 4.2.2). Taustoittaminen jatkuu kolmannessa virkkeessä, jossa esitellään tutkimuksen taustalla olevan hankkeen merkitystä tieteenalalleen (r. 10–12). Tekstiin muodostuu siis taustoitusten ketju, jossa myös taustoitusta taustoitetaan. Riviltä 13 alkavaa virkettä voi puolestaan lukea elaboraationa, joka on suhteessa sekä arvioitavaa tutkimusta että tutkimushanketta käsitteleviin tekstinosiin: se antaa (myönteisesti sävyttynyttä) lisätietoa molempien sisällöstä ja tieteellisestä annista. Samaa työtä tekee kappaleen viimeinen virke, joka on adverbien *myös* (r. 15) avulla merkitty sisällöllisesti yhteensopivaksi edeltävän virkkeen kanssa (ks. ISK 2004: § 840). Esimerkissä AI-lauseyhdistelmän tehtäväksi hahmottuu siis perustietojen tarjoaminen arvioinnin kohteesta, jotta niitä voitaisiin sen jälkeen elaboroida ja taustoittaa. Yleisarvion toimintavaiheelle ominaisesti kappaleessa ei esitellä lainkaan varsinaisia tutkimustuloksia.

Niin ikään seuraavassa esimerkissä AI-lauseyhdistelmällä ilmaistua tutkimuskysymyksen referointia seuraa joukko elaboroivia toimintoja. Nyt elaboraation kohteena ovat referoidussa kysymyksessä mainitut käsitteet ja niiden epätavallinen kirjoitusasu. Katkelma on kirja-arvion kolmas kappale, ja sen edellä on esitelty arvioitavan tutkimuksen aihepiiriä ja hahmoteltu monitieteiseksi luonnehditun työn viitekehyksiä.

(29)

1. || **Tutkimustehtäväkseen hän määrittelee sen selvittämisen, miten urheilua**
2. **käsittelevissä lehtiteksteissä rakennetaan Urheilevan Naisen subjektia.** Pirinen
3. kirjoittaa Urheilevan Naisen isoilla alkukirjaimilla soveltaen Teresa de Lauretisia,
4. joka erottelee "Naisen" ja "naiset". Pirinen toteaa, että de Lauretisin mukaan
5. "Nainen" on kulttuurinen konstruktio ja "naiset" puolestaan viittaa historiallisesti
6. eläviin naisiin. Lisämääre "urheileva" puolestaan viittaa siihen, että Urheileva
7. Nainen on ruumiilla toimija, jonka subjektiudessa korostuu päämäärätietoinen
8. fyysinen toiminta eli urheileminen. Tutkimuskysymykseensä Pirinen lähtee
9. hakemaan vastausta empiirisistä aineistoista, joita kutakin käsitellään omassa
10. artikkelissaan. || [N0701]

AI-lauseyhdistelmän avulla referoidaan tutkijan muotoilema tutkimusongelma (r. 1–2). Referointia seuraa virke, jossa esitellään referaatissa mainitun *Urheilevan Naisen* käsitteen teoreettista taustaa ja selitetään sen erikoista, yleiskielen normeista poikkeavaa kirjoitusasua (r. 2–4). Peräkkäisten virkkeiden voi siis tulkita asettuvan TOIMINTO–ELABORAATIO-kuvioon: AI-lauseyhdistelmä tarjoaa ensin perustietoa ja sitä seuraava virke täsmentävää lisätietoa. *Urheilevaan Naiseen* liittyvää elaborointia jatketaan *Naisen* osalta riveille 4–6 sijoittuvassa virkkeessä ja määritteen *Urheileva* osalta rivien 6–8 virkkeessä. Kappaleen viimeisen virkkeen alussa viitataan AI-lauseyhdistelmässä referoituun tutkimuskysymykseen kokonaisuutena (r. 8: *Tutkimuskysymyksenä*) ja esitellään, millaisin menetelmin siihen on etsitty vastausta. Myös siis tämän virkkeen sisällöllinen suhde AI-lauseyhdistelmään on mahdollista tulkita elaboroivaksi, lisätietoa tarjoavaksi. AI-lauseella ilmaistu referointi ja sitä seuraavat elaboraation ilmaukset rakentavat ja ylläpitävät omalta osaltaan tulkintaa siitä, että tekstissä on meneillään nimenomaan yleisesittelyn toimintavaihe: katkelmaa hallitsee teoksen tekijän näkökulma, eikä arvioija juurikaan tuo esiin omaa asennoitumistaan.

Seuraavassa esimerkissä tutkimuskysymyksen referointi tehdään retorissa ympäristössä, joka tuo mieleen tutkimusartikkeleiden johdannot: tutkimuskysymyksen esittelyä edeltää aiemman tutkimuskirjallisuuden puutteiden esittely eli niin sanotun tutkimusaukon (*niche*) osoitus (ks. Swales 1990: 141; Mäntynen 2006: 52–53).⁴⁷ Esimerkissä rakennetaan siis ensin tilaus arvioitavalle tutkimukselle ja vasta sitten esitellään sen kysymyksenasettelua tarkemmin. Yhteistä edelliseen esimerkkiin on kuitenkin se, että nytkin AI-lauseyhdistelmällä toteutettua tutkimuskysymyksen referointia seuraa elaborointi, jossa täsmennetään tutkimuskysymykseen sisältyvän käsitteen merkitystä. Esimerkin kappale on kirja-arvion toinen kappale. Edeltävässä aloituskappaleessa on lyhyesti määritelty arvioitavan tutkimuksen kohde, aineisto ja menetelmä.

(30)

1. || Vaikka sosiologian menetelmiä ja käytäntöjä koskeva keskustelu on vuosien
2. saatossa käynyt kiivaanakin, on näiden systemaattinen tarkastelu jäänyt vähäiseksi.
3. Alastalo itse motivoi työnsä tarpeellisuutta muun muassa metodihistoriallisen
4. tutkimuksen puutteilla; oppihistoriaa koskevassa tutkimuksessa on keskitytty
5. lähinnä teoreettisten ideoiden muutoksiin, mutta tutkimusmetodeissa tapahtuneita
6. muutoksia on analysoitu harvemmin. Hän muistuttaa, että niin Durkheim, Marx kuin
7. Weberkin tekivät aikanaan kvantitatiivista tutkimusta, mutta klassikoiden
8. menetelmiin ja tapaan tehdä tutkimusta ei ole paljoakaan kiinnitetty huomiota.
9. **Alastalon oman työn perusteemoiksi nousevat kysymykset, miten sosiologisen**
10. **lomaketutkimuksen menetelmät ja käytännöt ovat muotoutuneet, millaisia**
11. **ihmisten ja yhteiskunnan kuvaamisen tapoja niistä on kehkeytynyt, onko**
12. **olemassa metodisia suhdanteita ja jos on, niin miten ne näkyvät suomalaisessa**
13. **empiirisessä tutkimuksessa**
- 14.

---

⁴⁷ Esimerkkiä analysoidaan evaluointiin käytettyjen *jäää*-rakenteiden näkökulmasta luvussa 5.4.1.

15. Termillä lomaketutkimus Alatalo tarkoittaa samaa asiaa kuin mitä intuitiivisesti
16. ymmärrämme käsitteellä survey-tutkimus, eli strukturoidulla lomakkeella kerättyyn
17. haastattelu- tai kyselyaineistoon perustuvaa tutkimusta (s. 14–17).
18. Englanninkieliseen termiin *social survey* sisältyy aineiston analyysitapaan viittaavia
19. lisämerkityksiä, joita suomalaisessa kontekstissa ei siihen liitetä. Tämän takia on
20. tekijän mukaan sisällöllisesti täsmällisempää käyttää käsitettä lomaketutkimus,
21. vaikka se ei olekaan paras mahdollinen käännös sanalle. [S0703]

Katkelman ensimmäisen virkkeen lauseet muodostavat kuvion, jossa ensin osoitetaan tutkimusaihe relevantiksi (r. 1–2 *Vaikka sosiologian menetelmiä ja käytäntöjä koskeva keskustelu on vuosien saatossa käynyt kiivaanakin*) ja sitten tuodaan esiin tutkimusaukko (r. 2: *on näiden systemaattinen tarkastelu jäänyt vähäiseksi*). Kuvio on tutkimusartikkeleiden johdannoista tuttu (ks. Swales 1990: 140–145). Riveille 3–8 sijoittuvissa virkkeissä jatketaan tutkimusalalla olevien tiedon aukkojen erittelyä, nyt referoimalla tutkijan omaa argumentaatiota (r. 3–6: *Alatalo itse motivoi työnsä tarpeellisuutta – – tutkimuksen puutteilla – –*; r. 6–8: *Hän muistuttaa, että – – menetelmiin ja – – ei ole paljoakaan kiinnitetty huomiota*). Kappaleen päättää AI-lauseyhdistelmän edustama virke, jossa referoidaan tutkijan asettamat tutkimuskysymykset (r. 9–13). Edeltävässä tekstissä osoitetut tutkimustiedon aukot ohjaa tulkitsemaan kysymyksiä perusteltuina ja alalleen relevantteina. Katkelman jälkimmäinen kappale hahmottuu kokonaisuudessaan elaboroivaksi suhteessa AI-lauseyhdistelmään: sen virkkeissä täsmennetään, kuinka tutkija on määritellyt referaatissa viitatuun lomaketutkimuksen käsitteen (r. 15–17) ja kuinka hän perustellut suomenkielisen käsitteen valintaansa (r. 18–21). Tältä osin esimerkin AI-lauseyhdistelmän toimintaympäristö on siis edellisten esimerkkien kaltainen.

Aina AI-lauseyhdistelmällä toteutettua tutkimuskysymyksen referointia ei kuitenkaan seuraa elaboraatio, vaan AI-lauseyhdistelmä voi asettua myös löyhään listasuhteeseen sitä ympäröivien tekstinosien kanssa. Kun tekstinosat asetetaan listasuhteeseen, niiden ilmaistaan tekevän tekstissä samansuuntaista työtä mutta olevan toisistaan enemmän tai vähemmän irrallisia tai riippumattomia (Komppa 2012: 76–78). Aiemmassa tutkimuksessa listasuhteet on havaittu ominaisiksi muun muassa luonnontieteiden oppikirjoille (P. Karvonen 1995: 108), uutisteksteille (White 2000) sekä tiedotteille (Komppa 2006: 316–318). Seuraavassa esimerkissä AI-lauseyhdistelmän voi tulkita asettuvan listasuhteeseen sekä sitä edeltävän että seuraavan virkkeen kanssa. Virkkeitä yhdistää se, että jokainen niistä elaboroi tekstin aloitusvirketä eri näkökulmasta. Esimerkin kappale on kirja-arvion kolmas kappale. Edeltävissä kappaleissa on johdateltu teoksen aihepiiriin mutta ei vielä esitelty itse teosta.

(31)

1. || Tuula Helneen ja Markku Laaton toimittamassa *Vääryyskirjassa* pureudutaan 13
2. tutkijan voimin suomalaisen sosiaalipolitiikan vääryyksiin. Kirjoittajia yhdistää
3. ajatus siitä, että hyvinvointivaltio on luvannut kansalaisilleen arvokkaan elämän,
4. mutta lupaus ei aina toteudu. **Kirjassa kysytään, mikä tai mitkä ovat suomalaisen**
5. **sosiaalipolitiikan/sosiaaliturvan suuria vääryyksiä ja mitä niiden poistamiseksi**

6. **voitaisiin tehdä.** Kirjan tavoitteena on nostaa esille konkreettisia sosiaalipoliitikan
7. instituutioiden harjoittamia, tai ihmisten arjessa havaittuja, epäkohtia sekä kriittisiä
8. arvioita aikamme yhteiskuntapolitiikasta. || [K0703]

Kappale alkaa virkkeellä, joka esittää arvioitavasta teoksesta perustietoja: teoksen nimen, aihepiirin ja toimittajat sekä kirjoittajien lukumäärän (r. 1–2). Kappaleen loput kolme virkettä ovat tulkittavissa aloitusvirkkeen elaboraatioiksi, sillä ne esittävät teoksesta astetta tarkempia tietoja. Ensin esitellään teoksen johtoajatus tai sanoma (r. 2–4), sitten yleisen tason tutkimuskysymys (lihavoidun AI-lauseyhdistelmän edustama virke) ja lopuksi tavoite (r. 6–8). Näiden elaboroivien virkkeiden keskinäinen suhde hahmottuu löyhän rinnasteiseksi, listamaiseksi: niiden peräkkäisyyttä tekstissä motivoi lähinnä se, niillä on yhteinen elaboroinnin kohde. Listamaisuutta korostaa se, että virkeitä ei ole sidottu toisiinsa esimerkiksi pronominein tai konnektiivein, minkä vuoksi niiden keskinäistä järjestystä olisi periaatteessa mahdollista vaihtaa tekstin koherenssin suuremmin kärsimättä (ks. Komppa 2006: 317–318). Kenties AI-lauseyhdistelmän ja sitä seuraavan virkkeen välille voisi kuitenkin sikäli tulkita jonkinasteisen elaboraatio-suhteen, että jälkimmäinen virke tarjoaa hieman täsmällisempää tietoa siitä, mitä AI-lauseyhdistelmässä viitatut ”suuret vääryydet” ovat.

Edellä olen tarkastellut, millaiset toimintokuviot ovat ominaisia AI-lauseyhdistelmille, joilla referoidaan tutkimuskysymyksiä yleisesittelyn toimintavaiheessa. Analysoitujen esimerkkien valossa tavanomaista on, että tutkimuskysymyksen referointia seuraa elaboroiva tai taustoittava toiminto, jossa täsmennetään jotakin referoituun kysymykseen liittyvää seikkaa taikka kontekstoidaan tutkimusta yleisemmällä tasolla. Lisäksi kysymyksen referointi voi asettua osaksi esittelevien toimintojen listaa, jonka osat ovat löyhässä additiivisessa suhteessa toisiinsa. Yleisesti ottaen yleisesittelyille on ominaista, että arvioija pitäytyy esittelijän roolissa eikä ota etenkään kriittistä kantaa esittelemiinsä asioihin. Hyvin toisenlainen intersubjektiivinen asetelma hahmottuu osa-alueen käsittelyn toimintavaiheesta, jota tarkastelen seuraavaksi.

4.4.2 OSA-ALUEEN KÄSITTELYN VAIHEESSA

Osa-alueen käsittelyssä esitellään ja evaluoidaan jotakin arvioitavan teoksen osa-aluetta, esimerkiksi tiettyä lukua tai tiettyä teoreettis-metodista ratkaisua. Kun tässä toimintavaiheessa referoidaan tutkimuskysymyksiä, kyse on tyypillisesti tutkimuksen osakysymysten referoinnista taikka kokoomateokseen sisältyvän artikkelin tutkimuskysymyksen referoinnista. Merkittävin ero yleisesittelyyn nähden on kuitenkin se, että osa-alueen käsittelyssä tutkimuskysymyksen referointi johtaa yleensä tutkimustulosten referointiin (tai muunlaiseen esittelyyn) ja edelleen niiden evaluointiin. Tekstiin muodostuu siis toimintokuvio KYSYMYS–VASTAUS–EVALUOINTI (jatkoissa KVE). Kuvio tuo kuuluviin

yhtäältä teoksen tekijän äänen tiedon tarjoajana, toisaalta kirja-arvioijan äänen tiedon punnitsijana ja koettelijana. Osa-alueen käsittely on siis arvioijan ja teoksen tekijän vuorovaikutuksen kannalta huomattavasti dialogisempi toimintavaihe kuin yleisesittely, joka keskittyy nimensä mukaisesti tutkimuksen esittelyyn.

Aiemmassa tekstintutkimuksessa KVE-kuviota ovat tarkastelleet muun muassa Mann ja Thompson (1988: 272–273), Hoey (2001: 170–183) ja Mäntynen (2003: 94–95). Heidän tutkimustensa valossa kuvio on hyvin monikäyttöinen ja skaalautuva: sen avulla voidaan jäsentää niin tekstien kokonaisuuksia kuin niiden tiettyjä vaiheita.⁴⁸ Hoeyn ja Mäntynen tarkastelemissa käyttötavoissa KVE-kuvio etenee siten, että ensin KYSYMYS-osa esittelee tekstin (ala)topiikin ja asettaa tekstin tavoitteeksi vastauksen löytämisen. Tämän jälkeen VASTAUS-osa esittelee vastausehdokkaan, jonka hyväksyttävyyttä EVALUAATIO-osassa arvioidaan. VASTAUS–EVALUAATIO-paria voidaan toistaa tekstissä, kunnes hyväksyttävä vastaus on löydetty. Esimerkiksi Hoeyn (mts. 170–183) tarkastelemissa akateemisissa oppikirjoissa kuviota kierrätetään käymällä läpi eri koulukuntien tarjoamia ratkaisuvaihtoehtoja esitettyyn kysymykseen. Näin käytettynä KVE-kuvio onkin sukua ONGELMA–RATKAISU-kuviolle, jonka etummainen osa on monesti kysymyksen muotoinen (ks. Mäntynen 2003: 94).

Akateemisissa kirja-arvioissa KVE-kuvio palvelee ennen muuta toisessa tekstissä toteutetun ongelmanratkaisun esittelyä ja evaluointia, mikä käy ilmi jo siitä, että sekä KYSYMYS että VASTAUS toteutetaan yleensä referoinnin kautta. Hoeyn (2001: 170–183) esittelemä VASTAUS–EVALUAATIO-osan kierrätys ei ole kirja-arvioille ominaista, mutta KVE-kuvio itsessään voi toistua samassa kirja-arviossa useitakin kertoja, kun esitellään teoksen osakysymyksiä ja osatuloksia.

Havainnollistan kirja-arvioille ominaista KVE-kuvion käyttötappaa seuraavalla esimerkillä, jossa AI-lauseyhdistelmä toimii kuvion aloitusosana. Esimerkissä on meneillään osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan arvioitavan teoksen erästä osakokonaisuutta. Siirtymistä osa-alueen käsittelyn vaiheeseen ilmaistaan osaltaan myös väliotsikolla (r. 1), joka asettuu YLEINEN–YKSITYISKOHTAINEN-suhteeseen katkelman edellä olevan väliotsikon kanssa (1. *Yleistä*).

(32)

1. 2. Välistystuomion moitesäännösten tulkinnasta
- 2.
3. Kirjan päähuomio on VML:n moitesäännöksissä (41 §) ja moiteoikeudenkäynnin
4. kuvauksessa (s. 115–227). **Jakson aluksi tarkastellaan kysymystä, mitkä**
5. **välimiesten ratkaisut ovat lopullisten välistystuomioiden tavoin moitekelpoisia.**
6. Kirjoittajan mukaan tällaisia ovat osa- ja lisätuomio (VML 34 ja 39 §), mutta ei sen
7. sijaan välituomio (VML 35 §). Perusteluna käytetään oikeudenkäyntianalogiaa:
8. »kun oikeudenkäynnissä erillistä muutoksenhakua välituomioon ei sallita, vastaavaa

---

⁴⁸ KVE-kuvio on ominainen myös luokkahuonevuorovaikutukselle, jossa tavanomainen asetelma on se, että KYSYMYS-osan tuottaa opettaja, VASTAUS-osan oppilas ja EVALUOINTI-osan jälleen opettaja (esim. Sinclair & Coulthard 1975, Nikula 2007; Shore & Rapatti 2014: 11–12; Heinonen tekeillä). EVALUOINTI-osaa on nimitetty myös palautteeksi (*feedback*).

9. välimiesten ratkaisua (...) ei saa erikseen moittia» (s. 121). Kannan tueksi viitataan
10. (av. 297) myös professori *Heumanin* teokseen »Skiljemannarätt» (1999 s. 541). –
11. Viittaus Heumaniin on hämmentävä. Tämä nimittäin esittää teoksensa kyseisessä
12. kohdassa juuri päinvastaisen käsityksen, jonka mukaan välituomio (mellandom) on
13. Ruotsin lain mukaan moitekelpoinen. Sama kanta on vallinnut tähän asti myös
14. kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa. Sitä tekijä ei tosin mainitse tässä yhteydessä
15. lainkaan.
- 16.
17. Toimivallan ylitystä (VML 41.1 §:n 1-kohta) koskevassa jaksossa pohditaan (s.
18. 130), täytyykö kyseinen moiteperuste siinä tapauksessa, että välimiehet ovat
19. ottaneet välitysuomion perusteluissa kantaa muihin kuin välityssopimuksen
20. soveltamisalaa kuuluviin kysymyksiin ilman, että tällaista kannanottoa sisältyisi
21. varsinaiseen tuomiolauselmaan.|| [L0806]

Kappaleen aloitusvirkkeessä tarjotaan yleistietoa tarkasteltavasta osa-alueesta ja sen suhteesta työn kokonaisuuteen (r. 3–4). Tämän jälkeen kappale etenee KVE-kuvion mukaisesti. Kuvion KYSYMYS-osa toteutetaan rivien 4–5 virkkeessä, jossa referoidaan AI-lauseyhdistelmän avulla oikeusratkaisuja koskeva tutkimusongelma.⁴⁹ VASTAUS-osa toteutetaan seuraavassa virkkeessä erittelemällä oikeusratkaisuja sen mukaan, pitääkö tutkija niitä tietyn tyyppisinä (moitekelpoisina) vai ei (r. 6–7). Tämän jälkeen VASTAUS-osaa täsmennetään kahdessa virkkeessä, ensin referoimalla tutkijan perustelu sille, miksi viimeisenä mainittu ratkaisutyyppi ei ole moitekelpoinen (r. 7–9), sitten mainitsemalla ulkomainen lähde, johon tutkijan perustelu nojaa (r. 9–10). Rivin 11 virkkeessä siirrytään kuvion EVALUOINTI-osaan arvioimalla perusteluna referoitu lähdeviittaus ”hämmentäväksi”. Evaluointiosassa tekstin äänisyys siis muuttuu: arvioija ei esiinny tekstissä enää referoijan vaan kriitikon äänellä. Samalla arvioija asemoi itsensä tutkijan kanssa eri linjaan. Kappaleen loppuosan virkkeet ovat tulkittavissa evaluoinnin perusteluiksi (r. 11–15).

Myös seuraavan esimerkin AI-lauseyhdistelmää on mahdollista tulkita KVE-kuvion kehyksessä. Erona edelliseen on kuitenkin se, että nyt EVALUOINTI-osa toteutuu kahden suuntaisesti, sekä kehuina että moitteina. Esimerkin kappale on osa laajempaa, väliotsikolla erotettua osa-alueen käsittelyä, jossa tarkastellaan arvioitavan väitöskirjan yhtä päälukua. Käsillä olevassa kappaleessa lukua tarkastellaan tietyn osatavoitteen näkökulmasta.

(33)

1. || **Tunnusmerkistöä koskevan analyysin ja tahallisuusarvioinnin lisäksi**
2. **Sahavirta arvioi sitä, pitäisikö rikoslaisa säätää rangaistavaksi kansainvälisten**
3. **sopimusten edellyttämällä tavalla tahallinen rikoshyödyn hankkiminen,**
4. **hallussapito ja käyttäminen.** Rangaistavuuden alaa voitaisiin hänen mukaansa
5. rajoittaa ulkomaisten esikuvien mukaisesti rajaamalla ulkopuolelle käypään hintaan
6. tapahtuvat tavanomaiset liiketoimet, joilla ei ole tarkoituksena edistää
7. rikoksentehtäjän mahdollisuuksia käyttää rikoshyötyä hyväkseen tai mahdollistamalla
8. luovutusketjun katkeaminen laillisen saannon perusteella (s. 218). Sahavirran

---

⁴⁹ AI-lauseyhdistelmän johtolauseeseen sisältyvä *aluksi*-adverbiaali ennakoii, että tutkimusongelmia esitellään lisääkin (r. 4: *Jakson aluksi tarkastellaan kysymystä*). Näin tehdäänkin katkelmaa seuraavassa kappaleessa, joka jäsentyy niin ikään KVE-kuvion mukaisesti.

9. analyysi on viiltävän terävää, ja hänen johtopäätöksensä on helppo allekirjoittaa.
10. Sen sijaan ongelmallisempaa on kyseisten rajoitusehtojen muotoileminen
11. kielellisesti lakitekstiin. Sahavirran lain esitöihin kohdistamasta purevasta kritiikistä
12. voi päätellä, että rajoitusehdot pitäisi kirjata nimenomaan lakitekstiin, eikä luottaa
13. lain esitöissä ilmaistuihin tulkinnallisiin perusteisiin. || [L0901]

Kappale kytketään tekstiyhteyteensä AI-lauseyhdistelmän sisältyvän *lisäksi*-lausekkeen avulla, joka esittää tiivistyksen edeltävässä kappaleessa tarkastelusta osatavoitteesta ja ennakoi siirtymistä seuraavaan (r. 1: *Tunnusmerkistöä koskevan analyysin ja tahallisuusarvioinnin lisäksi*). Tulevan tekstin näkökulmasta AI-lauseyhdistelmä toimii KVE-kuvion aloituksena referoimalla tutkimuskysymyksen. VASTAUS-osa toteutetaan rivien 4–8 virkkeessä, jossa referointia ilmaistaan *hänen mukaansa* -adverbiaalilla (*Rangaistavuuden alaa voitaisiin hänen mukaansa rajoittaa* –). Riveille 8–11 sijoittuva virkepari toteuttaa EVALUOINTI-osan esittämällä sekä kehuja (r. 8–9: – – *analyysi on viiltävän terävää* – –) että moitteita (r. 10–11: *Sen sijaan ongelmallisempaa on* – –). Moitteita perustellaan rivien 11–13 virkkeessä.

Toisinaan KVE-kuvion viimeinen osa voi toteutua aineistossa myös parannusehdotuksen kautta. Tällöin varsinainen evaluointi (tässä tapauksessa moite) jätetään implisiittiseksi, lukijan pääteltäväksi. Luvun 6 mukaisesti tarkoitan parannusehdotuksella toimintoa, joka esittelee tutkijan toteuttaman ratkaisun rinnalle vaihtoehtoisen, toimivammaksi katsotun ratkaisun. Toiminnon kielellinen tuntomerkki on konditionaalin perfekti (esim. *olisi voinut*). Seuraavassa esimerkissä EVALUOINTI-osan esittämistä parannusehdotuksen kautta saattaa motivoitua se, että tutkimustulosta evaluoidaan implisiittisesti jo VASTAUS-osassa. Tällöin EVALUOINTI-osassa on mahdollista keskittyä parannusehdotukseen eli vaihtoehtoisen toteutustavan esittelyyn. Esimerkissä on meneillään osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan teoksen kahta ensimmäistä lukua. Katkelman edellä lukuja on käsitelty yleisellä tasolla. Kappaleessa huomio käännetään tiettyyn osakysymykseen:

(34)

1. || Koska lottien kokemukset jäsentävät vahvasti kahta ensimmäistä lukua,
2. **keskeiseksi kysymykseksi rakentuu, oliko lakkauttaminen väistämätöntä.**
3. Järjestön kohtalo näyttäytyykin tekstissä vääryytenä ja lotat hahmottuvat
4. "äärivasemmiston" hyökkäyksen uhreina. Tämän näkökulman rinnalle olisi voinut
5. selvemmin asettaa eurooppalaisen kontekstin. Kun miettii, mitä Saksassa ja sen
6. liittolaismaissa yleisesti tapahtui ja mihin yhteyksiin suojeluskuntaliike tuolloisessa
7. ilmapiirissä sijoittui, tuntuu vaikealta ajatella, että lotat olisivat voineet jatkaa
8. toimintaansa entiseen malliin. || [N0702]

Toinen kappale alkaa AI-lauseyhdistelmän hallitsemmalla virkkeellä, jossa referoidaan tutkimuskysymys ja toteutetaan KVE-kuvion ensimmäinen osa (r. 1–2). VASTAUS-osan siirrytään rivien 3–4 virkkeessä, jota *tekstissä*-adverbiaali ohjaa tulkitsemaan vähintäänkin implisiittisenä tutkimustuloksen referaattina. Referaattiin sisältyvät affektiset sananvalinnat sekä lainausmerkkien

käyttö (*Järjestön kohtalo näyttäytyy tekstissä **vääryytenä** – ja lotat hahmottuvat **”äärivasemmiston” hyökkäyksen uhreina***) tekevät implisiittistä asemointityötä: arvioija ei asetu referoimansa tutkijan kanssa täysin samalle linjalle vaan jää epäilemään hänen sanojaan. Kenties koska VASTAUS-osa jo sisälsi implisiittistä kritiikkiä, EVALUOINTI-osassa hypätään suorasanaisen moittimisen yli ja siirrytään suoraan parannusehdotukseen (r. 12–13: *Tämän näkökulman rinnalle olisi voinut selvemmin asettaa –*). Parannusehdotus vahvistaa samalla tulkintaa siitä, että VASTAUS-osassa toteutettu referointi oli kriittistä. Kappaleen päätösvirkkeessä argumentoidaan tutkijan edustamaa näkökantaa vastaan (r. 5–8).

Toisinaan osa-alueen käsittely voi kuitenkin toteutua myös täysin ilman evaluointia. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun arvioitavana on artikkeliko-koelma ja kun peräkkäisissä osa-alueen käsittelyissä esitellään lyhyesti osa-artikkeleiden sisältöjä. Tällaista retorista ratkaisua havainnollistaa seuraava esimerkki, jossa AI-lauseyhdistelmä toimii osana KYSYMYKSI–VASTAUS-kuvion muodostamaa ketjua. Esimerkin kappale muodostaa hyvin lyhyen osa-alueen käsittelyn vaiheen, jossa esitellään yksi arvioitavana olevan kokoelman artikkeleista.

(35)

1. || **Suvi Salmenniemi tarkastelee, miten venäläiset kansalaisaktivistit tulkitsevat**
2. **yhdeiskunnallista muutosta ja millaisia sukupuolitettuja subjektiasemia nämä**
3. **rakentavat puheessaan.** Salmenniemen mukaan puhetta hallitsee kaksi
4. kertomusmuotoa: liberaaleja demokratioita ihannoiva ja sukupuoliasetelmia
5. politisoiva narratiivi sekä venäläisen mentaliteetin erityislaatu ja länsimaisten
6. vaikutteiden turmiollisuutta korostava moraalisen rappaantumisen narratiivi. ||
7. [K0603]

Esimerkkiin rakentuu selvä KYSYMYKSI–VASTAUS-kuvio: Kappale alkaa AI-lauseyhdistelmän edustamalla virkkeellä, jossa referoidaan artikkelin tutkimuskysymys. Tutkijaan viitataan johtolauseessa sekä etu- että sukunimen avulla, mikä implikoi, ettei tutkijasta ole ollut aiemmassa tekstissä puhetta (r. 1: *Suvi Salmenniemi tarkastelee*). VASTAUS-osa toteutuu kappaleen jälkimmäisessä virkkeessä (r. 3–6), joka on merkitty referoivaksi *x:n mukaan* -rakenteella. Virkkeen alussa mainitaan uudelleen KYSYMYKSI-osassa viitattu ”puhe”, mikä luo toimintoja edustavien virkkeiden välille kohesiivisen sidoksen (r. 3: *Salmenniemen mukaan **puhetta** hallitsee –*). VASTAUS-osaan ei sisälly nyt lainkaan evaluatiivisesti tulkittavaa ainesta, ja osa-alueen käsittely on toteutettu kokonaisuudessaan hyvin esittelevään ja neutraaliin sävyyn: arvioija ei tuo ilmi suhtautumistaan eikä asemoi itseään suhteessa tutkijaan. Esimerkin kirja-arviossa evaluointi on toteutettu niin, että se esitetään kootusti vasta arvion lopussa.

Samana tyyppinen retorinen ratkaisu on tehty seuraavassa esimerkissä, jossa AI-lauseyhdistelmä toimii osana peräkkäisten KYSYMYKSI–VASTAUS-kuvioiden muodostamaa ketjua. Esimerkissä arvioidaan thaimaalaisten naisten ja suomalaisten miesten välisiä parisuhteita tarkastelevaa väitöskirjaa.

(36)

1. || Empiirinen osa käy järjestelmällisesti läpi haastateltujen miesten parisuhteiden
2. alkuvaiheet ja parisuhde-elämän. Missä tavattiin ja miten yhteen päädyttiin?
3. Useimmat ovat tavanneet puolisonsa lomamatkalla, osa Suomessa. Yksi miehistä
4. opiskelee Thaimaassa, toinen ei ole maassa käynytäkään. Thaimaa ei ole mikä
5. tahansa lomamaa, vaan siihen liittyy seksiturismin leima, johon miehet puheissaan
6. ottavat kantaa. Mahdolliset seksuaaliset kokemukset lomamatkoilta edustavat
7. parisuhdetta edeltänyttä aikaa, ja vaimon myötä kiinnostus tämän kotimaata kohtaan
8. on herännyt.
- 9.
10. Perinteinen, patriarkaalinen työnjako korostuu vanhempien miesten puheessa, kun
11. taas nuoremmat miehet ovat omaksuneet pohjoismaisen tasa-arvoideologian.
12. Thaimaalaisten naisten ansioksi miesten puheissa nousee kodin-, lasten- ja
13. puolisonhoito.
- 14.
15. **Sirkkilän tutkimuksen yksi lähtökohta oli uteliaisuus siitä, millaiset miehet ovat**
16. **parisuhteessa thaimaalaisten naisten kanssa.** Haastateltavat korostavat pitävänsä
17. huolta perheestä ja puolisosta. Lisäksi he pitävät itseään herkkinä ja
18. hyväluontoisina. Miehet nimeävät itsensä myös tavallisiksi suomalaisiksi miehiksi,
19. missä on mielenkiintoinen ristiriita. Tavallisen suomalaisen miehen attribuutteja
20. ovat yleensä rehellisyys, suoruus, luotettavuus ja kyky tehdä työtä. Sirkkilän
21. haastattelemat miehet ovat sen sijaan perheorientoituneita herkkiä ja tasaisia miehiä.
22. || [N0802]

Ensimmäisessä kappaleessa toteutettava osa-alueen käsittely alkaa orientoivalla virkkeellä, joka esittelee työn empiirisen osakokonaisuuden kaksi tavoitetta: yhtäältä parisuhteiden alkuvaiheiden, toisaalta arkielämän kartoittamisen (r. 1–2). Orientointia seuraa virke, joka referoi tutkimuskysymyksen ja aloittaa katkelman ensimmäisen KYSYMYS–VASTAUS-kuvion. Referointi on nyt toteutettu implisiittisesti, itsenäisen interrogatiivilauseen avulla (r. 2: *Missä tavattiin ja miten yhteen päädyttiin?*). VASTAUS-osa toteutetaan kappaleen loppuosassa, eikä referointia ole nytkään merkitty kielellisesti (r. 3–8). Edeltävän esimerkin tavoin referoituja tuloksia ei evaluoida. Toisaalta koska kappaleessa ei käytetä lainkaan referoinnin merkitsimiä, sitä on mahdollista tulkita niin, että tutkimustuloksia käsitellään ongelmattomina ja uskottavina – arvioija ottaa tutkijan näkökulman omakseen. Tutkimustulosten implisiittistä referointia jatketaan katkelman toisessa kappaleessa (r. 10–13). Kolmas kappale etenee jälleen KYSYMYS–VASTAUS-kuvion mukaisesti: AI-lauseyhdistelmä referoi tutkimuskysymyksen (r. 15–16) ja kappaleen loppuosa saadut tulokset (r. 16–21). Vastauksen esittelyyn sisältyy nyt myös evaluointia, mutta se ei kohdistu tutkimukseen vaan tutkimuskohteena olevien henkilöiden tuottamiin kategoriointeihin (r. 18–19: *Miehet nimeävät itsensä myös tavallisiksi suomalaisiksi miehiksi, **missä on mielenkiintoinen ristiriita***).

Esimerkissä 36 AI-lauseyhdistelmän toimintakontekstina on siis ketjuuntuneille KYSYMYS–VASTAUS-kuvioille rakentuva osa-alueen käsittely, jossa tutkimusjulkaisua käytännössä vain esitellään ottamatta juurikaan kantaa sen onnistuneisuuteen tai merkittävyyteen tutkimusalallaan. Edellisen esimerkin tavoin evaluaatio toteutetaan kirja-arviossa vasta sen loppupuolella kootusti.

Tässä alaluvussa olen tarkastellut tutkimuskysymysten referointiin käytettyjä AI-lauseyhdistelmiä osa-alueen käsittelyn toimintavaiheessa. Vaiheelle on ominaista, että kysymysten referointi toteutuu KYSYMYS–VASTAUS–EVALUOINTI-toimintokuvion kehityksessä. Kuvio tuo yhtäältä esiin teoksen tekijän äänen tiedon tarjoajana, toisaalta arvioijan äänen tiedon evaluoijana. Samalla kuvio erottaa osa-alueen käsittelyn vaihetta yleisesittelyn vaiheesta, jossa tutkimuskysymyksen referointi ei tavanomaisesti johda tulosten esittelyyn eikä myöskään evaluointiin. Aineistossa on jonkin verran myös sellaisia osa-alueen käsittelyitä, jotka toteutuvat ei-evaluatiivisesti KYSYMYS–VASTAUS-kuvion puitteissa. Tällöin evaluaatio voi olla kirja-arviossa loppupainotteista eli sijoittua loppuarvion toimintavaiheeseen.

4.5 AI-LAUSEYHDISTELMÄ TUTKIMUSTIEDON REFEROINTINA

Tässä luvussa tarkastelen AI-lauseyhdistelmiä, joilla referoidaan arvioitavan tutkimuksen ei-kysyvää sisältöä, tutkimustietoa. Tällaisten AI-lauseyhdistelmien tuntomerkkinä on, että alisteinen interrogatiivilause on objektimaisessa suhteessa argumentointia tai muunlaista tiedon välittämistä ilmaisevaan verbiin. Seuraavissa esimerkeissä tällaisia verbejä ovat *raportoida* (37) ja *kuvata* (38).

(37) Taira **raportoi** melkeinpä uuvuttavan yksityiskohtaisesti, miten hän aineistonkeruussaan saavutti saturaatiotason ja rajoitti näin mahtavasta yli 1200 kertojan kokoelmasta lopulta itselleen ne 25 kertojaa, joiden tekstejä hän erittelee. [K0701]

(38) Nykyisellään teoksessa **kuvataan**, mitä Suomen oikeutta koskevaa kotimaista aineistoa on saatavilla suomeksi ja ruotsiksi. [L0902]

Ei-kysyvien puhetoimintojen sisällön referointi interrogatiivimuotoisen referaattiosan avulla voi tuntua ensi ajatukselta ristiriitaiselta: miten interrogatiivilause voi toimia ”väitteen” referaattina? On kuitenkin muistettava, että interrogatiivilause on luonnehdinta lauserakenteelle tunnusomaiseksi katso- tusta puhetoiminnosta, ei tyhjentävä kuvaus sen merkityspotentialista (ks. lukua 4.2.1). Samaan tapaan kuin deklaraatiivilausein voidaan esittää kysymyksiä (esim. Raevaara 1993, Korpela 2007: luku 5), interrogatiivilausein voidaan esittää väitteitä. Esimerkiksi niin sanotut retoriset kysymykset toimivat usein kannanottoina (esim. *miten voi olla näin kylmä?*), jotka eivät ainakaan ensisijaisesti hae jatkokseen vastausta vaan samanmielisyyden osoitusta (esim. Yli-Vakkuri 1986: 222–224; ISK 2004: § 1705).

Alisteisten interrogatiivilauseiden käytöstä ei-kysyvän sisältöön referointiin ja niiden suhteesta *että*-lauseeseen on toistaiseksi kertynyt niukalti feminististä tutkimustietoa. Esimerkiksi Hakulisen ja Karlssonin (1979: 285) mukaan raja *kuinka*- tai *miten*-alkuisen interrogatiivilauseen ja indikaatiivisen

että-lauseen välillä on ”hämärä” (ks. myös Koski 1985: 127–128; ISK 2004: § 1460). Myöskään muihin kieliin kohdistuvaa laajamittaista tutkimusta ei tiedäkseen ole tehty. Esimerkiksi anglistiikassa asiaa on vain sivuttu toteamalla, että tietyissä käyttöyhteyksissä *how*-sanana merkitys voi vastata *that*-konjunktion merkitystä: *He – – told him how [vrt. that] his cattle were being rustled at the far end of the valley* (Huddleston & Pullum 2002: 954). Nordistiikassa on todettu samansuuntaisesti, että ei-kysyviä verbejä kuten *konstatera* täydentäessään *hur*-lauseet muistuttavat *att*-lauseita (Teleman ym. 1999: 599).

Fennistiikassa Juvonen (2014a, erit. s. 89–94) vastikään tarkastellut *miten*- ja *kuinka*-lauseyhdistelmien referoivia käyttötapoja ylioppilasaineissa. Hänen (mts. 90) mukaansa *kertoa*-verbiä täydentävät *miten*- ja *kuinka*-muotoiset referaatit luovat usein vaikutelman siitä, että referaatissa on näkyvillä vain osa jostakin laajemmasta kokonaisuudesta. Havainto vaikuttaa osuvalta myös akateemisten kirja-arvioiden näkökulmasta. Asian voisi kenties ilmaista vielä astetta yleisemmällä tasolla niin, että ei-kysyvää sisältöä referoitaessa alisteisen interrogatiivilauseen avulla ilmaistaan, että referaatti on skemaattinen suhteessa referoinnin kohteeseen. Toisin sanoen referoinnin kohteen implikoidaan tarjoavan asiasta tavalla tai toisella yksityiskohtaisempaa tietoa. Esimerkiksi aiemmassa esimerkissä 37 referaattina toimiva *miten*-lause herättää tulkinnan, että referoidusta teoksesta on luettavissa tarkemmin, kuinka referointiverbin ilmaisema toiminta (”melkein pä uuvuttavan yksityiskohtainen raportointi”) on toteutettu. Vastaavasti esimerkissä 38 *kuvata*-referointiverbiä täydentävä *mitä*-lause implikoi, että referoitu teos sisältää referaattia tarkemman erittelyn siitä, millaisia juridisia aineistoja on saatavilla. Ei-kysyvää sisältöä referoitaessa *AI*-lauseyhdistelmä tuo siis esiin referoijan oman äänen sisällön tiivistäjänä ja valikoijana.

Tällainen ei-kysyvän sisällön interrogatiivimuotoinen referointi on sukua seminotiivisuudelle, jolla Tuomikoski (1969: 27–28) tarkoittaa ”ilmauksellista” epämääräisyyttä erotuksena ”täydestä” epämääräisyydestä. Kyse on siitä, että ”[v]aiikka jokin olio tai asia on puhujalle tuttu ja vastaava käsittekin hänen mielessään tarkkarajaisena, hän silti voi käyttää siitä puhuessaan indefiniittistä ilmausta definiittisen sijasta”. Tunnettuja seminotiivisuuden ilmaisukeinoja ovat esimerkiksi pronominit *eräs* ja *yksi*, joiden merkitys on ’minä tiedän, mutta sinä et’ (Vilkuna 1992: 32–33; ISK 2004: § 749). Tuomikoski (1969: 28) pitää seminotiivisina myös niitä alisteisia interrogatiivilauseita, joita hallitsee ”havaitsemista, käsittämistä, muistamista, tietämistä tai ilmoittamista tms.” ilmaiseva lause (vrt. esimerkkeihin 37–38). Hän motivoi seminotiivisuuden ilmaisemista sillä, että kielellistä esitystä ei haluta raskauttaa ”turhan yksityiskohtaisella tarkkuudella” (mts. 27). Näin voi olla, mutta seminotiivisten ilmausten käyttöön (ja käyttämättömyyteen) vaikuttavat varmasti hyvin monenlaiset diskursiiviset tekijät, joiden selvittäminen edellyttäisi empiiristä tutkimusta.

Aineiston *AI*-lauseyhdistelmien yleisimmät ei-kysyvän sisällön referointiverbit ovat *osoittaa* (42 kpl), *kuvata* (10 kpl) ja *näyttää* (7 kpl). Intersubjektiivisen asemoinnin näkökulmasta etenkin *osoittaa*-verbi on keino, jonka

avulla voidaan asettua episteemisesti samaan linjaan referoidun osapuolen kanssa – referoitua tietoa käsitellään todenmukaisena. *Osoittaa*-verbi tekee siis tällaisissa käyttöyhteyksissä samanaikaisesti kolmenlaista työtä: ensinnäkin referoivaa, toiseksi evaluoivaa ja kolmanneksi asemoivaa. Samantapainen merkitystulkinta on mahdollinen myös monille *näyttää*-verbin referointikäyttöille (esim. *Siirtonaisena Singaporessa* [-teos] **näyttää**, *miten globaali talous tukeutuu* – – [N0704]). *Kuvata*-verbin merkitys on jo neutraalimpi. Mikkonen (2010: 69–70) nimittää *osoittaa*-tyyppisiä referointiverbejä Martiniin ja Whiteen (2005: 126–127) nojaten kannattamisen ilmauksiksi (*endorsement*). Kannattamisen ilmaukset supistavat tekstin dialogista tilaa luomalla odotuksen, että myös lukija suostuu hyväksymään referoidun väitteen todeksi (Martin & White mts. 127; vrt. Langacker 2008: 312).

Ei-kysyvää sisältöä referoivien AI-lauseyhdistelmien referaattiosina yleisimpiä ovat *miten*-lauseet (37 kpl) ja *kuinka*-lauseet (17 kpl). Referaattiosan alussa olevan interrogatiivisanan tehtävä on täsmentää, millä tavoin referaatti on skemaattinen suhteessa referoinnin kohteeseen. *Kuinka* ja *miten* ovat interrogatiivisanoina monimerkityksisiä. Esimerkiksi otteessa 39 *kuinka* ohjaa tulkitsemaan referaatin skemaattiseksi suhteessa ilmenemistapaa koskevaan sisältöön, esimerkissä (40) taas suhteessa astetta tai määrää koskevaan sisältöön.

(39) Lasse Murto kuvaa artikkelissaan, **kuinka** päihdeongelmaisten hoito kangertelee, kun palvelujärjestelmän monimuotoisuudessa ei löydy kapasiteettia moniongelmaisuuuden kohtaamiseen ja hoitoon. [K0703]

(40) Kolmen tapaustutkimuksensa avulla Tuohela osoittaa, **kuinka** monin tavoin sairaus 1800-luvun lopussa lävisti ja määrittä nimenomaan naisen elämää. [N0802]

Esimerkissä (39) *kuinka* ilmaisee, että referaatissa on jätetty skemaattiseksi ne hoidon ”kangertelemisen” eri tavat, joita referoidussa teoksessa implikoidaan eritellyn. Esimerkissä (40) *kuinka* toimii puolestaan tavan ilmauksen *monin tavoin* astemäärittäneä, jolloin referaatti hahmottuu määrään liittyvän sisällön näkökulmasta skemaattiseksi. Toisaalta koska jo *monin tavoin* ilmaisee määrän olevan suuri, *kuinka*-sana herättää esimerkissä tulkinnan, että teoksessa esiteltyjen sairauden vaikutustapojen määrä on poikkeuksellisen suuri. Esimerkin *kuinka*-lause muistuttaakin hieman interrogatiivimuotoisia eksklamatiivi-ilmauksia, joita käytetään määrän tai intensiteetin suuruuden päivittelemiseen tai hämmästelemiseen, esimerkkinä ilmaus *kuinka hienoa* (ks. Matihaldi 1979: 183–185; Forsberg 1998: 384–385; ISK 2004: § 1712).

Miten- ja *kuinka*-sanoilla on aineistossa lisäksi sellaista käyttöä, jossa niiden merkitys tulee lähelle *että*-sanana merkitystä. Esimerkiksi seuraavissa lauseyhdistelmissä *miten*- ja *kuinka*-sanat olisivat periaatteessa korvattavissa *että*-sanalla kokonaismerkityksen suuremmin muuttumatta (ks. Hakulinen & Karlsson 1979: 285).

(41) Westerstrand osoittaa, **miten** abolitionistinen käsitys oli lähtökohtana päättyneen vuosisadan kansainvälisissä prostituutiota ja valkoista orjakauppaa (naiskauppaa)

koskevista sopimuksista, joiden tavoitteena oli vähentää prostituutiota ja siitä hyötymistä. [L0902]

- (42) Hän osoittaa hyvin, **kuinka** EU-oikeuden välittömään oikeusvaikutukseen perustuva »Community right» voi olla paitsi vaade, myös vapaus, toimivalta tai koskemattomuus, jolloin jäsenvaltion asema voidaan vastaavasti kuvata velvollisuutena, ei-oikeutena, sidonnaisuutena tai koskemattomuutena. [L0807–08]

Esimerkkien *miten*- ja *kuinka*-sanat eivät hahmotu tavan (tai syyn) eivätkä asteen tai määrän interrogatiivisanoiksi. Sen sijaan niiden merkitystä on mahdollista luonnehtia konjunktiomaiseksi: *että*-sanaa muistuttaen ne ilmaisevat siirtymistä johtolauseesta referaattiin. Niiden merkitys ei kuitenkaan ole yksi yhteen *että*-sanan kanssa. Keskeinen ero näyttäisi olevan se, että *miten*- ja *kuinka*-sanat ohjaavat tulkitsemaan referointiverbissä kuvattua toimintaa vaihteellisesti etenevänä, monipolvisena. Esimerkkien *miten* ja *kuinka* ne herättävät tulkinnan, että referoitu väite on osoitettu teoksessa todeksi useamman askeleen kautta, esimerkiksi useamman perustelun tai havainnollistuksen kautta. *Että*-sana ei välittäisi esimerkeissä tällaista vaihteellisuuden tai askellisuuden merkitystä vaan ilmaisisi ainoastaan, että teoksessa on (todistettu) väite. *Että*-sanaan nähden *miten* ja *kuinka* implikoivat siis vahvemmin sitä, että referoidusta teoksesta on luettavissa yksityiskohtaisemmin, milläisten osavaiheiden kautta referointiverbissä ilmaistu toiminta on toteutettu.

Langackerin (1987: 247–249) termejä käyttäen voitaisiin sanoa, että yllä olevan esimerkkiparin tapaisissa käyttöyhteyksissä *miten*- ja *kuinka*-referaatit edustavat jonotarkastelua (*sequential scanning*) vastakohtana *että*-referaattien edustamalle tiivistelmätarkastelulle (*summary scanning*). Jonotarkastelulla tarkoitetaan ilmiön käsitteistämistä vaihteellisesti eteneväksi prosessiksi, tiivistelmätarkastelulla taas ilmiön käsitteistämistä yhdeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (mp.; ks. myös P. Leino 1993: 88–91; Visapää 2008: 112–113). Jono- ja tiivistelmätarkastelun käsitteiden avulla on aiemmin jäsennetty etenkin finiittiverbien (esim. *syön*) ja nominaalistusten (esim. *syöminen*) merkityseroja. Aineistoni valossa käsitteparista voisi olla hyötyä muunkinlaisten kielenilmiöiden tarkastelussa.⁵⁰

Tutkimustiedon referointia ilmaiseville AI-lauseyhdistelmille on käyttöä etenkin osa-alueen käsittelyn vaiheessa, jossa niiden avulla luodaan karkea yleiskuva tarkasteltavan osa-alueen sisällöstä. Yleiskuvan luonnin jälkeen re-

---

⁵⁰ Jono- ja tiivistelmätarkastelun käsitteillä tuntuisi olevan selitysvoimaa myös sellaisten AI-lauseyhdistelmien analyysissä, joissa hallitsevana predikaattina on aistihavaintoverbi. Aistihavaintoverbiä täydentäessään *miten*- ja *kuinka*-sanat nimittäin monesti implikoivat, että alkuperäinen aistihavainto oli alisteisessa lauseessa esitettyä kuvausta yksityiskohtaisempi ja kattavampi. Esimerkiksi *kuinka*-sana lauseyhdistelmässä *Matti näki, kuinka joku käveli päin punaisia* herättää mielikuvan, että havaitsija on todistanut punaisia päin kävelyn vaihe vaiheelta, askel askelelta. *Että*-sana ei vastaavaa vaihteellaisen havaitsemisen implikaatiota loisi vaan käsitteisi havaittua tapahtumaa pikemminkin yhtenä kokonaisuutena (*Matti näki, että joku käveli päin punaisia*). Aistihavaintoverbien alaisuudessa *miten*- ja *kuinka*-lauseet tuntuisivat siis kiinnittävän enemmän huomiota havaitsemisen prosessiin ja osahavaintoihin, jolloin kyse olisi jonotarkastelusta. *Että*-lause taas näyttäisi painottavan enemmän havaitsemisen tuloksena olevaa ”kokonaishavaintoa”, jolloin kyse olisi tiivistelmätarkastelusta.

ferointia monesti jatketaan tarjoamalla tarkempaa tietoa skemaattiseksi jätetystä sisältöalueesta. Tällöin referointi etenee siis YLEINEN–YKSITYISKOHTAINEN-toimintokuvion puitteissa, jota voi pitää aluvussa 4.4.1 tarkastellun TOIMINTO–ELABOROINTI-kuvion alatyypinä (ks. Mann & Thompson 1988: 273; Mäntynen 2003: 97). Havainnollistan AI-lauseyhdistelmän käyttöä kuviossa seuraavan esimerkin avulla. Esimerkissä arvioidaan väitöskirjaa, jonka kohteena ovat Mari Mörön ja Juha Seppälän kaksi teosta. Edeltävässä kappaleessa on käsitelty Seppälän teoksen analyysia, ja käsillä olevassa kappaleessa huomio käännetään Mörön teoksen (*Kiltin yön lahjat*) analyysiin.

(43)

1. || *Kiltin yön lahjojen* analyysissa Ojajärven ote toimii selvästi luontevammin.
2. **Ojajärvi osoittaa taitavasti, kuinka romaanissa pelkkään ilmitasoon**
3. **tyytyminen vie lukijan harhateille ja peittää näkyvistä, miten syvätasolla**
4. **romaanissa on kyse ihmissuhteiden tavarautumisesta.** Romaanin päähenkilö ja
5. yksi kertojista on alle kouluikäinen Siia, joka asuu yksinhuoltajaäitinsä kanssa
6. kerrostalolähiössä. Romaani on kertomus äidin jatkuvasta poissaolosta, jota Siia
7. yrittää korvata saamiensa lahjojen, barbileikkien, erilaisten sijaishoivaajien ja
8. hymyisän olemuksensa avulla. Todellisuudessa, Ojajärvi perustelee, Siia on
9. epäluotettava kertoja ja särkynyt hahmo ja hänen pinnalta hymyisä olemuksensa
10. läheisen minätuen puutteesta johtuvaa torjuntaa, kuten winnicottilaisessa
11. psykoanalyysissä asia ilmaistaan. Romaanin äidistä, Miimasta, lukija saa tietää vain
12. sen, mitä teoksen kolme kertojaa, Siian ohella sijaisvanhempina toimivat Viikki ja
13. Pöyhönen hänestä kertovat, hekin Siian tavoin hyvin epäluotettavia kertojia. ||
14. [K0603]

Kappaleen aloitusvirkettä edustaa lause, joka ilmaisee etenemistä osa-alueen käsittelyiden ketjussa (r. 1): orientoiva sivuteema *Kiltin yön lahjojen analyysissä* ilmaisee siirtymistä uuden osa-alueen käsittelyyn (ks. Shore 2008: 44–49). Aloitusvirkettä seuraa *osoittaa*-predikaatin hallitsema AI-lauseyhdistelmä, joka luo yleiskuvan tarkasteltavan osa-alueen sisällöstä: se referoi tutkijan pääväitteen, jonka mukaan tutkittavan romaanin ”ilmitaso” ei paljasta sen ”syvätason” merkitystä (r. 2–4). *Kuinka*-sana jättää referaattiin kuitenkin sisällöllisen aukon: se luo vaikutelman, että asiaa on tarkasteltu tutkimuksessa yksityiskohtaisemmalta tasolta kuin mitä referaatissa on esitetty. AI-lauseyhdistelmän jälkeen osa-alueen sisältöä ryhdytään tarkastelemaan yksityiskohtaisemmalta tasolta: ensin kuvataan rivien 4–8 virkkeissä, miltä tutkittavan romaanin maailma näyttää pintapuolisesti katsottuna, minkä jälkeen rivien 8–11 virkkeessä referoidaan tutkijan näkemys romaanin ”todellisesta” syvätason merkityksestä (*Todellisuudessa, Ojajärvi perustelee, Siia on epäluotettava kertoja ja –*). Tutkimuksen sisällön esittely etenee siis yleisestä yksityiskohtaiseen: ensin AI-lauseyhdistelmä referoi sisältöä yleisellä tasolla, ja sitä seuraavat virkkeet astetta yksityiskohtaisemmalla tasolla. Esimerkkiin ei sisälly erillistä evaluoivaa tekstinosaa, mutta *osoittaa*-referointiverbi ilmaisee, että tutkimuksessa tarjottu tieto katsotaan vakuuttavaksi: arvioija ilmaisee hyväksyvänsä tutkijan väitteet osaksi omaa todellisuuskäsitystään.

Esimerkissä (44) on tehty samantyyppinen ratkaisu: AI-lauseyhdistelmä luo yleiskuvan arvioitavan tutkimuksen tuloksista, minkä jälkeen siirrytään tarkastelemaan yksityiskohtia. Esimerkissä on arvioitavana väitöskirja, jossa tutkitaan melankoliaa 1800-luvulle ominaisena sukupuolitettuna sairautena. Ilmiötä tarkastellaan kolmen naiskirjailijan kautta (Benedictsson, Marholm, Skram).

(44)

1. || **Kolmen tapaustutkimuksensa avulla Tuohela osoittaa, kuinka monin tavoin**
2. **sairaus 1800-luvun lopussa lävisti ja määrittä nimenomaan naisen elämää.**
3. Niinpä Victoria Benedictsson ojentautui itse sen mukaiseksi, miten monomaanikko
4. määriteltiin, ja omaksui sairaan identiteetin. Amalie Skram, jonka romaani
5. *Constance Ring* (1885) ensimmäisenä Pohjoismaissa avasi naisen seksuaalisuutta,
6. kamppaili saadakseen itse määritellä sairautensa, vastoin sitä yleistä käsitystä, että
7. psykiatrilla piti olla ehdoton valta potilaaseensa. Hänen kokemuspohjaiset
8. mielisairaalaromaaninsa aloittivat kokonaan uuden lajityypin pohjoismaisessa
9. kirjallisuudessa. Marholmin psykologiset esseet ja niihin liittyvät kaunokirjalliset
10. teokset puolestaan kuvasivat alakuloa, pessimismia ja väsymystä koko aikakauden
11. yhteiseksi sairaudeksi. Hänen naismuotokuvien sarjansa, joukossa muun muassa
12. Amalie Skram, George Egerton ja maailman ensimmäinen naisprofessori,
13. venäläisruotsalainen matemaatikko Sonja Kovalevsky, näytti, että järkeen ja
14. edistykseen uskova, "aivollinen" aikakausi jättää naisen elämän parantumattoman
15. vajaaksi, siis melankolian valtaan. Victoria Benedictssonin Marholm näki vapaan
16. rakkauden aikakauden uhrina. || [N0802]

Kappale alkaa AI-lauseyhdistelmän edustamalla virkkeellä, joka esittää yleistyksen tutkimuksen tuloksista. Referaattiosan *kuinka*-interrogatiivin voi nähdä toimivan implisiittisenä ääri-ilmauksena, joka vihjaa, että melankolian ilmenemistavat on osoitettu referoitavassa työssä erittäin moninaisiksi (r. 1–2: ***kuinka monin tavoin sairaus – – lävisti ja määrittä – – naisen elämää***). Samanaikaisesti se luo vaikutelman, että ilmenemistapojen kirjoa on tarkasteltu tutkimuksessa yksityiskohtaisemmalta tasolta kuin käsillä olevassa referaatissa on esitetty. AI-lauseyhdistelmän jälkeen kappaleessa siirrytään kuvaamaan, millä eri tavoin melankolia käytännössä heijastui tutkitun kirjailijakolmikron toimintaan. Ensin kuvataan omassa virkkeessään Benedictssonia (r. 3–4), sitten Skramia (r. 4–9) ja lopuksi Marholmia (r. 9–16). Vaikka AI-lauseyhdistelmän jälkeisiin virkkeisiin ei sisälly referoinnin eksplisiittisiä merkittäviä, tulkinta on, että virkkeiden asiasisältö nojaa arvioitavaan tutkimukseen eikä esimerkiksi arvioijan omaan asiantuntemukseen. Referointia implikoivaksi ainekseksi voisi kuitenkin olla mahdollista tulkita toisen virkkeen aloittava *niinpä*-konnektiivi (r. 3). sillä se ohjaa tulkitsemaan edeltävässä AI-lauseyhdistelmässä ilmaistun asiailman perustaksi, joka kannattelee virkkeen (ja kenties sitä seuraavienkin virkkeiden) sisältöä (ks. ISK 2004: § 1132). Kokonaisuudessaan tutkimuksen referoinnin voi nytkin nähdä etenevän yleiseltä yksityiskohtien tasolle: AI-lauseyhdistelmä referoi tutkimuksen sisältöä ensin yleisellä tasolla ja sitä seuraavat lauseet yksityiskohtien tasolla, tarjoten tietoa AI-lauseyhdistelmässä avoimeksi jätetystä sisältöalueesta.

Aina tutkimustiedon referointia ilmaiseva AI-lauseyhdistelmä ei asetu YLEI-NEN–YKSITYISKOHTAINEN-kuvioon sitä seuraavan tekstinosan kanssa. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa AI-lauseyhdistelmän referaattiosassa avoimeksi jätettyä sisältöä ei täsmennetä AI-lauseyhdistelmän jälkeisessä tekstiyhteydessä. Ratkaisua voi yrittää selittää arvioitavan teoksen genrellä: kyse on oppikirjasta. Akateemiset oppikirjat eivät niinkään luo uutta tieteellistä tietoa kuin tekevät olemassaolevaa tietoa ymmärrettäväksi vasta-alkajalle. Kun oppikirjaa esitellään akateemisessa kirja-arviossa, sen asiasisällöllä ei ehkä ole kirja-arvion ensisijaiselle lukijakunnalle, ammattitutkijoille, niin suurta uutuusarvoa, että sisältöä olisi tarkoituksenmukaista esitellä yksityiskohtaisemmin.

(45)

1. || Kuitenkin *Toinen Maailmanpolitiikka* on ensisijaisesti oppikirja. **Se vääntää**
2. **rautalangasta, luku toisensa jälkeen, miten feministit ovat kritisoineet**
3. **kansainvälisten suhteiden peruskäsitteitä ja mitä feministinen tutkimus**
4. **merkitsee tällä tieteenalalla.** *Toinen Maailmanpolitiikka* osoittaa, miten feminismi
5. kv-politiikan tutkimuksessa on muotoutunut 1980-luvulta lähtien. Kirja esittelee
6. tieteenalan klassikot kuin myös tuoreinta tutkimusta ja herättelee lukijaa miettimään,
7. miten tämän hetken tutkimuskysymykset voidaan muotoilla feministisestä
8. näkökulmasta. Toisin sanoen kirjassa esitellään tarkasti, selkeästi ja yksinkertaisesti
9. feministinen epistemologia ja metodologia kansainvälisen politiikan
10. tutkimuskentällä. Kirja on rakennettu keskeisten käsitteiden kautta lukuihin, joilla
11. on omat asiantuntijakirjoittajansa. Maailmanpolitiikkaluvun ovat kirjoittaneet
12. teoksen toimittajat Kantola ja Valenius. Teoksen muut luvut ovat Valtio (Kantola),
13. Nationalismi (Marttila), Sota (Mäki), Rauha (Väyrynen), Turvallisuus (Valenius),
14. Kansainvälinen poliittinen talous (Niemi & Jyrkinen), Kehitys (Matti & Vuola),
15. Postkolonialismi (Hirsiäho) ja Ihmisoikeudet (Kouvo). || [N0801]

Arvion edeltävässä kappaleessa teosta on keuhuttu sen itsereflektiivisestä ja kriittisestä otteesta. Kappaleen aloitusvirkkeessä tekstin suuntaa muutetaan *kuitenkin*-konnektiivin avulla ja huomion kohteeksi nostetaan se, että kriittisestä otteestaan huolimatta teos on ensisijaisesti oppikirja, ei tutkimusjulkaisu (r. 1). Teoksen pedagogista otetta havainnollistetaan tämän jälkeen kuvaamalla teoksen kommunikatiiviset toimet pikemminkin selittäviksi (r. 1–4: *Se vääntää rautalangasta* – –) ja selostaviksi (r. 5–8: *Kirja esittelee* – –; r. 8–10: – – *kirjassa esitellään* – –) kuin argumentatiivisiksi eli uutta tietoa rakentaviksi (ks. kuitenkin r. 3: *Toinen Maailmanpolitiikka osoittaa* – –). Edellisistä esimerkeistä poiketen kommunikoinnin sisältöä referoidaan esimerkissä ainoastaan yleisellä tasolla: AI-lauseyhdistelmien (r. 1–4) referaattiosissa avoimiksi jätetyt, melko isoilta näyttävät asiat (esimerkiksi se, mitä feministinen tutkimus merkitsee) jätetään esimerkissä pysyvästi avoimiksi: niiden sisältöä ei täsmennetä AI-lauseyhdistelmin jälkeisessä tekstiyhteydessä. Myös tämä retorinen ratkaisu osaltaan rakentaa vaikutelmaa arvioitavan teoksen oppikirjaluonteesta: kenties sen asiasisällön implikoidaan nojaavan siinä määrin tieteenalansa vakiintuneeseen yleistietoon, ettei sen yksityiskohtia ole tarpeen esitellä tieteellisessä kirja-arvissa tarkemmin.

Edellä analysoituja esimerkkejä (43)–(45) yhdistää se, että AI-lauseyhdistelmää käytettiin niissä yleiskuvan luontiin arvioitavan teoksen hyvin laajoista sisältöalueista. Seuraava esimerkki poikkeaa tästä tendenssistä, sillä siinä AI-lauseyhdistelmää käytetään yksittäisten väitteiden sanatarkkaan referointiin. Sanatarkkuudesta kertoo lainausmerkkien käyttö referaattiosassa. Esimerkissä sanatarkan referoinnin ensisijaisena päämääränä näyttäisi olevan arvioitavan teoksen asenteelliseksi katsottujen sananvalintojen havainnollistaminen, ei teoksen väitteiden esittely sinänsä. Kenties tästä syystä referaattiosana on käytetty interrogatiivilauseetta, joka mahdollistaa sen korostamisen, että sitaatit on poimittu jostakin laajemmasta verbaalisesta kokonaisuudesta, esimerkiksi sellaisesta, jossa siteerattujen väitteiden tueksi on esitetty myös perusteluita. Esimerkissä arvioitavan tutkimuksen kohteena on Foucault'n tuotanto. Ensimmäisessä kappaleessa referoidaan tutkimuksen tekijän esittämä pyrkimys välttää jargonia ja kirjoittaa ”mahdollisimman kirikkaasti ja selkeästi” (r. 1–2). Toisessa kappaleessa siirrytään tarkastelemaan ongelmia, joita pyrkimyksestä on arvioijan näkemyksen mukaan seurannut.

(46)

1. Alhanen korostaa pyrkivänsä itse ”välttämään tällaista jargonia ja kirjoittamaan
2. mahdollisimman kirikkaasti ja selkeästi” (s. 16). Näin syntyy helposti illuusio, että
3. Alhasen kieli olisi muka läpinäkyvämpää ja jotenkin välittömämmin kohteensa
4. kanssa kosketuksiin pääsevää kuin ”tyylitellevästi” ja ”vaikeatajuisesti” kirjoittavien
5. kommentaattoreiden.
- 6.
7. Yksi ilmentymä tästä välittömyyden illuusiosta on se, että Alhanen ei juurikaan
8. problematisoi tutkimustapaansa, filosofisen kommentaarin kirjoittamista. Tämä on
9. ongelmallista etenkin Foucault'n kohdalla – tiedetäänhän Foucault'n suhtautuneen
10. sangen kriittisesti kommentaariin. Hän piti sitä ritualisoituna kontrollimuotona ja
11. yhtenä kulttuurin jähmettämisen tapana. Alhanenkin valvoo huolella yhtä ainoaa
12. ”oikeaa” mestarinsa tulkintatapaa: **hänen tekstissään toistuvat taajaan ilmaisut**
13. **siitä, kuinka Foucault ”ymmärretään helposti väärin”, kuinka**
14. **kommentaattorit ”esittävät usein hyvinkin erilaisia tulkintoja hänen**
15. **tutkimustensa luonteesta”, kuinka jokin lähestymistäpä ”johtaa harhaan” ja**
16. **kuinka Foucault'n ajatukset ”tulee ymmärtää oikein”.** Nämä diskursiiviset
17. kurinpitotoimet ovat ristiriidassa ajattelun kriittisen historian eetoksen kanssa, jota
18. Alhanen muutoin kannattaa. Juuri kurittomassa ”väärin” ymmärtämisessä saattaa
19. toisinaan piillä ajattelun uudistumisen mahdollisuus. Myös Foucault'lle itselleen
20. teokset olivat ennen kaikkea työkalupakkeja, ajattelun liikettä edistäviä, eivät
21. kontrollipisteitä ja vartioasemia pystyttäviä. || [S0704]

Toisen kappaleen aluksi kiinnitetään siihen, että arvioitavan tutkimuksen ote on hyvin normatiivinen: tutkijan kuvataan valvovan ”yhtä ainoaa ’oikeaa’ mestarinsa tulkintatapaa” (r. 11–12). Tutkimuksen normittavaa otetta havainnollistetaan AI-lauseyhdistelmän avulla, joka antaa esimerkkejä oikein–väärin-asetelman sisältävistä väitteistä. Väitteet referoidaan alisteisten *kuinka*-lauseiden muodostamalla ketjulla, (r. 12–16: *hänen tekstissään toistuvat taajaan ilmaisut siitä, kuinka – –, kuinka – –, kuinka – – ja kuinka – –*). Ketjuun

sisältyy teoksesta poimittuja sanasanaisia fragmentteja, jotka eivät liity toisiinsa niinkään sisällöllisesti kuin normatiivisen sävynsä puolesta (esim. – – *kuinka Foucault ”ymmärretään helposti väärin”*, – – *kuinka jokin lähestymistapa ”johtaa harhaan”* – –). Referaattien *kuinka*-interrogatiivien tehtäväksi voi edellisten esimerkkien tapaisesti ymmärtää sen tunnustamisen, että sitaattit on poimittu jostakin laajemmasta verbaalisesta kokonaisuudesta, joka on jätetty referoinnin ulkopuolelle. Esimerkissä sisällön karsimisen motivaatioksi voi nähdä referoinnin fokuksen asettamisen tutkijan sananvalintoihin ja tekstin sävyyn eikä niinkään hänen esittämiinsä väitteisiin.

Osoittaa-predikaatin hallitsemia AI-lauseyhdistelmiä käytetään kirja-arvioissa referoinnin lisäksi myös päättelyn ilmaisemiseen.⁵¹ Seuraavassa esimerkissä *osoittaa*-predikaatillisen AI-lauseyhdistelmän avulla esitetään päätelmä siitä, mitä arvioitava julkaisu on epäsuorasti osoittanut todeksi sen tekijöistä. Kappale on osa kirja-arvion päättävää loppuarvion toimintavaihetta.

(47)

1. 6. Yleisarvio
- 2.
3. Arvosteltava teos on johdonmukainen yleisesitys, joka tarjoaa rautaisannoksen tietoa
4. juridisesta kirjoittamisesta sekä periaatteelliselta että tekniseltä kannalta. **Se osoittaa**
5. **samalla, miten laaja-alaisia, yleistä oikeuskulttuuria tukevia harrastuksia**
6. **suomalaisilla julkisoikeuden tutkijoilla on.** || [L0902]

Kappaleen aloitusvirke ilmaisee kehuun julkaisun asiasisällöstä (r. 3–4). Sitä seuraa AI-lauseyhdistelmän edustama virke, joka on tulkittavissa päättelyn ilmaukseksi: sen hallitseva osa esittelee päättelyn perustan, tässä tapauksessa arvioitavan julkaisun (r. 4–5: **Se** [= teos] *osoittaa samalla*), ja alisteinen osa ilmaisee sen pohjalta tehtävän evaluatiivisen päätelmän (r. 5–6: *miten laaja-alaisia, yleistä oikeuskulttuuria tukevia harrastuksia suomalaisilla julkisoikeuden tutkijoilla on*). Interrogatiivilauseen *miten*-sana on nyt astemääritteenä adjektiiville (*miten laaja-alaisia*) ja jonkinlaisessa eksklamatiivisessa funktiossa: sen avulla ihastellaan teoksen tekijöiden osaamisen ja viitseliäisyyden tasoa. Sanastollis-kieliopillisesti esimerkin AI-lauseyhdistelmä ei kuitenkaan merkittävästi eroa edellä käsitellyistä referointitapauksista (ks. erityisesti esimerkkiä 41), vaan sen tulkitseminen päättelyn ilmaukseksi perustuu pitkälti yhteisöllis-kulttuuriseen taustatietoon: ei liene todennäköistä, että tekijät olisivat käsitelleet teoksessa omaa erinomaisuuttaan ja argumentoineet sen puolesta.

Myös seuraavassa esimerkissä AI-lauseyhdistelmä ilmaisee päättelyä, mutta nyt sen perustaksi on merkitty kirja-arvion edeltävä virke. Alisteisen interrogatiivilauseen aloittava *kuinka*-sana ohjaa tulkitsemaan päätelmän yleistyukseksi, jonka paikkansapitävyyttä tekstin edeltävä virke on havainnollistanut yksityiskohtien tasolta. Esimerkissä on arvioitavana tiedekriittinen teos,

---

⁵¹ Referoinnin ja kausaalisuuden ilmausten yhteyttä on tarkastellut Verhagen (2005, erit. s. 146).

jossa tarkastellaan naistutkimusta luonnontieteen näkökulmasta. Arvio on julkaistu Naistutkimus-lehdessä.

(48)

1. || Sen lisäksi, että ihmislajin yksilöillä on elimelliset edellytykset anatomiseen ja
2. fysiologiseen monimuotoisuuteen, tutkijat ymmärtävät nykyisin saman koskevan
3. myös ihmisten käyttäytymistä, seksuaalisuus mukaan lukien. Pelkästään se, että
4. ihmislaji lisääntyy suvullisesti, ei sinänsä edellytä heteroseksuaalisen
5. suuntautumisen ensisijaisuutta tai erityistä asemaa. Sen sijaan ihmisilläkin on
6. muiden nisäkkäiden tavoin edellytykset biseksuaaliseen seksuaalikäyttäytymiseen.
7. Se, että Niemelä ja Tammisalo kuitenkin katsovat tarpeelliseksi esittää
8. kestävämmän väitteen ihmislajin heteroseksuaalisuudesta, on itsessään hyvä
9. esimerkki heteronormatiivisesta ajattelusta. **Tämä taas osoittaa, kuinka queer-**
10. **tutkimuksen kehittämä heteronormatiivisuuden käsite ei ole vain "tyhjyyttä**
11. **kumiseva muotitermi" (s. 24-25), vaan osuva ja tarpeellinen työkalu**
12. **ongelmallisten ajatusmuotojen kritikointiin.** || [N0703]

Kappaleen kolmessa ensimmäisessä virkkeessä esitellään tieteessä vallitsevaksi esitetty käsitys ihmisen seksuaalisuudesta: heteroseksuaalisuus ei ole erikoisasemassa (r. 1–6). Rivien 7–9 virkkeessä huomio kohdistetaan teoksessa esitettyyn, vallitsevalle käsitykselle vastakkaiseen kantaan ja luokitetaan se esimerkiksi heteronormatiivisesta ajattelusta. Tämän jälkeen rivien 9–12 virkkeessä ilmaistaan päätelmä, ettei arvioitavassa teoksessa esitetty väite heteronormatiivisuuden käsitteen turhuudesta pidä paikkaansa. Päätelmä ilmaistaan AI-Lauseyhdistelmässä, jonka hallitseva osa (*Tämä taas osoittaa*) ilmaisee argumentointia: se ohjaa tulkitsemaan tekstin edellisen virkkeen perusteluksi *kuinka*-lauseessa ilmaistavalle päätelmälle (ks. Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998: 66). Syntaktisesti *kuinka*-sana ei hahmotu nyt tavan adverbiaaliksi eikä astemääritteeksi vaan konjunktiomaiseksi, *että*-sanaa muistuttavaksi elementiksi. Se näyttäisi ilmaisevan, että edeltävä perustelu on osoittanut lauseessa ilmaistavan päätelmän todeksi esimerkin kautta. Tulkitani on, että *että*-konjunktio olisi käsitellyt perustelua kattavampana, yleisemmän tason osoituksena päätelmän oikeellisuudesta eikä vain esimerkkinä (vrt. *Tämä taas osoittaa, että käsite ei ole vain muotitermi*).

Tässä alaluvussa olen tarkastellut sellaisia AI-lauseyhdistelmiä, joiden avulla referoidaan tutkimusjulkaisujen ei-kysyvää sisältöä eli väitteitä laajasti ymmärrettynä. Tällaisten AI-lauseyhdistelmien tuntomerkkinä on se, että alisteista interrogatiivilauseetta hallitsee tiedon välittämistä kuvaava verbi kuten *kuvata*, *näyttää* tai *osoittaa*. Aineistolle ominaisten *osoittaa*- ja *näyttää*-verbien erityispiirre on, että niiden avulla asetutaan episteemisesti samaan linjaan referoidun osapuolen kanssa: referoitu tieto hyväksytään todeksi.

Ei-kysyvää sisältöä referoitaessa AI-lauseyhdistelmän avulla voidaan ilmaista, että referaatti on skemaattinen suhteessa referoinnin kohteeseen: referoinnin kohteen implikoidaan tarjoavan asiasta yksityiskohtaisempaa tietoa. Referaattiosaan sisältyvän interrogatiivisanan tehtävä on täsmentää, millä tavoin referaatti on skemaattinen suhteessa referoinnin kohteeseen. Aineistossa

tavanomaisimpia interrogatiivisanoja ovat *miten* ja *kuinka*. Ne voivat ohjata tulkitsemaan referaattia skemaattisena esimerkiksi suhteessa tekemisen tai tapahtumisen tapaa koskevaan sisältöön. Lisäksi *miten*- ja *kuinka*-sanoilla on konjunktioomaista käyttöä, jolloin niiden merkitys tulee lähelle *että*-sanaa. *Että*-sanasta poiketen *miten*- ja *kuinka*-sanat ohjaavat kuitenkin tulkitsemaan referointiverbissä kuvattua toimintaa vaihteellisesti etenevänä, eli ne edustavat jonotarkastelun mukaista käsitteistystapaa, käyttäakseni kognitiivisen kielitieteen termiä. *Että*-referaateille on ominaista tiivistelmätarkastelun mukainen käsitteistystapa.

Akateemisissa kirja-arvioissa tutkimustietoa referoidaan AI-lauseyhdistelmien avulla usein silloin, kun kohteena on jokin laaja sisältökokonaisuus, esimerkiksi arvioitava teos kokonaisuudessaan tai jokin sen pääluke tai osa-artikkeli. Tällaisille AI-lauseyhdistelmille on ominaista, että ne asettuvat YLEI-NEN–YKSITYISKOHTAINEN-kuvioon niitä seuraavan tekstin osan kanssa. Tällöin esiteltävästä (osa)kokonaisuudesta luodaan ensin kursorinen yleiskuva AI-lauseyhdistelmän avulla ja sen jälkeen tarjotaan astetta yksityiskohtaisempaa tietoa. AI-lauseyhdistelmiä käytetään myös sanatarkassa referoinnissa esimerkiksi sen korostamiseen, että kyse on fragmentista, joka on irrotettu alkuperäisestä asiayhteydestään. Lisäksi etenkin *osoittaa*-predikaatin hallitsemia AI-lauseyhdistelmiä voidaan käyttää tekstinsisäisten päättelyketjujen rakentamiseen.

Seuraavaksi teen lyhyen ekskursiorin referoinnin ja evaluoinnin rajamaastoon tarkastelemalla kieltoimuotoisia AI-lauseyhdistelmiä, joiden avulla raportoidaan evaluoivaan sävyyn, millaista tietoa arvioitava teos *ei* tarjoa.

4.6 ESKURSIO: KIELTEISET AI-LAUSEYHDISTELMÄT EVALUOINTINA

Aineiston AI-lauseyhdistelmistä 8 % (58/696) on sellaisia, joiden syntaktisesti hallitseva osa on kieltoimuotoinen. Diskurssintutkimuksessa kieltoilmaukset on nähty moniäänisyyden ja dialogisuuden resursseiksi, joiden avulla voidaan esimerkiksi kiistää tekstissä referoidun väitteen todenmukaisuus taikka ilmaista, että jokin tilanteisesti tai yhteisöllis-kulttuurisesti virittynyt odotus ei ole toteutunut tai että jotakin sosiaalista normia ei ole noudatettu. Samalla näitä ideologisia käsityksiä rakennetaan olemassaolevaksi ja osaksi tekstin kontekstia. (Fairclough 1992: 121–122; Pagano 1994; Martin & White 2005: 118–120; vrt. Tuppurainen 1991; Halonen 2005.)

Kirja-arvioissa kieltoimuotoisten AI-lauseyhdistelmien peruskäyttöä on tutkimusjulkaisun evaluointi. Tällöin niiden avulla raportoidaan, mitä arvioitavassa julkaisussa on jätetty tekemättä tai mitä siitä puuttuu, ja ohjataan tulkitsemaan ratkaisu jollakin mittapuulla epätydyttäväksi tai yllättäväksi (vrt. Jacoby & Gonzales 2002). Tältä osin kieltoimuotoisten AI-lauseyhdistelmien merkitys tulee lähelle luvussa 5 tarkasteltavien *jäädä*-ilmausten merkitystä.

Kieltomuotoisuutta lukuun ottamatta evaluoivat AI-lauseyhdistelmät muistuttavat edellä tarkasteltuja referoivia AI-lauseyhdistelmiä: niiden interrogatiiviosa on yleensä objektimaisessa suhteessa hallitsevaan verbiin, joka puolestaan kuvaa tiedonvälitystä tai tutkimista, kuten esimerkissä 49 verbi *ilmaista* ja esimerkissä 50 verbi *käsitellä*. Toisinaan tällainen verbi on lauseessa nominaalistettuna ja interrogatiivilause toimii sen täydennyksenä osana NP:tä (ks. lukua 4.3). Näin on esimerkissä 51, jossa interrogatiivilause täydentää teonsanaa *tarkastelu*.

(49) Tekijä **ei** ole selvästi **ilmaissut** sitä, mitä hän tarkoittaa dynaamisella tulkinnalla. [L0906]

(50) Tutkimuksessa **ei käsitellä** lainkaan sitä, mitä edellytyksiä oikeusvertailun tekeminen edellyttää tutkijalta. [L0901]

(51) Teoksessa **ei** sen sijaan ole yhtenäistä **tarkastelua siitä**, miten vakuutusoppimislain säännökset toimivat vastuuvakuutusympäristössä (tutkimuskysymys a). [L0904]

Esimerkkien AI-lauseyhdistelmiä on mahdollista tulkita suhteessa tieteenteon peruseriaatteisiin (vrt. esim. Hirsjärvi ym. 2009 [1996]: 22–23). Esimerkin 49:n voi tulkita ilmaisevan poikkeamaa siitä periaatteesta, että tutkimuksen keskeiset käsitteet on määriteltävä, ja esimerkin 50 poikkeamaa siitä, että tutkimuksen teoreettis-menetelmällisistä ratkaisuista on tehtävä selkoa. Esimerkin 51 voi kuulla kaiuttavan normia siitä, että asetettuihin tutkimuskysymyksiin on vastattava. Tällaiset AI-lauseyhdistelmät siis rakentavat kirja-arvion moniäänisyyttä ankkuroimalla evaluaation tiedeyhteisöllisesti jaettuun ideologiaan. Kyse on kuitenkin kaksisuuntaisesta vaikutussuhteesta: esimerkkien kieltoilmaukset eivät ainoastaan heijasta tiedeyhteisöllisiä ajattelutapoja vaan samalla myös rakentavat niitä olemassaoleviksi ja ylläpitävät niitä osana ruohonjuuritason kielellis-sosiaalista toimintaa (ks. Fairclough 1992: 121–122; Halonen 2005: 275; ks. myös Mäntynen 2012).

Se, että arvioitavassa teoksessa ei ole kerrottu tai tehty jotakin, voi olla seikka, johon teoksen tekijä on itsekin kiinnittänyt sanallisesti huomiota. Eri-toten etnometodologiassa ja siihen pohjautuvassa keskusteluanalyysissä on havaittu, että kun ihmiset toimivat tavallisesta poikkeavalla tavalla, he tuovat poikkeavuuden esiin kertomalla toimintansa syistä tai tarkoituseristä (Rae-vaara 2009: 231–233 ja siinä mainittu kirjallisuus). Tekemällä selkoa omasta toiminnastaan ihmiset osoittavat olevansa tietoisia toimintansa odotuksen-vastaisuudesta, mikä samalla osoittaa heidän tietoisuuttaan myös siitä, mikä olisi ollut odotuksenmukaista (mts. 231).

Kirja-arvioihin tämä käytänne heijastuu siten, että niissä raportoidaan toisinaan paitsi siitä, mitä arvioitavassa teoksessa on jätetty tekemättä, myös siitä, kuinka ratkaisua on perusteltu. Perusteluiden raportointi kertoo kirja-arvion lukijalle, että ratkaisu on ollut tietoinen. Samalla se ennakoii perusteluiden evaluointia kirja-arviossa: riittävätkö perustelut oikeuttamaan poikkeavan ratkaisun? Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, jossa raportoidaan kieltomuotoisen AI-lauseyhdistelmän (lihavoitu) avulla, mitä tietoja

tutkimuksessa ei anneta. Ratkaisun syyt raportoidaan ilmauksin, jotka olen merkinnyt esimerkkiin lihavoinnilla ja kursivoinnilla. Evaluointia ilmaistaan sekä raportoinnin lomassa ja sen jäljessä. Esimerkissä arvioitavana on tutkimus, johon on kerätty haastatteluaineisto.

(52)

1. || **Tutkimuseettisistä syistä** tekstissä ei paljasteta, mistä kaupungista vastaajat
2. **ovat tai mitä puoluetta he edustavat. Tarkoituksena on ollut** – hyvin
3. ymmärrettävistä syistä – **suojella erityisesti sellaisten vastaajien henkilöllisyyttä,**
4. **jotka olisivat asemansa vuoksi helposti tunnistettavissa.** Tästä huolimatta
5. paikoitellen heräsi ajatus, että olisi ollut kiinnostavaa tietää, minkä kokoiseen
6. kaupunkiin tai mihin poliittiseen ryhmittymään vastaaja mielipiteineen sijoittuu.
7. Näin erityisesti kiintiösäännöksen vastustusta käsittelevässä luvussa, jossa todettiin
8. olevan tyypillistä, että omassa puolueessa kiintiöiden kanssa on selvitty mukavasti,
9. mutta muissa puolueissa sen sijaan on vakaviakin ongelmia. || [N0803]

Kappale alkaa virkkeellä, jossa raportoidaan kielto- tai kieltomuotoisen AI-lauseyhdistelmän avulla, millaisia taustatietoja haastatelluista ei ole annettu (kotipaikka ja puoluekanta). AI-lauseyhdistelmän hallitsevaan osaan sisältyvä kausaalinen adverbiaali raportoi ratkaisun syyn ja ohjaa tulkitsemaan ratkaisua tietoisena valintana (r. 1: *tutkimuseettisistä syistä*). Seuraavassa virkkeessä ratkaisun syytä valotetaan tarkemmin, ja katkoviivoon erotetussa lisäyksessä annetaan niille periaatteellinen hyväksyntä (r. 2–4: *Tarkoituksena on ollut – **hyvin ymmärrettävistä syistä** – suojella* –). Riviltä 4 alkavassa virkkeessä esitetään kuitenkin parannusehdotus, mikä antaa ymmärtää, ettei ratkaisua pidetä kuitenkaan täysin optimaalisena. Ehdotuksessa kiinnitetään huomioita tiettyihin ”kiinnostaviin” taustatietoihin ja implikoidaan, että niiden paljastaminen olisi ollut paitsi hyödyllistä myös tutkimuseettisesti mahdollista (r. 4–6: – – *olisi ollut kiinnostavaa tietää, minkä kokoiseen kaupunkiin tai mihin poliittiseen ryhmittymään vastaaja – – sijoittuu*). Kappaleen viimeisessä virkkeessä täsmennetään, minkä asian käsittelyssä tiedoista olisi ollut erityistä hyötyä (r. 7–9).

Edellisestä esimerkistä poiketen enemmistönä aineistossa ovat kuitenkin sellaiset tapaukset, joissa raportoidaan ainoastaan tekemättä tai kertomatta jättäminen mutta ei sen syytä. Tällöin syntyy helposti vaikutelma, että kyse ei ole tietoisesta valinnasta vaan siitä, että jotakin olennaista on jäänyt tekemättä esimerkiksi huolimattomuuden tai tietämättömyyden vuoksi. Tällaisia tekemättömyyksiä moititaan kirja-arvioissa yleensä suoranaisesti. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa käsitellään teoksen lähtökohtia ja kritisoidaan tekijää siitä, että hän on jättänyt perustelematta tekemänsä valinnat. Kielto- tai kieltomuotoisen AI-lauseyhdistelmän avulla täsmennetään, millaisia tiedollisia puutteita teokseen on jäänyt.

(53)

1. || Työn aihe/tutkimusongelma on sinänsä mielekkäästi ja järkevästi asetettu, eikä
2. varsinaista perusongelmaa ole rajattu liian laveasti. Silti rajauksissa pistää silmään

3. myös se, ettei tekijä juurikaan perustele näitä valintojaan. Eurooppa-oikeus ja
4. integraatiotutkimus on laaja kenttä ja sille on tunnusomaista se, ettei se tunnusta
5. valtiollisia rajoja samalla tavoin fundamentaalisiksi kuin aiemmassa
6. oikeusajattelussa. Tästä huolimatta Pason työ on tässä mielessä aivan traditionaalista
7. oikeustutkimusta; perusteluissa olisi tullut tarkemmin ja avoimemmin perustella
8. tämä rajaus. Juuri oikeuskulttuurisen tutkimuksen saralla valtiolisten ja
9. kansainvälisoikeudellisten rajojen (episteeminen) tunnustaminen on erityisen
10. ongelmallista, koska oikeuskulttuurisessa tutkimuksessa lähtökohdat ovat
11. toisenlaiset, eikä muodollisille seikoille anneta yleensä noin rajaavaa merkitystä.
- 12.
13. Perustelujen puutteeseen liittyy monentyypisiä kysymyksiä: miksi juuri Suomen
14. KKO ja miksei mukaan ole otettu muita oikeuskulttuurisen vertailun kannalta
15. vieläkin kiintoisampia kohteita, kuten Tanskan korkein oikeus, Saksan
16. valtiosääntötuomioistuin tai Puolan valtiosääntötuomioistuin? En väitä, ettei tehty
17. valinta olisi mahdollinen, mutta se on jossain määrin vajaan perusteltu. Vajaus
18. syntyy nimenomaan siitä, **ettei eurooppalaista keskustelua tunteva löydä**
19. **perusteluja sille, miksi niin suuri osa keskustelusta on rajattu ulkopuolelle, ja**
20. **mikä on työn suhde tuollaiseen ainekseen eli miten juuri tämä työ metodisesti**
21. **ja näkökulmallisesti sekä aiheenvalinnallisesti suhteutuu alan muuhun**
22. **eurooppalaiseen tutkimukseen.** || [L0904]

Esimerkin ensimmäisessä kappaleessa tutkimuksen asetelmalle annetaan ensin periaatteellinen hyväksyntä (r. 1–2). Seuraavassa virkkeessä kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, että tutkija ei ole toiminut implikoitujen normien mukaisesti: hän ei ole riittävästi perustellut tekemiään valintoja (r. 2–3). Kappaleen loppuosassa argumentoidaan, miksi perustelujen olisi pitänyt olla vahvemmat (r. 3–11). Katkelman jälkimmäisessä kappaleessa raportoidaan täsmällisemmin, millaisia tiedollisia puutteita teoksen koetaan jääneen. Raportointia tehdään ensin syntaktisesti itsenäisten interrogatiivilauseiden avulla, jotka kysyvät syytä (r. 13–16: *Perustelujen puutteeseen liittyy monentyypisiä kysymyksiä: miksi – – ja miksei – –?*). Syytä koskeva kysymys välittää ISK:n (2004: § 1688) mukaan odotuksenvastaisuuden implikaation. Rivien 17–22 virkkeessä raportointia jatketaan kieltomuotoisen AI-lauseyhdistelmän avulla. Tällä kertaa tiedon puutteita eritellään geneerisen asiantuntijalukijan näkökulmasta, johon viitataan hallitsevan lauseen subjektissa (– – *ettei eurooppalaista keskustelua tunteva löydä perusteluja sille, miksi – –*). Asiantuntijalukijaan viittaaminen näyttäisi korostavan esimerkissä sitä, että teoksen tiedollisten puutteiden katsotaan liittyvän nimenomaan työn oman erikoisalan kirjallisuuden huomiointiin.

Myös seuraavassa esimerkissä kieltomuotoisen AI-lauseyhdistelmän avulla raportoidaan tutkimuksen tiedollisista puutteista. Nyt AI-lauseyhdistelmä asettuu osaksi perusteluiden ketjua, jonka kautta osoitetaan, että teoksessa esitetty väite on epätasällinen ja siksi altis kritiikille.

(54)

1. || Rikosoikeudelliseen laintulkintaoppiin liittyy kysymys teleologisen laintulkinnan
2. ja laillisuusperiaatteen välisestä suhteesta. Sahavirta käsittelee varsin laajasti niitä
3. rajoja, joita rikosoikeudellinen laillisuusperiaate asettaa EU-oikeuteen nojautuville
4. rikossäännöksille (s. 125–130). Tässä yhteydessä erityisen mielenkiintoista on EU-

5. oikeuteen liittyvä ja erityisesti Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen käyttämä
6. teleologisen tulkinta-asette. Sahavirta päättyy jossain määrin yllättäen katsomaan (s.
7. 129), että »laillisuusperiaate johtaa siihen, että rangaistusvastuuta tai sen
8. ankaroittamista ei voida perustaa kansallisen oikeuden tulkintaan, jolla pyritään
9. ainoastaan saavuttamaan unionisäännöksen tarkoitus».
- 10.
11. Sahavirran esittämä kannanotto on tulkinnanvarainen, **koska siinä ei tarkemmin**
12. **määritellä, millaiseen tulkinnalliseen kontekstiin lausuma liittyy.**
13. Laillisuusperiaatteesta ei voida päätellä tällaista rajoitetta, jos tulkinnassa sinänsä
14. pysytään kansallisen säännöksen sanamuodon sisäpuolella. Eri asia on, jos
15. rangaistusvastuuta rajoittavaan tulkintaan ja soveltamiseen päädytään punnitsemalla
16. erilaisia kriminaalipoliittisia argumentteja. Täysin selvää tietenkin on, että lain
17. sanamuotoa ei voida ylittää unionisäännökseen kytkeytyvällä teleologisella
18. tulkinnalla. || [L0901]

Ensimmäisen kappaleen alkuosassa esitellään tutkimuksen erästä jaksoa ja sen aihepiiriä. Kappaleen päätteeksi kiinnitetään huomiota jaksossa esitettyyn väitteeseen ja käsitellään sitä kommenttiadverbiaalin avulla odotuksenvastaisena (r. 6–9: *Sahavirta päättyy jossain määrin yllättäen katsomaan (s. 129), että – –*). Väitteen evaluaatiota jatketaan seuraavassa kappaleessa, jossa sitä moititaan kopulalauseen avulla epätasälliseksi (r. 11: *Sahavirran kannanotto on tulkinnanvarainen*). Moitetta perustellaan kieltomuotoisessa AI-lauseyhdistelmässä raportoimalla, mitä tärkeäksi implikoitua tietoa väitteen yhteydessä ei ole määritelty (r. 6–7: *koska siinä ei tarkemmin määritellä, millaiseen – –*). Puuttuvan tiedon tärkeyttä taas perustellaan rivien 13–16 virkkeissä esittelemällä erilaisia ehtoja, joista tutkijan väitteen hyväksyttävyyden tai epähyväksyttävyyden nykyisellään riippuu (*Laillisuusperiaatteesta ei voida päätellä tällaista rajoitetta, jos – –. Eri asia on, jos – –*). Esimerkissä kieltomuotoinen AI-lauseyhdistelmä on siis yksi keino, jonka avulla tutkimustekstin epätasällisyyttä tuodaan ilmi ja havainnollistetaan kirja-arvion lukijalle.

Vaikka edellä on tarkasteltu sisällöllisten puutteiden raportointia vain kieltomuotoisten AI-lauseyhdistelmien kannalta, vastaavanlaista raportointia tehdään aineistossa myös muunlaisten AI-lauseyhdistelmien avulla. Havainnollistukseksi sopii seuraava esimerkki, jossa teoksen puutteita esitellään kolmen AI-lauseyhdistelmän muodostaman ketjun avulla. Tiedon puutteita osoitetaan lausekiellon lisäksi konditionaalin perfektin avulla sekä *jättää avoimeksi* -ilmauksen avulla. Katkelman kappaleiden työnjako on, että ensimmäinen esittelee, toinen evaluoi.⁵² Tekstissä on meneillään osa-alueen käsittely, joka kohdistuu työn menetelmällisiin ratkaisuihin.

(55)

1. || Koska tutkimuksen punaisena lankana on suomalaisten säännösten vertailu
2. kansainvälisten sitoumusten asettamiin velvoitteisiin, Sahavirta ilmoittaa
3. käyttävänsä myös oikeusvertailua (s. 13–14). Oikeusvertailun tarkoituksena on
4. tarkastella sitä, miten rahanpesun kriminalisoimiseen liittyvät kansainväliset ja
5. eurooppaoikeudelliset velvoitteet on eräissä muissa maissa toteutettu. Näitä

---

⁵² Esimerkki on peräisin samasta kirja-arviosta kuin edellinen esimerkki.

6. vertailumaita ovat Yhdysvallat, Yhdistyneet Kuningaskunnat, Saksa ja Ruotsi.
7. Vertailumaissa toteutettujen lainsäädäntöratkaisujen perusteella on pyritty
8. arvioimaan Suomen rikoslain muutostarpeita ja -mahdollisuuksia. Tutkimukseen ei
9. sisälly erillistä oikeusvertailua, vaan vertailu on sisällytetty kuhunkin
10. asiakokonaisuuteen, jossa se parhaiten tukee mahdollisesti annettavia
11. tulkintasuosituksia.
- 12.
13. Pidän Sahavirran tekemää rakenteellista ratkaisua oikeaan osuneena. Myös
14. oikeusvertailun avulla saadut tulokset ovat tarjonneet lukuisia argumentteja
15. Sahavirran esittämille omille kannanotoille ja johtopäätöksille. *Sen sijaan Sahavirta*
16. *jättää valitettavan avoimeksi sen, mitä hän yleisesti ymmärtää oikeusvertailulla.*
17. *Tutkimuksessa ei käsitellä lainkaan sitä, mitä edellytyksiä oikeusvertailun*
18. *tekeminen edellyttää tutkijalta. Lisäksi tutkimuksessa olisi ollut syytä pohtia sitä,*
19. *mitä erityispurteita oikeusvertailussa on silloin, kun tutkimuskohteena on*
20. *kansainvälisiin sitoumuksiin perustuva sääntely ja silloin, kun verrataan*
21. *kansallisissa järjestelmissä ilman kansainvälistä yhteistyötä syntyneitä*
22. *rikossäännöksiä.* Pidän erityisenä puutteena sitä, että tutkimuksessa ei hyödynnetä
23. edes oikeusvertailua käsittelevää Jaakko Husan perusteosta. || [L0901]

Ensimmäisessä kappaleessa esitellään tutkimukseen sisältyvän oikeusvertailun tavoitteet ja toteutustapa (r. 1–11). Toisessa kappaleessa toteutusta evaluoidaan. Riveille 13–15 sijoittuvassa virkeparissa esitetään myönteisiä huomioita vertailun toteutuksesta ja tuloksista. Tämän jälkeen evaluoinnin suuntaa muutetaan raportoimalla kolmen peräkkäisen AI-lauseyhdistelmän avulla, mihin olennaisiksi implikoituihin kysymyksiin tutkija ei ole tarjonnut vastausta (r. 15–22). Ensimmäinen raportti esitetään AI-lauseyhdistelmällä, jonka predikaatti *jättää avoimeksi* ilmaisee poikkeamista implikoidusta määrittelytavoitteesta (r. 15–16: *Sen sijaan Sahavirta jättää valitettavan avoimeksi sen, mitä –*). Seuraava raportti esitetään kieltomuotoisen AI-lauseyhdistelmän avulla, jonka ääri-ilmaus *lainkaan* sävyttää moittivaksi (r. 17–18: *Tutkimuksessa ei käsitellä lainkaan sitä, mitä –*). Ketjun viimeinen AI-lauseyhdistelmä on muotoiltu konditionaalin perfektin avulla jälkikäteiseksi parannusehdotukseksi (r. 18–22: *Lisäksi tutkimuksessa olisi ollut syytä pohtia sitä, mitä –*). *Olla syytä* -predikaatti tuo ehdotukseen normatiivista sävyä (ks. lukua 6.3.1). Esimerkkien AI-lauseyhdistelmät aktivoivat taustakseen tiedeyhteisöllisesti jaettua tietoa siitä, miksi menetelmävalintoja olisi ollut asianmukaista pohtia tekstin tasolla enemmän.⁵³ Tätä tulkintaa vahvistaa se, että ilmaistuja moitteita ei lainkaan perustella tekstissä (vrt. lukuun 5.4.1).

Tässä alaluvussa tutkimuskohteenani ovat olleet kieltomuotoiset AI-lauseyhdistelmät, joiden avulla raportoidaan, mitä teoksen tekijä on jättänyt tekemättä tai mitä tietoa teoksesta puuttuu. Tällaiset evaluatiiviset AI-lauseyhdis-

---

⁵³ Oikeustieteen, menetelmäoppaassa asiaa on normitettu seuraavasti: ”Hyvässä oikeustieteellisessä tutkimuksessa tutkimuksen metodologinen osa ei ole tutkimuksenteon jälkeen viimeisenä kirjoitettu pakkopullamainen metodisääntöjen esittely, jolla ei juuri ole tekemistä tehdyn tutkimustyön kanssa. Ansiokas metodologinen luku sisältää tutkimuksessa käytettyjen metodien kuvauksen lisäksi perustellusti pohditun yleisemmän kuvauksen oman tutkimuksen tieteellisistä sitoumuksista ja teoreettisista lähtökohdista.” (Hirvonen 2011: 61.)

telmät osaltaan rakentavat kirja-arvioiden moniäänisyyttä luomalla vaikutelman, että teoksen arviointi on ankkuroitu tiedeyhteisöllisesti jaettuihin normeihin tai odotuksiin, joita ei ole tarpeen tekstin tasolla esitellä eikä perustella. Tällöin tekstistä kuuluu siis arvioijan äänen lisäksi myös tiedeyhteisön kollektiivinen ääni, jota samalla ylläpidetään ja vahvistetaan. Kieltoimuotoisia AI-lauseyhdistelmiä esiintyy kirja-arvioissa hyvin monenlaisissa evaluatiivisissa toimintokuvioissa. Analysoimissani tapauksissa ne täsmentävät tai perustelevat edeltävässä tekstissä ilmaistua moitetta taikka asettuvat osaksi peräkkäisten ja tasavertaisten moitteiden ketjua.

4.7 AI-LAUSEYHDISTELMÄ KYSEENALAISTUKSENA

Analyytiluvun lopuksi tarkastelen kyseenalaistuksina käytettäviä AI-lauseyhdistelmiä. Kyseenalaistuksen määrittelen toiminnoksi, jossa ilmaistaan epäily toisen osallistujan esittämän väitteen todenperäisyydestä taikka epäily hänen toteuttamansa toiminnan mielekkyydestä tai hyväksyttävyydestä. Kyse on siis dialogisesta ja moniäänisestä toiminnosta, jossa kahden osallistujan välille rakennetaan (potentiaalisesti) erilinjainen suhde. Moitteista ja suorista erimielisyyden osoituksista kyseenalaistukset eroavat siinä, että ne jättävät väitteen todenvastaisuuden tai toiminnan moitittavuuden enemmän tai vähemmän avoimeksi, neuvottelun tilaan. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseenalaistuksen esittäjä ilmaisee kallistuneensa kielteiselle kannalle mutta antavansa vastapuolelle ainakin näennäisen mahdollisuuden argumentoida tätä kantaa vastaan. Moitteen ja erimielisyyden ilmauksissa tällaista neuvottelu- tai väittelyhalukkuutta ei ainakaan lähtökohtaisesti osoiteta vaan omaa näkemystä käsitellään enemmän tai vähemmän lukkoonlyötynä ja ehdottomana. Heritagen (2002: 1439) tapaan kyseenalaistusta voisi luonnehtia myös niin, että kyse on vastapuolelle osoitetusta argumentatiivisesta haasteesta.⁵⁴

Kirja-arvioissa kyseenalaistuksen kohteena voi olla teoksessa esitetyn väitteen (tai sen presupposition) paikkansapitävyys taikka teoreettis-metodisen ratkaisun mielekkyys. Kyseenalaistamiseen voidaan käyttää esimerkiksi sellaisia AI-lauseyhdistelmiä, joissa interrogatiivilause on subjektimaisessa suhteessa hallitsevaan lauseeseen (ks. lukua 4.3). Tällöin hallitseva lause on tyypillisesti predikatiivilauseen muotoinen, ja siinä evaluoidaan interrogatiivilauseen sisältöä episteemisesti. Seuraavissa esimerkeissä evaluoivaa työtä tekevät predikatiivit *kyseenalaista* (56) ja *epäselvää* (57). Kun predikatiivina on *varma* (58), interrogatiivilause hahmottuu adverbiaalimaiseksi (ISK 2004: § 1588).

---

⁵⁴ Englanninkielisten uutishaastatteluiden kyseenalaistuksia (*questionings*) tutkineen Heritagen (2002: 1439) mukaan haastateltavalle esittävät kyseenalaistukset ovat argumentatiivisia haasteita siinä mielessä, että ne hakevat haastateltavalta vastaväitettä, jossa hän poikkeaa aiemmin ilmaisemansa näkemyksen linjalta mutta samalla selvittää aiemman ja nykyisen näkemyksensä välisen ristiriidan jollakin argumentatiivisesti hyväksyttävällä tavalla.

- (56) On kuitenkin **kyseenalaista**, toimiiko Syrjäsen esittämä analogia. [L0807-08]
- (57) **Epäselvää** kuitenkin on, voiko systeemitheoriaa soveltavista tarkasteluista tehdä normatiivisia johtopäätöksiä muussa kuin teknisen normin mielessä. [L0807-08]
- (58) Ymmärrän, että alkujaksot on ollut pakko kirjoittaa väittelijän oman osaamisen kartuttamiseksi ja tutkimuskohteen täsmentämiseksi, mutta en ole **varma** olisiko näitä laajoja taustoittavia jaksoja kannattanut julkaista. [L0905]

Jostain syystä episteemisen predikatiivin sisältävien AI-lauseyhdistelmien käyttö on painottunut lakitieteelliseen osa-aineistoon. Esiintymiä on kaikkiensa kuitenkin niin vähän, ettei tilastollisesti merkitsevien johtopäätösten tekeminen ole mahdollista. Esimerkiksi *kyseenalainen*-adjektiivin sisältäviä AI-lauseyhdistelmiä on vain neljä kappaletta ja *epäselvä*-adjektiivin sisältäviä kaksi kappaletta. Otosta kaventaa lisäksi se, että episteemisiä adjektiiveja voidaan käyttää myös ”aidon” (eikä neuvottelevan) epävarmuuden ilmaisemiseen (esim. – – *en ole varma, tuliko kirja ulos niin aikaisin, että Rädyn olisi ollut mahdollista ottaa se huomioon* – – [L0805]).⁵⁵

Huomattavasti taajakäyttöisempiä (43 kpl) kyseenalaistamisen resursseja aineistossa ovat sellaiset AI-lauseyhdistelmät, joita hallitsee *kysyä*-verbi osana modaalistettua passiivi- tai nollapersoonalauseetta. Kyseenalaistus-tulkinta on luonteva etenkin silloin, kun interrogatiiviosassa käsitellään jotakin arvioitavan teoksen väitteisiin tai ratkaisuihin liittyvää seikkaa kuten seuraavissa esimerkeissä.

- (59) Käsitteellisellä tasolla erottelu voidaan tehdä, mutta kriittisesti **voidaan kysyä**, voidaanko erottelu tehdä käytännön tulkintatilanteissa. [L0805]
- (60) **Mahdollista** [ø:n] on myös **kysyä**, onko enää tässä vaiheessa ollut tarpeellista niinkin laajasti selvittää EY-vero-oikeuden ja kansainvälisen vero-oikeuden perusteita. [L0903]
- (61) [ø] **Voi kuitenkin kysyä**, täyttävätkö toinen ja kolmas luku kriittisen tehtävänsä [L0807-08].

Esimerkkien modaaliainesten merkitys hahmottuu deonttis-dynaamisena (ks. Kangasniemi 1992; Laitinen 1992): niiden avulla ilmaistaan, että kyseenalaistuksen esittäminen on sekä oikeutettua että ”olosuhteisesti” mahdollista (esimerkiksi koska arvioijalla on mielessään jokin vasta-argumentti). Kyse on kirja-arvioille ominaisesta retorisesta strategiasta, joka tuottaa kyseenalaistukselle tietynlaisen vuorovaikutussävyä, joka ei kenties ole yhtä hyökkäävä kuin paljaalla interrogatiivilauseella luotava sävy (vrt. *mutta täyttävätkö luvut kriittisen tehtävänsä?*). Kyseenalaistusta ilmaistaessa AI-lauseyhdistelmän hallitsevalla osalla on siis lähinnä tulkintaa kehystävä tehtävä ja interrogatiiviosa hahmottuu tekstin etenemisen kannalta kohosteisemmaksi, ”pääasiaksi” (vrt. luvussa 4.2 esiteltyihin alisteisuuden ulottuvuuksiin).

⁵⁵ Näitä episteemisyden ilmausten kahta käyttötapaa tarkastellaan lähemmin luvussa 6.3.4.

Modaalisten AI-lauseyhdistelmien lisäksi kyseenalaistuksia ilmaistaan aineistossa myös sellaisin AI-lauseyhdistelmin, joita hallitsee *herää kysymys* -tyyppinen predikaatti. Myös tällaiset AI-lauseyhdistelmät tapaavat olla nollapersoonaisia, eli kyseenalaistajan paikka on jätetty hallitsevassa lauseessa avoimeksi. *Herää kysymys* -predikaatin (62) sukulaisia ovat predikaatit *herättää kysymyksen* (63) ja *herättää kysymään* (64).

- (62) Jälkimmäisen menetelmän esimerkki on melko tilastotiedepainotteinen, ja [ø:lle] **herää kysymys**, onko näin mutkikas menetelmä tarpeen tämän kysymyksen selvittämiseen. [S0801]
- (63) Tämä **herättää** [ø:lle] **kysymyksen**, kuinka luotettavia vertailtavan oikeusjärjestelmän kannalta ja käyttökelpoisia tutkimuksen kohteena olevan oikeusjärjestelmän kannalta näin saadut tutkimustulokset ovat. [L0906]
- (64) *Aktivismi*-artikkelikokoelma **herättää** [ø:n] **kysymään**, onko kaikki keskiluokkaisesta elämäntavasta poikkeava toiminta aktivismia. [K0603]

Alisteisen interrogatiivilauseen näkökulmasta kyseenalaistaville AI-lauseyhdistelmille on ominaista se, että interrogatiivilauseena käytetään useammin *-ko*-lausetta eli vaihtoehtokysymystä kuin MKK-lausetta eli hakukysymystä. Esimerkiksi modaalista *kysyä*-lauseyhdistelmistä 62 % (27/43) sisältää vaihtoehtokysymyksen ja 38 % (16/43) hakukysymyksen. Vaihtoehtokysymysten ja hakukysymysten perusero on se, että vaihtoehtokysymys kuvaa episteemisesti avoimeksi lauseen paikkansapitävyyden ja hakukysymys jonkin sen osan sisällön (ISK 2004: § 1679). Vaihtoehtokysymystä voi pitää kyseenalaistuksen ilmauksen prototyypinä siinä mielessä, että kyseenalaistamisessa on kyse nimenomaan väitteen paikkansapitävyyden horjuttamisesta ja kielteisen vastausvaihtoehdon kannalle kallistumisesta (esim. *kriittisesti voidaan kysyä, voidaanko erottelu tehdä käytännön tulkintatilanteissa* [L0805] 'implikaatio: ei todennäköisesti voida'). Hakukysymysten avulla väitteiden paikkansapitävyyttä horjutetaan välillisemmin tai implisiittisemmin. Havainnollistan asiaa seuraavien esimerkkien avulla, joissa AI-lauseyhdistelmän interrogatiiviosana on MKK-lause.

- (65) Runsasta kontekstiaan Tuohela pyörittää ihailtavan perehtyneesti, mutta myös niin lavealla kädellä, että on pakko kysyä, **missä kulkevat kontekstin rajat**. [N0802]
- (66) Kun Könkkölän metodina ei ole oman tutkimuksen rakentaminen jo olemassa olevalle tutkimukselle, herää kysymys siitä, **mihin väittelijän kannanotot sitten perustuvat**. [L0904]

Esimerkeissä asetetaan kyseenalaiseksi se, onko vastapuolen mahdollista vastata esitettyyn kysymykseen kumoamatta sen presuppositiota, esimerkiksi sitä, että kontekstin rajat todella kulkevat jossain (65), tai sitä, että tutkijan

esittämällä kannanotoilla todella on jokin perusta (66).⁵⁶ Hakukysymykset eivät siis näyttäisi olevan kyseenalaistuksen ilmauksina yhtä konfrontatiivisia kuin vaihtoehtokysymykset: sananmukaisesti tulkittuna ne vain pyytävät vastapuolelta lisätietoa hänen väitteensä tai ratkaisunsa perustoista.

Kyseenalaistuksia esiintyy sekä osa-alueen käsittelyn että loppuarvion toimintavaiheissa. Osa-alueen käsittelyssä esitettävälle kyseenalaistuksille on ominaista, että ne asettuvat osaksi ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU-toimintokuviota (jatkossa EEP). Esittelen kuviota yksityiskohtaisemmin *jäädä*-ilmausten yhteydessä luvussa 5.4.1. Pähkinänkuoressa kuvio rakentuu kuitenkin siten, että ESITTELY-osa esittelee kohteen, johon EVALUOINTI-osassa otetaan kantaa. EVALUOINTI voi toteutua esimerkiksi kyseenalaistuksena, moitteena tai kehuna. PERUSTELU-osassa argumentoidaan esitetyn näkemyksen puolesta. Kyseenalaistuksia voidaan perustella esimerkiksi tuomalla esiin evidenssiä, joka sotii teoksessa esitettyä näkemystä vastaan, tai muistuttamalla jostakin tieteentekoa koskevasta normista.

Havainnollistan seuraavan esimerkin avulla, miten aineiston AI-lauseyhdistelmiä käytetään EEP-kuvion osana. Esimerkissä on meneillään osa-alueen käsittely, jossa käydään debattia teoksen tietyssä jaksossa esitetystä kannanotosta. Katkelman ESITTELY-osaksi on hahmotettavissa etummainen kappale, EVALUOINTI-osaksi lihavoitu AI-lauseyhdistelmä ja PERUSTELU-osaksi sitä seuraavat virkkeet.

(67)

1. || Syrjänen (s. 114–) perustelee tuomioistuimelle myönnettävää liikkumatilaa
2. kansanedustuslaitoksen säätämään lakiin nähden myös edustuksen (representaation)
3. käsitteen kaksinaismerkityksellä. Tässä hän tukeutuu *Frank Ankersmitin* erittelyyn.
4. Ankersmitin mukaan »representaatio» voi viitata, paitsi edustajan ja edustetun
5. välillä vallitsevaan yhtäläisyyteen, myös substituutio- tai korvaavuussuhteeseen.
6. Edellinen edustuskäsitteen tulkinta viittaa edustajan sidonnaisuuteen edustetun
7. käsitykseen, jälkimmäinen taas siihen, että edustajalla on vapaus muodostaa
8. käsityksensä itse edustetun puolesta. Syrjäsen mukaan käsitteistöä voi soveltaa paitsi
9. kansanedustuslaitoksen ja kansan (valitsijoiden) myös kansanedustuslaitoksen
10. säätämän lain ja tuomioistuinten väliseen suhteeseen: aivan kuten edustajien vapaata
11. mandaattia korostava demokratiakäsitys lähtee substituutio-mallista, myös
12. tuomioistuinten suhde edustajien säätämään lakiin tulisi Syrjäsen mukaan hahmottaa
13. saman mallin mukaisesti, totunnaisesta lakiin sidonnaisuudesta luopuen.
- 14.
15. **On kuitenkin kyseenalaista, toimiiko Syrjäsen esittämä analogia.** Ensinnäkin on
16. ongelmallista tulkita tuomioistuinten suhdetta lakiin edustussuhteeksi. Epäselväksi
17. jää, missä mielessä tuomioistuin »edustaa» lakia; samanlaisesta edustuksesta ei
18. ainakaan voi olla kyse kuin kansanedustajien suhteessa valitsijoihinsa. Toiseksi on
19. syytä muistuttaa, että kansanedustajien ja kansan välisessä suhteessa substituutio-
20. mallia perustelee deliberatiivisen demokratian vaatimus vapaasta argumentaatiosta.
21. Jos pitää paikkansa, että lainsäätäminen tarjoaa lainkäyttöä suotuisimmat
22. edellytykset deliberatiiviselle demokratialle, vastaava vaatimus perustelee
23. pikemminkin tuomioistuimen sidonnaisuutta kansanedustuslaitoksen säätämään

---

⁵⁶ Hakukysymysten presuppositioista ks. Lyons 1977: 757–758; Clayman & Heritage 2002: 202–207; Larjavaara 2007: 271.

24. lakiin kuin siitä luopumista ja kansanedustuslaitoksen käsityksen korvaamista ei-
25. edustuksellisten tuomareiden käsityksellä. || [L0807–08]

ESITTELY-osa toteutuu ensimmäisessä kappaleessa teoksen referointina, jota ilmaistaan läpi kappaleen (esim. r. 1: *Syrjänen (s. 114–) perustelee* –; 8: *Syrjäsen mukaan* – –; 12: *Syrjäsen mukaan* – –). Teoksesta referoidun kannan mukaan lain ja tuomioistuimen välinen suhde on mahdollista tulkita substitutiiviseksi edustussuhteeksi samaan tapaan kuin kansan(osan) ja kansanedustajan välinen suhde (erit. r. 8–13). EVALUOINTI-osa toteutetaan toisen kappaleen aluksi kyseenalaistamalla referoidun näkemyksen ”toimivuus” AI-lauseyhdistelmällä (r. 15). PERUSTELU-osaksi on tulkittavissa kappaleen loppuosaa kokonaisuudessaan (r. 15–25). Perustelut jaetaan konnektiivien *ensinnäkin* (r. 15) ja *toiseksi* (r. 18) avulla kahteen haaraan. Ensimmäisessä haarassa kyseenalaistetaan se, voiko tuomioistuimen ajatella ylipäänsä edustavan lakia (rivien 15–18 virkkeet). Lainausmerkkien avulla otetaan etäisyyttä teoksen näkökulmaan (r. 17: – – *missä mielessä tuomioistuin »edustaa» lakia*; ks. Kalliokoski 2005b: 246–249). Kyseenalaistusta vahvistaa episteemistä mahdottomuutta ilmaiseva lause, joka sulkee mahdollisten vastausvaihtoehtojen joukosta pois ilmeisimmän eli teoksen näkemystä mukailevan vaihtoehdon (r. 17–18: *samanlaisesta edustuksesta ei ainakaan voi olla kyse kuin kansanedustajien suhteessa valitsijoihinsa*). PERUSTELU-osan toisessa haarassa teoksen näkemystä horjutetaan muistuttamalla ”tunnetusta tosiasiaista” (r. 18–20: *Toiseksi on syytä muistuttaa, että* – –).

Kyseenalaistavan AI-lauseyhdistelmän jäljessä voi olla perustelun sijaan myös elaboraatio, jossa yleisellä tasolla liikkuvaa kyseenalaistusta täsmennetään esimerkkitapauksen kautta. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa AI-lauseyhdistelmää seuraa kaksi syntaktisesti itsenäistä interrogatiivilauseetta. Yhteistä edelliseen esimerkkiin on kuitenkin se, että kyseenalaistuksen edellä esitellään tutkimuksen sisältöä ja ratkaisuja. Tekstissä on meneillään osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan työn aihetta ja kysymyksenasettelua.

(68)

1. || Kysymyksenasettelussa edellytetään, että tilanteet T1 ja T2 erotetaan kolluusio- ja shikaaniluonteisesta toiminnasta (T3 ja T4, ks. s. 17). Käsitteellisellä tasolla erottelu
2. voidaan tehdä, **mutta kriittisesti voidaan kysyä, voidaanko erottelu tehdä**
3. **käytännön tulkintatilanteissa**. Voidaanko esimerkiksi pyrkimys saada aiempi
4. sopimus raukeamaan erottaa pyrkimyksestä vahingoittaa aiemman
5. sopimuksen osapuolta toisistaan? Tarkoittavatko nämä käytännössä
6. samanlaista ja yhdenmukaisesti arvioitavaa menettelyä? Jos tilanteet T1 ja T2
7. viedään kolluusion tai shikaanin alaisuuteen, viedään samalla pohja pois
8. keskeisimmiltä tutkimuskysymyksiltä. Niin kuin kirjoittaja toteaa, kolluusio- ja
9. shikaanitilanteissa korvausvastuu on selvä. || [L0805]

Ensimmäinen virke esittelee tutkimuksessa tehdyn ratkaisun, jossa tietyt kollusio- eli ristiriitatilanteet (T1–T2 vs T3–T4) on päätetty erottaa toisistaan (r.

1–2).⁵⁷ Seuraavan virkkeen etummaisessa osassa ratkaisulle annetaan periaatteellinen (”käsitteellisen tason”) hyväksyntä (r. 2–3). Virkkeessä jälkimmäisenä olevan AI-lauseyhdistelmän avulla ratkaisua käsitellään kuitenkin kyseenalaisena sen sovellettavuuden eli ”käytännön tulkintatilanteiden” näkökulmasta (r. 3–4). Tämän jälkeen kyseenalaistusta elaboroidaan esimerkkitapausten avulla riveille 4–7 sijoittuvassa virkeparissa. Virkkeet rakentuvat syntaktisesti itsenäisille interrogatiivilauseille, ja niiden välille on tulkittavissa disjunctiivinen (’vai’) suhde: virkkeissä esitellyt vastausvaihtoehdot sulkevat toisensa pois (ks. ISK 2004: § 1098). Ensimmäisessä virkkeessä esitellään kyseenalaisena käsitelty vastausvaihtoehto (r. 4–6), seuraavassa todennäköisenä käsitelty (r. 6–7). Jälkimmäisen vastausvaihtoehdon kannalle kallistumista ilmaistaan *käytännössä*-adverbiaalin ’itse asiassa’ avulla (r. 6). Kappaleen viimeistä virkeparia (r. 7–10) voi lukea jonkinlaisena myönnytyksenä, jossa tutkimuksessa tehtyä ratkaisua käsitellään kaikesta huolimatta teoreettisesti perusteltuna: mikäli aloitusvirkkeessä referoitua periaatteellista eron-tekkoa ei olisi tehty, tutkimuskysymyksillä ei olisi ollut arvioijankaan mielestä pohjaa.

Osa-alueen käsittelyn lisäksi kyseenalaistuksia esitetään myös loppuarvion vaiheessa. Loppuarviolle EEP-kuvio ei ole kuitenkaan tavanomainen, sillä vaiheen päätarkoituksena on esittää edeltävään tekstiin nojaava kokonaisarvio teoksen onnistuneisuudesta ja merkityksestä (ks. lukua 5.4.1). Etenkin esittelyn ja referoinnin toiminnot ovat loppuarviossa harvinaisia verrattuna osa-alueen käsittelyyn. Myös perusteluja esitetään loppuarviossa vähemmän, sillä evaluointi nojaa (tai sen voi olettaa nojaavan) edeltävässä tekstissä rakennettuun argumentaatioon. EEP-kuvion asemesta loppuarviolle ovatkin ominaisia erilaiset kantaa ottavien toimintojen muodostamat ketjut, joiden avulla esitellään tiiviissä muodossa teoksen plussat ja miinukset sekä ehdotetaan parannuksia (ks. lukua 5.4.2).

Seuraavassa katkelmassa kahden peräkkäisen AI-lauseyhdistelmän avulla esitetyt kyseenalaistukset asettuvat osaksi ketjua (tai jopa listaa), jossa esitetään kokoavia arvioita teoksen onnistuneisuutta suhteessa sen laajuuteen. Katkelma on osa melko laajaa loppuarviota, ja sen edellä on arvioitu omassa kappaleessaan teoksen arvoa tiedeyhteisölleen. Rivin 1 kursivointi on alkupe-
räinen.⁵⁸

(69)

1. || Se on laajuudeltaan kohtuullisen *mittava*; työn laaja-alaisuutta on luonnollisesti
2. mahdollista jossain määrin myös kritisoida. Kirja on painava niin sisältönsä kuin
3. kokonsakin puolesta. Joiltakin osin supistamisen varaa olisi ehkä saattanut olla
4. ottaen erityisesti huomioon tiedekunnan antama suositus sivumäärästä. Lukijalta
5. vaaditaan melko paljon; oppikirjana teosta voi käyttää vasta opintojen hyvin

⁵⁷ Tieteen termipankin mukaan *kollisio* tarkoittaa oikeustieteessä ”varallisuusoikeudellisten määräämistömiemien ristiriitaa” (TT s. v. *kollisio*).

⁵⁸ Kursivointia käytetään evaluoinnin ulottuvuuden osoittamiseen. Esimerkiksi katkelmaa edeltävän kappaleen alussa kursivointia käytetty seuraavasti: ”Tutkimus on täyttää *laatunsa* puolesta väitös-kirjalle asetettavat edellytykset.”

6. myöhäisessä vaiheessa tai jatko-opintojen yhteydessä. Luettavuus alkaa kärsiä
7. sivumäärän ollessa näinkin suuri. Joitakin oikeustapauksia olisi voinut lyhemminkin
8. esitellä ottaen huomioon niistä tehtävät johtopäätökset. [ø] **Voi myös kysyä, onko**
9. **yhtiölainsäädännön selvittäminen niin laajasti kuin on tapahtunut ollut tarpeen**
10. **tutkimustehtävien toteuttamiseksi. [ø:n] Mahdollista on myös kysyä, onko enää**
11. **tässä vaiheessa ollut tarpeellista niinkin laajasti selvittää EY-vero-oikeuden ja**
12. **kansainvälisen vero-oikeuden perusteita.** || [L0903]

Kappaleen aloitusvirkkeessä teoksen laajuus suhteutetaan implikoituun normiin ilmauksen *kohtuullisen mittava* avulla (asteikkoilmauksista ks. luku 5.3.1.1). Samalla pohjustetaan tulevaa evaluointia toteamalla, että teoksen kritisointi on ”jossain määrin mahdollista” (r. 1–2). Tämän jälkeen teoksen laajuutta evaluoidaan listamaiseen suhteeseen asetettujen virkkeiden avulla, muun muassa tiedekunnan suositusten näkökulmasta (r. 3–4) sekä opiskelijalukijoiden näkökulmasta (r. 4–6). Listamaisen suhteen tuntomerkinä on, että virkkeiden järjestystä voisi periaatteessa muuttaa tekstin koherenssin liiemmin kärsimättä (ks. Komppa 2006: 317–318). Katkelmassa ilmaistavalle evaluaatiolle on ominaista, että siinä annetaan jonkinasteisesti tilaa myös vaihtoehtoisille näkökannoille. Esimerkiksi parannusehdotuksiin on jätetty mahdollisuutta ilmaisevien modaaliaineisten avulla neuvottelun vara (r. 3–4: *Joiltain osin supistamisen varaa **olisi ehkä saattanut olla** – –*; r. 7–8: *Joitain oikeustapauksia olisi **voinut lyhemminkin esitellä** – –*).⁵⁹ Neuvottelevaa sävyä luovat myös AI-lauseyhdistelmin ilmaistut kyseenalaistukset, joiden avulla teoksessa tehtyjen ratkaisujen mielekkyyttä ei suoralta kädeltä kiistetä, vaan tekijälle annetaan periaatteellinen mahdollisuus argumentoida ratkaisujensa puolesta (r. 8–11). Lisäksi AI-lauseyhdistelmien nollapersoonaisuus (esim. r. 8: *Voi myös kysyä – –*) vähentää kyseenalaistusten hyökkäävyyttä verrattuna etenkin ensipersoonaiseen muotoiluun (esim. *minun on pakko kysyä, onko – –*).

Vaikka kyseenalaistuksen esittäminen on *voi(daan) kysyä* -muotoisten AI-lauseyhdistelmien peruskäyttöä kirja-arvioissa, ne taipuvat kyllä muunkinlaiseen evaluatiiviseen käyttöön. Esimerkiksi seuraavan esimerkin *voi kysyä* -lauseyhdistelmä tuntuisi olevan luontevampaa tulkita moitteeksi kuin kyseenalaistukseksi. Tämä johtuu siitä, että AI-lauseyhdistelmän avulla ei ilmaista tällä kertaa kielteisen vastausvaihtoehdon kannalle kallistumista vaan nimenomaan myönteisen.

(70)

1. || Esipuheessaan kirjan toimittaja Pekka Hämäläinen peräänkuuluttaa epidemioille
2. vahvempaa asemaa historian tutkimuksessa. Hänen mukaansa tautien vaikutus jää
3. valitettavan usein ihmisten toiminnan jalkoihin, kun historian tutkimuksessa ja
4. sosiaalitieteissä selitetään historiallisia murroksia ja yhteiskuntien kehitystä. **Voi**
5. **kuitenkin kysyä, onko Hämäläisen tapa hahmottaa epidemioiden vaikutus**
6. **omiaan edesauttamaan tällaisen aseman syntymistä?** Hän korostaa
7. tautiepidemioiden äkillisyyttä, yllätyksellisyyttä ja väkivaltaisuutta. Hänen
8. mukaansa ne ”iskevät huomaamattomasti ja odottamattomasti, piittaamatta ihmisten

⁵⁹ Modaali-ilmausten käytöstä parannusehdotuksissa ks. lukuja 6.3.1 ja 6.3.4.

9. yrityksistä rajoittaa niitä, ja ne aiheuttavat muutoksia, joiden koko ja luonne ylittää
10. ymmärryksen” (s. 3). Taudit ovat ulkoisia häiriötekijöitä, jotka suistavat
11. yhteiskunnat raiteiltaan tai vähintään aiheuttavat merkittäviä muutoksia niiden
12. toiminnassa. Niinpä Hämmäläinen erottaa luonnon ja yhteiskunnan vahvasti
13. toisistaan. [S0801]

Esimerkin riveille 1–4 sijoittuvat virkkeet esittelevät teoksessa esitetyn kannanoton, jonka mukaan historiantutkimuksessa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota siihen, miten ihmisen toiminnan lisäksi myös epidemiat saavat muutoksia ja vaikuttavat yhteiskuntien kehitykseen. Tämän jälkeen riveille 4–6 sijoittuvassa virkkeessä tutkijaa moititaan kuitenkin siitä, että hän itse toimii oman ehdotuksensa vastaisesti. Moitetta ei kuitenkaan lyöä lukkoon vaan se asetetaan näennäisen neuvottelun alaiseksi *voi kysyä* -lauseyhdistelmän avulla (vrt. kategorisempaan muotoiluun *Hämmäläisen oma hahmotustapa edesauttaa tällaisen aseman syntymistä*). Se, että arvioija on nimenomaan myönteisen vastausvaihtoehdon (‘kyllä’) kannalla, käy ilmi AI-lauseyhdistelmää seuraavista virkkeistä, joissa havainnollistetaan, kuinka tutkijan on käsitellyt luontoa ja yhteiskuntaa toisistaan erillisinä (r. 6–13).

Esimerkin AI-lauseyhdistelmää voisi siis luonnehtia moitteeksi, joka on muotoiltu keskustelevalaksi ja dialogista tilaa antavaksi (ks. lukua 2.1.2). Kyseenalaistavuuden sijaan *voi(daan) kysyä* -tyyppisten AI-lauseyhdistelmien perusmerkityksenä voisikin kenties pitää neuvottelevuutta: ne mahdollistavat erilaisten sosiaalisesti vaativien puhetoimintojen toteuttamisen niin, että tekstin dialoginen tila säilytetään ”kohteliaan” avoimena. Tämä neuvottelevuuden merkitys on läsnä myös seuraavassa esimerkissä, jossa *voidaan kysyä* -lauseyhdistelmä ilmaisee ehdotuksen.

(71)

1. || Jatkossa kirjoittajat voisivat esitellä muutamalla rivillä myös käytännön, joka
2. edellyttää, että kirjojen ja aikakauskirjojen nimet kursivoidaan bibliografioissa.
3. Artikkeleiden otsikoita ei sitä vastoin kursivoida, mutta ne ympäröidään usein
4. yksinkertaisilla lainausmerkeillä. Toistaiseksi tapa ei ole meillä käytössä, mutta sitä
5. noudatetaan laajalti varsinkin englanninkielisessä kirjallisuudessa. **Voidaan kysyä,**
6. **olisiko tällaista käytäntöä syytä soveltaa myös Suomessa, ainakin niissä**
7. **opinnäytetöissä ja julkaisuissa, jotka laaditaan englannin kielellä ja joita myös**
8. **kansainvälinen tiedeyhteisö lukee.** || [L0902]

AI-lauseyhdistelmän selvästäkin ole nyt kyseenalaistavassa käytössä, vaan sen avulla esitetään koko tiedeyhteisölle suunnattu ehdotus lähdeviitekäytäntöiden muuttamisesta. Koska ehdottaminen on jo lähtökohtaisesti neuvottelevaa toimintaa, voi miettiä, millä tavoin *voidaan kysyä* -lauseyhdistelmän muotoinen ehdotus eroaa esimerkiksi eroaa esimerkiksi itsenäisellä interrogatiivilauseella esitetystä ehdotuksesta (vrt. *voitaisiinko käytäntöä soveltaa myös Suomessa?*). Kenties yksi ero on se, että AI-lauseyhdistelmän avulla ehdotusta voidaan käsitellä alustavana ja asettaa se yhteisen pohdinnan kohteeksi; välitöntä hyväksyntää (tai torjuntaa) ehdotukselle ei odoteta.

Tämän luvun keskiössä ovat olleet kyseenalaistuksen ilmauksina toimivat AI-lauseyhdistelmät. Kyseenalaistusten avulla ilmaistaan epäily vastapuolen esittämän väitteen todenmukaisuudesta tai hänen toimintansa mielekkyydestä. Samalla osoitetaan kuitenkin jonkinasteista neuvotteluhaluutta antamalla vastapuolelle periaatteellinen mahdollisuus todistaa epäily vääräksi. Kyse on siis lähtökohtaisesti dialogisesta ja moniäänisestä toiminnosta. Akateemisissa kirja-arvioissa kyseenalaistuksen kohteena on yleensä arvioitavassa teoksessa esitetyn väitteen todenmukaisuus taikka tutkimuksessa tehdyn ratkaisun tieteellinen hyväksyttävyyys. Kyseenalaistamiseen käytettävien AI-lauseyhdistelmien tuntomerkinä on modaalis-impersoonainen kehylause kuten *voi kysyä* tai *voidaan kysyä*. Interrogatiiviosana on useimmiten *-ko*-lause, mutta myös MKK-lauseita käytetään. MKK-lauseet asettavat kyseenalaiseksi sen, onko vastapuolen mahdollista vastata kysymykseen kumoamatta sen presuppositiota (esim. *on pakko kysyä, missä kulkevat kontekstin rajat* 'implikaatio: kulkevatko missään?'). Osa-alueen käsittelyn vaiheessa kyseenalaistuksille ominainen toimintokuvio on ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU, jossa esittely toteutuu tyypillisesti referoinnin kautta. Loppuarviossa kyseenalaistukset muodostavat monesti ketjuja tai listoja muunlaisten asennoitumisen toimintojen kanssa.

4.8 YHTEENVETO

Tässä luvussa analyysin kohteena ovat olleet akateemisissa kirja-arvioissa esiintyvät lauseyhdistelmät, jotka sisältävät alisteisen interrogatiivilauseen (AI). Olen rajannut tarkastelun sellaisiin AI-lauseyhdistelmiin, jotka toimivat referoinnin tai kyseenalaistuksen ilmauksina. Lisäksi olen tarkastellut ekskursiona evaluointiin käytettäviä kielto- ja kieltomuotoisia AI-lauseyhdistelmiä. AI-lauseyhdistelmä on akateemisen kirja-arvion genrelle olennainen kielellinen resurssi etenkin referoinnin kannalta, sillä se mahdollistaa tutkimuskysymysten referoinnin, joka puolestaan mahdollistaa genren muiden ydintoimintojen toteuttamisen: tutkimustulosten esittelyn ja arvioinnin. Luvussa olen tarkastellut, millaisia kielellisiä, toimintakontekstuaalisia ja moniäänisyyden rakentamiseen liittyviä ominaispiirteitä AI-lauseyhdistelmillä on, kun niitä käytetään edellä mainittujen toimintojen toteuttamiseen.

Tutkimuskysymysten referointia ilmaisevien AI-lauseyhdistelmien kielellisenä tuntomerkinä on, että interrogatiivilause täydentää selvän ottamista ilmaisevaa (predikaatti)verbiä kuten *kysyä*, *selvittää* tai *tarkastella*. Tutkimuskysymyksen referointi on olennainen toiminto sekä kirja-arvion yleisesittelyssä että osa-alueen käsittelyssä. Yleisesittelyssä kysymyksen referointi palvelee ennen muuta arvioitavan teoksen lähtökohtien esittelyä, mikä käy ilmi siitä, että referoivat AI-lauseyhdistelmät tapaavat asettua TOIMINTO–ELABORAATIO- ja TOIMINTO–TAUSTOITUS-kuvioihin niitä seuraavien tekstinosien kanssa. Mahdollisia ovat myös listakuviot, joissa kysymyksen referointi asete-

taan osaksi laajempaa esittelevien toimintojen sarjaa. Moniäänisyyden näkökulmasta yleisesittelyille on ominaista, että arvioija toimii tekstissä ennen muuta esittelijän roolissa: hän tarjoaa tietoa teoksen lähtökohdista mutta ei juuri arvota teosta (etenkään moittivasti) taikka asemoi itseään suhteessa teoksen tekijään.

Osa-alueen käsittelyssä toteutettavalle tutkimuskysymysten referoinnille on puolestaan ominaista se, että referointi toteutuu KYSYMYKSI-VASTAUS-EVALUOINTI-kuvion kehyksessä, jossa referoidaan myös tutkimustulos (”vastaus”) ja otetaan siihen kantaa. Kuvio tuo kuuluviin yhtäältä teoksen tekijän äänen tiedon tarjoajana, toisaalta arvioijan oman äänen tiedon evaluoijana. Samalla osapuolten näkemyksiä suhteutetaan toisiinsa, joko samanlinjaisesti tai erillislinjaisesti. Arvioijan ja teoksen tekijän välille rakennetun vuorovaikutuksen näkökulmasta osa-alueen käsittelyä voikin pitää paljon dialogisempänä toimintavaiheena kuin yleisesittelyä. Jonkin verran aineistossa on kuitenkin myös sellaisia tapauksia, joissa osa-alueen käsittely toteutuu ei-evaluatiivisesti KYSYMYKSI-VASTAUS-kuvion puitteissa. Varsinaisia ”kirjaesittelyitä” aineistossa ei kuitenkaan ole, vaan teoksia evaluoidaan jollakin tavoin viimeistään loppuarviossa.

AI-lauseyhdistelmien avulla referoidaan kirja-arvioissa monesti myös ei-kysyvää sisältöä eli väitteitä laajasti ymmärrettynä. Tällaisten AI-lauseyhdistelmien kielellisenä tuntomerkinä on, että alisteista interrogatiivilausetta hallitsee tiedon välittämistä kuvaava predikaatti, kuten *kuvata*, *näyttää* tai *osoittaa*. Ei-kysyvää sisältöä referoitaessa AI-lauseyhdistelmän avulla voidaan ilmaista, että referaatti on referoitavaan teokseen nähden skemaattinen eli että teoksesta on luettavissa yksityiskohtaisemmin, miten referointiverbin ilmaisema kielellinen toiminta (esim. argumentointi) on toteutettu. AI-lauseyhdistelmiä käytetäänkin ei-kysyvän sisällön referointiin tyypillisesti silloin, kun kohteena on jokin laaja sisältökokonaisuus, esimerkiksi arvioitava teos kokonaisuudessaan tai jokin sen luku. Niille ominainen referointikuvio on YLEI-NEN-YKSITYISKOHTAINEN, jossa referoitavasta sisällöstä luodaan ensin yleiskuva ja sitten referoidaan joitakin sen yksityiskohtia. Ei-kysyvää sisältöä referoivat AI-lauseyhdistelmät tuovat kuuluviin paitsi teoksen tekijän äänen myös referoijan äänen sisällön tiivistäjänä ja valikoijana. Asemoinnin näkökulmasta kiintoisaa on, että AI-lauseyhdistelmien yleisin referointiverbi on *osoittaa*, joka ilmaisee samaan linjaan asettumista teoksen tekijän kanssa: referoitua tietoa käsitellään todenmukaisena.

Lyhyenä ekskursiona referoinnin ja evaluoinnin toimintojen välimaastoon tarkastelin kieltomuotoisia AI-lauseyhdistelmiä, joiden avulla raportoidaan, mitä tutkimuksessa on jätetty tekemättä tai mitä siitä puuttuu. Tällaisessa käytössä olevat AI-lauseyhdistelmät rakentavat herkästi kirja-arvioiden moniäänisyyttä luomalla vaikutelman, että teoksen arviointi on ankkuroitu tiedeyhteisöllisesti jaettuihin normeihin tai odotuksiin. Tällöin ne tuovat kuuluviin yhtäältä arvioijan oman äänen evaluoijana, toisaalta tiedeyhteisön kollektiivisen äänen arviointiperusteen ”omistajana” tai lähteenä. Kyse on kuitenkin

kaksisuuntaisesta vaikutussuhteesta: tiedeyhteisöllisiin ajattelutapoihin ei ainoastaan nojata vaan samalla niitä ylläpidetään ja rakennetaan tietynlaisiksi.

Referoinnin lisäksi AI-lauseyhdistelmien peruskäyttöä kirja-arvioissa on kyseenalaistusten ilmaiseminen. Kyseenalaistuksen määrittelin toiminnoksi, jossa ilmaistaan epäily toisen ihmisen esittämän väitteen todenperäisyydestä taikka hänen toteuttamansa toiminnan mielekkyydestä tai hyväksyttävyydestä. Kielteistä kantaa ei kyseenalaistuksessa kuitenkaan lyödä lukkoon, vaan vastapuolelle annetaan periaatteellinen mahdollisuus argumentoida sitä vastaan. Kyse on siis lähtökohtaisesti dialogisesta ja moniäänisestä toiminnosta, jossa kahden osallistujan välille rakennetaan (potentiaalisesti) erilinjainen suhde. Kyseenalaistuksina toimivien AI-lauseyhdistelmien muodollisena tuntoimerkinä on *voi(daan) kysyä* -predikaatti, joka luo interrogatiiviosassa ilmaistavalle kyseenalaistukselle tietynlaisen vuorovaikutussävyä. Tällaisissa AI-lauseyhdistelmissä syntaktisesti alisteinen interrogatiiviosa hahmottuu siis tekstin etenemisen kannalta kohosteisemmaksi osaksi, pääasiaksi. Osa-alueen käsittelyssä esiintyvät kyseenalaistukset asettuvat tyypillisesti ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU-kuvioon niitä ympäröivien tekstinosien kanssa. Loppuarviossa ne taas muodostavat ketjuja muunlaisten kantaa ottavien toimintojen kanssa, esimerkiksi moitteiden ja parannusehdotusten.

Tutkittaessa alisteisia interrogatiivilauseita, joudutaan aina ottamaan kantaa myös siihen, mitkä *mi-*, *ke-* tai *ku-*kantaisella sanalla (MKK) alkavista alisteisista lauseista luokitetaan interrogatiivilauseiksi ja mitkä relatiivilauseiksi. Olen aineistoesimerkkien kautta pyrkinyt havainnollistamaan, että MKK-lauseiden relatiivinen ja interrogatiivinen tulkintavaihtoehto ovat usein hyvin samansuuntaiset eivätkä sulje toisiaan pois. Tekstin tulkinnan näkökulmasta ei yleensä ole juurikaan väliä, tulkitseeko alisteisen MKK-lauseen relatiivisesti vai interrogatiivisesti käytetyksi eli ajatteleeko MKK-lauseen olevan funktionaalisesti lähempänä NP-täydennystä vai lausetäydennystä. Relatiivi- ja interrogatiivilauseiden tutkijat saattavatkin tutkia aivan samoja MKK-lauseita vaihtoehtoisista ja toisistaan täydentävistä näkökulmista.

Viimeaikaisessa funktionaalisessa kielentutkimuksessa on pohdittu paljon sitä, mitä lauseiden alisteisuudella oikeastaan tarkoitetaan, kun ilmiötä tarkastellaan vuorovaikutuksen näkökulmasta (esim. G. Thompson 2002; Shore 2005; Verhagen 2005; Koivisto, Laury & Seppänen 2011; Langacker 2014). Oma ratkaisuni on ollut lähestyä alisteisuutta Langackerin (2014) tapaan moniolotteisena ilmiönä: vaikka lauseyhdistelmän osalause olisi jonkin ominaisuutensa suhteen tulkittavissa alisteiseksi, jonkin toisen ominaisuuden suhteen tulkinta ei välttämättä ole luonteva. Langackeriin nojaten olen pitänyt tutkimiani interrogatiivilauseita alisteisina siinä mielessä, että niihin on pääsy ainoastaan toisen lauseen kautta ja että niitä on tulkittava toisen lauseen kehityksessä. Omaksi alisteisuuden ulottuvuudekseen Langacker (2014: 19) erottaa prominenssin eli kohosteisuuden. Kohosteisuuden suhteen alisteisena voi pitää osalauseita, joka on tekstin tai keskustelun toiminnallisen fokuksen kannalta toissijainen. Olen tässä luvussa havainnollistanut, kuinka kirja-arvion kaltaisessa genressä AI-lauseyhdistelmän osien välinen suhde voi hahmottua

myös tasavertaiseksi. Näin on etenkin kirja-arvioiden referoivissa jaksoissa, joissa teosta tarkastellaan – virkkeestä toiseen – sekä toimintana että sisältönä. Teoksen toimintaa kuvataan ”hallitsevissa” lauseissa (esim. *Kolmen tapaustutkimuksensa avulla Tuohela osoittaa*), sisältöä ”alisteisissa” (*kuinka monin tavoin sairaus – – määrittä naisen elämää*). Alisteisuutta koskevia yleistyksiä tehdessä lieneekin syytä huomioida myös genrekohtaiset erityspiirteet (ks. Visapää ym. toim. 2014).

5 JÄÄDÄ-RAKENNE EVALUOINTINA

Sitä saa mitä jää.

– Tommi Liimatta: Rautanaula.

Tässä luvussa tarkastelen, millaisia akateemisen kirja-arvioinnin resursseja *jäää*-verbin hallitsemat rakenteet aineistoni valossa ovat. Keskitän tarkastelun *jäää*-ilmausten yhteen käyttötapaan, joka nousee aineistostani kaikkein voimakkaimmin esiin: evaluointiin. Täsmällisemmin ilmaistuna tarkastelen *jäää*-ilmauksia, joilla evaluoidaan kirja-arvion kohteena olevan tutkimusjulkaisun onnistuneisuutta tai hyväksyttävyyttä jonkin osa-alueen suhteen. Evaluoitavana osa-alueena voi olla esimerkiksi työn koossapysyvyys, kuten seuraavassa esimerkissä.

- (1) **Jaksot jäävät kuitenkin irrallisiksi, ikään kuin sivupoluiksi**, joita ei seurata pidemmälle eikä vertailuaineistoa pääsääntöisesti hyödynnetä syvemmin osana argumentaatiota. [L0902]

Lisäksi tarkastelen sellaisia *jäää*-ilmauksia, joilla evaluoidaan tutkimus-alaa yleisellä tasolla. Kyse voi olla esimerkiksi jonkin ilmiön huomioonmista tutkimusalan aiemmassa kirjallisuudessa, kuten esimerkissä 2. Tutkimusalan evaluoinnilla on akateemisissa kirja-arvioissa tyypillisesti taustoittava tehtävä suhteessa varsinaisen tutkimusjulkaisun evaluointiin.

- (2) Se tuo näkyville **teologisessa tutkimuksessa katveeseen jäänyttä** aihepiiriä. [L0804]

Tutkimuksen ulkopuolelle jätän sellaiset *jäää*-ilmaukset, joissa evaluoinnin kohteena on ilmiö, jota tarkastellaan tutkimusjulkaisusta tai tutkimus-alasta irrallaan. Tämäntyyppisestä evaluoinnista on kyse seuraavassa esimerkissä, jossa esitetään evaluatiivinen ennuste erään teknologian tulevaisuuden näkymistä tietyllä teollisuudenalalla.

- (3) TV-kentällä DVB-H mobiilitelevisio **jäänee** Wapin kaltaiseksi flopiksi [L0904]

Akateemisten kirja-arvioiden moniäänisyyden kannalta *jäää*-ilmaukset ovat kiinnostavia tutkimuskohteita, sillä ilmauksessa kuvatun tilanteen kanssa on tarkasteltava samanaikaisesti vähintään yhtä vaihtoehtoista, tekstissä monesti implisiittiseksi jäävää tapahtumien kulkua. Aineistoni evaluatiivisille *jäää*-ilmauksille on ominaista (muttei toki yksinomaista), että ne ohjaavat tulkitsemaan tutkimuksessa tai tutkimusalalla saavutettua tilaa epätydyttävänä suhteessa implikoituun tieteen normin tai ihanteen mukaiseen tilaan. Edellä esimerkin (1) voi nähdä aktivoivan taustakseen tietoa tutkimuksen jäsentelyyn liittyvistä normeista, kun taas esimerkin (2) voi tulkita kaiutavan ihannetta tieteen edistyvyydestä ja uuden tiedon etsinnästä. Aineiston

jäää-ilmauksissa voikin monesti kuulla arvioijan oman äänen ja näkemyksen lisäksi myös tiedeyhteisön ikään kuin kollektiivisen äänen ja ideologian.

Luvun tavoitteena on selvittää yhtäältä sitä, millaisia tutkimusten ja tutkimusalojen osa-alueita aineiston *jäää*-ilmauksilla evaluoidaan ja millaisia kielellisiä erityispiirteitä eri osa-alueiden evaluaatioon liittyy. Toisaalta tarkastelen sitä, millaisten toimintokuvioiden puitteissa evaluaatiota toteutetaan ja millaiset toimintokuviot ovat kirja-arvion eri toimintavaiheille ominaisia. Kolmanneksi tarkastelen sitä, millä tavoin evaluointiin käytetyt *jäää*-ilmaukset rakentavat akateemisten kirja-arvioiden moniäänisyyttä. Tutkin, missä määrin evaluointi palvelee arvioijan oman äänen ja asiantuntemuksen esiintuontia, missä määrin taas tiedeyhteisön kollektiivisen äänen ja ideologian kaiuttamista ja vahvistamista. Lisäksi tutkin, millä tavoin kirja-arvion lukijakuntaan tai keskivertolukijan suuntaudutaan evaluointia ilmaistaessa. Kuinka paljon evaluaation yhteydessä annetaan tilaa arvioijan omasta poikkeaville näkemyksille ja ajattelutavoille?

Akateemisten kirja-arvioiden tutkimuksessa ei ole aiemmin juuri tarkasteltu sitä, millaisten kielellisten ja diskursiivisten keinojen avulla evaluaatio toteutetaan ja millaisten osa-alueiden kannalta tutkimusten onnistuneisuutta arvioidaan. Evaluoinnin käytänteitä ja ulottuvuuksia on aiemmin tarkastellut lähinnä Hyland (2004 [2000]: luku 3). Hänen mukaansa muun muassa KEHU-MOITE-kuviot ja pehmentimet (*hedges*) ovat kirja-arvioille ominaisia (mts. 53–61). Suurin osa kirja-arvioissa ilmaistavista moitteista ja kehuista kohdistuu hänen mukaansa työn sisältöön, mutta jonkin verran evaluoidaan myös esitystapaa ja jopa tutkijaa (mts. 46–47). Yksityiskohtiin menevää tietoa evaluoinnin keinoista tai osa-alueista Hylandin tutkimus ei kuitenkaan tarjoa.

Akateemisen evaluoinnin ulottuvuuksia on tarkasteltu jonkin verran myös tieteen tutkimuksessa, jossa on muun muassa haastattelumenetelmin selvitetty, että vakuuttavuus, omaperäisyys, tieteellinen relevanssi sekä yhteiskunnallinen käyttökelpoisuus ovat tavanomaisimmat osa-alueet arvioitaessa tutkimuksen laatua. Tieteenalankohtaisia eroja on kuitenkin havaittu esimerkiksi siinä, kuinka paljon yhteiskunnallista relevanssia arvostetaan. (Gulbrandsen 2000: 239–249; ks. myös Kekäle & Lehikoinen 2000: 39–41, 120–126.)

Aiemmassa *jäää*-verbiä koskevassa tutkimuksessa on puolestaan keskitetty tutkimaan *jäää*-verbin yhteydessä esiintyvän tulosijan motivoitumista sellaisissa käytöissä, joissa ei faktisesti tulkittuna ilmaista muutoksellista asiaintilaa (esim. *jäin kotiin* 'pysyin kotona') (ks. Huumo 2005 ja siinä mainittu kirjallisuus). Sen sijaan *jäää*-ilmausten evaluatiivista ja moniäänistä merkitystä ei ole toistaiseksi tutkittu, eikä myöskään ole tarkasteltu empiirisesti, millaisia tulosijaisia täydennyksiä *jäää*-verbin saa eri genreissä ja toimintatyypeissä (ks. kuitenkin Voutilainen 2011: 48–52).

Etenen luvussa seuraavasti. Aluksi hahmottelen *jäää*-ilmausten moniäänisyyttä aiemman kirjallisuuden valossa (5.1) ja luon yleiskatsauksen aineistoni *jäää*-ilmausten keskeisiin käyttötapoihin ja kielellisiin ominaispiirteisiin (5.2). Tämän jälkeen analysoin aineistoni *jäää*-ilmausten käyttöä tutkimusjulkaisun evaluoinnin näkökulmasta (5.3). Jaottelen tutkimusjulkaisun

evaluoinnin neljään osa-alueeseen: tutkimustoiminnan, koossapysyvyyden, aiheenrajauksen ja tutkimustiedon evaluointiin. Luussa 5.4 otan tarkasteluun aineistoni sellaiset *jääda*-ilmaukset, joilla esitetään kokonaista tutkimusala koskevia evaluatiivista yleistyksiä. Tarkastelen, mitä tällaisilla yleistyksillä tehdään kirja-arvion eri toimintavaiheissa. Lopuksi teen yhteenvedon luvun tuloksista ja esitän päätelmiä (5.5).

5.1 JÄÄDÄ-VERBI MONIÄÄNISYYDEN RESURSSINA

Tarkastelen tässä luvussa *jääda*-ilmauksia moniäänisyyden näkökulmasta ja osana kirja-arvioiden evaluointia. Tutkimukseni virikkeenä on Huumon (2005) *jääda*-verbiä koskeva tutkimus, jossa etsittiin semanttista motivaatiota sille, miksi *jääda*-verbi saa muutos sijaisen täydennyksen myös silloin, kun ilmaistaan faktisesti tulkittuna muutokseton asiointi (esim. *jääda kottiin* 'jatkaa oloa kotona'). – Monissa indoeurooppalaisissa kielissä vastaanava asiointi kuvataan merkitykseltään statiivisten ilmausten avulla (esim. ruotsissa *stanna hemma*, ei *stanna hem, englannissa *stay at home*, ei *stay to home). Huumon selitysmallin lähtökohtana on kognitiivisessa kielitieteessä esitetty ajatus fiktiivisestä muutoksesta, jossa muutoksen merkitys motivoituu ensisijaisesti kuvauksen näkökulmasta, ei kuvauksen kohteesta sinänsä (Langacker 1991: luku 5; Talmy 1996). Kyse on siitä, että ”lauseen kielipillinen rakenne peilaa sen kuvaamaa tilannetta suhteessa vaihtoehtoiseen, toteutumatta jääneeseen tilanteeseen tai kehityskulkuun”. Tällöin tilanteen jatkuminen ennallaan kuvataan muutokselliseksi suhteessa implisiittiseen vaihtoehtoon, jossa tapahtumien kulku olisi ollut toisenlainen (Huumo 2005: 507).⁶⁰ Keskeistä fiktiivisen muutoksen ilmausten tulkinnalle siis on, että kuvatun tilanteen kanssa on tarkasteltava samanaikaisesti vähintään yhtä vaihtoehtoista tapahtumien kulkua.

Konstruoimansa vaihtoehtoisuuskontekstin vuoksi *jääda*-verbin merkitystä voi luonnehtia myös intensionaaliseksi. Laitinen (1992: 158) määrittelee intensionaalisuuden Hintikkaan (1982: 72–75) nojaten vaihtoehtoisten tulkintojen kielelliseksi merkinnäksi: tietty kielenaines ohjaa tarkastelemaan kuvattua asiointilaa tai oliota vähintään yhden vaihtoehdon risteyskohdassa. Intensionaalina on tarkasteltu muun muassa nesessiivisiä verbejä (Laitinen 1992), kieltoilmauksia (Tuppurainen 1991) sekä itsenäisiä A-infinitiivikonstruktioita (Visapää 2008). Sekä Laitinen (1992: 194) että Visapää (2008: 163) korostavat intensionaalisten kielenainesten evaluatiivisuutta, sillä viittaus vaihtoehtoisin mahdollisuuksiin edellyttää aina arvioivan ja arvottavan tietoisuuden olemassaoloa. Tällöin ”kuvatun asiointilan taustalle hahmottuvat

---

⁶⁰ Tällaista muutoksellisuuden tyyppiä on toki sivuttu fennistiikassa jo Huumoa aiemminkin. Esimerkiksi Larjavaara (1991: 375) määrittelee muuttumisen resultatiivisuuden näkökulmasta seuraavasti: ”se kattaa paitsi laadun, tilan, lokaalisten tms. suhteiden muuttumiset myös esimerkiksi sen, että jokin presupponoitu muutos jää tapahtumatta”. Viimeksi mainittua hän havainnollistaa lauseella *jätin sen paikoilleen* (mp.).

vaihtoehdot hahmottuvat vertailupinnaksi ja arvokontekstiksi, jolloin ilmauksesta tulee evaluoiva” (Laitinen 1992: 194).

Tutkimuksessani nimitän tätä *jäädä*-ilmauksille ominaista vaihtoehtoisen asiointilan tai kehityskulun implikaatiota moniäänisyydeksi. Siinä missä Huumo (2005) on tarkastellut *jäädä*-ilmauksia kognitiivisen kielitieteen kehyksessä osana laajempaa fiktiivisen dynaamisuuden ilmiökenttää (yleisesittelynä ks. Brandt 2009), itse tarkastelen *jäädä*-ilmauksia diskurssintutkimuksen kehyksessä osana moniäänisyyden ilmiökenttää. Nämä ilmiökentät eivät täysin leikkaa toisiaan, sillä esimerkiksi fiktiivisen dynaamisuuden alatyypinä olevat fiktiivisen liikkeen ilmaukset (esim. *tie kulkee Tampereelta Helsinkiin*; ks. Talmy 1996) eivät edusta moniäänisyyttä eivätkä toisaalta Salmisen (2000) tutkima moniääninen kvasirakenne (esim. *se ruoka oli olevinaan hyvää*) edusta fiktiivistä dynaamisuutta (ks. myös Nordlund 2005).

Moniäänisyyden kannalta tulkittuna *jäädä*-ilmaukset ovat implisiittisiä viittauksia toisiin ääniin ja näkökulmiin: yhteisöllisiin normeihin, ihanteisiin ja uskomuksiin, yksilöllisiin aikomuksiin, lupauksiin ja toiveisiin tai aiemman tekstin tai keskustelun virittämiin odotuksiin. Nämä äänet ja näkökulmat toimivat implisiittisinä mittapuuna tai vertailupintoina, joiden näkökulmasta kuvauksen kohteena olevan tilanteen kehittyminen tai jonkin asian lopputulos voi olla mahdollista tulkita esimerkiksi epätavanomaiseksi, puutteelliseksi tai yllättäväksi (ks. myös Matsumoto: 133–136). Moniäänisyyden resurssina *jäädä*-verbi muistuttaa paljon kieltolausetta, sillä myös kieltolauseen avulla maailmaa voidaan kuvata moniäänisessä kehyksessä. Sen avulla voidaan esimerkiksi kiistää edeltävässä tekstissä tai keskustelussa esitetyn väitteen todenmukaisuus taikka esittää toteutumattomaksi jokin kulttuurisen odotuksen tai yhteisöllisen normin mukainen asiointila (esim. Fairclough 1992: 121–122; Martin & White 2005: 118–120). Kieltolause muistuttaa *jäädä*-verbiä myös siinä, että kiellon alassa olevien, merkitykseltään dynaamisten predikaattien läsnäolosta huolimatta lause tulee tulkituksi statiivisen tilanteen kuvauksena: *väitöskirja ei valmistunut* ’pysyi keskeneräisenä’ (ks. Miestamo 2005: 196–197 ja siinä mainitut lähteet). Erityisen lähelle kieltolauseen merkitystä tulee *jäädä -mAtta* -rakenteen merkitys: *asiaa ei selvitetty* vs *asia jäi selvittämättä* (ks. ISK 2004: § 1627).

Kieltolauseet on tavattu jakaa kahtia kontekstisidonnaisiin (*context-bound*) ja kontekstivapaisiin (*context-free*) kieltoihin (Lyons 1977: 771; fennistiikassa ks. Tuppurainen 1991; Kotilainen 2007). Kontekstisidonnaiset kieltävät diskurssiuniversumissa jo olevaa ainesta, kontekstivapaat ”ilmassa olevia” propositioita. Vastaava jako on mahdollista tehdä myös *jäädä*-ilmauksille, joskin puhun mieluummin tilannesidonnaisuudesta ja yhteisösidonnaisuudesta kuin kontekstisidonnaisuudesta ja -vapaudesta, sillä ilmausten tulkinta ei milloinkaan tapahdu irrallaan kontekstista (ks. myös Kotilainen 2007: 17). Esimerkiksi *jäädä*-ilmauksen ankkuroitumisesta tilannesidonnaiseen mittapuuhun sopii esimerkki 4, jossa ensin referoidaan arvioitavan tutkimuksen tekijän

esittämä, tiedeyhteisölle suunnattu ehdotus ja sitten evaluoidaan *jäää*-lauseen avulla tutkijan omaa toimintaa suhteessa toiveessa esitettyyn toimintatapaan.

(4)

1. Taudit ovat ulkoisia häiriötekijöitä, jotka suistavat yhteiskunnat raiteiltaan tai
2. vähintään aiheuttavat merkittäviä muutoksia niiden toiminnassa. Niinpä Hämäläinen
3. erottaa luonnon ja yhteiskunnan vahvasti toisistaan. Hän toivoo, että tautien
4. edustama luonto huomioitaisiin paremmin yhteiskuntatutkimuksessa. Käytännössä
5. hän kuitenkin luo asetelman, **jossa luonto jää yhteiskunnan ulkopuolelle,**
6. **vieraaksi voimaksi,** joka uhkaa ihmisyhteisön hyvinvointia. [S0801]

Rivien 3–4 virkkeessä referoidaan tutkijan ehdotus, jonka mukaan luonto tulisi huomioida tutkimusalalla nykyistä paremmin. Ehdotuksen referointi viritää tulkintataustan seuraavalle virkkeelle, jossa kuvataan, millä tavoin tutkija käsittelee luontoa arvioitavassa teoksessaan (r. 4–6). Virkkeeseen sisältyvä *jäää*-lause ohjaa tulkitsemaan tutkijan toteuttaman toiminnan lopputulosta – luonnon ulkopuolistamista – epätydyttävänä suhteessa vastakkaiseen, hänen esittämänsä ehdotuksen mukaiseen lopputulokseen. Esimerkissä *jäää*-lauseen tulkintataustaksi hahmottuu siis referoidun tutkijan äänellä esitetty ehdotus, jonka suhteen hänen toiminnastaan esitetään evaluatiivinen kuvaus. Koska sekä tavoitteen että todellisuuden mukainen tilanne ovat saman henkilön tietoisesti luomia, *jäää*-lauseen voi ajatella tuovan esiin tutkijan sanojen ja tekojen välisen ristiriidan.

Esimerkiksi *jäää*-ilmauksen ankkuroitumisesta yhteisösidonnaiseen mittapuuhun sopii seuraava katkelma, jossa evaluoidaan tutkimuksessa toteutetun toiminnan tieteellistä tasoa.

(5)

1. || Tutkimuksen ansiot ovat nimenomaan teoksen 4. luvun esityksessä
2. veronhuojennuksista väitöskirjan viitekehyksissä. Samalla tuodaan esiin
3. harkinnanvaraisten veronhuojennusten sisintä systematiikkaa, jota on enemmän
4. kuvaavalla tasolla käsitelty 3. luvussa. Erityisesti ihmisoikeuksia, EY-oikeutta ja
5. Suomen perustuslakia käsittelevät jaksot ovat hyvin kirjoitettuja ja uutta tietoa esiin
6. tuovia. Sen sijaan luvun loppupuolen esitys hallintolaista **jää oppikirjatasoa**
7. **muistuttavaksi.** Myös luvun päättävä osuus verotuksen oikeusperiaatteista voisi
8. olla syvällisempi. || [L0905]

Riveille 6–7 sijoittuvassa *jäää*-lauseessa evaluoinnin kohteeksi asetetaan tutkimuksessa annettu esitys hallintolaista, jonka tasoa luonnehditaan *jäää*-verbin täydennyksessä ”oppikirjatasoa muistuttavaksi”. *Jäää*-verbi ohjaa tulkitsemaan saavutettua tasoa epätydyttävänä suhteessa akateemisten genrejen arvoasteikkoon: esitys ei arvioijan näkemyksen mukaan yllä arvioitavan tutkimuksen edustaman genren (väitöskirjan) vaatimustasolle vaan tuo ennemminkin mieleen asteikossa alempana olevan genren (oppikirjan). Toisin kuin edellisessä esimerkissä *jäää*-lauseen evaluatiivisena mittapuuna toimi-

vaa arvoasteikkoa ei nyt eksplikoida tekstissä, vaan sitä koskevaa tietoa käsitellään tiedeyhteisöllisesti jaettuna ja hyväksyttynä. Tällöin *jäädä*-ilmauksesta voi kuulla samanaikaisesti sekä arvioijan oman äänen että tiedeyhteisön kollektiivisen äänen.⁶¹

Kuten luvussa 2 esittelin, Martin ja White (2005: 102–104) jakavat moniäänisyyden resurssit kahtia tekstin dialogisen tilan avartajiin (*dialogic expansion*) ja supistajiin (*dialogic contraction*). Dialogista tilaa supistaviksi resursseiksi Martin ja White (mp.) laskevat erityisesti negaation ja konsessiivisuuden ilmaukset, joiden avulla väitteen paikkansapitävyys tai odotetun tilanteen toteutuminen voidaan kiistää (esim. *ei pidä paikkaansa*). Myös *jäädä*-verbi näyttäisi olevan tällainen moniäänisyyden resurssi: sen avullahan reagoidaan johonkin puheenalaista tilannetta koskevaan ennakkokäsitykseen (esim. normiin, toiveeseen, odotukseen) kuvaamalla tilanteen toteuma sitä vastaamattomaksi. Mikäli tuota ennakkokäsitystä ei esitellä eikä taustoiteta tekstissä, kuten edellisessä esimerkissä, dialoginen supistamisen voi ymmärtää yhteisöllisyyttä rakentavaksi teoksi: kirjoittaja implikoi tulkitsevansa maailmaa yhteisestä näkökulmasta, ikään kuin yhteisöllisesti jaettujen linssiä lävitse.

Lopuksi on syytä vielä painottaa, että tässä tutkimuksessa tarkasteltavien selvästi evaluatiivisten käyttötapojensa lisäksi *jäädä*-ilmauksilla on myös käyttötapoja, joissa evaluatiivisuus on hyvin vähäistä. Tällaisia ovat etenkin monet sellaiset kirja-arvioille epätavanomaiset käyttötavat, joissa ilmaistaan todellista eikä fiktiivistä muutosta ja joiden taustaksi hahmottuu puhtaasti vaihtoehtoinen mahdollisuus, joka ei näyttäydy odotuksellisesti, normatiivisesti tms. ensisijaisena toteutuneeseen vaihtoehtoon nähden. Esimerkiksi keksityn lauseen *dosentti jäi ratikasta Töölöntorilla* tulkintataustaksi voi hahmottaa raitiolinjan mahdollistamat muut poistumisvaihtoehdot. Ilmauksessa ei kuitenkaan ohjata asettamaan niitä keskinäiseen preferenssijärjestykseen vaan lähinnä tulkitsemaan toteutunut Töölöntorilla poistuminen samanveroisista vaihtoehtoista valitsemisen tulokseksi. Tällöin *jäädä*-verbi ilmaisee siis lähinnä sitä, että valittua pysäkkiä ei tule ajatella ainoana ajateltavissa olevana vaihtoehtona (vrt. esim. verbiin *poistua*, joka ei näin tee).

5.2 YLEISKATSAUS AINEISTON JÄÄDÄ-RAKENTEISIIN

Tässä jaksossa esitän yleistietoja siitä, millaisten syntaktisten rakenteiden osana aineistoni *jäädä*-verbit esiintyvät ja mitä *jäädä*-verbillisillä rakenteilla yleisesti ottaen tehdään kirja-arvioissa. Kaikkiaan aineistossa on 204 *jäädä*-verbin esiintymää. Valtaosassa, 90 %:ssa (183/204) tapauksista *jäädä*-verbiä käytetään lauseessa predikaattina (esim. *Kirjoitus jää ratkaisun pintapuolisen esittelyn tasolle* [L0904]). Lisäksi *jäädä*-verbillä on satunnaista käyttöä NP:ssä, jossa se voi toimia määritteenä (esim. *Vertailun saama laaja huomio ja tila muuten sivumäärältään suppeaksi jäävässä väitöskirjassa*

⁶¹ Vrt. Thompsonin (1996: 508–509) termiin *community voice* (ks. myös Linell 2009: 95–96).

ovat puollettavissa – – [L0805]). Tätä käyttötapaa edustaa 7 % (15/204) aineiston *jäää*-esiintymistä. Jäljelle jäävässä 3 %:ssa (6/204) on kyse *jäää*-verbin subjekti-, objekti- tai adverbiaalikäytöstä (esim. **Ratkaisuvaihtoehtojen jäädessä varsin yleiselle tasolle Riikka Niemi tarjoaa** – – [K0703]).

Evaluoivaa työtä aineistossa tekevät etenkin sellaiset *jäää*-rakenteet, joissa *jäää*-verbin täydennyksenä on translatiivisijainen predikatiiviadverbiaali. Tällaisen adverbiaalisen sisältävien *jäää*-rakenteiden osuus aineiston kaikista *jäää*-rakenteista on 42 % (85/204). Predikatiiviadverbiaalin avulla subjektin tarkoitteesta voidaan esittää evaluatiivinen luonnehdinta esimerkkien 6 ja 7 havainnollistamalla tavalla (vrt. Voutilainen 2011: 48–51). Evaluoinnin keinoina tällaiset *jäää*-rakenteet ovatkin sukua predikatiivi-NP:n sisältäville kopulalauseille (vrt. *empiirinen käsittely on ohutta ja pinnallista*).⁶²

(6) Animalian roolin empiirinen käsittely jää kuitenkin varsin **ohueksi** ja **pinnalliseksi**. [S0801]

(7) Jaksot jäävät kuitenkin **irralisiksi**, ikään kuin **sivupoluiksi**, joita ei seurata pidemmälle [L0902]

Evaluoinnin ilmaisemiseen käytetään aineistossani myös monia sellaisia rakenteita, joissa *jäää*-verbin täydennyksenä on allatiivi- tai illatiivisijainen adverbiaali, esimerkiksi *sivuun* (8) tai *taka-alalle* (9) tai *vähemmälle huomiolle* (10). Tällaisia rakenteita käytetään etenkin tutkimuksen aiheenrajausta evaluoitaessa, jossa tyypillistä on, että subjektissa viitattu tutkimusaihe tai -kysymys sijoitetaan etäälle tutkimuksen sisällöllisestä keskiöstä (ks. lukua 5.3.1.3). Aineiston *jäää*-verbeistä 27 %:lla (56/204) on allatiivi- ja/tai illatiivisijainen täydennys.

(8) Se, mikä merkitys näille kieliversioille on annettava tulkintatilanteissa, jää kuitenkin **sivuun**. [L0902]

(9) Nautinnollisuuden painottuessa ambivalentimpi tunnekirjo, kulutuskulttuuriset pakot, ehdot ja normit jäävät **taka-alalle**. [K0603]

(10) **Vähemmälle huomiolle** jää Intian islamilainen arkkitehtuuri, vaikka nimenomaan Agrassa sijaitseva Taj Mahalin mausoleumi on yksi yleisimmistä Intiaan liitettävistä kuvista. [K0602]

NP:ssä määritteenä toimivat *jäää*-verbit (15/204) ovat kirja-arvioissa erikoistuneet taka-alaistetun, taustoittavan evaluaation ilmaisemiseen. Niitä esiintyy etenkin yleisesittelyn toimintavaiheessa, jossa arvioitava julkaisu sijoitetaan tutkimuskentälle (ks. lukua 5.4.1). Tällöin NP:n määritteenä toimivan *jäää*-ilmauksen avulla voidaan tuoda sivumainintana esiin esimerkiksi se, että työssä käsiteltävää aihetta ei ole tieteenalalla aiemmin tarkasteltu:

---

⁶² Kopulalause on Etelämäen ym. (2013: 464–465) tutkimusten mukaan yleisin keino esittää kehu arkikeskustelussa (ks. myös Tainio 1996: 82). Kehuvasti käytettyjä *jäää*-ilmauksia heidän aineistoonsa ei ilmeisesti sisällynyt.

- (11) Hieno esimerkki tällaisesta on Kristel Nybergin artikkeli prostituutiosta ja naisihanteesta uuden testamentin maailmassa. Se tuo näkyville **teologisessa tutkimuksessa katveeseen jäänyttä aihepiiriä**. [K0703]
- (12) Teos valottaa **varjoon jäänyttä piikojen elämää** erilaisista kulmista ja vaihtelevien lähteiden avulla erittäin kiinnostavalla tavalla. [N0702]

Tutkimusjulkaisun ja tutkimusalan lisäksi aineiston *jäädä*-ilmauksilla evaluoidaan jonkin verran myös tutkimuksen kohteena olevia ilmiöitä. Esimerkiksi esimerkissä 13 evaluoidaan tietyn televisioteknologian tulevaisuudennäkymiä, siinä missä esimerkissä 14 esitetään evaluatiivinen huomio tutkimuksessa tarkasteltujen suullisten kertomusten sukupuolittuneisuudesta. Tällainen evaluaatio voi toki mutkan kautta palvella myös tutkimusjulkaisun evaluaatiota, mutta ensisijaisesti kyse on tutkimuksen onnistuneisuuteen liittymätömiä ilmiöiden evaluoinnista.

- (13) TV-kentällä DVB-H mobiilitelevisio jäänee Wapin kaltaiseksi flopsiksi [L0904]
- (14) Nämä arvostukset näyttävät elävän 1920-, 30- ja 40-lukuja muistelevien kertojien mielissä. Myös vanhempaa perua oleva kansallinen suuri kertomus Saarijärven Paavosta ja 1860-luvun nälkävuosista pilkistelee tarinoissa – **ja naiset jäävät hetkittäin taustatekijöiksi miesten taistelussa luontoa vastaan**. [N0704]

Ei liene yllättävää, että valtaosa aineiston *jäädä*-rakenteista käsittelee kuitenkin nimenomaan tutkimusjulkaisuun tai tutkimusalaan liittyviä ilmiöitä. Tämän puolesta argumentoi seuraava taulukko, johon olen laskenut, kuinka moni *jäädä*-lauseiden subjekteista viittaa tutkimuksellisiin tarkoitteisiin tai asiintiloihin ja kuinka moni ei.⁶³ Tutkimuksellisella tarkoitteella tai asiintilalla tarkoitan sellaista, joka sijoitetaan hallitsevassa *jäädä*-lauseessa osaksi tieteen maailmaa. Esimerkiksi aiempien esimerkkien 8–10 subjekteissa viitatuja tarkoitteita (esim. *Intian islamilainen arkkitehtuuri*) tai asiintiloja (esim. *Se, mikä merkitys näille kieliversioille on annettava tulkintatilanteissa*) käsitellään hallitsevassa *jäädä*-lauseessa tutkimuskohteina, siis kiinteästi tutkimukseen liittyvinä ilmiöinä. Ilmeisiä tutkimuksellisia tarkoitteita ovat myös esimerkeissä 6 ja 7 viitatu tutkimustoiminnot (*Animalian roolin empiirinen käsittely*) ja tutkimustekstin osat (*jaksot*). Lisäksi olen lukenut tutkimukselliseksi tarkoitteiksi *jäädä*-lauseiden subjekteissa toisinaan viitatavan kirja-arvioijan, tutkimuksen tekijän tai muun tiedeyhteisön jäsenen.

TAULUKKO 1. Aineiston *jäädä*-lauseiden subjektitarkoitteiden jakautuminen tutkimuksellisiin ja ei-tutkimuksellisiin.

Tutkimuksellinen	132 (72 %)
Ei-tutkimuksellinen	51 (28 %)
Yhteensä	183 (100 %)

⁶³ NP-subjektit viittaavat siis tarkoitteisiin ja lausesubjektit (")viittaavat(“) asiintiloihin.

Kuten taulukko kertoo, valtaosa (72 %) *jäää*-lauseiden subjekteista viittaa tutkimuksellisesti jäsenyviin tarkoitteisiin ja asiointiloihin. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet Salager-Meyer ym. (2007), jotka ovat tutkineet ranskan-kielisiä akateemisia kirja-arvioita. Heidän aineistossaan 86 % evaluatioista kohdistuu tutkimusjulkaisun sisällöllis-tekstuaalisiin ominaisuuksiin ja loput 14 % ”kontekstuaalisiin” (*contextual*) seikkoihin, jotka eivät suoranaisesti liity arvioitavaan julkaisuun tai sen onnistuneisuuteen (mts. 1763).⁶⁴ Kiinnostavana diakronisena huomiona he esittävät sen, että 1800-luvun lopun arvioista koostuvassa vertailuaineistossa jakauma on aivan erilainen: siinä 54 % evaluatioista kohdistuu ”kontekstiin” ja vain 46 % tutkimukseen (mp.). Aiemmin kirja-arvion genre palveli siis Salager-Meyerin tutkimassa tiedeyhteisössä myös yleisemmän tason debatointia, siinä missä nykyään kirja-arviogenren fokus on rajatumpi. Suomenkielisten kirja-arvioiden osalta diakronisia tutkimuksia ei ole tehty.

Evaluoinnin lisäksi aineiston *jäää*-ilmauksia käytetään harvakseltaan myös parannusehdotusten ja kyseenalaistusten esittämiseen. Parannusehdotus-käytössä ovat etenkin *jäää kaipaamaan* -lauseet (4 kpl), joiden avulla esitellään, millainen toimintatapa tai ratkaisu olisi (ollut) subjektissa viitatus kokijan mieleen. Seuraavissa esimerkeissä subjektina on kirja-arvioille ominainen *lukija*. Erona luvussa 6 tarkasteltaviin parannusehdotuksiin on se, että *jäää kaipaamaan* -parannusehdotusten moduksena on indikatiivi, ei konditionaali.

(15) Joiltain osin lukija jää kuitenkin kaipaamaan ratkaisujen tarkempaa käsittelyä ja analysointia. [L0906]

(16) Tällaisten ilmausten tarkempaa ja systemaattisempaa analyysia lukija jää kaipaamaan. [N0702]

Esimerkin kaltaisissa käyttöyhteyksissä *lukija*-subjektin merkitys tulee lähelle avointa nollasubjektia: arvioijan voi tulkita kuvailevan omaa lukukokemustaan mutta samalla käsittelevän sitä jossain määrin yleistettävänä tai samastuttavana: muutkin teoksen lukeneet saattaisivat kokea samoin (ks. Laitinen 1995; 2006). Eri arviogenreihin on vakiintunut evaluoinnin resurssiksi omanlaisiaan geneeristulkintaisia kokijan ilmauksia. Kirja-arvioille ominaisen *lukijan* asemesta esimerkiksi kuvataidearvioissa käytetään *katsojaa* (Savola 2015: 21–23). Samoin tehdään elokuva-arvosteluissa (Visakko 2007: 88).

Kyseenalaistusten esittämiseen aineistossa käytetään toisinaan *jäää epäilemään*- ja *jäää miettimään* -tyyppisiä lauseita, joissa on objektina kyseenalaistuksen ilmauksille ominaisesti *-ko*-interrogatiivilause (ks. lukua 4.7):

---

⁶⁴ Samantapaisen jaottelun on lisäksi tehnyt Thetela (1997), joka on tarkastellut englanninkielisissä tutkimusartikkeleissa ilmaistavaa evaluointia erottamalla toisistaan tutkimuspainotteisen (*research-oriented*) evaluatioon ja topiikkipainotteisen (*topic-oriented*) evaluatioon. Edellinen kohdistuu tutkimuksen prosessiin ja produktiin, jälkimmäinen tutkimuksen kohteena olevaan ”maailmaan”.

- (17) Lainopillisesta näkökulmasta lukija jää kuitenkin epäilemään, onko kirjoittaja aivan riittävästi oivaltanut ja kattavasti tuonut esille KHO:n tulkintalinjan asiassa. [L0905]
- (18) Lisäksi analyysin tasolla tutkimuksessa ei sen nykyisyyteen liittyvästä teoreettisesta intressistä huolimatta juurikaan pohdita aikaa – sitä, että osa naisista on ollut Kreikassa kolme vuosikymmentä, osa vain kolmen vuotta. **Nyt lukija jää tykönäen miettimään, onko kreikkalainen arki suomalaiselle tulokkaalle yhtä vieras tai samalla tavalla vieras nyt kuin mitä se oli 1960-luvun loppupuolella.** [N0704]

Esimerkkien *jäädä*-rakenteiden interrogatiiviosissa asetetaan kyseenalaiseksi tutkijan toiminnan hyväksyttävyyden (17) tai uskottavuuden (18). Kuten luvussa 4.7 esitin, suorista moitteista ja erimielisyyden osoituksista kyseenalaistukset poikkeavat kuitenkin siinä, että niiden avulla ilmaistaan nimenomaan kielteiselle kannalle asettumista lyömättä kantaa kuitenkin täysin lukkoon. Tämä merkityspiirre tulee esiin myös esimerkkien 17–18 hallitsevilla *jäädä*-lau-seissa, joissa oman näkemyksen prosessointi jätetään tekstissä ”epäilemisen” (17) tai ”miettimisen” (18) asteelle. Implikoidun episteemisen tavoitteen mukaiseen tietämisen tilaan ei siis päästä tai haluta tekstin tasolla edetä (vrt. Langacker 2008: 450–451).⁶⁵ Parannusehdotus-esimerkkien tavoin *jäädä*-lau-seissa on nytkin geneerinen *lukija*-subjekti, jonka avulla arvioijan voi tulkita esittävän kyseenalaistuksen samanaikaisesti sekä omalla äänellään että jos-sain määrin myös tiedeyhteisönsä äänellä.

Edellä olen luonut yleiskuvaa kirja-arvioissa esiintyvien *jäädä*-rakenteiden käyttötavoista ja syntaktis-semanttisista ominaispiirteistä. Seuraavissa luvuissa otan lähempään tarkasteluun aineiston sellaiset *jäädä*-rakenteet, joita käytetään tutkimusjulkaisun tai tutkimusalan evaluointiin.

5.3 JÄÄDÄ-RAKENTEEN KÄYTTÖ TUTKIMUKSEN EVALUOINTIIN

Tässä luvussa tarkastelen tutkimusjulkaisun evaluointiin käytettävien *jäädä*-ilmausten ominaispiirteitä. Aloitan tarkastelemalla luvussa 5.3.1 sitä, millaisia kielellisiä tuntomerkkejä tutkimusjulkaisun eri osa-alueita evaluoivilla *jäädä*-ilmauksilla on ja millaisia tiedemaailman ääniä ja näkökulmia niiden tulkin-

---

⁶⁵ Langacker (2008: 450–451) on lausetäydennysten tarkastelun yhteydessä jaotellut episteemistä eli tiedollista toimintaa kuvaavia verbejä neljään alaluokkaan sen mukaan, mitä episteemisen prosessin vaihetta ne kuvaavat. Suomen kieleen mukailtuna hän erottaa yhtäältä episteemisen arvioinnin ensi vaiheen verbit kuten *mieltiiä, pohtia ja kysyä*. Ne kuvaavat toimintaa, jossa punnitaan täydennyksessä ilmaistun proposition todenmukaisuutta. Toisen vaiheen verbejä ovat esimerkiksi *arvella, uskoa, kuvitella ja epäillä*, jotka puolestaan kuvaavat kallistumista proposition hyväksymisen tai hylkäämisen kannalle (*inclination*) mutta eivät vielä varsinaista tietämistä. Kolmannessa vaiheessa on kyse proposition hyväksymisestä todeksi eli siirtymisestä tietämisen tilaan. Tämän vaiheen verbejä ovat suomessa esimerkiksi *oppia, tajuta, saada selville ja päättää* avulla. Neljännen, päätösvaiheen verbejä (ja verbi-ilmauksia) ovat esimerkiksi *tietää, olla varma* ja *olla vakuuttunut*. Ne ilmaisevat toistaiseksi pysyvää tilaa, jossa propositio on sisällytetty osaksi todellisuuskäsitystä. (Mp.)

nassa on huomioitava. Selvitän myös sitä, millä tavoin kirja-arvion lukijakuntaan orientoidutaan evaluointia ilmaistaessa. Jaan tutkimusjulkaisua evaluoivat *jääda*-ilmaukset neljään alaluokkaan: tutkimustoimintaa evaluoiviin, työn koossapysyvyyttä evaluoiviin, aiheenrajausta evaluoiviin ja tutkimustietoa evaluoiviin. Tarkastelen kutakin alaluokkaa omassa alaluvussaan (5.3.1.1–5.3.1.4). Luvussa 5.3.2 siirryn analysoimaan sitä, millaiset toimintokuviot ovat tutkimusjulkaisua evaluoiville *jääda*-ilmauksille ominaisia ja missä kirja-arvion toimintavaiheissa niitä käytetään. Tarkastelen ensin ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU-kuviota ja sen lähikuvioita (5.3.2.1), minkä jälkeen tarkastelen kontrastiivisia kuvioita kuten KEHU–MOITE ja EVALUOINTI–MYÖNNYTYS (5.3.2.2).

5.3.1 EVALUOINNIN ULOTTUVUUKSIA

5.3.1.1 Tutkimustoiminta

Tutkimustoiminnan evaluoinnilla tarkoitan tutkimuksessa toteutettujen tehtävien arvottamista jollakin mittapuulla. Evaluoinnin perustana voi olla tiedeyhteisöllisesti jaettu normi tai arvo mutta myös arvioijan oma asiantuntemus tutkimuksen edustamalla alalla, mitä havainnollistan hetkisen päästä. Tutkimustoimintaa evaluoivien *jääda*-ilmausten kielellisenä tuntomerkinä on monesti se, että subjektin pääsanana on verbin nominaalistus. Seuraavissa esimerkeissä pääsanoina ovat nominaalistukset *pohtiminen* (19), *käsittely* (20) ja *yhteen nivominen* (21).

(19) Näin **piikkikirjallisuuden merkityksenkin pohtiminen** jää puolitiehen. [N0702]

(20) **Animalian roolin empiirinen käsittely** jää kuitenkin varsin ohueksi ja pinnalliseksi. [S0801]

(21) **Taiteensosiologisen viitekehysten, haastatteluiden ja tapaustutkimuksen yhteen nivominen** jää nyt pinnalliseksi [N0803]

Tutkimustoimintaa evaluoivien *jääda*-ilmausten adverbiaalitäydennyksille on puolestaan ominaista se, että ne käsittelevät toiminnan toteutusta heikkona tai puutteellisena suhteessa implikoituun kriteeristöön. Esimerkissä (19) puutteellisuutta ilmaisee metaforinen paikan ilmaus *puolitiehen*, joka aktivoi tulkintataustakseen tietoa siitä, millä tavoin subjektissa viitattu tutkimustehtävä (piikkikirjallisuuden merkityksen pohtiminen) olisi ollut asianmukaista toteuttaa. Esimerkeissä 20 ja 21 adverbiaaleina on puolestaan asteikkoadjektiivien hallitsevat lausekkeet (20: *varsin ohueksi ja pinnalliseksi*; 21: *pinnalliseksi*). Niiden avulla tutkimustehtävän toteutusta käsitellään vaatimattomana suhteessa implikoituihin normi- tai tavoitetason kriteereihin (asteikkoadjektiivien normatiivisuudesta ks. Pander Maat 2006; Tribushinina 2009; ks. myös Orpana 1988: 150–151; Visakko 2015: 108–110). *Jääda*-verbin

panokseksi esimerkeissä voi tulkita sen ilmaisemisen, että evaluointi kohdistuu nimenomaan toiminnan enemmän tai vähemmän pysyvään lopputulokseen. Esimerkiksi *olla*-verbillinen muunnos esimerkistä 19 hahmottuisi enemminkin jonkinlaiseksi väliaikatiedoksi kuin evaluaatioksi (vrt. *pohtiminen on puolitiessä*).

Tutkimustoimintaa evaluoidaan aineistossa toistuvasti myös sellaisten *jäädä*-ilmausten avulla, joissa adverbiaalitäydennyksenä on *taso*-sanan sisältävä ilmaus. Seuraavien esimerkkien tapaan ne asettavat toiminnan lopputuloksen pystysuuntaiselle arvoasteikolle:

(22) Sen sijaan luvun loppupuolen esitys hallintolaista jää **oppikirjatasoa muistuttavaksi**. [L0905]

(23) Bruunin kummaltakin kommentaarilta olisi toivonut analyttisempää otetta. Kirjoitus jää **ratkaisun pintapuolisen esittelyn tasolle** [L0904]

Esimerkkien *jäädä*-ilmaukset ohjaavat tulkitsemaan tutkimustehtävän toteutuksessa saavutettua analyttisyyden tasoa epätydyttävänä suhteessa implikoidun tavoitteen mukaiseen tasoon. Esimerkin 22 adverbiaali *oppikirjatasoa muistuttavaksi* ohjaa tulkitsemaan epätydyttävyyttä implikoidulla akateemisten genrejen arvoasteikolla: toteutettu ”esitys” ei yllä tutkimuksen edustaman genre (väitöskirjan) tasolle vaan muistuttaa asteikolla alempana olevan genre (oppikirjan) tasoa. Esimerkin tulkinnessa aktivoituvien ”genretasojen” perustavana erona voi pitää sitä, että väitöskirjatasolla esitetään uutta tietoa ja ollaan kriittisiä aiempaa kohtaan, siinä missä oppikirjatasolla ”vain” tehdään olemassaolevasta tiedosta helpommin ymmärrettävää vasta-alkajille. Samaan tapaan esimerkissä 23 kategorioidaan arvioitavassa tutkimusartikkelissa toteutettu toiminta ”pintapuoliseksi esittelyksi” ja sijoitetaan se *taso*-ilmauksen avulla arvoasteikolle. *Jäädä*-verbi ohjaa tulkitsemaan saavutetun tason pettymykseksi suhteessa implikoituun tavoitetasoon, joksi on mahdollista hahmottaa edeltävässä virkkeessä relevantiksi tehty ”analyttisempi” taso.

Tutkimustoiminnan evaluaatiossa on tavanomaista nojata tiedeyhteisöllisesti vakiintuneisiin arviointikriteereihin kuten normeihin ja arvoihin. Vaikutelma yhteisöllisiin käsityksiin nojaamisesta syntyy yksinkertaisimmillaan siitä, että evaluoinnin lähtökohtana olevaa mittapuuta ei erikseen esitellä eikä perustella tekstissä. Tällöin tekstille rakennetaan keskivertolukija, joka pystyy tunnistamaan (ja hyväksymään) mittapuun yhteisöllisesti jaetun taustatiedon perusteella. (Vrt. Perelman 1996 [1972]: 37–38; Kakkuri-Knuutila 1998: 248–250.) Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, jossa *jäädä*-lauseen avulla evaluoidaan tutkimuksessa toteutetun empiirisen analyysin onnistuneisuutta.

(24)

1. || Omimmilleen Karsikas pääseekin vasta tutkimuksensa loppuluvuissa etsiessään
2. vastausta kysymykseen, keitä metsästyksen oikeutuksen epäilijät oikein ovat. Hän
3. löytää metsästyskriittisen kirjoittelun moottoriksi Eläinsuojeluliitto Animalian

4. piirissa toimivat aktivistit, minkä jälkeen hän analysoi järjestön toiminnan kautta
5. metsästysvastaisen kampanjan luonnetta. **Animalian roolin empiirinen käsittely**
6. **jää kuitenkin varsin ohueksi ja pinnalliseksi**, sillä Karsikas ei ole tehnyt
7. varsinaisia haastatteluja vaan lähinnä vertailee yleisönosastokirjoittajien ja
8. Animalian hallituksen nimilistoja toisiinsa. Tutkimuksen loppuluvussa tutkijalla on
9. vaikeuksia pysyä aineistostaan nousevissa havainnoissa. Sen sijaan hän ryhtyy
10. metsästyksen liittyvien ristiriitojen ”totuuden torveksi”. Karsikkaan tutkimuksensa
11. johtopäätöksenä esittämä teoria metsästyksestä ekoprimarismina, suorana luonnon
12. käyttönä, jäää [sic] täysin irralliseksi heitoksi. || [S0801]

Riviltä 5 alkavassa *jäää*-lauseessa asetetaan subjektissa viitatus tutkimustehtävän toteutus (*Animalian roolin empiirinen käsittely*) syvällisyyden suhteen asteikolle: asteikkoadjektiivit *ohueksi* ja *pinnalliseksi* ohjaavat tulkitsemaan saavutettua tasoa heikkona suhteessa implikoituihin arvostelukriteereihin ja niiden mukaiseen toteutustapaan. Vaatimattomuutta korostaa astemäärite *varsin*. *Jäää*-lausetta seuraa argumentatiivinen *sillä*-jakso, joka ohjaa tulkitsemaan heikkoudeksi sen, että analyysia ei ole toteutettu tarkoituksen mukaisin menetelmin: asianosaisten haastattelujen sijaan tutkimuksessa on arvioijan mukaan vain ”vertailtu nimilistoja toisiinsa” (r. 6–8). Jaksoon sisältyvän kieltolauseen (*sillä Karsikas ei ole tehnyt varsinaisia haastatteluita*) voi nähdä paitsi välittävän normatiivisen implikaation ’olisi pitänyt toimia toisin’ myös viittaavan tekstin ulkopuolella olevaan argumentaatioon siitä, miksi haastattelumenetelmä olisi ollut tarkoituksenmukainen (ks. Tuppurainen 1991: 118). Vaihtoehtoisuuden ja asteikkollisuuden ilmausten yhteisvaikutuksena arvioijan voi siis nähdä peilaavan tutkimuksen toteutusta otaksumiinsa tiedeyhteisöllisiin normeihin ja samalla aktivoivan niitä koskevaa tietoa evaluatian kontekstiksi.⁶⁶ Myös aivan katkelman lopussa, rivillä 12 olevan *jäää*-lauseen voi tulkita kaiuttavan (ja rakentavan olemassaolevaksi) tiedeyhteisöllistä tietoa siitä, miksi ”irralliset heitot” eli perustelemattomat väitteet ovat tie-teessä kiellettyjä (ks. oppaissa esim. Kniivilä ym. 2007: 94–99).

Myös seuraavassa esimerkissä evaluatiivisesti käytetyn *jäää*-ilmauksen tulkintataustaksi aktivoidaan yhteisöllisesti jaettua tietoa tieteen normeista. Nyt *jäää*-verbin adverbialitädennyksenä on karitiivadjektiivi *kritiikittömäksi*, joka ohjaa tulkitsemaan ominaisuuden puuttumista poikkeamana jostakin kontekstuaalisesti pääteltävästä vertailukohdasta (ks. ISK 2004: § 1629).

(25)

1. || Tutkimuksen ansiot liittyvät vaativan ongelmakokonaisuuden hyvään
2. haltuunottoon, jäsentämiseen, tutkimustehtävän asianmukaiseen suorittamiseen ja
3. tärkeisiin tuloksiin, joilla on merkitystä niin lainsäätäjälle, tuomioistuimille,
4. verohallinnolle ja luonnollisesti myös verovelvollisille. Väittelijä perustelee
5. näkemyksensä pääosin vakuuttavasti, eikä hän ole kaihtanut kriittisten

---

⁶⁶ Vrt. P. Karvosen (1995: 104), joka tulkitsee luonnontieteiden oppikirjojen asteikkoilmauksia – asteikkoadjektiivien lisäksi esimerkiksi fokuspartikkeleita kuten *vain* ja *jopa* – kontekstualisoinnin keinoina, ”joilla tekstin ulkopuolista kontekstia – piilotekstiä, diskurssia – luodaan samalla kun eksplikoidaan jotakin tekstin alaan kuuluvasta aiheesta”, esimerkiksi siitä, millaiset hertsimäärät ovat odotuksenmukaisia eri eläinlajien kuulorajoista puhuttaessa.

6. kannanottojenkaan esittämistä. Argumentointi on yleensä hyvin tasapainoista.
7. **Eräiltä osin se jää kuitenkin kritiikittömäksi**, mikä koskee esimerkiksi
8. suhtautumista Euroopan yhteisöjen tuomioistuinratkaisuihin. Eräiltä osin myös
9. eurooppaveron oikeuden problematiikka olisi ansainnut syvällisempää tarkastelua.
10. Työn tavoitteena ei ole ollut vero-oikeustieteen metodologisten kysymysten
11. kehittäminen. || [L0903]

Jäädä-lauseen avulla evaluoidaan nyt tutkimuksen argumentaatiota, johon pronominisubjekti *se* viittaa (r. 7). Karitiiviadjektiiville rakentuva predikaatiivadverbiaali *kritiikittömäksi* osoittaa argumentoinnista puutteen ja herättää edellisessä esimerkissä tarkastellun kieltolauseen tapaisen 'pitäisi olla toisin' -implikaation. Yhteistä edelliseen esimerkkiin on myös se, että tekstiyhteydessä ei kerrota, mitä "kriittinen argumentointi" varsinaisesti tarkoittaa ja miksi sen osoittaminen on tutkimuksellisesti tärkeää. Ratkaisu ohjaa tulkin-taan, että kyse on tiedeyhteisöllisesti jaetusta tiedosta, joka voidaan jättää kirja-arvion kaltaisessa genressä sanallistamatta.⁶⁷ Yhteisöllisiä arviointiperusteita koskevaan taustatietoon nojataan myös muualla kappaleessa. Esimerkiksi rivien 1–4 virkkeissä luetellaan tutkimuksen ansioita suhteessa implisiitisiin arvosteluperusteisiin, joita samalla konstruoidaan osaksi tekstin kontekstia. Tällaista työtä tekee esimerkiksi adjektiivi *asianmukainen* (*tutkimustehtävän asianmukaiseen suorittamiseen*), jonka tulkinta edellyttää jonkinlaisen normatiivisen viitepisteen huomiointia. Rivien 4–6 virkkeessä ilmaistussa kehuissa puolestaan voi nähdä kaiutettavan tieteen yleisiä normeja argumentatiivisuudesta (*Väittelijä perustelee näkemyksensä pääosin vakuuttavasti*) sekä kriittisyydestä (*eikä hän ole kaihtanut kriittisten kannanottojenkaan esittämistä*).

Tiedeyhteisöllisesti jaettujen arviointiperusteiden lisäksi tutkimustehtävän evaluointi voidaan ankkuroida myös arvioijan omaan asiantuntijuuteen tutkimuksen alalla. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa *jäädä*-lauseessa ilmaistua evaluaatiota seuraa parannusehdotus eli vaihtoehtoisen toteutustavan esittely. Parannusehdotuksen kielellisenä merkintänä on konditionaalin perfekti (ks. lukua 6).

(26)

1. || Suurempaa sisällöllistä kritiikkiä taas voidaan esittää artikkelista »Demokratia vai
2. perusoikeudet», **joka jää kriittisyydestään ja teoreettisuudestaan huolimatta**
3. **puolitiehen demokratian ja perusoikeuksien keskinäissuhteen erittelyssä**. Jos
4. Jääskinen todella **olisi halunnut eritellä** demokratian ja perusoikeuksien välistä
5. suhdetta, hänen **olisi tullut huomioida** muun muassa perusoikeusnormeihin sisään
6. rakennettuja mekanismeja, joiden kautta syntyy välitysyhteyksiä perusoikeuksien ja

---

⁶⁷ Esimerkissä "kritiikittömällä argumentoinnilla" tarkoitetaan kenties sitä, että arvioitavassa tutkimuksessa on arvioijan mielestä nojattu liian luottavaisesti tiettyyn lähteeseen ("Euroopan yhteisöjen tuomioistuinratkaisuihin") asettamatta sen näkemyksiä kriittisen tarkastelun kohteeksi. Tätä tulkintatapaa tukee Miettisen (2004: 9) toimittamassa oikeustieteen kirjoittamisoppikirjassa muotoiltu periaate, jonka mukaan "kriittisyys kohdistuu yhtä lailla vakiintuneisiin käsityksiin, lähteisiin kuin tutkijan omaan työskentelyyn. Kriittinen tutkija ei luota edes vallitsevaan paradigmaan, vaan asettaa senkin tarvittaessa testiin." (Mp.)

7. demokratian välille. || [L0807-08]

Edellisistä esimerkeistä poiketen *jäää*-lauseen subjekti viittaa nyt tutkimustekstiin (*joka < artikkeli*), jota ilmaistaan evaluoitavan adverbiaalimäärittäessä viitatus tutkimustehtävän näkökulmasta (*demokratian ja perusoikeuksien keskinäissuhteen erittelyssä*). Tehtävän toteutus evaluoidaan *puolitiiehen*-ilmauksen avulla vaillinaiseksi: sen ei katsota täyttävän implikoituja arviointikriteereitä. Evaluoinnin jäljessä ei nyt eritellä toteutuksen puutteita (vrt. esimerkkiin 24) vaan esitellään parannusehdotus (r. 3–7). Ehdotuksessa määritellään, millaisiin ilmiöihin työssä olisi tullut kiinnittää huomiota, mikäli tutkija olisi ”todella” halunnut tutkia asiaa. Parannusehdotuksen esittäminen (etenkin näin opettavaiseen sävyyn) osoittaa arvioijan tutkimuksellista pätevyyttä ja tuo esiin hänen äänensä tutkimusalan asiantuntijana. Samalla se ohjaa tulkitsemaan *jäää puolitiiehen* -ilmausta siten, että evaluoinnin ensisijaisina kriteereinä eivät nyt ole tieteenteon yleisesti tunnetut normit vaan arvioijan oma asiantuntijanäkemyksensä siitä, miten tutkimus olisi ollut asianmukaista toteuttaa.

Toisinaan tutkimuksen toteutuksen moittimiseen yhdistyy myös yleisemmän tason kritiikkiä tiedeyhteisön toimintatavoista. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa väitöskirjan toteutusta evaluoivan *jäää*-ilmauksen tulkintaa kehystää metatekstuaalinen virke (lihavoitu), joka ohjeistaa lukemaan tekstiä myös vallitsevien väitöskirjakäytänteiden kritiikkinä. Arvioitavassa tutkimuksessa tarkastellaan työttömien omaelämäkerrallisia kertomuksia.

(27)

1. || Tairan tutkimus on rakenteeltaan varsin opinnäytetyömäinen, mitä ei tietenkään
2. voi lukea sen suoranaisesti heikkoudeksi. Sellaisiahan seikkaperäisesti aiheeseensa
3. keskittyvät, tutkimusprosessin etenemistä tarkasti kuvaavat ja tutkimuksen
4. teoreettis-metodologisia lähtökohtia antaumuksella erittelevät väitöskirjat ovat
5. tavanneet olla. **Niinpä kritiikkini ei kohdistu pelkästään Tairan**
6. **väitöstutkimukseen vaan ylipäätään väitöskirjaan julkaisuna, jolla ajatellaan**
7. **yhteiskunnallisena puheenvuorona olevan kenties muitakin lukijoita kuin vain**
8. **muutama akateeminen kollega.** Se, mikä toimii opinnäytetyönä, ei nimittäin
9. läheskään aina toimi kirjana. Tästä näkökulmasta huomio kiinnittyy Tairan
10. tutkimuksessa kahteen seikkaan. Ensinnäkin työttömien kirjoituksiin päästään
11. kunnolla käsiksi vasta kirjan puolivälissä. Tämä puolestaan on todellinen harmi,
12. sillä Taira on selkeästi kiinnostavimmillaan kirjoituksia oivaltavasti
13. analysoidessaan, esittäessään tulkintoja ja hahmottaessaan kirjoitusten lukuisia
14. konteksteja. Tulkinnat työttömien kirjoituksista ovat se osa Tairan väitöskirjaa, joka
15. vahvimmin seisoo omilla jaloillaan. Kirjan sata ensimmäistä sivua täyttäväksi
16. paisutettu teoreettis-metodologinen osio ei kykene vastaavalla tavalla vakuuttamaan:
17. lainattuja aineksia pyöritellään kyllä seikkaperäisesti, **mutta omaperäisten ja**
18. **uusien jäsenysten luomisen osalta käsittely jää varsin laihanlaiseksi.** || [S0802]

Kappaleen kahdessa ensimmäisessä virkkeessä kiinnitetään huomiota siihen, että arvioitavan väitöskirjan rakenne on lajityyppinsä konventioiden mukaisesti ”varsin opinnäytetyömäinen”: teoreettis-menetelmälliset lähtökohdat esitellään perinpohjaisesti, ”antaumuksella” (r. 1–5). Tämän jälkeen tekstissä

seuraa metatekstuaalinen virke, joka ohjeistaa lukemaan tekstiä myös yhteisössä vallitsevien käytänteiden kritiikkinä (r. 5–8). Väitöskirjojen yleiseksi ongelmaksi esitetään seuraavassa virkkeessä se, että ne eivät toimi ”kirjoina”, jotka kiinnostaisivat myös muita kuin vain tietyn erikoisalan tutkijoita (r. 8–9). Tämän pohjalta arvioitavaa työtä moititaan kappaleen loppuosassa siitä, että varsinaiseen analyysiin päästään vasta kirjan puolivälissä, koska sen edellä on satasivuiseksi ”paisutettu” teoria- ja menetelmäosio. Osion anti evaluoidaan riveille 17–18 sijoittuvassa *jäää*-lauseessa vaatimattomaksi: tarjotun uuden ja omaperäisen tiedon määrä ei yllä asteikkoadjektiivin *laihanlaiseksi* implikoimalle tavoitetasolle. Moitteen lähtökohtana tuntuisi nyt olevan edeltävässä tekstissä esitetty – tai ainakin implikoitu – normatiivinen kannanotto, jonka mukaan väitöskirjoissa tulisi nykyisistä käytänteistä poiketen välttää asioiden ”opinnäytemäistä” taustoittamista ja keskittyä enemmän itse analyysiin. Esimerkin *jäää*-lause on siis tulkittavissa samanaikaisesti sekä tutkimusjulkaisun evaluoinniksi että tiedeyhteisössä vallitsevien käytänteiden kritiikiksi.

Esimerkki havainnollistaa osuvasti sitä, kuinka yhteisöllisiä käytänteitä ja niitä koskevia normeja luodaan ja toisinaan kyseenalaistetaan ruohonjuuritason kielellisessä toiminnassa. Toisaalta se tuo esiin myös sitä, että kirjarvioissa saatetaan toisinaan orientoitua erilaisiin, keskenään ristiriitaisiin normikeskuksiin (vrt. Solin 2012). Tämä käy ilmi esimerkissä siten, että arvioitavaa väitöskirjaa arvioidaan yhtäältä opinnäytteenä, jossa on osoitettava lukeneisuutta, toisaalta julkaistuna (ja kustannettuna) teoksena, jonka tulisi palvella myös sellaisen lukijakunnan tarpeita, jota opinnäytemäiset lukeneisuuden osoitukset eivät ensisijaisesti kiinnosta.

Tässä alaluvussa olen tarkastellut aineiston *jäää*-ilmauksia, joiden avulla evaluoidaan tutkijan toiminnan tieteellistä onnistuneisuutta, muun muassa kriittisyyttä, omaperäisyyttä ja syvällisyyttä. Tällaiset *jäää*-lauseet ovat moniäänisiä siten, että ne ohjaavat tulkitsemaan tutkijan toteuttaman toiminnan lopputulosta suhteessa vaihtoehtoiseen lopputulokseen, jota käytetään evaluoinnin mittapuuna. Tutkimustoimintaa evaluoivat *jäää*-ilmaukset aktivoivat monesti tulkintataustakseen yhteisöllisesti jaettua tietoa tieteenteen normeista ja niihin liittyvästä argumentaatiosta. Jaettuun tietoon nojaamisen vaikutelma syntyy siitä, että normia ei esitellä tekstiyhteydessä vaan sen olemassaolosta ainoastaan implikoidaan erilaisten vaihtoehtoisuutta ilmaisevien kielainesten yhteisvaikutuksena. Tiedeyhteisöllisesti jaettujen arviointiperusteiden lisäksi tutkimustehtävän evaluointi voidaan ankkuroida myös arvioijan omaan asiantuntemukseen tutkimuksen alalla. Tällainen tulkinta voi syntyä, mikäli tutkimuksessa toteutetun ratkaisun rinnalle esitellään vaihtoehtoinen ratkaisu ja argumentoidaan sen puolesta. Tutkimustoimintaa evaluoivien *jäää*-ilmausten tuntomerkkejä ovat lausetasolta katsottuna subjekti-NP:n verbikantaisuus (esim. *dekonstruktio*) ja se, että tutkijan toiminnan tulosta käsitellään adverbiaalitäydennyksessä keskeneräisenä (*jäää puolitiehen*) tai normitason alittavana (esim. *jäää ohueksi*).

Seuraavaksi tarkastelen *jäää*-ilmauksia, joilla evaluoidaan tutkimuksen koossapysyvyyttä.

5.3.1.2 Koossapysyvyys

Kun evaluoidaan tutkimuksen koossapysyvyyttä, arvioidaan tutkimuksen osien toimivuutta suhteessa toisiinsa ja suhteessa työn kokonaisuuteen. Knii-vilän ym. (2007: 131) oppaan mukaan tieteellisessä kirjoittamisessa haasteellista on nimenomaan ”kyetä jäsentämään työ mielekkääksi ja eheäksi kokonaisuudeksi irrallisista tekstipalasista”. Myös Luostarisen ja Väliiverrosen (1991: 109–110) haastattelemat suomalaistutkijat pitivät kaikkein tärkeimpänä hyvän tutkimustekstin kriteerinä punaisen langan olemassaoloa: tekstissä on oltava looginen kokonaisrakenne, joka etenee kysymyksen asettamisesta vastaukseen.

Koossapysyvyyttä evaluoidaan aineistossa etenkin sellaisten *jäää*-ilmausten avulla, joiden adverbialitädennyksenä on OSA–KOKONAISUUS-skeeman mukaisessa tulkintakehyksessä jäsentyvä ilmaus, kuten seuraavissa esimerkeissä adjektiivit *irallinen* (28 ja 29) ja *irtonainen* (30) (ks. Johnson 1987: 273–274). Subjektina on yleensä jokin tutkimustekstin osaan viittaava ilmaus, kuten *jaksot* (28), *tämä osuus* (29) tai *integraatiopohdinnat* (30).⁶⁸

- (28) **Jaksot** jäävät kuitenkin **irrallisiksi**, ikään kuin sivupoluiksi, joita ei seurata pidemmälle eikä vertailuaineistoa pääsääntöisesti hyödynnetä syvemmin osana argumentaatiota. [L0902]
- (29) Muutenkin **tämä osuus** jää ehkä hiukan **irralliseksi**, vaikka sitä toki hyödynnetään työssä myöhemmin. [L0905]
- (30) Nyt näin ei tehdä, vaan **integraatiopohdinnat** jäävät **irtonaiseksi** kahdella tapaa: **irtonaiseksi** työn omasta teoreettisesta perustasta ja **irtonaiseksi** tarjolla olevasta oikeusteoreettisesta välineistöstä. [L0904]

Tällaisten *jäää*-ilmausten avulla ilmaistaan, ettei tutkimuksen osan ja kokonaisuuden välille muodostu implikoidun tavoitteen mukaista sidosta: subjektissa viitattulla osalla ei katsota olevan tehtävänsä, sisältönsä, lähtökohtiensa tms. puolesta riittävän vahvaa yhteyttä laajempaan kokonaisuuteen. Kiinnostavasti myös Hirsjärven ym. (2009 [1996]: 144) oppaassa kiinnitetään huomiota *jäää irralliseksi* -ilmaukseen vakiintuneena akateemisen evaluoinnin keinona:

---

⁶⁸ Esimerkissä 30 *jäää*-verbin subjektia hallitsee siis verbikantainen substantiivi *integraatiopohdinnat*, mikä yhdistää esimerkkiä edellisessä aluvuussa tarkasteltuihin tutkimustoimintaa evaluoiviin *jäää*-ilmauksiin. *Jäää*-verbin adverbialitädennyksestä riippuu, evaluoidaanko toimintaa sellaiseen, jolloin kyse on tutkimustoiminnan evaluaatiosta, vai suhteessa laajempaan kokonaisuuteen, jolloin kyse on koossapysyvyyden evaluoinnista.

Tutkimusten arvioinneissa, esimerkiksi opinnäytetöiden lausunnossa saatetaan todeta, että teoreettinen tausta on **jäänyt irralliseksi** tutkimuskokonaisuudesta – siis irralliseksi tutkimuksen empiirisestä toteutuksesta ja sen tulosten raportoinnista. Valittujen teoreettisten lähtökohtien ja saatujen tulosten välille ei ole tällöin saatu syntymään riittävää yhteyttä

Jäädä irralliseksi -tyyppisten ilmausten lisäksi tutkimuksen koossapysyvyyttä evaluoidaan aineistossa jonkin verran myös sellaisten ilmausten avulla, joissa *jäädä*-verbin subjekti viittaa tutkimuksen osien väliseen kytköseen, kuten seuraavissa esimerkissä ilmaukset *tutkimuskysymysten ja johtopäätösluvun välinen yhteys* (31) ja *sen yhteys ympäristöoikeudellisiin kysymyksenasetteluihin* (32). Tällöin adverbiaalitäydennys voi arvottaa kytköksen laatua (31: *selvästi vaillinaiseksi*) tai esimerkiksi arvioida osien välistä sisällöllistä tai muuta etäisyyttä (32: *varsin etäiseksi*).

(31) **Tutkimuskysymysten ja johtopäätösluvun välinen yhteys** jää selvästi vaillinaiseksi. [L0904]

(32) Maatalouspoliittista aineistoa on tutkimuksessa mukana runsaasti, mutta **sen yhteys ympäristöoikeudellisiin kysymyksenasetteluihin** jää lopulta varsin etäiseksi. [L0905]

Tutkimuksen koossapysyvyyden evaluoinnille on ominaista, että evaluoinnin lähtökohdana olevaa arvosteluperustetta käsitellään tiedeyhteisöllisesti vaikiintuneena ja tunnistettavana: sitä ei esitellä eikä perustella tekstissä. Tässä suhteessa koossapysyvyyden evaluointi onkin läheistä sukua edellä tarkastellulle tutkimustoiminnan evaluoinnille. Seuraavassa esimerkissä koossapysyvyyttä evaluoivan *jäädä*-ilmauksen taustaksi hahmottuu tutkimuksen alku- ja loppuluvun työnjakoa koskeva normi. Sitä koskevaa tietoa aktivoidaan evaluoinnin kontekstiksi jo *jäädä*-ilmausta edeltävässä tekstiyhteydessä, jossa esitellään arvioitavaan työhön laaditun loppuluvun rakennetta.

(33)

1. 9. Väitöskirjan johtopäätökset
- 2.
3. Johtopäätösjakson kirjoittaminen tutkimukseen, jossa on useita erillisiä
4. tutkimuskysymyksiä ja valtava määrä varsin yksityiskohtaisia osakysymyksiä, on
5. haasteellinen tehtävä. Könkkölän teoksen vain kuuden sivun mittaista
6. johtopäätöslukua ei ole jäsennellyt vastauksiksi tutkimuskysymyksiin, vaan
7. kirjoittaja esittää 10-kohtaisen luettelon kannanotoista erilaisiin työn aihepiiriin
8. liittyviin kysymyksiin sekä tarkastelee lisäksi omissa jaksoissaan toisaalta
9. vastuuvakuutusta ja vakuutuslakia ja toisaalta vakuutuslakia ja
10. vakuutusehtoja. **Tutkimuskysymysten ja johtopäätösluvun välinen yhteys jää**
11. **selvästi vaillinaiseksi.** || [L0904]

Katkelman leipäteksti alkaa virkkeellä, joka – moitteita ennakoiden – esittää empaattisen yleistyksen: ei ole helppoa kirjoittaa loppulukua tutkimukseen, jonka kysymyksenasettelu haroo moniaalle (r. 3–5). Seuraava virke (r. 5–10)

esittelee loppuluvun toteutusta raportoimalla *ei-vaan*-rakenteella, mitä olen- naiseksi implikoitua on jätetty tekemättä (ei ole vastattu tutkimuskysymyk- siin) ja mitä sen asemesta on tehty (mm. esitetty kannanottoja luettelon muo- dossa). Rakenteen kielto-ominaisuus aktivoi tulkintataustakseen yhteisölli- sesti tietoa siitä, mitä loppuluvussa kuuluu tehdä suhteessa työn kokonaisu- teen. Etenkin se tuntuisi kaiuttavan normia alun ja lopun dialogisesta suh- teesta: toinen luku kysyy, toinen vastaa (ks. oppaissa esim. Kniivilä ym. 2007: 74; Alasuutari 2011 [1993]: 307). Fokusartikkeli *vain* ohjaa lisäksi tulkitse- maan luvun toteutusta myös sivumäärällisesti erikoisena (r. 5: – – **vain** *kuu- den sivun mittaista johtopäätöslukua* – –). Kappaleen päättää *jäää vailli- naiseksi* -lause, jossa edellä implikoidut moitteet tekstin koossapysyvyydestä puetaan suorasanaisesti moittivaan asuun. Samalla vahvistetaan vaikutelmaa siitä, että tekstin kontekstiin sisältyy tiedeyhteisöllisesti jaettua tietoa siitä, millaisia osia tutkimustekstiin kuuluu ja kuinka ne kuuluu kytkeä toisiinsa.

Seuraavassa esimerkissä koossapysyvyyden puutteellisuutta perustellaan edellistä esimerkkiä huomattavasti implisiittisemmin, eikä *jäää*-ilmauksen tulkinnallisena viitepisteenä oleva arviointiperuste hahmotu tekstistä yhtä sel- västi. Arvioitavana on ympäristöoikeuden väitöskirja, jonka kohteena on ym- päristövaikutuksen arviointimenettely (YVA). Katkelmassa tarkastellaan työn alussa olevia taustoittavia jaksoja, joissa tutkija esittelee YVA:n historiaa ja käytänteitä.

(34)

1. || Tutkimuksen ensimmäisissä jaksoissa esitellään aluksi YVA-ajattelun historiallista
2. taustaa, sen syntyä ja rantautumista eurooppalaiseen sääntelyyn. Jakso on
3. hyödyllinen YVA-sääntelyn ymmärtämiseksi, joskin melko tavanomainen – ja
4. aiemmin lähes pakolliseksi ymmärretty – historiallinen katsaus. Tätä jaksoa
5. täydentää menettelyn kulkua tiiviisti käsittelevä jakso, jonka tarkoituksena mitä
6. ilmeisimmin on avata tutkimusteemaa myös siihen perehtymättömälle lukijalle.
7. Jakso täyttää tämän tehtävän, **joskin jää hieman irralliseksi**. || [L0902]

Katkelman kahdessa ensimmäisessä virkkeessä tarkastellaan historiallista taustaa käsittelevää jaksoa (r. 1–4) ja kahdessa viimeisessä menettelyn käy- tänteitä esittelevää jaksoa (r. 4–7). Kappale päättyy *jäää irralliseksi* -lausee- seen, jonka avulla käytänteitä esittelevän jakson toimivuutta moititaan suh- teessa työn kokonaisuuteen. Moitteen tulkinta nojaa edellistä esimerkkiä vah- vemmin lukijan päättelykykyyn, sillä ympäröivässä tekstiyhteydessä ei tällä kertaa havainnollisteta, millä tavoin jakson ”irrallisuus” ilmenee. Tekstiyhtey- dessä ei muiltakaan osin juuri anneta vihjeitä siitä, mistä tieteellisen kirjoitta- misen normista tai ihanteesta tutkimuksessa koetaan poiketun. Jonkinlaisena vihjeenä voisi kenties pitää *jäää*-virkettä edeltävän virkkeen arvelua siitä, että arvioitava jakso palvelee lähinnä ”tutkimusteemaan perehtymättömän lu- kijan tarpeita” (r. 4–6). Virke mahdollistaa tulkinnan, että jaksossa on esitelty asioita vain esittelemisen vuoksi, ei siksi, että niille olisi aidosti käyttöä ana- lyyysiosassa. Tästä näkökulmasta tulkittuna *jäää irralliseksi* -lause moittisi tekstin osaa siis siitä, ettei sillä ole perusteltua tehtävää tekstikokonaisuudessa.

Edellisten esimerkkien, joissa tieteenteon normeista on korkeintaan vihjattu, vastapainona aineistossa on myös sellaisia tapauksia, joissa koosapysyvyyttä evaluoidaan suhteessa tekstissä eksplisiittisesti esiteltyyn normiin. Tällainen ratkaisu on tulkittavissa orientoitumiseksi keskivertolukijaan, jolle normi tai sen suhde evaluointiin ei olisi välttämättä ollut muuten selvä. Tällöin arvioija asettuu siis lukijaan nähden astetta tietävämpään rooliin kuin edellisissä esimerkeissä. Normin eksplikointia havainnollistaa seuraava esimerkki, jossa evaluoidaan väitöskirjan erään analyysiosan toimivuutta suhteessa työn teoreettisiin lähtökohtiin. Edeltävissä virkkeissä osaa on moitittu siitä, että se poikkeaa asetetusta tutkimustehtävästä (= ennakkopäätösten retorikan tarkastelu) asettamalla tarkastelun kohteeksi sen, ovatko päätöksissä esitetyt perustelut juridisesti oikeutettuja. Normin eksplikoiva lause on lihavoitettu.

(35)

1. Pohdinnat irtoavat kovin etäälle siitä ennakkopäätösten retorisesta analyysistä, joka
2. on työn kova ydin. Ongelma ei ole pelkästään rakenteellinen, vaan myös
3. teoreettisesti ongelmallinen: integraatiota koskevat pohdinnat liittävät tekstin
4. juridisen argumentaation justifikaation ongelmiin eli sellaisiin asioihin, joiden
5. ulkopuolelle tekijä on työnsä rajannut (s. 29–37). Siirryttäessä retoristen keinojen
6. jäsenyteenä deskriptiivisestä analyysistä arvioimaan argumenttien oikeutusta,
7. astutaan samalle kentälle kuin argumentaatioteoria – **silloin pitäisi myös käyttää**
8. **sen välineitä, sanastoa ja lähestymistapoja**. Nyt näin ei tehdä, vaan
9. **integraatiopohdinnat jäävät irtonaiseksi kahdella tapaa**: irtonaiseksi työn
10. omasta teoreettisesta perustasta ja irtonaiseksi tarjolla olevasta oikeusteoreettisesta
11. välineistöstä. || [L0904]

Katkelman kahdessa ensimmäisessä virkkeessä analyysiosan ongelmien esittelyä jatketaan toteamalla, että työn oma teoriakehitys ei sovellu argumentaation oikeutukseen liittyvien ongelmien pohdiskeluun (r. 1–5). Tämän jälkeen rivien 5–8 virkkeessä esitetään normatiivinen kannanotto, jonka mukaan kyseisenlaisia ongelmia tulisi tarkastella erään toisen teorian kehyksessä (argumentaatioteorian). Normittamista ilmaistaan *pitää*-verbillisen nesessiivilauseen avulla (ks. Laitinen 1992; ISK 2004: § 1565). Kappaleen päätösvirkkeessä ”pohdintojen” toteutusta evaluoidaan suhteessa tähän normiin, ensin kielto-lauseen avulla (*Nyt näin ei tehdä*), sitten *jäää irtonaiseksi*-lauseen avulla (r. 7–9). *Jäää*-lauseen tulkinnassa normi aktivoituu yhdeksi koosapysyvyuden arvioinnin kriteeriksi (ks. r. 8–10: *integraatiopohdinnat jäävät – – irtonaiseksi tarjolla olevasta oikeusteoreettisesta välineistöstä*). Esimerkissä toteutettu evaluointi nojaa siis aiempia esimerkkejä vahvemmin tekstissä paikallisesti sanallistettuun normiin. Normin esittelemällä arvioijan voi nähdä asettuvan astetta opettavampaan rooliin kuin edellisissä esimerkeissä: hän ei ainoastaan arvostele vaan myös kertoo, millaisin periaattein tutkimusta kuuluu tiedeyhteisössä tehdä.

Aineiston poikkeavien tapausten joukkoon lukeutuvat sellaiset koosapysyvyyttä evaluoivat *jäää*-lauseet, jotka ovat kieltomuotoisia. Kielto-

toisuus mahdollistaa työn koossapysyvyyden evaluoinnin suhteessa implikoi-
tuun tutkimuskirjallisuuden valtaviirran. Tällöin annetaan ymmärtää, että ar-
vioinnin kohteessa ei ole sellaista rakenteellista ongelmaa, joka tutkimuksissa
yleensä on. Kieltolauseen avulla konstruoidaan siis olemassaolevaksi paitsi
tieteellisen kirjoittamisen normi myös sen rikkominen yhteisössä toistuvana
ilmiönä. Tätä tulkintaa vahvistaa *jääda*-lausetta seuraava, yleistävä *toisin
kuin usein* -lause. Analysoitavana on oikeustieteen väitöskirja, jossa tarkastel-
laan oikeussuojaan liittyviä kysymyksiä ulosotto-oikeuden kontekstissa.

(36)

1. || Perus- ja ihmisoikeuksille on väitöskirjassa omistettu peräti 85 sivun mittainen
2. jakso, jossa lähinnä luodaan pohjaa tutkimuksen ydinteemojen – omistus olettamien
3. ja keinotekoisien varallisuusjärjestelyjen – käsittelylle. Näinkin laajan jakson
4. tarpeellisuutta voidaan kuitenkin perustella sillä väittelijän mainitsemalla seikalla,
5. että ulosotto-oikeudellisessa tutkimuksessa perusoikeusnäkökulma on toistaiseksi
6. jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle – vaikka erityisesti Tuula Linnan vahvasti
7. perusoikeuksia korostavaa tulkintalinjaa ei olekaan syytä unohtaa.
- 8.
9. Olennaista on, **että perusoikeusnäkökulmaa koskeva laaja jakso ei ole työssä**
10. **jäänyt irralliseksi kokonaisuudeksi, toisin kuin usein käy väitöskirjojen**
11. **teoreettissävyisille avausjaksoille.** On luonnollisesti vaikea täsmällisesti sanoa,
12. missä kaikissa kohdin perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat ovat vaikuttaneet väittelijän
13. tulkinta-asenteisiin ja kannanottoihin. Yksistään sellaisia kohtia, joissa
14. tulkintakannanottoja tai yleisempiä tulkintalinjauksia on nimenomaisesti perusteltu
15. perusoikeusnäkökulmasta hahmotelluilla argumenteilla, löytyy kuitenkin
16. tutkimuksesta kymmeniä. || [L0901]

Katkelman ensimmäisen kappaleen aluksi kiinnitetään huomiota siihen, että arvioitavaan väitöskirjaan sisältyy ”peräti” 85 sivun mittainen taustoittava jakso (r. 1–3). Astemääräite *peräti* ohjaa tulkitsemaan sivumäärää implikoi-
tuun keskiarvoon nähden huomattavan laajana. Jakson toteutukselle an-
netaan kuitenkin seuraavassa virkkeessä hyväksyntä referoimalla tutkijan esittä-
mät perustelut ja vahvistamalla niiden todenmukaisuus: aiempaa tutkimusta
työn aihepiiristä ei juuri ole (r. 3–7). Arvioija asettuu siis episteemisesti sa-
maan linjaan referoidun tutkijan kanssa. Seuraavassa kappaleessa siirrytään
evaluoimaan jakson toimivuutta osana väitöskirjaa. Edeltävistä esimerkeistä
poiketen toimivuutta evaluoidaan nyt kieltomuotoisen *jääda irralliseksi* -lau-
seen ja siihen kytketyn yleistyksen ilmauksen avulla (r. 9–11). Niiden avulla
arvioitavan työn esitetään poikkeavan edukseen väitöskirjojen valtaviirasta:
toisin kuin ”väitöskirjojen teoreettissävyiset avausjaksot” yleensä, arvioitavan
työssä vastaavan jakson ei koeta olevan muusta työstä irrallinen kokonaisuus.
Väitteen puolesta argumentoidaan kappaleen loppuosassa vakuutteleamalla,
että työssä on ”kymmeniä” kohtia, joissa avausjaksossa esiteltyjä asioita hyö-
dynnetään (r. 11–16).

Edellä olen keskittynyt tarkastelemaan tutkimuksen koossapysyvyyden
evaluointia *jääda irralliseksi* -tyyppisten ilmausten näkökulmasta. Lopuksi

havainnollistan yhden esimerkin kautta, kuinka syntaktisesti muuntyyppi-siäkin *jäää*-ilmauksia voidaan käyttää koossapysyvyyden evaluointiin. Esimerkissä on käytössä evaluoinnin keinona referointia ilmaiseva lauseyhdistelmä, jonka johtolauseena on nollapersoonainen *jäää kysymään* -lause.⁶⁹

(37)

1. || Kun tavoitteena on ollut – enemmän tai vähemmän – selvittää hyvin merkittävä
2. osa asuinvaltion vaihdokseen liittyviä kansainvälisvero-oikeudellisia
3. tuloverokysymyksiä, on selvää, että joiltakin osin esitys olisi kaivannut
4. syvempääkin problematisointia ja tarkastelua. Kysymyksenasettelusta ja
5. systematiikasta johtuen joiltakin osin työssä esiintyy toistoa ja hieman
6. epätasaisuuttakin. **Välillä [ø] jää kysymään, mikä merkitys kulloinkin**
7. **esitettävällä asialla on käsiteltävän aiheen kannalta ja kuinka lähellä esitys on**
8. **työn niin sanottua punaista lankaa (tai punaisia lankoja).** Siksikin on hyvä, että
9. sivujen ylä laidassa on luvun otsikko, joka helpottaa muistamaan, »missä mennään».
10. || [L0903]

Jäää-verbiä täydentävien *mikä*- ja *kuinka*-interrogatiivilauseiden avulla tuodaan julki, että arvioitavaan tutkimukseen sisältyy jaksoja, joiden suhde tekstin topiikkiin tai yleisempään tavoitteeseen (”punaiseen lankaan”) ei hahmotu riittävän selväksi (r. 6–8). Syntaktisesti hallitseva *jäää kysymään* -lause merkitsee alisteisissa interrogatiivilauseissa referoidut kysymykset ratkeamattomiksi: implikoidun episteemisen tavoitteen mukaiseen tilaan, tietämiseen, ei päästä. *Jäää*-lauseen nollapersoonaisuus (*välillä [ø] jää kysymään*) ohjaa tulkitsemaan lukukokemuksen kuvausta yleistettävänä: muutkin tiedeyhteisön jäsenet saattaisivat teosta tulkitessaan kokea saman (ks. lukua 5.3.1.4). Esimerkissä *jäää kysymään* -lauseyhdistelmä palvelee siis koossapysyvyyden evaluointia ja on sukua *jäää irralliseksi* -tyyppisille ilmauksille. Erona on kuitenkin se, että *jäää kysymään* -tyyppiset ilmaukset evaluoivat teosta ensisijaisesti lukukokemuksen näkökulmasta, kun taas *jäää irralliseksi* -tyyppiset ilmaukset kohdistavat huomion teoksen ikään kuin kiinteisiin, lukijasta riippumattomiin ominaisuuksiin. Martinin ja Whiten (2005: 42–45) termein voisi sanoa, että *jäää kysymään* ilmentää tunnereaktioiden kautta tapahtuvaa evaluointia (*affect*), siinä missä *jäää irralliseksi* ilmentää yhteisöllisesti jäsenyvi en arvostusten kautta tapahtuvaa evaluointia (*appreciation*).

Tässä alaluvussa olen tarkastellut tutkimuksen koossapysyvyyden evaluointiin käytettyjä *jäää*-ilmauksia. Tällaisten *jäää*-ilmausten muodollisia tunto-merkkejä ovat tutkimustekstin osaan tai tutkimustoimintoon viittaavat subjektit (esim. *jakso*, *osuus*; *pohdinta*) sekä irrallisuutta ilmaisevat adverbialitäydennykset (esim. *irrallinen*, *irtonainen*). Aineistossa kyse on yleensä koossapysyvyyden kielteisestä evaluoinnista: subjektissa viitatus tutkimuksen osan suhdetta kokonaisuuteen (tai toiseen osaan) käsitellään puutteellisenä

---

⁶⁹ *Jäää kysymään* -tyyppisiä lauseyhdistelmiä käytetään kirja-arvioissa myös kyseenalaistuksen ilmaisemiseen. *Jäää*-verbillisiä kyseenalaistuksia käsitelin lyhyesti luvun 5.2 lopussa.

suhteessa implikoituihin tieteellisen kirjoittamisen normeihin. Kielteistä evaluaatiota perustellaan tuomalla esiin tekstin toteutuksessa havaittuja normirikkomuksia tai vähintäänkin odotuksenvastaisuuksia. Luvussa analysoitujen esimerkkien valossa irrallisuus voi merkitä tutkimustekstin osista puhuttaessa ainakin kahdenlaisia asioita. Yhtäältä irrallisuus voi merkitä sitä, ettei tekstinosa toteuta konventionaalista tehtävänsä kokonaisuuden osana (esimerkiksi loppuluku ei selväsanaisesti vastaa työssä asetettuihin kysymyksiin). Toisaalta tekstinosan irrallisuus voi merkitä sitä, ettei tekstinosa kiinnity sisältönsä puolesta työn kokonaisuuteen (esimerkiksi taustoittavaa lukua ei hyödynnetä työssä myöhemmin). Tällöin irrallisuus ei ole niinkään funktionaalista kuin sisällöllistä.

Samoin kuin tieteenteon normeja myös tieteellisen kirjoittamisen normeja käsitellään kirja-arvioissa yleensä tiedeyhteisöllisesti jaettuina: niitä ei esitellä tekstissä, eikä niiden puolesta argumentoida. Normit voidaan toisaalta konstruoida myös häilyviksi tai väljiksi käsittelemällä tutkimustekstin toimivuutta tai toimimattomuutta osittain mielipidekysymyksenä.

Seuraavaksi tarkastelen aiheenrajauksen evaluointiin käytettäviä *jäää*-ilmauksia.

5.3.1.3 Aiheenrajaus

Aiheenrajauksen evaluoinnin määrittelen toiminnaksi, jossa arvioidaan onko arvioitavassa työssä tarkasteltu relevantteja ilmiöitä ja onko tarkastelu rajattu järkeväksi katsottavalla tavalla. Tieteellisen kirjoittamisen oppaissa tutkimusaiheen valinnalle ja rajaukselle annetaan runsaasti huomiota, esimerkiksi Hirsjärven ym. (2009 [1996]) oppaassa yli 20 sivua (ks. mts. 66–88). Oppaan mukaan aiheen valinta on ”tutkimusprosessin tärkeimpiä ja samalla haastavimpia tehtäviä” (mts. 66).

Aineiston *jäää*-ilmausten näkökulmasta aiheenrajauksen evaluointia tehdään erityisesti sellaisten rakenteiden avulla, joissa subjektina on mahdolliseen tai todelliseen tutkimuskohteeseen viittaava NP, kuten esimerkeissä 38, tai tutkimuskysymykseen viittaava lause, kuten esimerkissä 39.

(38) Nautinnollisuuden painottuessa **ambivalentimpi tunnekirjo, kulutuskulttuuriset pakot, ehdot ja normit** jäävät taka-alalle. [K0603]

(39) **Se, mikä merkitys näille kieliversioille on annettava tulkintatilanteissa**, jää kuitenkin sivuun. [L0902]

Tällaisten rakenteiden adverbiaalitäydennyksenä tapaa olla metaforisesti käytetty paikan ilmaus, jonka avulla subjektissa viitattu ilmiö asetetaan tutkimuksen alueelle tai kenttään. Paikan ilmaus jäsentää kentän yleensä kahteen ääriosaan, joista ainoastaan toinen on kokonaisuuden kannalta merkittävä. Esimerkissä 38 adverbiaali *taka-alalle* käsitteistää tutkimuksen frontaalisesti etu- ja taka-alasta koostuvaksi kokonaisuudeksi ja sijoittaa subjektissa viitatus

ilmiöt jälkimmäiseen, kokonaisuuden kannalta toissijaiseen osaan. Tällaisen metaforiikan juuret ovat kehollisessa kokemuksessa; esimerkiksi näkökentän etualalla olevista ilmiöistä saamme tarkempaa informaatiota kuin taka-alalla olevista (ks. Johnson 1987; Onikki 1994: 73–79). Esimerkissä 39 adverbiaali *sivuun* puolestaan käsitteistää tutkimuksen kokonaisuudeksi, jossa on keskiö ja sitä radiaalisesti ympäröivä periferia; subjektissa viitattu tutkimuskysymys sijoitetaan jälkimmäiselle osa-alueelle, joka ei ole kokonaisuuden kannalta olennainen (ks. Johnson 1987: 124–125; Lakoff 1987: 274–275). Tutkimuksen evaluoinnin kannalta taka-alaan ja periferiaan viittaavat paikan ilmaukset ohjaavat tulkitsemaan työn aiheenrajauksen epäsuotuisaksi suhteessa subjektissa viitattuun tutkimusilmiöön (tai -ilmiöihin). Samalla *jäädä*-verbin kautta välittyy implikaatio, että ilmiöiden asettaminen lähemmäs työn etualaa tai keskiötä olisi ollut jonkin kriteerin mukaan toivottavaa tai odotuksenmu-kaista.

Taka-alan ja periferian ilmausten ohella *jäädä*-verbin adverbiaalitäyden-nyksinä esiintyy aineistossa myös sellaisia ilmauksia, jotka sijoittavat subjek-tissa viitattun ilmiön kokonaan tutkimuksen rajojen ulkopuolelle. Seuraavassa esimerkissä tällaista työtä tekee adverbi *pois*, joka jäsentää tilaa sisäpuolen, rajan ja ulkopuolen näkökulmasta (ks. Lakoff 1987: 271–273). Adverbia mää-rittävä ääri-ilmaus *kokonaan* vahvistaa *jäädä*-verbin moittivaa implikaatiota: subjektissa viitattujen ilmiöiden huomioimatta jättämistä käsitellään jollakin tavalla ongelmallisena tai yllättävänä (ääri-ilmausten retoriikasta ks. Pome-rantz 1986; Martin & White 2005: 142, 152–159; Shore 2009).

- (40) Toisaalta sama taktiikka aiheuttaa sen, **että naisten väliset seksuaalisuhteet ja niiden historiaan liittyvät queerit samastumiset jäävät tutkimuksesta lähes kokonaan pois**. [N0702]

Metaforisesti käytettyjen paikan ilmausten lisäksi aiheenrajausta evalu-oidaan aineistossa kiinnittämällä huomiota tutkimusilmiölle annetun huo-mion tai kiinnostuksen määrään. Tällaista työtä tekevät etenkin *jäädä vähälle huomiolle* -tyyppiset vähäisyyden ilmaukset (esimerkit 41–42). Ne synnyttä-vät helposti vaikutelman, että toteutunutta suurempi huomion määrä olisi syystä tai toisesta ollut toivottavampi tai odotuksenmaisempi.

- (41) Esimerkiksi näkemykset edustukselliseen demokratiaan perustuvan modernin kansallisvaltion ”länsimaalaiskeskeisyydestä” jäävät melko **vähälle huomiolle**. [S0801]
- (42) **Vähemmälle huomiolle** jää Intian islamilainen arkkitehtuuri, vaikka nimenomaan Agrassa sijaitseva Taj Mahalin mausoleumi on yksi yleisimmistä Intiaan liitettävistä kuvista. [K0604]

Aiheenrajausta evaluoivia *jäädä*-ilmauksia yhdistää aineistossa siis se, että ne ohjaavat tulkitsemaan toteutetun rajauksen epäsuotuisaksi suhteessa sub-jektissa viitattuun tutkimusilmiöön tai -kysymykseen. Samalla ne välittävät implikaation, että toteutunutta väljempi rajausta olisi jonkin kriteerin mukaan

ollut toivottava, hyödyllinen, odotuksenmukainen tms. Tätä evaluatiivista implikaatiota voidaan tekstiyhteydessä taustoittaa, tai vaihtoehtoisesti sitä voidaan käsitellä tekstin keskivertolukijalle ymmärrettävänä sellaisenaan. Mitä vähemmän taustoitusta tehdään, sitä enemmän arvioijan ja lukijakunnan välille konstruoidaan tiedollista yhteismaata (*common ground*; Clark 1996) ja sitä vahvemmin tekstistä välittyy myös osapuolia yhdistävän tiedeyhteisön kollektiivinen ääni ja ideologia. Seuraavassa esimerkissä *jäää*-ilmauksen välittämää evaluatiivista implikaatiota taustoitetaan hyvin eksplisiittisesti tarjoamalla tietoa tietyllä erikoisalalla tehdystä aiemmasta tutkimuksesta. Arviotavana on kirjallisuustieteen väitöskirja, joka tarkastelee 1800-luvun suomalaisten naiskirjailijoiden tuotantoa.

(43)

1. Teosten lukeminen suhteessa oman aikansa eurooppalaiseen kirjallisuuteen ja
2. naiskirjallisuuden tradition jatkuvuuden hahmottaminen onkin tutkimuksessa
3. ansiokasta. **Sen sijaan kolmikon J. L. Runeberg, Lönnrot ja Topelius**
4. **kaunokirjallinen tuotanto, jonka lävitse 1800-luvun puolivälin kirjallisuutta on**
5. **totuttu tarkastelemaan jää nyt – syystä – syrjemmälle.** [K0603]

Esimerkin *jäää*-lauseessa kiinnitetään huomiota siihen, että arviotavassa tutkimuksessa ei juuri huomioida tiettyjen, subjektissa viitattujen (mies)kirjailijoiden tuotantoa. Kirjailijoihin viittaavaa NP:tä määrittää relatiivilause, joka esittää yleistyksen alan aiemmasta tutkimuksesta ja ohjaa sitä kautta tulkitsemaan arviotavan työn aiheenrajauksen alallaan odotuksenvastaiseksi (r. 4–5: *jonka lävitse 1800-luvun puolivälin kirjallisuutta on totuttu tarkastelemaan*). Relatiivilauseen funktiona voi siis pitää relevanssin osoittamista: sen avulla osoitetaan, millä tavoin pääsanat ovat relevantteja tekstiyhteydessään (ks. Loock 2007: 344–349; Visapää 2012: 544–545). Tämä kielellinen ratkaisu konstruoi tekstin (yhdeksi) lukijaksi sellaisen, jolle asioita on jonkin verran taustoitettava, jotta tutkimuksen evaluatio näyttäytyisi hänen näkökulmaansa ymmärrettävänä.

Myös seuraavassa esimerkissä *jäää*-lauseen tulkinnan tueksi annetaan taustatietoa, nyt konsessiivisen *vaikka*-lauseen avulla. *Vaikka*-konjunktio ohjaa tulkitsemaan peräkkäisissä lauseissa kuvatut asiointilat toisiinsa nähden odotuksenvastaisiksi (ISK 2004: § 1140; ks. myös Kauppinen 2006; Duvallon & Peltola 2013).

(44)

1. || Teoksen näkökulma kulttuuriin on laaja. Se ulottuu hallintokulttuurista
2. talouselämään ja siihen kuuluvat niin tieteet, taiteet, kansanperinne kuin
3. tapakulttuurikin. Vaikka teos ottaakin huomioon niin korkeakulttuurisen
4. monumentaalisen arkkitehtuurin kuin paikallisen käsityöperinteen moninaisuuden,
5. painottuu siinä hovien valtavirtainen kulttuuriaineisto. Esimerkiksi arkkitehtuurin
6. osalta käsitellään ensin lyhyesti perinteistä intialaista maja-asutusta, mutta siirrytään
7. pian buddhalaisten *stüpien* esittelyyn ja hindulaiseen temppelellyarkkitehtuuriin.
8. **Vähemmälle huomiolle jää Intian islamilainen arkkitehtuuri, vaikka**
9. **nimenomaan Agrassa sijaitseva Taj Mahalin mausoleumi on yksi**

10. yleisimmistä Intiaan liitettävistä kuvista. Modernista arkkitehtuurista ei
11. valitettavasti puhuta lainkaan, sillä aiheen käsittely päättyy kolonialismin aikaan. ||
12. [K0604]

Katkelman aloitusvirkkeessä todetaan, että teos käsittelee aihetta monipuolisesti (r. 1). Seuraavassa virkkeessä havainnollistetaan tarkasteltujen ilmiöiden kirjoa (r. 1–3). Riviltä 8 alkavassa *jäädä*-lauseessa kiinnitetään kuitenkin huomiota siihen, ettei teoksessa juurikaan käsitellä islamilaista arkkitehtuuria. *Jäädä*-lauseen tulkinnalle luodaan evaluatiiviset kehykset sitä seuraavassa *vaikka*-lauseessa, joka tarjoaa tietoa kyseisen arkkitehtuurin merkityksestä Intiassa ja ohjaa tulkitsemaan teoksen aiheenrajauksen sen valossa odotuksenvastaiseksi. Edellisen esimerkin tapaisesti tämä kielellinen ratkaisu konstruoi tekstille lukijan, jonka asiantuntemus arvioitavan teoksen aihepiirissä ei välttämättä täysin yllä arvioijan tasolle; evaluoinnin perustoja on kirjoitettava hänelle auki.

Seuraavassa esimerkissä aiheenrajauksen evaluointia ei sen sijaan taustoiteta juuri lainkaan, vaan *jäädä*-lauseen tulkintataustaksi aktivoidaan tutkimusalakohtaisesti jaettua tietoa arvioitavan tutkimuksen aihepiiristä.

(45)

1. || *Narkissos kaupungissa* kommunikoi ilahduttavan monitieteisen tutkimusyhteisön
2. kanssa. Mäenpää ottaa kokemuksellisuuden, viihtymisen ja shoppailun vakavasti
3. pyrkien teoretisoimaan kaupunkikulttuurissa tapahtuneita muutoksia.
4. **Nautinnollisuuden painoutuessa ambivalentimpi tunnekirjo,**
5. **kulutuskulttuuriset pakot, ehdot ja normit jäävät taka-alalle,** mutta rajaus
6. mahdollistaa kulutuskulttuurin merkitysten ja vetovoiman avaamisen sekä
7. shoppailukokemusten ja hyödykesidonnaisen minätyön käsitteellistämisen.
8. Mäenpään hahmottama kaupallistunut ja minäkeskeinen kulutuspoliis haastaa myös
9. osaltaan pohtimaan kaupunkitilan erilaisia käyttöjä ja
10. vuorovaikutusmahdollisuuksia. || [K0603]

Riveille 4–5 sijoittuva *jäädä*-lause evaluoi tutkimuksen aiheenrajausta kielteiseltä kannalta mainitsemalla subjektissaan ilmiöitä, joihin arvioitavassa työssä ei juuri kiinnitetä huomiota (*ambivalentimpi tunnekirjo, kulutuskulttuuriset pakot, ehdot ja normit*). Edellisistä esimerkeistä poiketen subjekti-NP:llä mainittuja ilmiöitä ei nyt lainkaan taustoiteta – ei katkelman ulkopuolellakaan –, eikä niiden relevanssia työn aihepiiriin osoiteta. Ratkaisu ohjaa tulkitsemaan ilmiöitä sellaisina, joista arvioijalla ja tekstin konstruoidulla keskivertolukijalla on jonkinlainen yhteinen, tutkimusalakohtaisesti jaettu käsitys, joka on meneillään olevan vuorovaikutuksen sujumisen kannalta riittävä. Esimerkistä voi toisin sanoen kuulla arvioijan äänen lisäksi myös tiedeyhteisön kollektiivisen äänen ja tietopohjan, johon tekstissä ilmaistu evaluaatio tukeutuu.

Samantyyppinen tilanne on seuraavassa esimerkissä, jossa *jäädä sivuun* -lauseen avulla osoitetaan, että arvioitavan tutkimuksen kohde on sanallistettu teoksessa hieman harhaanjohtavasti tai ainakin epätasomaisesti. Edellisen esimerkin tavoin *jäädä*-verbin subjektissa mainituista ilmiöistä ei tarjota

tekstiyhteydessä taustatietoa, eikä niiden relevanssia työn aihepiiriin osoiteta eksplisiittisesti. Esimerkkikappaleen edellä on referoitu, kuinka tutkimuskohde on määritelty työssä: kohteeksi on esitetty ”sivullinen” ja hänen rahasaatavansa tietynlaisissa ulosottotilanteissa. Arvioitavana on oikeustieteen väitöskirja. (Kursivointi esimerkin rivillä 4 on alkuperäinen.)

(46)

1. || Sivullisella väittelijä tarkoittaa ulosmitatun tai ulosmitattavan omaisuuden julkista
2. tai väitettyä omistajaa, jolla ei ole sen paremmin henkilökohtaiseen vastuuseen kuin
3. esinevastuuseen perustuvaa velvollisuutta kyseisen velan maksamiseen.
4. Tutkimuksessa keskitytään siis itse asiassa sivullisomistajan aseman selvittämiseen,
5. **ja sivuun jäävät käytännössä esimerkiksi ulosmitattuun omaisuuteen**
6. **kohdistuvan vakuusoikeuden taikka käyttöoikeuden tai muun erityisen**
7. **oikeuden haltijan asemaan liittyvät ongelmat.** || [L0901]

Kappaleen ensimmäisessä virkkeessä referoidaan, mitä tutkija täsmällisesti ottaen tarkoittaa tutkimuskohteeksi asettamallaan ”sivullisella” (r. 1–3). Jälkimmäisessä virkkeessä esitetään referaatin pohjalta päätelmä, jonka mukaan tutkimuksen tosiasiallisena kohteena ovatkin ”sivullisomistajaan”, eivät ”sivulliseen” liittyvät ilmiöt (r. 3–7). Adverbi *itse asiassa* ilmaisee tiedon oikaisemista, ja tosialliseksi katsottua tutkimuskohdetta korostetaan kursivoinnilla (r. 4: ”sivullisomistajan”). Tiedon oikaisun puolesta argumentoidaan *jäää sivuun* -lauseessa mainitsemalla subjekti-NP:ssä ilmiöitä, joita tutkimuksessa ei ole tarkasteltu mutta jotka implikoidaan sivullisen käsitteen näkökulmasta odotuksenmukaisiksi (r. 5–7: *ja sivuun jäävät – – ulosmitattuun omaisuuteen kohdistuvan vakuusoikeuden taikka käyttöoikeuden tai muun erityisen oikeuden haltijan asemaan liittyvät ongelmat*). Ilmiöistä ei tarjota tekstiyhteydessä taustatietoa, vaan niitä käsitellään tekstin keskivertolukijalle riittävän tuttuina sellaisenaan. Ratkaisu osaltaan rakentaa tekstille lukijakuntaa, jolla on ainakin jonkinlaista etukäistietoa arvioitavan tutkimuksen erikoisalasta. Edeltävistä esimerkeistä poiketen *jäää*-ilmauksen avulla ei kuitenkaan nyt kritisoida niinkään tutkimuksen aiheenrajausta kuin sen sanallista määrittelyä.

Tässä alaluvussa olen tarkastellut aiheenrajauksen evaluointiin käytettyjä *jäää*-ilmauksia. Tarkastelu on keskittynyt sellaisiin *jäää*-lauseisiin, joiden subjektina on tutkittavaan ilmiöön viittaava ilmaus ja adverbiaalitäydennyksenä jokin metaforisesti käytetty etäisen tai perifeerisen paikan ilmaus (esim. sivuun, taka-alalle). Ne ohjaavat tulkitsemaan subjektissa viitatus ilmiön aseman arvioitavassa tutkimuksessa heikoksi tai epäsuotuisaksi. Samalla *jäää*-verbin kautta välittyy implikaatio, että ilmiön sijoittuminen lähemmäs tutkimuksen analyttistä keskiötä olisi ollut toivottavaa tai ainakin odotuksenmukaisista. Vastaavanlaisia tulkintoja herättävät ilmiöiden huomioarvoa evaluoivat *jäää*-ilmaukset (esim. *jäää vähälle huomiolle*).

Kuten olen esimerkkien avulla havainnollistanut, aiheenrajausta evaluoivia *jäädä*-ilmauksia taustoitetaan kirja-arvioissa toisinaan enemmän, toisinaan vähemmän. Mitä vähemmän evaluoinnin lähtökohtia avataan ja tehdään lukijalle ymmärrettäviksi, sitä vahvemmin tekstissä luodaan vaikutelmaa yhteisöllisesti jaetun asiantuntijatiedon olemassaolosta ja sen sisällyttämisestä tekstin kontekstiin. Sen selvittäminen, millaiset tekijät evaluoinnin taustoitukseen ja taustoittamattomuuteen vaikuttavat, vaatisi kuitenkin syvällisempää tutkimusta kuin mihin tässä yhteydessä on mahdollisuus. Voitaisiin tarkastella esimerkiksi sitä, kuinka paljon toimitusprosessi vaikuttaa siihen, millaisiin lukijoihin lopullisissa, julkaistuissa kirja-arvioissa suuntaudutaan (vrt. Jaakola, Töyry & Onikki-Rantajääskö 2014).

5.3.1.4 Tutkimustieto

Tässä alaluvussa tarkastelen sellaisia *jäädä*-ilmauksia, joilla evaluoidaan tutkimustiedon ymmärrettävyyttä tai uskottavuutta. Tutkimustiedolla tarkoitan tässä yhteydessä arvioitavassa teoksessa tutkimustuloksina esitettyjä väitteitä, kannanottoja, ehdotuksia ym.

Etenkään ymmärrettävyyden evaluaatiota ei ole akateemisesta kielenkäytöstä toistaiseksi juuri tutkittu, vaan aiempi kiinnostus on painottunut episteemisen varmuuden ja epävarmuuden ilmauksiin ja erityisesti niiden vuoro-vaikutustehtäviin tieteen genreissä (esim. Myers 1989; Luukka 1992; Hyland 1998; Vihla 1999). Akateemisen kielenkäytön tutkimuksen ulkopuolella ymmärrettävyyden evaluaatiota on tarkastellut Bedranek (2006) aineistonaan englanninkielisiä sanomalehtitekstejä. Bednarek (mts. 67–70) kytkee ymmärrettävyyden (*comprehensibility*) evaluoinnin siihen, kuinka selvä tai epäselvä puheenalainen asiointi joltakin osa-alueeltaan on. Sanomalehtiteksteissä ymmärrettävyyden evaluointi voi hänen mukaan (mts. 69–70) palvella esimerkiksi uutisoitavan tapahtuman esittämistä taustoiltaan jännittäväksi (esim. *Manchester United in takeover **mystery***) tai epäilyttäväksi (esim. *It was **unclear** – – why Mr. Burrell, 45, failed to make the letter available to the French judge – –*). Ymmärrettävyyden evaluointi voi tarjota tietoa myös referoitavan lausuman sävystä tai tyylistä (*Diana explained in the **plainest possible language that – –***) (mp.).

Oman aineistoni *jäädä*-ilmausten näkökulmasta tiedon ymmärrettävyyttä ja uskottavuutta evaluoidaan etenkin sellaisten ilmausten avulla, joissa adverbiaalitäydennyksenä on translatiiviadjektiivi *epäselväksi*:

(47) Jos taas tarkoitus on viitata kansainvälisluontoisessa riidassa Suomessa annettuun välitystuomioon, **epäselväksi [ø:lle] jää, miksi toimivallan ylitystä tulisi arvioida puheena olevassa suhteessa eri tavoin kuin silloin, kun kyse on puhtaasti kansallisessa riidassa annetusta kotimaisesta välitystuomiosta.** [L0806]

(48) Näiden säännösten merkitys argumenttina jää [ø:lle] osin **epäselväksi.** [L0906]

- (49) Tämän vuoksi lukijalle jää **epäselväksi**, missä määrin hänen omat negatiiviset kokemuksensa ovat vaikuttaneet aineiston analyysiin ja mahdollisesti rajoittaneet tarkastelemasta muita samassa tilanteessa olevia naisia todellisuutta kapeammasta perspektiivistä. [S0801]

Jääda epäselväksi -ilmauksia on aineistossa yhteensä 12 kappaletta. *Epäselvä* on episteeminen adjektiivi, joka ilmaisee tiedollista avoimuutta ja täsmennyttävyyttä. *Jääda*-verbin täydennyksenä se ohjaa tulkitsemaan tiedon rakentumiseen liittyvän kehityskulun epätydyttäväksi suhteessa implikoituun tiedon tarpeeseen: olisi ollut toivottavaa, että asiaan olisi saatu selvyys. Epäselvyyden kokija ilmaistaan tyypillisesti nollapersoonaisesti, kuten esimerkeissä 47–48, joissa ei ole ilmipantua kokijan adverbiaalia (vrt. *minulle jää epäselväksi*).⁷⁰ Nollapersoonan avulla epäselvyyden kokemusta voidaan käsitellä enemmän tai vähemmän yhteisenä ja jaettavana: nolla luo vaikutelman, että tiedeyhteisön muutkin jäsenet saattaisivat teosta lukiessaan kokea saman (ks. Laitinen 1995; 2006). Tällöin siis hälvennetään rajaa omakohtaisen ja yhteisen kokemuksen välillä (Lappalainen 2015: 403). Samantyyppisen tulkinnan herättää kirja-arviogenrelle ominainen kokijan adverbiaali *lukijalle* (ks. lukua 5.2), jota hyödynnetään esimerkin 49 *jääda*-lauseessa.

Epäselvyyden kokemukseen liittyvä tiedollinen aukko ilmaistaan *jääda*-verbin subjektissa, joka monesti reaalistuu interrogatiivimuotoisena lauseena. Tiedollisesti avointa kohtaa osoittaa tällöin lauseenalkuinen interrogatiivielementti, kuten esimerkissä 47 ilmaus *miksi* ja esimerkissä 49 ilmaus *missä määrin* (ks. ISK 2004: § 1680; myös tämän tutkimuksen lukua 4). Tiedon aukkoa ilmaiseva subjekti voi reaalistua myös NP:nä, kuten esimerkissä 48 (*Näiden säännösten merkitys argumenttina jää osin epäselväksi*). Tällöin lukijan on pääteltävä tiedon aukko tekstiyhteyden ja hallitsemansa yhteisöllis-kulttuurisen tiedon perusteella.

Epäselvä-adjektiivin lisäksi tutkimustietoa evaluoidaan aineistossa muun muassa adjektiivien *avoin* ja *tulkinnanvarainen* avulla, kuten alla olevat esimerkit havainnollistavat. Ilmiarvottavaan *epäselvä*-adjektiiviin verrattuna niiden evaluatiivista sävyä voi pitää astetta diskreetimpänä.

- (50) Hieman **avoimeksi** [ø:lle] jää, mikä vaikuttavuusarvioinnin ja funktioanalyysin suhde on tulkinta- ja systematisointitehtävään. [L0902]
- (51) Tutkimuksessa [ø:lle] jää myös **tulkinnanvaraiseksi**, miten Sahavirta suhtautuu sellaiseen vaihtoehtoon, jonka mukaan tahallisuuteen riittää pelkkä varteenotettava mahdollisuus omaisuuden rikollisesta alkuperästä. [L0901]

Tutkimustiedon ymmärrettävyyden evaluoinnin voi aineiston *jääda*-ilmausten osalta jakaa kahteen alaluokkaan: tiedon täsmällisyyden evaluointiin ja tiedon riittävyyden evaluointiin. Ymmärrettävyyden lisäksi evaluoidaan tiedon uskottavuutta. Erittelen seuraavassa kunkin osa-alueen kielellisiä ja osin toimintakontekstuaalisiaakin tuntomerkkejä, joista jälkimmäisiä tarkastelen kuitenkin yksityiskohtaisemmin vasta alaluvussa 5.3.2.1.

⁷⁰ Aineiston 12:sta *jääda epäselväksi* -ilmauksesta 8 on nollapersoonaisia.

Tutkimustiedon täsmällisyyttä evaluoidaan etenkin sellaisten *jäää epäselväksi* -ilmausten avulla, joiden lausesubjekti reaalistuu disjunkttiivisena ('vai') vaihtoehtokysymyksenä (ks. ISK 2004: § 1698). Tietoa evaluoitaessa disjunktion avulla voidaan ilmaista, että tiedon tulkitsija jää häilymään kahden (tai useamman) tulkintavaihtoehdon välille; tekstiä moititaan kaksi- tai moniselitteisyydestä. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa tiedon tulkitsijaan viittaa geneerinen *lukijalle*-adverbiaali.

(52)

1. Nämä ovat ehdottomasti kiinnostavia pohdintoja, erityisesti Jallinojan erittely eri
2. yhteisöajatteloista. Ongelmallista kuitenkin on, **että lukijalle jää paikoin**
3. **epäselväksi, puhutaanko tietyn asian mediakuvasta vai sen "olemuksista"**
4. (esim. s. 271–272). Voi myös kysyä, olisiko perheen luonnehdinnan voinut tehdä
5. vielä tyylikkäämmin, jos siihen olisi hakenut tukea myös perheen määritelmä
6. pohtineilta ja kyseenalaistaneilta lukuisilta perhe- ja naistutkijoilta, eikä vain heidän
7. tunnetummilta mieskollegoiltaan, jotka ovat kirjoittaneet yhteisöistä. || [N0703]

Katkelman edellä on tuotu esiin, että teoksensa loppupuolella tutkija irtautuu työnsä päälinjasta pohtimaan yhteisöjen ja perheen merkitystä yleisemmällä tasolla, ei ainoastaan media-aineistonsa näkökulmasta. Näitä pohdintoja evaluoidaan ensin myönteisesti rivien 1–2 virkkeessä (*Nämä ovat ehdottomasti kiinnostavia pohdintoja, erityisesti – –*), sitten kielteisesti rivien 2–4 virkkeessä. Kielteinen evaluaatio ilmaistaan *jäää epäselväksi* -lauseen avulla, jonka subjektina on disjunkttiivinen vaihtoehtokysymys (*puhutaanko – – mediakuvasta vai – – "olemuksista"*). Se ohjaa tulkitsemaan tutkijan esittämät pohdinnat tietyiltä osin epätasällisiksi, moniselitteisiksi: niitä voi tulkita kahdella tavalla. Evaluoinnin tulkintataustaksi aktivoidaan tiedeyhteisöllisesti jaettua tietoa siitä, miksi ilmiöiden "mediakuvien" tarkastelu on syytä pitää erillään niiden "olemusten" tarkastelusta.

Kun *jäää*-ilmauksilla evaluoidaan täsmällisyyden sijaan tiedon riittävyttä, arvioidaan yleensä sitä, tarjoaako tutkimus riittävästi perusteluita tai taustatietoa väitteidensä ja ratkaisujensa tueksi. Kun tarjottu tieto evaluoidaan riittämättömäksi, *jäää*-ilmauksen tekstiyhteydessä yleensä perustellaan, miksi puuttuva tieto olisi ollut tärkeää. Tässä suhteessa tiedon riittävyys arvioinnin muistuttaakin edellä tarkasteltua aiheenrajauksen evaluaatiota. Seuraavassa esimerkissä tiedon riittävyttä evaluoidaan sen kannalta, onko arvioitava tutkimus asemoitu tieteen kenttään riittävän eksplisiittisesti. Arvioitavana on oikeustieteen väitöskirja.

(53)

1. 7. Eräitä ydinkysymyksiä
- 2.
3. Väitöstilaisuudessa keskusteltiin teoreettisista kysymyksistä, joiden varaan työ
4. nojautuu silloinkin, kun näitä perusolettamuksia ei ole auki kirjoitettu. Edellä
5. esitetyssä on jo osittain sivuttu näitä. Erikseen tässä mainittavia olivat:
- 6.
7. **Suhde evidenssiteoriaan jää epäselväksi.** Teorian puitteissa on kehitetty loogisen

8. ajattelun muotoa seuraavaa teoriaa, jossa kosketellaan sitä, millainen on
9. epävarmassa jutussa hyvä ja uskottava kertomus, miten kertomukset vaikuttavat
10. common sense -todistusharkintaan, ja millaisia ovat todistelun ja rationaalisten
11. todennäköisyysmallien suhteet (esimerkiksi Gräns, Das Risiko materiell fehlerhafter
12. Urteile 2002). Ratkaisuretorikalla (tulos) on yhteys siihen, miten relevantit faktat
13. otetaan huomioon harkinnassa (edeltävä harkinta). Yhteyden katkaiseminen on
14. mahdollista, mutta kirjassa ei oteta kantaa yhteyksiin evidenssiteoriaan mikä on
15. puute, koska niin kutsuttu moraalinen päättely ja retorikka ovat osa jutun kaarta,
16. vaikka sijoittuvat eri vaiheisiin. Niiden erottaminen on tärkeä kysymys, johon olisi
17. tullut ottaa kantaa – oli tuo positio sitten mikä tahansa. || [L0904]

Katkelman aloituskappale on metatekstuaalinen jakso, joka asettaa tekstin topiikiksi arvioitavan työn teoriaosassa havaitut tiedollisen puutteet (r. 3–5). Yksi puutteista esitellään toisen kappaleen aluksi *jäää epäselväksi* -lauseella. Lauseen subjekti on nyt NP-muotoinen, ja tiedolliseksi ongelmaksi on tulkittavissa se, ettei tutkimuksen suhdetta tiettyyn teoriaan ole sanallistettu. Tutkimuksessa tarjottua tietoa ei siis tällä kertaa kritisoida epätasemmiseksi vaan riittämättömäksi. Kriittikää perustellaan esittelemällä kyseisen teorian lähtökohtia ja suhdetta arvioitavan työn kysymyksenasetteluun (r. 7–16). Tämä retorinen ratkaisu ottaa huomioon lukijan, jolla ei ehkä ole pääsyä samaan asiantuntijatietoon kuin arvioijalla ja joka ei välttämättä edusta samaa oikeustieteen erikoisalaa kuin arvioija. Esimerkissä voi siis kuulla arvioijan asiantuntijan äänen samalla tavoin kuin monesti aiheenrajauksen evaluaation yhteydessä (ks. lukua 5.3.1.3).

Kolmantena tutkimustiedon evaluaation alaluokkana aineistosta voidaan erottaa tiedon uskottavuuden evaluointi. Tällöin ongelmallisena käsitellään sitä, että tutkimuksessa tarjottua tietoa ei pystytä sovittamaan osaksi laajempaa tiedon kokonaisuutta. Tällaista moitetta on tavanomaista perustella tuomalla esiin tiedollinen ristiriita, joka tarjotun tiedon ja tiedeyhteisössä olemassaolevan tiedon välillä on havaittu. Seuraavassa esimerkissä tällaista argumentatiivista työtä tekevät *jäää epäselväksi* -ilmausta seuraavat kieltolauseet.

(54)

1. Kirjoittajan mukaan asianosaiselle olisi kuitenkin tarvittaessa »myönnettävä oikeus
2. täydentää ja oikaista» välimiesmenettelyn aloittamisilmoitusta. – **Esitys jää**
3. **merkitykseltään epäselväksi. VML ei tunne aloittamisilmoituksen**
4. »täydentämistä», **eikä** tällaiseen ole myöskään käytännössä tarvetta: kantaja
5. täsmentää vaatimuksensa VML 25 §:n mukaisesti menettelyn käynnistyttyä
6. välimiesten määräämässä ajassa. [L0806]

Esimerkissä referoidaan ensin tutkijan kannanotto, jonka mukaan välimiesmenettelyn aloittamista koskevan ilmoituksen tulisi olla asianosaisen täydennettävissä ja oikaistavissa (r. 1–2). Tämän jälkeen kannanottoa moititaan *jäää epäselväksi* -lauseen avulla episteemisesti ongelmalliseksi (r. 2–3). Moitetta perustellaan riveille 3–4 sijoittuvissa kieltolauseissa tuomalla ilmi tiedollisia ristiriitoja, joita tutkijan kannanoton koetaan synnyttävän suh-

teessa vallitsevaan lakiin (VML, verotusmenettelylaki). Kieltolauseet täsmen-
tävät siis *jäää epäselväksi* -ilmauksen tulkintaa siten, että epäselvyydessä on
kyse kannanoton kokemisesta epäuskottavaksi, koska muu tarjolla oleva tieto
sotii sitä vastaan. Retoriselta kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että
jäää epäselväksi -ilmausta käyttämällä arvioija ei sinänsä asetu eri linjaan
tutkijan kanssa vaan tuo ainoastaan ilmi kannanoton tulkintaan liittyvän ym-
märrysongelman. Toisenlaista asemointityötä olisi tehnyt esimerkiksi ilmaus
esitys on perusteeton. Jäää epäselväksi -ilmauksen avulla esimerkiksi jätet-
tään avoimeksi, olisiko kannanotto arvioijan hyväksyttävissä, mikäli tutkija
perustelisi sitä paremmin.

Aineistossa on myös muutamia kieltomuotoisia *ei jää epäselväksi* -lau-
seita. Niiden avulla tutkimustietoa ei käsitellä epäuskottavana vaan päinvas-
toin poikkeuksellisen uskottavana:

(55)

1. || Pirisen keskeisenä lähtökohtana on tuoda esiin mediaurheilun sukupuolisokeus ja
2. naisten marginalisointi mediaurheilussa. Tässä tehtävässä hän onnistuu hyvin.
3. **Väitöskirjan luettuani minulle ei jäänyt epäselväksi, etteikö nainen ole**
4. **urheilussa ja erityisesti urheilun uutisoinnissa niin kvantitatiivisilla kuin**
5. **kvalitatiivisilla mittareillakin mitattuna toinen sukupuoli.** Kuten Pirinen toteaa,
6. jo sanalla "urheilu" viitataan lähtökohtaisesti mieheen ja maskuliinisuuteen, onhan
7. se suomen kielessä johdannainen sanoista "urho" ja "urheus". [N0701]

Katkelman aluksi määritellään arvioitavan työn tutkimustehtävä ja evalu-
oidaan toteutus onnistuneeksi (r. 1–2). Kehua perustellaan riveillä 3–5 olevan
jäää-lauseen avulla, jonka subjektina toimivassa *etteikö*-lauseessa raportoiti-
daan tutkimuksen päätulos tai -sanoma (naisurheilijat ovat eriarvoisessa ase-
massa miehiin nähden). Raportin tulkintaa kehystävä kieltomuotoinen *mi-
nulle ei jäänyt epäselväksi* -lause tuntuisi olevan sukua litoteettisille kieltoil-
mauksille tyyppiä *kaunis sää ei ollut häiriöksi*. Kyse on hyperbolien eli liioit-
televien ilmausten vastakohtista: jotakin äärimmäistä on ilmaistu korostetun
lievästi (Leech 1983: 145–149; Tottie 1991: 184–186). Esimerkistä herääkin
tulkinta, että tutkimuksen päätulos koetaan ikään kuin poikkeuksellisen va-
kuuttavaksi ja vahvasti argumentoiduksi. Myönteistä evaluaatiota perustel-
laan rivien 5–7 virkkeessä sillä, että tutkimuksen päätulos tulee ilmi ”jo” tut-
kimuskohteeseen viittaavan *urheilu*-sanan etymologiassa (r. 5–7).

Tässä aluvuossa olen tarkastellut tutkimustiedon evaluointiin käytettyjä
jäää-ilmauksia. Tutkimustietoa evaluoidaan etenkin *jäää epäselväksi* -lau-
seiden ja lauseyhdistelmien avulla. Ne ohjaavat tulkitsemaan toteutuneen tie-
dollisen kehityskulun epätydyttäväksi: implikoitu tiedollinen tarve ei ole
täyttynyt. Tiedollinen aukko osoitetaan *jäää*-lauseen subjektissa tai objek-
tissa, joka on usein interrogatiivilause. Tutkimustietoa evaluoidaan aineis-
tossa paitsi epätäsmälliseksi myös riittämättömäksi ja epäuskottavaksi. Ta-
pauskohtaisesti vaihtelee, kuinka ymmärrettävänä (ja hyväksyttävänä) evalua-
atiota käsitellään tekstiin konstruoidun keskivertolukijan näkökulmasta.

Toisinaan tiedollista evaluointia taustoitetaan ja perustellaan tekstissä, mikä rakentaa tekstille lukijan, jonka asiantuntemus tutkimuksen aihepiirissä ei kenties ole yhtä vankkaa kuin arvioijalla. Toisinaan taas evaluointia ei taustoiteta eikä perustella. Tällöin tutkimustietoa evaluoidaan jaetun yleis- tai asian- tuntijatiedon kehityksessä.

Seuraavaksi ryhdyn selvittämään, millaisissa kirja-arvioinnin toimintokuvioissa ja -vaiheissa tutkimusjulkaisua evaluoivia *jäää*-ilmauksia käytetään.

5.3.2 TOIMINTOKUVIOITA

5.3.2.1 ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU ja sukulaiset

Tyypillinen toimintokuvaio, jossa tutkimusjulkaisua evaluoivat *jäää*-ilmaukset esiintyvät, on ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU (jatkossa EEP). Kuvio etenee siten, että ensin ESITTELY-osassa esitellään tutkimuksessa tehdyn ratkaisun tai referoi sen asiasisältöä. Tämän jälkeen esiteltyä ratkaisua tai asiasisältöä arvostellaan jostakin näkökulmasta EVALUOINTI-osassa. Kirja-arvioissa tavanomaisia evaluoinnin näkökulmia ovat ainakin ne, joita esittelin alaluvussa 5.3.1. Kuvion päättävässä PERUSTELU-osassa argumentoidaan EVALUOINTI-osassa esitetyn näkemyksen puolesta. Argumentointi voi suuntautua evaluoinnin kohteen puutteellisuuden tai ansiokkuuden osoittamiseen, mutta kyse voi olla myös evaluoinnissa käytetyn arviointiperusteen oikeuttamisesta.

Evaluatiivisten *jäää*-ilmausten lisäksi EEP-kuvio on ominainen myös Alauseyhdistelmän avulla esitetyille kyseenalaistuksille, joita tarkastelin luvussa 4.7. EVALUOINTI-osana toimiva kyseenalaistus horjuttaa ESITTELY-osan kohteena olevan väitteen tai toimintatavan hyväksyttävyyttä.

EEP-kuvio on sukua yleisönosastokirjoitusten kuviolle POHJATEKSTIN REFEROINTI – OMA MIELIPIDE – PERUSTELU, jota on koulukirjoittamisen näkökulmasta tarkastellut I. Mikkonen (2010: 112–113; vrt. myös Nieminen 2010). OMA MIELIPIDE voi Mikkosen aineistossa toteutua joko tukena tai kiistona eli saman- tai erimielisyyden osoituksena, ja edellä voi erimielisyyttä ilmaistaessa olla myönnytys. PERUSTELU-osan tehtävä on osoittaa oma näkemys oikeaksi. (I. Mikkonen mp.) Mikkosen abstrahoima kuvio on siis kokonaisuudessaan hyvin samantyyppinen kuin kirja-arvioiden EEP-kuvio. Kuvioiden yläpuolelle olisikin mahdollista hahmottaa astetta skemaattisempi kuvio ESITTELY–KOMMENTTI–PERUSTELU, jossa keskimäinen toiminto tuo esiin kirjoittajan tai puhujan suhtautumisen esiteltyyn asiaan. Kyse voi olla arvostelevasta evaluoinnista, tunnereaktion ilmaisusta, parannusehdotuksesta, episteemisestä linjaan asettumisesta tai mistä tahansa muusta asennoitumisen toiminnosta.

Akateemisen kirja-arvion toimintavaiheiden kannalta EEP-kuvio on ominainen etenkin osa-alueen käsittelyn vaiheelle, jossa huomio kohdistetaan johonkin arvioitavan teoksen osakokonaisuuteen, lähtökohtaan, ratkaisuun tai ominaisuuteen. Yleisesittelyn toimintavaiheelle EEP ei sen sijaan ole ominainen, sillä yleisesittelystä painottuvat esittelemisen toiminnot evaluoivien ja

argumentoitujen toimintojen kustannuksella (ks. lukua 4.4.1). Myöskään loppuarvion toimintavaiheelle EEP ei ole ominainen kuvio, sillä loppuarviossa ei yleensä enää esitellä uusia evaluoinnin kohteita eikä perusteta evaluatiota uusille argumenteille vaan päätarkoituksena on esittää edeltävän tekstin pohjalta kokonaisarvio (ks. seuraavaa alalukua). Loppuarviolle on siis ominaista evaluatiivisuus muttei enää esittelevyys eikä argumentatiivisuus.

Osa-alueen käsittelyn toimintavaiheessa EEP-kuvio hahmottuu tekstistä erityisen selväpiirteisesti silloin, kun kyse on tutkimustiedon evaluoinnista. Tällöin ESITTELY-osa tuo referoinnin kautta tekstiin tutkijan näkemyksen, johon kuvion EVALUOINTI-osassa otetaan sitten kantaa. Omaa näkemystä puolustetaan PERUSTELU-osassa. Havainnollistan asiaa seuraavan esimerkin avulla, jossa ESITTELY-osa toteutuu kolmen referatiivisen virkkeen ketjuna riveillä 1–7 ja EVALUOINTI-osa *jäää epäselväksi* -ilmauksen muotoisena moitteena riveillä 7–8. PERUSTELU-osa toteutuu kappaleen viimeisessä virkkeessä riveillä 8–10.⁷¹

(56)

1. || Sivuilla 133–134 esitetään, että »ankaran loogisesti» tarkastellen välimiehet
2. ylittävät toimivaltansa, jos he ratkaisevat »myöhästyneen kysymyksen» eli sellaisen
3. riitakysymyksen, jota asianosainen ei ole maininnut ilmoituksessaan
4. välimiesmenettelyn aloittamisesta (VML 12.1 §). Tällöin välitystuomio on »ainakin
5. osittain kumottavissa VML 41.1 §:n 1-kohdan perusteella». Kirjoittajan mukaan
6. asianosaiselle olisi kuitenkin tarvittaessa »myönnettävä oikeus täydentää ja oikaista»
7. välimiesmenettelyn aloittamisilmoitusta. – **Esitys jää [o:lle] merkitykseltään**
8. **epäselväksi**. VML ei tunne aloittamisilmoituksen »täydentämistä», eikä tällaiseen
9. ole myöskään käytännössä tarvetta: kantaja täsmentää vaatimuksensa VML 25 §:n
10. mukaisesti menettelyn käynnistyttyä välimiesten määräämässä ajassa. [L0806]

ESITTELY-osaan liittyvää referointia ilmaistaan rivien 1–6 virkekolmikossa niin johtolauseen avulla (r. 1–4: *Sivuilla 133–134 esitetään, että – –*), lainausmerkkien avulla (r. 4–5: *Tällöin välitystuomio on »ainakin – –»*) kuin x:n mukaan -rakenteenkin avulla (r. 5–6: *Kirjoittajan mukaan – –*). Valittuja referoinnin keinoja yhdistää se, että ne eivät asemoi arvioijaa suhteessa tutkijaan: ne eivät paljasta, kuinka arvioija suhtautuu referoimaansa sisältöön (ks. Martin & White 2005: 112–117). EVALUOINTI-osa toteutetaan rivien 7–8 virkkeessä, jossa tutkijan kannanotto evaluoidaan epäymmärrettäväksi; yhteistä ymmärrystä ei synny. Evaluointi ilmaistaan *jäää epäselväksi* -lauseella, jonka *esitys*-subjekti viittaa edeltävään referaattiin tiivistävästi (ks. Francis 1994; Shore 2008: 43). PERUSTELU-osa toteutuu rivien 8–10 virkkeessä, jossa kuvataan ensin kieltolauseiden, miltä osin tutkijan ehdottama menettelytapa on ristiriidassa lainsäädännön (VML) kanssa. Tämän jälkeen esitetään myöntolauseen avulla lainsäädäntöön kirjatun pykälän mukainen menettelytapa. EEP-kuvio hahmottuu katkelmasta siis varsin selvästi, ja osien välinen työnjako on niin ikään selvä.

---

⁷¹ Samaa esimerkkiä on analysoitu alaluvussa 5.3.1.4 *jäää epäselväksi* -ilmauksen evaluatiivisen merkityksen kannalta.

Myös seuraavaa esimerkkiä on luontevaa tulkita EEP-kuvion puitteissa. Kyse on edelleen tutkimustiedon evaluoinnista. Pienenä erona edelliseen esimerkkiin on kuitenkin se, että episteemistä asemointia tehdään jo ESITTELY-osassa, jossa arvioija ilmaisee pitävänsä referoimaansa väitettä todenmukaisena. Kenties tästä samanlinjaisuudesta johtuen EVALUOINTI-osassa ilmaistava epäselvyyden kokemus on muotoiltu edellistä esimerkkiä lievemmäksi käyttämällä määrän ilmausta *jonkin verran*. Evaluoinnin keinona on edellisen esimerkin tavoin *jäää epäselväksi* -ilmauksen hallitsema rakenne (lihavoituna). Sitä edeltävä tekstinosa on tulkittavissa ESITTELYKSI ja seuraava tekstinosa PERUSTELUKSI.

(57)

1. || Ihmisarvon loukkaamattomuuden periaatteella on edellä sanottuun nähden
2. vahvempaa oikeudellista painoarvoa rikosoikeudellisten seuraamusten arvioinnissa,
3. kuten Melander tuo jaksossa 6.6.4 esiin. **Jonkin verran epäselväksi jää se, miltä**
4. **osin kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen ehdottomat kiellot tutkimuksessa**
5. **perustetaan laillisuusperiaatteeseen (ks. jakso 5.3.1.5) ja miltä osin ihmisarvon**
6. **loukkaamattomuuden kunnioittamiseen**. Siltä osin kuin etäännyttään ihmisarvon
7. loukkaamattomuudenperiaatteen ydinalueelta, oikeudellinen painoarvo
8. argumentaatioissa heikkenee sääntötyyppisestä periaatteen luonteiseksi. || [L0903]

Kuvion ESITTELY-osaksi hahmottuu aloitusvirke, jossa referoidaan hyväksyvään sävyyn tutkijan esittämä näkemys siitä, että loukkaamattomuuden periaatteella on painoarvoa arvioitaessa rikosoikeudellisten seuraamusten hyväksyttävyyttä (r. 1–3). Hyväksyvää sävyä rakentaa referointiverbi *tuoda esiin* (kuten Melander **tuo** jaksossa 6.6.4 **esiin**). EVALUOINTI-osa toteutetaan rivien 3–6 virkkeessä, jota hallitsee *jäää epäselväksi* -lause. Epäselvänä käsitellään sitä, nojaako tutkija tiettyjä seuraamuksia arvioidessaan nimenomaan loukkaamattomuuden periaatteeseen vai erääseen toiseen periaatteeseen (laillisuusperiaatteeseen). Tiedon epätasällisyyttä ilmaistaan *jäää*-verbin subjektina olevan kahden *miltä osin* -interrogatiivilauseen avulla (vrt. luvussa 5.3.1.4 tarkasteltuihin disjunktiviisiin 'vai'-kysymyspareihin). Kappaleen viimeinen virke on tulkittavissa PERUSTELU-osaksi, sillä se paljastaa, miksi tekstin täsmentäminen olisi ollut tarpeen: koska toisen oikeusperiaatteen painoarvo voi olla heikkokin (r. 5–7). Perustelu ohjaa siis tulkitsemaan *jäää*-lauseessa raportoitua epätasällisyyttä seikkana, joka horjuttaa tutkijan väitteiden uskottavuutta. *Jäää*-lauseeseen sisältyvä astemääräte *jonkin verran* kuitenkin lieventää moitteen voimaa: kyse ei ole pahimmanlaatuisesta epäselvyydestä.

Tutkimustiedon lisäksi EEP-kuvion puitteissa evaluoidaan myös muita tutkimusjulkaisun osa-alueita. Seuraavassa esimerkissä kuvion EVALUOINTI-osa toteutetaan aiheenrajausta evaluoivan *jäää sivuun* -ilmauksen avulla. Arviotavana on oikeustieteellinen kirjoittamisen opas, ja tarkasteltavana osakokonaisuutena on lähdeaineistoja käsittelevä luku. EEP-kuvion edellä on meta-

diskursiivinen jakso, jossa ennakoidaan parannusehdotuksen esittämistä välittömästi EEP-kuvion jälkeen. EEP-kuvio toteutuu riveille 3–10 sijoittuvissa virkkeissä.

(58)

1. || Seuraavaa painosta silmällä pitäen voisi kuitenkin ehdottaa kahta täydennystä.
2. Ensimmäinen täydennysehdotus koskee monikielisen aineiston käyttöä niin
3. kotimaisissa kuin eurooppaoikeudellisissa yhteyksissä. Nykyisellään teoksessa
4. kuvataan, mitä Suomen oikeutta koskevaa kotimaista aineistoa on saatavilla
5. suomeksi ja ruotsiksi. **Se, mikä merkitys näille kieliversioille on annettava**
6. **tulkintatilanteissa, jää kuitenkin sivuun.** Kysymys ei ole pelkästään teoreettinen,
7. koska erityisesti maa-oikeuden alalla Suomessa joudutaan usein palaamaan
8. vanhoihin virallislähteisiin. Toisaalta maamme rannikkoalueilla käytetään
9. nykyisistäkin säädöksistä ruotsinkielisiä versioita, joilla on lähtökohtaisesti
10. yhtäläinen todistusvoima kuin suomenkielisellä lakitekstillä. Muutama sana tästä
11. kysymyksestä saattaisi siten olla paikallaan. Vastaava ongelma syntyy
12. eurooppaoikeudellisten säädösten kohdalla. Niiden suhteen edellytetään
13. lähtökohtaisesti, että tulkintatilanteissa eri kieliversioita verrataan keskenään. ||
14. [L0902]

Metatekstuaalisessa aloitusvirkkeessä ennakoidaan tekstin kulkua: arvioitavaan työhön tullaan esittämään kaksi parannusehdotusta (r. 1). Ensimmäisen ehdotuksen aihe esitellään seuraavassa virkkeessä: monikieliset oikeusaineistot (r. 2–3). Parannusehdotuksen esittämistä pohjustetaan tämän jälkeen rivien 3–9 virkkeissä, jotka muodostavat tekstiin EEP-kuvion. Etummaisena olevassa ESITTELY-OSASSA kerrotaan, kuinka aiheesta on teoksessa nykyisellään käsitelty: on esitelty saatavilla olevia suomen- ja ruotsinkielisiä oikeusaineistoja (r. 3–5). EVALUOINTI-OSA toteutetaan *jäädä sivuun* -lauseen hallitsemassa virkkeessä rivillä 5–6. Epätydyttäväksi implikoidaan se, ettei *jäädä*-verbin lausesubjektissa mainittua kysymystä ole otettu teoksessa käsittelyyn (*mikä merkitys näille kieliversioille on annettava tulkintatilanteissa*). PERUSTELU-OSA toteutuu rivien 6–10 virkkeissä, joissa argumentoidaan, miksi asian huomiointi olisi ollut varsinkin käytännön juridiikan kannalla tärkeää: alalla ollaan monesti tekemisissä eri-ikäisten ja erikielisten oikeusaineistojen kanssa. EEP-kuviossa tehdyn pohjustustyön jälkeen muotoillaan kappaleen alussa ennakoitu parannusehdotus (r. 10–11: *Muutama sana tästä kysymyksestä saattaisi siten olla paikallaan*). Kappaleen loppuosassa parannusehdotusta käsitellään olennaisena myös ulkomaisten oikeusaineistojen näkökulmasta (r. 11–13).

Edellä käsiteltyjen, enemmän tai vähemmän prototyyppisten tapausten lisäksi aineistossa on myös sellaisia EEP-kuvion esiintymiä, joissa tutkimusta evaluoiva *jäädä*-ilmaus toimii kuvion PERUSTELU-osana. Tällöin *jäädä*-ilmaus argumentoi EVALUOINTI-OSASSA esitetyn arvion puolesta tarjoamalla kohteen (epä)onnistuneisuudesta astetta yksityiskohtaisempaa tietoa. Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, jossa EVALUOINTI-OSA on monipolvinen ja jakautuu kahteen haaraan. *Jäädä*-ilmaus perustelee konditionaalinen perfektissä ole-

vaa lausetta, joka on toiminnallisesti kaksikasvoinen: sitä voi lukea samanaikaisesti sekä parannusehdotuksena että moitteena (ks. lukua 6). Esimerkissä on arvioitavana tekijänoikeuksia käsittelevän kokoomateoksen artikkeli, jossa tarkastellaan kahta oikeustapausta. Katkelman edellä on esitelty ensimmäisen tapaus, ja nyt huomio käännetään toiseen tapaukseen.

(59)

1. || Toinen Bruunin esittelemä tapaus on tekijänoikeusneuvoston ratkaisu 2007/6.
2. Tapauksessa lehti julkaisi kuvan Lordi yhtyeen soittajasta ilman yhtyeen normaalisti
3. käyttämää maskia. Kuva oli otettu soittajan ollessa toisen orkesterin jäsen. Kuva
4. julkaistiin esperanton kieltä esittelevillä verkkosivuilla oikeudenomistajan toimesta.
5. Oikeudenomistaja katsoi lehdessä tapahtuneen julkaisun loukanneen hänen
6. yksinoikeutta kuvaan. Neuvosto katsoi ratkaisussaan, että lehdellä oli oikeus
7. julkaista kuvapäivän tapahtumia koskevan 25 §:n rajoitussäännön nojalla.
- 8.
9. Juttu on sikäli merkittävä, että se osoittaa sallitun käytön rajat. Toisaalta se myös
10. osoittaa, miten lainsäädäntö asettaa amatöörikuvaajat eriarvoiseen asemaan
11. ammattilaisten kanssa. Jos kuvan ensisijainen julkaisija olisi ollut Lehtikuva, olisi
12. tulos ollut varmasti erilainen. Bruunin kummaltakin kommentaarilta olisi toivonut
13. analyttisempää otetta. **Kirjoitus jää ratkaisun pintapuolisen esittelyn tasolle**
14. eikä Bruun tuonut juttuihin mitään, mitä ratkaisuihin ei olisi jo esitetty. || [L0904]

Katkelman ensimmäinen kappale on kokonaisuudessaan tulkittavissa EEP-kuvion ESITTELY-osaksi: se esittelee artikkelissa tarkastellun oikeustapauksen (r. 1–7).⁷² Toisessa kappaleessa evaluoidaan ensin tapauksen juridista merkitystä (rivien 9–12 virkkeet) ja sen jälkeen tapauksen käsittelyä artikkelissa (rivien 12–14 virkkeet). EEP-kuvion EVALUOINTI-osa jakautuu siis kahteen haaraan. Ensimmäisen haaran evaluointi toteutetaan rivillä 9 olevan virkkeen hallitsevassa lauseessa (*Juttu on sikäli merkittävä*). Perustelu toteutuu virkkeen *että*-lauseessa ja jatkuu vielä rivien 9–11 virkkeessä. Seuraava ’jos–niin’-virke toimii perustelun perusteluna (r. 11–12). Toinen EVALUOINTI-haara toteutuu parannusehdotuksen kautta rivien 12–13 virkkeessä (*Bruunin kummaltakin kommentaarilta olisi toivonut analyttisempää otetta*). Tätä seuraa PERUSTELU-osaksi hahmottuva virke, jossa artikkelin lopputulos luokitetaan *jäää*-lauseen avulla ”pintapuoliseksi esittelyksi” (r. 13–14). *Jäää* x:n *tasolle* -rakenteen avulla tulosta käsitellään epätydyttävänä suhteessa implikoituun tavoitetasoon (ks. lukua 5.3.1.1). PERUSTELU-osa jatkuu virkkeessä jälkimmäisenä olevassa kieltolauseessa, jota voi lukea normirikkomuksen raporttina: implikoidun tieteenteon periaatteen vastaisesti tutkija ei esitä lainkaan uutta tietoa (tästä periaatteesta ks. esim. Luukka 1995: 126).

Aina esittelyn, evaluoinnin ja perustelun toiminnot eivät kuitenkaan erotu aineistossa toisistaan selvärajaisesti, eikä *jäää*-ilmausten tekstiyhteyttä ole luontevaa tulkita EEP-kuvion puitteissa. Labov (1972: 366–370) on tehnyt samansuuntaisen havainnon suullisten kertomusten rakenteesta: evaluointia ei

---

⁷² ESITTELY-osa toteutetaan tekstinosin, joiden välille hahmottuu muun muassa taustoittavia ja elaboroivia suhteita (vrt. luvussa 4.4.1 analysoituihin yleisesittelyihin).

ilmaista pelkästään erillisessä evaluointiosassa vaan tasaisesti läpi kertomuksen (ks. myös Shore & Mäntynen 2006: 31). Labovin (mts. 369) laatimassa kaaviossa evaluointi esitetäänkin kyhmymäisenä pesäkkeenä, josta säteilee evaluointimerkitystä kertomuksen muihin rakenteisiin ja joka vaatii siksi erityyppistä analyysiotetta kuin muut, monesti selvärajaisemmat osat (vrt. myös Martin & White 2005: 61–68).

Omassa aineistossani etenkin esittelevien toimintojen taka-alalla ilmaistaan monesti evaluointia. Tällöin esittelyitä seuraava evaluointi hahmottuu eräänlaiseksi päätelmäksi tai yhteenvedoksi suhteessa edeltävään, taka-alais-tettuun evaluaatioon.⁷³ Erillistä perustelu-osaa ei tällöin yleensä ole, vaan edeltävä tekstiyhteys hahmottuu evaluoinnin argumentatiiviseksi perustaksi. Tällainen tilanne on seuraavassa esimerkissä, jossa evaluointiin käytetty *jäädä*-lause on kappaleen päätösvirkkeenä. Sitä edeltävissä virkkeissä evaluointia ilmaistaan etenkin syntaktisesti alisteisissa lauseissa; syntaktisesti hallitsevat lauseet tekevät esittelevää työstä. Esimerkissä on meneillään on osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan piikakulttuurin historiaa käsittelevän koelmateoksen erästä osa-artikkelia.

(60)

1. || Mutta mitä piikat tekivät suomalaisessa kirjallisuudessa, jossa heitä parveilee aina
2. Minna Canthin *Hannasta* (1886) alkaen? Anna Halme paneutuu 1900-luvun alun
3. kirjallisuuden piikakuvauksiin. Halme keskittyy aluksi suomalaisen
4. piikakuvauskentän ehkä kliseisimpään ja idealistisimpaan teokseen, Auni
5. Nuolivaaran *Paimen, piika ja emäntä* -romaanin, joka sittemmin, hyvästä syystä, on
6. painunut unholaan. Romaani voitti 1936 jopa kirjallisuuspalkinnon, mutta palkinto
7. kertoo enemmän silloisen Suomen konservatiivis-militaristisesta ilmapiiristä kuin
8. romaanin ansioista. Myös F.E. Sillanpään ja Maria Jotunin teoksia referoivassa
9. artikkelissa kaunokirjallisuus toimii eräänlaisena historiallisena todistusaineistona;
10. **mitä se ei omalakisuuksensa vuoksi kuitenkaan ole.** Kirjallisuuden representaatiot,
11. kirjoittamisen keinot ja konventiot muodostavat oman pitkän perinteensä, **jota**
12. **tutkija ei ota huomioon analyysieissaan. Näin piikakirjallisuuden**
13. **merkityksenkin pohtiminen jää puolitiehen.** || [N0702]

Kappaleen aluksi, rivien 1–3 virkkeissä esitellään artikkelin aihepiiriä ja kysymyksenasettelua. Tämän jälkeen nostetaan rivien 3–8 virkeparissa huomion kohteeksi eräs tutkituista romaaneista (*Paimen, piika ja emäntä*) ja kyseenalaistetaan sen kaunokirjallinen merkittävyys; teoksen saama palkinto kertoo arvioijan mukaan enemmän aikansa ”konservatiivis-militaristisesta ilmapiiristä kuin romaanin ansioista”. Riveille 8–10 sijoittuvassa virkkeessä siirrytään käsittelemään tutkimuksen näkökulmaa, joka on arvioijan mukaan se, että kaunokirjallisuutta tarkastellaan ”historiallisena todistusaineistona”. Virkkeeseen sisältyvässä kieltomuotoisessa relatiivilauseessa näkökulma evaluoidaan todenvastaiseksi (r. 10: *mitä se ei omalakisuuksensa vuoksi kuitenkaan ole*). Tämän jälkeen rivien 10–12 virkkeessä määritellään kaunokirjalli-

---

⁷³ Yhteenvedon ja päätelmän toimintokuvioista ks. Komppa 2012: 70–72 ja siinä mainitut lähteet.

suuden todelliseksi katsottu olemus ja peilataan – jälleen kieltomuotoisen relatiivilauseen avulla – tutkimuksen toteutusta siihen (*jota tutkija ei ota huomioon analyseissaan*). Kappale päättyy *jäää puolitiehen* -lauseen edustamaan virkkeeseen, jossa tutkimuksen toteutus evaluoidaan vaillinaiseksi: implikoitua päämäärää ei ole saavutettu. Proadverbi *näin* merkitsee evaluaation edeltävän tekstin pohjalta tehdyksi ja sen oikeuttamaksi päätelmäksi (ks. P. Karvonen 1995: 73–74). Edeltävä teksti ohjaa tulkitsemaan *jäää*-lauseen evaluatiiviseksi vertailukohtaksi ratkaisun, jossa tutkimuskohdetta olisi tarkasteltu ”omalakisena” kokonaisuutena, ei ”historiallisena todistusaineistona” (ks. r. 8–9).⁷⁴

Kuten jo osaksi alaluvussa 5.3.1 osoitin, aineistoon sisältyy myös sellaisia tekstijaksoja, joissa tutkimusta evaluoidaan esittämättä perusteluja (vrt. myös Moreno & Suárez 2010). Tällöin evaluaatiota käsitellään kirja-arvion keskiverтолukijalle tekstiyhteydessään ymmärrettävänä ja/tai uskottavana sellaisenaan. Loppuarvion toimintavaiheessa perustelemattomuus onkin yleensä motivoitavissa sillä, että evaluaatio nojaa edeltävässä tekstissä toteutettuun argumentaatioon. Osa-alueen käsittelyn toimintavaiheessa näin ei kuitenkaan yleensä ole, vaan perustelemattomuus luo vaikutelman joko a) siitä, että tekstin kontekstiin sisältyy yhteisöllisesti jaettua tietoa arvosteluperusteista, tai b) siitä, että arvioijan rooliin sisältyy tietynasteista arvovaltaa. Yhteisöllisesti jaetun tiedon vaikutelma syntyy usein silloin, kun arviointiperustetta ei esitellä eikä perustella tekstiyhteydessä. Näytin tällaisesta evaluoinnin retoriikasta useita esimerkkejä luvuissa 5.3.1.1–5.3.1.4.

Arvovallan vaikutelma puolestaan syntyy helposti silloin, kun tekstiyhteydessä ei lainkaan havainnollisteta, kuinka väitetty hyvyys tai huonous ilmenee arvioinnin kohteessa. Havainnollistan asiaa seuraavan esimerkin avulla, jossa evaluoidaan lähteiden käyttöä väitöskirjassa. Evaluointi liikkuu esimerkissä melko yleisellä tasolla, eikä esitettyjen moitteiden (ja kehujen) tueksi esitetä käytännössä minkäänlaisia todisteita. Tällainen evaluoinnin retoriikka osoittaa orientoitumista sellaiseen kirja-arvioijan rooliin, joka sallii tietynlaisten evaluaatioiden esittämisen perusteluitta.

(61)

1. || Tutkimuksen lähteistä ja niiden hyödyntämisestä voidaan yleisesti antaa
2. positiivinen tunnustus eli lähteitä on – tehdyt rajaukset huomioiden – jotakuinkin
3. riittävästi ja niitä käytetään järkevästi. Kuitenkin ulkomainen lähdeaineisto **ja myös**
4. **oikeustaloustieteellinen lähteistö jää hieman ohueksi.** Monissa kohdin teos nojaa
5. myös liikaa peruskirjojen perusesityksiin nousematta niiden yläpuolelle syventävänä
6. ja omana tutkimuksena. Työssä on varsin runsaasti kuvailevaa ja aiempaan
7. kirjallisuuteen suoraan nojautuvaa tekstiä. || [L0905]

---

⁷⁴ Hyvin samantyyppinen rakenne, jossa *jäää*-ilmaus on kappaleen lopussa evaluatiivisena yhteenvetona tai päätelmänä, on alaluvun 5.3.1.3 esimerkissä 33.

Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä annetaan lähteiden käytölle yleisen tason hyväksyntä, ”positiivinen tunnustus” (r. 1–3). Adverbit *riittävästi* ja *järkevästi* antavat ymmärtää, että arvio perustuu tekstin kontekstissa oleviin kriteereihin siitä, millaista lähteiden käyttöä väitöskirjalta edellytetään. Toisessa virkkeessä työn lähteistöä moititaan kuitenkin ulkomaisten ja tietyn erikoisalan lähteiden osalta riittämättömäksi (r. 3–4). Moite ilmaistaan *jäädä ohueksi* -lauseen avulla, jossa asteikkoadjektiivi *ohut* käsittelee lähteistön laajuutta riittämättömänä suhteessa tekstissä eksplikoimattomaan mittapuuhun. Tieteentekoa koskevien normien olemassaolosta vihjataan myös kappaleen loppupään virkkeissä muun muassa asteikkoilmauksin *liikaa* ja *runsaasti* (r. 4–6: – – *teos nojaa liikaa peruskirjojen perusesityksiin* – –; r. 6–7: *Työssä on varsin runsaasti kuvailevaa – – tekstiä*). Vaikka katkelmassa siis orientoitutaan toistuvasti tiedeyhteisöllisiin arvosteluperusteisiin, tutkimuksen puutteista (ja ansioista) ei anneta käytännössä lainkaan todisteita. Esimerkiksi *jäädä*-ilmauksella esitetyn moitteen yhteydessä ei mainita nimeltä yhtäkään lähdettä, johon työssä on jätetty viittamatta. Näin toimimalla arvioija osoittaa käsittelevänsä sosiaalista rooliaan sellaisena, jonka puitteissa on luvallista arvostella tiettyjä asioita suoraviivaisesti, ilman perusteluita. Toisin sanoen kirja-arvion lukijakunta (tiedeyhteisö) konsturoidaan sellaiseksi, joka tietyiltä osin luottaa arvioijan sanaan ja arvostelukykyyn eikä vaadi häneltä tietyissä asioissa perusteluita.⁷⁵

Tässä luvussa olen tarkastellut tutkimusjulkaisun evaluointiin käytettyjen *jäädä*-ilmausten suhdetta yhtäältä esitteleviin, toisaalta perusteleviin toimintoihin. Osoitin, että ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU-toimintokuvio (EEP) on etenkin tutkimustietoa arvioiville *jäädä*-ilmauksille tavanomainen. Kuvion prototyypisten, esiintymien lisäksi analysoin astetta kompleksisempia esiintymiä, joissa EVALUOINTI-osa toteutui kaksihaarisesti tai joissa kuvio kokonaisuudessaan palveli parannusehdotuksen esittämistä. Näytin myös, että evaluatiivinen *jäädä*-ilmaus voi toimia EEP-kuvion PERUSTELU-osanakin. Tällöin se perustelee toista, astetta yleisemmällä tasolla liikkuvaa evaluatiivista väitettä. Lisäksi osoitin, että aina esittelyn, evaluoinnin ja perustelun toiminnot eivät erotu tekstistä selvärajaisesti – evaluointia voidaan ilmaista taka-alaisesti jo esittelevän toiminnon yhteydessä – ja että tutkimuksia arvioidaan toisinaan ilman perustelujakin. Kun perustelu puuttuu, evaluaatiota käsitellään tekstiyhteydessään ymmärrettävänä ja/tai uskottavana sellaisenaan. Tilanteesta riippuen perustelemattomuus voi luoda vaikutelman yhteisöllisesti jaetuista arvosteluperusteista tai vaikutelman kirja-arvioijan rooliin liittyvästä arvovallasta: tiettyjä tutkimuksen osa-alueita voi olla lupa arvioida perustelemattakin (esim. lähteiden käyttöä).

---

⁷⁵ Esimerkissä tehtyihin retorisiin valintoihin voi mahdollisesti vaikuttaa se, että kyse on kirja-arviosta, joka perustuu vastaväittäjän lausuntoon (tällaisten arvioiden erityispiirteistä ks. lukua 3.3). Kirja-arvioija esiintyy tekstissä siis toissijaisesti myös vastaväittäjän roolissa, johon kuuluu omanlaisiaan, ”tavallisen” kirja-arvioijan roolista poikkeavia oikeuksia ja velvollisuuksia.

5.3.2.2 Kontrastiiviset kuviot

ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU-kuvion lisäksi tutkimusjulkaisua evaluoiville *jääda*-ilmauksille ovat ominaisia erityyppiset kontrastiiviset toimintokuviot, joissa esitetään sekä kehuja että moitteita eli joissa evaluointi etenee kuvion osissa vastakkaisiin suuntiin. Tämä on linjassa sen kanssa, että tieteellisen kirjoittamisen oppaissa nyrkkisääntönä pidetään sitä, että kirja-arviossa eritellään sekä teoksen ansiot että puutteet (esim. Ihonen 2002: 180). Myös Hartleyn (2006: 1199–1200) haastattelututkimuksessa tutkijat mainitsivat alaan katsomatta onnistuneen kirja-arvion piirteeksi teoksen heikkouksien ja vahvuuksien tasapuolisen käsittelyn.

Aiemmassa akateemisten arviointigenrejen lingvistiksessä tutkimuksessa on havaittu, että etenkin KEHU–MOITE-kuvio (*praise–criticism pair*) on monelle arviointigenrelle ominainen. Esimerkiksi Hylandin (2004 [2000]: 55–56) analysoimissa englanninkielisissä kirja-arvioissa (N = 165) noin viidennes moitteista on ilmaistu tämän kuvion puitteissa. Hänen aineistossaan KEHU-osa on tyypillisesti syntaktisesti alisteisessa asemassa, jolloin tekstin päälinjaksi voi monesti ymmärtää moittimisen ja kehun tehtäväksi jää moitteen pehmentäminen (mp.). Niin ikään refereerausannon genrelle KEHU–MOITE-kuvio on havaittu ominaiseksi (Gosden 2003: 92). Se on tyypillinen erityisesti aloitusrutiinina (mp.). Lisäksi KEHU–MOITE-kuvion on havaittu olevan ominainen akateemiselle tekstipalautteelle, niin kirjalliselle (ks. Hyland & Hyland 2001: 194–195) kuin suulliselle (ks. Svinhufvud 2011). Svinhufvud on kiinnittänyt huomiota siihen, että palautteenannossa kehut monesti redusoituvat ”esipuheeksi kritiikille” (vrt. Hylandiin): palautteen antaja saattaa ensin kehua tekstikatkelmaa hyväksi, minkä jälkeen hän siirtyy katkelman ongelmien käsitteilyyn (Svinhufvud 2013: 38). Svinhufvudin mukaan kuvion käyttöön kannustetaan myös palautteenanto-ohjeissa (mts. 48). Hän kuitenkin kyseenalaistaa, onko rutiininomainen, vain kritisointia palveleva kehuminen palautteenannossa mielekäästä (mp.)

Aineistoni toimintavaiheiden näkökulmasta kontrastiivisia evaluointikuvioita esiintyy sekä osa-alueen käsittelyn että loppuarvion toimintavaiheessa. Yleisesittelylle ne eivät ole ominaisia, sillä yleisesittelyssä evaluointi painottuu yleisen tason kehumiseen ja moittiminen on harvinaista. Osa-alueen käsittelyn toimintavaiheessa kontrastiiviset evaluointikuviot mahdollistavat julkaisun arvottamisen vastakkaisista, toisiaan täydentävistä näkökulmista. Erityisen symmetristä kehuminen ja moittiminen on aineistossa silloin, kun toiminnot on kytketty toisiinsa jollakin adversatiivisen suhteen merkitsimellä kuten *toisaalta, kun taas* tai *puolestaan*. Ne ohjaavat tulkitsemaan toimintoja erisuuntaisina mutta tasavertaisina (ISK 2004: § 1102). Tämä jälkimmäinen merkityspiirre erottaa adversatiivisuuden konsessiivisuudesta, jossa suhteen osia ohjataan tulkitsemaan evaluatiivisessa kehyksessä, esimerkiksi siten, että toinen osa on tekstin päälinjan kannalta merkittävämpi tai odotuksenmukaisempi kuin toinen (ks. König 1988; ISK 2004: § 1139).⁷⁶

⁷⁶ Adversatiivisten ja konsessiivisten suhteiden erottelukriteereistä ks. Rudolph 1996; Izutsu 2008.

Seuraavassa esimerkissä kontrastiivinen evaluointi toteutuu KEHU–MOITE-kuvion kautta, ja toimintojen välinen suhde on merkitty tasavertaiseksi adver satiivisen konnektiivin *toisaalta* avulla (r. 6). MOITE-osa toteutetaan *jääää pois* -lauseen avulla (lihavoitu). Arvioinnin kohteena on sukupuolentutkimuk sen väitöskirjaan tehty aiheenrajaus: työssä tarkastellaan erään naiskirjailijan (Yourcenar) tuotantoa ja kirjailijahahmoa maskuliinisuuden näkökulmasta. Kontrastiivista evaluointia tehdään jo kappaleen aloitusvirkkeessä, jossa työn aiheenrajaus evaluoidaan samanaikaisesti sekä onnistuneeksi että epäonnis tuneeksi (r. 1–3).

(62)

1. || Keskittyminen maskuliinisuuteen niin Yourcenarin kirjailijahahmossa kuin hänen
2. tuotannossaankin tuottaa Hekanahon käsissä sekä ennenkuulumatonta että jotakin,
3. mikä ei kuulu. Keskittyminen pederastisiin suhteisiin ja miesten homoseksuaalisen
4. halun ja sen kielellisen ja kulttuurisen ilmaisemisen strategioihin Yourcenarin
5. tuotannossa nostaa kirjailijasta esiin kiintoisan ja jännittävän puolen,
6. *antiheteronormatiivisen hankkeen*, kuten Hekanaho (s. 219) sitä kutsuu. **Toisaalta**
7. sama taktiikka aiheuttaa sen, **että naisten väliset seksuaalisuhteet ja niiden**
8. **historiaan liittyvät queerit samastumiset jäävät tutkimuksesta lähes kokonaan**
9. **pois**. Yourcenar avautuu kuitenkin kirjavampiin seksuaalisuuksiin kuin pelkästään
10. vallitseviin heteronormatiivisiin maskuliinisiin positiioihin tai homoseksuaaliseen
11. seksiin ja rakkauteen perustuviin salaisuuksiin. || [N0702]

Kappaleen aloitusvirkkeessä työn aiheenrajauksesta – keskittymisestä ainoas taan maskuliinisuuteen – tuodaan esiin sekä hyödyt että haitat: lopputulok sena on sekä ”ennenkuulumatonta” että ”jotakin, mikä ei kuulu” (r. 1–3). Hyö tyjä ja haittoja käsitellään tämän jälkeen KEHU–MOITE-kuvion avulla rivien 3–9 virkeparissa. Hyötyjä esitellään rivien 3–6 virkkeessä kaiuttaen uuden tie don tuottamisen normia: rajauksen kerrotaan nostavan ”kirjailijasta esiin kiintoisan ja jännittävän puolen” uuden käsitteistykseen kautta. Jälkimmäi sessä, riveille 6–9 sijoittuvassa virkkeessä tarkastellaan rajauksen haittoja. Näkökulman muutoksesta ilmoitetaan virkkeenalkuisen *toisaalta*-konnektii vin avulla. Virkkeeseen sisältyy aiheenrajausta moittiva *jääää pois* -lause, jonka subjektissa mainitaan ei-maskuliinisia ilmiöitä, joita työssä ei ole käsi teltty (*naisten väliset seksuaalisuhteet ja niiden historiaan liittyvät queerit sa mastumiset*). Samalla implikoidaan, että niiden käsittely olisi jonkin kriteerin mukaan ollut tarkoituksenmukaista. Moitetta perustellaan kappaleen päätös virkkeessä, jossa paljastetaan, miksi näkökulman laajentaminen olisi voinut olla paikallaan: nykyinen rajausta ei tee oikeutta tutkimuskohteen moniulottei suudelle (r. 9–11). Esimerkin KEHU–MOITE-kuvion avulla tuodaan siis ikään kuin tasapuolisesti esiin tutkimuksen aiheenrajauksen plussat ja miinukset; evaluointi ei ole kovin selvästi painottunut joko kielteiseen tai myönteiseen.

Osa-alueen käsittelyn lisäksi KEHU–MOITE-kuvio on tavanomainen myös loppuarvion toimintavaiheelle. Vaiheiden välisenä erona on se, että loppuar viossa ilmaistava evaluaatio nojaa – tai sen voi olettaa nojaavan – edeltävissä vaiheissa rakennettuun argumentaatioon. Tämä käy ilmi siitä, että loppuarvi

oissa ilmaistavia suhteellisen voimakkaita kehuja ja moitteita harvoin perustellaan tekstiyhteydessä. Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, joka on osa laajempaa *Loppuarvioksi* otsikoitua kokonaisuutta. KEHU–MOITE-kuvion osatoiminnot on merkitty keskenään tasavertaisiksi adversatiivisen konnektiivin *sen sijaan* avulla (r. 6). Katkelmaa edeltävässä kappaleessa on esitetty kokoava loppuarvio tutkimuksen tehtävänasettelusta.⁷⁷

(62)

1. || Tutkimuksen ansiot ovat nimenomaan teoksen 4. luvun esityksessä
2. veronhuojennuksista väitöskirjan viitekehyksissä. Samalla tuodaan esiin
3. harkinnanvaraisten veronhuojennusten sisintä systematiikkaa, jota on enemmän
4. kuvaavalla tasolla käsitelty 3. luvussa. Erityisesti ihmisoikeuksia, EY-oikeutta ja
5. Suomen perustuslakia käsittelevät jaksot ovat hyvin kirjoitettuja ja uutta tietoa esiin
6. tuovia. **Sen sijaan luvun loppupuolen esitys hallintolaista jää oppikirjatasoa**
7. **muistuttavaksi**. Myös luvun päättävä osuus verotuksen oikeusperiaatteista voisi
8. olla syvällisempi. || [L0905]

KEHU–MOITE-kuvion etummainen osa toteutuu rivien 1–6 virkkeissä, jossa työn ansiot paikannetaan sen neljänteen lukuun ja erityisesti sen tiettyihin jaksoihin. Jaksoja kehuaan suhteessa implisiittisiin tieteenteon normeihin: vihjattuja kirjoittamisen normeja ilmaistaan noudatetun, samoin kuin vihjattua uuden tiedon tuottamisen normia (r. 4–6: – – *jaksot ovat hyvin kirjoitettuja ja uutta tietoa esiin tuovia*). Riviltä 6 alkavassa virkkeessä siirrytään kuvion MOITE-osaan; suunnanmuutosta ilmaisee konnektiivi *sen sijaan*. Virke rakentuu *jäää*-lauseelle, jonka avulla edellä mainitun luvun loppuosaa moititaan ”oppikirjatasoa muistuttavaksi”. Muotoilu ohjaa tulkitsemaan saavutetun tason epätydyttäväksi suhteessa akateemisten genrejen arvoasteikkoon: implikoidulle väitöskirjan tavoitetasolle ei yllätä (ks. tarkempi analyysi luvusta 5.3.1.1). MOITE-osa jatkuu rivin 7–8 virkkeessä, jossa myös luvun erästä toista osaa moititaan pinnallisuudesta. Huomionarvioista katkelmassa on se, että ilmaistujen evaluaatioiden tueksi ei esitetä lainkaan perusteluita. Tulkinta tekstin toimintavaiheesta (loppuarvio) ohjaa kuitenkin tulkintaan, että evaluaatiot nojaavat aiempien toimintavaiheiden argumentaatioon ja koaavat siinä esitettyjä arvottavia huomioita yhteen.

Toinen loppuarvioille ominainen piirre on se, että KEHU–MOITE-kuvioiden osat toteutetaan usein ketjutetusti tai syklisesti. Tällöin kuvion puitteissa esitetään peräkkäin useita kehuja ja/tai useita moitteita, mikä osaltaan luo vaikutelmaa siitä, että tekstissä on meneillään nimenomaan loppuarvion vaihe – tekstissä kootaan ja niputetaan yhteen aiemman tekstin huomioita. Havainnollistukseksi sopii seuraava esimerkki. Esimerkin MOITE-osa on nyt kytketty KEHU-osaan konsessiivisella *kuitenkin*-konnektiivilla, joka käsittelee osien vä-

---

⁷⁷ Esimerkin kaltaisissa hyvin laajoissa kirja-arvioissa loppuarvion toimintavaihetta on mahdollista tarkastella myös hienojakoisemmin osavaiheista koostuvana kokonaisuutena.

listä suhdetta epätasa-arvoisena (ks. ISK 2004: § 1142). Ratkaisu on esimerkiksi motivoitavissa sillä, että KEHU on merkitty yleisluontoisemmaksi kuin MOITE.⁷⁸

(63)

1. || Tutkimuksen ansiot liittyvät vaativan ongelmakokonaisuuden hyvään
2. haltuunottoon, jäsentämiseen, tutkimustehtävän asianmukaiseen suorittamiseen ja
3. tärkeisiin tuloksiin, joilla on merkitystä niin lainsäätäjälle, tuomioistuimille,
4. verohallinnolle ja luonnollisesti myös verovelvollisille. Väittelijä perustelee
5. näkemyksensä pääosin vakuuttavasti, eikä hän ole kaihtanut kriittisten
6. kannanottojenkaan esittämistä. Argumentointi on yleensä hyvin tasapainoista.
7. **Eräiltä osin se jää kuitenkin kritiikittömäksi, mikä koskee esimerkiksi**
8. **suhtautumista Euroopan yhteisöjen tuomioistuinratkaisuihin.** Eräiltä osin myös
9. eurooppavero-oikeuden problematiikka olisi ansainnut syvällisempää tarkastelua.
10. Työn tavoitteena ei ole ollut vero-oikeustieteen metodologisten kysymysten
11. kehittäminen. || [L0903]

KEHU–MOITE-kuvion etummainen osa toteutuu kappaleen rivien 1–6 virkkeissä. Aloitusvirkkeessä tutkimus arvioidaan hyvin monenlaisten kriteerien näkökulmasta onnistuneeksi kokonaisuudeksi (r. 1–4). Toisessa ja kolmannessa virkkeessä ansioiden erittelyä jatketaan argumentoinnin ja tieteellisen kriittisyyden näkökulmista (r. 4–6). Argumentoinnin osalta kehujen kattavuuteen tehdään kuitenkin pieni raja-alue adverbiaalien *pääosin* (r. 5) ja *yleensä* (r. 6) avulla. Ratkaisu ennakoii puutteiden käsittelyä, joita seuraavassa, *jäädä*-lauseeseen hallitsemassa virkkeessä käsitelläänkin (r. 7–8). Lauseeseen sijoittuva adverbiaali *eräiltä osin* kohdistaa moitteen siihen osaan työtä, joka jätettiin edeltävän kehuun ulkopuolelle. Moitteen vaikutusala on siis nyt esitetty huomattavasti kapeammaksi kuin edeltävän kehuun, mikä selittää sitä, miksi toimintojen välinen suhde on merkitty *kuitenkin*-konnektiivin avulla epäsymmetriseksi. Argumentaatioon kohdistuvien puutteiden käsittely jatkuu vielä rivien 8–9 virkkeessä. Kappaleen päätösvirkkeessä huomio käännetään vielä tutkimustavoitteisiin ja raportoidaan, mitä työssä *ei* ole tavoiteltu (*vero-oikeustieteen metodologisten kysymysten kehittäminen*). Katkelmassa esitetään siis ketjutettujen evaluoinnin toimintojen avulla monenlaisia huomioita arvioinnin kohteen ansioista ja puutteista, mikä luo tekstiin yhteenvetomaista vaikutelmaa. Loppuarvion toimintavaiheelle ominaisesti evaluaatioiden tuoksi ei esitetä lainkaan perusteluita.

Oma kontrastiivisen evaluointikuvion tyyppi on myönnytyskuvio, jossa kehuun tai moitteen edellä osoitetaan hyväksyntää jotakin vastakkaista näkökantaa kohtaan. Myönnytysten tavanomaisena vuorovaikutustehtävänä onkin nostaa toisen toiminnon hyväksyttävyyttä erimieliseksi tai epäileväksi ennakoitun lukijan silmissä (Mann & Thompson 1988: 254–55; Martin & White 2005: 125–126; I. Mikkonen 2010: 105–106, 160–166; Komppa 2012: 63–

---

⁷⁸ Esimerkin tulkintataustaksi hahmottuvia tiedeyhteisöllisiä normeja ja arvoja olen analysoinut aiemmin luvussa 5.3.1.1.

66).⁷⁹ Seuraavassa esimerkissä moittivasti käytetty *jääda irralliseksi* -lause muodostaa EVALUOINTI–MYÖNNYTYKSI-kuvion sitä seuraavan *vaikka*-lauseen kanssa. Myönnytyksen merkinä *vaikka*-lauseessa on *toki*-partikkeli (ks. ISK 2004: § 1608). Kiinnostavasti katkelmaan on kerääntynyt muunkinlaisia ilmauksia, joilla annetaan tilaa tekstin lukijakunnan mahdollisille eriäville näkemyksille. Tällaisia ovat esimerkiksi episteemisen mahdollisuuden ilmaukset sekä ensimmäisen persoonan viittaus (ks. Martin & White 2005: 104–108). Katkelmassa on meneillään osa-alueen käsittelyn toimintavaihe, jossa tarkastellaan arvioitavana olevan väitöskirjan kokonaisrakennetta.

(64)

1. || Rakenteellisessa mielessä voidaan vielä todeta, että teos kulkee johdonmukaisesti
2. ja eri osat »rimmaavat» mukavasti. Itse **olis**in kuitenkin **ehkä** kirjoittanut hieman
3. toisin teoksen pitkän 1. luvun, jossa kestää noin 30 sivua ennen kuin kirjoittaja
4. lopulta kertoo valitusta tutkimustehtävästä ja tutkimuksen rakenteesta. **Muutenkin**
5. **tämä osuus jää ehkä hiukan irralliseksi**, vaikka sitä **toki** hyödynnetään työssä
6. myöhemmin. Kysymykset oikeudesta, oikeudenmukaisuudesta ja perusoikeuksista
7. olisi **ehkä** voinut esittää osin omana lukunaan ennen kohtuuden käsittelyä, jolloin
8. alussa olisi ollut erikseen lyhyt johdantoluku kirjan teemoista ja rakenteesta. Tämä
9. on sinällään enemmän mielipide kuin moite. || [L0902]

Aloituskuvauksessa esitetään myönteinen yleisarvio työn kokonaisrakenteesta (r. 1–2). Seuraavassa kuvauksessa esitetään kuitenkin parannusehdotuksena se, että työn aloitusluku olisi laadittu ”hieman toisin” (r. 2–4). Näkemystä perustellaan kuvauksessa sillä, että luku on ”pitkä” ja että siinä ”kestää noin 30 sivua” ennen kuin itse tutkimusta ”lopulta” esitellään. Pituuden ja keston ilmaukset aktivoivat tulkintataustaksi jaettua normitietoa johdannon laajuudesta ja rakenteesta. Rivien 4–6 kuvauksessa johdannon moittimista ensin jatketaan *jääda irralliseksi* -lauseessa, jossa toteutusta käsitellään ylipäänsä ongelmallisena suhteessa työn kokonaisuuteen. Seuraavassa *vaikka*-lauseessa myönnetään kuitenkin todeksi se, että johdannossa esiteltyjä asioita ”toki” hyödynnetään työssä myöhemmin.⁸⁰ *Toki* ohjaa tulkitsemaan väitettä sellaisena, jota tekstin lukijakunta (esimerkiksi teoksen tekijä) saattaisi kannattaa ja jonka hyväksyminen voi siksi edesauttaa moitteeseen liittyvän yhteisymmärryksen

---

⁷⁹ Myönnytyksiä käsitellen myös konditionaalinen imperfektillä ilmaistujen parannusehdotusten yhteydessä luvussa 6.4.2. Viimeaikaisessa fennistiikassa myönnytyksiä on tarkasteltu paljon Couper-Kuhlenin ja Thompsonin (2000) abstrahoidun peruskonsessiivin (*cardinal concessive*) näkökulmasta, jossa on yksinkertaisimmillaan kyse toimintokuvioista VÄITE – MYÖNNYTYKSI – KONTRASTIIVINEN VÄITE. Keskusteluissa VÄITE ja KONTRASTIIVINEN VÄITE ovat tyyppillisesti eri osallistujien tuottamia (Couper-Kuhlen & Thompson ma.; Niemi 2010; Koivisto 2011: 130–135). Teksteissä VÄITE voi sen sijaan toteutua esimerkiksi referointina (Barth-Weingarten 2003: 74–76; Juvonen 2010: 51–55; I. Mikkonen 2010: 105–106). Peruskonsessiivin mukaisia toimintokuvioita voi havaita myös akateemisista kirja-arvioista, mutta evaluatiivisten *jääda*-ilmausten kannalta kuvio ei näyttäisi aineistoni valossa olevan tavanomainen.

⁸⁰ *Vaikka*-lauseen voi siis tulkita kaiuttavan tieteellisen kirjoittamisen normia siitä, että tutkimustekstissä ei saa esitellä asioita vain esittelemisen vuoksi, vaan esittelyn on palveltava tutkimustehtävää. Samaa normia aktivoitiin evaluoinnin tulkintataustaksi myös luvun 5.3.1.3 esimerkissä 34.

saavuttamista (ks. Martin & White 2005: 125–126). *Jäädä*-lauseen ja sitä seuraavan *vaikka*-lauseen suhdetta voi siis tulkita EVALUOINTI–MYÖNNYTYKUVION kehyyksessä. Myönnytyksen jälkeen tekstiä jatketaan *jäädä*-lauseessa ilmaistun moitteen suuntaisesti: rivien virkkeessä 6–8 esitetään täsmennetty parannusehdotus, jonka mukaan johdanto-osassa olisi ollut järkevää keskittyä työn lähtökohtien esittelyyn. *Jäädä irralliseksi* -lauseen ja kappaleen päätösvirkkeen välille voi siis hahmottaa MOITE–PARANNUSEHDOTUS-KUVION (ks. luku 6.4.1), jolloin MYÖNNYTYKUVION ikään kuin kiilataan kuvion keskelle. Myös Mikosen (2010: 112) tutkimissa yleisönosastokirjoituksissa myönnytys esiintyy monesti jonkin toisen toimintokuvion keskellä. Hänen mukaansa myönnytyksen merkitys ”onkin nimenomaan olla toimintasarjan osana ja rakentaa argumentointia, jossa vastakkaiset näkemykset otetaan huomioon” (mp.).

Esimerkin 64 katkelmalle on kokonaisuutena ominaista se, että tekstin dialoginen tila konstruoidaan keskustelevalle ja sopuisaksi: arvioija ei ota evaluatioissa auktoriteetin roolia, vaan hänen kanssaan saa olla eri mieltäkin tilanteen ajautumatta konfliktiin. (Ks. Martin & White 2005: 104–108.) Myönnytyksen ilmauksen lisäksi tällaista vuorovaikutussävyä rakennetaan katkelmaan muun muassa episteemisen mahdollisuuden ilmauksin (ks. *ehkä*-partikkelin esiintymiä riveillä 2, 5 ja 7) sekä kontrastoimalla oma näkemys *itse*-sanalla implikoituihin muihin näkemyksiin (r. 2–3: *itse olisin kuitenkin ehkä kirjoittanut* –; ks. Hakulinen 1982; ISK 2004: § 768). Samalla tällainen keskusteleveys ohjaa tulkitsemaan tieteellisen kirjoittamisen normit tietyiltä osin sumeiksi tai häilyviksi: vaikutelma on, että tiedeyhteisössä ei ole tyhjentävästi sovittu, mitä johdannossa saa ja ei saa tehdä, vaan asiasta voidaan olla monta mieltä. Tätä tulkintaa vahvistaa kappaleen päättävä metadiskursiivinen virke, jossa arvioija ohjaa tulkitsemaan näkemystään nimenomaan (yksilöllisenä) ”mielipiteenä” eikä (sovittuihin normeihin ankkuroituna) ”moitteena” (r. 8–9).

Myös seuraavassa esimerkissä *jäädä*-lause muodostaa EVALUOINTI–MYÖNNYTYKUVION tekstissä seuraavan lauseen kanssa. Nytkin myönnytys jää tekstissä sikäli irralliseksi toiminnoksi, että kuvion jälkeen tekstissä palataan *jäädä*-lauseen mukaiselle linjalle esittämällä parannusehdotus. Myönnytystä ilmaistaan nyt partikkelin *kyllä* avulla (ks. Hakulinen 2001; ISK 2004: § 1696). Esimerkissä on arvioitavana kirjallisuustieteen väitöskirja, jossa tarkastellaan 1800-luvun suomalaisten naiskirjailijoiden tuotantoa. Meneillään on osa-alueen käsittelyn vaihe, jossa tarkastellaan, kuinka tutkittujen kirjailijoiden tuotantoa on suhteutettu aikakautensa koti- ja ulkomaiseen kirjallisuuteen.

(65)

1. || Launoksen tutkimuksessa suomalaiset naisten kirjoittamat romaanit näyttävät
2. varsin kattavasti suhteessa yleisen kirjallisuuden linjoihin. Launis etsii
3. vertailukohtia Fredrika Bremeristä, Jane Austenista, Charlotte Brontëstä ja George
4. Sandista. Hän osoittaa esimerkiksi Charlotta Falkmanin romaanien kytkeytyvän
5. esiromantiikan sentimentaalisen romaanin traditioon, mutta samalla avaavan uusia
6. polkuja kehittyvän realistisen kirjallisuuden suuntaan (89–91). Varhaisen

7. naiskirjallisuuden realismi oli kuitenkin vielä idealistista: hyveelliset sankarittaret
8. löysivät oikeita toimintamalleja, vaikka paheelliset joutuivatkin turmioon.
9. Teosten lukeminen suhteessa oman aikansa eurooppalaiseen kirjallisuuteen ja
10. naiskirjallisuuden tradition jatkuvuuden hahmottaminen onkin tutkimuksessa
11. ansiokasta. **Sen sijaan kolmikon J. L. Runeberg, Lönnrot ja Topelius**
12. **kaunokirjallinen tuotanto, jonka lävitse 1800-luvun puolivälin kirjallisuutta on**
13. **totuttu tarkastelemaan jää nyt – syystä – syrjemmälle.** Aikalaiskeskustelijoina
14. he **kyllä** ovat läsnä. Lukijaa olisi kuitenkin paikoin palkinnut naiskirjallisuuden
15. suhteiden seikkaperäisempi selvittäminen kotimaisen kaunokirjallisuuden
16. (miehiseen) valtavirtaan. || [K0603].

Riveille 1–11 sijoittuvissa virkkeissä esitellään, millä tavoin tutkittavia romaaneja on analysoitu suhteessa aikansa eurooppalaiseen kirjallisuuteen, ja arvioidaan analyysi onnistuneeksi. Riviltä 11 alkavassa virkkeessä siirrytään arvioimaan tutkimuksen aiheenrajausta mainitsemalla *jääda syrjemmälle* -lauseen subjektissa mieskirjailijoita, jotka työssä on arvioijan mukaan jossain määrin ohitettu. Subjektia määrittävä relatiivilause ohjaa tulkitsemaan ratkaisua poikkeavana suhteessa tutkimusalan konventioihin (*jonka lävitse 1800-luvun puolivälin kirjallisuutta on totuttu tarkastelemaan*). Ajatusviivoin erotetun *syystä*-adverbiaalin avulla kuitenkin tähdennetään, että aiheenrajaus katsotaan poikkeavuudestaan huolimatta perustelluksi. Seuraavassa virkkeessä arvioinnin kielteistä sävyä vähennetään edelleen myöntämällä *kyllä*-partikkelin avulla todeksi se, että täysin kirjailijoita ei ole työssä sivuutettu (r. 13–14: *Aikalaiskeskustelijoina he kyllä ovat läsnä*). Kappaleen päätteeksi esitetään kuitenkin kainona parannusehdotuksena se, että kyseisten kirjailijoiden tuotanto olisi huomioitu hieman paremmin – se olisi ”palkinnut lukijan” (r. 14–16). Myös siis tässä esimerkissä *jääda*-lause toimii samalla kertaa sekä EVALUOINTI–MYÖNNYTYKSEN kuvion osana että MOITE–PARANNUSEHDOTUKSEN kuvion osana.

Esimerkin 64 tapaisesti käsillä olevan esimerkin vuorovaikutussävyä voi luonnehtia sovittelevaksi ja ikään kuin hellävaraiseksi. Nytkään tätä sävyä ei luoda ainoastaan myönnytyksen toiminnon kautta, vaan sitä rakennetaan ja ylläpidetään läpi katkelman – myönnytys palvelee laajempaa retorista strategiaa. Myönnytyksen kanssa retorisesti linjassa on esimerkiksi se ratkaisu, että parannusehdotus esitetään myönteisen kautta, ”lukijan palkitsemisen” näkökulmasta. Lempeää sävyä luo myös se, että tutkimuksen aiheenrajaus on arvioitu *jääda*-lauseessa ainoastaan odotuksenvastaiseksi; suorasanaista moitetta ei esitetä. Esimerkin asennoitumista osoittavat toiminnot on siis muotoiltu keskenään samansuuntaisesti, ja niiden kielelliset yksityiskohdat resonoinvat keskenään (resonanssin käsitteestä ks. G. Thompson 1998 ja luku 6.4).

Tässä alaluvussa olen tarkastellut tutkimusjulkaisun arviointia käytettyjä *jääda*-ilmauksia kontrastiivisten toimintokuvioiden osana. Olen näyttänyt, että KEHU–MOITE on tavanomainen kuvio etenkin loppuarvion toimintavaiheessa, kun esitetään teoksesta kokonaisarvio. Loppuarvion vaiheessa esiintyvälle KEHU–MOITE-kuvioille on ominaista yhtäältä se, että kehuun ja moitteen

toimintoja ketjutetaan, toisaalta se, että evaluaatioita ei perustella. Perustelemattomuus luo vaikutelman siitä, että evaluaatio nojaa tekstin aiemmissa toimintavaiheissa rakennettuun argumentaatioon. KEHU–MOITE-kuvioita esiintyy myös osa-alueen käsittelyn vaiheessa, jolloin evaluointiin yhdistyy yleensä myös argumentointia. KEHU–MOITE-kuvion esiintymiä on mahdollista jakaa alaluokkiin sen mukaan, millä tavoin osatoiminnot on kytketty toisiinsa. Adversatiivinen kytkös (esim. *siinä missä, toisaalta*) käsittelee toimintoja erisuuntaisina mutta tasavertaisina, kun taas konsessiivinen kytkös (esim. *kuitenkin, vaikka*) ohjaa tulkitsemaan toiminnot asymmetrisiksi esimerkiksi niin, että kehulla on moitteeseen nähden enemmän painoarvoa. Tarkastelin luvussa lisäksi EVALUOINTI–MYÖNNYTYS-kuviota, jossa evaluoinnin jälkeen osoitetaan hyväksyntää vastakkaista näkökantaa kohtaan. MYÖNNYTYS-osan tehtävänä on nostaa evaluaation hyväksyttävyyttä erimieliseksi tai epäileväksi ennakoidun lukijan silmissä. Tällaiset kuviot ovat yksi keino, jolla evaluointia voidaan ilmaista sovittelevaan tai keskustelemaan sävyyn. Tyypillisesti tekstiyhteydessä on myös monia muita kielellis-diskursiivisia piirteitä, joilla tällaista sävyä rakennetaan ja ylläpidetään.

5.4 JÄÄDÄ-RAKENNE TUTKIMUSALAN EVALUOINTINA

Tässä luvussa tarkastelen kirja-arvioiden *jäädä*-ilmauksia, joiden avulla evaluoidaan yksittäisen tutkimusjulkaisun sijaan kokonaista tutkimusalaa. Tarkastelen ensin yleisesittelyn toimintavaiheessa ilmaistavia evaluaatioita (5.4.1) ja sen jälkeen muissa vaiheissa ilmaistavia evaluaatioita (5.4.2). Osoitan, että tutkimusalan evaluoinnilla on kirja-arvioissa yleensä kontekstoiva tehtävä suhteessa arvioitavaan teokseen. Yleisesittelyssä tutkimusalan evaluointi palvelee yleensä arvioitavan teoksen lähtökohtien, esimerkiksi tutkimusaiheen, suhteuttamista alan aiempaan kirjallisuuteen. Muissa toimintavaiheissa evaluaatiiviset yleistyksiset voivat palvella esimerkiksi sen osoittamista, että arvioitavassa työssä on vältetty jokin tutkimusalalle ominaiseksi katsottu helmasynti.

5.4.1 YLEISESITTELYSSÄ: TUTKIMUSAUKON OSOITUS

Kun akateemisen kirja-arvion yleisesittelyn vaiheessa evaluoidaan tutkimusalaa, kyse on yleensä niin sanotun tutkimusaukon osoittamisesta: *jäädä*-ilmausten avulla tuodaan esiin aiemman tutkimuksen jättämiä tiedollisia aukkoja ja luodaan sitä kautta vaikutelmaa arvioitavan tutkimuksen tarpeellisuudesta (ks. Hood 2010: 58–65). Tutkimusalaa evaluoivien *jäädä*-ilmausten tuntomerkinä ovat tutkimusalaan tai sillä tapahtuvaan toimintaan viittaavat abstraktin paikan adverbiaalit, kuten alla olevissa esimerkeissä ilmaukset *teologisessa tutkimuksessa* (66) ja *määrällisiä ja laadullisia menetelmiä painot-*

tavassa menetelmäkeskustelussa (67). Lisäksi tunnusomaista on menneisyydessä alkaneisiin tiloihin viittaaminen, joko perfektin liittotempuksen avulla (esim. 67: **on** – – **jäänyt**) tai NUT-partisiipin avulla (66: *katveeseen jäänyttä aihepiiriä*). Yksittäistä tutkimusjulkaisua arvioitaessa tällaisten aikasuhteiden ilmaiseminen ei ole tavanomaista (ks. lukua 5.3).

(66) Silti tässä teoksessa onnistutaan hyvin havainnollistamaan ja valottamaan yleistä historiallista kontekstia erilaisten tekstiaineistojen pohjalta. Hieno esimerkki tällaisesta on Kristel Nybergin artikkeli prostituutiosta ja naisihanteesta uuden testamentin maailmassa. **Se tuo näkyville teologisessa tutkimuksessa katveeseen jäänyttä aihepiiriä.** [K0703]

(67) Se edustaa näkökulmaa, **joka on kirjoittajien mukaan jäänyt taka-alalle määrällisiä ja laadullisia menetelmiä painottavassa menetelmäkeskustelussa.** [N0702]

Tutkimusalalle kertyneen tutkimuksen vähyyttä ilmaistaan esimerkeissä metaforisesti käytetyillä periferian ja taka-alan ilmauksilla *katveeseen* (66) tai *taka-alalle* (67) (ks. lukua 5.3.1.3). Esimerkkien kaltaiset *jäädä*-ilmaukset palvelevat yleisesittelyn toimintavaiheessa yleensä arvioitavan teoksen kontekstointia: niiden avulla teoksen aihepiiri tai näkökulma suhteutetaan siihen, mitä tutkimusalalla on (tai ei ole) aiemmin tehty. Samalla ne kaiuttavat tieteen edistyvyyden ihannetta ja antavat teoksen aiheelle tai lähestymistavalle impliittisen oikeutuksen (vrt. Niiniluoto 2002: 37). Esimerkkien 66–67 kaltaisten *jäädä*-ilmausten siis voi tulkita osaltaan rakentavan akateemisten kirja-arvioiden moniäänisyyttä aktivoimalla tekstin yhdeksi kontekstiksi yhteisöllisesti jaettua tietoa tieteen ihanteista ja niiden taustalla olevasta argumentaatiosta. Samalla ne osaltaan luovat vaikutelmaa siitä, että kirja-arviossa on meneillään yleisesittelyn toimintavaihe, jossa arvioitava teos asetetaan tutkimuskentälle.

Kirja-arvioiden yleisesittelyt rakentuvat monesti sellaisten osavaiheiden kautta, jotka tuovat mieleen tutkimusartikkeleiden johdannoille omaisen CARS-rakennekuvion osat (ks. Swales 1990: 141; Kakkuri-Knuuttilla & Heinlahti 2006: 100–102; Mäntynen 2006: 51–58). Prototyypisessä CARS-kuviossa on Swalesin (mp.) mukaan seuraavat kolme osaa (suomennokset Mäntynen 2006: 53):

- 1) Tutkimustilan luominen (*establishing a territory*).
- 2) Oman paikan luominen (*establishing a niche*)
- 3) Oman paikan ottaminen (*occupying the niche*)

Ensimmäisessä osassa rakennetaan tutkimustila osoittamalla oma tutkimusaihe tieteellisesti relevantiksi. Relevanssia voidaan osoittaa esimerkiksi tekemällä katsaus alan aiempaan tutkimukseen. Toisessa osassa luodaan oma tutkimuspaikka, esimerkiksi osoittamalla aiemmasta tutkimuksesta vajavaisuuksia tai suoranaisia virheitä. Kolmannessa osassa otetaan oma paikka haltuun: esitellään täsmälliset tutkimustavoitteet ja toteutustapa. (Swales 1990: 141;

Mäntynen 2006: 52–53.) Tutkimusartikkelin ja kirja-arvion sosiaaliset päämäärät ovat tietenkin hyvin erilaiset, eikä tutkimusartikkeleiden CARS-kuvio toteudu kirja-arvioissa sellaisenaan. Sen sijaan kirja-arvioihin on ajatella kehittyneen omanlaisensa CARS-kuvion muunnoksen, joka on esimerkiksi alkuperäistä moniäänisempi: siinä kuuluu sekä tutkimuksen tekijän että arvioijan ääni. Myös osien järjestys eli se, esitelläänkö ensin aiempaa tutkimusta vai arvioitavaa teosta, voi vaihdella kirja-arvioissa suurestikin. Yhteistä on kuitenkin se, että sekä artikkeleiden että kirja-arvioiden aluissa on lähes välttämättä esitellä tutkimuskenttää, tutkimuskysymyksiä ja tutkimusasetelmaa.

Havainnollistan seuraavan esimerkin avulla, kuinka tutkimusalaa evaluoivat *jäädä*-ilmaukset asettuvat osaksi yleisesittelyn toimintavaihetta. Esimerkin ensimmäisessä kappaleessa annetaan yleistiedot arvioinnin kohteena olevasta väitöskirjasta (vrt. CARS-kuvion 3. osa), minkä jälkeen toisessa kappaleessa siirrytään tarkastelemaan väitöskirjan merkitystä suhteessa tutkimusalaansa (vrt. CARS-kuvion 1. ja 2. osa). Toiseen kappaleeseen sijoittuvan *jäädä*-lauseen tehtävä on osoittaa arvioitavan väitöskirjan panos tutkimusalalleen paikantamalla aiemmasta tutkimuksesta tiedollinen aukko.⁸¹

(68)

1. Lomaketutkimuksen myytit ja todellisuus
- 2.
3. Marja Alastalo: Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947–2000. Vastapaino, Tampere 2005. 343 s.
- 4.
- 5.
6. Marja Alastalon väitöskirja on empiirinen ja metodihistoriallinen analyysi
7. lomaketutkimuksen vaiheista ja muodoista suomalaisessa sosiologiassa.
8. Väitöstutkimuksen aineistona ovat sosiologiassa tarkastetut väitöskirjat vuosilta
9. 1947–2000, valikoima suomenkielisiä kvantitatiivisten menetelmien
10. metodioppikirjoja sekä vuosina 1978–1981 tehdyt sosiologiassa väitelleiden
11. haastattelut. Alastalo analysoi aineistoa määrällisen sisällön erittelyn ja teemojen
12. avulla.
- 13.
14. Vaikka sosiologian menetelmiä ja käytäntöjä koskeva keskustelu on vuosien
15. saatossa käynyt kiivaanakin, **on näiden systemaattinen tarkastelu jäänyt**
16. **vähäiseksi**. Alastalo itse motivoi työnsä tarpeellisuutta muun muassa
17. metodihistoriallisen tutkimuksen puutteilla; oppihistoriaa koskevassa tutkimuksessa
18. on keskitytty lähinnä teoreettisten ideoiden muutoksiin, mutta tutkimusmetodeissa
19. tapahtuneita muutoksia on analysoitu harvemmin. Hän muistuttaa, että niin
20. Durkheim, Marx kuin Weberkin tekivät aikanaan kvantitatiivista tutkimusta, mutta
21. klassikoiden menetelmiin ja tapaan tehdä tutkimusta ei ole paljoakaan kiinnitetty
22. huomiota. Alastalon oman työn perusteemoiksi nousevat kysymykset, miten
23. sosiologisen lomaketutkimuksen menetelmät ja käytännöt ovat muotoutuneet,
24. millaisia ihmisten ja yhteiskunnan kuvaamisen tapoja niistä on kehkeytynyt, onko
25. olemassa metodisia suhdanteita ja jos on, niin miten ne näkyvät suomalaisessa
26. empiirisessä tutkimuksessa. || [S0703]

---

⁸¹ Esimerkkiä on analysoitu tutkimuskysymysten referoinnin kannalta tarkemmin luvussa 4.4.1.

Katkelman ensimmäisen kappaleen virkkeissä esitellään väitöskirjan tutkimusasetelma: ensin tutkimuksen luonne ja tarkoitus (r. 6–7), sitten tutkimusaineisto (r. 8–11) ja lopuksi tutkimusmenetelmä (r. 11–12). Kappale tuo mieleen CARS-kuvion kolmannen osan (”oman paikan ottaminen”). Toisessa kappaleessa väitöskirja asemoidaan osaksi sosiologian tutkimuskenttää. Ensin *vaikka*-lauseessa osoitetaan teoksen aihepiiri tutkimusalalleen relevantiksi (r. 14–15: *Vaikka sosiologian menetelmiä ja käytäntöjä koskeva keskustelu on vuosien saatossa käynyt kiivaanakin*).⁸² Tämä vastaa CARS-kuvion ensimmäistä osaa, jossa luodaan tutkimustila. Tämän jälkeen kiinnitetään *jäää vähäiseksi* -lauseen avulla huomiota siihen, että perusteellisempaa tutkimusta aiheesta ei ole kuitenkaan juuri tehty (r. 15–16: *on näiden systemaattinen tarkastelu jäänyt vähäiseksi*). Samalla osoitetaan implisiittisesti, mikä teoksen kontribuutio tutkimusalalleen on eli millaista tiedon aukkoa teos täyttää. Samankaltaista työtä tekevät myös kappaleen loppuosan virkkeet, joissa ensin referoidaan tutkijan omia näkemyksiä tutkimusalan puutteista (r. 16–19: *Alanen itse motivoi työnsä tarpeellisuutta muun muassa metodihistoriallisen tutkimuksen puutteilla* – –; r. 19–22: *Hän muistuttaa, että – – ei ole paljoakaan kiinnitetty huomiota*). Lopuksi referoidaan tutkimuskysymykset eli kerrotaan täsmällisesti, mitkä tiedon aukot tutkija on luvannut täyttää (r. 22–26).

Seuraavaan esimerkkiin rakentuu hyvin samantyyppinen yleisesittelyn rakenne: ensimmäisessä kappaleessa luodaan yleiskuva arvioitavasta artikkelikokoelmasta ja jälkimmäisessä arvioidaan sen merkitystä tutkimusalalleen. Tutkimusaukon osoituksena toimiva *jäää katveeseen* -ilmaus sijoittuu edellisen esimerkin tavoin jälkimmäiseen kappaleeseen.

(69)

1. Sexi on in? Minna Ahola, Marjo-Riitta Antikainen & Päivi Salmesvuori (toim.),
2. Taivaallista seksiä. Kristinusko ja seksuaalisuus. Tammi, Helsinki 2006, 381 s.
- 3.
4. Kristinuskon ja seksin välistä riivaavaa suhdetta analysoiva *Taivaallista seksiä*
5. pyrkii avaamaan meille maallikoille tätä kimuranttia ja monimutkaista kytköstä.
6. Laaja teos koostuu yhteensä kuudestatoista artikkelista aina Jeesuksen
7. seksuaalielämästä tämän päivän seksuaalieettisiin kysymyksiin. Lyhyen ja
8. esittelevän johdannon jälkeen suhdetta tarkastellaan Raamatun tekstien lisäksi myös
9. kronikoiden, lakitekstien, teologisten kirjoitusten, historiallisten kertomusten,
10. eroottisten kuvien sekä sanoma- ja aikakauslehtien pohjalta.
- 11.
12. Kun luetaan ja tulkitaan vanhoja (miesten tuottamia) uskonnollisia tekstejä, ollaan
13. jatkuvasti tekemisissä lähinnä ihanteiden ja pyrkimysten kanssa, ei menneen
14. jokapäiväisen elämän kanssa. Silti tässä teoksessa onnistutaan hyvin
15. havainnollistamaan ja valottamaan yleistä historiallista kontekstia erilaisten
16. tekstiaineistojen pohjalta. Hieno esimerkki tällaisesta on Kristel Nybergin artikkeli
17. prostituutiosta ja naisihanteesta uuden testamentin maailmassa. Se tuo näkyville

---

⁸² Eräässä sosiologian oppikirja-artikkelissa metodista keskustelua käsitellään nimenomaan sosiologialle leimallisena: sosiologiassa on jo Comten (1798–1857) ajoista asti kiistelty metodisista kysymyksistä (Toivonen 1998: 20).

18. **teologisessa tutkimuksessa katveeseen jäänyttä aihepiiriä:** orjuuden ja
19. prostituution välistä kytköstä. Köyhyys ja/tai alistettu asema on aina ollut
20. ensisijainen syy ruumiin kauppaamiseen, vaikka varakkaista ja vallakkaista
21. poikkeuksista kirjoitetaankin usein mieluummin. || [K0703]

Esimerkin aloituskappaleessa esitetään arvioitavan artikkelikokoelman yleistiedot. Ensimmäisessä virkkeessä määritellään kokoelman tarkoitus (r. 4–5), seuraavassa siihen sisältyvien artikkelien lukumäärä ja niiden aihepiirit (r. 6–7). Lopuksi esitellään artikkeleiden historiallisia tutkimusaineistoja (r. 7–10). Jälkimmäisessä kappaleessa ryhdytään arvioimaan teoksen merkitystä tieteenalalleen. Ensimmäisessä virkkeessä arviointia pohjustetaan kertomalla, mihin ei yleensä päästä käsiksi, kun tutkitaan hyvin vanhoja uskonnollisia tekstejä: menneen arkielämän ilmiöihin (r. 12–14). Seuraavassa virkkeessä huomio siirretään arvioitavaan teokseen ja esitetään sen erottuvan edukseen: teoksessa on onnistuttu siinä, missä yleensä ei (r. 14–16). Teoksen onnistuneisuutta havainnollistetaan yhden osa-artikkelin kautta. Artikkelin yleistiedot annetaan rivien 16–17 virkkeessä, minkä jälkeen esitellään artikkelin panos tutkimusalalleen. Tutkimusaukko paikannetaan *jääda katveeseen* -lausekkeella, joka on osa NP:tä ja edelleen osa laajempaa, tutkimusaukon haltuunottoa ilmaisevaa lausetta (r. 17–18: *Se tuo näkyville **teologisessa tutkimuksessa katveeseen jäänyttä aihepiiriä***). *Jääda*-ilmausta hallitseva lause tuo siis yhtäältä esiin aiemman tutkimuksen puutteet, toisaalta arvioitavan tutkimuksen ansiot. Kappaleen viimeisessä virkkeessä perustellaan artikkelin aihepiirin tärkeyttä ja kontrastoidaan tutkimusalalla vallitseva painopiste siihen (r. 19–21).

Seuraava esimerkki poikkeaa edellisistä siinä, että arvioitavaa julkaisua ei suhteuteta tutkimusalaansa erillisessä kappaleessa vaan lyhyesti osana teoksen yleistietojen antoa. Poikkeavaa esimerkissä on myös se, että yleisesittelyyn liittyy teoksen myönteistä evaluointia. Esimerkin aloituskappale tuokin enemmän mieleen tieteellisten kirjojen promotionaaliset takakansitekstit (tästä genrestä ks. Bhatia 2004: 168–178; Basturkmen 2009) kuin tutkimusartikkeleiden CARS-tyyppiset aloitukset. Aloituskappaleen jälkeen yleisesittelyn vaihe päättyy ja esimerkissä siirrytään arvioimaan teoksen osa-artikkeleita lineaarisessa järjestyksessä.

(70)

1. "PIIKA – AINA VALMIINA!" KÖYHÄN NAISEN TYÖN HISTORIAA
- 2.
3. Kukku Melkas
- 4.
5. Marjatta Rahikainen & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.) 2006. *Työteliäs ja uskollinen*.
6. Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään. SKS, Helsinki. 288 s.
- 7.
8. Palvelukseen halutaan nöyrä ja kuuliainen piika! Historioitsijoiden toimittama
9. artikkelikokoelma *Työteliäs ja uskollinen* tuo lukijan ulottuville laajalti ja
10. perusteellisesti piikojen työn ja elämäntarinoiden historiaa. Teos valottaa **varjoon**
11. **jäänyttä** piikojen elämää erilaisista kulmista ja vaihtelevien lähteiden avulla
12. erittäin kiinnostavalla tavalla. Marjatta Rahikaisen monipuolisen ja syvältä

13. luotaavan johdannon jälkeen tietää saavansa lukea myös sukupuolittuneen työnjaon
14. ja ammattitaidon arvostuksen historiaa sekä erityisesti suomalaista luokkahistoriaa
15. sellaisten lähteiden valossa, joiden kaivamisessa ja tulkitsemisessä on ollut oma
16. vaativa työnsä.
- 17.
18. Siinä missä sivistyneistö ja herrasväki ovat jättäneet jälkeensä monenlaista
19. materiaalia tutkittavaksi ja siteerattavaksi, putkahtavat luku- ja kirjoitustaidottomat
20. palvelijat esiin sivukommenttina herrasväen kirjeessä tai vain yhtenä "tapauksena"
21. oikeusasiakirjoissa. Anu Lahtisen avausartikkeli opastaa nuoren, naimattoman
22. naisen jäljille keskiajalla ja uuden ajan alussa. Lähteiden vähyys vuoksi
23. tutkimustyö on tarkkaa ja taitavaa rekonstruointia piikojen elinehdoista. Lähteiden
24. usein nimettömiksikin jäävät piiat nousevat eläväisesti esiin
25. työskentelyolosuhteissaan ja Lahtinen kartoittaa samalla erinomaisesti piian
26. kunniallisuuskäsitusten historiaa. || [N0702]

Kirja-arvio alkaa virkkeellä, jonka voi nähdä esittelevän kokoomateoksen aihepiiriä kaiuttamalla menneen ajan lehti-ilmoitusdiskurssia (r. 8: *Palvelukseen halutaan nöyrä ja kuuliainen piika!*). Seuraavassa virkkeessä annetaan tiiviissä muodossa tietoja arvioitavan teoksen tekijöistä, julkaisutyypistä, nimestä ja aihepiiristä (r. 8–10). Samalla teosta kehutaan sen laaja-alaisuudesta ja syvällisyydestä. Kolmannessa virkkeessä esitellään ja kehutaan teoksen lähtökohtia ja määritellään teoksen panos tutkimusalalleen (r. 10–12). Panos osoitetaan edellisen esimerkin tavoin *jäää*-lausekkeella, joka toimii tutkimusaiheeseen viittaavan substantiivin määrittäenään (*varjoon jäänyttä piikojen elämää*). Se luonnehtii tutkimusaihetta aiemmin tutkimattomaksi ja ohjaa tulkitsemaan tutkimusalalla vallinneen tilanteen siltä osin epätydyttäväksi. Kappaleen viimeisessä virkkeessä jatketaan teoksen esittelemistä myönteiseen sävyyn: kehutaan johdantoa monipuoliseksi ja syvälliseksi, täsmennetään kuvaa teoksen aihepiireistä ja osoitetaan arvostusta tutkimusaineistoihin liittyvää vaivannäköä kohtaan (r. 12–16). Esimerkin toisessa kappaleessa siirrytään tarkastelemaan teoksen ensimmäistä osa-artikkelia. Osa-alueen käsittelyn toimintavaiheelle ominaisesti kappaleen alkupuoli on sisältöä esittelevä (r. 18–22), loppupuoli toteutusta evaluoiva (r. 22–26) (ks. lukua 5.3.2.1).

Yleisesittelyn toimintavaiheessa esiintyville *jäää*-ilmauksille on siis ominaista, että ne tuovat esiin aiemman tutkimuksen aukkoja ja evaluoivat tutkimusala kielteisesti suhteessa tieteen edistyvyyden ihanteeseen. Tällaisilla *jäää*-ilmauksilla on myös (tai jopa ensisijaisesti) arvioitavaa teosta kontekstoitava tehtävä: tutkimusaukkojen kautta osoitetaan, että teokseen valittu aihepiiri on tutkimisen arvoinen ja että teoksella on annettavaa tiedeyhteisölle. Tutkimusalan evaluointi ja tutkimusjulkaisun evaluointi ovatkin yleisesittelyn vaiheessa monesti kietoutuneet toisiinsa. Edellisessä esimerkissä tämä tulee esiin jo siitä, että tutkimusala ja tutkimusjulkaisua evaluoivien ilmausten välillä on metaforista systematiikkaa: arvioitavan tutkimuksen ilmaistaan "valottavan" ilmiötä, jonka kerrotaan aiemmin jääneen "varjoon". Vastaavasti aiemmassa esimerkissä 69 arvoinnin kohteena olevan teoksen kerrottiin tuovan "näkyville" ilmiön, joka oli aiemmin jäänyt "katveeseen".

Lopuksi tarkastelen kirja-arvioiden *jäää*-ilmauksia, joita käytetään tutkimusalan evaluointiin muissa toimintavaiheissa kuin yleisesittelyssä.

5.4.2 MUISSA VAIHEISSA: TUTKIMUSALAA KOSKEVA YLEISTYS

Yleisesittelyn lisäksi myös osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion toimintavaiheissa esiintyy toisinaan tutkimusalan evaluointia. Tällöinkin se palvelee yleensä kirja-arvion pääasiallisena kohteena olevan teoksen arvostelua; tutkimusala käytetään teoksen evaluatiivisena vertailukohtana. Osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion vaiheessa esitettävälle tutkimusalan evaluoinnille on kuitenkin tunnusominaista, että se esitetään (im)perfektin sijaan preesensissä. Preesensmuotoisuus kohdistaa huomion tutkimusalalla paraikaa vallitseviin konventioihin ja tavanomaisuuksiin, ei aiemman tutkimuksen puutteisiin (vrt. edellisen alaluvun (im)perfektisiin *jäää*-ilmauksiin). Kun evaluoinnin keinona on preesensmuotoinen *jäää*-lause, kyse on yleensä kielteisen yleistyksen esittämisestä. Seuraavissa esimerkeissä kielteistä, moittivaa sävyä luovat etenkin adverbiaalitäydennykset *surkean niukalle* (71), *hämärään* (72) ja *hämärän peittoon* (73). Yleistyksen merkinä esimerkeissä 71–72 on tutkimusalaan viittaava adverbiaali (*humanistisessa tutkimuksessa, tutkimuksissa*). Esimerkissä 73 adverbiaali sisältyy edeltävään tekstiyhteyteen ja kehystää *jäää*-lauseen tulkintaa sieltä käsin (73).

(71) Kun näin korostetaan kirjallisten tekstien vahvaa kokemuksellisuutta ja niiden tapaustutkimuslaatua, ollaan eettisten kysymysten äärellä. **Tämä puoli näkyy humanistisessa tutkimuksessa yhä jäävän surkean niukalle**, myös nyt. [N0802]

(72) Mietolan tekstissä lukija kuitenkin johdatetaan kulkemaan tutkijan vierellä juuri niiden askeleiden ajan, **jotka usein jäävät tutkimuksissa hämärään**. [S0801]

(73) Jallinojan kirjan ansioksi voidaan lukea se, että hän tarkastelee "perheasiaa" kokonaisuutena valitsemassaan yhteydessä. Usein **tutkimuksissa** tarkastellaan perheeseen liittyviä aiheita, kuten eri lastenhoitomuotoja, toisistaan erillisinä. **Tällöin aiheiden väliset suhteet jäävät kuitenkin hämärän peittoon**, eikä tutkija pysty välttämättä arvioimaan kysymystä siitä, "mihin olemme menossa" tai mitä tulokset kertovat ajasta, kulttuurista tai yhteiskunnallisesta tilanteesta yleisemmin –. [N0703]

Sekä loppuarvion että osa-alueen käsittelyn vaiheessa esitettävälle yleistyksille on ominaista se, että niiden avulla punnitaan arvioitavassa työssä tehdyn ratkaisun onnistuneisuutta suhteessa siihen, minkä katsotaan olevan tutkimus-alalle tyypillistä. Yhtäältä arvioitava julkaisu voidaan asettaa samaan linjaan tutkimusalan kanssa, jolloin sen esitetään toistavan ja ylläpitävän alansa kielteisiä käytänteitä. Toisaalta arvioitava julkaisu voidaan asettaa eri linjaan tutkimusalan käytänteiden kanssa, jolloin sen esitetään erottuvan edukseen tutkimuksen valtavirrasta. Aloitan analyysin jälkimmäisistä, tutkimuksen ja tutkimusalan välistä erilinjaisuutta rakentavista tapauksista. Seuraavassa esi-

merkissä arvioitavana on etnografisen tutkimuksen metodioppikirja. Meneillään osa-alueen käsittelyn toimintavaihe, jossa keskitytään arvioimaan yhtä kokoelman artikkelia.

(74)

1. || Reetta Mietolan artikkelissa ”Etnografisesta haastattelusta etnografiseen analyysiin” palataan osittain samoihin teemoihin kuin Tolosen ja Palmun tekstissä,
2. sillä myös Mietola pohtii haastattelujen tekemisen suhdetta etnografiaan. Mietolan
3. tekstissä lukija kuitenkin johdatetaan kulkemaan tutkijan vierellä juuri niiden
4. askeleiden ajan, **jotka usein jäävät tutkimuksissa hämärään**: Mietola kuvaa
5. vaiheita tutkimusaineiston tuottamisesta ja erilaisista umpikujaan päätyvistä
6. tulkintayrityksistä, joista tieto kuitenkin karttuu. Rehellisyydessään,
7. refleksiivisyydessään ja selkeydessään Mietolan artikkelia on ilo lukea. || [S0801]

Esimerkin aloitusvirkkeessä esitetään artikkelin perustiedot ja todetaan artikkelin muistuttavan aihepiirinsä puolesta erästä toista kokoelman artikkelia (r. 1–3). Seuraavassa virkkeessä tuodaan kuitenkin esiin artikkelin erikoislaatuisuus kontrastoimalla siinä tehty ratkaisu tutkimusalalle tavanomaiseksi katsottuun ratkaisuun: artikkelin esitetään tarjoavan reflektiivistä tietoa myös sellaisista tutkimusprosessin askelista, joista tutkimuskirjallisuuden valtavirta ei raportoi (r. 3–7). Tutkimusalaa koskeva yleistys esitetään *jäää hämärään* -lauseen avulla, jossa yleistämistä ilmaistaan adverbiaalein *tutkimuksissa* ja *usein*. Koska arvioitavana on metodioppikirja, *jäää*-verbin tulkintaustaksi eivät tällä kertaa hahmotu niinkään tieteen normit kuin implikoidun aloittelevan tutkijan tiedontarpeet. Tätä tulkintaa tukevat virkkeen lopussa esitettävät havainnollistukset siitä, millaisia asioita arvioitavassa artikkelissa käsitellään (r. 5–7). Esimerkiksi ”umpikujaan päätyvien tulkintayritysten” kuvaukset eivät välttämättä ole tutkimusraportoinnin kannalta relevantteja, mutta ne voivat auttaa ongelmassa olevaa aloittelijaa (vrt. oppaissa Alasuutari 2001 [1993]: 251). Yhtä kaikki yleistyksen esittäminen näyttäisi esimerkissä palvelevan ensisijaisesti arvioitavan artikkelin kehumista: yleistyksen kautta tuodaan esiin, että arvioinnin kohde poikkeaa edukseen tutkimusalan valtavirrasta.

Seuraavassa esimerkissä tutkimusalaa koskeva yleistys esitetään osana loppuarvion toimintavaihetta. Edeltävän esimerkin tavoin tutkimusalan evaluointi on nytkin kielteistä, ja se näyttäisi palvelevan sen osoittamista, että arvioitava teos on tiettyssä suhteessa alansa valtavirtaa onnistuneempi. Loppuarvion toimintavaiheelle ominaisesti evaluointi toteutuu katkelmassa ketjuteusti: teosta evaluoidaan peräkkäisissä kehuissa eri näkökulmista.

(75)

1. Tutkimuksen antia
- 2.
3. Jallinojan kirjan ansioksi voidaan lukea se, että hän tarkastelee "perheasiaa"
4. kokonaisuutena valitsemassaan yhteydessä. **Usein tutkimuksissa** tarkastellaan
5. perheeseen liittyviä aiheita, kuten eri lastenhoitomuotoja, toisistaan erillisinä.
6. **Tällöin aiheiden väliset suhteet jäävät kuitenkin hämärän peittoon**, eikä tutkija

7. pysty välttämättä arvioimaan kysymystä siitä, "mihin olemme menossa" tai mitä
8. tulokset kertovat ajasta, kulttuurista tai yhteiskunnallisesta tilanteesta yleisemmin.
9. Antoisa on myös Jallinojan tapa pohtia tutkijoiden roolia familismin rakentamisessa
10. läpi kirjan. Jallinoja tuo lisäksi kiinnostavasti esiin ilmiselviä sukupuolittuneita
11. valta-asetelmia (esimerkiksi perheen ja muiden "pienien kysymysten"
12. yhteensopimattomuus mielikuvaan "intellektuelleista", läheissuhteiden arvonnousu
13. tutkimuskohteena "yleissosiologien" tartuttua niihin), mutta kieltäytyy kuitenkin
14. tarkastelemasta niitä sukupuolen kautta. || [N0703]

Katkelma alkaa virkkeellä, jossa arvioitavan tutkimuksen ansioksi esitetään sen kokonaisvaltaisuus (r. 3–4). Ratkaisun ansiokkuutta perustellaan esittämällä seuraavassa virkkeessä tutkimusalalle ominaiseksi se, että asioita tarkastellaan toisistaan erillisinä (r. 4–5). Yleistämistä ilmaistaan jälleen adverbiaalein *usein* ja *tutkimuksissa*. Rivien 6–8 virkkeessä perustellaan kielteisten seurausten näkökulmasta, miksi tutkimusalan vallitseva lähestymistapa on ongelmallinen. Virkkeessä etummaisena oleva *jäädä hämärän peittoon* -lause esittää kielteiseksi seuraukseksi sen, että tarpeelliseksi implikoitua tietoa osien välisistä suhteista ei saada. *Jäädä*-lausetta seuraava kieltolause puolestaan kuvaa, mitä tästä tiedon puutteesta seuraa (r. 6–8: *eikä tutkija pysty välttämättä arvioimaan kysymystä siitä, "mihin olemme menossa" tai –*). Tutkimusalalle tavanomaisten ongelmien esittely ohjaa tulkitsemaan arvioitavaa teosta myönteisessä mielessä poikkeavana: siinä on vältetty tutkimusalalle ominaiset karikat. Riviltä 9 alkavassa virkkeessä palataan arvioitavan teoksen ansioiden erittelyyn. Additiivinen konnektiivi *myös* kytkee virkkeen osaksi kehuvien tekstinosien sarjaa, jonka edellisenä osana toimii tekstin aloitusvirke. Kehumista jatketaan katkelman viimeisessä virkkeessä (r. 10–14), johon sisältyy niin ikään additiivinen konnektiivi (*lisäksi*). Tällainen evaluatiivisten toimintojen ketjutus on loppuarvion toimintavaiheelle ominaista (ks. luku 5.3.2.2).⁸³

Seuraava esimerkki on edellisten peilikuva siinä mielessä, että arvioitavaa teosta ei nosteta tutkimusalansa valtavirran yläpuolelle vaan päinvastaisesti luetaan sen osaksi: teoksesta paikannettua heikkoutta käsitellään tutkimusalalle ominaisena. Esimerkissä on meneillään osa-alueen käsittelyn vaihe, jossa esitellään ja arvioidaan oikeustieteellisen väitöskirjan panosta tutkimusalalleen. Esimerkin kappaleessa tarkastellaan työn päätuloksia.

(76)

1. || Tuloksina esitetään (s. 623) erityisesti aiheuttamisperiaatteen ja
2. suhteellisuusperiaatteen välinen jännite, mikä on havainnollinen ja teemaan sopiva
3. tiivistys aihetta koskevista kirjoittajan pohdintoista. Oikeusperiaatetutkimus on
4. juuri sitä, että pyritään jäsentämään eri periaatteiden välisiä suhteita.
5. **Oikeusperiaatteiden luonteen vuoksi – kyse on aina**
6. **soveltamistilannekohtaisesti punnittavista normeista – periaatteiden välisten**
7. **suhteiden yleinen jäsentäminen jää kuitenkin helposti abstraktiksi ja**

⁸³ Työn puutteet esitetään tämän jälkeen kootusti kappaleen seuraavassa, esimerkkitarkastelun ulkopuolelle jäävässä kappaleessa.

8. **teoreettiseksi**, kuten nytkin on käynyt. || [L0905]

Kappale alkaa virkkeellä, jossa raportoidaan työssä esitetyt päätulokset ja annetaan niille hyväksyntä (r. 1–3). Näkemystä perustellaan seuraavassa virkkeessä esittelemällä tutkimusalaa koskeva yleistys ja implikoimalla, että työn tulokset ovat linjassa tutkimusalan yleisten tavoitteiden kanssa (r. 3–4: *Oikeusperiaatetutkimus on juuri sitä, että pyritään jäsentämään eri periaatteiden välisiä suhteita*). Tutkimusalaa koskevien yleistysten tekoa jatketaan jäää-lauseen hallitsemassa virkkeessä riveillä 5–8. *Jäää*-lauseessa tutkimusosalalle ominaisena heikkoutena käsitellään sitä, että tiettyjen asioiden käsittely jää ”abstraktiksi ja teoreettiseksi”. *Jäää*-verbi herättää implikaation, että tavoitteenmukaista olisi käytännönläheisemmän ja sovellettavamman tutkimustiedon tuottaminen.⁸⁴ Yleistävää sävyä luo adverbi *helposti*, joka ilmaisee, että kyse ei ole yksittäisen tapahtuman vaan tendenssin kuvauksesta (ks. ISK 2004: § 1353). *Jäää*-lauseen jälkeen palataan arvioitavaan teokseen ja asemoidaan se osaksi tutkimusalan valtavirtaa (r. 8: *kuten nytkin on käynyt*). Nyt kielteisen yleistyksen esitys palvelee siis arvioitavan teoksen moittimista. Toisaalta yleistyksen ilmaukseen sisältyvä syyn ilmaus ohjaa tulkitsemaan teoksessa havaittua heikkoutta sellaisena, joka johtuu osittain tutkimuskohteen luonteesta ja jota on yleisesti ottaen vaikea välttää (r. 5: *oikeusperiaatteiden luonteen vuoksi*). Nyt *jäää*-ilmauksella esitetyllä yleistys näyttäisi siis käsittelevän työssä havaittua heikkoutta jossain määrin ymmärrettävänä ja oikeutettunakin.

Aina tutkimusalan ja tutkimusjulkaisun evaluointi eivät erotu toisistaan selvärajaisesti, ja *jäää*-lause voi hahmottua hybridiksi: sen avulla evaluoidaan samanaikaisesti molempia. Seuraavassa esimerkissä arvioitavana on väitöskirja, jossa tarkastellaan muusikon identiteetin sukupuolittuneisuutta. Tekstissä on meneillään loppuarvion vaihe, ja esimerkissä ensin jatketaan työn ansioiden esittelyä, minkä jälkeen huomio käännetään työn puutteisiin.

(77)

1. Myönteistä väitöskirjassa on sekin, että pohdinta sukupuolesta, eroista ja
2. taiteilijakuvien rakentuneisuudesta kirjoittautuu alusta asti olennaiseksi osaksi
3. tutkimuskysymysten joukkoa. Tosin perinteiseen tapaan sukupuolittuneisuus liittyy
4. nytkin naistaiteilijoihin, **kun taas miehisiksi määritettyjen tarinamallien**
5. **yhteydessä pohdinta miehyyden vastaavanlaisesta rakentuneisuudesta jää**
6. **"yleisen taiteilijuuden" problematiikan katveeseen**. Toivon musiikintutkijoiden
7. jatkossa kiinnittävän huomiota myös maskuliinisuuden ja näennäisen
8. sukupuolineutraaliuden rakentuneisuuteen. || [N0803]

Riville 1–3 sijoittuvassa virkkeessä arvioitavan teoksen toteutusta kehuaan onnistuneeksi. Riviltä 3 alkavassa virkkeessä evaluoinnin suuntaa kuitenkin muutetaan konsessiivisen *tosin*-konnektiivin avulla (ks. ISK 2004: § 1142). Se

---

⁸⁴ Tätä tulkintaa tukee oikeustieteellisen kirjoittamisen oppaassa esitettävä yleistys: ”[I]ainopille on ominaista yhteys oikeudelliseen käytäntöön eli jatkuva vuorovaikutus erityisesti lainvalmistelun ja oikeuskäytännön kanssa” (Timonen 1998: 2).

ennakoi, että kehun rinnalle tuodaan moite, jonka painoarvo on kehua vähäisempi. Virkkeessä tutkimusta kritisoidaan *jäädä katveeseen* -lauseen avulla siitä, että *jäädä*-verbin subjektissa viitattu osa-alue ei nouse työssä tarpeeksi esiin (r. 5: *pohdinta mieheyden vastaavanlaisesta rakentuneisuudesta*). Virke aktivoi tulkintansa taustaksi tietoa sukupuolentutkimuksen perusajatuksista, esimerkiksi tieteen miesvaltaisuudesta.⁸⁵ Huomionarvoista on se, että virkkeen alussa oleva adverbiaali *perinteiseen tapaan* (r. 3) ohjaa tulkitsemaan moitetta samanaikaisesti myös tutkimusalan kritiikkinä: arvioitavaa teosta käsitellään esimerkkinä siitä, että tutkimusalan konventiot ovat tietyiltä osin vinoutuneet. Tätä tulkintaa vahvistaa kappaleen viimeinen virke, jossa esitetään koko tutkimusyhteisölle suunnattu toivomus tutkimuskäytänteiden parantamisesta (r. 6–8).

Tässä aluvuussa olen tarkastellut osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion toimintavaiheessa esiintyviä *jäädä*-lauseita, joiden avulla esitetään tutkimusalaa koskeva evaluatiivinen yleistys. Tällaiset yleistykset ovat preesensmuotoisia ja järjestään moittivia. Niiden esittäminen palvelee monesti arvioitavan tutkimuksen ansiokkuuden osoittamista: tutkimuksessa on vältetty jokin tutkimusalalle ominaiseksi katsottu heikkous tai puute (helmasynti). Toisaalta yleistysten avulla voidaan tuoda esiin myös sitä, että tutkimus on kielteisessä mielessä alansa tyypillinen edustaja: sen katsotaan toistavan tutkimusalalleen ominaisen heikkouden tai ylläpitävän alansa vinoutuneita käytänteitä. Tekstin laajemman toimintalinjan näkökulmasta tutkimusalaa koskevien yleistysten esittäminen palvelee ennen muuta tutkimusjulkaisun evaluointia. Toisinaan kirja-arvioissa saatetaan kuitenkin myös vedota suorasanaisesti tutkimusyhteisöön, jotta arvioijan ongelmallisina pitämiä tutkimuskäytänteitä muutettaisiin.

5.5 YHTEENVETO

Tässä analyysiluvussa olen tarkastellut aineistoni *jäädä*-ilmauksia akateemisen evaluoinnin resursseina. *Jäädä*-ilmauksille tunnusomainen evaluatiivinen merkitys perustuu siihen, että *jäädä*-verbi ohjaa tulkitsemaan hallitsemassaan rakenteessa kuvattua kehityskulkua poikkeamana implikoidusta tavoitetilasta tai vaihtoehdoisesta kehityskulusta. Akateemisissa kirja-arvioissa vertailukohdaksi hahmottuu monesti tieteen normin, ihanteen ja/tai odotuksen mukainen vaihtoehto, toisinaan myös arvioijan omaan asiantuntemukseen perustuva vaihtoehto. Lisäksi evaluointiin käytetyt *jäädä*-ilmaukset voivat kiinnittyä myös tutkimuskohtaisesti asetettuihin tavoitteisiin ja arvottaa lopputulosta suhteessa niihin. *Jäädä*-ilmaukset ovat siis moniäänisyyden re-

---

⁸⁵ Miesvaltaisuuden yksi ilmentymä on se, että sukupuoli samastetaan naisiin ja miehiä tarkastellaan ikään kuin neutraaleina toimijoina, jotka eivät ole sosiaalisesti rakentuneet (Hearn 2005).

sursseja, joiden avulla kirja-arviossa voidaan orientoitua vaihtoehtoihin toimintatapoihin ja evaluoida tutkimuksia – toisinaan kokonaisia tutkimusalojakin – suhteessa niihin.

Olen jakanut *jäää*-ilmausten evaluatiiviset käytöt yleisimmällä tasolla kahtia tutkimusjulkaisun evaluointiin ja tutkimusalan evaluointiin. Tutkimusjulkaisua evaluoivat *jäää*-ilmaukset olen jakanut edelleen neljään alaluokkaan sen mukaan, evaluoidaanko tutkimusta toimintana, tekstinä, tietona vai tutkimusalueena.

Tutkimusta toimintana evaluoivien *jäää*-ilmausten tuntomerkinä ovat subjektit, joissa on verbikantainen edussana (esim. *empiirinen käsittely, pii-kakirjallisuuden merkityksen pohtiminen*), sekä adverbiaalitäydennykset, joiden avulla toiminnan lopputulosta käsitellään puutteellisena suhteessa implikoituun päämäärään (esim. *jäää puolitiehen*) tai tavoitetasoon (esim. *jäää laihanlaiseksi*). Tavanomaista on, että tutkimustoimintaa evaluoivat *jäää*-ilmaukset aktivoivat tulkintataustakseen tiedeyhteisöllisesti jaettua tietoa tieteenteon normeista ja niihin liittyvästä argumentaatiosta, esimerkiksi siitä, että tieteenteon on oltava omintakeista, syvällistä ja kriittistä (vrt. Gulbrandsen 2000). Jaettuun tietoon nojaamisen vaikutelma rakentuu yksinkertaisimmillaan siitä, että normia ei esitellä tekstiyhteydessä vaan siitä ainoastaan implikoidaan. Monesti *jäää*-ilmauksen tekstiyhteyteen kerääntyy monenlaisia muitakin vaihtoehtoisuutta ilmaisevia kielenaineksia, esimerkiksi kielto- ja konditionaalimuotoisia lauseita sekä asteikkoilmauksia. Tällaisten keinojen yhteispelin kautta evaluaation tulkinta voidaan ankkuroida kirja-arvion kontekstissa olevaan normitietoon, jota samalla rakennetaan olemassa-olevaksi. Tiedeyhteisöllisten arviointikriteerien lisäksi tutkimustoimintaa voidaan evaluoida suhteessa arvioijan omaan erikoisalan asiantuntemukseen. Tällainen asiantuntija-arvioinnin vaikutelma syntyy aineistossa monesti silloin, kun tutkimuksessa toteutetun ratkaisun rinnalle esitellään vaihtoehtoinen ratkaisu ja argumentoidaan sen puolesta.

Kun tutkimusta evaluoidaan tekstinä, arvioidaan etenkin tutkimuksen koossapysyvyyttä: ovatko tutkimuksen osat toimivia suhteessa toisiinsa ja suhteessa kokonaisuuteen. Tällaisten *jäää*-ilmausten kielellisiä tuntomerkkejä ovat tutkimustekstin osaan viittaavat subjektit (esim. *jaksot, tämä osuus, integraatiopohdinnat*) sekä irrallisuutta ilmaisevat translatiivadjektiivit (esim. *irraliseksi, irtonaiseksi*). Koossapysyvyyden evaluointi tapaa olla *jäää*-ilmauksia käytettäessä kielteistä: osan suhdetta kokonaisuuteen (tai toiseen osaan) käsitellään puutteellisena suhteessa implikoituihin tieteellisen kirjoittamisen normeihin. Puutteellisuudessa voi olla kyse siitä, ettei tekstin osan katsota toteuttavan konventionaalista tehtävänsä osana kokonaisuutta. Toisinaan kyse voi olla siitä, että tekstinosa koetaan teoreettisilta tai muilta lähtökohdilta irralliseksi työn kokonaisuudesta. Myös koossapysyvyyden normeja tavataan käsitellä kirja-arviossa tiedeyhteisöllisesti jaettuina, mikä tarkoittaa, että niitä ei esitellä eikä perustella tekstin tasolla. Yhteisön normit voidaan toisaalta konstruoida osin myös häilyviksi tai väljiksi käsittelemällä

esimerkiksi johdanto-osan toimivuutta tai toimimattomuutta osittain mielipidekysymyksenä.

Kolmantena evaluoinnin ulottuvuutena tarkastelin tutkimuksen aiheenrajausta. Tällaista evaluaatiota ilmaiseksi *jäää*-rakenteille ovat ominaisia adverbiaalit, jotka viittaavat metaforisena hahmottuvaan etäiseen tai perifeeriseen paikkaan (esim. *taka-alalle*, *taustalle*, *sivuun*). Ne ohjaavat tulkitsemaan *jäää*-ilmauksen subjektissa viitatus ilmion aseman heikoksi tai epäsuotuisaksi suhteessa arvioitavan työn tutkimukselliseen keskiöön. Samalla *jäää*-verbi välittää implikaation, että ilmion sijoittaminen lähemmäs työn keskiötä olisi ollut arvioijan näkemyksen mukaan suotavaa. Aina kyse ei ole kuitenkaan moittimisesta, vaan aiheenrajausta voidaan evaluoida myös suhteessa tutkimusperinteen virittämiin odotuksiin, joista poikkeaminen ei välttämättä ole negatiivinen asia. Aiheenrajausta evaluoivia *jäää*-ilmauksia taustoitetaan kirja-arvioissa toisinaan enemmän, toisinaan vähemmän. Mitä vähemmän, sitä vahvemmin luodaan jälleen vaikutelmaa siitä, että tekstin kontekstiin sisältyy yhteisöllisesti jaettua asiantuntijatietao arvioitavan teoksen aihepiiristä.

Tutkimusta tietona evaluoivat *jäää*-ilmaukset kohdistavat huomion tutkimuksen sisällön (eli väitteiden ja kannanottojen) ymmärrettävyyteen, riittävyteen tai uskottavuuteen. Tutkimustietoa evaluoivien *jäää*-ilmausten tuntomerkkinä on ilmaus *epäselväksi*, joka on samalla aineiston *jäää*-verbien yleisin täydennys. Jälleen aineistossa vaihtelee tapauskohtaisesti, kuinka ymmärrettävänä ja hyväksyttävänä evaluointia käsitellään tekstiin konstruoidun lukijan position näkökulmasta. Toisinaan tiedon evaluointia taustoitetaan ja perustellaan tekstissä hyvinkin perusteellisesti, mikä ilmaisee samalla orientoitumista keskivertolukijaan, jonka asiantuntemus arvioitavan työn aihepiirissä ei kenties ole yhtä vankka kuin arvioijalla. Toisinaan taas evaluointia ei taustoiteta eikä perustella tekstissä lainkaan. Tällöin tutkimustietoa evaluoidaan yhteisöllisesti jaetuksi otaksutun yleis- tai erikoisalan tiedon kehyksessä – tekstissä kuuluu arvioijan äänen lisäksi tiedeyhteisön kollektiivinen ääni tiedon lähteenä.

Tutkimusjulkaisua evaluoiville *jäää*-ilmauksille ominaiseksi toimintokuvioksi osoittautui ensinnäkin kolmiosainen ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU-toimintokuvio (EEP), jota käytetään etenkin osa-alueen käsittelyn toimintavaiheessa. Yleisesittelyn ja loppuarvion toimintavaiheille kuvio ei sen sijaan ole ominainen, sillä yleisesittelyssä painottuvat esittelemisen toiminnot evaluoivien ja argumentoivien toimintojen kustannuksella. Loppuarviossa taas painottuvat evaluoinnin toiminnot esittelemisen ja argumentoinnin kustannuksella; loppuarvio nojaa edeltävässä tekstissä rakennettuun argumentaatioon. EEP-kuvio etenee siten, että ensin tarjotaan tietoa tutkimuksen sisällöstä tai ratkaisuksista (ESITTELY), minkä jälkeen tutkimusta arvostellaan (EVALUOINTI) ja arvostelun puolesta argumentoidaan (PERUSTELU). Evaluatiiviset *jäää*-ilmaukset voivat toimia kuviossa sekä EVALUOINTI- että PERUSTELU-osana. Jälkimmäisessä tapauksessa ne perustelevat astetta yleisemmällä tasolla liikkuvaa evaluatiivista väitettä.

Kuten olen luvussa havainnollistanut, aina esittelyn, evaluoinnin ja perustelun toiminnot eivät kuitenkaan erotu toisistaan selvärajaisesti. Evaluointia voidaan ilmaista taka-alaistetusti jo esittelevien toimintojen yhteydessä, ja päätelmäksi merkityn evaluaation (esim. *näin ollen*) uskottavuus voi nojata edeltävässä tekstissä esitettyihin havaintoihin ilman, että sen jäljessä on erillistä perustelun toimintoa. Lisäksi evaluaatioita voidaan jättää perustelematta myös osa-alueen käsittelyn toimintavaiheessa. Tilanteesta riippuen perustelemattomuus voi luoda vaikutelman yhteisöllisesti jaetuista arvosteluperusteista tai vaihtoehtoisesti vaikutelman kirja-arvioijan rooliin liittyvästä arvovallasta: tiettyjä tutkimuksen osa-alueita voi olla lupa arvioida kirja-arvion genressä ilman perustelujakin (esim. lähteiden käyttö).

EEP-toimintokuvion lisäksi tutkimusjulkaisua evaluoiville *jäää*-ilmauksille ovat ominaisia erityyppiset kontrastiiviset toimintokuviot, joissa evaluointi etenee kuvion osissa vastakkaisiin suuntiin: esitetään sekä kehuja että moitteita. Luvussa näytin, että KEHU–MOITE-kuvio on tavanomainen etenkin loppuarvion toimintavaiheessa, kun esitetään teoksesta kokonaisarvio huomioiden sekä työn ansiot että puutteet. Loppuarvion vaiheessa esiintyville KEHU–MOITE-kuvion osia on tavanomaista toistaa ja ketjuttaa niin, että peräkkäin esitetään useita kehuja ja useita moitteita. Evaluaatioita ei yleensä perustella. Tutkimusjulkaisun evaluaatiolle ominainen kontrastiivinen kuvio on myös EVALUOINTI–MYÖNNYTYKS, jossa arvostelun jälkeen osoitetaan hyväksyntää vastakkaista näkökantaa kohtaan. MYÖNNYTYKSEN voi tulkita nostavan EVALUATION hyväksyttävyyttä erimieliseksi tai epäileväksi ennakoitun lukijan silmissä. EVALUOINTI–MYÖNNYTYKS-kuvio on yksi retorinen keino, jolla tutkimusta voidaan arvostella sovittelevaan ja keskustelemaan sävyyn. Monesti kuvion yhteydessä on hyödynnetty myös muita keinoja, jotka osallistuvat sävyn rakentamiseen.

Yksittäistä tutkimusjulkaisua evaluoivien *jäää*-ilmausten lisäksi tarkastelellin luvussa myös sellaisia *jäää*-ilmauksia, joilla evaluoidaan kokonaista tutkimusalaa. Tällaiselle evaluaatiolle on käyttöä kaikissa kirja-arvion toimintavaiheissa. Yleisesittelyn toimintavaiheessa kyse on tavanomaisesti niin sanotun tutkimusaukon osoittamisesta: *jäää*-ilmauksen avulla osoitetaan tutkimusalalla oleva tiedollinen aukko ja luodaan vaikutelma arvioitavan tutkimuksen tarpeellisuudesta. Tarpeellisuus hahmottuu suhteessa implikoitunut tieteen edistyvyyden ihanteeseen: aiempi tutkimus ei ole ulottunut niin laajalle kuin olisi ollut ihanteellista. Osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion vaiheessa tutkimusalan evaluointi puolestaan palvelee monesti sen osoittamista, että arvioitavassa tutkimuksessa on vältetty jokin tutkimusalalle ominaiseksi katsottu heikkous tai puute, helmasynti. Evaluatiivisten yleistysten kautta voidaan kuitenkin tuoda esiin myös sitä, että tutkimus on kielteisessä mielessä alansa tyyppillinen edustaja. Sen voidaan esimerkiksi katsoa ylläpitävän alansa vinoutuneita käytänteitä.

Kun tutkimusalaa evaluoidaan yleisesittelyn vaiheessa, *jäää*-ilmauksen tuntomerkkeinä ovat tutkimusalaan viittaavat adverbiaalit sekä menneisyydessä alkaneisiin tiloihin viittaavat ilmaukset (esim. *Se [= arvioitava teos] tuo*

näkyville **teologisessa tutkimuksessa** katveeseen **jäänyttä** aihepiiriä). Osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion vaiheessa tutkimusalan evaluointi toteutuu puolestaan preesensmuotoisin **jäädä**-lausein, joihin sisältyy toistuvuuden ilmauksia (esim. **jotka usein jäävät tutkimuksissa hämärään**).

Yleisesti ottaen evaluatiivisesti käytetyt **jäädä**-ilmaukset voivat palvella akateemisen kirja-arvion genressä sekä arvioijan oman äänen ja asiantuntemuksen esiin tuontia että tiedeyhteisön kollektiivisen äänen ja ideologian kaiuttamista ja vahvistamista. Evaluoinnin ilmauksen kehyksenä toimiva toimintokuvio ohjaa aina tulkintaa siitä, missä määrin evaluaatio on ankkuroitu arvioijan omaan asiantuntemukseen, missä määrin tiedeyhteisöllisesti vakiintuneisiin arvosteluperusteisiin ja niiden taustalla olevaan argumentaatioon. Evaluaatio voidaan myös sävyttää keskusteleväksi ja sovitteluksi, mikä rakentaa tekstille moniäänisen, heteroglossisen tiedeyhteisön, jossa evaluaation kohteen onnistuneisuudesta tai hyväksyttävyydestä voidaan olla monta mieltä ja jossa tieteen normit voivat olla tietyiltä osin väljät tai vakiintumattomat. Toisinaan saatetaan jopa orientoitua myös useisiin, keskenään ristiriidassa oleviin normikeskuksiin (vrt. Solin 2012). Esimerkiksi kirjaksi kustannettua väitöskirjaa arvioidaan aineistossa yhtäältä opinnäytteenä, jossa on osoitettava lukeneisuutta, toisaalta kirjana, jonka tulisi palvella myös hieman laajemman lukijakunnan tarpeita. Tällöin lukeneisuuden osoittamisen voidaan kokea vähentävän teoksen luettavuutta ja vetovoimaa.

6 KONDITIOAALIN PERFEKTI PARANNUSEHDOTUKSESSA

Akateemisissa kirja-arvioissa tiedeyhteisön jäsenet esittelevät ja arvioivat alansa viimeaikaista tutkimuskirjallisuutta. Osana arviointia esitetään usein parannusehdotuksia eli tuodaan tutkimuksessa toteutettujen ratkaisujen rinnalle vaihtoehtoisia, usein toimivammiksi ja hyödyllisemmiksi katsottuja ratkaisuja. Tällaisten ehdotusten kielellisenä tuntomerkinä on konditionaalin perfekti (jatkossa KP):

- (1) Väitöskirja on liian laaja. Tutkimuksen **olisi voinut** aloittaa sivulta 173 ja se **olisi tullut** lopettaa noin sivulle 374. [L0905]
- (2) Kirjan johdannossa rakennetaan perusteellisesti se konteksti, johon kaikkien artikkeleiden näkökulmat tiivistyvät. Kirjan loppuun **olisi toivonut** vielä tiivistä arviointia kirjan annista sekä siitä, kuinka tästä voitaisiin jatkaa – sekä ruohonjuuren että analyysin tehtävissä. [K0703]

Kysymys on siis jälkikäteisesti esitetyistä parannusehdotuksista, eli konditionaalnin perfektin avulla ilmaistaan, että parannusehdotus annetaan tilanteessa, jossa ratkaisu on jo tehty eikä sitä voi enää muuttaa. Erityisesti akateemisen kirja-arvion genrekehityksessä tällaisia parannusehdotuksia on usein vaikea pitää varsinaisina neuvoina, jotka pyrkisivät vaikuttamaan tulevaan toimintaan – kohteena oleva tutkimus on jo julkaistu eikä enää parannettavissa.⁸⁶ Kyse on kuitenkin genrekohtaisesti jäsentyvästä merkityspiirteestä. Esimerkiksi graduseminaareissa, joissa käsitellään vasta tekeillä olevia töitä, konditionaalnin perfekti on mahdollista nähdä kielelliseksi keinoksi, jonka avulla opponentti voi ilmaista varauksellisuutta suhteessa esittämäänsä parannusehdotukseen (Svinhufvud 2008: 450). Kirja-arvioissa jälkikäteisten parannusehdotusten voi sen sijaan ajatella palvelevan ennen muuta arviointia. Ensinnäkin jälkikäteiset parannusehdotukset tekevät tekstissä esitettyjä moitteita ymmärrettäväksi tarjoamalla tietoa siitä, millainen ratkaisuvaihtoehto olisi arvioijan näkemyksen mukaan ollut asianmukaisempi. Esimerkiksi edellä katkelmassa 1 arvioitavaa työtä moititaan ensin liian laajaksi, minkä jälkeen määritellään parannusehdotuksessa, millainen laajuus olisi ollut sopiva. Toisekseen jälkikäteiset parannusehdotukset mahdollistavat tutkimuksen puutteiden osoittamisen myös implisiittisesti: esittämällä esimerkin 2 tapaan pelkän

---

⁸⁶ Konditionaalnin preesensia kirja-arvioissa käytetään nimenomaan silloin, kun arvioinnin kohteena on teos, josta oletetaan otettavan uusia painoksia (esim. *Seuraavaa painosta silmällä pitäen voisi kuitenkin ehdottaa kahta täydennystä. Ensimmäinen täydennys ehdotus koskee monikielisen aineiston käyttöä niin kotimaisissa kuin eurooppaoikeudellisissa yhteyksissä. – Muutama sana tästä kysymyksestä saattaisi siten olla paikallaan.* [L0902])

parannusehdotuksen kirja-arvioija voi jättää kirja-arvion lukijan pääteltäväksi, kuinka puutteellisena tai epäihanteellisena hän pitää tutkimuksessa toteutettua ratkaisua (vrt. Svinhufvud mts. 445–448).

Aiemmassa tieteellisten tekstien tutkimuksessa konditionaalnin perfektii ei ole juurikaan tutkittu; tiedossani on ainoastaan Koukosen (2012) maisterintutkielma suomenkielisistä opinnäytelausunnoista. Tutkielmassa kiinnitetään huomiota siihen, että konditionaalnin perfektillä ilmaistujen parannusehdotusten muotoilu vaihtelee ehdotettavan arvosanan mukaan. Tyydyttävää arvosanaa ehdotettaessa parannusehdotukset muotoillaan usein jyrkän nesessiiviseksi (esim. *Tekijän olisi pitänyt olla lähdekriittisempi*), siinä missä hyvää tai erinomaista arvosanaa ehdotettaessa lieventävät ilmaukset ovat tavanomaisia (esim. *Tosin joissakin kohdin olisin ehkä kaivannut enemmän – teosten avaamista sanallisesti –*) (mts. 53–54). Lisäksi korpuslingvistiksessä tutkimuksessa on kursorisesti tarkasteltu KP-sanaketjun *it would have been* esiintymistä englanninkielisissä akateemisissa kirja-arvioissa (Römer 2010: 111–114). Römerin menetelmänä oli jakaa kirja-arvioiden tekstirakenteet merkkimäärän perusteella neljään osaan ja tarkastella, millä tavoin erilaiset sanaketjut sijoittuvat niihin. Kiinnostavasti KP-sanaketjun esiintymistä jopa 62 % sijoittui rakenteen viimeiseen osaneljännekseen. (Mp.) Römerin päätarkoituksena oli kuitenkin esitellä analyysimenetelmää, eikä tilastollisia tuloksia juurikaan tulkita suhteessa kirja-arviogeneren vaiheisiin ja toimintoihin.

Tieteen genrejen ulkopuolella KP-ilmauksia on tarkasteltu etenkin ’jos–niin’-lauseyhdistelmien kannalta. Niillä on havaittu olevan argumentatiivisia tehtäviä niin arkikeskustelussa (McCawley Akatsuka & Strauss 2000) kuin institutionaalisessa keskustelussa (Nivelle 2008). Lisäksi Kauppinen (1998: 179–180, 189–190) on sivumennen tarkastellut konditionaalnin perfektin käyttöä paheksunnassa ja kriittisessä referoinnissa. Kaikkiaan on kuitenkin kertynyt varsin vähän tutkimusta siitä, mihin konditionaalnin perfektii käytetään teksteissä ja keskusteluissa.⁸⁷

Tässä luvussa tavoitteenani on tarkastella ensinnäkin sitä, millaisia muotoilueroja KP-rakenteisten parannusehdotusten välillä on ja mitä vuorovaikutustarpeita eri muotoilut palvelevat. Toiseksi tutkin, millaisiin toimintokuvioihin parannusehdotukset asettuvat kirja-arvion toimintavaiheissa. Samalla selvitän sitä, vaikuttaako toimintokuvio tai toisen toiminnon muotoilu siihen, millaiseksi parannusehdotus muotoillaan. Kolmanneksi perehdyn siihen, millaisia ääniä ja näkökulmia parannusehdotusten tulkinnessa on huomioitava ja millä tavoin niitä asemoidaan suhteessa toisiinsa. Tarkastelen erityisesti sitä, millaiseksi ehdotetun ja teoksessa toteutetun ratkaisun välinen suhde rakennetaan (esim. ’epähyväksyttävä–hyväksyttävä’, ’hyvä–parempi’, ’hyvä–hyvä’).

Luku rakentuu seuraavasti. Aluksi hahmottelen konditionaalnin perfektin perusmerkitystä moniäänisyyden ja evaluatiivisuuden käsitteiden näkökul-

---

⁸⁷ Yleislingvistisempää tutkimusta konditionaalnin perfektistä on toki kertynyt. Erityisesti on pohdittu konditionaalnin perfektin suhdetta nonfaktuaalisuuden ja kontrafaktuaalisuuden merkityspiirteisiin (esim. Lehtinen 1983: 494–495; Dahl 1997; van Linden & Verstrate 2008).

mista (6.1). Tämän jälkeen esitän yleiskatsauksen KP-rakenteiden käyttöta-voista aineistossa (6.2). Luvussa 6.3 siirryn tarkastelemaan parannusehdotuk-sina toimivien KP-lauseiden kielellisiä yksityiskohtia ja niille ominaisia moni-äänisyysvaikutelmia. Jaan parannusehdotukset muotoilunsa puolesta kol-meen pääluokkaan: deonttis-dynaamisiin, optatiivisiin ja prediktiivisiin. Lu-vussa 6.4 tarkastelen parannusehdotusten muotoilua ja moniäänisyyttä suh-teessa toimintokuvioihin ja toimintavaiheisiin. Luvussa 6.5 esitän yhteenve-don ja päätelmät.

6.1 KONDITIOONALIN PERFECTIN MONIÄÄNISYYS JA EVALUATIIVISUUS

Konditionaalimuoto *-isi-* käsittelee lauseen kuvaamaa asiaintilaa yhtenä aja-teltavissa olevana vaihtoehtona, eli kyse on perusmerkitykseltään nonfaktuaa-lisesta kielen keinosta. Nonfaktuaalisuudella tarkoitetaan sitä, ettei puhuja si-toudu proposition totuuteen muttei myöskään sen epätotuuteen (Lyons 1977: 793–809; Salminen 2000: 57; Visapää 2008: 149–150). Konditionaalinen pree-sens voi ilmaista suunnitelmia, jotka ovat vireillä mutta joiden toteutumisesta ei ole varmuutta (*väittelisin*). Nyt tutkittavana oleva konditionaalinen perfekti taas voi ilmaista menneitä tapahtumia, jotka jäivät toteutumatta (*olisin väi-tellyt*). Tällöin kysymys on siis kontrafaktuaalisen eli todenvastaisen asiainti-lan kuvaamisesta (ISK 2004: § 1592; Larjavaara 2007: 430). Kuten Lehtinen (1983: 499) on esittänyt, tulkinta asiaintilan todenvastaisuudesta perustuu kuitenkin siihen, että perusmerkitykseltään nonfaktuaalinen konditionaali saa menneen ajan tapahtumia kuvattaessa toteutumattomuuden merkityksen käyttöyhteyden tuottamana implikaationa. Jos kirjoittajan ajatellaan kirjoit-tamishetkellä jo tietävän, ettei aikomus toteutunut, ja jos hän sittenkin käyttää perfektin konditionaalia, sen ilmaiseman nonfaktuaalisuuden tulkitaan tar-koittavan kontrafaktuaalisuutta. Fennistiikan ulkopuolella asian ovat muo-toilleet samansuuntaisesti (mutta Lehtistä paljon myöhemmin) van Linden ja Verstreate (2008).

Konditionaalinen perfektin avulla mennyttä toimintaa ja menneitä tapahtu-mia voidaan suhteuttaa puhehetkiseen tietoon, normeihin ja arvoihin ja esit-tää menneisyydessä toteutuneille tapahtumille vaihtoehtoja. Koska mennyt ti-lanne on jo päättynyt eikä esitetyn vaihtoehdon ole enää mahdollista toteutua, konditionaalinen perfektillä esitetty kuvaus on tulkittava tavalla tai toisella to-teutunutta evaluoivaksi. Tuomalla esiin, mitä tilanteessa olisi ollut mahdol-lista tai välttämätöntä tehdä, voidaan toteutunut toiminta asettaa valoon, jossa se näyttäytyy vaikkapa epäideaalisena (esim. *ovi olisi avautunut nopeammin nappia painamalla*), epäsovivana tai kiellettyinä (esim. *ovi olisi pitänyt avata nappia painamalla*) taikka vaarallisena (esim. *olisit voimut jäädä oven vä-liin*). Konditionaalinen perfekti on siis aiemmissa luvuissa tutkimieni kielellisten resurssien tapaan perusmerkitykseltään moniääninen ilmaus, jonka tulkin-nassa on samanaikaisesti huomioitava vähintään kaksi erilaista näkökulmaa.

Tämän vuoksi se on myös otollinen resurssi monenlaisten evaluatiivisten toimintojen toteuttamiseen.

Edellä sanotusta huolimatta nimitän seuraavassa esimerkissä havainnollistettavaa konditionaalin perfektin käyttötapaa (jälkikäteiseksi) parannusehdotukseksi enkä evaluoinniksi. Tämä johtuu siitä, että aineistoni KP-lauseet esiintyvät usein tekstiyhteyksissä, joissa ne muodostavat toimintokuvion indikaatiivin preesensissä (IP) olevan lauseen kanssa, joka ilmaisee teoksen ”varsinaista” evaluaatiota. Seuraavan esimerkin KP-lauseet tekevät tekstissä selvästi erityyppistä työtä kuin niitä edeltävä IP-lause.

(3)

1. Väitöskirja on liian laaja. **Tutkimuksen olisi voinut aloittaa sivulta 173 ja se olisi tullut lopettaa noin sivulle 374.** Näihin 200 sivuun sijoittuu tutkimuskysymyksen
2. ydin ja väittelijän keskeisin oma panos. Tuota sivua 173 edeltävä on monin osin
3. varsin yleistä ja paikoin pinnallista taustoitusta ja sivun 374 jälkeinen taas teeman
4. kannalta paikoin tarpeettoman abstraktia ja aiemmin laajalti tutkitun kuvailevaa
5. toistamista. [L0905]

Siinä missä IP-lause liikkuu todellisuudessa ja luonnehtii arvioitavan teoksen toteutumaa (r. 1. *väitöskirja on liian laaja*), KP-muotoiset lauseet liikkuvat vaihtoehtomaailmassa ja kuvaavat, millainen teoksen olisi arvioijan mielestä ollut suositeltavaa olla. Dancygierin ja Sweetserin (2005: 71) mukaan todellisuudelle vaihtoehtoisia asiointiloja esitellään monestikin siksi, että voitaisiin tehdä päätelmiä todellisuudesta, ei niinkään vaihtoehtomaailmasta itsestään. Näin on myös kirja-arvioissa, joissa jälkikäteisinä parannusehdotuksina toimivat KP-lauseet tuovat lukijan nähtäville vertailukohtia, joiden avulla hän voi arvioida paitsi tutkimuksessa toteutetun ratkaisun onnistuneisuutta myös arviossa esitetyn kritiikin osuvuutta. Esimerkin 3 kaltaisten MOITE-PARANNUSEHDOTUS-kuvioiden osat siis täydentävät ja tukevat toisiaan tarjoamalla tietoa sekä toteutuneesta että toivotusta ratkaisuvaihtoehdosta (ks. lukua 6.4.1).

Jälkikäteisissä parannusehdotuksissa – kuten evaluoinnin toiminnoissa ylipäänsä – on aina kyse myös asemoinnista eli siitä, millä tavoin oma näkemys suhteutetaan muiden näkemyksiin (ks. Martin & White 2005: luku 3; Du Bois 2007). Esimerkissä 3 arvioija asettaa itsensä melko vahvasti ehdottamansa ratkaisun kannalle eikä juuri osoita hyväksyntää tutkijan toteuttamaa ratkaisua kohtaan. Tähän suuntaan tulkintaa ohjaavat parannusehdotuksen deonttiset verbit *olisi voinut aloittaa* ja *olisi tullut lopettaa* (ks. lukua 6.3.1). Toisaalta perustellessaan parannusehdotusta rivien 2–6 virkkeissä arvioijan voi tulkita kaiuttavan tiedeyhteisönsä normeja ja samalla asettuvan niiden kannattajaksi. Virkkeiden tulkintataustaksi on mahdollista hahmottaa esimerkiksi sellaisia väitöskirjaa koskevia normeja kuten ’tekijän oman äänen on kuuluttava’ ja ’aiempaa tutkimusta ei pidä toistaa sellaisenaan’ (vrt. HYH 2015). Konditionaalin perfektissä olevien parannusehdotusten kautta voidaan siis rakentaa kirja-arvioiden dialogisuutta ja moniäänisyyttä sekä paikallisella

tasolla (suhteessa arvioitavaan teokseen) että globaalilla tasolla (suhteessa tiedeyhteisöön).

6.2 KÄYTTÖTAPOJA AINEISTOSSA

Aineistossa on yhteensä 355 konditionaalin perfektissä olevaa lausetta. Niillä on karkeasti jaoteltuna kolmenlaisia käyttötapoja: ne voivat ilmaista 1) parannusehdotusta, 2) referointia tai 3) argumentointia. Parannusehdotus-käytössä KP-lause esittelee ratkaisun tai toimintatavan, jonka toteuttaminen olisi katsottu tutkimuksen tekijälle jossakin mielessä suotavaksi tai hyödylliseksi, esimerkiksi suhteessa tiedeyhteisön normeihin tai tutkimustavoitteisiin. Parannusehdotus-käytön tavanomainen tuntomerkki on, että edeltävässä tekstissä osoitetaan tutkimuksesta ongelma tai puute, johon KP-lause tarjoaa ratkaisun. Tällöin KP-lause asettuu siis osaksi ongelmanratkaisukuviota (ks. lukua 6.4.1). Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, jossa arvioidaan väitöskirjan rakennetta.

(4)

1. || Pääosin rakenne on toimiva, mutta kaksi ongelmaa siinä on. Ensimmäinen on
2. metodiluvun laajuus, koska siinä ei pelkästään kuvata omaa lähestymistapaa, vaan
3. esitetään oppikirjamaista ainesta siitä, mistä oikeusvertailussa on kyse, ja miten oma
4. työ tähän oikeusvertailun perinteeseen sijoittuu. **Tekijä olisi voinut lyhentää tätä**
5. **osuutta ja tiivistää sitä niin, että nykyisestä kokonaisuudesta olisi tiputettu pois**
6. **ehkä noin puolet.** || [L0904]

Ongelman, tai tässä tapauksessa ongelmaparin, olemassaolo ilmaistaan aloitusvirkkeessä hyvin eksplisiittisesti (r. 1: *mutta **kaksi ongelmaa** siinä on*). Samalla ennakoidaan yksityiskohtien esittelyä (ks. Tadros 1994). Ensimmäinen ongelma paikannetaan rivien 2–3 virkkeessä työn metodilukuun, jota moititaan liian laajaksi. Moitetta perustellaan luonnehtimalla luvun sisältöä osin ”oppikirjamaiseksi” (r. 3). Luonnehdinnan voi tulkita kaiuttavan aiemman esimerkin 3 tapaan sitä normia, ettei väitöskirjassa tule toistaa aiempaa tietoa sellaisenaan. Kappaleen päättää KP-lauseyhdistelmälle rakentuva virke, jossa esitetään, minkä verran lukua olisi ollut suositeltavaa lyhentää (r. 4–6). Suositeltavuutta ilmaisee deonttisesti käytetty *voida*-verbi (*Tekijä olisi **voinut lyhentää tätä osuutta ja tiivistää sitä niin, että** –*). Esimerkin KP-lauseyhdistelmä toimii siis parannusehdotuksena ja muodostaa tekstin edeltävän virkkeen kanssa ongelmanratkaisukuvion. Kuvio on parannusehdotuksille ominainen, ja se hahmottuu myös aiempaan esimerkkiin 3, jossa ongelma esitellään KP-lauseella edeltävässä lauseessa liiallisuuden ilmauksen avulla (*Väitöskirja on **liian laaja***). Parannusehdotuksia käytetään kuitenkin myös monissa muissa toimintokuvioissa, kuten luvussa 6.4 näytän.

Kun KP-lause on referoivassa käytössä, kyse on yleensä menneisyyttä koskevan tiedon referoinnista ja KP-lauseen tehtävänä on merkitä referoitua sisältö joko nonfaktuaaliseksi tai kontrafaktuaaliseksi (vrt. Kauppinen 1998: 177–

182). Aineistolle ominaisessa nonfaktuaalisessa käyttötavassa ilmaistaan, että referoidun sisällön totuudesta tai todenvastaisuudesta ei ole ainakaan täyttä tietoa. Seuraavassa esimerkissä tällaiseen tulkintaan ohjaa referointiverbi *arvella*, jota KP-lause täydentää (vrt. Kiparsky & Kiparsky 1971; ISK 2004: § 1561).⁸⁸

- (5) **On myös arveltu**, kuten Jokinen esittää, **että tämä laman aikana aikuistunut sukupolvi olisi oppinut tavoittelemaan elämän jatkuvuutta pikemminkin perheen ja kodin avulla kuin työn sisällöistä ja työsuhteista.** [K0603]

Kun KP-lausetta tai niiden ketjua käytetään perusteluna, kyse on sen pohjimisesta, mikä menneisyydessä olisi ollut mahdollista tai mahdotonta, ja toisen väitteen oikeuttamisesta tällaisen pohdinnan seurauksena (vrt. Nivelle 2008). Seuraavassa esimerkissä KP-lause asettuu VÄITE–PERUSTELU-kuvioon sitä edeltävän evaluatiivisen lauseen kanssa. Perustelun merkinä KP-lauseessa on ilmaus *varsinkin kun*, jota Herlin (1998: 222) pitää ominaisena nimenomaan arvion perusteluille.

(6)

1. Kirjan kolme osiota on erotettu toisistaan ja otsikoitu sisällysluettelossa, mutta
2. lukiessa siirtymää osiosta toiseen ei huomaa: niitä ei ole merkitty välilehdillä eikä
3. otsikoilla. Tällainen toimituksellinen ratkaisu on kiinnostava, **varsinkin kun monet**
4. **kirjan luvuista olisi voinut sijoittaa toiseenkin yhteyteen.** Esimerkiksi Marja
5. Mesimäen luku ympäristövastuullisen kaupunkilaisen elämäntapavalinnoista
6. käsittelee kulutusta enemmän kuin Tiina Silvastin luku ”Ruoka globalisoituu –
7. kasvaako valinnan vapaus?”, vaikka edellinen on sijoitettu elämäntapaosioon ja
8. jälkimmäinen kulutusosioon. [S0802]

Katkelman aloitusvirkkeessä raportoidaan teoksessa havaittu epäyhtenäisyys: sisällysluetteloon merkityt osiot eivät tule esiin enää jäljempänä (r. 1–3). Rivien 3–4 virkkeessä osiointia käsitellään muiltakin osin erikoisena, ”kiinnostavana”. Tätä näkemystä perustellaan virkkeen alisteisessa KP-lauseessa. Sen avulla tuodaan esiin, että teoksen artikkelit olisi ollut mahdollista ryhmitellä kyseisiin osioihin toisinkin. Annetaan siis ymmärtää, ettei osiointi palvele tarkoitustaan. Asiaa havainnollistetaan esimerkkitaipauksen kautta rivien 4–8 virkkeessä. Esimerkissä KP-lauseen avulla esitetään siis vaihtoehtoiseen menneisyyteen sijoittuva kuvaus, jonka avulla argumentoidaan, ettei tehty ratkaisu ole täysin toimiva tai perusteltu.

Edellä esitellyistä käyttötavoista parannusehdotus on aineiston KP-lauseistolle kaikkein ominaisin. Tämä käy ilmi seuraavasta taulukosta, jossa esitän määrällisiä tietoja KP-lauseiden edustamista toiminnoista. Aineiston KP-lauseista 81 % edustaa parannusehdotusta, kun taas referoivien ja perustelevien KP-lauseiden osuus jää yhteen laskettunakin vain 11,5 %:iin. Muunlaisten käytötapojen osuus on 7,5 %.

---

⁸⁸ Kontrafaktuaalisen tulkinnan esimerkin KP-lause saisi, mikäli hallitsevassa johtolauseessa olisi esimerkiksi adverbiaali *virheellisesti*. Tällöin KP-lauseesta kuuluisi referoijan kriittinen ääni (ks. Penttilä 1963: 478).

TAULUKKO 1. Konditionaalin perfektissä olevien lauseiden käyttötapojen jakauma aineistossa.

Parannusehdotus	287 (81 %)
Referointi	14 (4 %)
Perustelu	27 (7,5 %)
Muut käyttötavat	27 (7,5 %)
Yhteensä:	355 (100 %)

Huomattakoon kuitenkin, että parannusehdotus-kategoriaan olen laskenut sekä varsinaiset parannusehdotukset että niitä täsmentävät tai niiden puolesta argumentoivat käytöt. Esimerkiksi (7) sisältää laskutapani mukaan kaksi parannusehdotuksen ilmausta, vaikka jälkimmäinen, lihavoitu KP-lause ei esitäkään uutta parannusehdotusta vaan argumentoi edellisen puolesta.

(7)

1. Liitteen loppuun olisi voinut lisätä vielä ehkä maininnan kunnallisverokertymästä
2. viime verotuskierrokselta. **Se olisi havainnollistanut kunnallisverotuksen**
3. **merkitystä ja täydentänyt kuvaa esimerkiksi verolajien välistä vertailua**
4. **varten.** [L0806]

Taulukon 1 argumentointi-luokka kattaa siis vain sellaiset KP-lauseet, jotka argumentoivat muun toiminnon kuin parannusehdotuksen puolesta (vrt. esimerkkiin 6). Muut käyttötavat -luokka koostuu etenkin ei-evaluatiivisina kuvauksina toimivista KP-lauseista. Kuvauksen kohteena voi olla tutkimuksen teoreettis-menetelmällinen ratkaisu (esim. *Vahingon kärsinyt liikeyritys asetetaan [tutkimuksessa] sisäisen laskentainformaationsa avulla siihen asemaan, jossa yritys **olisi ollut**, ellei vahinkoa **olisi tapahtunut** [L0902]) tai esimerkiksi tutkittavien ihmisten ajatusmaailma (*Vähemmistöön jääneet kansanedustajat **olisivat halunneet**, että – – [L0805]*). Lisäksi luokassa on mukana muun muassa alistaisia interrogatiivilauseita, joiden avulla voidaan tuoda esiin vaihtoehtoista menneisyyttä koskevan ”tiedon” puute (esim. *On vaikea sanoa, **miten** Demokratia Amerikassa **olisi otettu** Suomessa vastaan kolme neljä vuosikymmentä sitten [K0701]*). Tällaiset KP-lauseet ovat sukua referoinnin ilmauksille sikäli, että ne ovat osa laajempaa lauseyhdistelmää, jonka avulla ei kuvata maailmaa sinänsä vaan suhteessa ihmisen tietoisuuteen (ks. Shore 2005: 51–54).*

6.3 PARANNUSEHDOTUKSEN MUOTOILU

Seuraavaksi tarkastelen konditionaalin perfektin avulla ilmaistujen parannusehdotusten muotoilueroja aineistossani. Tutkin, millaisia kielellisiä keinoja parannusehdotuksissa käytetään konditionaalin perfektin lisäksi ja millä tavoin eri keinojen käyttö vaikuttaa parannusehdotuksen tulkintaan. Edellisessä alaluvussa kuvatun periaatteen mukaisesti käsittelem parannusehdotuksina sekä varsinaisia parannusehdotuksia että niihin kytkeytyviä täsmennyksiä ja argumentointeja.

Kielellisten yksityiskohtiensa puolesta KP-lauseille rakentuvat parannusehdotukset voidaan jakaa karkeasti kolmeen luokkaan:”

- 1) deonttis-dynaamiset parannusehdotukset (*olisi pitänyt tehdä x*)
- 2) optatiiviset parannusehdotukset (*olisin toivonut, että olisi tehty x*)
- 3) prediktiiviset parannusehdotukset (*jos olisi tehty x, teos olisi ollut parempi*)

Tarkastelen seuraavaksi kutakin muotoiluvaihtoehtoa lähemmin omassa alaluvussa (6.3.1–6.3.3). Tämän jälkeen pohdin lyhyesti, mitä episteemisesti tulkittavilla modaali-ilmauksilla tehdään parannusehdotusta ilmaistaessa (6.3.4). Lopuksi esitän yhteenvedon (6.3.5).

6.3.1 DEONTTIS-DYNAAMINEN MUOTOILU

Deonttis-dynaamiset parannusehdotukset käsittelevät ehdotettua toimintatapaa tai ratkaisua sellaisena, jonka toteuttaminen olisi ollut teoksen tekijälle mahdollista, välttämätöntä tai jotakin siltä väliltä. Välttämättömyys voi hahmottaa suhteessa tiedeyhteisön normeihin tai tutkimuskohtaisiin tavoitteisiin, mahdollisuus taas suhteessa tutkimuksen olosuhteisiin, esimerkiksi siihen, millaista tutkimuskirjallisuutta tai työvälineitä olisi ollut tarjolla. Tällaisten parannusehdotusten tuntomerkinä on KP-lauseen predikaattiin sisältyvä modaali-ilmaus, joista selvästi yleisin on mahdollisuutta ilmaiseva *voida*. Se sisältyy 28 %:iin (99/355) aineiston KP-lauseista.⁸⁹ Kuten tiedetään, *voida* on monimerkityksinen verbi, joka taipuu niin episteemisen, dynaamisen kuin deonttisen mahdollisuuden ilmaukseksi (esim. Kangasniemi 1992: 306–313; ISK 2004: § 1566).

Deonttisesti painottuneessa käytössään *voida* luo parannusehdotukseen usein vaikutelman, että ehdotuksen toteuttaminen olisi ollut paitsi luvallista myös suositeltavaa. Samalla se ohjaa tulkitsemaan ehdotuksen toteuttamatta jättämistä jossain määrin moitittavana, ei kuitenkaan täysin tuomittavana. Lisäksi *voida*-verbilliset(kin) parannusehdotukset käsittelevät ehdotusta aina myös toteuttamiskelpoisena eli sellaisena, joka olisi ollut olosuhteiden puolesta (esimerkiksi käytettävissä olevan ajan) mahdollista toteuttaa. Filosofisessa kirjallisuudessa tästä deonttisen ja dynaamisen modaalisuuden välisestä yhteydestä on käytetty nimitystä *sollen-können*-periaate tai *ought implies can* -periaate (von Wright 1963: 108–116, 122–125; Hintikka 1977: 238–241; kielitieteellisistä sovelluksista ks. Kangasniemi 1987: 146; Itkonen 2008: 203). Kirja-arvioissa periaate käy ilmi muun muassa siten, että toisinaan KP-lauseessa tai sen tekstiyhteydessä esitellään myös konkreettisia keinoja, joiden

---

⁸⁹ Myös Kangasniemen (1992: 192) tarkastelemassa niin sanotussa Oulun korpuksessa *voida* on selvästi yleisin modaaliverbi (2 275/4 839), samoin Hakulisen ja Sorjosen (1989: 76) tutkimassa keskustelukorpuksessa, josta se kattaa ”kolmanneksen” (N = 365). Niin ikään Jokelan (2012: 102) keräämässä lehtiaineistossa *voida* on selvästi yleisin modaaliverbi (290/720).

avulla ehdotettu parannus olisi ollut mahdollista toteuttaa (ks. tulevia esimerkkejä 11 ja 12).

Tapauskohtaisesti aineistossa vaihtelee se, miten voimakkaasti *voida*-verbillisestä parannusehdotuksesta kuuluu arvioijan oma (asiantuntijan) ääni ja kuinka tiedeyhteisöllisesti jaettavana parannusehdotusta käsitellään. Seuraavassa esimerkissä KP-lauseeseen sisältyvä *mielestäni*-adverbiaali ohjaa tulkitsemaan parannusehdotusta nimenomaan arvioijan henkilökohtaisena näkemyksenä, josta muut tutkijat eivät välttämättä ole samaa mieltä. Arvioitavana on artikkelikokoelma, johon ehdotetaan täydennykseksi loppulukua.

- (8) **Mielestäni** teosta **olisi voinut** täydentää loppuluvulla, joka vetäisi yhteen eri artikkeleiden löydöksiä ja kytkisi ne ajankohtaiseen keskusteluun uusista tautiepideoista ja niiden mahdollisista seurausvaikutuksista. [S0801]

KP-lauseen *voida*-verbillä ja *mielestäni*-adverbiaalilla avataan dialogista tilaa ja luodaan vaikutelma, että lauseessa ilmaistu parannusehdotus on ankkuroidu ensisijaisesti arvioijan omiin mieltymyksiin eikä esimerkiksi tiedeyhteisöllisesti jaettuihin normeihin (ks. luku 2.1.2). Parannusehdotuksen muotoilu antaa siis tilaa myös toisenlaisille, eriävillekin näkökannoille, eikä teoksessa toteutettua ratkaisua käsitellä sinänsä vääränä tai epähyväksyttävänä. Parannusehdotukseen sisältyvän relatiivilauseen voi tulkita paitsi täsmentävän ehdotusta myös argumentoivan sen hyödyllisyyden puolesta (vrt. Look 2007: 344–350; Visapää 2012: 545–546).

Seuraavan esimerkin parannusehdotusta käsitellään tiedeyhteisöllisesti astetta jaettavampana kuin edellistä: arvioijan omaa ääntä ei korosteta KP-lauseessa, eikä ehdotuksen puolesta myöskään argumentoida tekstiyhteydessä.

(9)

1. || Sivulla 170 väittelijä mainitsee osakassopimukseen usein otettavan ehdon, jonka
2. mukaan osapuolilla on oikeus lunastaa osakkeita omistavan työntekijän osakkeet
3. irtisanomisen yhteydessä. **Asiaa olisi voinut eritellä hieman ainakin sen mukaan,**
4. **onko irtisanomisperuste olemassa vai ei.** || [L0806]

KP-lauseen hallitsemassa virkkeessä esitetään suositeltavaksi, että tiettyä sopimusehtoa olisi tutkittu tarkemmin huomioimalla eräs kysymys. Lisäksi fokuspartikkeli *ainakin* antaa ymmärtää, että relevantteja kysymyksiä olisi ollut vielä muitakin. Parannusehdotusta ei ole nyt merkitty henkilökohtaiseksi mielipiteeksi, eikä sitä ole myöskään lievennetty (vrt. *asiaa olisi ehkä voinut eritellä*). Ehdotusta ei myöskään perustella. Nämä retoriset ratkaisut ohjaavat tulkitsemaan parannusehdotusta sellaisena, joka on tiedeyhteisöllisesti ymmärrettävä ja ikään kuin oikeutettu sellaisenaan. Samalla se luo edellistä esimerkkiä vahvemmin odotuksen, että kirja-arviota lukevat tutkijat suhtautuvat siihen samanmielisesti.

Voida-verbilliset parannusehdotukset voivat luoda myös vaikutelman kohtelaisuudesta. Näin on seuraavassa esimerkissä, jossa parannusehdotuksen

kohteena on teoksessa esitetty väite, joka implikoidaan epäuskottavaksi jopa teoksen omassa kontekstissa.

(10)

1. Sihvola esittää esseessään sivuhuomautuksena näkemyksen, jonka mukaan
2. *Kansojen oikeus* on melko itsenäinen teos Rawlsin tuotannossa (s. 271). **Tämän**
3. **väitteen Sihvola olisi voinut perustella**, koska hänen oman kirjoituksensakin
4. lukuisat ansiokkaat kohdat viittaavat erilaiseen tulkintaan. || [S0703]

Voida-verbillisessä KP-lauseessa suositellaan, että väite olisi perusteltu. Suositusta perusteleva *koska*-lause välittää implikaation, ettei väite ole uskottava edes suhteessa tekijän omaan ajatteluun (r. 3–4). Parannusehdotuksen mallittainen muotoilu on siis jossain määrin ristiriidassa tekstistä välittyvien vahvojen evaluatiivisten implikaatioiden kanssa. Ratkaisu synnyttää kohteliaisuuden vaikutelman: parannusehdotusta ei ole ehkä hienotunteisuuden vuoksi esitetty niin suorasanaisesti kuin olisi ollut mahdollista (vrt. muotoiluun *tämä väite olisi ehdottomasti pitänyt perustella*). Myös *koska*-lauseen evaluaatio on ilmaistu diskreetisti, moittimisen leksikkoo hyödyntämättä (vrt. *koska väite on sellaisenaan epäuskottava*). Voi pohtia, missä määrin esimerkin retorisiin valintoihin on vaikuttanut se, että teoksen tekijä oli varsin tunnettu ja ansioitunut professori.

Toisinaan *voida*-verbillisistä parannusehdotuksista välittyy deonttisuutta vahvemmin dynaamisen mahdollisuuden merkitys. Tällöin korostetaan parannusehdotuksen toteuttamiskelpoisuutta eli sitä, että tutkija olisi pystynyt toteuttamaan ehdotuksen. Dynaamiseksi muotoillun parannusehdotuksen tuntomerkinä on *-mALLA*-adverbiaali, joka spesifioi toteutuskeinon tai *-tavan*. Tällainen adverbiaali sisältyy seuraaviin esimerkkeihin, joissa teokseen ehdotetaan tekstuaalisia parannuksia. Esimerkissä 12 modaalisuutta ilmaistaan *voida*-verbin asemesta *saada*-verbillä.

(11)

1. Kirjan rakenne johtaakin siihen, että eri luvuissa esitellään samaa kirjallisuutta ikään
2. kuin uutena. **Päällekkäisyyttä olisi voitu pehmentää esimerkiksi lisäämällä**
3. **viitteitä toisiin lukuihin, joissa samaa kirjallisuutta on jo käsitelty.** [N0801]

(12)

1. Laajimman eli 4. luvun otsikon »Osakassopimuksen voimassaolon hallinta» **olisi**
2. **saanut** lukijaystävällisemmäksi **korostamalla** siinä, että luvussa käsitellään
3. osakassopimuksen sitovuutta. [L0806]

Esimerkissä 11 KP-lausetta määrittävän *-mALLA*-adverbiaalin avulla esitetään käytännön keino, jolla predikaatissa ehdotettu parannus (lukujen välisen päällekkäisyyden pehmentäminen) olisi ollut mahdollista toteuttaa (ristiviitteiden lisääminen). Vastaavasti esimerkissä 12 *-mALLA*-adverbiaali esittää keinon predikaatissa ilmaistun ehdotuksen (otsikon selkiyttäminen) toteuttamiseksi.

Toteutuskeinon sanallistaminen on keino argumentoida ehdotuksen toteuttamiskelpoisuuden puolesta ja ikään kuin osoittaa, ettei tutkijalta vaadita liikoja tai turhia. Esimerkissä 11 toteuttamiskelpoisuuden käsittelyä voi motivoida sillä, että ehdotettu parannus on hyvin laaja ja potentiaalisesti suuritöinen, sillä se kohdistuu koko teokseen. Esimerkissä 12 toteutuskeinon esittely palvelee myös parannusehdotuksen motivointia, sillä edeltävässä tekstissä ei ole kerrottu, mikä otsikossa on vikana.

Dynaamista mahdollisuutta ilmaiseville KP-lauseille ovat sukua eksistentiaalilauseen muotoiset KP-lauseet, joilla esitellään, millaisia työvälineitä tms. tutkijan ulottuvilla olisi ollut, ja esitetään parannusehdotus suhteessa niihin. Kauppisen (1998: 186) mukaan ”konditionaali affiksi aktivoi eksistentiaalilauseen subjektin referentin intentionaalisen, tai sellaiseksi tulkitun, olennon tai instituution käyttöön”, siis keinoksi jonkin tavoitteen saavuttamiseen. Seuraavan esimerkin KP-lause välittää implikaation, ettei teoksen tekijä ole hyödyntänyt tutkimuskirjallisuuden tarjoamia mahdollisuuksia.

(13)

1. Ja vaikka Johnson puhuu paljon merkitysten perustavasta sosiaalisuudesta, hänellä
2. ei ole esittää siitä kovinkaan kattavaa teoriaa. **Johnsonin valikoiden**
3. **amentamasta pragmatismien traditiosta olisi löytynyt apua:** G.H. Meadin
4. intersubjektivisuuden teoria olisi ollut kiinnostavasti yhdistettävissä
5. peilisolujärjestelmää koskevaan aivotutkimukseen. [S0802]

Esimerkin etummaisessa virkkeessä tutkijaa moititaan siitä, ettei hänellä ole tietystä ilmiöstä ”kovinkaan kattavaa teoriaa”. Virkettä seuraa eksistentiaalinen KP-lause, joka antaa ymmärtää, että puute olisi ollut mahdollista korjata hyödyntämällä tietyn alan tutkimuskirjallisuutta. Esimerkin KP-lause tulee siis merkityksensä puolesta varsin lähelle edellä tarkasteltuja *voida -mAlla -parannusehdotuksia*, vaikei siihen sisällykään modaaliaineiksia. Kiinnostavasti esimerkin KP-lausetta täsmennetään toisella KP-lauseella, joka on jo rakenteensakin puolesta dynaamisen modaalisuuden ilmaus (r. 3–5: – – *olisi ollut – – yhdistettävissä – –*).

Seuraavassa esimerkissä eksistentiaalista KP-lausetta käytetään hyvin samantapaisesti. Katkelman edellä on esitelty erästä teoriaa (Luhmannin systeemiteoria) ja esitetty parannusehdotuksena, että tekijä olisi pohtinut kriittisemmin sen suhdetta oikeusteoriaan.

(14)

1. Luhmann kyllä näyttää viittaavan mahdollisuuteen, että oikeusteorian itsekuvauksen
2. ja sosiologis-systeemiteoreettisen vieraskuvauksen välillä voisi vallita
3. »rakenteellinen kytkentä» (*strukturelle Kopplung*), mutta ei kehittele viittaustaan
4. pitemmälle. **Tässä viittauksessa olisi kuitenkin ehkä ollut Syrjäselälle liitynnän**
5. **paikka!** || [L0807–08]

Riveille 1–4 sijoittuvassa virkkeessä referoidaan Luhmannia ja esitellään mahdollista oikeus- ja systeemiteorian välistä yhteyttä. Kappaleen päättää eksistentiaalinen KP-lause, joka tuo esiin käyttämättä jääneen mahdollisuuden ja ilmaisee sitä kautta parannusehdotuksen: tutkijan olisi ollut mahdollista keskusteluttaa teorioita hyödyntämällä edellä referoitua Luhmannin ”viittausta”.

Deonttis-dynaamisen mahdollisuuden lisäksi aineiston parannusehdotuksissa ilmaistaan jonkin verran myös deonttista välttämättömyyttä. Tällaisten parannusehdotusten tuntomerkkinä on se, että KP-lauseen predikaattiin sisältyvä nesessiivi-ilmaus kuten *pitää*, *tulla* tai *olla syytä*. Niiden avulla voidaan luoda vaikutelma normin rikkomuksesta eli siitä, että teoksen tekijä ei ole toiminut tiedeyhteisön pelisääntöjen mukaisesti. Nesessiiviseksi muotoillun parannusehdotuksen suhde normeihin voi olla kuitenkin eriasteisen suora tai epäsuora. Seuraavassa esimerkissä sitä voi pitää suhteellisen suorana:

(15)

1. || Kirjoittaja käsittelee laajasti (kuuden sivun verran) ratkaisua KHO 2006:102
2. sivulta 343 alkaen. Kirjoitusote on hyvin kriittinen KHO:n linjaa kohtaan, mutta
3. valituksen ensiasteena ratkaiseen Maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan
4. perustelutapa saa ymmärrystä osakseen. Väitöstilaisuudessa selvisi, että kirjoittaja
5. oli valituslautakunnassa asiaa ratkaisemassa. **Tutkimuseettisesti tämä yhteys olisi**
6. **tullut tuoda esille.** || [L0905]

Riveille 1–5 asettuvissa virkkeissä tuodaan esiin, että teoksessa on tutkittu oikeuspäätöstä, jossa tekijä on ollut osallisena. Nesessiiviseksi muotoillun parannusehdotuksen suhde tiedeyhteisön normeihin näyttäytyy nyt melko suoraviivaisena: hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkija tuo esiin mahdolliset sidoksensa tutkimuksen kohteeseen ja osoittaa, etteivät ne estä tieteellisen tutkimuksen tekoa (ks. TENK 2012). Tulkintaa disambiguoii KP-lauseeseen sisältyvä adverbiaali *tutkimuseettisesti*, joka ankkuroi parannusehdotuksen tulkinnan nimenomaan yhteisön eettisiin normeihin.

Seuraavassa esimerkissä parannusehdotuksen suhde tiedeyhteisön normeihin on jo astetta mutkikkaampi: ei varmaankaan ole niin, että jokainen väitöskirja tulee ”lopettaa noin sivulle 374”.

(16)

1. || Väitöskirja on liian laaja. **Tutkimuksen olisi voinut aloittaa sivulta 173 ja se**
2. **olisi tullut lopettaa noin sivulle 374.** Näihin 200 sivuun sijoittuu
3. tutkimuskysymyksen ydin ja väittelijän keskeisin oma panos. Tuota sivua 173
4. edeltävä on monin osin varsin yleistä ja paikoin pinnallista taustoitusta ja sivun 374
5. jälkeinen taas teeman kannalta paikoin tarpeettoman abstraktia ja aiemmin laajalti
6. tutkitun kuvailevaa toistamista. || [L0905]

Esimerkin parannusehdotuksen taustaksi ei hahmotu yhtä tiettyä tieteen normia vaan useampia: parannusehdotuksen jälkeinen tekstiyhteys, jossa arvioija perustelee kantaansa, ohjaa hahmottamaan ehdotuksen taustaksi sellaisia normeja kuin ’tutkijan oman äänen on kuuluttava’, ’tutkimusotteen pitää olla kriittinen’ ja ’aiempaa tutkimusta ei pidä toistaa sellaisenaan’ (ks. HYH

2015). Laajemman tekstinyhteyden näkökulmasta tutkijan ei siis esitetä rikoneen niinkään yhtä tiettyä (sivu)määrällistä normia kuin useampaa laadullista, sisällöllistä normia. Esimerkin nesessiivilauseetta voisikin von Wrightin (1977b: 184–185) nojaten luonnehtia johdannaisen velvollisuuden ilmauksiksi: tutkimuksen lyhentäminen ei olisi ollut tutkijalle sinänsä välttämätöntä vaan välttämätöntä suhteessa muihin velvoitteisiin, joita hänen olisi tullut noudattaa.⁹⁰

Osa aineiston nesessiiviseksi muotoilluista parannusehdotuksista esitetään 'jos–niin'-ehtorakenteen kehyksessä. Tällöin ehdotuksen toteuttamista ei käsitellä välttämättömänä sinänsä vaan suhteessa johonkin tavoitteeseen. Tällaista välttämättömyyttä on tavattu nimittää praktiseksi, sillä kyse on käytännön sanelemasta välttämättömyydestä: jotta päästäisiin haluttuun tavoitteeseen, on ensin tehtävä jotakin muuta. Praktinen välttämättömyys voi olla suhteessa olosuhteisiin (esim. jos haluaa ehtiä bussiin, toisinaan on juostava) mutta myös yhteisön normeihin (esim. jos haluaa tohtoriksi, on väiteltävä). (von Wright 1977a; Laitinen 1993: 159; ISK 2004: § 1555; Kanner 2011: 18–19; ks. myös Kangasniemi 1992: 141–142.) Sosiaalisen todellisuuden välttämättömyydet eroavat materiaalsen todellisuuden välttämättömyyksistä (luonnonlaeista) siinä, että jälkimmäisistä ei voi neuvotella eikä niitä voi tieteen tahtoen tai tahattomasti rikkoa (von Wright 1963: 8; Piippo 2012: 27). Esimerkiksi märkää puuta ei voi sytyttää nuotioksi, vaikka toimija miten haluaisi vastustaa luonnonlakeja tai olisi niistä tietämätön.

Seuraavassa esimerkissä parannusehdotus kiinnitetään 'jos'-lauseeseen avulla tutkijan mahdolliseen tavoitteeseen tehdä ikään kuin vakavasti otettava tutkimusta.

(17)

1. || Suurempaa sisällöllistä kritiikkiä taas voidaan esittää artikkelista »Demokratia vai perusoikeudet», joka jää kriittisyydestään ja teoreettisuudestaan huolimatta
2. puolitiehen demokratian ja perusoikeuksien keskinäisyyden erittelyssä. **Jos**
3. **Jääskinen todella olisi halunnut eritellä demokratian ja perusoikeuksien**
4. **välillä suhdetta, hänen olisi tullut huomioida muun muassa**
5. **perusoikeusnormeihin sisään rakennettuja mekanismeja, joiden kautta syntyy**
6. **välitysyhteyksiä perusoikeuksien ja demokratian välille.** || [L0807–08]

Esimerkin parannusehdotus ilmaistaan KP-lauseyhdistelmällä, jossa etummaisena oleva *jos*-lause suhteellistaa nesessiivilauseessa ilmaistavan ehdotuksen: ehdotus on relevantti ainoastaan, mikäli tutkijan tarkoituksena oli tutkia asiaa "todella", vakavissaan (r. 3–7). Hallitsevassa nesessiivilauseessa ilmaistava välttämättömyys hahmottuu tällöin ensisijaisesti praktiseksi, ei

---

⁹⁰ Vrt. opetusviraston ohjailevia kirjoja tutkineeseen Honkaseen (2001), joka erottaa toisistaan varsinaiset toimintakehotukset ja niitä edeltävät, taustoittavat normilausumat. Normilausumat ilmaisevat yleisiä velvoitteita, joilla on kirjeen lopussa esitettävän toimintakehotuksen kannalta pohjustava ja rationalisoiva tehtävä. Sen sijaan toimintakehotukset ilmaisevat konkreettisia toimia, jotka kirjeen vastaanottajan on toteutettava noudattaakseen yleisiä velvoitteita. (Ma.) Honkasen jaottelun näkökulmasta esimerkin 16 parannusehdotus olisi lähempänä konkreettista, tiettyyn tilanteeseen sidottua toimintakehotusta kuin yleisen velvoitteen kuvausta.

deonttiseksi: tiettyjä asioita olisi pitänyt tehdä, jotta päämäärä olisi saavutettu. Toisaalta koska tuo päämäärä on sosiaalinen (tieteentekoon liittyvä), kyse on samalla myös deonttisesta välttämättömyydestä. Parannusehdotuksissa praktisen välttämättömyyden ilmaukset mahdollistavat ehdotuksen esittämisen eräänlaisella neuvonantajan äänellä, teoksen tekijän omat tavoitteet (ainakin periaatteellisesti) huomioiden.

Praktista välttämättömyyttä ilmaistaan aineistossa myös *kannattaa*-verbin avulla, joka ohjaa tulkitsemaan parannusehdotuksen hyödylliseksi suhteessa teoksen tekijän omiin tavoitteisiin (ks. ISK 2004: § 1555; Sorjonen 2001: 103). Seuraavassa esimerkissä *kannattaa*-verbillisen KP-lauseen avulla esitetään lähdekirjallisuuden käyttöä koskeva parannusehdotus.

(18)

1. Vilka sivuuttaa suurelta osin aiemman transsukupuolisuuden tutkimuksen. Vaikka
2. hän paikoin vertaa löydöksiään aiempiin tutkimustuloksiin, viitteitä alan lähteisiin
3. on silmiinpistävästi harvoin. **Väitöstutkimusta olisi kuitenkin kannattanut**
4. **peilata ainakin tunnetuimpiin transsukupuolisuutta samantyyppisellä otteella**
5. **lähestyviin teoksiin.** [S0704]

Kannattaa-verbi luo vaikutelman, että parannusehdotuksessa mainitun tutkimuskirjallisuuden huomiointi olisi palvelut väitöstutkijan otaksuttuja omia tavoitteita. Ehdotus aktivoi tulkintataustakseen paitsi tietoa työn kysymyksenasettelusta myös tietoa väitöskirjojen yleisemmistä tavoitteista (esim. oppineisuuden osoittaminen). Myös siis *kannattaa*-verbi on ohjaa tulkitsemaan parannusehdotusta eräänlaisena jälkikäteisenä neuvona: toteuttamalla ehdotuksen teoksen tekijä olisi välttänyt nykyiset hankaluudet tai onnistunut saavuttamaan jotakin, mikä nykyisellään jäi saavuttamatta (ks. Jokela 2012: 118).

Kaikkiaan niin deonttista kuin praktista välttämättömyyttä ilmaistaan kirja-arvioiden parannusehdotuksissa kuitenkin harvakseltaan: vain 7 %:ssa (24/355) aineiston KP-lauseista on nesessiivinen predikaatti.⁹¹ Yksi selitys tälle voi olla se, että aineistossa arvioidaan valmiita julkaisuja, ei käsikirjoituksia. Mikäli arvioitavissa tutkimuksissa on ollut perustavia puutteita, ne ovat todennäköisesti korjautuneet jo julkaisuprosessin aikana (vrt. Clarkeburn & Mustajoki 2007: luku 7). Mikäli valmiista julkaisuista löytyy vakavia puutteita (kuten esimerkissä 15 raportoitu eettinen ongelma), voidaan ajatella, että tiedeyhteisön portinvartiointi on poikkeuksellisesti pettänyt. Toisaalta nesessiivisten predikaattien vähyys voi liittyä myös (nykyajan) akateemisille kirja-arvioille ominaiseen melko maltilliseen vuorovaikutussävyyn, kuten Sihvola-esimerkki (10) havainnollisti.⁹²

Selvien välttämättömyyden ja mahdollisuuden ilmausten lisäksi parannusehdotuksissa esiintyy jonkin verran myös välimaaston modaali-ilmauksia.

---

⁹¹ Yleisimmät nesessiivisyyden ilmaisukeinot ovat *tulla*-verbi (8 kpl), *olla syytä* -rakenne (7 kpl) sekä verbit *pitää* (5 kpl) ja *kannattaa* (4 kpl).

⁹² Retoriikaltaan toisenlaista kirja-arviota ovat analysoineet Luostarinen ja Väliverronen (2007 [1991]: luku 5).

Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä esiintyvä ilmaus *olla hyvä* tuntuisi ilmaisevan astetta vahvemman suosituksen kuin *voida*-verbi: mukana on hyppysellinen enemmän normatiivista painetta ja auktoriteetin äänenpainoa (vrt. Kangasniemi 1992: 105; ISK 2004: § 1583). Tällaisten ilmausten modaalisuus vaatisi kuitenkin empiiristä lisäselvitystä.⁹³

(19)

1. Sakari Melanderin tutkimuksen yksityiskohtainen tarkastelu jäljempänä tuo valaisua
2. näihin kysymyksiin. Jo teoksen lähtökohtien käsittelyssä niitä **olisi ollut hyvä** pohtia
3. järjestelmällisesti. [L0903]

Deonttis-dynaamisen modaalisuuden rajamaille asettuvat sellaiset KP-lauseet, joihin sisältyy *olla*-verbi ja komparatiivimuotoinen adjektiivi. Komparatiivin avulla vertaillaan (implisiittisesti) vaihtoehtoista toimintatapaa toteutuneeseen:

(20)

1. Tämä osoittaa väittelijän kykyä analyyttiseen ajatteluun sekä vastuuvakuutuksen
2. tuntemusta. **Yleisemmällä tasolla pysyttelemällä olisi kuitenkin ollut helpompaa**
3. **tehdä nimenomaan oikeustieteellinen väitöskirja** --. L0904]

(21)

1. Näihin kirjoittajalla on kanta, joka lukijan on itse kaivettava tehdyistä analyyseistä
2. ja rivien välistä. **Selkeämpää olisi ollut tuoda se avoimesti ja eksplikoidusti esiin.**
3. [L0904]

Esimerkkien *olla helpompaa*- ja *olla selkeämpää* -yhtymät eivät ole samalla tavoin modaalisuuden ilmaisemiseen vakiintuneita keinoja kuin esimerkiksi yhtymät *olla hyvä* tai *olla syytä*. Niitä on kuitenkin mahdollista lukea modaalisessa kehyksessä: myönteinen evaluaatio ohjaa tulkitsemaan ehdotettua ratkaisua sellaisena, jonka toteuttaminen olisi ollut suositeltavaa. Lisäksi esimerkkien KP-lauseita vetää modaalisuuden piiriin se, että lauseisiin on mahdollista tulkita genetiivimuotoinen nollasubjekti, joka voi olla anaforinen tai avoin (ks. ISK 2004: § 1583; Hakulinen & Laitinen 2008): [ø:n] *olisi ollut helpompaa* ~ *selkeämpää tehdä* X. Nesessiivirakenne on ominainen paitsi välttämättömyyden predikaateille (esim. **hänen olisi tullut huomioida** X) myös *olla hyvä* -tyyppisille välimaaston predikaateille (esim. **hänen olisi ollut hyvä huomioida** X). Toisaalta esimerkit on mahdollista tulkita myös ei-modaalisiksi predikatiivilauseiksi, jolloin subjektina olisikin infinitiivilauseke (esim. *selkeämpää olisi ollut **tuoda se avoimesti eksplikoidusti esiin***). Tulkintojen erona on lähinnä se, että predikatiivilause asettaa huomion keskipisteeseen toiminnan ”sinällään” (infinitiivisubjekti), siinä missä nesessiivilause asettaa

---

⁹³ Samantyyppisiä aineiston KP-lauseissa esiintyviä modaali-ilmauksia ovat esimerkiksi *olla perusteltua* (5 kpl) ja *olla paikallaan* (3 kpl) sekä *olla luontevaa*, *olla toivottavaa* ja *olla aiheellista* (kutakin 1 kpl). *Olla hyvä* -ilmaus esiintyy aineiston KP-lauseissa 3 kertaa.

keskiöön toiminnan toteuttajan velvollisuksineen ja tavoitteineen (genetiivisubjekti).

6.3.2 OPTATIIVINEN MUOTOILU

Deonttis-dynaamisen modaaliaineksen lisäksi parannusehdotuksissa voi esiintyä myös sellaista ainesta, joka ohjaa tulkitsemaan parannusehdotusta suhteessa arvioijan (tai muun osapuolen) toiveisiin ja mieltymyksiin. Tällaista ainesta edustavat esimerkiksi verbit *toivoa* ja *kaivata* sekä rakenteet *olla kiinnostavaa* ja *olla mielenkiintoista*. Niiden avulla esitetään etenkin teoksen näkökulman tai sisällön laajentamiseen liittyviä parannusehdotuksia:

(22) **Olisin toivonut Lindholmin huomioineen identiteettipolitiikan kritiikin**, sillä aiheesta on keskusteltu aktivistien julkaisuissa. [K0603]

(23) Esimerkiksi puolison mukanaolo kentällä varmastikin vaikuttaa paljonkin suhteisiin paikallisten kanssa sekä niihin asioihin, joista puhutaan, **mutta olisikin ollut mielenkiintoista kuulla, miten se hänen tapauksessaan vaikutti**. [K0703]

Nimitän tällä tavoin muotoiltuja parannusehdotuksia optatiivisiksi. Ratkaisuni on yhteensopiva Kauppisen (1998) konditionaalitutkimuksen kanssa, jossa hän on tarkastellut optatiivisina ”sellaisia konditionaalisia lausetyyppejä, jotka ovat rakenteensa perusteella tulkittavissa toivomuksiksi” (mts. 187). Kauppisen esimerkkejä ovat *sois jo tuo kello* (mp.) ja *mukavaa se olis se uittohomma* (mts. 193).⁹⁴ Optatiivisuuden yläkäsitteeksi voi hahmottaa volitiivisuuden, joka kattaa toiveiden lisäksi myös haluamiset, tahtomiset ja pelot (Palmer 1986: 116–119; Kangasniemi 1992: 269–275). Kangasniemen (mts. 263) mukaan volitiivit ovat tulkittavissa modaaliksiksi siinä mielessä, että ne voivat toimia implisiittisinä direktiiveinä. Samalla kannalla on Larjavaara (2007: 463–464), jonka mukaan ”kielellisen subjektiivisuuden kentässä haluamiset, toiveet, tahtomiset ja aikomiset lyövät kättä modaalisuudelle”, sillä niiden ilmaiseminen ”tulkitaan usein direktiivisyydeksi, joka on deonttista modaalisuutta” (mp.). Yksimielisyyttä volitiivisuuden (ml. optatiivisuuden) ja modaalisuuden suhteesta ei kuitenkaan ole (eri käsityksistä ks. Nuyts 2005: 9). Kirja-arvioiden parannusehdotusten näkökulmasta olennaista on kuitenkin se, että optatiivinen muotoilu asettaa keskiöön teoksen lukijan tuntemukset ja kokemukset, kun taas deonttis-dynaaminen muotoilu fokusoi selvemmin teoksen tekijän velvollisuuksiin ja pyrkimyksiin.

Aineiston KP-lauseista 9 % (31/355) sisältää merkitykseltään optatiivisen predikaatin: joko verbin *kaivata* (14 kpl), *odottaa* (9 kpl), *toivoa* (6 kpl) ja *suoda* ’toivoa’ (2 kpl). *Odottaa* saa aineistossa järjestään optatiivisen tulkinnan (’toivoa’), mutta siihen voi yhdistyä myös odotuksenvastaisuuden merkitys ’pitää todennäköisenä, otaksua’ (esim. *Välillä kuvailevan kerronnan lomaan olisi **odottanut** enemmän johtopäätöksiä tai kysymyksiä* [L0903]).

⁹⁴ Konditionaalien preesensin 2. persoonassa olevia optatiivilauseita kuten *näkisit tän* on tutkinut Lauranto (2012).

Kaivata-verbin sisältävistä KP-lauseista suurin osa (8/14) sisältää eloton-tarkoitteisen subjektin (esim. **Osa artikkeleista olisi kaivannut lisää fokusointia** [N0704]). Kyseessä näyttäisi olevan vakiintunut konstruktio, jonka avulla voidaan tarkastella subjektin viittaaman asian tai esineen valmiutta suhteessa johonkin implisiittiseen mittapuuhun, esimerkiksi normiin tai ihanteeseen. Lauseen objekti (esimerkissä *lisää fokusointia*) osoittaa, millä tavoin tai miltä osin subjektin tarkoitetta olisi voinut täydentää, jotta siitä olisi tullut vaatimusten tai toiveiden mukainen. Tällaiset parannusehdotukset ovat sukua deonttis-dynaamisille parannusehdotuksille, mutta niissä on mukana myös optatiivisille parannusehdotuksille ominaista affektisuutta.

Yleisesti ottaen parannusehdotuksen optatiivinen muotoilu mahdollistaa henkilökohtaisen kiinnostuksen osoittamisen arvioitavaa teosta kohtaan: ehdotettavalla parannuksella olisi ollut merkitystä ja ”väliä” myös arvioijalle. Optatiivisesta parannusehdotuksesta kuuluu siis ennen muuta kiinnostuneen lukijan ääni eikä niinkään normin vartijan tai neuvonantajan ääni (vrt. deonttis-dynaamisiin parannusehdotuksiin). Monesti optatiiviseksi muotoiltu parannusehdotus esiintyykin tekstiyhteyksissä, joissa arvioija on ilmaissut suhtautuvansa arvioinnin kohteeseen lähtökohtaisesti hyvin myönteisesti. Tällöin optatiivinen parannusehdotus näyttäytyy kuvauksena siitä, millaisen loppusilauksen tai kruunauksen kohteelle olisi voinut antaa:

(24)

1. || Kirjan johdannossa rakennetaan perusteellisesti se konteksti, johon kaikkien
2. artikkeleiden näkökulmat tiivistyvät. **Kirjan loppuun olisi toivonut vielä tiivistä**
3. **arviointia kirjan annista sekä siitä, kuinka tästä voitaisiin jatkaa – sekä**
4. **ruohonjuuren että analyysin tehtävissä.** || [K0703]

Esimerkissä tällaista vaikutelmaa vahvistaa KP-lauseeseen sisältyvä asteikopartikkeli *vielä*, joka näyttäisi suhteuttavan ehdotuksen niihin onnistuneisiin ratkaisuihin, joita työssä on toteutettu ja joita edeltävässä tekstissä on esitelty.

Optatiiviverbillisistä parannusehdotuksista lähes puolet (15/31) on nollapersoonaisia (ks. Laitinen 1995; 2006), kuten edellisessä esimerkissä (r. 2: [Ø] *olisi toivonut*). Nollapersoonaisuus ohjaa tulkitsemaan ehdotuksessa kuvattua kokemusta sellaisena, jonka tiedeyhteisön muut jäsenet saattaisivat jakaa teoksen lukijoina.

Ensipersoonaisen optatiiviverbin sisältäviä parannusehdotuksia aineistossa on yhteensä 5 kappaletta. Ankkuroimalla parannusehdotuksen eksplisiittisesti omaan kokemukseensa arvioija voi tuoda esiin omaa asiantuntijuuttaan ja osaamistaan. Tällöin rakennetaan moniäänisyyttä implikoimalla, että muut yhteisön jäsenet eivät välttämättä lukisi teosta aivan samasta näkökulmasta kuin arvioija itse. Seuraavassa esimerkissä tätä implikaatiota korostaa kontrastoivasti käytetty *itse*-partikkeli (ks. Hakulinen 1982: 51–53).

(25)

1. || **Itse olisin** kaivannut Melanderilta vahvempaa myönteistä suhtautumista
2. **empiirisen ja muun yhteiskuntatutkimuksen käyttöön muun muassa**
3. **kriminalisointeja koskevan päätöksenteon rationaalisuutta lisäävänä seikkana**
4. **(ks. s. 167; huomaa kuitenkin av. 112).** Kriminologinen ja muu
5. yhteiskuntatutkimus täydentää lainopillista ja oikeuspoliittista tutkimusta
6. esimerkiksi arvioitaessa lainsäädännön tai lain sovellusten vaikutuksia (ks. yleisesti
7. esimerkiksi kirjoitustani Rikollisuus tutkimuksen ja päätöksenteon kohteena, LM
8. 1976, s. 507–546). Nyt tekstissä tuntuu painottuvan liikaa sellainen
9. oikeustiedekäsitys, jossa on sijaa lähinnä vain rationaalisille, hyvin argumentoiduille
10. apriorisille kannanotoille. Näin katson siitä huolimatta, että oikeustieteelle on
11. tunnusomaista oikeudellinen argumentaatio ja sen vakuuttavuus. || [L0903]

Korostamalla omaa ääntään arvioijan voi tulkita ilmaisevan, että parannusehdotus perustuu nimenomaan hänen omaan asiantuntijanäkemykseensä ja erikoisalan tietämykseensä. Parannusehdotuksen jäljessä arvioija jatkaa tätä asiantuntijaidentiteetin rakentamista paitsi viittaamalla omaan tutkimukseensa (r. 6–7: *ks. yleisesti esimerkiksi kirjoitustani* – –)⁹⁵ myös käsittelemällä omia näkemyksiään jossain määrin poikkeavina suhteessa yhteisössä vallitsevaan ajatteluun (r. 10–11: *Näin katson siitä huolimatta, että oikeustieteelle on tunnusomaista* – –).

Omaa asiantuntijaidentiteettiä voidaan rakentaa myös itsekategoriointien kautta, jotka Pällin (2003: 82–86) mukaan palvelevat vakuuttamisen päämääriä: ne ohjaavat tulkitsemaan olennaiseksi sen, että tietty näkemys voidaan esittää nimenomaan tietyn ryhmän edustajana. Seuraavassa esimerkissä parannusehdotus esitetään tietyn tutkijasukupolven äänellä. Itsekategorioinnin keinona on essiivisijainen predikatiiviadverbiaali.

(26)

1. **Parantumattomana ykkössukupolven lamatutkijana** olisin suonut, että Taira
2. **olisi kuitenkin jossakin kohden työtään tuonut perusnäkökulmiin mukaan**
3. **myös sen, että 1990-luvulla, valtaosin varmaan laman seurauksena mutta ei**
4. **pelkästään siksi, Suomi rupesi hajaantumaan A- ja B-kansalaisiin.** Kaikille
5. työttömille palkkatyön puute ei avannut uusia autereita. [K0701]

Esimerkin itsekategoriointi on tulkittavissa osoitukseksi arvioijan kompetenssista ja pääsystä tietyn alan (”ykkössukupolven lamatutkijoiden”) asiantuntijatietoon (vrt. Rautajoki 2010: 28). Parannusehdotuksesta voi siis nyt kuulla paitsi arvioijan äänen samanaikaisesti myös hänen edustamansa asiantuntijaryhmän äänen. Esimerkin kaltaisia predikatiiviadverbiaaleja käytetään asian-

---

⁹⁵ Vrt. Mäntysen (2003: 120–121) tutkimiin kielijuttuihin, joissa yksi asiantuntijuuden rakennuskeino on omasta työstä kertominen (esim. *Neuvonnassa tulee jatkuvasti esiin vastaavia kielikysymyksiä*).

tuntijaidentiteetin rakennuskeinoina myös Rautajoen (ma.) tutkimissa television keskusteluohjelmissa, joissa studiovierailta monesti odotetaan, että he osallistuvat keskusteluun nimenomaan tietyn instituution tai ryhmän nimissä.

Ensi- ja nollapersoonasten parannusehdotusten lisäksi aineistossa on kaksi *lukija*-subjektillista parannusehdotusta. Kuten luvussa 5.2 esitettiin, *lukijan* viittauskohde hahmottuu kirja-arvioissa yleensä epäspesifiksi ja geneeriseksi. *Lukija* mahdollistaa parannusehdotuksen esittämisen suhteessa teoksen otaksuttuun kohderyhmään, jonka tiedontarpeet eivät aina välttämättä käy yksiin arvioijan omien kanssa. Seuraavassa esimerkissä episteeminen *saattaa*-verbi vahvistaa vaikutelmaa siitä, että parannusehdotusta ei ole ankuroitu arvioijan omiin vaan kohderyhmän tiedontarpeisiin – kyse on tiedontarpeiden arvelusta.

(27)

1. || Tutkimuksen rajaukset voivat vaikuttaa hieman teknisiltä, ja **lukija olisi saattanut**
2. **kaivata vielä monipuolisempaa kuvaa ulosostosta velkojan ja velallisen suhteen**
3. **ulkopuolisille tahoille aiheutuvista riskeistä samoin kuin tuollaisten**
4. **ulkopuolisten väitteistä ulosotolle mahdollisesti johtuvista ongelmista.** [L0901]

Esimerkissä on arvioitavana väitöskirja, ja arvioijana on vastaväittäjä. Koska väitöskirjojen yksi tehtävä on osoittaa oppineisuutta, niissä voi olla tarpeen esittää myös sellaista tietoa, joka on alan asiantuntijalle (esimerkiksi vastaväittäjälle) jo tuttua. Kenties tästä syystä esimerkin parannusehdotusta ei ole muotoiltu ensipersoonaiseksi vaan käytössä *lukija*, joka mahdollistaa parannusehdotuksen esittämisen suhteessa väitöskirjan kohderyhmään (tiedeyhteisöön), joka vaatii väittelijältä esimerkiksi mainittua oppineisuuden osoittamista. *Lukija*-ilmausta käyttämällä arvioijan ei tarvitse siis ottaa kantaa siihen, olisiko hän henkilökohtaisesti kaivannut teokseen jotakin lisäsisältöä vai ei.

Optatiivisiksi parannusehdotuksiksi hahmottuvat aineistossa myös sellaiset KP-lauseet, joilla osoitetaan kiinnostusta jotakin teoksessa käsittelemättöntyä kysymystä kohtaan. Tällöin annetaan ymmärtää, että kysymyksen käsittely olisi ollut teokselle ansio. Tämänäyttypiset parannusehdotukset ovat predikatiivilauseen muotoisia, ja niihin sisältyy alisteinen interrogatiivilause:

(28)

1. Vaikka Hakkarainen itse toteaa käyttämiensä käsitteiden soveltuvan hyvin Saksan
2. tilanteen kuvaamiseen ja analysoimiseen, **olisi silti ollut kiinnostavaa lukea**
3. **pohdintaa siitä, miten näihin käsityksiin tulisi suhtautua, kun ne siirretään**
4. **kokonaan uuteen aineistoon ja uuteen kulttuuriin.** || [K0703]

(29)

1. Tarkoituksena on ollut – hyvin ymmärrettävistä syistä – suojella erityisesti sellaisten
2. vastaajien henkilöllisyyttä, jotka olisivat asemansa vuoksi helposti tunnistettavissa.
3. Tästä huolimatta paikoitellen heräsi ajatus, **että olisi ollut kiinnostavaa tietää,**
4. **minkä kokoiseen kaupunkiin tai mihin poliittiseen ryhmittymään vastaaja**

5. mielipiteineen sijoittuu. [N0803]

Tällaisille predikatiivisille KP-lauseille on ominaista, että kiinnostuksen ilmaistaan olevan nimenomaan älyllistä (*kiinnostavaa*) eikä esimerkiksi tunnepohjaista (vrt. *olisi ollut ihana lukea*).⁹⁶ Parannusehdotuksina tällaiset KP-lauseet luovat vaikutelman, ettei puuttuvan tiedon tarjoaminen olisi ollut aivan välttämätöntä mutta se olisi antanut teokselle lisäarvoa.

Parannusehdotus-tulkinnalle antautuvat myös sellaiset KP-lauseet, joihin sisältyy adverbi *mieluusti*, *mielelläni* tai *mielellään* (1 kpl kutakin). Myös niiden avulla ilmaistaan, että parannusehdotus ei nojaa niinkään tiedeyhteisön normeihin kuin arvioijan henkilökohtaisiin (asiantuntija)näkemyksiin. Seuraavassa esimerkissä henkilökohtaisen asiantuntijuuden vaikutelmaa korostaa KP-lauseen ensipersonaisuus

(30)

1. || On sääli, että keskustelu tutkijan halusta ja asenteesta rajoittuu melko lailla tähän.
2. Harri Kalha (2005; 2006) on pohtinut näitä kysymyksiä monivivahteisesti ja
3. särmikkäästikin. Olisinkin mieluusti lukenut Sanna Karkulehdolta edelleen
4. **kehittelyä aiheesta, ja jättänyt perusteellisen Butler-referoinnin vähemmälle.**
5. [N0803]

Mieluusti-tyyppiset ilmaukset eivät ole kuitenkaan varsinaisia optatiiveja, sillä ne ankkuroivat parannusehdotuksen tulkinnan toiveiden asemesta haluihin ja mielitekoihin (vrt. Kauppinen 1998: 168). Niitä voi ehkä pitää merkitykseltään astetta affektisempina kuin optatiivisia ilmauksia.

Seuraavien esimerkkien KP-lauseisiin ei sisälly enää minkäänlaista eksplisiittistä toivomuksen tai halun ilmausta, vaan parannusehdotus-tulkintaa näyttäisi kannattelevan keston (31) tai määrän (32) adverbiaaliin sisältyvä liitpartikkeli *-kin*.

(31)

1. Kirjan päättävä Aino Kääriäisen artikkeli sosiaalityöntekijöiden tuottamasta
2. kirjoitetusta asiakastiedosta perustuu tapaustyyppiseen muistioanalyysiin ja on kuin
3. kulhon pohjalla oleva sokeri, tärkeä analyysihelmi, **jonka parissa lukija olisi**
4. **istuskellut kauemminkin**. [N0703]

(32)

1. || Metodologisesti kirja on mielenkiintoista luettavaa, sillä kirjallisuudentutkijoiden
2. upea tulkinkyky näyttäytyy erinomaisesti joissain artikkeleissa. Hyvä esimerkki on
3. Siru Kainulaisen artikkeli. Hän pystyy tarttumaan pienen pieniin viitteisiin ja ruuan
4. immateriaalisiin ulottuvuuksiin. Ne hän sitoo taitavasti rinnakkaisiin teksteihin.
5. **Tulkinnan poluista olisin lukenut lisääkin**, joten suomalaista ruokakulttuuria
6. esittelevän Johanna Mäkelän artikkelin rinnalle tai sijalle olisi voinut asettaa
7. laajemman esittelyn siitä, kuinka, ja millaisilla välineillä kirjallisuudentutkijoilla on

---

⁹⁶ Aineistossa on yhteensä 5 predikatiiviselle KP-lauseelle rakentuvaa parannusehdotusta. Lauseiden predikatiivina on joko adjektiivi *kiinnostava* (3 kpl), *kiehtova* (1 kpl) tai *mielenkiintoinen* (1 kpl).

8. ja on ollut tapana lähestyä ruuan maalimaa. || [N0802]

Esimerkkien parannusehdotukset lähentelevät kehuja: teokseen olisi haluttu vielä lisää kiinnostavana pidettyä sisältöä. Molemmissa esimerkeissä KP-lauseeseen sisältyvä *-kin*-fokuspartikkeli (*kauemminkin*, *lisääkin*) tuntuu olevan olennainen parannusehdotus-tulkinnan synnylle. Tulkintani mukaan se ei yksinomaan rakenna tekstin osien välistä koheesiota vaan ohjaa myös tulkitsemaan toteutuneen ja toivotun vaihtoehdon välille additiivisen (*olisin lukenut lisääkin* 'luin tietyn verran **ja** olisin mielihyvin lukenut lisääkin'). Ilman liitepartikkelia KP-lause hahmottuisi sävyltään kielteisemmäksi: arvioija ei ehkä saanut lukea niin paljon kuin olisi halunnut (vrt. *olisin lukenut lisää* 'sain lukea tietyn verran **mutta** olisin halunnut lukenut lisää').

6.3.3 PREDIKTIIVINEN MUOTOILU

Kolmantena parannusehdotusten muotoiluvaihtoehtona aineistossani nousee esiin prediktiivinen muotoilu. Määrittelen prediktiivisyyden Kauppisen (1998: 194) tavoin oletetusta asiointilasta tai syystä johtuvaksi ennusteeksi. Kun tarkastellaan konditionaaln perfektiä, kysymys on vaihtoehdoisen menneisyyden kehityksessä jäsenyvistä prediktiosta eli seurauksen kuvittelemisesta sellaiselle asiointilalle, joka tiedetään todenvastaiseksi. Parannusehdotuksia esittäessä prediktio- eli ennustetulkintaisten KP-lauseiden peruskäyttöä on seurauksen esittely arvioijan ehdottamalle vaihtoehdoiselle toimintatavalle: mitä olisi seurannut, jos tutkija olisi toiminut ehdotetulla tavalla? Seuraus hahmotuu lähtökohtaisesti myönteiseksi, mikä on välttämätöntäkin, mikäli KP-lauseetta haluaa tulkita parannusehdotuksena. Koska KP-lauseella esitetyn prediktion lähtökohtana on todenvastainen asiointila, myös kuvattu seuraus on todenvastainen. Tällaisten ilmausten argumentatiivinen uskottavuus ankkuroituukin yhteisöllis-kulttuuriseen tietoon siitä, millaisia vaikutussuhteita erityyppisten asiointilojen välillä on tavanomaista olla ja mistä syystä.

Prediktiivisen parannusehdotuksen jonkinlaisena tyyppitapauksena voi pitää KP-lauseetta, jonka määritteenä on ehtoa ilmaiseva 'jos'-adverbiaalilause:

(33)

1. || Kirjan lopussa on lastensuojelulain teksti, mutta ei asiahakemistoa. **Kirjan**
2. **käyttökelpoisuus olisi lisääntynyt huomattavasti, jos siinä olisi perusteellinen**
3. **asiahakemisto**. Sisällysluettelon yksityiskohtaisuus tosin auttaa asiassa melkoisesti.
4. || [L0904]

Esimerkin *jos*-adverbiaalilause esittelee vaihtoehdoisen ratkaisun (asiahakemiston sisältyminen julkaisuun), ja hallitseva KP-lause "ennustaa", millä tavoin arvioitava teos olisi sen seurauksena parantunut (käyttökelpoisuus olisi lisääntynyt).

Aiemmissa, eri kieliin suuntautuneissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että kontrafaktuaalisia 'jos–niin'-lauseyhdistelmiä käytetään monesti argumentoinnin keinona. Esimerkiksi englannin-, korean- ja japaninkielisissä keskusteluissa niitä käytetään McCawley Akatsukan ja Straussin

(2000) mukaan perustelemaan toteutuneen asiointilan kielteisyyttä tai myönteisyyttä, esimerkiksi sitä, että maanjäristyksen sattuminen nimenomaan juhlapyhien aikaan oli hyvä asia (esim. mts. 214: *it's good that this happened now – – if this earthquake had been – – on a day that wasn't a holiday how ba::d this would have been*). Myös Nivellen (2008) tutkimissa hollanninkielisissä oikeussalikeskusteluissa rakenteen argumentatiivinen käyttö on runsasta. Rakenteen avulla voidaan muun muassa yrittää horjuttaa vastapuolen esittämää syytöstä tuomalla esiin, että todeksi väitetyn asiointilan välttämätön tai todennäköinen seuraus on jäänyt toteutumatta (esim. ”jos poika olisi tappanut äitinsä, pojan vaatteissa olisi ollut veritahroja”). Dancygerin ja Sweetserin (2005: 71) mukaan todellisuudelle vaihtoehtoisia maailmoja rakennellaankin diskurssiin juuri sen vuoksi, että voitaisiin tehdä päätelmiä todellisuudesta, ei vaihtoehtoisesta maailmasta itsestään. Myös Larjavaaran (2007: 429) mukaan vaihtoehtoiset maailmat ovat ”ajattelun ja kielellisen toiminnan välineitä siinä maailmassa, jonka hän [= puhuja tai kirjoittaja] valitsee todellisuudekseen”.

Myös kirja-arvioissa prediktiivisten KP-lauseiden käyttöä voi luonnehtia argumentoivaksi. Argumentoinnin kohteena on toisaalla tekstissä (esimerkiksi ’jos’-lauseessa) ilmaistu parannusehdotus, jonka otaksuttuja hyötyjä prediktiivinen KP-lause esittelee. Tällaisen KP-lauseen argumentatiivinen implikaatio on, että parannusehdotuksen toteuttaminen olisi ollut kannattavaa, koska sen seuraukset olisivat olleet myönteiset – sillä olisi ollut välinearvoa. Prediktiivisten KP-lauseiden tulkinta ankkuroituu siis kulttuurisesti jaettuun perusperiaatteeseen ’teko, jolla on hyviä seurauksia, tulee tehdä’ (ks. Kakkuri-Knuutila & Halonen 1998: 89). Kyse on niin perustavasta periaatteesta, ettei sitä sanallisteta juuri muualla kuin argumentoinnin oppikirjoissa. Huomattakoon, että prediktiiviset parannusehdotukset eivät kuitenkaan ota suorasanaista kantaa siihen, kuinka kannattavaa tai hyödyllistä ehdotuksen toteuttaminen olisi ollut, vaan se jätetään lukijan pääteltäväksi.⁹⁷

Vaikka ’jos–niin’-ehtorakenne esitetään etenkin kieliopinkuvauksissa prototyyppisenä keinona ilmaista oletetusta tai kuvitellusta asiointilasta johtuva seuraus, aineistossani se ei ole järin yleinen: prediktioitulkintaisia KP-lauseita, joiden määrittäenä on *jos-* tai *mikäli-*adverbiaalilause, on 5 kappaletta.⁹⁸ Myös Peltolan (2005: 36) tutkimissa tieteellisissä artikkeleissa ehtorakenteet ovat harvinaisia: kymmenessä artikkelissa esiintyi vain yksi ehtorakenne. Samansuuntaisen havainnon on tehnyt Kauppinen (1998: 203–204) lehtiteksteistä. Hänen mukaansa ”tyypillinen konditionaalin käyttöyhteys ei ole edes kirjoite-

---

⁹⁷ Vrt. deonttis-dynaamisiin parannusehdotuksiin, joiden puitteissa on mahdollista eksplikoita ehdotuksen kannattavuus mutta ei eritellä sen hyötyjä (vrt. *tutkimukseen olisi todellakin kannattanut lisätä asiakemisto*). Monesti deonttis-dynaamiset ja prediktiiviset parannusehdotukset toimivatkin tekstissä yhdessä (ks. tulevaa esimerkkiä 34).

⁹⁸ Muistutettakoon, että ’jos–niin’-rakennetta voidaan käyttää myös praktisen välttämättömyyden ilmaisemiseen (ks. lukua 6.3.1).

tussa lehtitekstissä aina sellainen, että protasis [= 'jos'-lause] ja siihen kytkeytyvä apodosis [= hallitseva 'niin'-lause] muodostaisivat *jos–niin*-virkkeen, jollaisia yleensä näkee kieliopissa” (mp.).

Kirja-arvioissa parannusehdotuksen ilmaisemiseen käytetään 'jos–niin'-ehtorakenteen asemesta myös seuraavanlaisia transitiivisen KP-lauseen ja sitä täydentävän lausesubjektin muodostamia lauseyhdistelmiä (yhteensä 4 kappaletta):

(34)

1. || Vaikka edellä olenkin pitänyt tutkimuksen tavoitteenasettelua
2. (kysymyksenasettelua) jossain määrin problemaattisena, tutkimuksen
3. tavoitteenasettelu kuitenkin on täysin hyväksyttävä. Ei voida myöskään sanoa, että
4. tutkimusta ei olisi tehty tavoitteenasettelun mukaisesti. **Tutkimusta olisi voinut**
5. **jäntevöittää kuitenkin se, että tutkimuskysymykset olisi asetettu selkeämmin.**
6. Ne olisivat voineet olla esimerkiksi seuraavanlaiset: – –. [L0906]

Esimerkissä *että*-subjektilause esittelee vaihtoehtoisen toimintatavan (tutkimuskysymysten selkiyttäminen) ja hallitseva KP-lause ”ennustaa”, millä tavoin se olisi parantanut tutkimusta (jäntevöittänyt). 'Jos–niin'-ehtorakenteista tällaiset lauseyhdistelmät eroavat siis siten, että vaihtoehtoista toimintatapaa ei esitellä 'jos'-adverbiaalilauseessa vaan subjektilauseessa. Tällöin toimintatapaa ei käsitellä tutkimuksen paranemisen ehtona vaan eräänlaisena abstraktina aiheuttajana, joka olisi mahdollistanut tutkimuksen paranemisen. Ehdollisuuden merkitys siis puuttuu, tai ainakin se on taka-alaiistettu.

Mahdollista aineistossa on myös se, että prediktiivisen parannusehdotuksen ilmaisevaan KP-lauseeseen sisältyy pronominaalista ainesta, joka ohjaa etsimään vaihtoehtoisen toimintatavan kuvausta (tai vihjeitä siitä) edeltävästä lauseesta tai tekstistä. Seuraavassa esimerkissä KP-lauseen pronominisubjekti ohjaa etsimään toimintatavan kuvausta edeltävästä virkkeestä

(35)

1. || Teoksen lopussa on keskeisiin käsitteisiin pitäytyvä asiahakemisto sekä eri
2. verolajien tuottoja kuvaava liite valtion tämän vuoden talousarvioesityksestä (Osasto
3. 11: verot ja veronluonteiset tulot). Liitteen loppuun olisi voinut lisätä vielä ehkä
4. maininnan kunnallisverokertymästä viime verotuskierrokselta. **Se olisi**
5. **havainnollistanut kunnallisverotuksen merkitystä ja täydentänyt kuvaa esi-**
6. **merkiksi verolajien välistä vertailua varten.** || [L0806]

Lihavoidun KP-lauseen subjektina on *se*, joka viittaa edeltävän virkkeen KP-lauseessa (r. 3–4) ilmaistuun parannusehdotukseen ja siinä esiteltyyn toimintatapaan (verotusta koskevan selvityksen lisääminen liitteeksi). Tämä edeltävä parannusehdotus on muotoilultaan modaalinen ja käsittelee vaihtoehtoista toimintatapaa suositeltavana (r. 2–3: – – *olisi voinut lisätä* – –). Esimerkkiin muodostuukin kahden KP-lauseen ketju, jotka jäsentyvät yhteisen vaihtoehdosta maailman kehityksessä. Lauseiden työnjako näyttäisi olevan *se*, että ensimmäinen (modaaliseksi muotoiltu) esittelee vaihtoehtoisen toimintatavan ja jälkimmäinen (prediktiiviseksi muotoiltu) argumentoi sen puolesta esittelemällä

hyödyt, jotka sen toteuttaminen olisi tuonut (verotusasioiden havainnollistaminen ja ”kuvan” täydentäminen). Lauseet onkin mahdollista tulkita yhdeksi toiminnoksi, ikään kuin laajennetuksi parannusehdotuksen ilmaukseksi. Toinen vaihtoehto on tulkita niitä VÄITE–PERUSTELU-toimintokuvion kehyksessä: etummainen KP-lause toimii parannusehdotuksena ja jälkimmäinen sen perusteluna. Sekä modaalisen että prediktiivisen parannusehdotuksen esittämisen motivaatioksi voi nähdä sen, että edeltävässä tekstissä ei ole moitteen ilmausta, joka tekisi parannusehdotuksen esittämisen relevantiksi. Tällöin parannusehdotusta on erikseen kaupiteltava lukijalle tuomalla esiin sen hyötyjä. Palaan asiaan ESITTELY–PARANNUSEHDOTUS-toimintokuvioiden yhteydessä alaluvussa 6.4.3.

Seuraava esimerkki muistuttaa edellistä: KP-lauseeseen sisältyvä *mikä*-relatiivipronomini ohjaa päättämään vaihtohtoisen toimintatavan aiemmasta lauseesta.

(36)

1. Vastaavasti missään artikkeleista joissa lihavuus sijoitetaan muihin subjektien
2. eroamista jäsentävien erojen leikkauskohtiin, ei puhuta intersektionaalisuudesta,
3. **mikä olisi saattanut ryhdistää tekstiä.** || [N0802]

Esimerkki alkaa kieltolauseella, joka ilmaisee arvioitavan artikkelikokoelman puutteeksi sen, että tiettyyn ilmiöön (intersektionaalisuuteen) ei ole lainkaan kiinnitetty huomiota (r. 1–2). Virkkeen päättää KP-lause, joka hahmottuu parannusehdotuksen ilmaukseksi: se kuvaa, millä tavoin ilmiön käsitteleminen olisi parantanut työtä (”ryhdistänyt”). KP-lauseen voi siis nähdä argumentoivan sen toimintatavan puolesta, jonka toteutumattomuuteen kieltolause kiinnitti huomion. Tulkintaa kannattelee KP-lauseen *mikä*-pronomini, joka ohjaa tulkitsemaan virkerakenteessa peräkkäiset kiello- ja konditionaalilauseet yhteisessä vaihtoehtoisuuskontekstissa. Parannusehdotuksia ilmaistaessa vaihtoehtoisen toimintatavan esittelyyn ei siis välttämättä tarvita toista konditionaalilauseetta, vaan myös muunlaiset merkitykseltään moniääniset (vaihtoehtoisuutta ilmaisevat) lauseet voivat sopia tehtävään.

Prediktiivisiä parannusehdotuksia ilmaistaan aineistossa lisäksi sellaisten KP-lauseiden avulla, joiden subjekti-NP:tä hallitsee niin sanottu teonnimi eli verbikantainen substantiivi kuten *selvittäminen* tai *käsittely*. Tällaisten NP:iden avulla esitetään usein tiivistys edeltävässä tekstissä implikoidusta (joskus eksplikoidustakin) vaihtoehtoisesta toimintatavasta. Tekstin teeman-kulun näkökulmasta kyse on siis niin sanotusta tiivistysteemasta (ks. Shore 2008: 43). Prediktiivisille parannusehdotuksille ominaisesti KP-lauseen loppuosassa kuvataan, mitä hyötyä toimintatavan toteuttamisesta olisi ollut. Yhteys edellä käsiteltyihin pronominisubjekteihin on siis se, että myös teonnimien avulla viitataan usein edeltävän tekstin lauseen (tai lauseyhdistelmän) sisältöön. Aineiston KP-lauseista yhteensä 18 kappaletta on sellaisia, joiden subjektiä hallitsee teonnimi. Seuraavassa esimerkissä teonnimenä on *molempien näkökohtien esiintuominen*.

(37)

1. Korostaessaan formaalia tai niin sanottua input-legitimiteettiä, Melkas ei kiinnitä
2. riittävästi huomiota prosessin lopputulokseen eli output-legitimiteettiin. Voidaankin
3. kysyä, onko sellainen prosessi legitiimi, joka ei riittävästi tai ei välttämättä lainkaan
4. pysty vaikuttamaan itse ongelmanratkaisuun. **Molempien näkökohtien**
5. **esiintuominen** olisi antanut asian ongelmallisuudesta tasapainoisemman kuvan
6. **ja kuvastanut paremmin sitä todellisuutta**, jossa sopimusmääräysten neuvottelijat
7. joutuvat kamppailemaan. [L0903]

Esimerkissä KP-lauseen subjektin nimeämä teko (*esiintuominen*) hahmottuu ratkaisuksi edeltävässä tekstissä osoitettuun ongelmaan, nimittäin siihen, että tutkija on korostanut ”input-legitimiteettiä” mutta ei ole kiinnittänyt riittävästi huomiota ”output-legitimiteettiin” (r. 1–2). KP-lauseen loppuosan voi nähdä erittelyksi siitä, millä eri tavoin kyseinen teko olisi parantanut tutkimusta: se olisi antanut tutkitusta ilmiöstä ”tasapainoisemman kuvan” ja ”kuvastanut paremmin – – todellisuutta”. Esimerkin KP-lauseen voi siis nähdä toimivan predikttiivisenä parannusehdotuksena: se paitsi esittelee vaihtoehtoisen toimintatavan myös argumentoi sen puolesta esittelemällä otaksutut myönteiset seuraukset. Lauseen predikttiivistä luonnetta havainnollistaa se, että lause olisi helposti muokattavissa *jos–niin*-rakenteen muotoon: ”jos molemmat näkökohdat olisi tuotu esiin, asian ongelmallisuudesta olisi saatu tasapainoisempi kuva ja...” (vrt. Kauppinen 1998: 203). Ero ’jos–niin’-rakenteeseen on lähinnä se, että vaihtoehtoista toimintatapaa koskeva tieto on esitetty tiivistetysti: teonnimet eivät nomineina ilmaise tempusta eivätkä modusta eli eivät suhteuta kuvaamaansa tilannetta puhehetkeen eivätkä todellisuuteen vaan käsittelevät näitä suhteita käyttöyhteydestä pääteltävinä (ks. ISK 2004: § 223).⁹⁹ Yksinkertaiset prediktiotulkintaiset KP-lauseet nojaavat siis hieman vahvemmin lukijan päättelykykyyn ja tekstiyhteydessä jaettuna olevaan tietoon kuin vastaavan tulkinnan saavat KP-lauseyhdistelmät.

Teonnimien lisäksi prediktiotulkintaisen KP-lauseen subjektina voi olla kielellisen toiminnan tulosta ilmaiseva substantiivi kuten *esimerkki* tai *viite*.¹⁰⁰ Parannusehdotuksia ilmaistaessa tällaisten subjektien edussanojen avulla asetetaan ehdotuksen keskiöön vaihtoehtoisen toimintatavan lopputulos, esimerkiksi seuraavassa esimerkissä se, että arvioitava teos olisi sisältänyt ”tapausesimerkkejä”.

(38)

1. Takakannessa ja johdannossa luvattua tutkimuksen maailmallisuutta tarkastellaan
2. vähän. Lukija odottaisi kuitenkin useampia pohdintoja siitä, minkä tutkiminen

---

⁹⁹ Nuutinen (1976: 20) pitää teonnimiiä passiivi-ilmausten sukulaisina siinä mielessä, että myös teonnimien avulla on tavanomaista kuvata tilanteita spesifioimatta tekijän tai muun keskeisen osallistujan identiteettiä (ks. myös Hakulinen & Karlsson 1979: 395). Hänen tutkimassaan eri tekstilajeista koostuvassa otoksessa vain 18 % (N = 1 158) *-minen*-teonnimistä esiintyi subjektitulkkintaisen genetiivimääritteen kanssa (mts. 19). Myöskään esimerkin 36 teonnimeen sisältyvä genetiivimäärite ei ole subjektitulkkintainen vaan objektitulkkintainen (r. 3–4: **molempien näkökulmien esiintuominen**).

¹⁰⁰ Tällaisia KP-lauseita on aineistossa yhteensä 4 kappaletta.

3. nykymaailmassa olisi kaikkein kiireellisintä kulttuurintutkimuksen näkökulmasta.
4. **Myös tapausesimerkit tutkimusten konkreettisista vaikutuksista olisivat**
5. **tuoneet maailmallisuuden tarkasteluun merkittävän ulottuvuuden.** Odotusten
6. vastaisesti teoksessa ei myöskään spekuloida intellektuaalisen työn strategioista ja
7. taktiikoista kovin suoraviivaisesti. Intellektuaalisen työn institutionaalisista ehdoista
8. tai kulttuurintutkimuksen institutionalisoitumisesta (tai sen puutteesta) ei juurikaan
9. kirjoiteta. [K0604]

Esimerkin kontekstissa ehdotetun parannuksen toteutustapaa voineekin pitää irrelevanttina eli sellaisena, joka ei ansaitse spesifiointia: lopputuloksen kannalta ei liene väliä, olisiko tutkija ”lisännyt” tekstiin tapausesimerkkejä, ”antanut niitä lukijalle” vai kenties ”käsitellyt niitä tekstissä”.

Vaikka suurin osa aineiston prediktioitulkintaisista KP-lauseista argumentoi ehdotetun toimintatavan hyödyllisyyden puolesta, on aineistossa myös muutamia tapauksia, joissa käsitellään toimintatavan mahdollisia haittoja. Tällaisten KP-lauseiden avulla orientoitutaan kirja-arvion lukijakunnassa mahdollisesti heräävään epäilykseen siitä, ettei parannusehdotus ole toimiva tai toteuttamiskelpoinen, ja asetetaan sitä vastaan. Kyse on siis tekstin dialogisen tilan supistamisesta (ks. lukua 2.1.2). Esimerkissä 38 KP-lauseen avulla asetetaan sellaista käsitystä vastaan, että arvioitavan tutkimuksen tekijä olisi ajautunut ongelmiin, mikäli hän olisi toiminut parannusehdotuksen mukaisesti.

(39)

1. || Väitöskirjan heikkoutena pidin tietynlaista yksipuolisuutta. Pirinen oli valinnut
2. näkökulmansa hyvin ja pystyi perustelemaan väitteensä niin teoreettisesti kuin
3. empiirisestikin, mutta työ olisi tullut kiinnostavammaksi, mikäli käsiteltyjä
4. näkökulmia ja teemoja olisi ollut useampia tai valittuja näkökulmia olisi käsitelty
5. entistä syvemmin. Ottaen huomioon Pirisen empiiristen aineistojen
6. monipuolisuuden laulen, **ettei lisänäkökulmien esiin nostaminen olisi**
7. **muodostunut kovinkaan suureksi ongelmaksi.** Esimerkiksi naisten mäkihypyä
8. koskevaa uutisointia olisi voinut käsitellä laajemmin ja kenties jopa verrata
9. Suomessa niin suosittu miesten mäkihypyn uutisointia naisten mäkihypyn
10. uutisointiin. || [N0701]

Aloitusvirkkeessä teosta moititaan yksipuoliseksi (r. 1). Rivien 2–5 virkkeessä esitetään parannusehdotuksena, että tutkimusasetelmaa olisi laajennettu. Seuraavaan virkkeeseen sisältyvä kieltoamuotoinen KP-lause (lihavoitu) argumentoi parannusehdotuksen puolesta tuomalla esiin seurauksen, jota sen toteuttamisesta *ei* olisi aiheutunut: ehdotukseen tarttuminen ei olisi ajanut tutkijaa ongelmiin. Kielteisen prediktion esittämällä arvioijan voi siis nähdä orientoituvan kirja-arvion lukijakunnan mahdolliseen epäilyyn parannusehdotuksen toteuttamiskelpoisuudesta ja asettuvan sitä vastaan. Negaation ilmauksille ominaisesti kyse on siis tekstin dialogisen tilan supistamisesta (ks. Martin & White 2005: 118–120). Kappaleen lopussa toteuttamiskelpoisuuden puolesta argumentoidaan antamalla konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka parannusehdotus olisi ollut mahdollista toteuttaa (r. 7–10).

Myös seuraavassa esimerkissä prediktioitulkintaisen KP-lauseen avulla käsitellään vaihtoehtoisen toimintatavan haittaa. Nyt KP-lause ei toimi kuitenkaan varsinaisena parannusehdotuksena, vaan sen avulla osoitetaan osittaista myöntymistä edellä referoituun tutkijan kantaan. Myöntymisen jälkeen asetutaan vastustamaan tutkijan kantaa. Haittoja käsittelevä KP-lause siis asettuu osaksi neuvottelevaa VÄITE–MYÖNNYTYŚ–VASTAVÄITE-kuviota (ks. Mann & Thompson 1988: 254–255; Juvonen 2010: 51–55; Martin & White 2005: 124–126).

(40)

1. || Väittelijä on perustellut viimeksi mainittujen kysymysten sivuuttamista sillä, että
2. perusteltuja kannanottoja olisi vaikea esittää ilman kattavaa perehtymistä aineellisiin
3. pätemättömyysperusteisiin (s. 60). **Lisätyötä noiden kysymysten selvittäminen**
4. **olisi epäilemättä aiheuttanutkin**, mutta aivan ylivoimaisesta tehtävästä tuskin
5. olisi ollut kysymys. Todettakoon, että ulosmittausta ja myyntiä koskevassa Linnan
6. ja Leppäsen tutkimuksessa tätä problematiikkaa on käsitelty varsin laajalti ja
7. perusteellisesti. || [L0901]

Esimerkki alkaa tutkijan esittämän perustelun referoinnilla: tutkija on sivuuttanut tietyt kysymykset, koska niihin vastaaminen olisi hänen näkemyksensä mukaan ollut vaikeaa ilman merkittävää lisätyötä (rivien 1–3 virke). Referoivaa virkettä seuraa riveillä 3–5 kahden KP-lauseen muodostama MYÖNNYTYŚ–VASTAVÄITE-kuvio. Etummaisena oleva KP-lause on muotoilultaan prediktiivinen ja ilmaisee varauksellista (*epäilemättä*) myöntymistä tutkijan ennakkoimaan haittaan. Haitta kategorioidaan KP-lauseessa *lisätyöksi*, joka ilmaisee vähäisempää haittaa kuin tutkijan käyttämä ilmaus *vaikea* (r. 2). Kun vasta puolen näkemys myönnetään tällä tavoin vain osittain, enteillään vastaväitettä. Se esitetäänkin rivien 4–5 *mutta*-lauseessa, jossa asetutaan tutkijan näkemystä vastaan (*aivan ylivoimaisesta tehtävästä tuskin olisi ollut kysymys*). Vastaväitettä perustellaan rivien 5–7 virkkeessä kiinnittämällä huomiota siihen, perustutkimusta on jo tehty.

6.3.4 MUITA HUOMIOITA: EPISTEMISET AINEKSET

Aiemmassa luvussa 6.3.1 tarkastelin parannusehdotuksina toimivien KP-lauseiden modaalisuutta ainoastaan deonttisen ja dynaamisen modaalisuuden kehyksessä. Seuraavaksi luon silmäyksen siihen, millä tavoin episteemisen modaalisuuden ilmaukset vaikuttavat parannusehdotuksen tulkintaan.

Aineiston KP-lauseissa esiintyvistä modaaliverbeistä episteemiselle tulkinnalle voivat antautua etenkin yleiskäyttöinen *voida*-verbi (esiintymiä kaikkiaan 99) sekä *saattaa*-verbi (13 kpl), joka on ISK:n (2004: § 1556) mukaan yleiskielessä lähes yksinomaan episteemisessä käytössä, niin myös omassa aineistossani.¹⁰¹ *Voida*-verbi sallii episteemisen luennan Kangasniemen (1992:

---

¹⁰¹ Alkujaan *saattaa* on kuitenkin ilmeisesti ollut dynaamisen modaalisuuden ilmaus (Kangasniemi 1992: 331).

319) mukaan usein silloin, kun sitä täydentää merkitykseltään statiivinen verbi (esim. *olla*) tai kun lauseen subjektin edussana on elotontarkoitteinen (esim. – – ***omistusoikeuskäsitteen täsmennys olisi voinut olla – – hyödyllinen*** [L0901] ’olisi saattanut olla’). Episteemisten verbien lisäksi ai-neiston KP-lauseissa esiintyy myös episteemisiä partikkeleita, yleisimpinä *ehkä* (20 kpl), *varmasti* (5 kpl) ja *varmaan(kin)* (4 kpl).

Parannusehdotuksen muotoilun näkökulmasta episteemisten ilmausten erikoispiirre on, että ne voivat esiintyä muotoilultaan minkätyyppisessä pa-rannusehdotuksessa hyvänsä: niin deonttis-dynaamisessa (41), optatiivisessa (42) kuin prediktiivisessä (43).

(41) Tässä yhteydessä ***olisi ehkä ollut syytä pohtia*** laajemminkin niin sanotun hyvän verojärjestelmän peruskriteerejä ja niiden toteutumista Suomen nykyverotuksessa. [L0905]

(42) – – ja lukija ***olisi saattanut kaivata*** vielä monipuolisempaa kuvaa ulosostosta velkojan ja velallisen suhteen ulkopuolisille tahoille aiheutuvista riskeistä samoin kuin tuollaisten ulkopuolisten väitteistä ulosotolle mahdollisesti johtuvista ongelmista [L0901]

(43) Kantolankin tutkimuksessa viittaus nationalismiin kansallisen feminismin diskursiivisena kehyksenä ***olisi saattanut tuoda*** lisävalaistusta skottifeminismin läpimenoon Skotlannin parlamentissa. [N0702]

Episteemiset ilmaukset ovat muotoilukeinoja, jotka kehystävät parannus-ehdotuksen tulkintaa kokonaisuutena: ne toimivat ikään kuin vuorovaikutuk-sen eri tasolla kuin mainitut kolme muuta muotoilukeinoja. Tämä johtuu siitä, että episteemisyiden ilmausten vaikutusala on useimmissa maailman kielissä – myös suomessa – monesti laajempi kuin vaikkapa deonttisen ja dynaamisen modaalisuuden ilmausten (ISK 2004: § 1560; Nuyts 2005: 18–19). Esimer-kiksi esimerkissä 41 episteemisellä *ehkä*-partikkelilla on laajempi vaikutusala kuin deonttis-dynaamisella *olla syytä* -sanaliitolla (’ehkä: olisi ollut syytä poh-tia’).

Akateemisten kirja-arvioiden parannusehdotuksia kehystetään etenkin sellaisilla episteemisyiden ilmauksilla, jotka ilmaisevat episteemistä mahdol-lisuutta (*voida, saattaa; ehkä*). Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että episteemisen mahdollisuuden ilmauksia käytetään teksteissä ja keskusteluissa karkeasti jaoteltuna kahdella tavoin: deskriptiivisesti ja neuvottelevasti (Si-mon-Vandenbergen 1998; White 2003; 2008; Martin & White 2005: 104–108). Deskriptiivisessä käytössä on kyse ”aidosti” epävarmana näyttäytyvän asiointilan kuvaamisesta. Neuvottelevassa käytössä taas on kyse ennenmin-kin dialogisen tilan antamisesta muille osallistujille (ks. myös lukua 2.1.2).

Myös parannusehdotuksissa episteemisen mahdollisuuden ilmauksilla on karkeasti jaoteltuna kahdenlaista käyttöä. Ensinnäkin niiden avulla voidaan käsitellä esitettävää parannusehdotusta tentatiivisena: ehdotuksen toimivuus-ta tai tarpeellisuudesta ei anneta ainakaan täysiä takeita. Tällainen tulkinta

nousee seuraavasta esimerkistä, jossa parannusehdotuksina toimiviin KP-lauseisiin sisältyy episteemisesti käytetyt *voida-* ja *saattaa-*verbit.

(44)

1. || **Jonkinlainen käytetyn omistusoikeuskäsitteen täsmennys olisi voinut olla**
2. **lukijan kannalta hyödyllinen, ja parissa kohdassa asiaan paneutumisesta olisi**
3. **saattanut olla hyötyä väittelijällekin.** Yksi tällainen tilanne kohta on UK 4:10 ja
4. 4:13:n säännösten käsittely. Rekisterimerkinnän olettamavaikutusta koskevaa UK
5. 4:10:n säännöstä käsitellessään (s. 226) väittelijä on maininnut tuon säännöksen
6. soveltuvan esimerkiksi kiinnitys- ja lainhuutorekisteriin kirjattaviin erityisiin
7. oikeuksiin. Kiinteistöön kohdistuvia käyttöoikeuksia koskevien kirjausten
8. vaikutuksista säädetään kuitenkin UK 4:13.2:ssa, kuten väittelijäkin asianmukaisesti
9. toteaa (s. 234). Kiinteistöön kohdistuvat käyttöoikeudet ovat taas tärkeä lainhuuto-
10. ja kiinnitysrekisteriin merkittävien erityisten oikeuksien ryhmä, joten mainittujen
11. säännösten soveltamisalojen suhde näyttää muodostuvan ongelmalliseksi. Ongelman
12. ratkaisu saattaisi olla siinä, että vaikka UL 4:10:n säädöstekstissä käytetään
13. »omistusoikeutta» väljempää ilmaisuja »omaisuus», niin säännöksessä pidetään
14. silmällä nimenomaan »omistajia» sanan siinä mielessä perinteisessä merkityksessä,
15. että ainakaan käyttöoikeuden tai muun erityisen oikeuden haltijoita ei tarkoiteta.
16. [L0901]

Tulkintani mukaan *voida-* ja *saattaa-*verbit tuovat esimerkin parannusehdotuksiin tentatiivisuuden ja pohdiskelevuuden sävyä: arvioija ilmaisee, ettei ole täysin varma esittämiensä parannusehdotusten tarpeellisuudesta. Pohdiskelevuuden sävyä vahvistaa ensimmäiseen KP-lauseeseen sisältyvä proadjektiivi *jonkinlainen* (r. 1), joka luo ilmaisee, ettei arvioijalla ole kovin tarkkaa näkemystä siitä, millainen ehdotuksen kohteena olevan ”omistusoikeuskäsitteen täsmennyksen” olisi kannattanut olla. Samanlainen tentatiivisuus jatkuu kapaleessa hieman myöhemmin, kun arvioija ehdottaa tutkimuksessa havaitsemaansa ongelmaan ratkaisua (r. 11–15: *Ongelman ratkaisu saattaisi olla siinä, että* –). Esimerkissä episteemisen mahdollisuuden ilmausten avulla kirja-arvion lukijaa ohjataan siis suhtautumaan varauksellisesti esitettyihin ehdotuksiin – niiden toimivuudesta ei anneta täysiä takeita.

Aina parannusehdotuksissa esiintyviä episteemisyyden ilmauksia ei ole kuitenkaan luontevaa tulkita varsinaisiksi epävarmuuden ilmauksiksi, vaan kyse voi olla myös parannusehdotuksen sävyttämisestä kohteliaasti tai hienotunteisesti esitetyksi: ehdotusta ei lyödä lukkoon, vaan se jätetään näennäiseen neuvottelun tilaan. Samalla tekstissä osoitetaan suvaitsevaisuutta myös sellaisia lukijoita kohtaan, jotka mahdollisesti reagoivat arvioijan ehdotukseen erimielisesti (ks. lukua 2.1.2).¹⁰² Tällainen tulkinta syntyy seuraavasta esimerkistä, jossa KP-lauseeseen sisältyy episteemistä mahdollisuutta ilmaiseva *ehkä-*partikkeli.

---

¹⁰² Vrt. Peltolaan (2005: 103), joka tulkitsee konditionaalimuotoiset *voisi sanoa* -rakenteet diskursiivisen tilan avaajiksi: ”kirjoittaja saattaa oman äänensä kuuluviin, mutta jättää konditionaalien avulla mahdollisuuden lukijoille kuuluville äänille”.

(45)

1. || Niin vaikeaa kuin artikkelikokoelman toimittamisessa onkin sijoitella eri artikkelit
2. parhaiten keskustelemaan toistensa kanssa, alajaksojen nimeämisen ja artikkelien
3. ryhmittelyn **olisi voinut** tehdä **ehkä** toisin. Monet artikkelit teemojen 'Etnologian
4. monta kenttää' ja 'Näkökulmia ja tulkintoja' sisällä olisivat voineet olla kummassa
5. tahansa ryhmässä. Jos lukijaa haluttiin suunnata kiinnittämään huomiota johonkin
6. tiettyyn asiaan juuri ryhmittelyn avulla, ainakaan omalla kohdallani se ei toteutunut.
7. Viimeinen jakso, joka on otsikoitu nimellä 'Tutkimuksen haasteet', kuitataan alle 20
8. sivussa. Asiasta kiinnostunut (opiskelija) jää paljosta paitsi, jos jättää lukematta
9. kirjan muut artikkelit ja keskittyy vain kahteen viimeiseen kuvitellessaan erityisesti
10. niiden kiteyttävän tutkimuksen haasteita. Tosiasiassa monet kirjoittajat luotaavat
11. tutkimuksen haasteita jopa syvemmin kuin kaksi viimeistä. || [K0703]

Esimerkin parannusehdotuksessa käsitellään deonttisesti käytetyn *voida*-verbin avulla suositeltavana sitä, että teoksen artikkelit olisi ryhmitelty toisin (r. 2). Ehdotusta perustellaan kappaleen loppuosassa erittelemällä melko yksityiskohtaisesti ja suorasanaisesti teoksen rakenteessa havaittuja puutteita (r. 2–9). Perusteluiden valossa arvioijan voi siis tulkita olevan hyvinkin sitoutunut esittämäänsä parannusehdotukseen, eikä parannusehdotukseen sisältyvää *ehkä*-partikkelia ole luontevaa tulkinta epävarmuuden tai tentatiivisuuden ilmaukseksi. Sen tehtävänä esimerkissä voi pitää enemminkin diskursiivisen tilan antamista myös sellaisille lukijoille, jotka eivät kenties koe arvioijan ehdotusta mielekkääksi. Toisin sanoen *ehkän* avulla osoitetaan ainakin jonkinasteista suvaitsevaisuutta vaihtoehtoisia ja vastakkaisia näkökulmia kohtaan (ks. Martin & White 2005: 104–108).

6.3.5 YHTEENVETO

Luvussa 6.3 olen tarkastellut konditionaalien perfektissä olevien parannusehdotusten kielellisiä yksityiskohtia ja jakanut aineiston parannusehdotukset muotoilunsa puolesta kolmeen alaryhmään: deonttis-dynaamisiin (*olisi pitänyt tehdä* x), optatiivisiin (*olisin toivonut, että olisi tehty* x) ja prediktiivisiin (*jos olisi tehty* x, *Y olisi parantunut*). Deonttis-dynaamisen muotoilun avulla parannusehdotusta käsitellään sellaisena, jonka toteuttaminen olisi ollut teoksen tekijälle mahdollista tai välttämätöntä esimerkiksi suhteessa tiedeyhteisön normeihin tai tutkimuksen olosuhteisiin (esimerkiksi saatavilla olevaan tutkimuskirjallisuuteen). Deonttisen parannusehdotuksen ja normin välinen suhde ei ole välttämättä suoraviivainen, sillä parannusehdotukset ovat ensisijaisesti ratkaisuehdotuksia tapauskohtaisiin ongelmiin. Sellaisina ne ovat enemmän sukua johdannaisien velvollisuuksien kuin normien kuvauksille.

Deonttis-dynaamisten parannusehdotusten selvästi yleisin modaaliverbi on mahdollisuutta ilmaiseva *voida*. Sen avulla voidaan avartaa dialogista tilaa ja luoda vaikutelma, että parannusehdotus on ankkuroitu ensisijaisesti arvioijan omiin mielityksiin eikä esimerkiksi tiedeyhteisöllisiin normeihin. Sen sijaan nesessiiviverbejä esiintyy parannusehdotuksissa vain harvakseltaan. Kyse voi olla akateemisille kirja-arvioille ominaisesta vuorovaikutussävystä

mutta myös siitä, että kirja-arvioissa arvioidaan valmiita, julkaistuja tutkimuksia, jotka ovat jo käyneet läpi vertaisarvioinnin tai vähintäänkin toimitusprosessin. Dynaamisesti painottuneiden parannusehdotusten tuntomerkkinä aineistossa on *mALLA*-adverbiaali, jonka avulla täsmennetään, millaisin käytännön keinoin parannusehdotus olisi ollut toteutettavissa.

Optatiiviset parannusehdotukset asettavat keskiöön teoksen lukijan tunteukset ja kokemukset. Ne ovat yleensä nollapersoonaisia, ja niiden predikaattina on tunneverbi kuten *toivoa* tai *kaivata*. Optatiiviseksi muotoillusta parannusehdotuksesta kuuluu ennen muuta kiinnostuneen lukijan ääni, ei niinkään normin vartijan tai neuvonantajan ääni. Ankkuroimalla optatiivisen parannusehdotuksen eksplisiittisesti omaan kokemukseensa arvioija voi lisäksi tuoda esiin asiantuntijuuttaan ja erikoisalan kompetenssiaan. Samalla rakennetaan moniäänisyyttä erottamalla oma näkökulma muiden näkökulmista tai tiedeyhteisön vallitsevasta näkökulmasta.

Kolmantena muotoilutapana aineistostani nousi esiin prediktiivinen muotoilu. Prediktiivinen parannusehdotus argumentoi vaihtoehtoisen ratkaisun puolesta ”ennustamalla”, millä tavoin tutkimus olisi niiden seurauksena parantunut. Vaihtoehtoinen ratkaisu voidaan esitellä *KP*-lauseeseen kytketyssä ’jos’-adverbiaalilauseessa, mutta monesti vaihtoehto esitetään implisiittisemmin, esimerkiksi nominaalistuksen tai anaforisen viittauksen kautta. Prediktiiviset parannusehdotukset aktivoivat tulkintataustakseen yhteisöllis-kulttuurisesti jaettua tietoa siitä, millaisia vaikutussuhteita erityyppisten asiaintilojen välillä on tavanomaista olla ja mistä syystä.

Edellä mainittujen kielellisten keinojen lisäksi parannusehdotuksissa käytetään taajaan myös episteemisyyden ilmauksia. Ne ovat muotoilukeinoja, jotka kehystävät parannusehdotuksen tulkintaa kokonaisuutena: ne toimivat ikään kuin vuorovaikutuksen ylemmällä tasolla kuin kolme muuta muotoilukeinoja. Episteemisen mahdollisuuden ilmausten käyttötavat on jaettavissa kahtia deskriptiiviseen ja neuvottelevaan. Edellisessä on kyse on siitä, että parannusehdotuksen toimivuudesta tai tarpeellisuudesta ei anneta täysiä taiteita. Jälkimmäisessä käyttötavassa taas parannusehdotus säilytetään kohteliaasti tai hienotunteisesti esitetyksi: ehdotukseen jätetään näennäinen neuvottelun vara.

6.4 PARANNUSEHDOTUS TOIMINTOKUVIOSSA

Tässä alaluvussa tutkin lähemmin aineistoni parannusehdotusten suhteita niitä ympäröiviin toimintoihin. Tarkastelen yhtäältä sitä, millaisiin toimintokuvioihin parannusehdotukset asettuvat kirja-arvion eri toimintavaiheissa. Toisaalta tarkastelen, vaikuttaako toimintokuva tai toisen toiminnon muotoilu siihen, millaiseksi parannusehdotus muotoillaan. Lisäksi tutkin, millä tavoin parannusehdotus suhteutetaan teoksessa toteutettuun ratkaisuun. Hahmottuuko ratkaisuvaihtoehtojen välille suhde ’hyväksyttävä–epähyväksyttävä’, ’hyvä–parempi’ vai kenties ’hyvä–hyvä’?

Kohdennan tarkastelun sellaisiin kaksiosaisiin toimintokuvioihin, joissa toisena toimintona on joko moite, kehu tai esittely. Muunlaiset toiminnot ovat parannusehdotusten seuralaisina marginaalisia. Esittelyn määrittelen kirja-arvioiden näkökulmasta toiminnoksi, jossa esitellään teoksen sisältöä, rakennetta tai ratkaisuja. Esittely voi toteutua referointina tai kuvauksena (vrt. lukuun 5.4.1). Kehulla tarkoitan teokseen tai sen tekijään kohdistuvaa myönteistä arviota (vrt. Etelämäki ym. 2013: 460). Kehuiksi luen tässä yhteydessä myös hyväksynyt, joissa teoksen väitteelle tai ratkaisulle annetaan (periaatteellinen) hyväksyntä esittämättä kuitenkaan varsinaista myönteistä arviota. Moitteella tarkoitan tutkimuksen tai sen tekijän kielteistä arviointia.

Toimintavaiheiden näkökulmasta rajaan tarkastelun osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion vaiheisiin. Perustelen ratkaisuani sillä, että kirja-arvion aloitavassa yleisesittelyssä parannusehdotuksille ei ole juuri käyttöä, sillä vaiheen ensisijainen tarkoitus on esitellä ja kontekstoida arvioitavaa teosta. Kuten luvussa 4.4.1 osoitin, yleisesittelyille ovat ominaisia ennen muuta esittelevien, elaboroivien ja taustoittavien toimintojen muodostamat kuviot. Jos arviointia on, se on yleensä positiivista ja hyvin yleisluontoista.

Samansuuntaisia huomioita parannusehdotusten sijainnista englanninkielisissä kirja-arvioissa on tehnyt Römer (2010). Hän (mts. 111–114) on jakanut kirja-arvioiden tekstirakenteet merkkimääräisesti neljään osaan ja tarkastellut, kuinka parannusehdotuksille ominainen sanaketju *it would have been* sijoittuu niihin. Vaikka kyseistä sanaketjua voidaan tietenkin käyttää monessa tehtävässä, paljastavaa on, että sen esiintymistä 7,95 % sijoittui tekstirakenteiden ensimmäiseen neljännekseen, 9,93 % toiseen, 19,87 % kolmanteen ja jopa 62,25 % viimeiseen. Voidaan siis päätellä, että parannusehdotuksia esitetään sitä kirja-arviossa todennäköisemmin, mitä lähempänä tekstin loppua ollaan. (Mp.)

Tarkastelen ensin parannusehdotuksen ja moitteen muodostamia toimintokuvioita (6.4.1), sitten parannusehdotuksen kehuun (6.4.2) ja lopuksi parannusehdotuksen ja esittelyn (6.4.3). Lopuksi esitän yhteenvedon (6.4.4).

6.4.1 PARANNUSEHDOTUKSEN JA MOITTEEN KUVIOT

Moite on hyvin tavanomainen seuralainen aineiston parannusehdotuksille. Toimintojen tyypillinen järjestys on se, että ensin moititaan, sitten esitetään parannusehdotus. Moite tekee parannusehdotuksen esittämisen relevantiksi, sillä se osoittaa arvioinnin kohteesta puutteen tai ongelman mutta ei ainakaan välttämättä kerro, millainen ratkaisu olisi ollut hyväksyttävä tai toimiva(mpi). Kun moite esitetään parannusehdotuksen edellä, toimintojen välistä työnjakoa on mahdollista tulkita kuvion ONGELMA–RATKAISU kehyksessä. Ongelmanratkaisukuvio on kulttuurisesti hyvin tavanomainen toimintokuva, jonka avulla voidaan jäsentää niin kokonaisia tekstejä kuin yksittäisten tekstiosien välisiä suhteita (ks. lukua 4.4.2). Kirja-arvioissa moitteen ja parannusehdotuksen muodostaman ongelmanratkaisukuvion voi tulkita argumentatiiviseksi kokonaisuudeksi, jonka osat tukevat toinen toisiaan: moite argumentoi

vaihtoehtoisen toimintatavan puolesta ja parannusehdotus argumentoi arviotavassa työssä toteutettua toimintatapaa vastaan.

Moitteen ja parannusehdotuksen välinen ongelmanratkaisukuvio on ominainen sekä osa-alueen käsittelylle että loppuarviolle. Erona on lähinnä se, että osa-alueen käsittelyssä teosta ei pelkästään evaluoida vaan myös esitellään. Tästä seuraa, että osa-alueen käsittelyssä moitteen on odotuksenmukaisempaa asettua ESITTELY–EVALUOINTI-kuvioon sitä edeltävän tekstinosan kanssa. Aina esittelyn ja evaluoinnin toiminnot eivät tietysti erotu tekstistä selvärajaisesti, vaan tietty tekstinosa saattaa toteuttaa kumpaakin tehtävää samanaikaisesti. (Ks. lukua 5.3.2.1.)

Seuraava esimerkki havainnollistaa moitteen ja parannusehdotuksen yhteispeliä ongelmanratkaisukuviossa. Esimerkissä on meneillään osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan monitieteisen artikkelikokoelman lähtökohtia. Moitteen ilmaus on lihavoitu ja parannusehdotuksen ilmaus sekä lihavoitu että kursivoitu. Moitteen ja parannusehdotuksen väliin jää esimerkissä moitetta täsmentävä jakso, jossa teosta – osa-alueen käsittelylle ominaisesti – myös esitellään. Edeltävässä kappaleessa on eritelty monitieteisyyden etuja.

(46)

1. || **Laaja-alaisuudesta seuraa myös pulmia**. Kirjoittajat tulkitsevat hyvin eri tavalla
2. kriisin käsitettä, joka on valittu yhdistämään artikkeleita. Osa heistä tarkastelee niitä
3. muutoksia, jotka mahdollistavat tautiepidemiana ilmenevän kriisin puhkeamisen,
4. toiset taas epidemian seurausvaikutuksia. Tieteenalojen väliset lähestymistapaerot,
5. ajallisesti ja maantieteellisesti laaja-alainen ote sekä käsiteltyjen tautien suuri kirjo
6. tekevät havaintojen systematisoinnin haastavaksi. *Mielestäni teosta olisi voinut*
7. *täydentää loppuluvulla, joka vetäisi yhteen eri artikkeleiden löydöksiä ja kytkisi ne*
8. *ajankohtaiseen keskusteluun uusista tautiepidemioista ja niiden mahdollisista*
9. *seurausvaikutuksista*. Tiettyä hajanaisuuden vaikutelmaa vahvistaa se, että osa
10. teksteistä olisi vielä kaivannut kielenhuoltoa ja toimituksellista viimeistelyä. ||
11. [S0801]

Katkelman aloittavassa moitteessa kokoelman laaja-alaisuutta käsitellään ongelmallisena: siitä esitetään koituvan ”pulumia”. Moitteessa ei kuitenkaan paljasteta, mitä ongelmat ovat. Ilmaisutapa luo odotuksia tulevasta tekstistä ennakoimalla, että ongelmia ryhdytään seuraavaksi erittelemään (toimintojen ennakoinnista tekstissä ks. Tadros 1994). Riveille 1–6 sijoittuvissa virkkeissä kerrotaankin, mistä kiikastaa: teoksen artikkelien lähtökohdat ovat niin erilaiset, että kokonaiskuvan hahmottaminen on arvioijan mukaan hankalaa. Ongelmiin esitetään ratkaisuehdotus KP-lauseen hallitsemassa virkkeessä riveillä 6–9. Ratkaisuehdotus on muotoiltu *voida*-verbin avulla deonttiseksi. Muotoilukeinon valintaa voi pitää sikäli ymmärrettävänä, että edeltävät moitteet ovat osoittaneet arvioinnin kohteesta suorasanaisesti puutteen ja sitä kautta tehneet vaihtoehtoratkaisun suosittelamisen relevantiksi ja ikään kuin retorisesti oikeutetuksi. Tällöin parannusehdotuksen tarpeellisuutta ei siis tarvitse enää erikseen osoittaa sitä ilmaistaessa (vrt. prediktiiviseen muotoiluun *työstä olisi tullut yhtenäisempi, mikäli sitä olisi täydennetty loppuluvulla, joka – –*).

Ongelmanratkaisukuviossa oleville moitteille ja parannusehdotuksille on ominaista se, että ne muotoillaan vuorovaikutukselliselta sävyltään yhteneviksi: mitä vahvemmaksi moite on muotoiltu, sitä vahvemmaksi parannusehdotuskin todennäköisesti muotoillaan. Moitteen ja parannusehdotuksen välillä on siis havaittavissa tietynlaista evaluatiivista harmoniaa tai resonanssia (ks. G. Thompson 1998; Heikkinen 2009: 10).¹⁰³ Asiaa havainnollistaa seuraava esimerkki, jossa sekä moite (lihavoitu) että sitä seuraava parannusehdotus (lihavoitu ja kursivoitu) on muotoiltu melko jyrkäksi. Katkelma on peräisin loppuarvion vaiheesta, mikä käy ilmi siitä, ettei teosta juuri esitellä, ainoastaan evaluoidaan.

(47)

1. || **Väitöskirja on liian laaja. Tutkimuksen olisi voinut aloittaa sivulta 173 ja se olisi tullut lopettaa noin sivulle 374.** Näihin 200 sivuun sijoittuu
2. tutkimuskysymyksen ydin ja väittelijän keskeisin oma panos. Tuota sivua 173
3. edeltävä on monin osin varsin yleistä ja paikoin pinnallista taustoitusta ja sivun 374
4. jälkeinen taas teeman kannalta paikoin tarpeettoman abstraktia ja aiemmin laajalti
5. tutkitun kuvailevaa toistamista. || [L0905]

Moitteessa arvioitavan väitöskirjan laajuutta käsitellään *liian*-astemäärittteen avulla ongelmallisena suhteessa implikoituihin normeihin (r. 1). Moite on muotoiltu jyrkäksi, eikä siinä anneta dialogista tilaa mahdollisille toisin ajatteleville lukijoille (vrt. muotoiluun kuten *väitöskirja tuntuu hieman liian laajalta*; ks. lukua 2.1.2). Moitetta seuraa kahden rinnasteisen KP-lauseen avulla ilmaistu parannusehdotus, jossa esitellään työlle vaihtoehtoinen raja- eli ratkaistaan eli ratkaistaan moitteessa osoitettu ongelma (r. 1–2). KP-lauseiden deonttisesti käytetyt modaaliverbit ohjaavat tulkitsemaan ehdotusta sellaisena, jonka toteuttaminen olisi ollut suositeltavaa (*olisi voinut aloittaa*) ellei jopa välttämätöntä (*olisi tullut lopettaa*). Moitteen ilmauksen tavoin myöskään KP-lauseisiin ei sisälly aineksia, joiden avulla toiminnasta rakennettaisiin neuvottelevaa (vrt. *tutkimuksen olisi ehkä voinut aloittaa sivulta 173*). Esimerkissä parannusehdotuksen muotoilu näyttäisi siis melko selvästi motivoivan edeltävän moitteen muotoilu: peräkkäisten toimintojen välillä voi nähdä kulkevan tietynlaisen jyrkkyyden ja ehdottomuuden merkitysprosodian. Tämä osaltaan ohjaa tulkitsemaan toimintoja yhteisen ongelmanratkaisukuvion kehyksessä.

Edellisissä esimerkeissä ongelmanratkaisukuviossa oleva parannusehdotus on saanut deonttisen muotoilun. Deonttisen sijaan prediktiivinen muotoilu on aineistossa sitä odotuksenmukaisempi, mitä lievemmin tai implisiit- tisemmin parannusehdotusta edeltävä moite on ilmaistu. Asiaa havainnollis-

¹⁰³ Resonanssilla tekstintutkimuksen käsitteenä tarkoitetaan sitä, että tekstissä tehdyt kielelliset valinnat rakentavat yhteisvaikutuksenaan tekstiin tai sen osaan tietynlaisen sävyn tai tunnelman (G. Thompson 1998; Heikkinen 2009: 10). G. Thompson (1998: 31) on kiinnittänyt huomiota esimerkiksi siihen, että matkaoppaissa statiivisia tiloja kuvataan usein merkitykseltään (fiktiivisesti) dynaamisin verbein (vrt. *rinteeltä avautuu upea maisema*; *ranta jatkuu silmäkantamattomiin*).

taa seuraava esimerkki, jossa arvioidaan yleistajuista, lastensuojelulakia käsittelevää käsikirjaa. Katkelma on osa loppuarviota, jossa eritellään työn ansioita ja puutteita.

(48)

1. || **Kirjan lopussa on lastensuojelulain teksti, mutta ei asiahakemistoa. Kirjan**
2. **käyttökelpoisuus olisi lisääntynyt huomattavasti, jos siinä olisi perusteellinen**
3. **asiahakemisto.** Sisällysluettelon yksityiskohtaisuus tosin auttaa asiassa melkoisesti.
4. || [L0904]

Esimerkissä parannusehdotusta (lihavoitu) edeltää virke, joka ilmaisee työstä puuttuvan jotakin mutta joka ei ota eksplisiittisesti kantaa siihen, onko ratkaisu hyväksyttävä vai epähyväksyttävä (r. 1). Kyse ei ole siis erityisen vahvaksi saati suorasanaiseksi muotoillusta moitteesta. Parannusehdotuksen muotoilu on linjassa tämän (mahdollisen) moitteen muotoilun kanssa: prediktiivinen muotoilu kiinnittää huomion vaihtoehtoisen ratkaisun (asiahakemiston lisääminen) hyötyihin (käyttökelpoisuuden lisääntyminen) ottamatta kuitenkaan eksplisiittistä kantaa siihen, kuinka suositeltavaa ratkaisun toteuttaminen olisi ollut. Kappaleen päättävä myönnyttävä virke ohjaa tulkintaan, ettei toteuttaminen olisi ollut ainakaan ehdottoman välttämätöntä: sisällysluettelon yksityiskohtaisuuden ilmaistaan kompensoivan asiahakemiston puuttumista ”melkoisesti” (r. 2–3). Selvää normatiivista kantaa kappaleessa ei kuitenkaan oteta.

Parannusehdotus saa aineistossa prediktiivisen muotoilun usein myös silloin, kun sen edellä on moitteen terävyyttä pehmentävä myönnytyksen ilmaus. Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, joka on jälleen peräisin loppuarviosta; katkelmassa painottuu teoksen esittelyn sijaan arvottaminen. Parannusehdotusta edeltävä myönnytys on lihavoitu ja alleviivattu.

(49)

1. || Väitöskirjan heikkoutena pidin tietynlaista yksipuolisuutta. **Pirinen oli valinnut**
2. **näkökulmansa hyvin ja pystyi perustelevaan väitteensä niin teoreettisesti kuin**
3. **empiirisestikin, mutta työ olisi tullut kiinnostavammaksi, mikäli käsiteltyjä**
4. **näkökulmia ja teemoja olisi ollut useampia tai valittuja näkökulmia olisi käsitelty**
5. **entistä syvemmin.** Ottaen huomioon Pirisen empiiristen aineistojen
6. monipuolisuuden luulen, ettei lisänäkökulmien esiin nostaminen olisi
7. muodostunut kovinkaan suureksi ongelmaksi. Esimerkiksi naisten mäkihypyä
8. koskevaa uutisointia olisi voinut käsitellä laajemmin ja kenties jopa verrata
9. Suomessa niin suosittu miesten mäkihypyn uutisointia naisten mäkihypyn
10. uutisointiin. [N0701]

Katkelma alkaa virkkeellä, jossa arvioitavaa työtä moititaan jossain määrin yksipuoliseksi (r. 1). Ensipersoonainen muotoilu (*pidin*) asettaa arvioijan näkemys moniääniseen kontekstiin: joku saattaisi nähdä asian toisinkin. Moitetta seuraa myönnytyksen ilmaus, jossa tullaan mahdollista erimielistä lukijaa vastaan tähdentämällä, että tutkimuksen toteutus on sinänsä moitteeton ja hyväksyttävä (r. 1–3: *Pirinen oli valinnut näkökulmansa hyvin ja pystyi*

perustelevaan väitteensä – –). Tämän jälkeen palataan kuitenkin moitteessa osoitettuun ongelmaan esittämällä KP-lauseessa, kuinka tutkimusta olisi voinut monipuolistaa (r. 3–5). Parannusehdotus on muotoiltu prediktiiviseksi: se kaupittelee vaihtoehtoista toimintatapaa (näkökulmien lisääminen tai syventäminen) tuomalla esiin sen myönteiset seuraukset (työn kiinnostavuuden lisääntyminen). Muotoilukeinon valinta on parannusehdotuksen toimintaympäristön näkökulmasta ymmärrettävä: koska tutkimuksen toteutukselle on annettu edeltävässä myönnytyksessä periaatteellinen hyväksyntä, vaihtoehtoista ratkaisua ei retorisessa mielessä voi vain vaatia (käyttämällä deonttista muotoilua) vaan sen hyödyllisyyden puolesta on erikseen argumentoitava. Kappaleen loppuosassa argumentoidaan myös ehdotuksen toteuttamiskelpoisuuden puolesta antamalla käytännön esimerkkejä siitä, mihin suuntiin tutkimusta olisi ollut mahdollista laajentaa (r. 7–10).

Parannusehdotuksen prediktiivistä muotoilua voi motivoida aineistossa myös se, että moitteessa osoitettu ongelma on niin laaja tai monisyinen, että se olisi ollut mahdollista korjata hyvin monella eri tavalla. Muotoilemalla parannusehdotus prediktiiviseksi arvioijan on mahdollista välttyä ottamasta kantaa siihen, olisiko nimenomaan ehdotetun ratkaisutavan toteuttaminen ollut suotavaa. Seuraava esimerkki on osa-alueen käsittelystä, jossa esitellään ja arvioidaan tutkimuksen lähestymistapaa.

(50)

1. || Järvinen-Tassopoulos tarkastelee muukalaisuuteen liittyviä kulttuurisia ja
2. sosiaalisia siirtyimiä vaiheittain. Kiinnostavaa on, että samalla kun lasten syntymä
3. sitoo naiset aiempaa tiiviimmin kreikkalaiseen yhteisöön, äidit saattavat pitää kiinni
4. lapsen suomalaisuudesta mustasukkaisestikin. Kuten eräs haastateltava toteaa,
5. "[I]apsi on tässä maassa jotain todella omaa" (s. 152). Käytännön kulttuuristen
6. siirtymien käsittely jää kirjassa silti harmillisen yleiselle tasolle eikä arjen vieraus
7. aina välity lukijalle saakka. Lisäksi analyysin tasolla tutkimuksessa ei sen
8. nykyisyyteen liittyvästä teoreettisesta intressistä huolimatta juurikaan pohdita aikaa
9. – sitä, että osa naisista on ollut Kreikassa kolme vuosikymmentä, osa vain kolmisen
10. vuotta. Nyt lukija jää tykönään miettimään, onko kreikkalainen arki suomalaiselle
11. tulokkaalle yhtä vieras tai samalla tavalla vieras nyt kuin mitä se oli 1960-luvun
12. loppupuolella. Tai onko kreikkalaismiehen kanssa avioituvaa suomalainen nainen
13. 2000-luvun Kreikassa enää samanlainen muukalainen kuin pari-kolmekymmentä
14. vuotta aiemmin? Vaikka Järvinen-Tassopoulos kirjoittaa naismuukalaisen
15. muodonmuutoksesta, jossa "suomalainen ajattelutapa korvautuu osittain
16. kreikkalaisella" (s. 187), kirjassa ei lopulta oikein päästä muukalaisuuden ja
17. paikallisuuden vastakkainasettelun yli. **Tältä osin tutkimus olisi voinut rikastua**
18. **diasporaa ja transnationaaleja (perhe)suhteita koskevasta, me ja muut -**
19. **vastakkainasetteluja Simmelistä poikkeavin tavoin purkavista**
20. **teoretisoinneista.** || [N0704]

Riveille 1–5 sijoittuvissa virkkeissä luonnehditaan tutkimuksen analyysitapaa ja evaluoidaan työn tuloksia myönteisesti (erit. r. 2: *Kiinnostavaa on, että – –*). Rivin 5 lopusta alkaa kuitenkin pitkäkö moitteiden sarja, jossa käsitellä työn sisällöllisiä puutteita. Lihavoitua KP-lausetta edeltävässä virkkeessä moititaan tutkimuskohteen käsitteistämistä: työssä ei arvioijan mukaan ole päästy

yli tietystä, kenties arkiajattelulle ominaiseksi katsotusta, kahtiajaosta (r. 16–17: – – kirjassa ei lopulta oikein päästä muukalaisuuden ja paikallisuuden vastakkainasettelun yli). Moitetta seuraa prediktiivinen parannusehdotus, jossa tietynlaista teoriakirjallisuutta kaupitellaan sen ”rikastavan” vaikutuksen vuoksi (r. 17–20). Sitä, miksi parannusehdotus on esimerkissä muotoiltu nimenomaan prediktiiviseksi, on mahdollista motivoida sillä, että edeltävä moite on tuonut tutkimuksesta esiin ongelman (arkiajattelun kahleisiin jääminen), joka olisi varmaankin ollut korjattavissa hyvin monilla eri tavoin. Prediktiivisen muotoilun etu on, että sen avulla voidaan kaupitella tiettyä parannuskeinoa ottamatta kantaa, kuinka suositeltava se olisi ollut suhteessa mahdollisiin muihin keinoihin. Mikäli esimerkissä olisi käytetty deonttista muotoilua, retorisenä riskinä olisi saattanut olla nurkkakuntaisuuden tai oikeaoppisuuden vaikutelman syntyminen (vrt. *tutkimuksessa olisi pitänyt hyödyntää teoriaa X*).

Edellisissä esimerkeissä moitteen ja parannusehdotuksen yhteispeliä on tarkasteltu ongelmanratkaisukuvion kehyksessä. Aina moite ja parannusehdotus eivät kuitenkaan muodosta ongelmanratkaisukuviota, vaikka ne olisivatkin tekstissä peräkkäin. Kuvion muodostuminen tuntuisi edellyttävän, että osien välille on mahdollista hahmottaa jonkinlainen kausaalisuhte (’moite joten parannusehdotus’). Seuraavassa esimerkissä tämä tulkintamahdollisuus suljetaan eksplisiittisesti pois konnektiivisesti käytetyn *lisäksi*-adverbin avulla, joka ohjaa tulkitsemaan parannusehdotuksen ja sitä edeltävän moitteen keskenään samansuuntaisiksi toiminnoiksi. Tekstin osien välille rakentuu siis additiivinen suhde (ks. Kalliokoski 1989: 125; ISK 2004: § 1092, 1097; ks. myös lukua 5.3.2.2).

(51)

1. || **Tutkimuksen pitkäkö alkupuoli on mielestäni sen keskeisin ongelma.**
2. Väitöstutkimuksen raporttina se on varmasti rakenteeltaan oikeaoppinen. Kirjana se
3. on kuitenkin haastava, koska tutkimuskeskustelua ja empiiriseen analyysiin
4. johdattelua tehdään noin sadan sivun verran. Seilin sairaalan naispotilaat antavat
5. odottaa itseään melko pitkään. *Lisäksi teoriakeskustelun olisi voinut sitoa*
6. *selkeämmin työn empiirisiin osiin: alleviivata lukijalle miksi ja miltä osin se on*
7. *relevanttia juuri tämän tutkimuksen kannalta.* || [S0704]

Katkelman aloittava moite paikantaa ongelman arvioitavan julkaisun alkuosaan, joka arvioidaan liian laajaksi (r. 1: *Tutkimuksen pitkäkö alkupuoli on mielestäni sen keskeisin ongelma*). Seuraavissa, riveille 2–5 sijoittuvissa virkkeissä täsmennetään, ettei työn satasivuinen johdanto-osa ole ongelma niinkään tieteen normien kuin teoksen luettavuuden näkökulmasta. Riveillä 5–7 seuraava KP-lause ei kuitenkaan tarjoa laajuuden ongelmaan ratkaisua, vaan se implikoi työstä uuden ongelman (teoriaosan irrallisuus empiirisestä osasta) ja kohdistaa siihen parannusehdotuksen. Esimerkin KP-lause näyttäisi siis tekevän tekstissä samanaikaisesti kahta työtä: yhtäältä se moittii, toisaalta ehdottaa parannusta. KP-lauseen moittivia implikaatioita tuntuisi nostavan

etualalle etenkin *lisäksi*-adverbi (r. 4), joka ohjaa tulkitsemaan KP-lausetta toiminnallisesti samansuuntaisena kuin tekstin edeltäviä moitelauseita. Konkreettinen ratkaisu KP-lauseessa implikoituun ongelmaan esitetään kaksoispisteellä erotetussa lisäyksessä (r. 6–7: *alleiviivata lukijalle, miksi ja miltä osin –*).

Aineistossa on myös tapauksia, joissa parannusehdotus esitetään ennen moitetta. Myöskään tällöin ongelmanratkaisukuvio ei tunnu luontevalta tulkintakehykseltä, vaan parannusehdotuksen ja moitteen välille hahmottuu ennemminkin argumentatiivinen suhde: jälkimmäisenä oleva moite perustelee parannusehdotusta esittelemällä toteutetusta ratkaisusta seuranneita ongelmia. Tällöin moittiminen palvelee siis ongelmaperustaista argumentointia vastakohtana hyötyperustaiselle argumentoinnille, jota voidaan toteuttaa etenkin optatiivisten parannusehdotusten avulla.¹⁰⁴ Havainnollistan asiaa seuraavalla esimerkillä, jossa KP-lauseella esitetty parannusehdotus on nostettu suorastaan topikaaliseen asemaan, kappaleen alkuun.

(52)

1. || **Sukupuolta Knuutila olisi tietyiltä osin voinut problematisoida pidemmälle.**
2. Se tulee hyvin esille luvuissa, joissa kerrotaan lapsuuden ruokamaisemista ja
3. ruumiillisuudesta (johon palaan vielä), mutta eroissa ja samuoksissa on tiettyä
4. staattisuutta. Vaikka idealisoitu keittäjänäinen erotetaan selvästi todellisista
5. keittäjänäisistä, tulee vaikutelma, että naisten keittäminen ja äitiys ovat sekä
6. Knuutilalle että hänen informanteilleen itsestäänselvyys. Kirjoittajathan kertovat
7. lapsuudestaan ja siten usein äideistään, ja haastateltaviksi on valittu kaksi sukua,
8. äitejä ja tyttäriä. "Keittäjänäisten kansaan" keskittyminen tuo myös hienoisen
9. menneen maailman vivahteen, sillä tutkimuksen alussa kuitenkin kerrotaan miesten
10. ruoanlaiton lisääntyneen viimeisinä vuosikymmeninä (s. 26, ref. Melkas 2004, 32).
11. Knuutilan lähtökohdat, lähestymistapa ja aineiston rajaukset saattavat osaltaan
12. muovata kuvaa naisten keittämisestä: perinteen siirtäminen äidiltä tyttärelle
13. painottuu, ja vaikka yhteiskunnalliset muutokset tuodaan esille, niiden vaikutus
14. tyärten ruoanlaittoon ei tule esille kovin selvästi. Lisäksi kodin ruoanlaitto
15. näyttäytyy yksinomaan naisten alueena. || [N0704]

Kappale alkaa deonttisella parannusehdotuksella, joka käsittelee suositeltavana sitä, että sukupuolen käsitettä olisi problematisoitu tutkimuksessa enemmän. Koska tutkimusta ei ole tältä osin edellä moitittu, myös parannusehdotuksen moittiva implikaatio nousee tekstiyhteydessään esiin uutena tietona. Kappaleen loppuosan virkkeissä esitellään tutkimuksessa havaittuja analyttisiä puutteita: tutkimuksessa tehtyä analyysia käsitellään muun muassa mekaanisena (r. 3–4: *eroissa ja samuoksissa on tiettyä staattisuutta*) ja epäkriittisenä (r. 5–6: *tulee vaikutelma, että naisten keittäminen ja äitiys ovat – –*

---

¹⁰⁴ Vrt. Waringiin (2007, erit. 372), joka on jakanut neuvoihin liittyvät selonteot (*accounts*) kahtia ongelmaperustaisiin (*problem-accounts*) ja hyötyperustaisiin (*benefit-accounts*) (ks. myös Svinhufvud 2008: 448). Myös retorikan tutkimuksessa ongelma- ja hyötyperustainen argumentointitapa on erotettu toisistaan. Esimerkiksi Kakkuri-Knuutila ja Halonen (1998) erottelevat toisistaan tekojen perustelemisen "niiden hyvien seurausten kautta" (mts. 89) ja tekojen perustelemisen "parhailaan vallitsevien ongelmallisten tilanteiden kautta" (mts. 94).

itsestäänselvyyksiä) sekä vanhanaikaisena (r. 8–10: "Keittäjänaisten kanssa" keskittyminen tuo myös hienoisen menneen maailman vivahteen). Nämä virkkeet ovat paitsi moittivia samalla myös argumentatiivisia: ne perustelevat parannusehdotusta osoittamalla työstä ongelmia. Myös siis tässä esimerkissä parannusehdotus on yhteydessä moitteisiin, mutta parannusehdotuksen etuasemaisuus moitteeseen nähden tuntuisi edellyttävän, että toimitoja tarkastellaan TOIMINTO–PERUSTELU-kuvion kehyksessä, ei ongelmanratkaisukuvion.

6.4.2 PARANNUSEHDOTUKSEN JA KEHUN KUVIOT

Seuraavaksi tarkastelen sellaisia parannusehdotuksia, jotka muodostavat toimintokuvion kehun ilmauksen kanssa. Toimintojen tavanomainen järjestys aineistossa on se, että kehu esitetään parannusehdotuksen edellä. Tällöin niitä voi olla mahdollista tulkita MYÖNNYTYS–TOIMINTO-kuvion kehyksessä: etuasemainen kehu myöntää tutkimuksessa toteutetun ratkaisun hyväksyttäväksi tai tietynasteisesti onnistuneeksi, minkä jälkeen parannusehdotuksessa esitellään vielä paremmaksi katsottu ratkaisuvaihtoehto. Myönnytyksen tehtävä on nostaa toisen toiminnon hyväksyttävyyttä tai uskottavuutta myöntämällä jokin sille vastakkainen näkökanta (jonkinasteisesti) paikkansapitäväksi tai hyväksyttäväksi (ks. lukua 5.3.2.2 ja siinä mainittuja lähteitä). Kun kehu ja parannusehdotus muodostavat myönnytyks kuvion, teoksessa toteutetun ja arvioijan ehdottaman ratkaisuvaihtoehdon välille hahmottuu tavanomaisesti skalarinen suhde kuten hyvä–parempi tai hyväksyttävä–ihanteellinen.

Selvimmän myönnytyks kuvio hahmottuu aineistossa silloin, kun kehu ja parannusehdotus on kytketty toisiinsa konsessiivisen konjunktion (esim. *mutta*) tai konnektiivin (esim. *kuitenkin*) avulla (ks. lukua 5.3.2.2). Myönnytyks kuviossa parannusehdotuksen tavanomainen muotoilu on prediktiivinen, sillä kehu ei oikeuta parannusehdotuksen esittämistä (toisin kuin moite) vaan päinvastoin sotii sitä vastaan. Tällöin vaihtoehtoratkaisun puolesta on erikseen argumentoitava esittelemällä sen etuja tai hyötyjä, minkä nimenomaan prediktiivinen muotoilu mahdollistaa.

Kehun ja parannusehdotuksen muodostamia myönnytyks kuvioita esiintyy sekä osa-alueen käsittelyissä ja loppuarvioissa. Seuraava esimerkki on osa-alueen käsittelystä, jossa esitellään ja arvioidaan tutkimusaineiston valintaa. Kehu on lihavoitu ja parannusehdotus sekä lihavoitu että kursivoitu.

(53)

1. || Ilmastopoliittisen järjestelmän osalta hän on rajannut lähdeaineiston
2. ilmastopoliittiseen, Kioto pöytäkirjaan ja sen toimeenpanosääntöihin eli niin
3. sanottuun Marrakeshin pakettiin, joka edellä kerrotuin tavoin vahvistettiin
4. Montrealissa pidetyssä Kioto pöytäkirjan osapuolten ensimmäisessä kokouksessa
5. vuonna 2005. **Rajaus on ymmärrettävä ja se muodostaa selkeän kokonaisuuden.**
6. *Lisäarvoa tutkimukselle olisi **kuitenkin** tuonut se, että Melkas olisi käyttänyt*
7. *tutkimusaineistona myös Kioto pöytäkirjan elinten käytäntöä.* Esimerkiksi
8. puhtaan kehityksen mekanismin hallintoneuvoston (CDM Executive Board),

9. yhteistäytäntöpanon ohjauskomitean (JI Supervisory Board), pöytäkirjan
10. noudattamista valvovan komitean (Compliance Committee) sekä pöytäkirjan artikla
11. 8 alaisten tarkastajien toiminta olisi tarjonnut mieleenkiintoista [sic!]
12. tutkimusaineistoa, joka olisi rikastuttanut tutkimusta. [L0903]

Katkelma alkaa virkkeellä, joka kuvaa tutkimuksen osa-aineiston koostumuksen (r. 1–4). Rivin 4 virkkeessä esitetään myönteinen arvio aineiston rajauksen onnistuneisuudesta eli kehu. Kehu on kuitenkin muotoiltu siinä määrin lieväksi ja maltilliseksi, että voitaisiin puhua hyväksynnän ilmauksesta. Toimintoa seuraa prediktiiviseksi muotoiltu parannusehdotus (r. 6–7): *että*-lausesubjektissa esitellään vaihtoehtoinen toimintatapa (tietynlaisen lisäaineiston käyttäminen) ja hallitsevassa KP-lauseessa sen hyöty (lisäarvon saaminen tutkimukseen). Parannusehdotukseen sisältyvän *kuitenkin*-konnektiivin avulla toimintoa käsitellään epäsymmetrisenä ja erilinjaisena suhteessa edeltävään kehuun: parannusehdotus esitetään ikään kuin kehusta huolimatta, ei sen luonnollisena seurauksena (vrt. ISK 2004: § 1139). Koska kehu on muotoilultaan maltillinen – ääri-ilmauksia ei ole (vrt. *rajaus muodostaa erittäin selkeän kokonaisuuden*) –, tekstiä on mahdollista lukea niin, että parannusehdotus esittää vaihtoehdon ratkaisulle, joka oli kyllä kehuun arvoinen muttei enempää. Tätä lukutapaa tukee se, että vaihtoehtoisen ratkaisun hyöty on muotoiltu KP-lauseessa ”lisäarvon” tuomiseksi, mikä presupponoi tutkimuksen ”arvoa sisältäväksi” jo nyky muodossaan. Esimerkissä toteutetun ja ehdotetun ratkaisun välille voi siis hahmottaa aste-eron: tutkijan toteuttama ratkaisu oli hyvä, mutta arvioijan ehdottama ratkaisu olisi ollut vielä parempi.

Seuraava esimerkki on edellisen kaltainen: prediktiiviseksi muotoillun parannusehdotuksen edellä on kehu, ja toimintojen välinen suhde on merkitty konsessiiviseksi. Tekstissä on meneillään osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan tutkimuksen viitekehystä. Arvioitava teos käsittelee Krohnin kirjailijajäsärsä, joihin lukeutuu rivillä 8 viitattava Aune.

(54)

1. || Analyysimetodien sijasta etäännytyksen välineinä toimii paremminkin
2. tutkimuskirjallisuus. Anne Boydin (2004) ja Norma Clarken (1990) tutkimukset
3. 1800-luvun anglosaksisista naiskirjoittajista antavat hedelmällisiä
4. vertailukohteita. Kirjoittamisen historian ulottaminen pitemmälle menneisyyteen
5. olisi *kuitenkin* antanut historiallista taustaa monille kirjoittamisen muodoille.
6. Erityisesti Margaret Ezellin (1993) tutkimukset 1600-luvun Englannin
7. naiskirjailijoista tarjoaisivat kiinnostavia historiallis-teoreettisia näkökulmia myös
8. suomalaisille tutkijoille. Esimerkiksi Aunen uskonnollisessa ystäväpiirissä kiertänyt
9. *Muukalaisten kirja* muistuttaa 1700-luvun herätysliikkeiden kollektiivista
10. kirjeenvaihtoa. Käsikirjoitusten kierrättämisen ja yhteistyökirjoittamisen juuret taas
11. juontavat renessanssin ja varhaisen uuden ajan käsikirjoituskulttuuriin. || [N0703]

Esimerkin parannusehdotusta edeltää kehuva virke, jossa tutkimuksessa hyödynnetyn tutkimuskirjallisuuden ilmaistaan tarjoavan ”hedelmällisiä vertailukohteita” tutkijan omille analyyseille (r. 2–4). Riveillä 4–5 seuraava parannusehdotus on edellisen esimerkin tavoin muotoiltu prediktiiviseksi: lauseen

subjekti esittelee vaihtoehtoratkaisun (*Kirjoittamisen historian ulottaminen pitemmälle menneisyyteen*) ja loppuosa sen hyödyt (– – *olisi kuitenkin antanut historiallista taustaa monille kirjoittamisen muodoille*). Edellisen esimerkin tavoin KP-lauseeseen sisältyy myös *kuitenkin*-konnektiivi, joka merkitsee parannusehdotuksen erilinjaiseksi toiminnoksi kehuun nähden: parannusehdotus vie tekstiä astetta kriittisempään suuntaan. Samalla se ohjaa tulkitsemaan parannusehdotuksen esittämisen syyksi sen, ettei toteutettua ratkaisua koeta täysin onnistuneeksi tai parhaaksi mahdolliseksi – vaikka se kehuun ansaitseekin. Parannusehdotusta seuraa konditionaalimuotoinen täsmennys, jossa suositellaan aivan tietyn tutkijan tuotantoa (r. 6–8). Tällä kertaa suositus on kuitenkin muotoiltu yleispäteväksi: tempuksena on preesens, ja ”hyötyjiksi” on merkitty alan suomalaistutkijat yleisesti (*Erityisesti Margaret Ezellin (1993) tutkimukset – – tarjoaisivat kiinnostavia – – näkökulmia myös suomalaisille tutkijoille*).

Prediktiivisen muotoilun lisäksi myös optatiivinen muotoilu on tavanomainen myönnytyskuviossa esiintyville parannusehdotuksille. Optatiivisen muotoilun avulla ehdotettua toimintatapaa käsitellään sellaisena, joka olisi ollut arvioijalle (ja kenties muullekin tiedeyhteisölle) mieluinen (ks. lukua 6.3.2). Seuraavassa esimerkissä optatiiviseksi muotoillun parannusehdotuksen (lihavoitu ja alleviivattu) edellä on osoitettu ymmärrystä tutkijan tekemää ratkaisua kohtaan (lihavoitu). Katkelma on poimittu osa-alueen käsittelystä, jossa tarkastellaan arvioitavan teoksen menetelmällisiä valintoja.

(55)

1. || Tutkimuseettisistä syistä tekstissä ei paljasteta, mistä kaupungista vastaajat ovat tai
2. mitä puoluetta he edustavat. Tarkoituksena on ollut – **hyvin ymmärrettävistä**
3. **syistä** – suojella erityisesti sellaisten vastaajien henkilöllisyyttä, jotka olisivat
4. asemansa vuoksi helposti tunnistettavissa. Tästä huolimatta paikoitellen heräsi
5. ajatus, *että olisi ollut kiinnostavaa tietää, minkä kokoiseen kaupunkiin tai mihin*
6. *poliittiseen ryhmittymään vastaaja mielipiteineen sijoittuu*. Näin erityisesti
7. kiintiösäännöksen vastustusta käsittelevässä luvussa, jossa todettiin olevan
8. tyypillistä, että omassa puolueessa kiintiöiden kanssa on selvitty mukavasti, mutta
9. muissa puolueissa sen sijaan on vakaviakin ongelmia. || [N0803]

Parannusehdotusta edeltävissä virkkeissä raportoidaan, millaisia taustatietoja tutkimuksessa haastatelluista henkilöistä ei ole paljastettu ja mistä syystä (r. 1–4). Ratkaisua kohtaan osoitetaan ymmärrystä ajatusviivoin erotetussa jaksossa (r. 2–3: *Tarkoituksena on ollut – **hyvin ymmärrettävistä syistä** – suojella* – –). Riveille 5–6 sijoittuvassa KP-lauseessa ilmaistaan kuitenkin ”paikoitellen herännyttä” kiinnostusta sellaista taustatietoa kohtaan, joka ei olisi suoraan paljastanut haastateltujen henkilöiden kotipaikkaa tai puoluekantaa. KP-lause on tulkittavissa kautta rantain esitetyksi parannusehdotukseksi. Varovainen muotoilu resonoi sen kanssa, että tutkijan ratkaisua kohtaan on juuri aiemmin osoitettu ymmärrystä. Kappaleen viimeisessä virkkeessä täsmennetään, missä kohdin tutkimusta puuttuvista taustatiedoista olisi ollut erityisesti hyötyä (r. 6–9). Kappaleen kokonaisuuden kannalta parannusehdotus on siis

tulkittavissa arvioijan ”pääväitteeksi”, johon nähden edeltävä ymmärryksen osoitus on tulkittavissa myönnyttäväksi.

Seuraavassa esimerkissä kehua ja parannusehdotusta on edellisiä esimerkkejä vaikeampi asettaa myönnytyskuvioon, sillä parannusehdotuksen ilmaisevaan KP-lauseeseen sisältyy konsessiivinen *joskin*-konjunktio. Se ohjaa tulkitsemaan ehdotusta eräänlaisena sivuhuomautuksena suhteessa edeltävään kehuun ilmaukseen (ks. ISK 2004: § 1141). Toisin sanoen kehulle annetaan nyt enemmän painoarvoa kuin parannusehdotukselle. Esimerkki on osa loppuarviota.

(56)

1. || Edellä on pistemäisesti ja kirjoittajan omien tutkimusintressien mukaisesti
2. käsitelty Tapanin ja Tolvasen teoksen tiettyjä perusratkaisuja ja osa-alueita. Kuten
3. kirja-arvosteluun kuuluu, kriittisiäkin havaintoja on esitetty ja kirjan tiettyjä tämän
4. kirjoittajan subjektiivisten näkemysten perusteella arvioituja puutteita on arvosteltu.
5. Yleisarvio Tapanin ja Tolvasen teoksesta on kuitenkin positiivinen. Se on lunastanut
6. paikkansa tärkeiden rikosoikeuden yleisesitysten joukossa. **Kiitoksen ansaitsee**
7. **myös kirjan helppolukuisuus – *joskin paikoin tekstiä olisi voinut hieman***
8. ***tiivistää***. Tällainen hieman löyhempi kirjoittamistapa on kuitenkin
9. lukijaystävällinen. Toivoa sopii myös, että Tapanin ja Tolvasen kirja avaa tietä
10. laajemmalle suomalaiselle rikosoikeustieteelliselle vastuuooppia koskevalle
11. keskustelulle. Kirjalla ja sen sisällöllä on siihen edellytykset. || [L0903]

Parannusehdotuksena toimiva KP-lause on osa lauseyhdistelmää, jonka etummaisessa osassa kehua arvioitavan teoksen luettavuutta. Parannusehdotuksena tuodaan esiin teoksen jonkinasteinen tiivistäminen. KP-lauseeseen sisältyvä *joskin*-konjunktio ohjaa kuitenkin tulkitsemaan parannusehdotusta painoarvoltaan vähäisempänä toimintona kuin edeltävää kehua: kyse on vain sivuhuomautuksesta. Tätä toissijaisuuden merkityspiirrettä vahvistaa KP-lauseeseen sisältyvä rajaava ja pehmentävä aines, jonka avulla ilmaistaan, ettei parannustarvetta katsota kovin suureksi (r. 7–8: *joskin paikoin tekstiä olisi voinut hieman tiivistää*). Parannusehdotuksessa voi siis nähdä kulkevan tietynlaisen vähäisyyden ja lievyyden merkitysprosodian siitä huolimatta, että ehdotus on syntaktiselta muotoilultaan deonttinen. Lisäksi parannusehdotusta seuraavassa virkkeessä ehdotus vedetään oikeastaan takaisin tuomalla esiin ”löyhemmän kirjoitustavan” myönteiset puolet (r. 8–9). Tällainen tietynasteinen häilyminen vastakkaisten kantojen välillä tuo tekstiin suunnittelelmattomuuden tuntua: arvioija ikään kuin työstää ja tarkistaa mielipidettään tekstin edetessä (häilymisestä lukiolaisten mielipideteksteissä ks. I. Mikkonen 2010: 174–179).

Edellä käsitellyissä esimerkeissä kehuun ja parannusehdotuksen suhde oli siis merkitty konsessiiviseksi. Aineistossa on kuitenkin myös tapauksia, joissa toimintojen välille on rakennettu additiivinen eli jatkava tai listaava suhde (additiivisuudesta ks. Kalliokoski 1989; ISK 2004: § 1092). Kun KP-lauseessa ilmaistu parannusehdotus on kytketty edeltävään kehuun ilmaukseen additiivisesti, toiminnoissa kuvattuja ratkaisuvaihtoehtoja käsitellään samanarvoisina

ja toisiaan täydentävinä. Tällöin myönnytyskuvion käyttäminen tulkintakehyksenä ei ole mahdollista, vaan kehu ja parannusehdotus asettuvat jonkinlaiseen listasuhteeseen. Seuraavassa esimerkissä additiivisen suhteen merkittävänä toimii KP-lauseeseen sisältyvä *myös*-adverbi (ks. ISK 2004: § 1097). Katkelmassa on meneillään osa-alueen käsittely, jossa tarkastellaan arvioitavan tutkimuksen toteutustapaa.

(57)

1. || Oikeusdogmaattisen tutkimusotteen lisäksi väitöskirjassa myös oikeusvertaileva ja
2. veropoliittinen tutkimusote tulevat esille. Verosuunnittelunkaan näkökulmaa ei
3. unohdeta. Väittelijän omaksuma asenne oikeusvertailun osalta on toimiva; muiden
4. valtioiden lainsäädännöllisiä järjestelyjä selvitetään kussakin asiayhteydessä
5. erikseen eikä esimerkiksi omassa, erilliseksi jäävässä luvussaan. Näin on myös
6. veropoliittisen tarkastelutavan osalta. Verosuunnittelunäkökulman merkitys työssä
7. on myös riittävä, vaikka se olisi kaivannut tuekseen kuitenkin enemmän
8. veroekonomisia laskelmia. **Mielenkiintoista empiiristä aineistoa tarjoaa teoksen**
9. **kyselytutkimuksen tulokset. *Ehkäpä empirian ulottaminen myös***
10. ***verotuskäytännön tai julkaisemattomien oikeustapausten puolella olisi voinut***
11. ***myös tuoda esille uusia näkökulmia tutkimusteeman toteuttamiseen.*** || [L0903]

Riveille 1–8 sijoittuvissa virkkeissä esitellään ja evaluoidaan arvioitavan väitöskirjan menetelmäratkaisuja, pääasiassa myönteiseen sävyyn. Tämän jälkeen huomio siirretään työssä toteutettuun kyselytutkimukseen, jonka tuloksia niin ikään kehuaan: niiden arvioidaan tarjoavan ”mielenkiintoista empiiristä aineistoa” (r. 8–9). Kehua seuraa prediktiiviseksi muotoiltu parannusehdotus, jossa esitellään vaihtoehtoisena ratkaisuna se, että empiiristä analyysia olisi tehty enemmänkin. Parannusehdotukseen sisältyvä *myös*-adverbi ohjaa tulkitsemaan parannusehdotusta jatkavana toimintona suhteessa edeltävään kehuun. Tällöin ehdotettu ratkaisu hahmottuu yhteensopivaksi toteutetun ratkaisun kanssa: kyse ei ole tutkijan ratkaisun korvaamisesta paremmalla vaan eräänlaisesta jälkikäteisestä ideoinnista, johon ei sisälly kritisoiivia implikaatioita. Tätä ideoinnin vaikutelmaa vahvistaa KP-lauseeseen sisältyvä *ehkäpä*-ilmaus. Sen avulla parannusehdotusta käsitellään tentatiivisena: parannusehdotus on tulkittava ideaksi tai ”heitoksi”, jota ei ole ehkä mietitty loppuun asti ja jonka hyödyllisyydestä arvioija ei mene takuuseen. Erityisesti liitepartikkelin *-pa* voi tulkita tuovan parannusehdotuksen korosteisen ehdottavaa sävyä (vrt. partikkelin merkitykseen imperatiivilauseissa kuten *maistapa tätä*; ISK 2004: § 835).

6.4.3 PARANNUSEHDOTUKSEN JA ESITTELYN KUVIOT

Seuraavaksi tarkastelen sellaisia parannusehdotuksia, jotka asettuvat toimintokuvioon esittelyn kanssa. Esittely on ominainen toiminto osa-alueen käsittelyille, mutta lopputarkastelussa se on harvinaisempi (ks. lukua 6.4.1).

Toisin kuin edellä tarkastellut moitteen ja kehun toiminnot, esittely on läh-
tökohtaisesti ei-evaluatiivinen toiminto. (Eksplisiittisen) evaluaation ilmauk-
sen puuttuminen tekstiyhteydestä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että arvioijan
näkemys tutkimuksessa toteutetusta ratkaisusta hahmottuisi ”neutraaliksi”
saati parannusehdotuksen tulkinnan kannalta irrelevantiksi. Päinvastoin, pa-
rannusehdotuksen tulkinta edellyttää aina ymmärrystä siitä, millä tavoin eh-
dotettu ratkaisu on suhteutettu toteutettuun ratkaisuun (esim. ’hyväksyttävä-
epähyväksyttävä’ vs ’ihanteellinen-hyväksyttävä’). Esittelyn ja parannusehdo-
tuksen muodostamille toimintokuvioille onkin ominaista lähinnä se, että to-
teutetun ratkaisun evaluointi on jätetty enemmän tai vähemmän implisiit-
tiseksi ja lukijan pääteltäväksi.

Yleensä parannusehdotuksen ilmaus mahdollistaakin ainakin jonkinlaisen
päätelmän tekemisen siitä, minkä tyyppinen ongelma tai puute kohteessa on,
samaan tapaan kuin moitteen ilmauksesta voi monesti päätellä ainakin jotain
siitä, minkä tyyppistä parantelua ja korjausta kohde olisi kaivannut (vrt. Svin-
hufvud 2008: 448). Esimerkiksi Tuppurainen (1991: 118) on tulkinnut moitti-
vasti käytettyjä kieltolauseita niin, että ne ilmaisevat implikaationaan käsityk-
sen siitä, millaista toiminnan pitäisi tai olisi pitänyt olla: ”vallitsevan asiainti-
lan rinnalle tarkastellaan mahdollista maailmaa, joka muotoutuu arvostuk-
sista, asioista sellaisina kuin niiden pitäisi olla” (ks. myös Jacoby & Gonzales
2002: 131). Kauppinen (1998: 92–95, 189–190) puolestaan on nimittänyt pa-
heksuntarakenteeksi sellaista KP-konstruktiota, joka on ilmisubjektiton ja ver-
bialkuinen: *et ois muistuttanu* [matikan kokeista] (mts. 92), *ois pysyny töistä
pois sitte* (mts. 189).¹⁰⁵

Ei-evaluatiivista esittelyn ilmausta seuraavat KP-lauseet hahmottuvatkin
aineistossa usein eräänlaisiksi moitteen ja parannusehdotuksen risteymiksi,
sillä ne tuovat tekstiin uutena tietona myös sen, että arvioinnin kohteessa on
jokin ongelma tai puute. Tällöin toimintojen työnjaon tulkinta ONGELMA–RAT-
KAISU-kuvion (ks. lukua 6.4.1) kehyksessä ei ole luontevaa, sillä sekä ongelma
että ratkaisu esitellään samanaikaisesti jälkimmäisessä toiminnossa. Astetta
luontevammalta tulkintakehykseltä tuntuu ESITTELY–EVALUOINTI-kuvio, jossa
etummainen toiminto esittelee jotakin, johon jälkimmäinen toiminto sitten
ottaa jollakin tavoin kantaa: moittii, kehuu, hyväksyy, kiistää, kyseenalaistaa
tms. (ks. lukua 5.3.2.1; vrt. Makkonen-Craig 2005: 86–97). Kun kuvion EVA-
LUOINTI-osa toteutetaan KP-lauseen avulla, kyse on samanaikaisesti sekä moit-
teen että parannusehdotuksen esittämisestä. Moittiminen KP-lauseen avulla
on kuitenkin aina implisiittistä, sillä KP-lause tarjoaa ainoastaan vihjeitä siitä,

---

¹⁰⁵ Kauppisen tarkastelema rakenne tuntuisi olevan sukua deonttisen ja praktisen välttämättömyy-
den ilmauksille (vrt. muotoiluihin *sun ei ois pitäny muistuttaa mua*; *sun ois pitäny pysyä töistä pois
sitte*). Oman tulkintani mukaan rakenteelle on ominaista ennen muuta reaktiivisuus (eikä ehkä niinkään
paheksuvuus): verbialkuisuus kertoo sen olevan resurssi, jonka avulla voidaan reagoida esiin noussee-
seen ongelmaan (verbialkuisuudesta ja reaktiivisuudesta ks. ISK 2004: § 1386). Konditionaalinen perfektin
avulla tätä ongelmaa käsitellään sellaisena, jolle ei enää voi mitään. Paheksunnan lisäksi (esim. *et ois
muistuttanu*) rakenteella voidaan esittää myös esimerkiksi jälkiviisauksia, kuten mainoslauseessa *olisit
käynyt Specsaversilla*.

mikä toteutetussa ratkaisussa katsotaan olevan ongelmana. Seuraavassa esimerkissä vihjeitä antaa etenkin KP-lausetta täydentävä interrogatiivilause, joka implikoi, että tutkimukseen on jäänyt tiedollinen aukko.

(58)

1. || Sivulla 170 väittelijä mainitsee osakassopimukseen usein otettavan ehdon, jonka
2. mukaan osapuolilla on oikeus lunastaa osakkeita omistavan työntekijän osakkeet
3. irtisanomisen yhteydessä. **Asiaa olisi voinut eritellä hieman ainakin sen mukaan,**
4. **onko irtisanomisperuste olemassa vai ei.** || [L0806]

Esimerkin virkkeiden työnjako jäsenyy ESITTELY–EVALUOINTI-kuvion kehyyksessä: ensimmäinen virke esittelee kohteen, jota jälkimmäisessä virkkeessä sitten evaluoidaan. Kohteeksi asetetaan erään sopimusehdon käsittely arvioitavassa tutkimuksessa. EVALUOINTI-osana toimiva KP-lause ei suorasanaisesti moiti käsittelyä (vrt. muotoiluun kuten *käsittely on hieman epätarkkaa*) vaan ehdottaa siihen parannusta, jonka pohjalta moite on pääteltävissä. Päätelyä ohjaa KP-lausetta täydentävä interrogatiivilause, joka vihjaa tutkimuksen ongelmaksi sen, ettei tutkittavan sopimuksen lisäehtoja ole huomioitu (r. 4: *onko irtisanomisperuste olemassa vai ei*). Esimerkin KP-lauseen voi siis nähdä tekävän tekstissä samanaikaisesti kahta työtä: se ehdottaa työhön parannusta ja niin tekemällä implikoi toteutetun ratkaisun ongelmalliseksi.¹⁰⁶ Kun moite ilmaistaan tällä tavoin parannusehdotuksen kautta, kielteinen kanta voidaan jättää rivien väliin, mikä voi palvella monenlaisia vuorovaikutustarpeita – esimerkissä kenties pyrkimystä tiiviiseen ilmaisuun. Esimerkin kappale on nimittäin osa *Yksityiskohdiksi* otsikoitua kokonaisuutta, jota hallitsevat yllä olevan kaltaiset lyhyet, ESITTELY–EVALUOINTI-kuviolle rakentuvat kappaleet.

Niin ikään seuraavassa esimerkissä KP-lause näyttäisi asettuvan osaksi ESITTELY–EVALUOINTI-kuviota, jossa se yhtäältä implikoi moitteen, toisaalta eksplikoii parannusehdotuksen (kursivoinnit alkuperäiset).

(59)

1. || Viimeiset kaksi lukua liittyvät menettelyyn, ja niissä käydään läpi *ennakko-*
2. *perintäjärjestelmän* pääpiirteet, *työnantajan sosiaaliturvamaksu* sekä varsinainen
3. *verotusmenettely*. **Esitys olisi saattanut olla tältä osin jäntevämpi, jos siinä olisi**
4. **keskitytty yksinomaan tuloverotuksen toimittamista koskeviin**
5. **menettelysäännöksiin.** || [L0806]

Edellisen esimerkin tavoin kappale rakentuu kahdesta virkkeestä, joiden työnjaoksi hahmottuu se, että ensimmäinen esittelee tutkimuksen sisältöä ja jälkimmäinen evaluoi sen onnistuneisuutta. Evaluointi toteutetaan jälleen impliisiittisesti, parannusehdotuksen esittämisen kautta. Parannusehdotus on muotoiltu konditionaalisen KP-lauseyhdistelmän avulla prediktiiviseksi: ehtolauseessa esitellään vaihtoehtoinen ratkaisu (vain tiettyihin säännöksiin keskittyminen) ja hallitsevassa lauseessa sen hyöty (tutkimuksen jäntevöityminen).

---

¹⁰⁶ Toimintojen monikasvoisuuteen on kiinnitetty huomiota myös keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa (Schegloff 2007: 9; Levinson 2013: 118–119).

Kokonaisuudessaan parannusehdotus ohjaa tulkitsemaan tutkimuksen ongelmaksi rönsyilevyyden. Prediktiivinen muotoilu kuitenkin vihjaa, ettei rönsyilevyys ole kaikkein pahimman laatuista, muutoinhan parannusehdotus olisi kenties muotoiltu deonttiseksi (esim. *esitystä olisi pitänyt jäntevöittää*). Kuten edellisessä esimerkissä näitä evaluatiivisia näkemyksiä ei kuitenkaan kirjoiteta auki, vaan ne jätetään eräänlaisiksi ennakkoehdoksi tai lähtökohdiksi, jotka lukijan on huomioitava parannusehdotusta tulkittaessaan.

Seuraavassa esimerkissä moitteen ilmaiseminen implisiittisesti, parannusehdotuksen kautta voi nähdä rakentavan katkelmaan tietynlaista hienotunteisen kritikoinnin sävyä, jota ylläpidetään myös KP-lausetta ympäröivässä tekstissä.

(60)

1. *Kansojen oikeuden* päättää Juha Sihvolan vakuuttava ”Kansojen oikeuden filosofinen tausta” -kirjoitus. Sihvola esittää esseessään sivuhuomautuksena
2. näkemyksen, jonka mukaan *Kansojen oikeus* on melko itsenäinen teos Rawlsin
3. tuotannossa (s. 271). **Tämän väitteen Sihvola olisi voinut perustella**, koska hänen
4. oman kirjoituksensakin lukuisat ansiokkaat kohdat viittaavat erilaiseen tulkintaan.
5. [S0703]

Esimerkin ensimmäinen virke esittelee arvioitavan teoksen lopussa olevan kirjoituksen ja esittää siitä myönteisen kokonaisarvion (r. 1–2). Tämän jälkeen esitellään kirjoituksen yksityiskohtia referoimalla tietyille sivulle paikannettu väite (r. 2–4). Väitteeseen otetaan kantaa KP-lauseessa (lihavoitu), joka niin muodoin asettuu ESITTELY–EVALUOINTI-kuvioon edeltävän virkkeen kanssa. KP-lauseessa ehdotetaan, että väitettä olisi perusteltu, mikä implikoi, ettei väitettä pidetä järin uskottavana. Ehdotuksen puolesta argumentoidaan *koska*-lauseessa, jossa huomautetaan, ettei referoitu väite ole linjassa kirjoituksen ”lukuisten ansiokkaiden kohtien” kanssa (r. 4–5). Perusteluun upotettu kehu sävyttää kritikoinnin hienotunteiseksi tai kunnioittavaksi: tutkijaa ei ikään kuin haluta suotta loukata tai parjata. Samanlaista sävyä rakentaa *-kin*-liitepartikkeli, jonka avulla vain hienovaraisesti vihjataan, että tutkijan väite on ristiriidassa myös tiedeyhteisössä vallitsevan näkemyksen kanssa (r. 4–5: *koska hänen oman kirjoituksensakin – – kohdat viittaavat erilaiseen tulkintaan*). Tähän hienotunteisuuden merkitysprosodiaan istuu hyvin se, ettei tutkijan väitettä ole EVALUOINTI-osassa suorasanaisesti moitittu, vaan moite on esitetty parannusehdotuksen kautta. Prosodiaan istuu edelleen myös se, että ESITTELY-osassa kritisoitava väite on kategorioitu ”sivuhuomautukseksi” (r. 2), siis kokonaisuuden kannalta vähäpätöiseksi asiaksi. Esimerkissä toimintojen muotoilujen voi siis nähdä resonoivan keskenään; KP-lause hahmottuu yhdeksi resurssiksi, jonka avulla esimerkissä pidetään yllä eräänlaista hienotunteisen kritikoinnin sävyä tai prosodiaa.

Edellä on tarkasteltu KP-lausein esitettyjä parannusehdotuksia, jotka ovat yhteydessä ei-evaluatiiviseen esittelyn toimintoon. Aina ei ole kuitenkaan helppoa tai edes mahdollista erottaa, onko parannusehdotuksen seuralainen luonteeltaan esittelevä vai evaluoiva. Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä KP-

lauseen edellä on virkkeitä, joissa ei esitetä suorasanaisia moitteita mutta jotka silti antautuvat varsin evaluatiiviselle tulkinnalle, mikäli niitä tulkitsee tieteen tekijän silmin.

(61)

1. || Kirjoittaja käsittelee laajasti (kuuden sivun verran) ratkaisua KHO 2006:102
2. sivulta 343 alkaen. Kirjoitusote on hyvin kriittinen KHO:n linjaa kohtaan, mutta
3. valituksen ensiasteena ratkaiseen Maaseutuelinkeinojen valituslautakunnan
4. perustelutapa saa ymmärrystä osakseen. Väitöstilaisuudessa selvisi, että kirjoittaja
5. oli valituslautakunnassa asiaa ratkaisemassa. **Tutkimuseettisesti tämä yhteys olisi**
6. **tullut tuoda esille.** || [L0905]

KP-lausetta edeltäviä virkkeitä on yhtäältä mahdollista lukea faktapohjaisina esittelyinä tutkijan toiminnasta ja väitöstilaisuuden tapahtumista, sillä niissä ei ainakaan suorasanaisesti evaluoida tutkijan toiminnan onnistuneisuutta tai hyväksyttävyyttä, vaikkakin *mutta*-konjunktio rivillä 2 ohjaa tulkitsemaan tutkijan tekemiä ratkaisuja toisilleen vastakkaisina. Tällöin kappaleen lopussa olevan KP-lauseen suhde edeltävään tekstiin olisi edeltävien esimerkkien tapaan tulkittavissa ESITTELY–EVALUOINTI-kuvion kehyksessä. Toisaalta etenkin katkelman kolmatta virkettä (r. 4–5) on mahdollista tulkita myös kuvauksena tieteen normien vastaisesta toiminnasta: jos tutkijan sidonnaisuus tutkimuskohteeseensa kävi ilmi vasta väitöstilaisuudessa, tutkija ei ole selvästikään toiminut tieteen periaatteiden mukaisesti (ks. TENK 2012). Tiedeyhteisöllisesti tämä tulkinta tuntuu jopa välttämättömältä: kuvattuun asiointilaan on tutkijan positiosta vaikea suhtautua neutraalisti (vrt. Martin & White 2005: 61–62). Tästä näkökulmasta virke olisi siis tulkittavissa myös implisiittiseksi, tiedeyhteisöllisesti tunnistettavaksi ongelman osoitukseksi, ja tällöin se muodostaisi ongelmanratkaisukuvion sitä seuraavan KP-lauseen kanssa. Martinin ja Whiten (mts. 67) termin voitaisiin puhua vihjatusta (*invoked*) evaluoinnista.

6.4.4 YHTEENVETO

Edellä olen tarkastellut, millaisia toimintokuvioita KP-lauseilla ilmaistut parannusehdotukset muodostavat niitä ympäröivien toimintojen kanssa ja millä tavoin toimintaympäristö vaikuttaa parannusehdotuksen muotoiluun. Rajasin tarkastelun sellaisiin kaksiosaisiin toimintokuvioihin, joissa esiintyy parannusehdotuksen lisäksi joko moite, kehu tai esittely. Esittelyn määrittelin ei-evaluatiiviseksi toiminnoksi, jossa referoidaan tai muulla tavoin esitellään tutkimuksen sisältöä ja ratkaisuja neutraaliin sävyyn. Toimintavaiheiden puolesta rajasin tarkastelun osa-alueen käsittelyn ja loppuarvion vaiheisiin, mitä perustelin sillä, että kirja-arvion aloittavassa yleisesittelyssä parannusehdotuksilla on vain marginaalista käyttöä.

Hyvin tavanomainen parannusehdotuksen seuralaistoiminto on moite. Kun moite esitetään parannusehdotuksen edellä, toimintojen välistä työnjakoa on mahdollista tulkita ONGELMA–RATKAISU-toimintokuvion kehyksessä.

Moite tekee parannusehdotuksen esittämisen relevantiksi, sillä se osoittaa arvioinnin kohteesta puutteen tai ongelman mutta ei ainakaan välttämättä kerro, millainen ratkaisu olisi ollut hyväksyttävä tai toimiva. Järjestyksen ollessa päinvastainen parannusehdotuksen ja moitteen suhde hahmottuu argumentatiiviseksi: jälkimmäisenä oleva moite perustelee parannusehdotusta ongelmaperustaisesti eli esittelemällä toteutetun ratkaisun ongelmia. Ongelmanratkaisukuviossa olevan moitteen ja parannusehdotuksen kiinteästä suhteesta kertoo se, ne muotoillaan vuorovaikutukselliselta sävyiltään yhteneviksi: mitä vahvemmaksi moite on muotoiltu, sitä vahvemmaksi parannusehdotuksen muotoillaan. Deonttinen muotoilu on sitä odotuksenmukaisempi, mitä vahvemmaksi moite on muotoiltu. Prediktiivistä muotoilua käytetään usein silloin, kun moite on muotoiltu lieväksi tai kun sitä seuraa myönnytyksen ilmaus.

Moitteen ja parannusehdotuksen muodostamia ongelmanratkaisukuvioita esiintyy sekä osa-alueen käsittelyn että loppuarvion vaiheissa. Erona on kuitenkin se, että osa-alueen käsittelyssä moite asettuu yleensä myös ESITTELY-EVALUOINTI-kuvioon sitä edeltävän tekstinosan kanssa.

Toisena parannusehdotuksen seuralaistoimintona tarkastelin kehua, jonka piiriin luin myös hyväksynnän. Tavanomaista on, että parannusehdotus on merkitty konsessiiviseksi sitä edeltävään kehuun nähden. Tällöin toimintoja on mahdollista tulkita MYÖNNYTYKSEN TOIMINTO-kuvion puitteissa: etummainen kehu myöntää tutkimuksessa toteutetun ratkaisun hyväksyttäväksi tai tietynasteisesti onnistuneeksi, minkä jälkeen parannusehdotuksessa esitellään vielä paremmaksi katsottu ratkaisuvaihtoehto. Tällöin toteutetun ja ehdotetun ratkaisun välille hahmottuu siis skalaarinen suhde (esim. hyvä–parempi, hyväksyttävä–ihanteellinen). Myönnytykskuviossa parannusehdotuksen tavanomainen muotoilu on prediktiivinen, sillä kehu ei oikeuta parannusehdotuksen esittämistä vaan päinvastoin sotii sitä vastaan. Tällöin vaihtoehtoista ratkaisua on erikseen kaupiteltava esittelemällä sen etuja tai hyötyjä, mihin prediktiivinen muotoilu on omiaan. Myönnytykskuvio ei ole mahdollinen tulkintakehys silloin, kun kehu ja parannusehdotus on asetettu additiiviseen (‘ja’) suhteeseen. Tällöin kehuun ja parannusehdotuksen välille hahmottuu jonkinlainen listasuhde, ja toteutettua ja ehdotettua ratkaisua käsitellään samanarvoisina ja toisiaan täydentäviä (‘hyvä–hyvä’).

Esittelyn ilmaukseen yhteydessä olevat KP-lauseet ovat aineistossa eräänlaisia moitteen ja parannusehdotuksen risteymiä, sillä ne tuovat tekstiin uutena tietona myös sen, että arvioinnin kohteessa on jokin ongelma tai puute. Moittiminen KP-lauseen avulla on kuitenkin aina implisiittistä, sillä vaihtoehtotodellisuudessa liikkuva KP-lause voi tarjota ainoastaan vihjeitä siitä, mikä toteutetussa ja todellistuneessa ratkaisussa katsotaan olevan vikana. Koska esittely on ei-evaluatiivinen toiminto, esittelyn ja parannusehdotuksen välistä suhdetta ei ole luontevaa tulkita ongelmanratkaisukuvion kehäyksessä. Asetta luontevammaksi tulkintakehykseksi osoittautui ESITTELY-EVALUOINTI-kuvio, jossa etummainen toiminto esittelee jotakin, johon jälkimmäinen toiminto ot-

taa jollakin tavoin kantaa. Moitteen ilmaiseminen implisiittisesti, parannusehdotuksen kautta voi palvella monenlaisia vuorovaikutustavoitteita. Aineistossa sen avulla voidaan rakentaa esimerkiksi vaikutelma hienotunteisesta kritikoinnista: kielteiset asiat jätetään rivien väliin, lukijan pääteltäväksi. Se voi palvella myös pyrkimystä mahdollisimman tiiviiseen ilmaisuun.

6.5 YHTEENVETO

Tässä luvussa olen tarkastellut konditionaalin perfektissä (KP) olevia lauseita ja lauseyhdistelmiä parannusehdotuksen ilmauksina. Tällaiset ilmaukset rakentavat akateemisille kirja-arvioille ominaista moniäänisyyttä, sillä ne tuovat arvioitavassa tutkimuksessa toteutetun ratkaisun rinnalle vaihtoehdoisen, arvioijan kannattaman ratkaisun. Kyse on siis reaktiivisesta toiminnosta, joka esitetään tilanteessa, jossa on jo tehty jokin ratkaisu tai valinta. Samalla KP-lausein ilmaistut parannusehdotukset rakentavat kirja-arvioigenerelle tunnusomaista jälkikäteisen arvioinnin merkityspiirrettä: konditionaaln perfektin avulla parannuksen kohdetta käsitellään sellaisena, joka ei ole enää parannettavissa. Konditionaaln preesensia käytetään parannusehdotusten esittämiseen aineistossa lähinnä silloin, kun arvioitavana on teos, josta oletetaan otettavan uusia painoksia. Parannusehdotus-käyttö on aineiston KP-lauseille vallitseva. Marginaalisesti KP-lauseita käytetään muun muassa referointiin ja argumentointiin.

Aineiston parannusehdotukset ovat jaettavissa muotoilukeinojensa puolesta kolmeen pääryhmään: deonttis-dynaamisiin (*olisi ollut syytä tehdä x*), optatiivisiin (*olisin toivonut, että olisi tehty x*) ja prediktiivisiin (*x:n tekeminen olisi parantanut Y:tä*). Deonttis-dynaamisen muotoilun avulla vaihtoehdoista toimintatapaa käsitellään (eriateisesti ja eri painotuksin) suositeltavana ja toteuttamiskelpoisena, optatiivisen muotoilun avulla mieluisana ja prediktiivisen muotoilun avulla seurauksiltaan hyödyllisenä. Etenkin deonttisesti painottunut muotoilu mahdollistaa parannusehdotuksen ankkuroinnin tiedeyhteisön normeihin, siinä missä optatiivinen muotoilu mahdollistaa parannusehdotuksen esittämisen asiantuntijan äänellä. Prediktiivisille parannusehdotuksille on ominaista argumentoituus: parannusehdotusta kaupitellaan tuomalla esiin sen välinearvo.

Parannusehdotusten muotoilukeinojen tarkastelu toi esiin kiinnostavia yhtymäkohtia sellaisten syntaktisten rakenteiden välille, joita ei ole kieliopissa perinteisesti pidetty toistensa sukulaisina. Esimerkiksi prediktiivisiä parannusehdotuksia esitetään aineistossa sekä 'jos–niin'-lauseyhdistelmin (esim. *jos olisi tehty x, y olisi parantunut*) sekä transitiivilausein, joiden subjektina on verbin nominaalistus (esim. *x:n tekeminen olisi parantanut y:tä*). Erona on lähinnä se, että transitiivilauseessa ehtosuhde on puettu tiiviimpään kieliasuun. Parannusehdotusten tutkija näkee sukulaisuutta myös tietynlaisten eksistentiaalilauseiden (esim. *x:stä olisi löytynyt apua y:hyn*) ja tavan adverbiaalain sisältävien modaalilauseiden välillä (*y olisi voitu toteuttaa tekemällä x*).

Deonttisesti painottuneiden parannusehdotusten tutkiminen puolestaan tuo esiin sen, että parannusehdotuksen ja yhteisön normien suhde ei välttämättä ole suoraviivainen, sillä parannusehdotukset ovat (ainakin kirja-arvioissa) ensisijaisesti ratkaisuehdotuksia paikallisiin, ainutkertaisiin ongelmiin, eivät yleisten normien kuvauksia. Parannusehdotusten tulkinnessa tarvitaan monesti tietoa sekä tieteenteon yleisistä normeista että niistä spesifeistä ongelmista, joita arvioitavassa tutkimuksessa on katsottu olevan. Deonttiset parannusehdotukset ovatkin tutkimukseni valossa enemmän sukua johdannaisen velvollisuuksien kuin normien kuvauksille. Johdannainen velvollisuus on sellainen, joka täytyy suorittaa, jotta pystyttäisiin täyttämään jokin astetta yleisemmän tason velvollisuus.

Toimintokuvioiden näkökulmasta tarkastelin parannusehdotusten suhdetta kolmeen seuralaistoiintoon: moitteeseen, kehuun ja esittelyyn. Moitteille ominaisimmaksi toimintokuvioiksi hahmottui ongelmanratkaisukuvio, kehuille myönnytyskuvio ja esittelyille ESITTELY–EVALUOINTI-kuvio. Aineiston valossa toimintokuvio vaikuttaa siihen, millainen parannusehdotuksen odotuksenmukainen muotoilu on. Esimerkiksi ongelmanratkaisukuviossa esiintyy usein deonttis-dynaamisia parannusehdotuksia, siinä missä myönnytyskuvioille ominaisempia ovat optatiiviset ja prediktiiviset parannusehdotukset. Toimintokuvion käsite osoittautui hyödylliseksi työkaluksi, jonka avulla oli mahdollista analysoida ja selittää tietyn toiminnon muotoilussa ilmenevää genren sisäistä variaatiota. Lisäksi toimintojen ja toimintokuvioiden välisen suhteen analysointi toi esiin, että toimintojen järjestys voi vaikuttaa siihen, millaisen toimintokuvion kehyksessä niiden välistä työnjakoa on luontevinta tulkita (ks. myös Honkanen & Tiililä 2012: 216). Esimerkiksi moitteen ja parannusehdotuksen työnjakoa on luontevinta tulkita ONGELMA–RATKAISU-kuvion kehyksessä silloin, kun moite on etummaisena, ja MOITE–PERUSTELU-kuvion kehyksessä silloin, kun moite on jälkimmäisenä. Toimintokuviot ovat ennen muuta tulkintoja siitä, mitä tekstinosat tekevät suhteessa toisiinsa.

Toimintokuvion lisäksi hyödylliseksi käsitteeksi parannusehdotusten muotoilua analysoitaessa osoittautui resonanssin käsite. Tekstintutkimuksessa resonanssilla on tarkoitettu sitä, että tekstissä tehdyt kielelliset valinnat, jotka edustuvat kielen piirteinä, rakentavat yhteisvaikutuksenaan tekstiin tai sen toimintavaiheeseen tietynlaisen sävyn tai tunnelman. Havainnollistin, kuinka tietyn muotoilukeinon käyttö parannusehdotuksessa voi olla tulkittavissa kontribuutioksi tietynlaisen evaluatiivisen sävyn rakentamiseen tai ylläpitoon, joka jatkuu tekstissä useamman toiminnon ajan. Esimerkiksi ongelmanratkaisukuviossa oleville moitteille ja parannusehdotuksille on aineistossani ominaista se, että ne muotoillaan vuorovaikutukselliselta sävyiltään yhteneviksi: mitä vahvemmaksi moite on muotoiltu, sitä vahvemmaksi parannusehdotuskin todennäköisesti muotoillaan.

7 LOPUKSI

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut akateemisten kirja-arvioiden toiminnallisuutta ja moniäänisyyttä kolmen kielellisen resurssin kautta. Tarkastelun kohteena ovat olleet *jäädä*-verbilliset rakenteet, konditionaalin perfektissä (KP) olevat rakenteet sekä alisteisen interrogatiivilauseen (AI) sisältävät rakenteet. Teoreettisena ja menetelmällisenä viitekehyksenä on ollut dialogistisesti painottunut lingvistinen diskurssintutkimus. Tutkimustavoitteeni on ollut selvittää, millaisissa kirja-arvion toimintaympäristöissä edellä mainittuja rakenteita käytetään ja mitä niiden ilmaisemalla moniäänisyydellä tehdään suhteessa kirja-arvion paikallisiin (tekstikohtaisiin) ja yhteisöllisiin (genrekohtaisiin) tarkoituksiin. Rajasin tarkastelun seuraaviin käyttötapoihin: evaluointiin (*jäädä*-rakenteet), referointiin ja kyseenalaistukseen (AI-rakenteet) sekä parannusehdotukseen (KP-rakenteet). Olen vastannut asettamiini tutkimuskysymyksiin analyysiluvuissa 4–6 esittämällä kunkin luvun päätteeksi yhteenvedon tutkimustuloksista yhden kielellisen resurssin näkökulmasta. Tässä luvussa pohdin tutkimustulosteni merkitystä vielä hieman yleisemmältä tasolta. Ensin pohdin tutkimieni moniäänisten rakenteiden suhdetta kirja-arvioiden toiminnallisuuteen (7.1), minkä jälkeen esitän kokoavia huomioita moniäänisyyden merkityksestä ja ilmenemisestä kirja-arvioissa (7.2). Lopuksi pohdin, mihin suuntiin tulevaa tutkimusta voisi viedä (7.3).

7.1 KIELELLISET RESURSSIT JA TEKSTIN TOIMINTA

Tutkimuksessani olen analysoinut kolmenlaisten kielellisten resurssien merkitystä ja käyttöä tietynlaisessa toimintaympäristössä. Tutkimuskohteeksi valitut ilmaistyyppit ovat sellaisia, jotka ovat tutkimusprosessin aikana osoittautuneet aineistolleni leimallisiksi ja toistuviksi. Toimintaympäristöksi olen valinnut tieteellisten lehtien kirjallisuusosastoilla julkaistuja tekstejä. Olen käyttänyt näistä teksteistä kokoavasti genrenimitystä akateeminen kirja-arvio. Toisin sanoen olen katsonut, että näillä osastoilla julkaistavat tekstit toteuttavat väljästi tulkiten samaa tiedeyhteisöllisesti tunnistettavaa tarkoitusta: uusien akateemisten teosten esittelyä ja arviointia julkisella foorumilla (vrt. ei-julkaistuihin lausuntoihin). Diskurssintutkimukselle ominaisesti lähtökohtana on ollut, että tekstit ovat sosiokulttuurisesti jäsentyvää toimintaa ja että kielelliset muodot ja rakenteet ovat resursseja, joiden avulla tuota toimintaa osaltaan toteutetaan. Käsitteistämällä kielelliset yksiköt resursseiksi olen asettanut kielinäkemyksessäni etusijalle kielellisen toiminnan: kielen muotojen ja rakenteiden merkitys määrittynyt sosiaalisen toiminnan kautta, jossa niiden merkityspotentiaalia paitsi aktualisoidaan myös ylläpidetään ja muokataan.

Kun tutkitaan kieltä toimintana, kielen käytön analyysi edellyttää eritasoisten toimintakontekstien analyysia, sekä paikallisten että yhteisöllis-kulttuuristen. Tämän vuoksi olen pohjustanut varsinaista aineistoni analyysia kartoittamalla luvussa kolme, millaisesta tiedeyhteisöllisestä toiminnasta tutkimisani teksteissä on aiemman kirjallisuuden valossa kyse. Perehdyin aiempaan akateemisia kirja-arvioita käsitelleeseen tutkimuskirjallisuuteen, oppaisiin ja oppikirjoihin sekä tutkimieni tieteellisten lehtien kirjoitusohjeisiin. Lisäksi tarkastelin aineistoni kirja-arvioissa esiintyvää metadiskurssia. Aiemman tutkimuskirjallisuuden – sekä tekstianalyttisen että haastatteluihin perustuvan – valossa akateemisille kirja-arvioille on ominaista sekä esittelevyys että evaluatiivisuus. Tiedeyhteisöjen välillä on havaittu kuitenkin eroja siinä, painotuuiko arviossa enemmän esittely vai evaluointi ja kuinka kriittisiä kirja-arviot ovat. Myös suomalaisissa tieteellisen kirjoittamisen oppaissa ja oppikirjoissa luodaan melko väljät raamit sille, millainen kirja-arvion pitää olla: arvio voi olla yhtä hyvin referoiva, tulkitseva, kontekstoiva kuin kritikoiva (ks. Luostarinen & Väliverronen 2007 [1991]: 147; Ihonen 2002: 181).

Toisaalta jokaisella tiedelehdellä on yleensä omia, paikallisia kirja-arvioinnin normejaan. Tutkimissani lehdissä on tavanomaista normittaa etenkin kirja-arvion otsikointia ja pituutta. Pituuden suhteen aineistoni kirja-arvioiden välillä onkin suuria eroja: Lakimies-lehden kirja-arvioiden on lupa olla jopa 28 000 merkin mittaisia, siinä missä muissa lehdissä julkaistavien arvioiden maksimipituus on 10 000 merkkiä tai alle. Lakimies-lehden erikoisuutena on lisäksi se, että kirjoitusohjeissa mainitaan omana kirja-arvion tyyppinä vastaväittäjän lausunto: alkujaan lausunnoksi laadittua tekstiä on mahdollista käyttää vähäisin muutoksin uudelleen kirja-arviona. Kyse on siis paikallisesta, lehtikohtaisesta genreketjusta, jossa kahden akateemisen arviointigenren välisiä rajoja on tietoisesti ryhdytty kaventamaan tai häivyttämään. Eri lehdissä julkaistuja akateemisia kirja-arvioita olisikin mahdollista tarkastella omina alalajeinaan (*sub-genre*; Bhatia 1993: 57). Tässä tutkimuksessa olen kuitenkin halunnut keskittyä tutkimaan sitä, mikä akateemisille kirja-arvioille on yleisellä tasolla ominaista ja yhteistä. Tutkimieni kielellisten resurssien tavanomaisimmat käyttötavat ja niille ominaiset toimintaympäristöt ovatkin hyvin samantapaisia osa-aineistosta toiseen. Eroja on lähinnä siinä, kuinka yksityiskohtaista ja perinpohjaista esittely ja evaluointi on. Tässä mielessä lausuntotaustaiset kirja-arviot erottuvat selvästi omaksi alalajikseen.

Kirja-arvioissa esiintyvän metadiskurssin tutkiminen tarjosi evidenssiä siitä, että oppaissa, oppikirjoissa ja ohjeissa esitettyihin normeihin orientoitutaan myös itse kirja-arvioissa. Samalla nuo normit ovat resurssieja, joita kirja-arvioijat voivat käyttää oman toimintansa legitimointiin. Esimerkiksi kirja-arvion pituutta rajoittavaa normia voidaan käyttää oikeutuksena sille, että jotkin arvioitavana olevan teoksen osa-alueet jätetään käsittelemättä. Vastaavasti teoksesta esitetty jyrkkä kritiikki voidaan kirja-arviossa kuitata ve-toamalla genren normeihin: kritiikkiä esitettiin, koska niin kuuluu tehdä. Metadiskurssin tutkiminen paljasti myös sen, että ensisijaisia kirja-arvioinnin kohteita ovat tuoreet kotimaiset julkaisut, sillä niiden arviointia ei erikseen

perustella. Sen sijaan mikäli arvioinnin kohteena on yli vuoden vanha tai ulkomainen teos, kohteen valintaa todennäköisemmin perustellaan.

Luvuissa 4–6 tarkastelin tutkimieni kolmen kielellisen resurssin merkitystä ja käyttöä kolmentasoisia toimintakonteksteja vasten: genren eli toimintatyyppin, toimintavaiheen ja toimintokuvion. Tekstin asettaminen genrekontekstiin on tulkintaa tekstin yhteisöllis-kulttuurisesta merkityksestä kokonaisuutena. Genrelle alistaisena toimintakontekstina olen tarkastellut toimintavaihetta, millä ratkaisulla olen seurannut muun muassa systeemis-funktionaalisen (esim. Eggins & Martin 1997; Ventola 2006; Shore 2014: 38–41) ja siirtoanalyttisen (Swales 1990; Dudley-Evans 2000; Vuorijärvi 2013) genre-tutkimuksen viitoittamaa tietä. Tutkimuksessani olen erottanut kolme toimintavaihetta, jotka ovat erityisen ominaisia tutkimilleni kielellisille resursseille: yleisesittelyn ja osa-alueen käsittelyn. Yleisesittelyn vaiheessa luodaan yleiskuva arvioitavasta teoksesta ja sen aihepiiristä sekä sijoitetaan se tieteen kenttään. Osa-alueen käsittelyn vaiheessa puolestaan esitellään ja evaluoidaan jotakin teoksen osa-aluetta, esimerkiksi tiettyä päälukua tai osa-artikkelia tai vaikkapa metodisia ratkaisuja. Loppuarviossa vedetään sanottua yhteen ja esitetään kokonaisarvio. Tutkimukseni ei ole kuitenkaan ollut varsinaista kokonaisrakenteiden tutkimusta, sillä olen kiinnittänyt huomiota ainoastaan niihin toimintavaiheisiin, jotka ovat tutkimieni kielellisten resurssien kannalta relevantteja.

Toimintokuviot olen määritellyt diskursiivisiksi resursseiksi, joiden avulla tekstin mikrotason toimintoja ja (ennen muuta) niiden välisiä suhteita tulkitaan. Monet toimintokuviot ovat kulttuurisesti hyvin yleisiä (esim. KYSYMYSVASTAUS, ONGELMA–RATKAISU, ESITTELY–EVALUOINTI–PERUSTELU), ja niitä voidaan hyödyntää eri genreissä eri tarkoituksiin samaan tapaan kuin kielellisiäkin resursseja. Aiemmassa dialogistisesti painottuneessa tekstintutkimuksessa toimintokuvioita on analysoitu toimintasarjan käsitteen avulla (Makkonen-Craig 2005; I. Mikkonen 2010; Honkanen 2012). Omassa työssäni olen kuitenkin päättänyt toimintokuvion käsitteeseen, koska haluan korostaa, että tarkastelemani kuviot koskevat nimenomaan mikrotason toimintoja (eivätkä astetta ylemmän mesotason toimintavaiheita). Katson *kuvion* tuovan *sarjaa* paremmin esiin sen, että kyse on konventionaalisesta diskursiivisesta rakenteesta.

Akateemisen kirja-arvion genren kannalta tutkimani kielelliset resurssit ovat olennaisia, sillä niiden avulla toteutetaan genren ydintoimintoja, joiksi voi lukea teoksen referoinnin (AI-lauseyhdistelmät) ja evaluoinnin (*jäää*-ilmaukset) sekä parannusten ehdottamisen (KP-ilmaukset). AI-lauseyhdistelmä on olennainen ellei olennaisin keino, jolla kirja-arvioissa referoidaan tutkimuskysymyksiä ja -ongelmia. *Jäää*- ja KP-ilmaukset puolestaan ovat keinoja ilmaista, että kyse on nimenomaan julkaisuprosessin jälkeisestä arvioinnista. *Jäää*-ilmauksille ominaista jälkikäteisyttä on se, että evaluoinnin fokus asetetaan prosessin lopputuloksena alkavaan (enemmän tai vähemmän) pysyvään tilaan (esim. *tämä osuus jää ehkä hiukan irralliseksi*). Vertaisilmauk-

sista esimerkiksi predikatiivilause ei ota kantaa tilan pysyvyyteen tai muutosalttiuteen vaan ainoastaan kuvaa tilan tietyllä hetkellä vallitsevaksi (vrt. *osuu on ehkä hiukan irrallinen*). Vastaavasti konditionaalin perfektin avulla esitetyt parannusehdotukset ilmaisevat, ettei ehdotuksen toteuttamista pidetä enää mahdollisena – kyse on jälkikäteisestä parannusehdotuksesta, jonka avulla otetaan kantaa siihen, kuinka mennyt toiminta olisi ollut suotavaa tai tarkoituksenmukaista toteuttaa.

Tutkimiani kielellisiä resursseja voisikin Heikkisen (2009: 19) termejä käyttäen nimittää avainpiirteiksi, joiden avulla tuotetaan aineistoni teksteissä lajimerkityksiä ja vahvistetaan tulkintaa siitä, että teksti on tarkoitettu tulkittavaksi nimenomaan akateemisena kirja-arviona.¹⁰⁷ Genren ja kielellisten resurssien välinen suhde on dialektinen: ymmärrys tekstin genrestä tekee ymmärrettäväksi tiettyjen kielellisten resurssien käyttöä tekstissä ja päinvastoin. Vuorovaikutuslingvistiikan tapaan voitaisiin ajatella niinkin, että tietynlaisen toiminnan ja tietynlaisten kielen keinojen toistuminen yhdessä aiheuttaa kaavamaisuutta: kun samaa kielen keinoa käytetään yhä uudelleen samantapaisessa kontekstissa, kielenkäyttö ja konteksti alkavat vahvistaa toinen toisinaan – syntyy rutiini (Laury 2006: 202).

Supistamalla analyysikehystä genren kokonaisuudesta sen tiettyyn toimintavaiheeseen olen toisaalta pystynyt havainnollistamaan, kuinka kielellisten resurssien käyttötavat tai toimintokuviot, joissa niitä käytetään, eivät välttämättä ole ominaisia koko genrelle vaan ainoastaan sen tietylle vaiheelle. Toimintavaiheiden huomiointi siis suhteellistaa ja tarkentaa kielellisten resurssien käyttöön ja esiintymiseen liittyviä yleistyksiä. Esimerkiksi tutkimuskysymysten referointiin käytetyt AI-lauseyhdistelmät esiintyvät osa-alueen käsitteilyn vaiheessa tyypillisesti KYSYMYS–VASTAUS–EVALUOINTI-toimintokuvion osana, jossa tutkimuskysymyksen referointia seuraa tutkimustuloksen (”vastauksen”) esittely ja arviointi. Yleisesittelyn toimintavaiheelle kuvio ei sitä vastoin ole ominainen, vaan tyypillisempiä ovat elaboroivat ja taustoittavat kuviot, joissa jälkimmäinen toiminto esimerkiksi määrittelee tutkimuskysymyksen sisältyvän käsitteen tai esittelee työn viitekehystä. Riippuu siis genren toimintavaiheesta, ennakoiko kysymyksen referointi vastauksen referointia vai ei. Vastaavasti *jäädä*-ilmauksia tutkittaessa kävi ilmi, että yleisesittelyn vaiheessa esiintyvät *jäädä*-ilmaukset tapaavat evaluoida ensisijaisesti tutkimusalaa, eivät tutkimusjulkaisua: ne osoittavat tutkimusalalta tiedon aukon tai muun puutteen, jonka arvioitava tutkimus paikkaa. Osa-alueen käsitteilyn toimintavaiheessa puolestaan ensisijaisena evaluoinnin kohteena on tutkimusjulkaisu, ei tutkimusala.

---

¹⁰⁷ Heikkinen (2009: 17) tarkoittaa piirteellä tekstintutkimuksen käsitteenä ”sellaista tekstissä näkyvää kielellistä tai muuta valintaa tai valintojen yhdistelmää, jolla on omanlaisiaan merkitystehtäviä, myös tekstin jaksottamiseen ja lajimerkitykseen – lajipotentiaalın aktivointiin – liittyviä”. Bartonin (2002) tapaan voitaisiin käyttää myös termiä *rich feature*, jolla hän viittaa sellaisiin kielenkäytön ilmiöihin, jotka ovat kielellisin kriteerein tunnistettavissa ja joilla on kontekstuaalista arvoa, esimerkiksi yhteisöllistä, institutionaalista tai pedagogista (ks. myös Makkonen-Craig 2014c; tulossa).

Toimintokuvion käsite osoittautui tutkimuksessani hyödylliseksi työkaluksi, jonka avulla oli mahdollista analysoida paitsi toimintavaiheiden eroja myös tietyn toiminnon muotoilussa ilmenevää genren sisäistä variaatiota. Näin oli etenkin luvussa kuusi, jossa tarkastelin konditionaalien perfektille ilmaistuja parannusehdotuksia. Jaoin parannusehdotukset kielellisten yksityiskohtiensa perusteella kolmeen pääryhmään: deonttis-dynaamisiin (*tutkija olisi voinut tehdä x:n*), optatiivisiin (*olisin toivonut, että olisi tehty x*) ja prediktiivisiin (*x:n tekeminen olisi parantanut tutkimusta*). Aineiston valossa toimintokuva vaikuttaa siihen, millainen parannusehdotuksen odotuksenmukainen muotoilu on. Esimerkiksi moitteen ja parannusehdotuksen muodostamassa ONGELMA–RATKAISU-kuviossa odotuksenmukainen muotoilu on deonttis-dynaaminen, kun taas kehu ja parannusehdotuksen muodostamassa MYÖNNYTYKSEN–PARANNUSEHDOTUS-kuviossa se on prediktiivinen tai optatiivinen. – Toisin kuin moite, kehu ei oikeuta parannusehdotuksen esittämistä vaan päinvastoin sotii sitä vastaan. Tällöin vaihtoehtoisia ratkaisua on erikseen kaupiteltava esittelemällä sen etuja tai hyötyjä, mihin etenkin prediktiivinen muotoilu on omiaan.

Toimintojen ja toimintokuvioiden välisen suhteen analysointi toi tutkimuksessani esiin lisäksi sen, että toimintojen järjestys voi vaikuttaa siihen, millaisen toimintokuvion kehyksessä toimintojen välistä työnjakoa on luontevinta tulkita. Esimerkiksi moitteen ja parannusehdotuksen työnjakoa on luontevinta tulkita ONGELMA–RATKAISU-kuvion kehyksessä silloin, kun moite on etummaisena. Sen sijaan jos moite on taaimmaisena, luontevampi kuvio onkin TOIMINTO–PERUSTELU: moite perustelee, miksi parannusehdotuksessa esitellyn ratkaisun toteuttaminen olisi ollut tarpeen tai järkevää. Toimintokuviot ovat siis ennen muuta tulkintakehikkoja sille, mitä tekstinosat tekevät suhteessa toisiinsa.

Kaiken kaikkiaan esittämäni huomiot siitä, kuinka parannusehdotusten kielelliset ilmiöt heijastelevat (ja rakentavat) kulloisenkin tekstin paikallisia toiminnallisia-retorisia ”olosuhteita”, kannustavat jatkossa tutkimaan kielellisten resurssien käyttöön liittyviä kysymyksiä paitsi yhteisöllis-kulttuurisesta näkökulmasta myös astetta paikallisemmän vuorovaikutuksen näkökulmasta. Hienojakoisemman mikrotason analyysin kautta voidaan tehdä ymmärrettäväksi sitä, miksi toimintoja muotoillaan saman genren puitteissa eri tavoin ja mikä on toisilleen vaihtoehtoisina näyttäytyvien kielellisten resurssien työnjako saman genren sisällä. Tällaisen analyysin menetelmällistä perustaa voi luonnehtia paradigmaattis-syntagmaattiseksi: eri tavoin muotoiltuja toimintoja tarkastellaan yhtäältä suhteessa toisiinsa, toisaalta suhteessa niihin toimintokuvioihin, joiden osina ne ovat (vrt. Honkanen 2012: 18–19).

Tutkimusaineistoani pidän sopivan kokoisena asettamiini laadullisiin tutkimustavoitteisiin nähden. Tutkittavia tekstejä oli 123 ja tutkittavien ilmaus-tyyppien esiintymiä vähimmilläänkin yli 200 (*jäädä*-ilmaukset) ja enimmillään lähes 700 (AI-lauseyhdistelmät). Tutkittavien tekstien määrä oli mielestäni sellainen, että voin uskottavasti väittää tutustuneeni huolellisesti aineis-

ton jokaisen tekstiin ja kartoittaneeni tutkittavien ilmausten toimintaympäristöjä koko aineiston laajuudelta. Aineisto on kuitenkin myös siinä määrin laaja, että saturaatiopiste on voitu saavuttaa: aineiston tapaukset alkoivat yleisesti ottaen muistuttaa toisiaan ja jakautua alaluokkiin, minkä olen toivoakseni pystynyt osoittamaan analyysiluvuissa. Analyysiluvuissa olen pyrkinyt induktiivisten yleistysten tekoon osoittamalla esimerkkitapausten väliltä yhtenevyyksiä eli osoituksia sosiokulttuuristen käytänteiden olemassaolosta. Toisaalta olen pyrkinyt realistiseen kuvaukseen ottamalla käsittelyyn myös poikkeavia ja peruskaavaa monimutkaisempia tapauksia (vrt. Bhatia 2004: xiv; ks. myös Mäntynen 2006: 58). Diskurssintutkimukselle ominaisesti olen tarkastellut aineistoani sekä paikallisesti että sosiokulttuurisesti jäsentyvänä toimintana: kielellisessä toiminnassa on aina jotakin tuttua ja konventionaalista mutta myös jotakin vierasta ja ainutkertaista (ks. Bahtin 1986b [1959–1961]: 119–120; Linell 2009: 62–63; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 49–50).

7.2 TOIMINNAN MONIÄÄNISYYS

Tutkimukseni toisena päätavoitteena oli selvittää, millaisia ääniä ja näkökulmia tutkimieni rakenteiden avulla tuodaan kirja-arvioon ja mitä niiden ilmaisemalla moniäänisyydellä tehdään suhteessa tekstien paikallisiin ja yhteisöllisiin tarkoituksiin. Dialogistinen lähtökohtani oli, että kieli on lähtökohtaisesti moniäänistä: kieltä käyttäessämme olemme aina tavalla toisella yhteydessä käyttämienne ilmausten aiempiin käyttötapoihin. Kielen ymmärrettävyys perustuu osaksi siihen, että kielellisillä toimijoilla on yhteistä tietoa ilmausten aiemmista käyttötavoista ja konteksteista (Vološinov 1990 [1929]; Bahtin 1986 [1953]; Norén & Linell 2007). Sen sijaan se, missä määrin kielenkäytössä asetutaan (enemmän tai vähemmän) näkyvästi vuorovaikutukseen muiden äänien ja omista poikkeavien näkökulmien kanssa, vaihtelee. Joitakin tekstejä (ja puheita) voi hallita yksi ääni ja näkökulma, toisissa niitä voi olla läsnä lukuisia (White 2003; Linell 2009: 168–171; Makkonen-Craig 2014a: 103–104).

Tässä työssä tarkastellut akateemiset kirja-arviot ovat lähtökohtaisesti moniäänisiä ja dialogisia tekstejä, joissa on arvioijan näkökulman lisäksi läsnä myös arvioitavan teoksen tekijän näkökulma sekä tiedeyhteisön kollektiivinen, ikään kuin yleistetty näkökulma. Tarkastelen seuraavassa kokoavasti, millä tavoin näiden kolmen osapuolen – arvioijan, teoksen tekijän ja tiedeyhteisön – näkökulmat tulevat kirja-arvioissa esiin ja millaista vuorovaikutusta niiden välille on tavanomaista rakentaa kirja-arvion eri toimintavaiheissa.

Teoksen tekijän näkökulma tulee kirja-arvioissa esiin etenkin referoinnin ja muunlaisten teosta esittelevien toimintojen kautta. Kirja-arviogenren kannalta olennainen referoinnin resurssi on luvussa 4 tarkastelemani AI-lauseyhdistelmä, joka mahdollistaa paitsi tutkimuskysymysten referoinnin myös tulosten referoinnin tiivistävästi (so. tiivistämistä ilmaisten). Toimintavaiheittain kirja-arvioissa vaihtelee kuitenkin se, kuinka vahvasti teoksen näkökulma

on tekstissä esillä ja millä tavoin sitä käsitellään. Kirja-arvion aloittavalle yleisesittelyn vaiheelle on ominaista, että teoksen lähtökohtia pääasiassa esitellään ottamatta niihin etenkin kriittistä kantaa. Yleisesittelyssä kuuluu tyypillisesti teoksen tekijän ääni tutkimusasetelman rakentajana ja arvioijan ääni sen esittelijänä ja kontekstojana. Yleisesittelyssä arvioijan ei siis ole odotuksenmukaista asemoida itseään kovin vahvasti suhteessa tekijään.

Osa-alueen käsittelyn vaiheessa teosta on genren konventioiden mukaista myös kritisoida. Tällöin kirja-arviosta kuuluu yhtäältä teoksen tekijän ääni tiedon rakentajana ja tarjoajana, toisaalta arvioijan ääni sen puntaroijana ja koettelijana. Osa-alueen käsittelyn vaiheelle tunnusomainen moniääninen toimintokuva on ESITTELY–KOMMENTTI–PERUSTELU, jonka keskimmaisessä toiminnossa arvioija asemoi itsensä suhteessa teokseen, joko erilinjaisesti tai samanlinjaisesti. KOMMENTTI-osa voi toteutua esimerkiksi moitteen, kehun, kyseenalaistuksen tai parannusehdotuksen kautta taikka niiden yhdistelmänä. PERUSTELU-osassa oma näkemys oikeutetaan hyödyntämällä joko tiedeyhteisöllisesti jaettu (eli jaetuiksi konstruoituja) tai arvioijan omaan asiantuntemukseen nojaavia arvosteluperusteita. Kirja-arvion päättävä loppuarvion vaihe poikkeaa edellisistä siinä, että teoksen tekijän näkökulma on taka-alaisitettu: teoksesta ei enää oteta käsittelyyn uusia osa-alueita, vaan siitä esitetään edeltävään tekstiin pohjautuva kokonaisarvio. Loppuarviolle on toisin sanoen ominaista evaluatiivisuus muttei enää esittelevyys eikä argumentatiivisuus.

Kuten edellä sanottu havainnollistaa, tekstien moniäänisyyttä tutkittaessa on syytä huomioida myös toimintavaiheiden vaikutus siihen, millaisia ääniä ja näkökulmia tietynlajisiin teksteihin tuodaan ja millä tavoin kirjoittajan on odotuksenmukaista käsitellä niitä. Moniäänisyys voi palvella genren eri vaiheissa erilaisia tarkoituksia, ja moniäänisyyden rakentamiseen voi liittyä vaihekohtaisia genrenormeja (ks. myös Makkonen-Craig 2014a: 103–104). Tutkimukseni perusteella toimintokuviot ovat käyttökelpoinen työväline tutkittaessa mikrotasolta sitä, millaista tekstin moniäänisyys ja vuorovaikutteisuus kulloinkin on (tai ei ole).

Tiedeyhteisön kollektiivinen me-ääni tulee kirja-arvioissa kuuluviin ennen muuta toimintojen kontekstualisoinnin kautta. Tämä tarkoittaa, että jotkin toiminnon kielelliseen muotoiluun liittyvät piirteet aktivoivat tulkintakehykseen yhteisöllisesti jaettua tietoa, jonka kautta toiminnosta tulee paitsi ymmärrettävä myös yhteisöllisesti merkityksellinen. Yksi tällainen piirre voi olla luvussa 4 tarkasteltu *jäädä*-verbi, jonka avulla kirja-arvioissa monesti osoitetaan orientoitumista tiedeyhteisöllisiin normeihin tai ihanteisiin ja evaluoidaan teosta suhteessa niihin. Tällöin evaluaation tulkinta ankkuroidaan siis yhteisöllisessä kontekstissa olevaan normitietoon, jota samalla rakennetaan olemassaolevaksi. Yhteisön äänelle voikin pitää tunnusomaisena sitä, että se välittyy tekstistä ennen muuta implisiittisesti: vihjeinä ja tulkinnallisina ennakkoehdoina (vrt. Heikkinen 1999). Dialogistisessa tutkimuksessa Marková ym. (2007: 25) ovat muotoilleet asian niin, että “the more knowledge we share, the less we need to communicate” (ks. myös Piippo 2012: 126).

Toisinaan yhteisön jäsenet voivat asettua myös vastustamaan yhteisönsä käytänteitä tai ajattelutapoja. Tällaista toimintaa tarkastelin luvussa 5.4, jossa analyysin kohteena olivat *jäädä*-rakenteet, joita kehystää yleistävä ilmaus kuten *usein tutkimuksissa*. Niiden avulla kirja-arvioija voi tuoda esiin yhteisönsä toiminnassa havaitsemiaan ongelmia tai vinoumia ja kytkeä teoksen evaluoinnin niihin; teos voidaan arvioida esimerkiksi myönteiseksi poikkeukseksi tutkimusalallaan. Tällöin arvioija asemoi siis itsensä jossain määrin erilinjaiseksi suhteessa tiedeyhteisönsä valtavirtaan ja tuo kuuluviin oman äänensä yhteisönsä kriitikkona.

Tiedeyhteisöllisen äänen välittymisen kannalta kiinnostava resurssi on myös luvussa 6 tarkastelemani konditionaalinen imperfekti (KP). Etenkin deonttisesti käytetyn modaaliverbin sisältävät KP-rakenteet mahdollistavat parannusehdotuksen ankkuroinnin tiedeyhteisön normeihin (esim. *olisi tullut tehdä x*). Tällöin parannusehdotus esitetään äänellä, joka saa taustatuekseen tiedeyhteisön kollektiivisen äänen. Deonttisen KP-lauseen ja yhteisön normin välinen suhde ei kuitenkaan välttämättä ole suoraviivainen, sillä KP-lause ilmaisee ensisijaisesti ratkaisuehdotuksen paikalliseen, ainutkertaiseen ongelmaan. Kyse ei siis ole yleisesti pätevän periaatteen kuvauksesta, jollaiset ovat ominaisia esimerkiksi tieteenteon oppaille (vrt. myös Karlsson 1995). Esimerkiksi aineistoni parannusehdotusta *Tutkimuksen olisi voinut aloittaa sivulta 173 ja se olisi tullut lopettaa noin sivulle 374* [LO905] ei voi ymmärtää yksinomaan tieteenteon yleisten normien valossa, vaan lisäksi tarvitaan tietoa niistä paikallisista ongelmista, joita arvioitavassa teoksessa on katsottu olevan. Kirja-arvioissa ilmaistavat parannusehdotukset ovatkin enemmän sukua johdannaisten velvollisuuksien kuin normien kuvauksille. Johdannaisella velvollisuudella tarkoitetaan sellaista velvollisuutta, joka täytyy suorittaa, jotta pystyttäisiin suorittamaan jokin astetta yleisemmän tason velvollisuus (von Wright 1977b: 184).

Tiedeyhteisön äänen lisäksi kirja-arviosta voi välittyä myös arvioijan oma asiantuntijaääni. Kirjoittajan ja lukijan välisen suhteen näkökulmasta asiantuntijuudessa on kyse siitä, että kirjoittaja asemoi itsensä tietävämmäksi suhteessa lukijaan. Mitä enemmän tekstissä käsiteltäviä asioita avataan ja taustoitetaan lukijalle, sitä vahvemmin asetutaan tietävämmän rooliin (vrt. Karvonen 1995; Clark 1996). Kirja-arvioissa tavanomaista on se, että teoksen aiheenrajaukseen ja tuloksiin kohdistuvia evaluointeja tehdään lukijalle ymmärrettäväksi perustelu-osassa kertomalla, miksi tietyn aihealueen huomiointi olisi ollut hyödyllistä tai tarpeellista (ks. lukuja 5.3.1.3 ja 5.3.1.4). Tämä on ymmärrettävää sikäli, että tällaisten osa-alueiden evaluointi edellyttää monesti sellaista erikoisalan tietoa, johon kirja-arvion kaikilla lukijoilla ei välttämättä ole pääsyä.¹⁰⁸ Sen sijaan silloin, kun evaluoidaan esimerkiksi työn koos-

---

¹⁰⁸ Muistutettakoon, että aineistoni julkaisukontekstina toimivat tiedelehdet eivät keskity mihinkään yksittäiseen erikoisalaan vaan edustavat tieteenalaa (esimerkiksi sosiologiaa tai lakitiedettä) kokonaisuudessaan.

sapysyvyyttä, perustelu-osassa ei ole odotuksenmukaista tehdä selkoa tieteellisen kirjoittamisen normeista, vaan niitä koskevaa tietoa käsitellään yhteisöllisesti jaettuna.

Tällaiset huomiot ovat linjassa sen dialogistisen perusajatuksen kanssa, että kirjoittajina(kin) otamme jatkuvasti huomioon ja arvioimme sitä, onko tekstistämme jaettu pääsy siihen tietoon, jota käyttämiemme kielen ilmausten ymmärtäminen toivomallamme tavalla edellyttää (Vološinov 1990 [1929]; White 2003; Makkonen-Craig 2005: 244; Honkanen 2012: 213; ks. myös Jaakola ym. 2014). Lukijakunnan tietotason arvioinnin perusteella tarjoamme joistakin asioista taustatietoa ja kenties argumentoimme joidenkin käsitysten puolesta. Joitain toisia asioita koskevaa tietoa taas saatamme käsitellä yhteisöllis-kulttuurisesti jaettuna perustietona emmekä siksi kielennä sitä tuotokseemme lainkaan. Lukijakunnan tietotason arviointi on kuitenkin olennaisesti genresidonnaista toimintaa: akateemisissa kirja-arvioissa ja tutkimusartikkeleissa (eli niin sanotussa vertaiskommunikaatiossa) on syytä orientoitua hyvin toisenlaisiin lukijoihin kuin esimerkiksi akateemisissa oppikirjoissa tai tieteen yleistajuistuksissa. Osa akateemisen kirja-arvion tekijän kompetenssia on kyky arvioida, millaista tietoa kirja-arvion genressä on tarpeen kirjoittaa selväsanaisesti auki ja millaista voi (ja tulee) käsitellä yhteisöllisesti jaettuna.

Kirja-arvioiden intersubjektiivisen sävyn tarkastelussa hyödyllisiksi työvälineiksi osoittautuivat Martinilta ja Whitelta (2005) lainaamani dialogisen tilan (*dialogic space*) käsite sekä G. Thompsonilta (1998) lainaamani resonanssin (*resonance*) käsite. Dialogisella tilalla tarkoitetaan sitä, kuinka paljon tekstin lukijalle (tai referoidulle osapuolelle) annetaan liikkumavaraa responsiivisena toimijana (ks. lukua 2.1.2). Resonanssilla puolestaan viitataan siihen, kuinka tekstissä tehdyt kielelliset valinnat rakentavat yhteisvaikutuksenaan tekstiin tietynlaisen sävyn tai tunnelman (ks. lukua 6.4). Käsitteistä oli hyötyä tarkastellessa sitä, millä tavoin toimintojen muotoilut suhteutuvat toisiinsa ja millainen vuorovaikutussävy toimintokuvioon tai kokonaiseen toimintavaiheeseen rakentuu. Esimerkiksi toiminnosta toiseen toistuva ensipersonaisuus (esim. *mielestäni*) ja episteeminen mahdollisuus (esim. *ehkä*) voi rakentaa toimintavaiheeseen keskustelevan sävyn: asioista voidaan olla monta mieltä, eikä lukijalta odoteta samanmielisyyttä. Vastaavasti toisiinsa yhteydessä olevat moite ja parannusehdotus muotoillaan yleensä vahvuusasteeltaan yhteneviksi: jos moite on ankara, parannusehdotuksen predikaatissa on todennäköisemmin deonttinen verbi (esim. *pitää*) kuin optatiivinen (esim. *toivoa*). Tällöin moitteen ja parannusehdotuksen muotoilut resonoivat keskenään ja rakentavat tekstiin dialogisen tilan, jossa ei anneta ainakaan valtavasti tilaa arvioijan omasta poikkeaville näkemyksille.

7.3 JATKOTUTKIMUKSEN AIHEITA

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut yhtä akateemisen arvioinnin kannalta keskeistä ja näkyvää genreä, akateemista kirja-arviota. Tulevassa tutkimuksessa olisi tärkeää ottaa tarkastelun kohteeksi myös akateemisen arvioinnin (enemmän tai vähemmän) näkymättömät tai suljetut genret (*occluded genres*; Swales 1996; 2004: 18; Solin 2012: 358), kuten opinnäyte- ja refereerausnot sekä hyväksymis- ja hylkäämiskirjeet. Tällaiset tekstit ovat akateemisissa maailmassa hyvin vaikutusvaltaisia – niiden seuraukset ovat vähintäänkin yksilötasolla merkittävät –, vaikka ne eivät olekaan akateemisten kirja-arvioiden tavoin suurelle lukijakunnalle leviäviä julkaistavia tekstejä. Etenkin opinnäytteitä koskevat lausunnot ansaitsisivat tulla tutkituiksi kattavasti eri tieteenaloilta, sillä kuten Clarkeburn ja Mustajoki (2007: 174–175) ovat asian muotoilleet, niissä ”hallitseva akateeminen eliitti esittää tiivistetyimminkin ja ajan-kohtaisimmin käsityksensä hyvän tutkimuksen kriteereistä”. Suomalaisesta yliopistomaailmasta lausuntoja on kuitenkin toistaiseksi tutkittu äärimmäisen vähän (ks. kuitenkin Ylijoki & Ahrio 1995: 77–88; Koukonen 2012), eikä kansainvälistäkään tutkimusta ole liiemmästi (ks. kuitenkin Gosden 2003; Fortanet 2008; Englander & López-Bonilla 2011).

Akateemisten kirja-arvioiden osalta tutkimusta voisi olla hedelmällistä jatkaa asettamalla tutkimuksen kohteeksi suomalaisten tieteenalojen väliset erot. Käsillä oleva tutkimus on jo antanut viitteitä siitä, että eroja on olemassa. Esimerkiksi *jääda*-rakenteita analysoivassa luvussa viisi tuli esiin, että suurin osa tutkimustietoa evaluoivien *jääda epäselväksi* -rakenteen esiintymistä oli peräisin oikeustieteellisestä osa-aineistosta. Samoin tutkimusten koosapysyvyyttä evaluoivat *jääda irralliseksi* -rakenteet olivat peräisin oikeustieteellisestä osa-aineistosta. Aineistoni on kuitenkin siinä määrin suppea, ettei se mahdollista tilastollisesti merkitsevien yleistysten tekemistä. Tieteenalojen välisiä eroja olisikin hyvä tutkia monimenetelmällisesti: korpuslingvistisesti voitaisiin ensin etsiä eri alojen kielellisiin käytänteisiin liittyviä tilastollisia eroja, joita voitaisiin sen jälkeen tehdä ymmärrettäväksi diskurssintutkimuksen työvälinein. Menetelmällisesti akateemisten kirja-arvioiden tutkimusta olisi mahdollista täydentää myös tekemällä Swalesin (1998) tapaan ”tekstografiaa” (*textography*). Etenkin moniäänisyyden tutkijaa hyödyttäisi se, että hän voisi peilata omia analyysiaansa tekstiaineiston ensisijaisen kohderyhmän edustajien tulkintoihin. Lisäksi olisi kiinnostavaa selvittää, missä määrin toimitusprosessi vaikuttaa siihen, millaisiin lukijoihin julkaistuissa kirja-arvioissa suuntaudutaan (vrt. Jaakola, Töyry & Onikki-Rantajääskö 2014).

Tutkimuksessa tarkasteltujen kielellisten resurssien näkökulmasta tutkimusta voitaisiin jatkaa moneenkin suuntaan. *Jääda*-ilmausten osalta tulevassa tutkimuksessa voitaisiin selvittää *jääda*-ilmausten käyttötapoja muissa kuin arviogenreissä, esimerkiksi sanomalehtiteksteissä tai arkikeskusteluissa. Lisäksi empiiristä ja kontekstuaalista tutkimusta kaipaisi *jääda*-ilmausten käyttö faktisen muutoksen ilmaisemiseen, joka ei osoittautunut aineistoni *jääda*-ilmauksille ominaiseksi (esim. *jääda eläkkeelle* ’siirtyä eläkkeelle’).

Millainen on *jäädä*-verbin merkityspotentiaali eri genreissä ilmaistaessa konkreettista tilanmuutosta? Lisäksi empiiristä lisätutkimusta kaipaisi se, millä tavoin *jäädä -mAttA* -rakenne suhteutuu kieltolauseeseen (esim. *tutkimus jäi tekemättä* vs *tutkimusta ei tehty*). Ai-lauseyhdistelmien osalta lähes tutkimattomia puolestaan ovat sellaiset ”ei-dialogiset” käyttötavat, joissa ilmaistaan asiaintilojen välisiä ehto- tai riippuvuussuhteita (esim. *tunnusmerkkien täyttymiseen vaikuttaa olennaisesti se, millaisesta ajallisesta perspektiivistä menettelyä tarkastellaan* [Lo901]). Konditionaalin perfekti kaipaisi ylipäänsä lisää tutkimusta erilaisista kirjallisista ja suullisista genreistä.

Tulevassa dialogistisessa tutkimuksessa voitaisiin pohtia tarkemmin äänen (*voice*) ja näkökulman (*perspective*) käsitteiden eroa. Tarkoittaako kielenkäytön moniäänisyys sitä, että kielenkäytössä on läsnä useita näkökulmia samaan asiaan, vai voiko esimerkiksi moniääninen teksti olla yksinäkökulmainen ja yksiaääninen teksti moninäkökulmainen? Esimerkiksi kun tekstiin tuodaan referoinnin kautta toinen ääni, lienee perusteltua sanoa, että teksti tai sen osa on moniääninen. Referoinnissa ei kuitenkaan välttämättä aseteta referoidun osapuolen näkökulmaa erilleen referoijan omasta näkökulmasta, vaan näkökulmat voivat olla yhtenevät, samanlinjaiset. Tällöin teksti tai sen osa olisi siis tulkittavissa moniääniseksi muttei ehkä varsinaisesti moninäkökulmaiseksi (vrt. Vice 1997: 113; Linell 2009: 246). Vastaavasti puhutuissa keskusteluissa keskustelijoiden näkökulmat saattavat käydä yksin jopa niin vahvasti, että keskustelijat muodostavat lausumia yhteistyönään: täydentävät toistensa syntaktisia rakenteita (Helasvuo 2001; Linell 2009: 117–119). Tällöinkin olisi mahdollista sanoa, että keskustelu on (nyt konkreettisessakin mielessä) moniäänistä mutta ei erityisen moninäkökulmaista.

Kaiken kaikkiaan toivon tutkimukseni osoittaneen, että kielen rakenteiden ja muotojen tutkiminen eritasoisia toimintakonteksteja vasten on hedelmällinen lähtökohta, jonka kautta lingvistinen diskurssintutkija pääsee käsiksi sekä isoihin että pieniin asioihin. Yhden kielellisen resurssin kautta voidaan tällöin tutkia niin mikrotason ilmiöitä (esimerkiksi peräkkäisten toimintojen suhdetta toisiinsa) kuin makrotason ilmiöitä (esimerkiksi genreä ja yhteisön ideologiaa). Samalla tiettyyn kielelliseen resurssiin fokusointi pitää tutkimusta koossa ja suuntaa tutkijan huomiota myös sellaisiin merkityksen ja kontekstin suhteeseen liittyviin asioihin, joihin hän ei ehkä muuten olisi tullut kiinnittäneeksi huomiota.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Pääaineisto

Kulttuurintutkimus 3–4/2006, 1, 3/2007.

Lakimies 5–8/2008, 1–6/2009.

Naistutkimus 1–4/2007, 1–4/2008.

Sosiologia 3–4/2007, 1–2/2008.

Oheisaineisto

Alasuutari, Pertti 2011 [1993]: *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Anttila, Anu-Hanna 2010: *Ohjeisto tieteellisen tutkielman tekoon. Sosiologin käsikirja*. Viides, uudistettu painos. Turku: Turun yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009 [1996]: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, Ari 2011: *Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki: Ari Hirvonen.

HYH 2015 = Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta 2015: *Ohjeita esitarkastajalle ja vastaväittäjälle*. <http://www.helsinki.fi/hum/jatkokoulutus/ohjeita/tarkastajille/arvosanalautakunta.htm>. Tarkistettu 29.11.2015.

Ihonen, Markku 2002: Tieteellinen kirja-arvio. – Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Merja Kinnunen (toim.), *Tutkijan kirja* s. 108–117. Tampere: Vastapaino.

Kinnunen, Merja – Löytty, Olli toim. 2002: *Tieteellinen kirjoittaminen*. Tampere: Vastapaino.

Kniivilä, Sonja – Lindblom-Ylänne, Sari – Mäntynen, Anne 2007: *Tiede ja teksti. Tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen*. Helsinki: WSOY.

Koskela, Lasse 2006: Toistaiseksi lopullinen totuus tietokirjan arvostelemisesta. – Raimo Jussila, Eero Ojanen & Taija Tuominen (toim.), *Tieto kirjaksi* s. 248–262. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Koskinen, Keijo toim. 2004: *Sosiologisia karttalehtiä*. Tampere: Vastapaino.

Kulttuurintutkimus 2007: Kirjoitusohjeet. – *Kulttuurintutkimus* 3.

Lakimies 2008: Ohjeita kirjoittajille. – *Lakimies* 4.

--- 2014: *Lakimies-aikakauskirjan kirjoittajaohjeet*. http://www.lakimiesyhdistys.fi/files/lakimies/pdf/lakimies/Lakimies_kirjoitusohjeet.pdf.

Tarkistettu 13.12.2014.

Luukka, Minna-Riitta 2002: Mikä tekee tekstistä tieteellisen. – Merja Kinnunen & Olli Löytty (toim.), s. 13–28.

Luostarinen, Heikki – Väliverronen, Esa 2007 [1991]: *Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Tampere: Vastapaino. Luetavissa internetissä: <http://www.vastapaino.fi/vp/ekirjat/tekstinsyöjat.pdf>. Tarkistettu 15.12.2014.

Naistutkimus 2008: Ohjeita kirjoittajille. – *Naistutkimus* 1 s. 87.

- Ojala, Timo 2005: Teleologinen tulkinta ja oikeusperiaatteiden punninta rikostunnusmerkistön tulkinnassa. – Mika Huovila, Raimo Lahti, Timo Ojala (toim.), *Rikostuomion perustelevminen* s. 221–234. Helsinki: Helsingin hovioikeus.
- Ollilainen, Marjukka 2008: Artikkeliksi arvioiminen. – Kirsti Lempiäinen, Olli Löytty & Merja Kinnunen (toim.), *Tutkijan kirja* s. 108–117. Tampere: Vastapaino.
- Rydman, Jan 2006: Tietokirjakritiikki. – Pirjo Hiidenmaa, Raimo Jussila & Annika Nissinen (toim.), *Hyvä kirja* s. 195–202. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.
- Sosiologia 2008: Ohjeita kirjoittajille. – *Sosiologia* 4.
- Sukupuolentutkimus 2014: *Ohjeita kirjoittajille*. <https://sunsseura.files.wordpress.com/2013/07/ohjeita-kirjoittajille1.pdf>. Tarkistettu 13.12.2014.
- Timonen, Pekka 1998: *Johdantos lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen*. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- TENK 2012 = Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Toivonen, Timo 1998: Sosiologia: mitä se on? – Keijo Koskinen (toim.) s. 11–31.
- TT = Tieteen termipankki 2015. <http://www.tieteentermipankki.fi>. Tarkistettu 8.5.2015.
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vaattovaara, Johanna – Strellman, Urpu 2013: Kirja-arviot. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.), *Tieteen yleistajuistaminen* s. 138–148. Helsinki: Gaudeamus.

Tutkimuskirjallisuus

- Bahtin, Mihail M. 1981 [1934–1935]: Discourse in the novel. – Michael Holquist (toim.), *The dialogic imagination. Four essays* s. 259–422. Kääntäneet venäjämä englanniksi Caryl Emerson ja Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- 1986a [1953]: The problem of speech genres. Kääntänyt Vern W. McGee. – Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.), *Speech genres and other late essays* s. 60–102. Austin: University of Texas Press,
- 1986b [1959–1961]: Problem of the text in linguistics, philology, and the human sciences: an experiment in philosophical analysis. – Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.), *Speech genres and other late essays* s. 103–131. Austin: University of Texas Press.
- 1986c [1970-luku]: Towards a methodology for the human sciences. – Caryl Emerson & Michael Holquist (toim.), *Speech genres and other late essays* s. 159–172. Austin: University of Texas Press.
- 1991 [1963]: *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Suomentanut Paula Nieminen ja Tapani Laine. Helsinki: Orient Express.
- Barth-Weingarten, Dagmar 2003: *Concession in spoken English. On the realisation of a discourse-pragmatic relation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Barton, Ellen 2002: Inductive discourse analysis. Discovering rich features. – Ellen Barton & Gale Stygall (toim.), *Discourse studies in composition* s. 19–42. Cresskill, N. J.: Hampton Press.

- Basturkmen, Helen 2009: Back cover blurbs. Puff pieces and windows on cultural values. – Ken Hyland & Giuliana Diani (toim.), *Academic evaluation* s. 68–86. London: Palgrave.
- Bazerman, Charles 1988: *Shaping written knowledge. The genre and activity of the experimental article in science*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Bedranek, Monica 2006: *Evaluation in media discourse. Analysis of a newspaper corpus*. London: Continuum.
- Ben-Amos, Dan 1982 [1976]: Perinnelajikäsitteet. – Irma-Riitta Järvinen & Seppo Knuuttila (toim.), *Kertomusperinne. Kirjoituksia proosaperinteestä lajeista ja tutkimuksesta* s. 11–28. Helsinki: SKS.
- Berger, Peter – Luckmann, Thomas 1994 [1966]: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Bernstein, Basil 1999: Vertical and horizontal discourse. An essay. – *British Journal of Sociology of Education* 2 s. 157–173.
- Bex, Tony 1996: *Variety in written English. Texts in society. Societies in text*. London: Routledge.
- Biber, Douglas 2006: Stance in spoken and written university registers. – *Journal of English for Academic Purposes* 2 s. 97–116.
- Bhatia, Vijay 1993: *Analysing genre. Language use in professional settings*. Essex: Pearson.
- 2004: *Worlds of written discourse. A genre-based view*. London: Continuum.
- 2012: *Interdiscursivity in academic genres*. – Carol Berkenkotten, Vijay Bhatia & Maurizio Gotti (toim.), *Insights into academic genres* s. 47–65. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Blommaert, Jan 2005: *Discourse. A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brandist, Craig 2002: *The Bakhtin circle. Philosophy, culture and politics*. London: Pluto Press.
- Brandt, Line 2009: Subjectivity in the act of representing. The case for subjective motion and change. – *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 4 s. 573–601.
- Clark, Herbert 1996: *Using language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clarkeburn, Henriikka – Mustajoki, Arto 2007: *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Clayman, Steven. E – Heritage, John 2002: Questioning presidents. Journalistic deference and adversarialness in the press conferences of U.S. presidents Eisenhower and Reagan. – *Journal of Communication* 4 s. 749–775.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth – Thompson, Sandra 2000: Concessive patterns in conversation. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Bernd Kortmann (toim.), *Cause – condition – concession – contrast. Cognitive and discourse perspectives* s. 381–410. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth – Selting, Margaret 2001: Introducing interactional linguistics. – Margret Selting & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 1–22. Amsterdam: John Benjamins.
- Croft, William – Cruse, D. A. 2004: *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Dahl, Östen 1997: The relation between past time reference and counterfactuality. A new look. – Angeliki Athanasiadou & René Dirven (toim.), *On conditionals again* s. 97–114. Amsterdam: John Benjamins.
- Dancygier, Barbara – Sweetser, Eve 2005: *Mental spaces in grammar. Conditional constructions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Dijk, Teun 2008: *Discourse and power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- 2011: Introduction. The study of discourse. – Teun van Dijk (toim.), *Discourse studies. A multidisciplinary introduction* s. 1–7. Lontoo: Sage.
- Du Bois, John W. 2007: The stance triangle. – Robert Englebretson (toim.), *Stancetaking in discourse* s. 139–182. Amsterdam: John Benjamins.
- Dudley-Evans, Tony 2000: Genre analysis: A key to a theory of ESP? – *Iberica* 2 s. 3–11.
- Dufva, Hannele 2006: Oppijat kielen virrassa. Dialoginen näkökulma vieraan kielen oppimiseen. – Riikka Alanen, Hannele Dufva & Katja Mäntylä (toim.), *Kielen päällä: Näkökulmia kieleen ja kielenkäyttöön* s. 37–51. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Duvallon, Outi – Peltola, Rea 2013: Konsessiiviset *vaikka*-lauseet – virtuaalisesta faktuaaliseen. – *Virittäjä* 3 s. 317–345.
- Eggins, Suzanne – Martin, J. R. 1997: Genres and registers of discourse. – Teun van Dijk (toim.), *Discourse as structure and process. Vol. 1* s. 230–256. London: Sage.
- Englander, Karen – López-Bonilla, Guadalupe 2011: Acknowledging or denying membership. Reviewers' responses to non-anglophone scientists' manuscripts. – *Discourse Studies* 4 s. 395–416.
- Etelämäki, Marja – Haakana, Markku – Halonen, Mia 2013: Keskustelukompanin kehuminen suomalaisessa keskustelussa. – *Virittäjä* 4 s. 460–493.
- Fairclough, Norman 1989: *Language and power*. London: Longman.
- 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- 2003: *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fetterley, Judith 1997: *The resisting reader. A feminist approach to American fiction*. Bloomington: Indiana University Press
- Ford, Cecilia 1994: Dialogic aspects of talk and writing. *Because* on the interactive-edited continuum. – *Text* 4 s. 531–554.
- Forsberg, Hannele 1995: Kysymyssanojen indefiniittistä käyttöä suomen murteissa. – Marjatta Palander (toim.), *Murteiden matkassa. Juhlakirja Alpo Räisäsen 60-vuotispäiväksi*. Studia Carelica Humanistica. 6 s. 37–69. Joensuu: JoY:n humanistinen tiedekunta.
- 1998: *Suomen murteiden potentiaal. Muoto ja merkitys*. Helsinki: SKS.
- Fortanet, Immaculada 2008: Evaluative language in peer review referee reports. – *Journal of English for Academic Purposes* 7, s. 27–37.
- Foucault, Michel 2005 [1969]: *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Francis, Gill 1994: Labelling discourse. An aspect of nominal-group lexical cohesion. – Michael Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis* s. 83–101. London: Routledge.
- Gadamer, Hans-Georg 2004 [1953–1980]: *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gee, James 2001: *Introduction to discourse analysis. Theory and method*. London: Routledge.

- Givón, Talmy 1993: *English grammar, volume 2. A function-based introduction*. Amsterdam: John Benjamins.
- Goodwin, Charles 1979: The interactive construction of a sentence in natural conversation. – G. Psathas (toim.), *Everyday language. Studies in ethnology methodology* s. 97–121. New York, NY: Irvington Publishers.
- 1994: Professional vision. – *American Anthropologist* 3 s. 606–633.
- Gosden, Hugh 2003: “Why not give us the full story?” Functions of referees’ comments in peer reviews of scientific research papers. – *Journal of English for Academic Purposes* 2 s. 87–101.
- Gross, Alan – Harmon, Joseph E. – Reidy, Michael 2002: *Communicating science. The scientific article from the 17th century to the present*. Oxford: Oxford University Press.
- Gulbrandsen, Johan Magnus 2000: *Research quality and organizational factors. An investigation of the relationship*. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology.
- Günther, Susanne – Knoblauch, Hubert 1995: Culturally patterned speaking practices. The analysis of communicative genres. – *Pragmatics* 5 s. 1–32.
- Hakulinen, Auli 1977: On embedded questions in Finnish. – Sinor, Denis (toim.), *Studies in Finno-Ugric linguistics. In honor of Alo Raun* s. 85–100. Bloomington: Indiana University.
- 1982: *Itse*-sanan merkityksestä ja käytöstä. – *Virittäjä* 1. s. 43–57.
- 1997: Vuorottelujäsennys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet* s. 32–55. Tampere: Vastapaino.
- 2001: Eräistä diskurssipartikkelin *kyl(lä)* käyttötavoista keskustelussa. Suomentanut Marja-Leena Sorjonen. – Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna (toim.), *Lukemisto. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeltä* s. 412–434. Helsinki: SKS.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: SKS.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred – Vilkuna, Maria 2010 [1980]: *Suomen tekstilauseiden piirteitä. Kvantitatiivinen tutkimus*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitos.
- Hakulinen, Auli – Laitinen, Lea 2008: Anaforinen nolla. Kielioppia ja affekteja. – *Virittäjä* 2 s. 162–185.
- Hakulinen, Auli – Sorjonen, Marja-Leena 1989: Modaaliverbit spontaanissa keskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja I* s. 73–97. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Halliday, M. A. K. 1975: *Learning how to mean. Explorations in the development of language*. London: Arnold.
- 1978: *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.
- 1994 [1985]: *An introduction to functional grammar*. Toinen, uudistettu painos. London: Arnold.
- Halliday, M. A. K. – Hasan, Ruqaiya 1976: *Cohesion in English*. London: Longman.
- Halliday, M. A. K. – Martin, J. R. 1993: *Writing science. Literary and discursive power*. Falmer.
- Halonen, Mia 2005: *Mä en sit siihe sanonu mitää*. Raportit sanomatta jättämisestä ja evidentialinen partikkeli *sit(te(n))* keskustelun kertomuksissa. – *Virittäjä* 2 s. 271–298.

- Hartley, James 2006: Reading and writing book reviews across disciplines. – *Journal of The American Society for Information Science and Technology* 9 s. 1194–1207.
- Hasan, Ruqaiya 1996 [1984]: Nursery tale as a genre. – Carmen Cloran, David Butt & Geoffrey Williams (toim.), *Ways of saying. Ways of meaning. Selected papers of Ruqaiya Hasan* s. 51–72. London: Casell.
- Hasan, Ruqaiya 1989 [1985]: Part B. – Teoksessa M. A. K. Halliday & Ruqaiya Hasan, *Language, context, and text. Aspects of language in a social-semiotic perspectives*. Oxford: Oxford University Press.
- Hearn, Jeff 2005: Miesten ja maskuliinisuuksien sukupuolistuminen tie-teessä, tiedeyhteisössä ja tutkimuksessa. – Liisa Husu & Kristina Rolin (toim.), *Tiede, tieto ja sukupuoli* s. 170–199. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa 1999: *Ideologinen merkitys*. Helsinki: SKS.
- 2009: Johdanto. – Vesa Heikkinen (toim.) s. 7–36.
- Heikkinen, Vesa toim. 2009: *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*. Helsinki: SKS.
- Heikkinen Vesa – Lauerma, Petri – Tiililä, Ulla 2012: Intertekstuaalisuus. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi* s. 100–111. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa – Voutilainen, Eero 2012: Genre – monitieteinen näkökulma. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi* s. 17–47. Helsinki: Gaudeamus.
- Heinonen, Pilvi tekeillä: Opettajan evaluoivat vuorot luokkahuonevuorovai-
kutuksessa. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Helasvuo, Marja-Liisa 2001: *Syntax in the making. The emergence of syntactic units in Finnish conversation*. Amsterdam: Benjamins.
- Heritage, John 2002: The limits of questioning. Negative interrogatives and hostile question content. – *Journal of Pragmatics* 34 s. 1427–1446.
- Herlin, Ilona 1998: *Suomen kun*. Helsinki: SKS.
- Hiltunen, Turo 2010: *Grammar and disciplinary culture. A corpus-based study*. Englannin kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Hintikka, Jaakko 1977: Deonttisen logiikan ongelmia. – Tauno Nyberg (toim.), *Ajatus ja analyysi* s. 213–255. Helsinki: WSOY.
- 1982: *Kieli ja mieli. Katsauksia kielifilosofiaan ja merkityksen teoriaan*. Helsinki: Otava.
- Hoey, Michael 1983: *On the surface of discourse*. London: George, Allen & Unwin.
- 2001: *Textual interaction. An introduction to written discourse analysis*. London: Routledge.
- Honkanen, Suvi 2001: Päämäärien valtakunta. Välttämättömyys ja toiminta viraston ohjailevissa ryhmäkirjeissä. – Vesa Heikkinen (toim.), *Virkapukuinen kieli* s. 137–156. Helsinki: SKS.
- 2009: Lauseet, jaksot ja (ala)laji viraston ohjailevissa kirjeissä. – Vesa Heikkinen (toim.), *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen* s. 191–217. Helsinki: SKS.
- 2012: *Kielioppi ja tekstilaji. Direktiivin muotoilusta viraston ryhmäkirjeissä*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Honkanen, Suvi – Tiililä, Ulla 2012: Jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 208–227. Helsinki: Gaudeamus.

- Hood, Susan 2006: The persuasive power of prosodies. Radiating values in academic writing. – *Journal of English for Academic Purposes* 1 s. 37–49.
- 2010: *Appraising research. Evaluation in academic writing*. London: Palgrave.
- Huddleston, Rodney – Pullum, Geoffrey 2002: *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University
- Hunston, Susan 1989: *Evaluation in experimental research articles*. Julkaisematon väitöskirja. University of Birmingham. Saatavilla internetistä: <http://etheses.bham.ac.uk/912/>. Tarkistettu 15.5.2015.
- Huomo, Tuomas 2005: Onko jäädä-verbin paikallissijamäärityksen tulosijalla semanttista motivaatiota? – *Virittäjä* 4 s. 506–523.
- 2007: Joko lingvistin nojatuoli joutaisi kaatopaikalle? Introspektioliingvistiikan asemasta kognitiivisessa kielitieteessä. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 53 s. 163–180.
- Hyland, Ken 1998: *Hedging in scientific research articles*. Amsterdam: John Benjamins.
- 2000: *Disciplinary discourses*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- 2002: What do they mean? Questions in academic writing. – *Text* 4 s. 529–557.
- 2005a: *Metadiscourse. Exploring interaction in writing*. London: Continuum.
- 2005b: Stance and engagement. A model of interaction in academic discourse. – *Discourse Studies* 2 s. 173–192.
- 2007: Applying a gloss. Exemplifying and reformulating in academic discourse. – *Applied Linguistics* s. 266–285.
- 2008: Disciplinary voices. Intercations in research writing. – *English Text Construction* 1 s. 5–22.
- 2010: Constructing proximity. Relating to readers in popular and professional science. – *Journal of English for Academic Purposes* 9 s. 116–127.
- Hyland, Ken – Hyland, Fiona 2001: Sugaring the pill. Praise and criticism in written feedback. – *Journal of Second Language Writing* 10 s. 185–212.
- Hyland, Ken – Tse, Polly 2005: Evaluative *that* constructions. Signalling stance in research abstracts. – *Functions of Language* 1 s. 39–63.
- ISK 2004 = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja-Riitta – Alho, Irja 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Itkonen, Esa 2008: *Maaailman kielten erilaisuus ja samuus, osa 1*. Turku: Turun yliopisto.
- Izutsu, Mitsuko Narita 2008: Contrast, concessive, and corrective: Toward a comprehensive study of opposition relations. – *Journal of Pragmatics* 40 s. 646–675-
- Jaakola, Minna 2011: Epäspesifi evidentialiaali: nykysuomen *tiettävästi*. – *Virittäjä* 4 s. 515–541.
- Jaakola, Minna – Töyry, Maija – Helle, Merja – Onikki-Rantajääskö, Tiina 2014: Construing the reader. Multidisciplinary approach to journalistic texts. – *Discourse & Society* 5 s. 640–655.
- Jacoby, Sally – Gonzales, Patrick 2002: Saying what wasn't said. Negative observation as a linguistic resource for the interactional achievement of performance feedback. – Cecilia Ford (toim.), *Language of turn and sequence* s. 123–164. Oxford: Oxford University Press.

- Jaffe, Alexandra 2009: Introduction. The sociolinguistics of stance. – Alexandra Jaffe (toim.), *Stance. Sociolinguistic perspectives* s. 2–28. Oxford: Oxford University Press.
- Johnson, Mark 1987: *The body in the mind. The bodily basis of meaning. Imagination and reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Johnstone, Barbara 2008 [2002]: *Discourse analysis*. Toinen, uudistettu painos. Malden, MA: Blackwell.
- Jokela, Hanna 2012: *Nollapersoonalause suomessa ja virossa. Tutkimus kirjoitetun kielen aineistosta*. Suomen kielen väitöskirja. Turun yliopisto.
- Jokinen, Arja 1999: Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. – Arja Jokinen, Kursi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 37–53. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi 1999: Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. – Arja Jokinen, Kursi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 54–97. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 1993: *Diskurssianalyysin aakokset*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Jorma 2002: *Vieras ja oma kohtaavat insinöörityössä. Mitä lähteiden käyttö osoittaa ammattikorkeakouluinsinöörin asiantuntijuudesta ja osaamisesta?* Julkaisematon suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Juvonen, Riitta 2010: Eevaluoiva *että*-yhdyslause ja retoriset rakenteet suomenkielisessä ylioppilasaineessa. – *Virittäjä* 1 s. 39–70.
- 2011: Toisesta äänestä omaan ääneen. *Uskoa-, ajatella-, luulla- ja sanoarakenteet ylioppilasaineessa*. – Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig & Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli* s. 231–262. Helsinki: SKS.
- 2014a: Näkökulma kirjoitelman dialogisuuteen. *Kuinka- ja miten*-yhdyslauseet ylioppilasaineessa. – *Virittäjä* 1 s. 72–106.
- 2014b: *Kirjoitelma ja tekijän ääni*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa 1998: Retoriikka. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki* s. 233–272. Helsinki: Gaudeamus.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa – Halonen, Ilpo 1998: Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki* s. 60–113. Helsinki: Gaudeamus.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa – Heinlahti Kaisa 2006: *Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliokoski, Jyrki 1989: Ja. *Rinnastus ja rinnastuskonjunktion käyttö*. Helsinki: SKS.
- 1992: Miten tekstin merkitys syntyy. – *Virke* 6 s. 4–9.
- 2002: Tekstilajin taju. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 147–159. Helsinki: SKS.
- 2005a: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 9–43. Helsinki: SKS.
- 2005b: Moniäänisyys ja koherenssi suomea toisena kielenä kirjoittavien teksteissä. – Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 224–257. Helsinki: SKS.

- 2006: Virke, dialogisuus ja argumentaatio. Irralliset sivulauseet ja tosella kielellä kirjoittaminen. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli* s. 212–233. Helsinki: SKS.
- Kangasniemi, Heikki 1992: *Modal expressions in Finnish*. Helsinki: SKS.
- Kanner, Antti 2011: *Kansallisen lainsäädännön ja EU-säädösten kieli nesesiivisten rakenteiden valossa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Karlsson, Fred 1995: Normit, kielenkäyttö ja kieliopit. – Jan Rydman (toim.), *Tutkimuksen etulinjassa* s. 161–172. Helsinki: WSOY.
- Karvonen, Erkki 2013: Tieto paitsi kuvaa todellisuutta myös rakentaa sitä. – *Tieteessä tapahtuu* 1 s. 18–24.
- Karvonen, Pirjo 1995: Oppikirjateksti toimintana. Helsinki: SKS.
- Kauppinen, Anneli 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto*. Helsinki: SKS.
- 2006: Polyseeminen vaikka ja neuvottelun retoriikka. – *Virittäjä* 2 s. 162–189.
- 2011: Mitä äidinkielen kokeessa pyydetään, mitä saadaan. Anneli Kauppinen, Hanna Lehti-Eklund, Henna Makkonen-Craig & Riitta Juvonen (toim.), *Lukiolaisten äidinkieli* s. 95–117. Helsinki: SKS.
- Keevallik, Leelo 2011: Interrogative "complements" and question design in Estonian. – Ritva Laury & R. Suzuki (toim.), *Subordination in conversation: a cross-linguistic perspective* s. 37–68. Amsterdam: John Benjamins.
- Kekäle, Jouni – Lehikoinen, Markku 2000: *Laatu ja laadun arviointi eri tieteenaloilla*. Psykologian tutkimuksia 21. Joensuu yliopisto.
- Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas 2008. Päätoimittaja Salli Kankaanpää. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Kiparsky, Carol – Kiparsky, Paul 1971: Fact. – Danny D. Steinberg & Leon A. Jakobovits (toim.), *Semantics. An interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology* s. 345–369. Cambridge: CUP.
- Kuiri, Kaija 1984: *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. SKST. 405. Helsinki: SKS.
- 2000: Pieni näkökulma epäsuoraan kysymyslauseeseen ja relatiivilauseeseen. – *Virittäjä* 2 s. 264–268
- Koivisto, Aino 2011: *Sanomattakin selvää? Ja, mutta ja että puheenvuoron lopussa*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- 2012: Discourse patterns for turn-final conjunctions. – *Journal of Pragmatics* 44 s. 1254–1272.
- Koivisto, Aino – Laury, Ritva – Seppänen, Eeva-Leena 2011: Syntactic and actional characteristics of Finnish *että*-clauses. – Ritva Laury & Ryoko Suzuki (toim.), *Subordination in conversation. A cross-linguistic perspective* s. 69–102. Amsterdam: John Benjamins.
- Komppa, Johanna 2006: Tiedotteen rakenteen potentiaalit. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 303–326. Helsinki: SKS.
- 2012: *Retorisen rakenteen teoria suomi toisena kielenä -ylioppilaskokeen kirjoitelman kokonaisrakenteen ja kappalejaon tarkastelussa*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Korpela, Eveliina 2007: *Oireista puhuminen lääkärin vastaanotolla. Keskusteluanalyttinen tutkimus lääkärin kysymyksistä*. Helsinki: SKS.

- Koski, Mauno 1985: Toiseen tekstiin viittaaminen nykyisessä kirjasuomessa. – Koski, Mauno (toim.): *Lauseita ja ajatuksia* s. 70–179. Turku: Åbo Akademi, suomen kielen laitos.
- Kotilainen, Lari 2007: *Kiellon lumo*. Helsinki: SKS.
- Koukonen, Marjo 2012: Arvostelun analyysi. Taiteen maistereiden opinnäytetöiden arvostelulausunnoissa luodut merkitykset. Taiteen maisterin opinnäyte. Aalto-yliopisto.
- Kress, Günther 1985: *Linguistic processes in sociocultural practice*. Victoria: Deakin University.
- Kristeva, Julia 1993 [1967]: Sana, dialogi ja romaani. – Julia Kristeva, *Puhuva subjekti. Tekstejä 1967–1993* s. 21–50. Suom. Pia Sivenius, Tiina Arppe, Kirsi Saarikangas, Helena Sinervo ja Riikka Stewen. Helsinki: Gaudeamus.
- Koskela, Sanni 2013: *Työhakemus tekstilajina*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Kuiri, Kaija 1984: *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. SKST. 405. Helsinki: SKS.
- Kulkki-Nieminen, Auli 2010: *Selkoistettu uutinen*. Suomen kielen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- König, Ekkehard 1988. Concessive connectives and concessive sentences. Cross-linguistic regularities and pragmatic principles. – J. A. Hawkins (toim.), *Explaining language universals* s. 145–166. London: Blackwell.
- Laitinen, Lea 1992: *Välttämättömyys ja persoona. Suomen murteiden nesessiivisten rakenteiden semantiikkaa ja kielioppia*. SKST. 569. Helsinki: SKS.
- 1993: Nesessiivirakenne, kieliopillistuminen ja subjektiivisuus. – *Virittäjä* 2 s. 149–170.
- 1995: Nollapersoona. – *Virittäjä* 3 s. 337–358.
- Lakoff, George 1987: *Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald 1987: *Foundations of cognitive grammar. volume I. Theoretical prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- 1991: *Concept, image, and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2001a: Discourse in cognitive grammar. – *Cognitive Linguistics* 12 s. 143–188.
- 2001b: What *wh-* means. – Alan Cienki, Barbara J. Luka & Michael B. Smith (toim.), *Conceptual and discourse factors in linguistic structure* s.137–151. Stanford: CLSI Publications.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- 2009: *Investigations in Cognitive Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2014: Subordination in a dynamic account of grammar. – Laura Visapä, Jyrki Kalliokoski & Helena Sorva (toim.) s. 17–72.
- Lappalainen, Hanna 2015: Omaa vai yhteistä? Nollapersoona, itseen viittamisen rajat ja kategorisointi. – Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (toim.), *Helsingissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit* s. 403–443. Helsinki: SKS.
- Larjavaara, Matti 1991: Aspektuaalisen objektin synty. – *Virittäjä* 3 s. 372–408.
- 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: SKS.

- Lauhakangas, Outi 2004: *Puheesta ihminen tunnetaan. Sananlaskujen funktion sosiaalisessa vuorovaikutuksessa*. Helsinki: SKS.
- Lauranto, Yrjö 2012: Optatiivirakenne ja direktiiviksi kieliopillistuminen. – *Puhe ja kieli* 4 s. 183–216.
- Laury, Ritva 2006: Miten vaikeasta tulee helppoa. Kompleksisten lauseyhdistelmien tuottaminen keskustelussa. – Taru Nordlund, Tiina Onikki-Rantajääskö & Toni Suutari (toim.), *Kohtauspaikkana kieli* s. 198–211. Helsinki: SKS.
- Leech, Geoffrey 1983: *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- Leino, Jaakko 1999: Mitä tarkoittaa *se, että?* – *Virittäjä* 1 s. 27–51.
- Leino, Pentti 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys: Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Lehtinen, Esa 2002: *Raamatun puhuttelussa. Teksti, kokemus ja vuorovaikutus adventistien raamatuntutkiskelussa*. Suomen kielen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Lehtinen, Tapani 1983: Suomen konditionaalien morfologisesta ja semanttisesta motivaatiosta. – *Vir.* 87 s. 482–507.
- Levinson, Stephen 2013: Action formation and ascription. Jack Sidnell & Tanya Stivers (toim.), *The handbook of conversation analysis* s. 103–130. London: Blackwell.
- Levy, Anette 2012: *Tutkimusongelman esittäminen suomen kielen pro gradu -tutkielmien johdantoluvuissa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Lillis, Theresa 2013: *Sociolinguistics of writing*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- van Linden, An – Verstraete, Jean-Christophe 2008: The nature and origins of counterfactuality in simple clauses. Cross-linguistic evidence. – *Journal of Pragmatics* 40 s. 1865–1895.
- Lindholm-Romantschuk, Ylva 1998: *Scholarly book reviewing in the social sciences and humanities. The flow of ideas within and among disciplines*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Lindström, Jan – Lindholm, Camilla 2009: 'May I ask'. Question frames in institutional interaction. Markku Haakana, Minna Laakso & Jan Lindström (toim.), *Talk-in-interaction. Comparative dimensions*. 180–205. Helsinki: SKS.
- Linell, Per 1998: *Approaching dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins.
- 2009: *Rethinking language, mind, and world dialogically*. Charlotte, NC: Information Age Publishing.
- Linell, Per – Hofvendahl, Johan – Lindholm Camilla 2003: Multi-unit questions in institutional interactions. Sequential organizations and communicative functions. – *Text* 4 s. 539–571.
- Loock, Rudy 2007: Appositive relative clauses and their functions in discourse. – *Journal of Pragmatics* 39 s. 336–362.
- Luukka, Minna-Riitta 1992a: *Akateemista metadiskurssia. Tieteellisten tekstien tekstuaalisia, interpersonaalisia ja kontekstuaalisia piirteitä*. Jyväskylä: Korkeakoulujen kielikeskus.
- 1992b: Varmuuden kahdet kasvot tieteellisessä tekstissä. – *Virittäjä* 4 s. 361–379.
- 1994: Minä, sinä, hän – tieteellisten tekstien ihmissuhteet. – *Virittäjä* 1 s. 25–43.

- 1995: *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin*. Jyväskylä studies in communication 4. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- 1998: *Fyysikot kuin paita ja peppu. Väitösuutiset ja intertekstuaalisuus*. – *Tiedotustutkimus* 4. s. 76–96.
- 2000: *Näkökulma luo kohteen. Diskurssintutkimuksen taustaoletukset*. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh 2000: *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 133 - 160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Lyons, John 1977: *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lähteenmäki, Mika 2001: *Dialogue, language and meaning. Variations on Bakhtinian themes*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- 2002: *Dialoginen näkökulma kieleen: Mihail Bahtin ja Valentin Vološinov*. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 179–200). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 2004: *Between relativism and absolutism. Towards an emergentist definition of meaning potential*. – Finn Bostad, Craig Brandist ja Hege Charlotte Faber (toim.), *Bakhtinian perspectives on language and culture. Meaning in language, art and new media* s. 91–113. Gordonsville, VA: Palgrave Macmillan.
- 2009: *Dialogisuuden lähteillä. Oppihistoriallinen näkökulma Bahtinin dialogiseen kielikäsitteeseen*. – *Puhe ja kieli* 2 s. 63–74.
- Makkonen-Craig 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. SKST 1026. Helsinki: SKS.
- 2014a: *Aspects of dialogicity. Exploring dynamic interrelations in written discourse*. – Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Analysing text AND talk* s. 99–120. FUMS Rapport 233. Uppsala universitet.
- 2014b: *The emergence of a research tradition. Dialogically-oriented linguistic discourse analysis*. – Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Analysing text AND talk* s. 121–132. FUMS Rapport 233. Uppsala universitet.
- 2014c: *Ilmiölähtöinen tekstintutkimus. Kirjoittajien orientoituminen alkuasemaisuusnormiin ylioppalasesseissä. Esitelmä Kielitieteen päivillä*. Turun yliopisto 8.5.2014.
- *tulossa*: *The forbidden first word? Discourse functions and rhetorical patterns of AND-prefacing in student essays*. Artikkelikäsitteily.
- Mann, William – Thompson, Sandra 1988: *Rhetorical structure theory. Toward a functional theory of text organization*. – *Text* 8 s. 243–281.
- Markovà, Ivana 1990: *Introduction*. – Ivana Markovà & Klaus Foppa (toim.), *The dynamics of dialogue* s. 1–22. New York: Harvester Wheatsheaf.
- 2003: *Dialogicality and social representations. The dynamics of mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Markovà, Ivana – Linell, Per 1996: *Coding elementary contributions to dialogue: individual acts versus dialogical interactions*. – *Journal for the Theory of Social Behaviour* 2 s. 353–373.
- Martin, James R. 1992: *English text. System and structure*. Amsterdam: John Benjamins.
- Martin, James R. & White, Peter R. R. 2005: *The language of evaluation: Appraisal in English*. London: Palgrave Macmillan.
- Martin, James R. – Rose, David 2008: *Genre relations. Mapping culture*. London: Equinox.

- Matihaldi, Hilikka-Liisa 1979: *Nykysuomen modukset 1. Kvalitatiivinen analyysi*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Matsumoto, Yo 1996: Subjective-change expressions in Japanese and their cognitive and linguistic bases. – Gilles Fauconnier & Eve Sweetser (toim.), *Spaces, worlds, and grammar* s. 124–156. Chicago: University of Chicago Press.
- Mauranen, Anna 1993: *Cultural differences in academic rhetoric. A textlinguistic study*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- 2010: Discourse reflexivity – a discourse universal? The case of ELF. – *Nordic Journal of English Studies* 2 s. 13–40.
- McCawley Akatsuka, Noriko – Strauss, Susan 2000: Counterfactual reasoning and desirability. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Bernd Kortmann (toim.), *Cause – condition – concession – contrast. Cognitive and discourse perspectives* s. 205–234. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Miestamo, Matti 2005: *Standard negation. The negation of declarative verbal main clauses in a typological perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Mikkonen, Inka 2010: ”Olen sitä mieltä että...” *Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi*. Suomen kielen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Mikkonen, Kai 2001: Lukeminen tulkintana. – Outi Alanko & Tiina Käkelä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä* s. 64–90. Helsinki: SKS.
- Miller, Carolyn 1984: Genre as social action. – *Quarterly Journal of Speech* s. 151–167.
- Moreno, Ana. I – Suárez, Lorena 2008: A study of critical attitude across English and Spanish academic book reviews. – *Journal of English for Academic Purposes* 7 s. 15–26.
- 2010: Academic book reviews in English and Spanish. Is “giving reasons for critical comments” a universal politeness strategy? – Rosa Lorés-Sanz, Pilar Mur-Dueñas & Enrique Lafuente-Millán (toim.), *Constructing interpersonality. Multiple perspectives on written academic genres* s. 83–98. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Morson, Gary – Emerson, Caryl 1990: *Mikhail Bakhtin. Creation of a prosaics*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Morton, Herbert C – Price, Anne Jamieson 1986: The ACLS survey of scholars. Views of publications, computers, libraries. – *Scholarly Communication* 5 s. 1–16.
- Motta-Roth, Desiree 1996: Same genre, different discipline. A genre-based study of book reviews in academe. – *The ESP, Sao Paulo* 2 s. 99–131.
- Mäntynen, Anne 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: SKS.
- 2005: Referointi tekstilajipiirteinä. Esimerkkinä kielijutut. – Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 258–281. Helsinki: SKS.
- 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 42–71. Helsinki: SKS.
- 2012: Kieli-ideologiat käytännössä Sanajärjestyksen normittuminen tietokirjojen suomennostyössä. – *Virittäjä* 3 s. 378–409.

- Mäntynen, Anne – Shore, Susanna 2006: Tekstilajien risteyksessä. Mika Myllylän testamentti. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 283–302. Helsinki: SKS.
- 2014: What is meant by hybridity? An investigation of hybridity and related terms in genre studies. – *Text & Talk* 6 s. 737–758.
- Nicolaisen, J. 2002: Structure-based interpretation of scholarly book reviews: A new research technique. – H. Bruce, R. Fidel, P. Ingwersen & P. Vakkari (toim.), *Emerging frameworks and methods: Proceedings of the 4th International Conference on Conceptions of Library and Information Science* s. 123–135. Westport, CT: Libraries Unlimited.
- Niemi, Jarkko 2010: Myönnyttelymuotti – erimielisyyttä enteilevä samanmielisyyden konstruktio. – *Virittäjä* 2. 196–222.
- Nieminen, Tommi 2010a: *Lajien synty*. Suomen kielen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- 2010b: Tieteellisen tekstin ääniä. – Mike Garant & Mirja Kinnunen (toim.), *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2 s 31–44. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/3874>. Luettu 15.5.2015.
- Nieminen, Lea – Dufva, Hannele 2009: Esipuhe. Dialogeja dialogisuudesta. – *Puhe ja kieli* 2 s. 45–47.
- Niiniluoto, Ilkka 1980: *Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus*. Helsinki: Otava.
- 2002: Tieteen tunnuspiirteet. – Sakari, Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat* s. 30–41. Helsinki: Gaudeamus.
- Nikula, Tarja 2007: The IRF pattern and space for interaction. Comparing CLIL and EFL classrooms. – C. Dalton-Puffer & U. Smit (toim.), *Empirical perspectives on CLIL classroom discourse* s. 179–204. Frankfurt: Peter Lang.
- Nivelle, Nele 2008: Counterfactual conditionals in argumentative legal language in dutch. – *Pragmatics* 3 s. 469–490.
- Nordlund, Taru 2005: Suomen kielen kvasirakenne ja kieliopillistunut moniäänisyys. – Jyrki Kalliokoski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 338–359. Helsinki: SKS.
- Norén, Kerstin – Linell, Per 2007: Meaning potentials and the interaction between lexis and contexts. An empirical substantiation. – *Pragmatics* 3 s. 387–416.
- Nuutinen, Olavi 1976: *Suomen teonnimirakenteista*. Tukholma: Finska institutionen vid Stockholms universitet.
- Nuyts, Jan 2005: The modal confusion. On terminology and the concepts behind it. – A. Klinge & H. H. Müller (toim.), *Modality: Studies in form and function* s. 5–38. London: Equinox.
- Nystrand, Martin 1986: *The structure of written communication. Studies in reciprocity between writers and readers*. London: Academic Press.
- 1992: Social interactionism versus social constructionism. Bakhtin, Rommetveit, and the semiotics of written text. – A. H. Wold (toim.), *The dialogical alternative. Towards a theory of language and mind* s. 157–174. Oslo: Scandinavian University Press.
- Nystrand, Martin – Wiernelt, Jeffrey 1991: When is a text explicit? Formalist and dialogical conceptions. – *Text* 1 s. 25–41.
- Ohlander, Sölve 1986: Question-orientation versus answer-orientation in English Interrogative Clauses. – Kastovsky & Szwedek (toim.), *Linguistics*

- across Historical and Geographical Boundaries* s. 963–982. Berlin: Mouton de Gruyter
- Onikki, Tiina 1994: Skeema merkitysrakenteen ja taustatiedon kuvauksessa. – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 70–138. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 70–138.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot – kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 41–70. Helsinki: Gaudeamus.
- Orpana, Terttu 1988: *Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta*. Suomen kielen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pagano, Adriana: Negatives in written text. – Malcolm Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis* s. 250–265. London: Routledge.
- Pajunen, Anneli 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: SKS.
- Palmer, Frank 1986: *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pander Maat, Henk 2006: Subjectification in gradable adjectives. – A. Athanasiadou, C. Canakis & B. Cornillie (toim.), *Subjectification. Various paths to subjectivity* s. 279–322. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Peirce, Charles S. 2001 [1877]: Kuinka käsityksiä muodostetaan. – Charles S. Peirce, *Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia* s. 127–150. Valinnut ja suomentanut Markus Lång. Tampere: Vastapaino.
- Peltola, Rea 2005: Konditionaalien semantiikkaa ja pragmatiikkaa tieteellisessä tekstissä: suomen ja ranskan vertailua. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Penttilä, Aarni 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Perelman 1996 [1972]: *Retoriikan valtakunta*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Petrić, Bojana 2011: Scholarly criticism in a small academic community. A diachronic study of book reviews in the oldest serbian scholarly journal. – Françoise Salager-Meyer & Beverly A. Lewin (toim.), *Crossed words. Criticism in scholarly writing* s. 309–337. Bern: Peter Lang.
- Pietikäinen, Sari – Mäntynen, Anne 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Piippo, Irina 2012: *Viewing norms dialogically. An action-oriented approach to sociolinguistic metatheory*. Yleisen kielitieteen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Puuska, Hanna-Mari – Miettinen, Marita 2008: *Julkaisukäytännöt eri tieteenaloilla*. Helsinki: Opetusministeriö.
- Pälli, Pekka 2003: Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. Suomen kielen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Pääkkönen, Irmeli 1988: *Relatiivisanan valinta*. SKST. 481. Helsinki: SKS.
- Raevaara, Liisa 1993: Kysyminen toimintana. Kysymys–vastaus–vierusparit arkikeskustelussa. Suomen kielen lisensiaatintutkielma. Helsingin yliopisto.
- 1997: Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 75–92. Tampere: Vastapaino.

- 2009: *Nyt täytyy ostaa kun tuli vähä rahaa tosta monivedosta*. Asiakkaan ja myyjän kootut selitykset. – Hanna Lappalainen & Liisa Raevaara (toim.), *Kieli kioskillä. Tutkimuksia kioskiasioinnin rutiineista* s. 231–262. Helsinki: SKS.
- Rahtu, Toini 2006: *Sekä että. Ironia koherenssina ja inkoherenssina*. Helsinki: SKS.
- 2012: Lingvistinen reseptioanalyysi tekstilajitutkijan palveluksessa. Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi* s. 433–440. Helsinki: Gaudeamus.
- 2013: Tieteellisestä yleistajuiseen kielenkäyttöön. – Urpu Strellman & Johanna Vaattovaara (toim.), *Tieteen yleistajuistaminen* s. 99–118. Helsinki: Gaudeamus.
- Rauniomaa, Mirka 2007: Stance markers in spoken Finnish. *Minun mielestä* and *minusta* in assessments. – Robert Englebretson (toim.), *Stancetaking in discourse* s. 221–252. Amsterdam: John Benjamins.
- Rautajoki, Hanna 2010: Tietämisoikeudet televisiokeskustelun vuorovaikutuksessa. Asiantuntijareviirit poliittisella areenalla. – *Sociologia* 1 s. 24–40.
- Ridell, Seija 2006: Genre ja mediatutkimus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 184–213. Helsinki: SKS.
- Rommetveit, Ragnar 1974: *On message structure*. London: Wiley.
- 1988: On literacy and the myth of literal meaning. – R. Säljö (toim.), *The written world* s. 13–40. Berlin: Springer-Verlag.
- 1992. Outlines of a dialogically based social-cognitive approach to human cognition and communication. – A. H. Wold (toim.), *The dialogical alternative. Towards a theory of language and mind* s. 19–44. Oslo: Scandinavian University Press.
- Rose, David – Martin. J. R. 2012: *Learning to write, reading to learn. Genre, knowledge and pedagogy in the Sydney school*. London: Equinox.
- Rudolph, Elizabeth 1996: *Contrast. Adversative and concessive expression on sentence level and text level*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Ruusuvuori, Johanna – Nikander, Pirjo – Hyvärinen, Matti toim. 2010: *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Römer, Ute. 2005. 'This seems somewhat counterintuitive, though...' – Negative evaluation in linguistic book reviews by male and female authors. – Tognini Bonelli, Elena & Gabriella Del Lungo Camiciotti (toim.). *Strategies in Academic Discourse* s. 97–115. Amsterdam: John Benjamins.
- 2008: Identification impossible? A corpus approach to realisations of evaluative meaning in academic writing. – *Functions of Language* 1 s. 115–130.
- 2010. Establishing the phraseological profile of a text type. The construction of meaning in academic book reviews. *English Text Construction* 1 s. 95–119.
- Sacks, Harvey – Schegloff, Emanuel & Jefferson, Gail 1974: A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. – *Language* 50 s. 696–735.
- Salager-Meyer, Françoise – Alcaraz Ariza, Maria A. – Zambrano, Nahirana 2003: The scimitar, the dagger, and the glove. Intercultural differences in the rhetoric of criticism in Spanish, French and English medical discourse. – *English for Specific Purposes* 3 s. 223–247.
- Salager-Meyer, Françoise – Alcaraz Ariza, M.A. – Pabón, M. 2007: Collegiality, critique and the construction of scientific argumentation in medical

- book reviews. A diachronic approach. – *Journal of Pragmatics* 39 s. 1758–1774.
- Salminen, Taru 2000: *Morfologiasta moniäänisyyteen. Suomen kielen kvasirakenteen merkitys, käyttö ja kehitys*. Helsinki: SKS.
- Savola, Kristiina 2015: ”*Taide on muuttunut todellisuudeksi, ja katsoja kokee aina jotain maailmaansa muuttavaa*”. *Mentaaliverbin funktiot ja merkitykset kuvataidekritiikeissä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Schegloff, Emanuel 2007: *Sequence organization in interaction. A primer in conversation analysis vol. 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scollon, Ronald 2001: *Mediated discourse. The nexus of practice*. London: Routledge
- Schryer, Caroline 1994: The lab vs. the clinic. Sites of competing genres. – Aviva Freedman & Peter Medway (toim.), *Genre and the new rhetoric* s. 105–124. London: Taylor & Francis.
- Seppänen, Eeva-Leena – Laury, Ritva 2007: Complement clauses as turn continuations. The Finnish *et(tä)*-clause. – *Pragmatics* 17 s. 553–572.
- Seppänen, Eeva-Leena – Herlin, Ilona 2009: Kuvauksista seurauksiin. Kaksikulotteinen konstruktio ”niin A että”. – *Virittäjä* 2 s. 213–245.
- Shore, Susanna 1986: *Onko suomessa passiivia*. Helsinki: SKS.
- 1992: *Aspects of a systemic-functional grammar of Finnish*. Julkaisematon väitöskirja. Macquarie University, Sydney.
- 2005: Referoinnista projektioon ja metarepresentaatioon. – Jyrki Kallio-koski & Markku Haakana (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 44–82. Helsinki: SKS.
- 2008: Lauseiden tekstuaalisesta jäsennyksestä. – *Virittäjä* 1 s. 24–65.
- 2012: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiirilä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Helsinki: Gaudeamus.
- 2014: Reading to Learn -genrepedagogiikan kielitieteellinen perusta. – Susanna Shore & Katriina Rapatti (toim.), *Tekstilajitaidot. Lukemisen ja kirjoittamisen opetus koulussa* s. 37–64. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Shore, Susanna – Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Helsinki: SKS.
- Shore, Susanna – Rapatti, Katriina 2014: Johdanto. – Susanna Shore & Katriina Rapatti (toim.), *Tekstilajitaidot. Lukemisen ja kirjoittamisen opetus koulussa* s. 5–21. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.
- Simon-Vandenberg 1998: *I think* and its Dutch equivalents in parliamentary debates’. – S. Joansson & S. Oksefjell (eds), *Corpora and cross-linguistic research. Theory, method and case studies* s. 297–331. Amsterdam: Rodopi.
- Sinclair, John – Coulthard, Malcolm 1975: *Towards an analysis of discourse. The English used by teachers and pupils*. London: Oxford University Press.
- Solin, Anna 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 72–95. Helsinki: SKS.
- 2012: Genremuutos kieli-ideologisena prosessina. Normiristiriidat ja uuden genren kotouttaminen. – *Virittäjä* 3 s. 349–377.

- Sorjonen, Marja-Leena 2001: Lääkärin ohjeet. – Marja-Leena Sorjonen, Anssi Peräkylä & Kari Eskola (toim.), *Keskustelu lääkärin vastaanotolla* s. 89–111. Tampere: Vastapaino.
- Starfield, Sue – Paltridge, Brian – Ravelli, Louise 2014: Researching academic writing. What textography affords. – Jeroen Huisman & Malcolm Tight (toim.), *Theory and method in higher education research II* s. 103–120. Oxford: Emerald.
- Stephens, John: *Language and ideology in children's fiction*. London: Longman.
- Stivers, Tanya 2015: Coding social interaction. A heretical approach in conversation analysis. – *Research on Language and Social Interaction* 1 s. 1–19.
- Suárez, Lorena – Moreno, Ana I. 2008: The rhetorical structure of literary academic book reviews: an English-Spanish cross-cultural approach. – Ulla Connor, Ed Nagelhout & William Rozycki (toim.), *Contrastive Rhetoric: Reaching to intercultural rhetoric* s. 147–168. Amsterdam: John Benjamins.
- Suoninen, Eero 1997: Selonteot ja oman toiminnan ymmärrettäväksi tekeminen. – *Sosiologia* 1 s. 26–38.
- 1999: Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 17–36. Tampere: Vastapaino.
- Svinhufvud, Kimmo 2007: *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen*. Helsinki: Tammi.
- 2008 Palaute ongelmanratkaisuna. Opponentin tekstipalaute graduseminaarissa. – *Kasvatus* 39 s. 439–455.
- 2011: Varovasti edeten ja taas perääntyen. Opponentin palautevuoron rakentuminen. – *Virittäjä* 2 s. 156–192.
- 2013: *Opinnäytteen kirjoittaminen vuorovaikutuksena. Keskustelunanalyttinen tutkimus graduseminaarien ja graduohjaustapaamisten vuorovaikutuksesta*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto
- Swales, John 1990: *Genre analysis. English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 1996: Occluded genres in the academy. The case of the submission letter. – Eija Ventola & Anna Mauranen (toim.), *Academic writing. Intercultural and textual issues* s. 45–58. Amsterdam: John Benjamins.
- 1998: *Other floors, other voice. A textography of a small university building*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- 2004: *Research genres. Explorations and applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sääskilahti, Minna 2006: *Vapise, kuningas Alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Taboada, Maite – Mann, William C. 2006a: Rhetorical structure theory. Looking back and moving ahead. – *Discourse Studies* 3 s. 423–459.
- 2006b: Applications of rhetorical structure theory. – *Discourse Studies* 4 s. 567–588.
- Tadros Angele 1994: Predictive categories in expository text. – Malcolm Coulthard (toim.), *Advances in written text analysis* s. 69–82. London: Routledge.
- Tainio, Liisa 1996: Kannanotoista arkikeskustelussa. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja II* s. 81–108. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

- Talmy, Leonard 1996: Fictive motion in language use and "ception". – Paul Bloom, Mary A. Peterson, Lynn Nadel, Merrill F. Garrett (toim.), *Language and space* s. 211–276. Cambridge: The MIT Press.
- Tammi, Pekka 1991: Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytken-
nöistä. Johdatusta Kirl Taranovskin analyysimetodiin. – Auli Viikari
(toim.), *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia* s. 59–103. Helsinki:
SKS.
- Teleman, Ulf – Hellberg, Staffan – Andersson, Erik 1999: *Svenska Akademi-
ens grammatik 4: Satser och meningar*. Stockholm: Svenska Akademien,
Norstedts Ordbok.
- Thetela, Puleng 1997: Evaluated entities and parameters of value in academic
research articles. – *English for Specific Purposes* 2, 101–118.
- Tiililä, Ulla 2007: *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä
ja konteksteista*. Helsinki: SKS.
- Thompson, Geoff 1996: Voices in the text. Discourse perspective on language
reports. – *Applied Linguistics* 4 s. 501–530.
- 1998: Resonance in text. – Antonia Sánchez-Macarro & Ronald Carter
(toim.), *Linguistic choices across genres. Variation in spoken and written
English* s. 29–46. Amsterdam: John Benjamins.
- 2001: Interaction in academic writing. Learning to argue with the reader.
– *Applied Linguistics* 22(1) s. 58–78.
- 2012: Intersubjectivity in newspaper editorials. Construing the reader-in-
the-text. – *English Text Construction* 5(1) s. 77–100.
- Thompson, Geoff – Thetela, Puleng 1995: The sound of one hand clapping:
The management of interaction in written discourse. – *Text* 1 s. 103–127.
- Thompson, Geoff – Yiyun, Ye 1991: Evaluation in the reporting verbs used in
academic papers. – *Applied Linguistics* 4 s. 365–382.
- Thompson, Sandra 2002: "Object complements" and conversation: Towards a
realistic account. – *Studies in Language* 26 s. 125–164.
- Tottie, Gunnel 1991: *Negation in English speech and writing. A study in var-
iation*. San Diego, CA: Academic.
- Tribushinina, Elena 2009: Reference points in linguistic construal. Scalar ad-
jectives revisited. – *Studia Linguistica* 2 s. 233–260.
- Trotta, Joe 2000. *Wh-clauses in English: Aspects of theory and description*.
Amsterdam: Rodopi.
- Tuomikoski, Risto 1969: *Asemoisilmaustemme luokittelusta*. Helsinki: SKS.
- Tuppurainen, Hanna 1991: *Kieltojen merkitys ja käyttö keskustelussa*. Suo-
men kielen lisensiaantintutkielma. Helsingin yliopisto.
- Valtonen, Päivi 2012: *Abiturientti uutistoimittajana. Tekstilajin taju ja uutis-
sen tuottaminen äidinkielen tekstitaidon kokeessa*. Suomen kielen väitös-
kirja. Turun yliopisto.
- Ventola, Eija 2006: Genre systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä. Esi-
merkkinä asiointitilanteet. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin
(toim.), *Genre – tekstilaji* s. 96–121. Helsinki: SKS.
- Verhagen, Arie 2005: *Constructions of intersubjectivity. Discourse, syntax
and cognition*. Oxford: Oxford University Press.
- Vice, Sue 1997: *Introducing Bakhtin*. Manchester: Manchester University
Press.
- Vihla, Minna 1999: *Medical writing. Modality in focus*. Amsterdam: Rodopi.
- Vilkuna, Maria 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tul-
kinnassa*. Helsinki: SKS.

- Virsu, Ville 2012: *Sitouttamisretoriikka yritysviestinnässä*. Suomen kielen väitöskirja. Turun yliopisto.
- Visakko, Tomi 2007: *Elokuva-arvostelut ja arvottamisen retoriikka*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- 2015: *Self-promotion as semiotic behaviour. The mediation of personhood in light of Finnish dating advertisements*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Visapää, Laura 2008: *Infiniitti ja sen infiniiittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infiniitivikonstruktioista*. Helsinki: SKS.
- 2012: *Joka-relatiivilauseen tulkinna*. – *Virittäjä* 4 s. 533–559.
- Visapää, Laura – Kalliokoski, Jyrki – Sorva, Helena toim. 2014: *Contexts of subordination*. Amsterdam: John Benjamins.
- Vološinov, Valentin 1990 [1929]: *Kielen dialogisuus. Marxismi ja kielifilosofia*. Suomennos, esipuhe ja selitykset Tapani Laine. Tampere: Vastapaino.
- Voutilainen, Eero 2011: *Nykysuomen translatiivin polysemiaa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ym. laitos.
- Vuorijärvi Aino 2013: *Tekstilaji ja yhteisö. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön diskussio tekstiä*. Suomen kielen väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Waring, Hansun Zhang 2008: *Complex advice acceptance as a resource for managing asymmetries*. – *Text & Talk* 1 s. 107–137.
- Werth, Paul 1993: *Accommodation and the myth of presupposition. The view from discourse*. – *Lingua* 1 s. 39–95.
- Wertsch, James 1991: *Voices in the mind. A sociocultural approach to mediated action*. Lontoo: Harvester Wheatsheaf.
- White, P. R. R. 2000: *Media objectivity and the rhetoric of news story structure*. – Eija Ventola (toim.), *Discourse and community: Doing functional linguistics* s. 379–397. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- 2003: *Beyond modality and hedging. A dialogic view of the language of intersubjective stance*. – *Text* 23(2) s. 259–284.
- 2008: *Modality as dialogue. A Bakhtinian reanalysis of epistemic stance*. – *Word* 1–2 s. 143–167.
- von Wright, Georg 1963: *Norm and action. A Logical enquiry*. London: Routledge.
- 1977a: *Deonttinen logiikka*. – Tauno Nyberg (toim.), *Ajatus ja analyysi* s. 147–166. Helsinki: WSOY.
- 1977b: *Praktinen päättely*. – Tauno Nyberg (toim.), *Ajatus ja analyysi* s. 167–190. Helsinki: WSOY.
- Ylijoki, Oili-Helena 1998: *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio*. Tampere: Vastapaino.
- Ylijoki, Oili-Helena – Ahrio, Leena 1995: *Gradu lähikuvassa*. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Julkaisuja 12. Tampere: Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos.
- Yli-Vakkuri, Valma 1986: *Suomen kielipillisten muotojen toissijainen käyttö*. Suomen kielen väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.